ספרי׳ – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי

שער שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני הוד תורה
קה"ת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקווי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם (משיחת י״א שבט תשכ״ח).

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו׳ ועל ידי זה יזכור את ה׳ הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים
לְכָל־חֶפְצֵיהֶם: ג הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֶת לָהֶם נַחֲלַת
גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל־פִּקּוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת
וְיָשָׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֵאשִׁית חָכְמָה | יִרְאַת
יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אַשְׁרֵי־אִישׁ יָרֵא אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד: ב גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר
יְשָׁרִים יְבֹרָךְ: ג הוֹן־וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים חַנּוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוֹט לְזֵכֶר
עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק: ז מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֻחַ בַּיהוָה: ח סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְצָרָיו: ט פִּזַּר | נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכָעַס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

המשך ביאור למס' שבת ליום שלישי עמ' א

ודעתו ללון בה, שמלבד מזון שתי סעודות שמקבל, נותנים לו 'פרנסת לינה'. הגמרא מבררת מה היא 'פרנסת לינה': **מַאי פַּרְנָסַת לֵינָה**, הרי כבר קיבל מזון שתי סעודות, ואחת מהם היא שיהיה לו סעודה בלילה. **אָמַר רַב פָּפָּא**, 'פרנסת לינה' אינה מזון לאכילה, אלא היא **פּוּרְיָא** – מיטה, **וּבֵי סַדְיָא** – לבדים [–מין אריג] להניח תחת מראשותיו במקום הכר.

הגמרא מביאה ברייתא אודות הדחת קערות בשבת: **תָּנוּ רַבָּנָן, קָעָרוֹת שֶׁאָכַל בָּהֶן בשבת עֲרֵבִית** [–בלילה], **מְדִיחָן כדי שיהא ניתן לֶאֱכוֹל בָּהֶן** בסעודת **שַׁחֲרִית**, שהיות והדחה זו היא לצורך שבת, היא מותרת. וקערות שאכל בהן **בְּשַׁחֲרִית, מְדִיחָן כדי שיהא ניתן לֶאֱכוֹל בָּהֶן בַּצָּהֳרַיִם. וקערות שאכל בהן בַּצָּהֳרַיִם, מְדִיחָן לֶאֱכוֹל בָּהֶן בַּמִּנְחָה** – בזמן הראוי לתפילת מנחה. אבל קערות שאכל בהן **מִן** זמן **הַמִּנְחָה וְאֵילָךְ, שׁוּב אֵינוֹ מְדִיחָן**, משום ששוב אינו אוכל עוד סעודה בשבת, ונמצא שהדחה זו היא לצורך חול, ואסור להכין בשבת לצורך חול. **אֲבָל כּוֹסוֹת וְקִיתוֹנִיּוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת** שהם מיני כלי שתיה, **מְדִיחַ וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, לְפִי שֶׁאֵין קֶבַע** [–זמן קבוע] **לִשְׁתִיָּה**, ובמשך כל היום צריכים את הכוסות לשתות בהם, וגם מן המנחה ואילך, הדחתן היא לצורך שבת.

הגמרא מביאה שמועה במעלת האוכל שלש סעודות בשבת: **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם** [–בשם] **בַּר קַפָּרָא, כָּל הַמְקַיֵּים שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת בְּשַׁבָּת נִיצוֹל מִשָּׁלֹשׁ פּוּרְעָנֻיּוֹת, מֵחֶבְלוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ** – מהיסורים שיהיו בדור שהמשיח יבוא, **וּמִדִּינָה**
שֶׁל גֵּיהִנֹּם – ומן העונש הצפוי לרשעים בגיהנם, **וּמִמִּלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג.**

הגמרא מבארת שדבר זה נלמד בגזירה שוה 'יום' 'יום'. אומרת הגמרא: שינצל **מֵחֶבְלוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ** נלמד בגזירה שוה 'יום' 'יום', **כְּתִיב הָכָא** לגבי שבת **'יוֹם'**, שנאמר (שמות טז כה) 'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלוּהוּ הַיּוֹם', **וּכְתִיב הָתָם** בנבואת מלאכי על ביאת המשיח 'יום', שנאמר (מלאכי ג כג), 'הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא' וגו', שהוא קודם שיבוא המשיח, ללמד שעל ידי סעודות שבת ינצל מהיסורים שיהיו קודם בואו.

ושינצל **מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם** גם נלמד בגזירה שוה 'יום' 'יום', **כְּתִיב הָכָא** לגבי שבת **'יוֹם', וּכְתִיב הָתָם** לגבי גיהנם 'יום', שנאמר (צפניה א טו) **'יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא'**, ללמד שעל ידי סעודות שבת ינצל מדינה של גיהנם.

ושינצל **מִמִּלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג** גם נלמד בגזירה שוה 'יום' 'יום', **כְּתִיב הָכָא 'יוֹם', וּכְתִיב הָתָם** בענין מלחמת גוג ומגוג 'יום', שנאמר (יחזקאל לח יח) **'בְּיוֹם בּוֹא גוֹג'**, ללמד שעל ידי סעודות שבת ינצל ממלחמת גוג ומגוג.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵי, כָּל הַמְעַנֵּג אֶת הַשַּׁבָּת נוֹתְנִין לוֹ נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים – בלי קץ וגבול, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה נח יד) לאחר הפסוק 'וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג', **'אָז תִּתְעַנַּג עַל ה' וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ**

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיא, קיב..... ג

ג) מאמר ד״ה בחודש השלישי
יום ה׳ פרשת יתרו, חמשה-עשר שבט, ה׳תשל״ד ..... ה

ד) שיחת יום ב׳ פרשת יתרו
יום ב׳ פרשת יתרו, י״ז שבט, ה׳תשמ״ג ..... יד

ה) לקוטי שיחות – פרשת יתרו
(בלה״ק) כרך יא ..... יט

ו) מתוך פניני לוי יצחק על התורה
לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כב

ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע״ה
ז״ל שניאורסאהן חוברת כ, תרגום מאידיש ..... כג

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת יתרו ..... כד

ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת יתרו..... כה

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת יתרו..... נב

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת יתרו..... נג

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת יתרו..... סג

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... סו

שיעורי רמב״ם – מהדורת חזק:

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת יתרו ..... סט

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת יתרו ..... פה

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת יתרו ..... צד

יז) נביאים וכתובים
מלכים א פרק ח , תהלים פרק עב-עג..... צח

יח) משניות – מסכת קידושין
ביאור קהתי ..... ק

יט) עין יעקב מסכת יומא..... קז

כ) מסכת שבת עם ביאורים
מדף קטז עד דף קכב ..... קח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קמג

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קמה

כג) תורה אור
אדמו״ר הזקן ..... קמד

כד) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי..... קמו

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״..... קמז

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש..... קמז

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קמז

כח) ספר המאמרים קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קמח

כט) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קמט

ל) דברי ימי חיי אדמו״ר הזקן
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנ

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ..... קנא

לב) חומש לקריאה בציבור..... קנב

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו ..... קנח

לד) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... קנט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס״ד. יום ה׳ פרשת יתרו, חמשה־עשר בשבט ה׳תשל״ד*

ביאור בדרך אפשר

בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, בַּיּוֹם הַזֶּה
בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי[1], וְאִיתָא מובא בַּגְּמָרָא[2] על פסוק זה כְּתִיב הָכָא
כתוב כאן בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי, וּכְתִיב הָתָם[3] וכתוב שם
(בפרשת בא, לגבי ראש חודש ניסן) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים,
מַה לְהַלָּן שם שנאמר ״החדש
הזה״ הכוונה רֹאשׁ חֹדֶשׁ אַף
כָּאן שנאמר ״ביום הזה״
הכוונה רֹאשׁ חֹדֶשׁ היינו שבני
ישראל באו למדבר סיני בראש
חודש סיוון.
וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק[4] השאלה
במאמרי חסידות מַה שֶּׁנֶּאֱמַר
בַּיּוֹם הַזֶּה סְתָם בלי לפרט
באיזה יום (וְצָרִיךְ לִלְמֹד
מִגְּזֵרָה־שָׁוָה שכאן נאמר
״הזה״ ושם נאמר ״הזה״
שֶׁהוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ[5]) וְלֹא
נֶאֱמַר במפורש בְּאֶחָד
לַחוֹדֶשׁ.
וְהִנֵּה בְּרַשִׁ״י מְפֹרָשׁ דְּמַה
שֶּׁכָּתוּב בַּיּוֹם הַזֶּה[6] הוּא
שֶׁיִּהְיוּ דִּבְרֵי תוֹרָה
חֲדָשִׁים עָלֶיךָ תמיד, בכל זמן
כְּאִילּוּ הַיּוֹם נִתְּנוּ והרי טבע
האדם להתלהב יותר מדבר
חדש. וְצָרִיךְ לְהָבִין,
דְּפְרוּשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה
כְּפְשׁוּטוֹ הוּא שֶׁבַּיּוֹם הַזֶּה
קָאֵי הכוונה עַל רֹאשׁ חֹדֶשׁ
סִינָן, וּלְהַפֵּירוּשׁ ואילו לפי
הפירוש שֶׁיִּהְיוּ דִּבְרֵי תוֹרָה
חֲדָשִׁים עָלֶיךָ כו׳, בַּיּוֹם
הַזֶּה הכוונה קָאֵי עַל כָּל
יוֹם דְּכָל יְמוֹת הַשָּׁנָה
גַּם צָרִיךְ לְהָבִין (כְּהַדִּיּוּק
דְּרוּשִׁים[7] שלא נאמר ״בכל
כַּחֲדָשִׁים, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה חֲדָשִׁים, אַחַר שֶׁכְּבָר
נִתְּנָה הַתּוֹרָה יוֹתֵר מִגּ׳ אֲלָפִים שָׁנָה. וְלִכְאוֹרָה אֶפְשָׁר
לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי הַמְבֹאָר בִּדְרוּשִׁים ׳דִּבּוּר הַמַּתְחִיל׳ זֶה[8]
בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב[9] וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים
לֵאמֹר, דְּתֵבַת לֵאמֹר בְּפָסוּק זֶה פֵּרוּשָׁהּ הוּא שֶׁלְּמוּד
הַתּוֹרָה (כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה) יִהְיֶה לְחָזֵר בְּאֹפֶן דְּלֵאמֹר,
לַחֲזֹר הַדְּבָרִים שֶׁהַקָּבָ״ה אוֹמֵר עַכְשָׁו, וכל פעם שיהודי לומד
תורה הוא חוזר על דברי
הקדוש־ברוך־הוא בעת מתן
תורה (ולא זו בלבד אלא
שהלימוד גורם שהקדוש־ברוך־
הוא, כביכול, יחזור ויאמר שוב
את הדברים הללו כעת, כמבואר
להלן בסעיף ו) כְּמוֹ
שֶׁכָּתוּב[10] תַּעַן לְשׁוֹנִי
אִמְרָתֶךָ, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא
אִמְרָתֶךָ, אמירה של ה׳ אֶלָּא שֶׁלְּשׁוֹנִי של האדם הלומד את התורה תַּעַן
כְּעוֹנֶה וחוזר אַחַר הָאוֹמֵר. וְלָכֵן מַה לְהַלָּן בעת מתן תורה כולם

ביאור בדרך אפשר

מאמרי חסידות), אֵיךְ אֶפְשָׁר ייתכן שֶׁיִּהְיוּ דִּבְרֵי תוֹרָה בעיני האדם
בְּכָל יוֹם כַּחֲדָשִׁים, כמו חדשים וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה חֲדָשִׁים,
חדשים ממש אַחַר שֶׁכְּבָר נִתְּנָה הַתּוֹרָה לפני יוֹתֵר מִגּ׳ אֲלָפִים
שָׁנָה ולמעשה לא מדובר בדבר חדש אלא בדבר עתיק מאד.?
וְלִכְאוֹרָה אֶפְשָׁר לְבָאֵר
זֶה ולענות על השאלה איך בכל
זאת יתכן שאדם יתייחס לדברי
התורה כדבר חדש עַל־פִּי
הַמְבֹאָר בְּדְרוּשִׁים ׳דִּבּוּר
הַמַּתְחִיל׳ זֶה[8] מאמרי
חסידות הפותחים בפסוק זה,
״החודש השלישי״ וגו׳,
בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב[9] וַיְדַבֵּר
אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה לֵאמֹר, דְּתֵבַת
לֵאמֹר בְּפָסוּק זֶה בשונה
בפירושה בדרך כלל למסור
לאחרים (כי במתן תורה כל בני
ישראל נכחו בעצמם) פֵּרוּשָׁהּ
הוּא שֶׁלְּמוּד הַתּוֹרָה (כָּל
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה) יִהְיֶה
בְּאֹפֶן דְּלֵאמֹר, לַחֲזֹר
הַדְּבָרִים שֶׁהַקָּבָ״ה אוֹמֵר
עַכְשָׁו, וכל פעם שיהודי לומד
תורה הוא חוזר על דברי
הקדוש־ברוך־הוא בעת מתן
תורה (ולא זו בלבד אלא
שהלימוד גורם שהקדוש־ברוך־
הוא, כביכול, יחזור ויאמר שוב
את הדברים הללו כעת, כמבואר
להלן בסעיף ו) כְּמוֹ
שֶׁכָּתוּב[10] תַּעַן לְשׁוֹנִי
אִמְרָתֶךָ, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא
אִמְרָתֶךָ, אמירה של ה׳ אֶלָּא שֶׁלְּשׁוֹנִי של האדם הלומד את התורה תַּעַן
כְּעוֹנֶה וחוזר אַחַר הָאוֹמֵר. וְלָכֵן מַה לְהַלָּן בעת מתן תורה כולם
גַּם צָרִיךְ לְהָבִין (כְּהַדִּיּוּק כפי שמדייקים ושואלים בְּכַמָּה דְּרוּשִׁים

---

*) יצא לאור בקונטרס כ״ב שבט – תש״נ, ״לקראת ש״פ יתרו, כ״ב שבט – יאָרצייט־הילולא השני של הרבנית הצדקנית מרת חי׳ מושקא נ״ע זי״ע . . עש״ק פ׳ יתרו, כ״ב שבט, שנת ה׳תש״נ״.

1) פרשתנו (יתרו) יט, א. 2) שבת פו, ב. 3) בא יב, ב. 4) רד״ה זה בתו״א ריש פרשתנו. תקס״ז (סה״מ תקס״ז ע׳ קמו). תו״ח פרשתנו שסו, ב [בהוצאה החדשה – ח״ב רנא, א]. תרנ״ה (סה״מ תרנ״ה ע׳ פט). 5) בפרש״י כאן ״ביום הזה – בר״ח״. ומזה שאינו מביא הגז״ש שבמס׳ שבת שם, מוכח, שזה מובן מהכתוב עצמו. וכפירוש הספורנו ״ביום הזה – ביום החודש״ (וראה ראב״ע כאן). אבל גם לפי פירוש זה יש מקום להדיוק דהול״ל באחד לחודש – ראה פקודי מ, ב. שם, יז. ועוד. 6) בפרש״י שם: ״לא הי׳ צריך לכתוב אלא ביום ההוא, מהו ביום הזה״. ובד״ה בחודש השלישי ה׳תש״ב בתחלתו (סה״מ ה׳תש״ב ע׳ 99) ״טעם אומרו ביום הזה סתם ולא נתפרש באיזה יום . . כפירש״י כו״״. 7) סה״מ תרס״ה ס״ע רלה. עטר״ת ע׳ תלח. תרפ״ה ע׳ ריא. ה׳ש״ת ע׳ 116. וראה לקו״ת שה״ש מב, א. 8) תו״א שם סז, א. סה״מ תקס״ז שם ע׳ קמט. תו״ח שם שע, ב [בהוצאה החדשה – ח״ב רנג, ב]. סה״מ תרנ״ה שם ע׳ צא־ב. 9) פרשתנו כ, א. 10) תהלים קיט, קעב.

ביאור בדרך אפשר

עמדו לפני ה׳ **בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה כוי׳ אַף כָּאן כוי׳**[11], כל פעם שיהודי
לומד תורה הדבר צריך להיות באימה וביראה **כִּי בִּלְמוּד הַתּוֹרָה עַכְשָׁו**
הַקָּבָ״ה אוֹמֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עַכְשָׁו, בְּאוֹתוֹ הָאֹפֶן מַמָּשׁ
כְּבִשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה והאדם חוזר אחריו. **וְגַם זֶה צָרִיךְ בֵּאוּר, דְּכְיָון**
שֶׁדִּבְּרָיו שֶׁל הַקָּבָ״ה חַיִּים וְקַיָּמִים לָעַד מאז
שנאמרו לראשונה הם קיימים
לנצח **בְּלִי שׁוּם שִׁנּוּי**[12], ולא נהיה בהם שום שינוי או
חלישות **מַה מִּתְעַסֵּף וּמִתְחַדֵּשׁ בָּזֶה שֶׁאוֹמְרָם עַכְשָׁו (בְּעֵת לְמוּד הָאָדָם) עוֹד פַּעַם**[13] ומה היה חסר בלימוד התורה, אם הדבר היה נחשב חזרה על דברים שהקדוש־ברוך־הוא אמר מלפני אלפי שנים.?

ב) וְיוּבָן מובא **בְּהַקְדִּים דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ**[14], אודות מתן תורה **מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁגָּזַר וְאָמַר בְּנֵי רוֹמִי לֹא יֵרְדוּ לְסוּרְיָא, וּבְנֵי סוּרְיָא לֹא יַעֲלוּ לְרוֹמִי, כָּךְ כְּשֶׁבָּרָא הַקָּבָ״ה אֶת הָעוֹלָם, גָּזַר וְאָמַר הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה׳ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם**[15], חיבור בין רוחניות (״שמים״) וגשמיות (״ארץ״) **כְּשֶׁבִּקֵּשׁ לִתֵּן הַתּוֹרָה, בִּטֵּל הַגְּזֵרָה וְאָמַר הַתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים וְהָעֶלְיוֹנִים יֵרְדוּ לַתַּחְתּוֹנִים, וַאֲנִי הַמַּתְחִיל, שֶׁנֶּאֱמַר**[16] **וַיֵּרֶד ה׳ עַל הַר סִינַי, וּכְתִיב**[17] **וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֵלַי ה׳. וְהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁהַגִּלּוּי אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם שֶׁהָיָה בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה (יְרִידַת הָעֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים, וַיֵּרֶד ה׳ עַל הַר סִינַי) הָיָה בְּדֶרֶךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, הַיְינוּ שֶׁהַגִּלּוּי הָיָה מִצַּד הַהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה, וְהַמַּטָּה לֹא הָיָה כְּלִי לָזֶה**[18], **וְעִנְיַן הַתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים הוּא**[19] **שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה נִתַּן הַכֹּחַ שֶׁהָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה, תִּפְעוֹל בָּעוֹלָם שֶׁיִּהְיֶה כְּלִי לֶאֱלֹקוּת** ובעוד שההתגלות האלוקית בעת מתן תורה עצמו לא חדרה כל־כך בתוך גשמיות העולם ולא פעלה בו שינוי מהותי, כי באותה שעה העולם עדיין לא היה כלי ראוי להכיל ולקלוט את האור האלוקי, הרי במתן תורה התחדש שמכאן ואילך לימוד התורה וקיום המצוות ממשיכים גילוי אלוקות בעולם באופן שהדבר חודר בגשמיות העולם ומקדש ומעלה אותה. **וְכַמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[20], **דְּזֶה שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת נַעֲשֶׂה בֵּרוּר וְזִכּוּךְ בַּדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁבָּהֶם נַעֲשֵׂית הַמָּצָה,** שהטוב שבהם נפרד מהרע והם מזדככים ומתעדנים ועולים לקדושה **וְעַד שֶׁבְּכַמָּה עִנְיָנִים** במצוות מסויימות **נַעֲשִׂים הֵם (הַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם) חֻפְצָא שֶׁל מִצְוָה** ויש בהם קדושה, **הוּא עַל־יְדֵי נְתִינַת כֹּחַ מְיֻחֶדֶת שֶׁנִּתְּנָה בְּמַתַּן־תּוֹרָה** ולא הייתה קודם לכן כמבואר בחסידות שהאבות אמנם קיימו את התורה גם לפני שניתנה אבל מעשיהם לא החדירו קדושה בחפצים הגשמיים שבהם קיימו את המצוות ודבר זה התחדש במתן תורה. **דְּכְיָון שֶׁהַמִּצְוֹת (רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָ״ה)**

ביאור בדרך אפשר

כְּעוֹנָה אַחַר הָאוֹמֵר. וְלָכֵן מַה לְּהַלָּן בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה כוי׳ אַף כָּאן כוי׳[11], **כִּי בִּלְמוּד הַתּוֹרָה עַכְשָׁו הַקָּבָ״ה אוֹמֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עַכְשָׁו, בְּאוֹתוֹ הָאֹפֶן מַמָּשׁ כְּבִשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה. וְגַם זֶה צָרִיךְ בֵּאוּר, דְּכְיָון שֶׁדִּבְּרָיו שֶׁל הַקָּבָ״ה חַיִּים וְקַיָּמִים לָעַד בְּלִי שׁוּם שִׁנּוּי**[12], **מַה מִּתְעַסֵּף וּמִתְחַדֵּשׁ בָּזֶה שֶׁאוֹמְרָם עַכְשָׁו (בְּעֵת לְמוּד הָאָדָם) עוֹד פַּעַם**[13].

ב) וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[14], **מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁגָּזַר וְאָמַר בְּנֵי רוֹמִי לֹא יֵרְדוּ לְסוּרְיָא, וּבְנֵי סוּרְיָא לֹא יַעֲלוּ לְרוֹמִי, כָּךְ כְּשֶׁבָּרָא הַקָּבָ״ה אֶת הָעוֹלָם, גָּזַר וְאָמַר הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה׳ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם**[15], **כְּשֶׁבִּקֵּשׁ לִתֵּן הַתּוֹרָה, בִּטֵּל הַגְּזֵרָה וְאָמַר הַתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים וְהָעֶלְיוֹנִים יֵרְדוּ לַתַּחְתּוֹנִים, וַאֲנִי הַמַּתְחִיל, שֶׁנֶּאֱמַר**[16] **וַיֵּרֶד ה׳ עַל הַר סִינַי, וּכְתִיב**[17] **וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֵלַי ה׳. וְהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁהַגִּלּוּי אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם שֶׁהָיָה בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה (יְרִידַת הָעֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים, וַיֵּרֶד ה׳ עַל הַר סִינַי) הָיָה בְּדֶרֶךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, הַיְינוּ שֶׁהַגִּלּוּי הָיָה מִצַּד הַהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה, וְהַמַּטָּה לֹא הָיָה כְּלִי לָזֶה**[18], **וְעִנְיַן הַתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים הוּא**[19] **שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה נִתַּן הַכֹּחַ שֶׁהָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה, תִּפְעוֹל בָּעוֹלָם שֶׁיִּהְיֶה כְּלִי לֶאֱלֹקוּת. וְכַמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[20], **דְּזֶה שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת נַעֲשֶׂה בֵּרוּר וְזִכּוּךְ בַּדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁבָּהֶם נַעֲשֵׂית הַמָּצָה, שֶׁבְּכַמָּה עִנְיָנִים נַעֲשִׂים הֵם (הַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם) חֻפְצָא שֶׁל מִצְוָה, הוּא עַל־יְדֵי נְתִינַת כֹּחַ מְיֻחֶדֶת שֶׁנִּתְּנָה בְּמַתַּן־תּוֹרָה. דְּכְיָון שֶׁהַמִּצְוֹת (רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָ״ה)**

חיבור בין גשמיות ורוחניות **וַאֲנִי הַמַּתְחִיל,** הקדוש־ברוך הוא אומר על עצמו – אני המתחיל, שהוא עושה צעד ראשון לביטול הגזירה המבדילה בין גשמיות לרוחניות **שֶׁנֶּאֱמַר**[16] **וַיֵּרֶד ה׳ עַל הַר סִינַי,** היינו ירידת העליונים מלמעלה למטה **וּכְתִיב**[17] **וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֵלַי ה׳** היינו עליית התחתונים מלמטה למעלה.

---

11) ברכות כב, א. 12) ולהעיר מסה״מ תרנ״ה שם. 13) ראה עד״ז סה״מ תרס״ה וה״ש״ת שבהערה 7. 14) תנחומא וארא טו. שמו״ר פי״ב, ג. ועוד. 15) תהלים קטו, טז. 16) פרשתנו יט, כ. 17) משפטים כד, א. 18) סה״מ תרמ״ג ס״ע פד ואילך. המשך תער״ב ח״ב ס״ע תתקל ואילך. ובכ״מ. וראה לקו״ש ח״ח ע׳ 24. 19) ראה לקו״ש שם. 20) ראה בארוכה לקו״ש חט״ז ע׳ 212 ואילך. הדרן על הש״ס (תשמ״ט) ס״ה ואילך (תורת מנחם – הדרנים על הרמב״ם וש״ס ס״ע תיז ואילך).

ביאור בדרך אפשר

וְהַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם (שֶׁבָּהֶם נַעֲשִׂים הַמִּצְוֹת) הֵם בְּאֵין־עֲרוֹךְ לְגַמְרֵי, ומצד מהות הדברים אין כל יחס ודמיון בין הציווי האלוקי והעשייה הגשמית והם רחוקים זה מזה לאין שיעור לָכֵן, בִּכְדֵי שֶׁהַמִּצְוֹת יִפְעֲלוּ שִׁנּוּי בַּדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם, כך שלמרות הפער והריחוק העצום יהיה חיבור בין הגשמיות והרוחניות במידה כזו שקיום המצוות יפעל שינוי בדברים הגשמיים הוּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי בְּטוּל הַגְּזֵרָה וְהַמְחִיצָה שֶׁבֵּין הָעֶלְיוֹנִים (מְצוֹת) וְהַתַּחְתּוֹנִים (הַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם) ונתינת הכוח לחבר ביניהם, דבר שכאמור התחדש במתן תורה.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בדומה למבואר לעיל לגבי החיבור בין מעלה ומטה, ״עליונים״ ו״תחתונים״ בקיום המצות הוּא בְּנוֹגֵעַ לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, דְּזֶה שֶׁעַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה שִׁנּוּי (רוֹמְמוּת[21] וההתעלות) בְּאָדָם הַלּוֹמְדָהּ, וְעַד וההתעלות והרוממות שנפעלת באדם על ידי לימוד התורה היא גדולה מאד עד כדי כך שֶׁהוּא מִתְאַחֵד עִם חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָ״ה[22], כמבואר בהרחבה בספר התניא (פרק ה) כיצד על־ידי לימוד התורה שהיא חכמתו ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא האדם מתאחד עם התורה ב״יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות, להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה״, והאפשרות והכוח לזה הוּא עַל־יְדֵי שֶׁשַּׁבָּתַּן־תּוֹרָה נַעֲשָׂה בְּטוּל הַגְּזֵרָה וְהַמְחִיצָה שֶׁבֵּין חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָ״ה (עֶלְיוֹנִים) וְשֶׁכֻּלָּ הָאָדָם (תַּחְתּוֹנִים) ונוצרה האפשרות שלמרות הריחוק והפער העצום ביניהם יתחברו ויתאחדו ב״יחוד נפלא״.

ג) וְהִנֵּה בְּמַעְלָה וּמַטָּה (עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים) שְׁנֵי פְּרוּשִׁים (עִנְיָנִים). מַעְלָה וּמַטָּה בְּמָקוֹם (מָקוֹם גַּשְׁמִי אוֹ מָקוֹם רוּחָנִי), וְעִנְיָן זֶה דְּמַעְלָה וּמַטָּה שָׁרְשׁוֹ הוּא מֵהַקָּבָ״ה. דְּבְאֹם הָיְתָה הַהַמְשָׁכָה מֵאוֹר אֵין־סוֹף (שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי הַקָּו) הָיוּ כָּל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה[23]. וְעוֹד פְּרוּשׁ בְּמַעְלָה וּמַטָּה, שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַהִתְחַלְקוּת (מַעְלָה וּמַטָּה דְּמָקוֹם) נִקְרָא בְּשֵׁם מַטָּה, כִּי מַעְלָה הוּא לְמַעְלָה מֵהִתְחַלְקוּת. וְכַיָּדוּעַ[24] בְּפֵרוּשׁ הַמַּאֲמָר[25] אוֹר אֵין־סוֹף לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ וּלְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, דְּלְמַטָּה מַטָּה הוּא הָאוֹר שֶׁבִּבְחִינַת גְּבוּל, שֹׁרֶשׁ הַקַּו

ביאור בדרך אפשר

במובן של דרגה וענין), וְעִנְיָן זֶה דְּמַעְלָה וּמַטָּה מקום עליון ומקום תחתון שָׁרְשׁוֹ הוּא מֵהַקָּבָ״ה מבואר בקבלה וחסידות שכאשר עלה ברצונו של הקדוש־ברוך־הוא לברוא עולם מוגבל, הוא צמצם וסילק הצידה, כביכול, את אור האין סוף הבלתי מוגבל, ולאחר הצמצום חזר והאיר קו דק בלבד (אור מועט יחסית) מהאור שלפני הצמצום. וטעם הדבר שהיה צורך בהארת הקו הוא דְּבְאֹם הָיְתָה הַהַמְשָׁכָה וההתגלות של האור האלוקי לצורך בריאת העולמות מֵאוֹר אֵין־סוֹף עצמו (שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי הַקָּו) הָיוּ כָּל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה[23] ולא היו הבדלים בין ״למעלה״ ו״למטה״ כי מבחינת האין סוף הבלתי מוגבל, הכל שווה. ורק התהוות מאור מועט (יחסית לאור־אין־סוף־הבלי־גבול) מאפשרת ליצור סדר השתלשלות׳ בו האור יבוא מלמעלה למטה בצורה הדרגתית עם חלוקה לדרגות גבוהות ודרגות נמוכות.

וְעוֹד פֵּרוּשׁ בְּמַעְלָה וּמַטָּה, שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַהִתְחַלְקוּת עצם העובדה שיש דרגות שונות זו מזו (מַעְלָה וּמַטָּה דְּמָקוֹם כך שיש דרגות עליונות ודרגות תחתונות) נִקְרָא בְּשֵׁם מַטָּה, כִּי מַעְלָה מה שנעלה ועליון באמת הוּא לְמַעְלָה מֵהִתְחַלְקוּת ואין בו חלוקה והבדלים בין ״מעלה״ ו״מטה״. וְכַיָּדוּעַ[24] בתורת החסידות בְּפֵרוּשׁ הַמַּאֲמָר[25] בזוהר אוֹר אֵין־סוֹף לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ וּלְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, האור האלוקי הוא אינסופי ולא מוגבל במובן זה שהוא קיים ומאיר גם למעלה וגם למטה וההארה למעלה היא ללא גבול ב״מעלה״, ״מעלה עד אין קץ״ וההארה למטה היורדת ונמשכת עד למטה ללא גבול ״למטה עד אין קץ״ דְּלְמַטָּה מַטָּה הוּא הָאוֹר שֶׁבִּבְחִינַת גְּבוּל, כמבואר בקבלה וחסידות, כיוון שהאין סוף לא מוגבל בשום הגבלה, ומושלם בכל שלימות אפשרית, הרי כשם שהוא אין סוף ובלי גבול, יש לו גם את כוח הגבול. ודברי הזוהר שהאין־סוף הוא ״למטה עד אין

מָקוֹם רוּחָנִי שהוא כמובן לא ״מקום״ במובן הגשמי הפשוט אלא ״מקום״

---

21) ראה פסחים סח, ב ״אי לאו האי יומא דקא גרים (יום דמ״ת) כמה יוסף איכא בשוקא״, ובפירש״י שם ״שלמדתי תורה ונתרוממתי״. ובלקו״ש שם (ע׳ 214), דהשינוי שנעשה בהאדם הלומד תורה, שמתעלה ומתרומם, נתחדש ב״האי יומא״ דמ״ת. וראה הדרן הנ״ל הערה 31 (תורת מנחם שם ס״ע תיח ואילך). ואכ״מ. 22) תניא פ״ה. 23) ראה בארוכה המשך תרס״ו ע׳ מט ואילך. תער״ב ח״ב ע׳ תתקכ ואילך. סה״מ ה׳תש״ח ע׳ 160 ואילך. 24) המשך תרס״ו ע׳ קפט. ובכ״מ. 25) ראה תקו״ז סוף תיקון נז (וראה שם תיקון יט – מ, ב). ז״ח יתרו לד, סע״ג. וראה לקמן ח״ג ע׳ קעא ואילך. קפ ואילך. וש״נ.

(שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בְּהֶעְלֵם הַהִתְחַלְּקוּת דְּמַעְלָה וּמַטָּה, שֶׁהֵם הַשֹּׁרֶשׁ דְּמַעְלָה וּמַטָּה שֶׁבָּעוֹלָמוֹת), וּלְמַעְלָה מִמַּעְלָה הוּא אוֹר הַבִּלְי־גְּבוּל, שֹׁרֶשׁ הַסּוֹבֵב שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁבְּמַתַּן־תּוֹרָה נַעֲשָׂה הַחִבּוּר דְּמַעְלָה וּמַטָּה, הוּא בִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים. הַחִבּוּר דְּמַעְלָה וּמַטָּה שֶׁבָּעוֹלָמוֹת (מָקוֹם), דִּבְכְלָלוּת הוּא הַחִבּוּר דַּאֲצִילוּת וּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה[26], וְגַם הַחִבּוּר דְּאוֹר הַבִּלְי־גְּבוּל שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָמוֹת עִם הָאוֹר שֶׁבְּעֶרְךְּ הָעוֹלָמוֹת, וְכֵידוּעַ[27] שֶׁעִנְיַן הַמִּצְוֹת (שֶׁלְּאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה) הוּא שֶׁעַל־יְדֵי נַעֲשָׂה יִחוּד קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ, יִחוּד סוֹבֵב וּמְמַלֵּא.

ד) **וְהִנֵּה** עִנְיָן זֶה שֶׁבְּהַחִבּוּר דְּמַעְלָה וּמַטָּה שֶׁבְּמַתַּן־תּוֹרָה נִכְלָל גַּם הַמַּעְלָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגֶּדֶר דְּמַעְלָה וּמַטָּה שֶׁבָּעוֹלָמוֹת, הוּא הֵן בְּנוֹגֵעַ לְהַנְּתִינַת־כֹּחַ שֶׁהָיְתָה בְּמַתַּן־תּוֹרָה עַל הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה (הַתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים), שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתַּחְתּוֹנִים יֵמְשַׁךְ (אוֹר הָאֲצִילוּת וְ)אוֹר הַסּוֹבֵב וּמְמַלֵּא.

ביאור בדרך אפשר

קק״ כוונתם לכך שמהאור האינסופי מתגלה גם אור שבבחינת גבול, והוא האור שמאיר בבחינת גבול, **שֹׁרֶשׁ הַקַּוִּים** שביחס לאור האינסופי הוא אור מוגבל (**שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בְּהֶעְלֵם הַהִתְחַלְּקוּת דְּמַעְלָה וּמַטָּה**, בגלוי, אור הקו הוא התגלות של האור האינסופי המאיר ללא גבול אבל בהעלם יש בו חלוקה והבדל בין עצם המושג ״מעלה״ ועצם המושג ״מטה״, **שֶׁהֵם** המושגים ״מעלה״ ו״מטה״ **הַשֹּׁרֶשׁ דְּמַעְלָה וּמַטָּה שֶׁבָּעוֹלָמוֹת** אלא שבשורש החלוקה הזו היא בהעלם ובעולמות היא בגלוי), **וּלְמַעְלָה מַעְלָה** דברי הזוהר שאור אין סוף הוא ״למעלה עד אין קץ״ מכוונים לאור האין־סוף **הוּא אוֹר הַבִּלְי־גְּבוּל, שֹׁרֶשׁ הַסּוֹבֵב שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת** האור האלוקי המאיר בכל העולמות ובכל הדרגות במידה שווה, ומבחינתו אין חילוקי דרגות, נקרא ״סובב כל עלמין״ (כי הוא ״סובב״ ו״מקיף״ על העולמות מלמעלה, ולא מתלבש בהם בפנימיות, בשונה מאור ה״ממלא כל עלמין״ המוגבל ומדוד לכל עולם ולכל נברא לפי ערכו) והאור האינסופי המאיר ״למעלה מעלה עד אין קץ״ ואין גבול להארתו, הוא השורש לאור הסובב כל עלמין.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁבְּמַתַּן־תּוֹרָה נַעֲשָׂה הַחִבּוּר דְּמַעְלָה וּמַטָּה, כמבואר לעיל, **הוּא בִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים** האמורים, בהתאם לשני הפירושים במושגים ״מעלה״ ו״מטה״. האחד - **הַחִבּוּר דְּמַעְלָה וּמַטָּה שֶׁבָּעוֹלָמוֹת (מָקוֹם),** היינו התחברות והתאחדות בין דרגות עליונות לדרגות תחתונות **דִּבְכְלָלוּת הוּא הַחִבּוּר דַּאֲצִילוּת וּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה**[26], בין עולם האצילות העליון לשלושת העולמות בריאה ויצירה ועשייה שתחתיו, יש פער גדול וריחוק הערך (ולכן אצילות נקרא ״אלוקות ממש״ בשונה משאר העולמות שלמטה ממנו) ומצד הסדר הרגיל של המשכת האלוקות מלמעלה למטה (לפי ׳סדר השתלשלות׳ הדרגתי מסודר) האור שבאצילות לא יורד להאיר למטה מהאצילות אבל אחרי ביטול ה״גזירה״ והסרת ה״מחיצה״ בין גשמיות לרוחניות במתן תורה יכול להיות חיבור בין אצילות (״מעלה״) ועולמות בי״ע (״מטה״) כך שאור האצילות כן יאיר בעולמות בי״ע, **וְהשני - גַּם הַחִבּוּר דְּאוֹר הַבִּלְי־גְּבוּל שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָמוֹת** (״מעלה״, אור אין סוף שהוא השורש של אור ה״סובב כל עלמין״) **עִם הָאוֹר שֶׁבְּעֶרְךְּ הָעוֹלָמוֹת** (״מטה״, האור שהוא השורש של הגבול והאור ה״ממלא כל עלמין״), ועניין זה שנפעל במתן תורה, האפשרות לחבר בין ״מעלה״ ו״מטה״, בא לידי ביטוי גם בקיום מצוות התורה **וְכֵידוּעַ**[27] **שֶׁעִנְיַן הַמִּצְוֹת (שֶׁלְּאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה) הוּא שֶׁעַל־יְדֵי נַעֲשָׂה יִחוּד** אחדות וחיבור **קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ, יִחוּד סוֹבֵב וּמְמַלֵּא.** כלומר, ״קודשא בריך הוא״, מלשון קדוש ומובדל, הוא האור האלוקי שלמעלה מהעולמות - אור ה״סובב״, ו״שכינתיה״ הוא האור האלוקי השייך לעולמות, אור ה״ממלא״ (״שכינה״, היינו ששוכנת ומתלבשת בעולמות) וכאשר יהודי מקיים את מצוות ה׳ ומיישם רצונו של ה׳ בעולם הרי הוא מחבר ופועל ״יחוד״, התאחדות, בין ״קודשא בריך הוא״ – ״סובב״, ו״שכינתיה״ – ״ממלא״.

ד) **וְהִנֵּה** עִנְיָן זֶה **שֶׁבְּהַחִבּוּר דְּמַעְלָה וּמַטָּה שֶׁבְּמַתַּן־תּוֹרָה נִכְלָל גַּם הַמַּעְלָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגֶּדֶר דְּמַעְלָה וּמַטָּה שֶׁבָּעוֹלָמוֹת,** כפי שנתבאר לעיל, במתן תורה התחדש חיבור ואיחוד בין ״מעלה״ ו״מטה״ לא רק במובן זה שדרגות עליונות ירדו והאירו בדרגות תחתונות, ודרגות תחתונות התעלו לדרגות עליונות אלא נפעל גם חיבור ואיחוד בין האור האלוקי שיורד ונמשך העולמות (מטה״) והאור האלוקי שנעלה מגדרי העולמות (״מעלה״) וכאן מוסיף ומדגיש שחידוש זה, החיבור עם מה שלמעלה מגדרי העולמות לגמרי, בא לידי ביטוי בשני עניינים. האחד - **הוּא הֵן בְּנוֹגֵעַ לְהַנְּתִינַת־כֹּחַ שֶׁהָיְתָה בְּמַתַּן־תּוֹרָה עַל הָעֲבוֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה (הַתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לָעֶלְיוֹנִים),** הכוח לברר ולהעלות את העולם הזה הגשמי על ידי שימוש בענייני העולם לקיום מצוות (וזו המשמעות הפנימית של דברי המדרש שבעת מתן תורה בטלה הגזירה והמחיצה שבין ״עליונים״ ו״תחתונים״ וניתנה הרשות וניתן הכוח ש״תחתונים יעלו לעליונים״) היינו **שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתַּחְתּוֹנִים** בקיום התורה והמצוות **יֵמְשַׁךְ** ויבוא מלמעלה למטה (**אוֹר הָאֲצִילוּת** וְ)**אוֹר הַסּוֹבֵב** היינו אור שלמעלה מירידה והתלבשות

26) ראה סה״מ תרמ״ג ע׳ עה. המשך תער״ב ח״א ע׳ רנ. ובכ״מ. 27) תניא פמ״א (נח, א). המשך תרס״ו ע׳ לו. שם ע׳ נה. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

בעולמות **וְעַד לָאוֹר הַבְּלִי־גְּבוּל שֶׁלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם (הַשֹּׁרֶשׁ דְּאוֹר הַסּוֹבֵב)**, ויתירה מזו שיומשך גם השורש של האור שלמעלה מגדרי העולמות שהוא האור האינסופי שלפני הצמצום (כאמור לעיל שהאור שלפני הצמצום הוא השורש לאור ה״סובב״ והאור שחזר והאיר אחרי הצמצום באופן של קו דק הוא השורש לאור ה״ממלא״) והשני - **וְהֵן בְּהַחְבּוּר דְּמַעְלָה וּמַטָּה (הָעֶלְיוֹנִים יֵרְדוּ לַתַּחְתּוֹנִים) שֶׁהָיָה בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה גּוּפָא** עצמו (כעניין בפני עצמו, לא רק כנתינת כוח לחיבור מעלה ומטה שנפעל על ידי התורה והמצוות) כפי שהולך ומבאר.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה יָדוּעַ[28] שֶׁהַתּוֹרָה הִיא לְמַעְלָה מִזְּמַן וּמָקוֹם, שֶׁלָּכֵן בגלל שהתורה לא מוגבלת בזמן מסויים ובמקום מסויים (ואפשר וצריך ללמוד תורה בכל זמן ובכל מקום) **כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת עוֹלָה** אפילו לאחר שחרב בית המקדש ואי אפשר להקריב קרבן עולה בפועל **כְּאִילּוּ הִקְרִיב עוֹלָה[29] אַף שֶׁאֵינוֹ בִּזְמַן וּמָקוֹם הַהַקְרָבָה[30]** והלימוד נחשב ״כאילו הקריב״ גם אם הוא בשעה ובמקום שלא ניתן להקריב בהם קרבנות (בלילה, בגלות, בחוץ לארץ).

ה) וְהִנֵּה אַף שֶׁיְּרִידַת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה וַעֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹנִים לְמַעְלָה הֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים שונים, **וְעַד שֶׁהָיוּ בִּשְׁנֵי זְמַנִּים, דִּירִידַת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה הָיְתָה בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה, וַעֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹנִים לְמַעְלָה הָיְתָה לְאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה, מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁיְּרִידַת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה הָיְתָה (גַּם) הַהַתְחָלָה (וְהַנְּתִינַת־כֹּחַ) עַל עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹנִים, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל וַאֲנִי הַמַּתְחִיל דְּכָל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁיְּרִידַת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה הָיְתָה הַיְרִידָה בְּאֹפֶן שֶׁבִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה פָּעֲלָה בַּתַּחְתּוֹנִים. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה דְּאִיתָא[31] שֶׁהַקּוֹל דַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת הָיָה נִשְׁמָע מִכָּל ד׳ רוּחוֹת הָעוֹלָם וּמִלְמַעְלָה וּמִלְמַטָּה, כִּי הַגִּלּוּי דְּאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מִגְּדֶר מָקוֹם (לְמַעְלָה גַּם מֵהַגְּדֶר דְּמָקוֹם כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּהַקַּו) שֶׁבְּקוֹל דַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, פָּעַל בַּמָּקוֹם (שֶׁבּוֹ מִבָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁיְּרִידַת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה,** ״וירד ה׳ על הר סיני״, **הָיְתָה (גַּם) הַהַתְחָלָה (וְהַנְּתִינַת־כֹּחַ) עַל עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹנִים, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל וַאֲנִי הַמַּתְחִיל דְּכָל־** היינו שביטול הגזירה שהעליונים לא ירדו לתחתונים והתחתונים לא יעלו לעליונים היה בעת ובעונה אחת ודברי ה׳ ״ואני המתחיל״ לא מתייחסים רק להתחלה של ביטול הגזירה על העליונים לרדת לתחתונים אלא זו גם ההתחלה ונתינת הכוח לביטול החלק השני של הגזירה וההתחלה של עליית התחתונים לעליונים **לָכֵן, הָיְתָה הַיְרִידָה** של ה׳ מלמעלה על הר סיני **בְּאֹפֶן שֶׁבִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה** ולא רק לאחר מתן תורה (כאשר הייתה העלייה של משה רבנו להר סיני) כבר **פָּעֲלָה בַּתַּחְתּוֹנִים** את התחלת עלייתם לעליונים.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה דְּאִיתָא[31] מובא בדברי חכמינו ז״ל **שֶׁהַקּוֹל דַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת הָיָה נִשְׁמָע** בעת ובעונה אחת **מִכָּל ד׳ רוּחוֹת הָעוֹלָם** מזרח ומערב, צפון ודרום **וּמִלְמַעְלָה וּמִלְמַטָּה, כִּי הַגִּלּוּי דְּאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מִגְּדֶר מָקוֹם (לְמַעְלָה גַּם מֵהַגְּדֶר דְּמָקוֹם כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּהַקַּו)** כיוון שאור הקו מאיר לאחר הצמצום והוא מקור ושורש לאור האלוקי השייך לעולמות ולכוח הגבול, יש בו התחלה מסוימת של גדרי העולם, ולכן יש בו גם את גדר המושג מקום, ועם זאת ברור שיש פער וריחוק עצום בין גדר המקום כפי שהוא באור הקו לגדר המושג מקום כפי שהוא בעולם הזה הגשמי ואין כל דמיון בין השניים, וכאן ההדגשה היא שאור אין סוף הוא למעלה מגדר מקום אפילו כפי שהוא באור הקו) **שֶׁבַּקּוֹל דַּעֲשֶׂרֶת**

---

28) לקו״ת במדבר יג, א־ב. קונטרס עץ החיים פ״ב. ובכ״מ. 29) מנחות בסופה. שו״ע אדה״ז או״ח מהדו״ת סוף ס״א. מהדו״ק שם סי״א. הל׳ ת״ת פ״ב סי״א. וראה לקו״ש חי״ח ע׳ 413 הערה 25 ובשוה״ג שם. 30) לכאורה הי׳ מקום לקשר זה עם מרז״ל (ראה מדרש תהלים צ, ד. ב״ר פ״ח, ב. תנחומא וישב ד. זח״ב מט, א) שהתורה קדמה לעולם, כי גדר העולם הוא מקום וזמן (שעיהויה״א פ״ז — פב, א), וכיון שהתורה קדמה לעולם היא למעלה מזמן ומקום. וע״פ הידוע (המשך תער״ב שבהערה 23) שהגדר דזמן ומקום הוא לא רק בהעולם עצמו אלא גם בהאור שבערך העולמות, וכנ״ל (סעיף ג) שבאור הקו ישנם הענינים דמעלה ומטה (מקום) וקדימה ואיחור (זמן), שהם השרש דמקום וזמן שבעולמות, יש לומר, דזה שהתורה היא למעלה מזמן ומקום הוא לפי ששרשה הוא באוא״ס שלפני הצמצום, ויתירה מזו, שבהאור שלפני הצמצום גופא, שרש התורה הוא בעצמות אוא״ס שלמעלה מהאור השייך לעולמות. ומזה מובן שבירידת העליונים למטה שבנתינת התורה נכלל גם אור הבל״ג שלמעלה מהגדר דמעלה ומטה שבעולמות. אבל סיום מרז״ל זה שקדמה אלפיים שנה — שולל פי׳ זה. 31) תקו״ז תכ״ב (סד, ב), הובא בתניא פל״ו (מו, א). וראה

ביאור בדרך אפשר

הַדִּבְּרוֹת, הקול של עשרת הדברות נשמע בעולם הזה ועם זאת היה בו גילוי של אור אין סוף שלמעלה מגדרי המקום ולכן היה הקול נשמע בכל אחת מהמקומות, ארבע רוחות העולם וכן למעלה ולמטה) וגילוי זה, של האור האלוקי שלמעלה מגדרי המקום, **פָּעַל בַּמָּקוֹם (שֶׁבּוֹ נִשְׁמַע הַקּוֹל) שֶׁיִּהְיֶה לְמַעְלָה מֵהַמָּקוֹם**[32] שהמקום עצמו יהיה למעלה מהמקום, כאילו נאמר שהיה זה מקום ולמעלה מגדרי המקום בבת אחת. **וְלָכֵן, אַף שֶׁהַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ הָיָה הַקּוֹל הָיָה מָקוֹם מְסֻיָּם,** וצד מזרח, למשל, היה צד מזרח **וְלֹא** צד מערב, למעשה **נִכְלְלוּ בּוֹ כָּל הַשִּׁשָּׁה קְצָווֹת** כי היה ניכר בגלוי איך המקום עצמו הוא בעצם למעלה מגדרי המקום.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לַזְּמַן, שבעת מתן תורה גם בגדרי הזמן היה ניכר איך בעצם הם למעלה מגדרי הזמן, היינו **שֶׁהַזְּמַן שֶׁבּוֹ נִתְּנָה תּוֹרָה** אף שבפועל היה זמן מוגדר ביום מסויים ובשעה מסויימת, בעצם **הָיָה לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן, וְנִכְלַל בּוֹ כָּל הֶמְשֵׁךְ הַזְּמַן.**

וְיֵשׁ לוֹמַר דְּזֶהוּ מֵהַטְּעָמִים אחד הטעמים **עַל זֶה שֶׁמַּתַּן־תּוֹרָה הָיָה רַק פַּעַם אַחַת וְלֹא יִהְיֶה עוֹד פַּעַם**[33], כפי שמובא במאמרי חסידות, **כִּי בַּזְּמַן דְּמַתַּן־תּוֹרָה נִכְלַל כָּל הֶמְשֵׁךְ הַזְּמַן** ובעצם כל זמן, לכל אורך משך הזמן, נחשב זמן שהתורה ניתנה בו.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן שֶׁאָז נִשְׁלְמָה הַהֲכָנָה לְמַתַּן־תּוֹרָה[34], שגם בו יש את המעלה האמורה לגבי זמן מתן תורה עצמו **שֶׁבְּיוֹם זֶה נִכְלַל כָּל מֶשֶׁךְ הַזְּמַן שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה** וכאילו נאמר שכל הזמנים כולם הם זמני הכנה למתן תורה.

וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר דִּשְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים דְּבְיוֹם הַזֶּה, האחד - **שֶׁקֶּאֵי עַל רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן** בהתאם למשמעות הפשוטה של הפסוק, והשני - **וְשֶׁקֶּאֵי עַל כָּל יוֹם,** כפירוש רש"י שכוונת הכתוב לומר שבכל יום ויום יש להתייחס לדברי התורה כדבר חדש **כִּי בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן דִּשְׁנַת מַתַּן־תּוֹרָה נִכְלְלוּ כָּל הַיָּמִים שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה** ולכן שני הפירושים נכונים והכוונה היא לשניהם גם יחד.

ביאור בדרך אפשר

נִשְׁמַע הַקּוֹל) שֶׁיִּהְיֶה לְמַעְלָה מֵהַמָּקוֹם[32]. וְלָכֵן, אַף שֶׁהַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ הָיָה הַקּוֹל הָיָה מָקוֹם מְסֻיָּם, נִכְלְלוּ בּוֹ כָּל הַשִּׁשָּׁה קְצָווֹת. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לַזְּמַן, שֶׁבְּשַׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה הָיָה לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן, שֶׁהַזְּמַן שֶׁבּוֹ נִתְּנָה תּוֹרָה נִכְלַל כָּל מֶשֶׁךְ הַזְּמַן כֻּלּוֹ. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן שֶׁאָז נִשְׁלְמָה הַהֲכָנָה לְמַתַּן־תּוֹרָה[34], שֶׁבְּיוֹם זֶה נִכְלַל כָּל מֶשֶׁךְ הַזְּמַן שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה, וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר דִּשְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים דְּבְיוֹם הַזֶּה, שֶׁקֶּאֵי עַל רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן וְשֶׁקֶּאֵי עַל כָּל יוֹם, כִּי בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן דִּשְׁנַת מַתַּן־תּוֹרָה נִכְלְלוּ כָּל הַיָּמִים שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה.

ו) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר הַהוֹסָפָה וְהַחִדּוּשׁ שֶׁל הַדִּבּוּר דְּהַקָּבָ"ה (אֲמָרָתְךָ) בְּעֵת לְמוּד הָאָדָם, עַל הַדִּבּוּר שֶׁהָיָה בְּמַתַּן תּוֹרָה, כִּי זֶה שֶׁהַדִּבּוּר דְּמַתַּן־תּוֹרָה יֶשְׁנוֹ בְּכָל זְמַן, הוּא מִצַּד הַלְמוּד שֶׁל הָאָדָם, וּכְמוֹ שְׁנִתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ה) דְּזֶה שֶׁהַגִּלּוּי דְּמַתַּן־תּוֹרָה פָּעַל בַּזְּמַן שֶׁבּוֹ נִתְּנָה תּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה כָּלוּל בּוֹ כָּל הֶמְשֵׁךְ הַזְּמַן, הוּא בִּכְדֵי שֶׁהַגִּלּוּי דְּמַתַּן־תּוֹרָה יִהְיֶה הַהַתְחָלָה וְהַנְּתִינַת־כֹּחַ עַל עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹנִים, עֲבוּדַת הָאָדָם. וְלָכֵן הַדִּבּוּר דְּהַקָּבָ"ה שֶׁבָּא עַל־יְדֵי לְמוּד הָאָדָם הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דִּכְמוֹ שֶׁבְּיוֹם הַזֶּה כְּפְשׁוּטוֹ שֶׁקֶּאֵי עַל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, הוּא רַק מוֹלַד הַלְּבָנָה, נְקוּדָה בִּלְבַד, וְכֵן הוּא בִּכְדֵי שֶׁהַגִּלּוּי דְּמַתַּן־תּוֹרָה יִהְיֶה הַהַתְחָלָה וְהַנְּתִינַת־כֹּחַ עַל עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹנִים, עֲבוֹדַת הָאָדָם. וְלָכֵן הַדִּבּוּר דְּהַקָּבָ"ה שֶׁבָּא עַל־יְדֵי לְמוּד הָאָדָם הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהַדִּיבּוּר שֶׁנִּמְשַׁךְ עַל־יְדֵי הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דִּכְמוֹ שֶׁבְּיוֹם הַזֶּה כְּפְשׁוּטוֹ שֶׁקֶּאֵי עַל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, (ובעניינו – ראש חודש סיון) הוּא רַק מוֹלַד הַלְּבָנָה, ובשעת

ו) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר הַהוֹסָפָה וְהַחִדּוּשׁ שֶׁל הַדִּבּוּר דְּהַקָּבָ"ה (אֲמָרָתְךָ) בְּעֵת לְמוּד הָאָדָם, עַל הַדִּבּוּר שֶׁהָיָה בְּמַתַּן תּוֹרָה, כִּי זֶה שֶׁהַדִּבּוּר דְּמַתַּן־תּוֹרָה יֶשְׁנוֹ בְּכָל זְמַן, הוּא מִצַּד הַלְמוּד שֶׁל הָאָדָם, וּכְמוֹ שְׁנִתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ה) דְּזֶה שֶׁהַגִּלּוּי דְּמַתַּן־תּוֹרָה פָּעַל בַּזְּמַן שֶׁבּוֹ נִתְּנָה תּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה כָּלוּל בּוֹ כָּל הֶמְשֵׁךְ הַזְּמַן, הוּא בִּכְדֵי שֶׁהַגִּלּוּי דְּמַתַּן־תּוֹרָה יִהְיֶה הַהַתְחָלָה וְהַנְּתִינַת־כֹּחַ עַל עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹנִים, עֲבוֹדַת הָאָדָם. וְלָכֵן הַדִּבּוּר דְּהַקָּבָ"ה שֶׁבָּא עַל־יְדֵי לְמוּד הָאָדָם הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר.

תנחומא שמות כה. שמו"ר פ"ה, ט. 32) וע"ד מקום ארון אינו מן המדה (יומא כא, א. וש"נ). וראה ד"ה באתי לגני ה'תש"ל (לעיל ע' שלה) ס"ג, ובהערה 22 שם. 33) סה"מ תרנ"ו ע' שנו. המשך תרס"ו ע' כג. שם ע' תקמו. תער"ב ח"א ע' שסו. סה"מ עטר"ת ע' רצא. תרפ"ה ע' קצט. ה'תש"ט ע' 57. ועוד. 34) תו"א פרשתנו סז, סע"ג. תו"ח שם שעג, א [בהוצאה החדשה – ח"ב רנה, ב].

ביאור בדרך אפשר

המולד הלבנה היא **נְקוּדָה בִּלְבַד**, ולא יותר **וְאַחַר־כָּךְ הִיא הוֹלֶכֶת וּמִתְגַּדֶּלֶת** מיום ליום **עַד לְיוֹם הַט״ו, שֶׁבּוֹ קַיְימָא סִיהֲרָא בְּאַשְׁלֵמוּתָא**[35], הלבנה עומדת בשלמותה (כעיגול שלם) **עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁבְּעֵת מַתַּן־תּוֹרָה שָׁהְיָה בְּמִדְבַּר סִינַי**, ומבואר בחסידות שהעובדה שהמדבר הוא מקום נחש שרף ועקרב היא משום שהוא מקום נחות ברוחניות **הָיְתָה הַהִתְחָלָה**, רק השלב הראשון בחיבור ה״עליונים״ וה״תחתונים״ **וְעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל לְאַחֲרֵי־זֶה וּלְאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה, הֵם הוֹלְכִים וּמִתְגַּדְּלִים**, ועולים מדרגה לדרגה **וְעַד שֶׁבִּימֵי דָּוִד**[36] **וּבִימֵי שְׁלֹמֹה הָיָה** המצב הרוחני של בני ישראל בשלימות ונמשל ללבנה כפי שהיא במילואה ובשלמותה **קַיְימָא סִיהֲרָא בְּאַשְׁלֵמוּתָא. וְעִיקַּר הַמִּילּוּי וְהַשְׁלֵמוּת** של בני ישראל **יִהְיֶה בְּדָרָא דְּמַלְכָּא מְשִׁיחָא**, דורו של מלך המשיח **שֶׁאָז יִהְיֶה וְיָרֵךְ** וישלוט (כמו ״ורדו בדגת הים״) **מַיִם עַד יָם וּמִנָּהָר עַד אַפְסֵי אָרֶץ**[37], **בְּכָל מָקוֹם בְּשָׁוֶה**, היינו שלטון מלא ללא גבולות **וְעַד לְוִיָתָן לֹא כְּבוֹדוֹ** של הקדוש־ברוך־הוא **אֶת כָּל הָאָרֶץ**[38], בכל מקום ומקום **מִילּוּי בְּתַכְלִית הַשְׁלֵמוּת בְּכָל הָאָרֶץ בְּשָׁוֶה.**

ז) **וְהִנֵּה מִבֹּאר בְּהַדְּרוּשִׁים**[39], **שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת עֵז**[40] **וְתוּשִׁיָּה**[41], **עֵז לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְתוּשִׁיָּה לַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית. וְזֶה שֶׁיֵּשׁ בַּתּוֹרָה שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלֶּה** (אַף שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים וכוחה הרוחני לא ניכר בגלוי) **הוּא, כִּי מְקוֹר הַתּוֹרָה וְיסוֹדָהּ הוּא בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ וּבִכְבוֹדוֹ וְגִלּוּי בְּחִינָה זוֹ דְּתוֹרָה** שבגלל היותה נמשכת מאור אין־סוף יש בה את הכוח לתת חיזוק לנפש האלוקית ולהחליש את הנפש הבהמית **הוּא כְּשֶׁלְּמוּד הַתּוֹרָה שֶׁל הָאָדָם הוּא בְּבִטּוּל** כלפי הקדוש־ברוך־הוא נותן התורה, והלימוד הוא **כְּעוֹנֶה אַחַר הַקּוֹרֵא** כאילו דברי התורה נאמרים על־ידי הקדוש־ברוך־הוא כעת והאדם חוזר אחריו, כפי שנתבאר לעיל בענין ״תען לשוני אמרתך״]. **וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּעֵז** כוח וחיזוק לנפש האלוקית **וְתוּשִׁיָּה** וחלישות לנפש הבהמית **הֵם גַּם דִּגְמַת שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּלִעֵיל (סעיף ד) בַּחִבּוּר דְּמַעְלָה וּמַטָּה**, כפי שהולך ומבאר. **דְּזֶה שֶׁהַתּוֹרָה נוֹתֶנֶת כֹּחַ וָעֹז** חיזוק **לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, הוּא עַל־דֶּרֶךְ יְרִידַת וְהַמְשָׁכַת הַתּוֹרָה** מלמעלה **לְמַטָּה**, להחדיר קדושה בעולמות התחתונים, **וְזֶה שֶׁהַתּוֹרָה מַתֶּשֶׁת כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַנְּתִינַת־כֹּחַ דְּמַתַּן־תּוֹרָה עַל עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹנִים.** שהם מצידם יעלו ויתעלו אל העליונים. **וְזֶה שֶׁמְּקוֹר הַתּוֹרָה הוּא מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁלָּכֵן יֵשׁ בָּהּ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּעֵז וְתוּשִׁיָּה**, האמורים מחלישה **כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הוּא עַל־דֶּרֶךְ** מתן־תורה **שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת עֵז**[40] **וְתוּשִׁיָּה**[41], כי התורה נותנת עז כוח וחיזוק **לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית**, גורמת חלישות **לַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית. וְזֶה שֶׁיֵּשׁ בַּתּוֹרָה שְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלֶּה** שהם כוחות רוחניים (אַף שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים וכוחה הרוחני לא ניכר בגלוי) **הוּא, כִּי מְקוֹר הַתּוֹרָה וְיסוֹדָהּ הוּא בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ וּבִכְבוֹדוֹ וְגִלּוּי בְּחִינָה זוֹ דְּתוֹרָה** שבגלל היותה נמשכת מאור אין־סוף יש בה את הכוח לתת חיזוק לנפש האלוקית ולהחליש את הנפש הבהמית **הוּא כְּשֶׁלְּמוּד הַתּוֹרָה שֶׁל הָאָדָם הוּא בְּבִטּוּל** כלפי הקדוש־ברוך־הוא נותן התורה, והלימוד הוא **כְּעוֹנֶה אַחַר הַקּוֹרֵא** כאילו דברי התורה נאמרים על־ידי הקדוש־ברוך־הוא כעת והאדם חוזר אחריו, כפי שנתבאר לעיל בענין ״תען לשוני אמרתך״]. **וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּעֵז** כוח וחיזוק לנפש האלוקית **וְתוּשִׁיָּה** וחלישות לנפש הבהמית **הֵם גַּם דִּגְמַת שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּלִעֵיל (סעיף ד) בַּחִבּוּר דְּמַעְלָה וּמַטָּה**, כפי שהולך ומבאר. **דְּזֶה שֶׁהַתּוֹרָה נוֹתֶנֶת כֹּחַ וָעֹז** חיזוק **לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, הוּא עַל־דֶּרֶךְ יְרִידַת וְהַמְשָׁכַת הַתּוֹרָה** מלמעלה **לְמַטָּה**, להחדיר קדושה בעולמות התחתונים, **וְזֶה שֶׁהַתּוֹרָה מַתֶּשֶׁת כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַנְּתִינַת־כֹּחַ דְּמַתַּן־תּוֹרָה עַל עֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹנִים.** שהם מצידם יעלו ויתעלו אל העליונים. **וְזֶה שֶׁמְּקוֹר הַתּוֹרָה הוּא מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁלָּכֵן יֵשׁ בָּהּ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים** האמורים **דְּעֵז וְתוּשִׁיָּה**

---

35) ראה זהר ח״א קנ, רע״א. רכה, סע״ב. רמג, סע״א. ח״ב פה, א. רטו, א. ח״ג מ, ב. מו, א. וראה שמו״ר פט״ו, כו. 36) ראה לקו״ש ח״ח ע׳ 24 הערה 26. 37) תהלים עב, ח. ולהעיר, שע״פ המנהג לומר הקאַפּיטל תהלים המתאים למספר שנותיו (קובץ מכתבים אודות גודל ערך אמירת תהלים. אגרות־קודש כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ ח״א ע׳ לא. ח״י ס״ע נג. סה״מ י״א ניסן ע׳ 1 ואילך) – אומרים מזמור עב שבתהלים החל מי״א ניסן תשל״ג עד י״א ניסן שנה זו דאמירת המאמר (תשל״ד). 38) תהלים שם, יט. 39) תו״א פרשתנו סז, סע״א ואילך. סה״מ תקס״ז שם ע׳ קמח ואילך. תו״ח שם שסט, ב ואילך [בהוצאה החדשה – ח״ב רנג, א]. סה״מ תרנ״ה ע׳ צ ואילך. 40) מדרש תהלים ח, ג. ויק״ר פל״א, ה. מכילתא בשלח טו, ב. יל״ש שם רמז רמד. שהש״ר פ״א, ד. פ״ב, ג. 41) סנהדרין כו, ב.

ביאור בדרך אפשר

שהכוח הזה נובע מאור אין סוף עצמו, **הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[42], **דְּזֶה שֶׁהַתּוֹרָה (שֶׁהִיא** מצד עצמה **לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָם) יָרְדָה לְמַטָּה וּפוֹעֶלֶת בַּ׳מַּטָּה׳**, בניגוד לטבעה ומהותה **הוּא עַל־יְדֵי שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּהּ מֵהָ׳עֶצְמוּת׳, שֶׁהוּא נוֹשֵׂא הַפָּכִים** עצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא

לא מוגדרת ולא ׳מצויירת׳ בשום הגדרה ובשום תכונה כזו או אחרת ויש בו את שלמות הכל ולכן הוא נושא ומכיל בתוכו דברים שאילו היו באים בהתגלות בדרגות יותר נמוכות לא היו יכולים להיות יחד כי הם הפכים וסותרים זה לזה. אבל האין־סוף האמיתי נושא הפכים, ולעניינו — בגלל שהתורה נמשכת מאין־סוף היא מקור הכוח לשני עניינים שנראים כהפכים. גם עוז וכוח לנפש האלוקית על ירידת העליונים למטה וגם חלישות לנפש הבהמית על ידי עליית התחתונים למעלה.

ח) וְזֶהוּ[43] **בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי גוֹ׳ בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי,** הכתוב מדגיש שכאשר בני ישראל באו בראש חודש סיון כדי להתכונן למתן תורה הם באו למדבר סיני **מִדְבָּר מִלְּשׁוֹן דִּבּוּר, וְנִקְרָא מִדְבָּר בְּתוֹסֶפֶת מ׳,** היינו בנוסף לאותיות הזהות למילה ״דבר״ יש במילה ״במדבר״ גם את האות מ׳ **לְהוֹרוֹת שֶׁהַדִּבּוּר** לימוד התורה **הוּא בְּבְטוּל כְּעוֹנָה אַחַר הַקּוֹרֵא** שאינו אומר דברים משלו אלא עונה על דברי הקורא שאליו הוא בטל **(כַּמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בְּהַדְּרוּשִׁים** מאמרי החסידות העוסקים בעניין זה, ולעניין הקשר של הביטול לאות מ׳ מבואר ב׳תורה אור׳ פרשת יתרו: ״המ׳ הוא מאותיות האמנתי״ו שהן להקטין העניין, כלומר שאין בזו בחינת דבור בפני עצמו רק בחינה שכבר נדבר דהיינו שהדבור הוא בחינת בטול בדבר ה׳ המדבר בו״; לענין אותיות ״האמנתי״ו״ כתבו בעלי הדקדוק שלפעמים הן באות בתחילת התיבה ולרוב בסופה. למשל, תוספת נו״ן בסיום המילה באה להקטין, כמו ילד־ילדון וכיו״ב), **וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה** מהמדבר **סִינַי שֶׁיָּרְדָה שְׁנָאָה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם**[44] והעניינים שהם היפך הקדושה נחלשים. **דְּכְשֶׁלְּמּוּד הַתּוֹרָה הוּא בְּבְטוּל, אֲזַי הִיא** התורה **נַעֲשֵׂית (עַז לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְ)תוֹשִׁיָּה לַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, דְּבִירָדָה שְׁנָאָה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם נִכְלָלִים גַּם הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית**[45] שגם הם נעשים ״שנואים״, ותוקף היישות והחומריות שלהם נחלש. **[וּלְהַעִיר מִתּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב**[46] **עַל הַפָּסוּק**[47] **כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שׂוֹנַאֲךָ, כַּאֲשֶׁר תִּסְתַּכֵּל בְּעִיּוּן טוֹב בְּהַחֹמֶר שֶׁלְּךָ הוּא הַגּוּף, תִּרְאֶה שֶׁהוּא שׂוֹנֵא אֶת הַנִּשְׁמָה].**

ט) וּלְאַחֲרֵי־זֶה[48] אוֹמֵר **וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים, רְפִידִים הוּא עַל שֵׁם שֶׁרָפוּ יְדֵיהֶם מִדִּבְרֵי תּוֹרָה**[49], **שֶׁאֵינוֹ מְנַגֵּד לַתּוֹרָה, וְאַדְרַבָּא הוּא לוֹמֵד תּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁהַלִּמּוּד הוּא בְּרִפְיוֹן וַחֲלִישׁוּת, וְעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּמִדְבָּר, הוּא מְסַיֵּעַ אֶת עַצְמוֹ (גַּם) מֵהָרִפְיוֹן וְהַחֲלִישׁוּת בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, וְעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה**[50] **עַל זֶה** ולימודו נהי׳ מתוך עוז וחוזק ולא בחלישות. **וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב (לְאַחֲרֵי שֶׁאוֹמֵר וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים) וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי גוֹ׳ נֶגֶד הָהָר, דְּזֶה שֶׁהָיָה תְּחִלָּה בִּרְפִידִים, מֵבִיא אוֹתוֹ לְהִתְחַזֵּק**[51] **בְּדִבְרֵי תּוֹרָה עוֹד יוֹתֵר.**

ביאור בדרך אפשר

עַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[42], דְּזֶה שֶׁהַתּוֹרָה (שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָם) יָרְדָה לְמַטָּה וּפוֹעֶלֶת בַּ׳מַּטָּה׳, הוּא עַל־יְדֵי שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּהּ מֵהָ׳עֶצְמוּת׳, שֶׁהוּא נוֹשֵׂא הַפָּכִים.

ח) וְזֶהוּ[43] בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי גוֹ׳ בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי, מִדְבָּר מִלְּשׁוֹן דִּבּוּר, וְנִקְרָא מִדְבָּר בְּתוֹסֶפֶת מ׳, לְהוֹרוֹת שֶׁהַדִּבּוּר הוּא בְּבְטוּל כְּעוֹנָה אַחַר הַקּוֹרֵא (כַּמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בְּהַדְּרוּשִׁים), וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה סִינַי שֶׁיָּרְדָה שְׁנָאָה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם[44]. דְּכְשֶׁלְּמּוּד הַתּוֹרָה הוּא בְּבְטוּל, אֲזַי הִיא נַעֲשֵׂית (עַז לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְ)תוֹשִׁיָּה לַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, דְּבִירָדָה שְׁנָאָה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם נִכְלָלִים גַּם הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית[45]. [וּלְהַעִיר מִתּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב[46] עַל הַפָּסוּק[47] כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שׂוֹנַאֲךָ, כַּאֲשֶׁר תִּסְתַּכֵּל בְּעִיּוּן טוֹב בְּהַחֹמֶר שֶׁלְּךָ הוּא הַגּוּף, תִּרְאֶה שֶׁהוּא שׂוֹנֵא אֶת הַנִּשְׁמָה].

ט) וּלְאַחֲרֵי־זֶה[48] אוֹמֵר וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים, רְפִידִים הוּא עַל שֵׁם שֶׁרָפוּ יְדֵיהֶם מִדִּבְרֵי תּוֹרָה[49], שֶׁאֵינוֹ מְנַגֵּד לַתּוֹרָה, וְאַדְרַבָּא הוּא לוֹמֵד תּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁהַלִּמּוּד הוּא בְּרִפְיוֹן וַחֲלִישׁוּת, וְעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּמִדְבָּר, הוּא מְסַיֵּעַ אֶת עַצְמוֹ (גַּם) מֵהָרִפְיוֹן וְהַחֲלִישׁוּת בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, וְעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה[50] עַל זֶה. וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב (לְאַחֲרֵי שֶׁאוֹמֵר וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים) וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי גוֹ׳ נֶגֶד הָהָר, דְּזֶה שֶׁהָיָה תְּחִלָּה בִּרְפִידִים, מֵבִיא אוֹתוֹ לְהִתְחַזֵּק[51] בְּדִבְרֵי תּוֹרָה עוֹד יוֹתֵר.

---

42) ראה הדרן הנ״ל ס״ט (תורת מנחם שם ע׳ תכא ואילך), ובהערות שם. 43) בהבא להלן — ראה תו״א שם סז, סע״ג ואילך. סה״מ תקס״ז שם ע׳ קנב. תו״ח שם שעג, ב [בהוצאה החדשה — ח״ב רנה, ב] (וראה שם שעב, ב [שם רנה, א]). סה״מ תרנ״ה ע׳ צד. 44) שבת פט, סע״א ואילך. 45) ראה תו״א בראשית ב, ב. לקו״ת דרושים לשמע״צ צ, ד. 46) ״היום יום״ כח שבט. כתר שם טוב (הוצאת קה״ת תשנ״ט) בהוספות סי׳ כא. וש״נ. 47) משפטים כג, ה. 48) פרשתנו יט, ב. 49) מכילתא ויל״ש עה״פ בשלח יז, ח. וראה סנהדרין קו, סע״א ובפרש״י שם. 50) להעיר מפרש״י עה״פ (יט, ב). 51) ראה תניא פ״ז (יב, א). אגה״ת ספ״ח.

ביאור בדרך אפשר

ועליה ביתר שאת לעומת המצב שהיה לפני הריחוק והירידה, וגם כאן הרפיון והחולשה בלימוד התורה הופכים להיות סיבה להתחזקות ביתר שאת.

יו״ד) **וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּעַל־יְדֵי שֶׁלּוֹמְדִים בַּתּוֹרָה פָּסוּק זֶה עַכְשָׁו, בדורות הבאים לאחר מתן תורה הַנְּתִינַת־כֹּחַ עַל וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים במשמעות של נסיעה והתרחקות מחולשה בתורה, ומעבר למצב של התחזקות בתורה הוּא עוֹד יוֹתֵר** מאשר בזמן מתן תורה עצמו. **דְּבַפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, הַנְּתִינַת־כֹּחַ עַל וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים הָיְתָה עַל־יְדֵי שֶׁבְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן נִשְׁלְמָה הַהֲכָנָה לְמַתַּן־תּוֹרָה. וְעַכְשָׁו, יֵשׁ גַּם הַנְּתִינַת־כֹּחַ מִמַּתַּן־תּוֹרָה שֶׁבְּשִׁבְעָה שָׁעָבְרוּ, וּמִלְּמוּד הַתּוֹרָה שֶׁלְּאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְוַסֵּף בָּעִנְיָן דְּמַתַּן־תּוֹרָה (כַּנַּ״ל סְעִיף ו). וּבִפְרָט שֶׁנִּמְצָאִים בְּיוֹם הַט״ו לַחוֹדֶשׁ, שֶׁבּוֹ קַיְימָא סִיהֲרָא בְּאַשְׁלֵמוּתָא, וּבָזֶה גּוּפָא — בְּט״ו בִּשְׁבָט, רֹאשׁ הַשָּׁנָה לָאִילָן[52], שֶׁשַּׁיָּךְ לְאֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה — יֶשְׁנָהּ נְתִינַת־כֹּחַ מְיֻחֶדֶת לְהוֹסִיף בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וּבְקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּאֹפֶן דְּאֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְתִשּׁוּבָה (וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים) שֶׁתִּהְיֶה בְּאֹפֶן דְּאֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה, הַיְינוּ תְּשׁוּבָה עִילָּאָה שֶׁהִיא בְּשִׁמְחָה רַבָּה[53], וּכְשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה מִיַּד הֵן נִגְאָלִין[54], וַאֲתֶם תְּלֻקְּטוּ לְאֶחָד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[55], שֶׁהַקָּבָּ״ה מְבִיאָם לְאֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה כְּפִשּׁוּטָהּ, בַּגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

ביאור בדרך אפשר

סִיהֲרָא בְּאַשְׁלֵמוּתָא בפועל והדבר מסמל גם שלימות רוחנית, **וּבָזֶה גּוּפָא - בְּט״ו בִּשְׁבָט, רֹאשׁ הַשָּׁנָה לָאִילָן[52], שֶׁשַּׁיָּךְ לְאֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה** ארץ ישראל – **יֶשְׁנָהּ נְתִינַת־כֹּחַ מְיֻחֶדֶת לְהוֹסִיף בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וּבְקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּאֹפֶן דְּאֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה,** בצורה טובה ובריבוי **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לִתְשׁוּבָה (וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים) שֶׁתִּהְיֶה בְּאֹפֶן דְּאֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה, הַיְינוּ תְּשׁוּבָה עִילָּאָה** תשובה עליונה (דרגה גבוהה בתשובה לעומת ״תשובה תתאה״, תשובה תחתונה, דרגה נמוכה בתשובה) **שֶׁהִיא בְּשִׁמְחָה רַבָּה[53], וּכְשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה מִיַּד הֵן נִגְאָלִין[54], וַאֲתֶם תְּלֻקְּטוּ לְאֶחָד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[55], שֶׁהַקָּבָּ״ה מְבִיאָם לְאֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה** ארץ ישראל **כְּפִשּׁוּטָהּ, בַּגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

52) מס׳ ר״ה בתחלתה. 53) אגה״ת פי״א (קי, סע״ב ואילך). 54) רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ה. 55) ישעי׳ כז, יב. 56) ראה רש״י עה״פ נצבים ל, ג.

המשך ביאור למס׳ שבת ליום שבת קודש עמ׳ ב

בְּכֵלִים, ולכן התיר ליטול את הדלת, אם כן, אף **אֵין בְּנִין בְּכֵלִים**, ומדוע אסר להחזירה. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵי, לְעוֹלָם קָסָבַר יֵשׁ בְּנִין בְּכֵלִים וְיֵשׁ סְתִירָה בְּכֵלִים**, ואכן לא התיר ליטול את הדלת מהכלי, ומה שאמר ׳נוטלין׳, **שָׁנוּ טָלוּ קָאָמַר** – כוונתו לומר ׳שניטלו׳, כלומר, דלת של שידה תיבה ומגדל שניטלו והתפרקו מהכלי, אין מחזירין.

הקשה רבא: **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לאביי, **[שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר** – שתי דחיות יש לביאור זה], **חָדָא, דְּ׳נִיטְלִין׳ קָתָנֵי** ולא ׳שניטלו׳. **וְעוֹד**, שאם כדבריך שלא התירה הברייתא ליטול דלתות הכלים, אם כן **מַאי** ששנינו **׳אֲבָל לֹא מַחֲזִירִין׳**, הרי אם לא אמר תחילה ׳נוטלין׳ והתיר נטילתן, לא שייך לומר ׳אבל לא מחזירין׳, שלשון ׳אבל׳ שייך לשנות רק אם שנינו קודם דין היתר, שעל זה נאמר שרק מעשה זה מותר אבל לא מעשה זה.

רבא מבאר הברייתא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא**, לעולם **קָסָבַר, אֵין בְּנִין בְּכֵלִים וְאֵין סְתִירָה בְּכֵלִים**, ולכן התיר ליטול את דלתות הכלים, ומה שאסר להחזירן, משום **גְּזֵירָה** שגזרו חכמים, שאם יעסוק בהחזרת הדלת לכלי, **שֶׁמָּא יִתְקַע** – יחבר את הדלת במסמרים שלא תתפרק עוד, ויעבור על ׳מכה בפטיש׳, כיון שתיקן וגמר את מלאכת הכלי.

שנינו במשנה: **נוֹטֵל אָדָם קוֹרְנָס כּוּ׳** לפצע בו את האגוזין.

הגמרא דנה האם משנתנו עוסקת בכלי שמלאכתו להיתר או לאיסור: **אָמַר רַב יְהוּדָה**, כוונת המשנה להתיר **קוֹרְנָס שֶׁל אֱגוֹזִין** שעיקר תשמישו להיתר, כדי **לְפַצֵּעַ בּוֹ אֶת הָאֱגוֹזִין, אֲבָל שֶׁל נַפָּחִין** – חרשי ברזל, שעיקר תשמישו לאיסור, **לֹא** התירה המשנה ליטלו למלאכת היתר. מבארת הגמרא: **קָסָבַר** רב יהודה, **דָּבָר** – כלי **שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִיסּוּר, אֲפִילּוּ לְצוֹרֶךְ** שימוש **בְּגוּפוֹ** של הכלי למלאכת היתר, **אָסוּר** לטלטלו. וכל שכן שאסור לטלטלו לצורך מקומו.

רבה מקשה על דבריו: **אָמַר לֵיהּ רַבָּה** לרב יהודה, **אֶלָּא מַעֲתָּה** – אם כדבריך שלא התירה המשנה אלא כלים המיוחדים להיתר, קשה, שאמנם את כל הכלים שבמשנתנו ניתן להעמיד שייחדום להיתר, אולם **הַסִּיפָא, דְּקָתָנֵי וְאֶת הָרֶחֶת וְאֶת הַמַּלְגָּז** מותר לטלטל **לָתֵת עֲלֵיהֶן** מאכל **לַקְּטָנִין**, כיצד נעמידה בכלים המיוחדים להיתר, הרי **רֶחֶת וּמַלְגָּז, מִי מְיַיחֲדִי לֵיהּ לְקָטָן** – וכי מצוי שמייחדים אותם לאכילת קטן, והרי ודאי אינם מיוחדים אלא למלאכת איסור, ומכל מקום התירה המשנה ליטלם לצורך תשמיש היתר.

רבה מבאר את המשנה באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַבָּה**, כוונת המשנה להתיר טלטול **קוֹרְנָס שֶׁל נַפָּחִין**, שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, **לְפַצֵּעַ בּוֹ הָאֱגוֹזִין.**

מבארת הגמרא: **קָסָבַר** רבה

בס"ד. שיחת יום ב' פ' יתרו, י"ז שבט ה'תשמ"ג.
לילדים ולילדות – "צבאות השם" – שיחיו
– בבית הכנסת, לאחרי תפלת מנחה –

בלתי מוגה

א. אמרו את י"ב הפסוקים ומאמרי חז"ל.

ב. אחדותם של בני ישראל תמידית היא - כי גם כאשר בנ"י נמצאים במקומות שונים, במדינות שונות, מעבר לים כו', וישנו מרחק רב ביניהם - הרי מכיון שהנשמה אינה מוגבלת, מובן, שמצד נשמותיהם מאוחדים כל בנ"י, ובפרט כאשר מתאחדים ע"י התורה ומצוותי' וכל עניני יהדות.

וזהו תוכן ציווי הקב"ה (שהוא גם נתינת כח) "ואהבת לרעך כמוך" - אהבת ישראל ואחדות ישראל, ומכיון שכאו"א מישראל (ובפרט ילדי ישראל) רוצה לקיים את ציווי הקב"ה, ובפרט ציווי שהוא "כלל גדול בתורה" כפי שאמרתם זה עתה) - מובן, שע"י קיום הציווי "ואהבת לרעך כמוך" מתאחדים כל בנ"י, למרות שמצד גופם נמצאים הם במקומות שונים ורחוקים זה מזה.

ביחד עם זה, ישנן הזדמנויות מיוחדות שבהם מתבטאת אחדותם של ישראל (לא רק מצד נשמתם, כי אם) גם מצד גופם הגשמי - כאשר כו"כ מבנ"י מתכנסים יחדיו במקום אחד.

ובפרט כאשר ה"כנס" נערך במקום שנועד מעיקרו לשם תכלית ומטרה זו - לאחד את בנ"י ע"י תפלה ולימוד התורה, כלומר: בית כנסת ובית מדרש [ומכיון שזוהי תכליתו ומטרתו של מקום זה - נעשה זה טבעו של מקום זה], שאז נפעל ענין האחדות בתוקף ובגילוי יותר.

ומעלה מיוחדת בדבר - כאשר מדובר אודות "כנס" של "צבאות השם", מכיון שכל השייכים ל"צבאות השם" מאוחדים (בלאה"כ) מצד עצם שייכותם ל"צבאות השם" - "צבא" שכל מי שמשתייך לשורותיו חדור בכל מציאותו וישותו בתנועה של "קבלת־עול", להתנהג כפי הוראותיו של הרמטכ"ל של "צבאות השם" - הקב"ה. ומזה מובן שכאשר "צבאות השם" מתכנסים יחדיו - אזי מודגש ענין האחדות באופן נעלה ביותר.

ומ"כנס" זה נלקחת הרגשת האחדות (בדרגא נעלית זו) גם על הזמן שלאחרי ה"כנס" (כאשר כאו"א שב לביתו), ופעולתה נמשכת עד ל"כנס" שלאחריו.

ג. והנה, מכיון שלא בכל יום מתקיים "כנס" כזה, כי אם בימים (ובקשר למאורעות) מיוחדים - מובן, שבכל "כנס" ישנה הוראה מיוחדת - "פקודת יום" - הנלמדת מהיום (והמאורע) המיוחד שבקשר אליו מתקיים "כנס" זה.

ובנוגע ל"כנס" זה - הרי הענין המיוחד שבקשר אליו מתקיים ה"כנס" הוא: חמשה עשר בשבט, "ראש השנה לאילן".

ואע"פ שט"ו בשבט הי' ביום השבת (לפני יומיים) - הרי הימים הראשונים שלאחרי השבת שייכים עדיין ליום השבת, וכפי שנקראים בתורה - "בתר שבתא" (פסחים קו, א), ולכן, יום זה שייך עדיין ליום השבת, ט"ו בשבט.

ובפרט שנמצאים אנו ביום השני (שלאחרי השבת דט"ו בשבט) - שיש לו שייכות מיוחדת ליום השבת (יותר מיום ראשון ויום שלישי, שגם הם נקראים "בתר שבתא"):

קריאת התורה ביום שני (בשחרית) היא - באותה פרשה ובאותם פסוקים שקראו בתורה בסיומו של יום השבת, בתפלת מנחה.

ומכיון שהתורה היא "ספר החוקים" של "צבאות השם" (שע"פ הוראותי' צריכים להתנהג כל השייכים ל"צבאות השם") - מובן, שכאשר ישנם ב' ימים שבהם קוראים בתורה ענין שוה, הרי בודאי שישנה שייכות מיוחדת במינה בין ב' ימים אלו.

וזוהי השייכות המיוחדת דיום זה (יום שני) ליום השבת דט"ו בשבט - מכיון שהקריאה בתורה דיום זה (בתפלת שחרית) היתה אותה הקריאה שקראו בתורה בסיומו של יום השבת דט"ו בשבט (התחלת פ' יתרו, כדלקמן ס"ח). ומובן בפשטות שהקריאה בתורה בשחרית נמשכת ופועלת גם אחרי הצהריים, בזמן דתפלת מנחה (וגם בימים שלאח"ז).

ד. ענינו המיוחד של חמשה עשר בשבט הוא - "ראש השנה לאילן", כלומר, שביום זה מתחילה שנה חדשה ביחס לגידול וצמיחת האילנות, ובפרט אילנות המצמיחים פירות טובים.

ולכן, מנהג ישראל לאכול בחמשה עשר בשבט פירות טובים ומתוקים, ובפרט - פירות שבהם נשתבחה ארצנו הקדושה.

ביאור ההוראה הנלמדת מהענין ד"ראש השנה לאילן":

כאשר מביטים על "אילן", ובפרט אילן רך וצעיר - רואים בעיני בשר שמידי שנה בשנה מתפתח האילן, הן לגובה והן לרוחב ונותן פירות מרובים יותר וכו'.

וזוהי ההוראה הנלמדת מ"אילן" - שיהודי צריך להתפתח ולהוסיף בכל עניני טוב וקדושה, ולהוסיף בנתינת פירות טובים - מצוות ומעשים טובים.

ה. והנה, ענין הצמיחה והגידול (תכונתו של ה"אילן") מודגש אצל ילדי ישראל ("צבאות השם") יותר מאשר אצל המבוגרים:

אצל אדם מבוגר - לא רואים צמיחה וגידול באברי גופו משנה לשנה. משא"כ אצל ילד צעיר - רואים במוחש את הצמיחה והגידול באברי גופו, כלומר, שבמשך השנה ניתוסף בגובה ראשו וכל גופו, וניתוסף כח וחוזק בכל אבריו. ובפשטות: כאשר הילד מודד את גבהו - נוכח לדעת שבמשך השנה (מט"ו בשבט דשנה שעברה עד לט"ו בשבט דשנה זו) ניתוסף בגובה גופו.

ומכיון שכל א' מבין שעיקר האדם היא - נשמתו, מכיון שהנשמה (ורק חלק מהנשמה) מחי' את הגוף וכל אבריו - הרי מובן בפשטות שאם ניתוסף בגופו של הילד, הרי עאכו"כ שצריך להשתדל להוסיף בכל עניני הנשמה - עניני התורה ומצוותי'.

ובפרט כאשר מדובר אודות ילד יהודי השייך ל"צבאות השם", ומתנהג ע"פ הוראותיו של הקב"ה (הרמטכ"ל של "צבאות השם") - ללמוד תורה ולקיים מצוות, ולפעול על ילדים נוספים שגם הם יתנהגו כן (בהתאם לציווי "ואהבת לרעך כמוך") - הרי בודאי ש"ראש השנה לאילן" מעורר אותו להוסיף בכל עניני התורה ומצוותי' באופן של צמיחה וגידול.

ו. וזהו הענין המיוחד ב"כנס" של "צבאות השם" המתקיים בקשר ובסמיכות לחמשה עשר בשבט - "ראש השנה לאילן":

כאשר "צבאות השם" מתכנסים יחדיו - כאן, ועד"ז בשאר המקומות שבהם נערכים כנסים של "צבאות השם",

[ובפרט באותם מקומות שבהם מתקיים "שידור־חי" מ"כנס" זה - שבזה מודגש עוד יותר ענין האחדות, מכיון שהם שמעו את י"ב הפסוקים ומאמרי חז"ל שנאמרו כאן, ושמעו איך ששרתם ניגוני שמחה (שבהם מתבטא הענין ד"ישמח ישראל בעושיו")],

וכולם יחדיו מחליטים לקיים את ההוראה הנלמדת מ"ראש השנה לאילן" - להוסיף בצמיחת וגידול פירות טובים, כלומר, מצוות ומעשים טובים,

הרי מכיון שהחלטה זו מתקיימת במעמד שבו מתכנסים כל "צבאות השם" יחדיו [הן אלו הנמצאים כאן, הן אלו השומעים זאת ב"שידור־חי", והן כל אלו שנמצאים בשאר המקומות - כי מצד נשמתם מאוחדים כל ילדי ישראל כאחד] - מובן, שהצלחת הענין היא באופן נעלה ביותר, כפי שרואים ב"צבא" כפשוטו, שריבוי ה"חיילים" בשורות הצבא מבטיח ומביא נצחון גדול יותר במלחמה אותה מנהל הצבא, ובענייננו - המלחמה התמידית עם היצר, ע"י לימוד התורה וקיום מצוותי'.

ולכן, כאשר היצר רואה שהשורות של "צבאות השם" הולכים וגדלים, ועד לריבוי מופלג "אשר לא יספר מרוב" [וכולם יחדיו מחליטים בתוקף לקיים את ה"פקודת־יום" הקשורה עם "ראש השנה לאילן" - להוסיף בצמיחת וגידול פירות, מצוות ומעשים טובים] - אזי מתבטל היצר לגמרי, ואין כל צורך לנהל עמו מלחמה, מכיון שהוא פוחד להתחיל עם ילדי ישראל.

ז. וידיעה זו מוסיפה שמחה וטוב לבב - לכל ילד יהודי, ולכל ילדי ישראל - בכל פעולותיהם בלימוד התורה וקיום מצוותי',

ועד שהם משפיעים גם על הוריהם וקרוביהם, המורים והמורות, ועל עם ישראל בכללותו - להוסיף באופן של צמיחה וגידול בכל עניני התורה ומצוותי'.

ועי"ז פועלים שהעולם כולו יהי' דירה לו ית' - "להיות לו דירה זו בתחתונים", כלומר, שכל מציאות העולם כולו, שמים וארץ כו', שנברא ע"י הקב"ה - נעשה "דירה" לו ית' (הרמטכ"ל של "צבאות השם") - מכיון שבכל מקום שפונים בעולם, רואים ילד יהודי שלומד תורה ומקיים מצוות, מתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

ח. נוסף על האמור לעיל שיום זה בא בהמשך לשבת שלפניו - "שבת שירה" - ט"ו בשבט, שייך יום זה לשבוע דפרשת "יתרו".

ובפרט שהתחלת הקריאה בפרשת יתרו היתה כבר ב"שבת שירה" עצמו – בסיומו של יום השבת (בתפלת מנחה), וקריאה זו חזרה ונשנתה היום בתפלת שחרית.

ומזה מובן, שישנה הוראה נוספת הנלמדת מכללות פרשת יתרו - שזוהי פרשה דשבוע זה.

ט. בהתחלת פרשת יתרו נאמר: "וישמע יתרו. . את כל אשר עשה אלקים. . כי הוציא ה' את ישראל ממצרים . . ויבוא יתרו גו'", כלומר, בפרשה זו מסופר שיתרו בא מארץ רחוקה כדי לראות את העם שהוציא הקב"ה ממצרים ע"י נסים ונפלאות, על מנת שיקבלו את התורה בהר סיני. ובהמשך הפרשה מסופר בפרטיות אודות כללות הענין ד"מתן תורה".

וענין זה שייך במיוחד לילדי ישראל - מכיון ש"הם הכירוהו תחלה", כלומר, הכרת הקב"ה ע"י הנסים ונפלאות דיצי"מ היתה - לכל לראש - אצל ילדי ישראל, עוד לפני שהכירוהו שאר בנ"י (המבוגרים), ועאכו"כ - לפני שיתרו שמע אודות הנסים והנפלאות כו'. ובודאי ידעו הם - ילדי ישראל - שתכלית ומטרת יצי"מ (באופן של נסים ונפלאות) היא - קבלת התורה.

ומידי שנה בשנה חוזר ונשנה כללות הענין ד"מתן תורה" - כלומר, כשם שבנ"י התאספו כולם יחדיו כדי לשמוע את "עשרת הדברות" ולקבל את התורה מהקב"ה (כמסופר בפ' יתרו), כמו כן בכל שנה ושנה, כאשר מגיע יום השבת דפ' יתרו (לאחרי "שבת שירה") - אזי מתאספים יחדיו כל בנ"י כדי לשמוע את הקריאה בתורה ב"עשרת הדברות" (הכוללים את כל התורה כולה), ועי"ז - לקבל את התורה כולה באופן מחודש, מתוך החלטה חדשה ורצון חדש להוסיף בלימוד התורה וקיום מצוותי'.

וזוהי ההוראה הנוספת הקשורה עם כנס שנערך בימי השבוע דפ' יתרו - שצריכים להתכונן במשך כל ימי השבוע (החל מיום ראשון, ולהוסיף בזה מיום ליום) לקראת יום השבת, להיות מוכנים וראויים לשמיעת "עשרת הדברות", תוך כדי החלטה להוסיף בכל עניני התורה ומצוותי', הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע לפעולת ההשפעה על שאר ילדי ישראל. וכל זה - מתוך חיות ושמחה (כפי שאמרתם זה עתה: "יגעתי ולא מצאתי אל תאמין").

י. ועוד ענין בזה:

כאשר מתחילים לקרוא בתורה בפ' יתרו אודות הנסים והנפלאות שהיו ביצי"מ, באופן הגלוי לכל, עד שגם יתרו שמע זאת,

[וקורין זאת בהקדמת "ברכה", כלומר שזהו ענין של ברכה עבור כל יהודי (ילד ומבוגר) במשך כל ימי חייו],

הרי זה מזכיר לכל יהודי - שגם כאשר נמצאים בגלות, נמצא הקב"ה ביחד עם כאו"א מישראל,

[כמדובר כמ"פ שהרמטכ"ל של "צבאות השם" נמצא תמיד ביחד עם כל "חייל" השייך לשורות של "צבאות השם", בכל מקום שהוא - ולא כמו ב"צבא" כפשוטו, שה"חיילים" נמצאים במקום אחד, ואילו הרמטכ"ל נמצא במקום אחר],

- וכפי שאמרתם זה עתה: "והנה ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו, ומביט עליו ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי", כלומר, שהקב"ה נמצא ביחד עם כל אחד ואחת מאלו השייכים ל"צבאות השם", "ובוחן כליות ולב" לראות איך שלומד תורה ומקיים מצוות, וממלא את כל התחייבויותיו בתור "חייל" ב"צבאות השם", כולל - ההכנה המתאימה לקבלת התורה (בשבת פ' יתרו) מתוך אור וחיות באופן מחודש, ומתוך החלטה תקיפה

להוסיף בלימוד התורה וקיום המצוות, וכן להשפיע על ילדים נוספים (ילד - על חבירו, וילדה - על חברתה) להוסיף בתורה ומצוותי' -

וכך עומד הקב"ה הכן, וממתין עד שבנ"י יסיימו וישלימו את עבודתם בלימוד התורה וקיום מצוותי' - ואז יוצאים שוב מהגלות (מגלות זו) ע"י נסים ונפלאות, בדוגמת הנסים והנפלאות שהיו ביצי"מ,

וכשם שהנסים והנפלאות דיצי"מ היו באופן גלוי וניכר לכל (עד ש"וישמע יתרו גו'"), כמו כן יהיו הנסים והנפלאות בגאולה מגלותנו זה באופן גלוי וניכר לכל, כלומר, שכל העולם כולו יראה בגלוי שהקב"ה גואל את כל א' מישראל ואת כלל ישראל, החל מילדי ישראל (כשם שביצי"מ "הם הכירוהו תחילה"), "בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו".

יא. והנה, עי"ז שילדי ישראל ("צבאות השם") ממלאים את כל ההוראות האמורות לעיל, כולל - ההכנה המתאימה לשבת פ' יתרו בימי השבוע שלפני יום השבת, החל מסיומו של "שבת שירה" שאז התחילו לקרוא פ' יתרו, ובפרט לאחרי קריאת התחלת פ' יתרו היום (יום שני) בבוקר -

אזי ממהרים ומקרבים יותר את הנסים והנפלאות שיהיו בגאולה האמיתית והשלימה (כפי שהי' ביצי"מ) - באופן ד"אחישנה", ובפשטות: ביאת משיח צדקנו

- "נאו"!

ואז יקויים היעוד "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", כלומר, שהקב"ה (ע"י משיח צדקנו) מוציא את כאו"א מישראל מהגלות, ובאופן ש"אוחז בידיו ממש, איש איש ממקומו" - "תלוקטו לאחד אחד" (פרש"י נצבים ל, ג),

"שלימות העם", ביחד עם "שלימות התורה", החל מכאו"א מילדי ישראל - שהוא שלם ובריא בגופו ובנשמתו, מכיון שהנהגתו היא בהתאם להוראותיו של הקב"ה בתורה, ועל ידו נפעל הדבר אצל כל משפחתו, אצל כל אלו שלומדים יחד עמו בבית הספר, ועד שפועלים זאת אצל כלל ישראל,

ובאופן כזה באים לארצנו הקדושה, ארץ הקודש, השייכת לכאו"א מישראל מפני היותו "גוי קדוש", ובאופן ד"שלימות הארץ",

ובארצנו הקדושה גופא - באים לירושלים עיר הקודש, ושם זוכים לראות את ביהמ"ק השלישי, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך",

וכל זה - "נאו", במהרה בימינו ממש, ובשמחה וטוב לבב.

* * *

יב. בכל "צבא" ישנם זמנים שבהם עורכים "מצעד" שבו צועדים כל ה"חיילים" לפני הרמטכ"ל. וכמו כן ב"צבאות השם" - ישנם זמנים שבהם נערך "מצעד" - "פאראד" - שבו צועדים ועוברים בסך כל ה"חיילים" של "צבאות השם" לפני הקב"ה - הרמטכ"ל של "צבאות השם".

ולדוגמא: בזמן "מתן תורה" - שאז עמדו כל בנ"י לפני הקב"ה, ושמעו ממנו את "עשרת הדברות". ומובן, שה"פאראד" דקבלת התורה חוזר ונשנה מידי שנה בשנה - כאשר קורין בתורה את "עשרת הדברות" (בשבת פ' יתרו), ביתר כח וחיות, וביתר קבלת־עול, מכיון שישנה נתינת כח מהשנים שלפנ"ז.

וההכנה המתאימה לקראת ה"פאראד" דשמיעת "עשרת הדברות" בשבת פ' יתרו היא - עי"ז שמוסיפים עוד יותר בלימוד התורה וקיום מצוותי'.

וזוהי גם ההכנה הממהרת ומקרבת את ה"פאראד" הגדול שיהי' בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שאז יצעדו כל "צבאות השם" ללכת כולם ביחד לארצנו הקדושה.

יג. נהוג בכל "כנס" - לסיים ולהשלים את ב' הענינים דתפלה ותורה [תפלת מנחה, ולימוד י"ב פסוקים ומאמרי חז"ל] - בענין של צדקה.

ובהמשך להאמור לעיל אודות ההכנה לקראת ה"פאראד" דקבלת התורה וה"פאראד" דהגאולה העתידה - יתנו לכל אחד ואחת מכם ג' מטבעות (הוספה בענין הצדקה), כדי להראות שאתם נותנים צדקה ביד רחבה - ב' מטבעות לצדקה (באופן כפול מהמטבע האחת שתשאר בידכם): מטבע אחת - לכבוד "שבת

שירה" וגאולת מצרים, ומטבע אחת - לכבוד ההכנה למ"ת (פ' יתרו) והגאולה העתידה (מגלות זו) ע"י משיח צדקנו.

ובודאי תוסיפו במצות הצדקה ובלימוד התורה גם בימים הבאים, באופן של צמיחה וגידול - כדי להתכונן כראוי ל"פאראד" דקבלת התורה, ול"פאראד" ד"צבאות השם" בגאולה העתידה ע"י משיח צדקנו.

יד. כדי להדגיש ולבטא שכל ענינים אלו נעשים מתוך שמחה וטוב לבב, - שמחה אמיתית על מה שזכיתם להיות ב"צבאות השם", שזהו השם שניתן לבנ"י עם צאתם מגלות מצרים -

נסיים את הכנס בניגוני שמחה:

לכל לראש - הניגון המסמל את הנצחון במלחמת היצר: "עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו א־ל", כלומר, לא זו בלבד שהיצר לא יוכל לפעול מאומה במעשה, אלא הוא לא יצליח אפילו לומר עצה, כי "עוצו עצה ותופר", וטעם הדבר - "כי עמנו א־ל", עמנו נמצא הרמטכ"ל ד"צבאות השם".

ואח"כ - הניגון "ווי וואָנט משיח נאו", כלומר, שכל אחד מכם בתוככי כלל ישראל רוצים את הגאולה העתידה תיכף ומיד.

ואח"כ - הניגון "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו".

ולסיום - הניגון "אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך", דקאי על ההתיישבות בארצנו הקדושה, בגאולה האמיתית והשלימה, ו"שמחת עולם על ראשם".

טו. ויה"ר שתומשך שמחה, בריאות והצלחה לכל אחד ואחת מכם, להוריכם ואחיכם ואחיותיכם, בתוככי כלל ישראל - גם כאשר נמצאים בסוף ימי הגלות, ובאופן ד"לכל בני ישראל היו אור במושבותם" - כלומר, שגם בזמן הגלות יהי' אצל בנ"י אור אמיתי, החל מ"נר מצוה ותורה אור",

ובקרוב ממש יוצאים מהגלות - "בני ישראל יוצאים ביד רמה", ו"ברכוש גדול"

- כל התורה ומצוותי' שקיימו בנ"י בזמן הגלות, ובמיוחד - בימי הגלות האחרונים,

ובאים לארצנו הקדושה - "נאו", "ארו עם ענני שמיא", במהרה בימינו, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

* * *

ניגנו: "עוצו עצה ותופר גו'". "ווי וואנט משיח נאו". "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו". "אך צדיקים יודו לשמך גו'".

כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן למדריכים ולמדריכות שיחיו מטבעות של עשר סנט, כדי לחלק לילדים ולילדות שיחיו - ג' מטבעות: ב' מטבעות - לצדקה, והג' - לעשות בה כטוב בעיניהם.

לקוטי שיחות פרשת יתרו כרך יא

א. בשייכות להכתוב בפרשתנו[1]: "ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם", ארז"ל[2] "גנאי הוא למשה וששים רבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ה'". וצריך להבין מהו הפי' "שלא אמרו ברוך וכו'" – הרי משה ובנ"י אמרו שירה[3] לה' אחר הנס דקרי"ס[4]?

ואין לפרש שהגנאי הוא שלא אמרו ברוך על יצי"מ (כ"א על קרי"ס) דא"כ "העיקר חסר מן הספר".

ויובן זה בהקדים מ"ש בזוהר[5] דעד שלא בא יתרו והודה להקב"ה לא ניתנה התורה לישראל; וכשבא יתרו ואמר[6] "ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו' עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים גו'", עי"ז פעל ד"אסתלק קוב"ה ביקרי' עילא ותתא ולבתר יהב אורייתא בשלימו".

ולכאורה קשה להבין: איך יתכן שכל מעלתם בקודש של משה ואהרן וששים ריבוא מישראל – קודם שבא יתרו – לא הי' מספיק עדיין שתנתן התורה לישראל, ולא זכו לה אלא לאחר ש(גם) יתרו הודה להקב"ה ואמר "כי גדול ה' מכל האלקים"?

ב. ויובן כל הנ"ל בהקדים הקושיא: בתחלת הפרשה כתוב "וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלקים" – וצ"ל מה משמיענו כאן הכתוב בהדגשה זו שהי' "כהן מדין" (ולכאו' הי' די להודיענו בקיצור: "וישמע יתרו חותן משה")?

ועוד: ב"כהן מדין" ישנם שני פירושים: א) "כהן" מלשון שר[7], היינו שיתרו הי' שרו של מדין; ב) כהן לע"ז[8] [וראה רש"י להלן[9] "שהי' מכיר בכל ע"ז שבעולם כו'"]; ולפי' השני, שהי' כומר לע"ז, תמוה ביותר: וכי באה תורה כאן לספר בגנותו[10] של יתרו חותן משה [ובפרט שמתוכן פרשתנו נראה שהכוונה להיפך – לספר בשבחו של יתרו]?

והביאור בזה: דבאמת לא בא הכתוב בתואר זה, "כהן מדין", להפחית את חשיבותו של יתרו, אלא, אדרבא, לתאר את גדולתו וכבודו בעבר (בארץ מדין), שע"י זה מודגשת עוד יותר מעלתו בבואו להתגייר, עד ש"נדבו לבו לצאת אל המדבר מקום תוהו לשמוע דברי תורה"[11].

דהנה גם לפי פירוש השני של "כהן מדין" (שהי' כומר לע"ז) ה"ז מורה על גדולתו של יתרו בענין הידיעה וההשגה, דהרי תחילת טעותם של הטועים והנטפלים לעבודה זרה באה (בעיקר) ע"י הבנה והשגה. כמ"ש הרמב"ם[12] ש"אמרו הואיל והאלקים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם כו' ראויים הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד. וזהו רצון הא־ל כו'".

כלומר, אעפ"י שכן הוא האמת, שהשפעת החיות האלקית נמשכת בעוה"ז הגשמי ע"י הכוכבים ומזלות, וכמארז"ל[13] "אין לך עשב למטה שאין לו מזל מלמעלה המכה בו ואומר לו גדל" – אעפ"כ אסור לכבדם וכו' בשביל זה, כי אין להם שום בחירה ורצון משלהם, והם רק "כגרזן ביד החוצב בו" לעשות כרצון ממ"ה הקב"ה[14].

וכשם שישנם ממוצעים בעוה"ז – הכוכבים והמזלות, שעל ידם באה השפעת החיות לעוה"ז – שבאמת הם בטלים במציאותם בתכלית (והמייחס להם איזה כוח וממשלה ה"ז עובד עבודה זרה); כמו"כ ישנם מלאכים ממוצעים בעולם היצירה ובעולם הבריאה וכמש"נ כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם[15] - וגם שם, בעולם היותר נעלה, האזהרה לדעת שהם רק כגרזן ביד החוצב בו[16]; ואדרבה: כל שהממוצעים הם במדריגה נעלית יותר – יש עלוליות יותר לטעות בזה.

וזהו הפי' "שהי' (יתרו) מכיר בכל ע"ז שבעולם כו'", היינו שהיתה לו ידיעה והשגה בכל הממוצעים שבכל העולמות עד למעלה מעלה [אלא שבהיותו כהן מדין טעה והכירם כממוצעים שיש להם כח ושלטון – וזוהי עבודה זרה], מובן מזה גודל השגתו השכלית של יתרו.

---

1) יח, יוד.
2) סנהדרין צד, א. מכילתא עה"פ.
3) ואם הכוונה על הלשון "ברוך" דוקא – אי"מ: מהו היתרון בלשון זה על הלשונות דשירת הים?
4) ומובן שעד"ז אי"מ מ"ש המהרש"א (סנה' שם) "שלא אמרו ברוך ה' גו' על נס עצמם" – דלכאורה הרי אמרו כל השירה?!
5) ח"ב סז, ב. סח, א (ונתבאר בד"ה ויאמר משה תש"ט סעיף ו' ואילך. לקו"ש ח"ד ע' 1271).
6) פסוק י, יא.
7) מכילתא ר"פ יתרו. רש"י ויגש מז, כד. שמות ב, טז.
8) שמו"ר פ"א, לב. מכילתא ר"פ יתרו.
9) פסוק י"א.
10) והרי אפילו "בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב" (ב"ב קכג, א. וראה פסחים ג, א).
11) פרש"י יח, ה.
12) הלכות ע"ז בתחלתו.
13) ב"ר פ"י, ו. זח"א רנא, א.
14) ראה בארוכה ד"ה מים רבים תשי"ז ובהנסמן שם.
15) קהלת ה, ז. נת' בארוכה באוה"ת וארא ד"ה ברבות נשא (ע' קלא) ואילך.
16) ולהעיר ממחז"ל אליו ולא למדותיו – שזהו בנוגע אצילות ולמעלה מאצילות (ראה לקו"ת הוספות לויקרא נא, ג. ובכ"מ).

מזה מובן שפיר דזה שהכתוב מתארו שהי׳ ״כהן מדין״ הכוונה לספר בשבחו שהי׳ שר ונכבד בארץ מדין והי׳ ״יושב בכבודו של עולם״ במובן הגשמי (לפי׳ הא׳ של ״כהן מדין״) וגם הי׳ ״כומר לע״ז״, מכיר בכל ע״ז – הכי גדול בהבנה שכלית (לפי פי׳ הב׳, כי שניהם אמת) – ועכ״ז הניח את כל גדולתו וחשיבותו ובא להתגייר.

ג. ולפי הסברה זו, שיתרו הי׳ גדול בחכמה וידיעה, יובן מ״ש בזוהר שדוקא ע״י הודעתו ניתנה התורה: דאיתא בזוהר[17] עה״פ[18] ״וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות״ – שה״יתרון״ שבחכמה דקדושה נמשך ובא דוקא ״מן הסכלות״, היינו ע״י הבירור של חכמה דלעו״ז[19], שהיא הנקראת ״סכלות״. ונמצא דכאשר יתרו, שהי׳ חכם גדול בחכמה דלעו״ז, בא ללמוד תורה ואמר ״כי גדול ה׳ מכל האלקים״ (וכפרש״י הנ״ל) – נעשה עי״ז בירור בחכמה דלעו״ז עד שנתהפכה לחכמה דקדושה, ובמילא נתוסף ממנה (מן הסכלות) יתרון אור בחכמה דקדושה. ולכן דוקא הודאתו של יתרו, מכיון שהמשיכה יתרון אור בחכמה דקדושה, היא שפעלה את הענין דנתינת התורה (שהיא חכמתו ית׳) למטה – שלזה צ״ל המשכה ממקום נעלה ביותר.

אמנם הרי ידוע בענין ההכנה לאיזה ענין, כי צ״ל (ההכנה) מעין אותו הדבר שמכינה לו – וא״כ זה גופא דורש ביאור: מהו הענין בבירור החכמה דלעו״ז שבו ועל־ידו הוא הכנה למ״ת?

אך הענין, דהנה מבואר בכ״מ[20] שקודם מ״ת ״גזר (הקב״ה) ואמר השמים שמים לה׳ והארץ נתן לבנ״א[21]. כשביקש ליתן התורה בטל גזירה ראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים״ – היינו שבמ״ת נעשה התחברות המעלה והמטה, שה״תחתון״ עולה ונכלל בה״עליון״ – וכעין זה הוא הבירור של חכמה דלעו״ז (בחי׳ תחתון ביותר) ועלייתה בחכמה העליונה; ולכן הרי זה הכנה לענין דמ״ת.

ד. ובהכנה זו למ״ת (ע״י בירור החכ׳ דלעו״ז) יש יתרון גם על ההכנה למ״ת שע״י קריע״ס. דהנה ידוע דגם קריע״ס הו״ע החיבור דעליון ותחתון, וכמבואר בכ״מ[22] שבקריע״ס נעשה חיבור דעלמא דאתכסיא (ים) ועלמא דאתגליא (יבשה); וגם זה הוא בב׳ האופנים הנ״ל במדרש, מלמעלה למטה ומלמטה למעלה: המשכת עדאת״כ בעדאת״ג והעלאת עדאת״ג בעדאת״כ[23]. – הרי שגם קריע״ס היתה הכנה למ״ת, ואעפ״כ לא הי׳ די בהכנה זו ולא ניתנה תורה עד שבא יתרו והודה – עד שנתברר גם החכ׳ דלעו״ז.

וטעם הדבר י״ל: אעפ״י שהחיבור דעליון ותחתון דקריע״ס הי׳ בכל העולמות[24], מראש כל המדריגות עד סוף כל דרגין[25] - מ״מ לא נכלל בחיבור זה אלא ״התחתון״ שבדרגות הקדושה גופא, אבל לא שהגיע הבירור והעלי׳ גם ב״תחתון״ שבלעו״ז (דמה שהמצריים טובעו בי״ס, אי״ז שהם נתבררו ונזדככו, אלא שמציאותם נאבדה ונתבטלה).

ומטעם זה, שהלעו״ז לא נתברר עדיין בקריע״ס, הי׳ אפשר להיות שיבוא עמלק להלחם עם בנ״י. דלכאו׳, מאחר שהגילוי אור דקריע״ס נמשך (למעלה) בכל המדריגות; וגם למטה בעוה״ז, הרי לא זו בלבד, שמסוף העולם ועד סופו ״שמעו עמים״ שמועה זו דקריע״ס[26], אלא שגם ראו את הנס בעיני בשר, כי ״נבקעו כל המימות שבעולם״[27]; ועוד יותר, שגילוי זה פעל בהם ביטול ושבירה, כמ״ש[28] ״שמעו עמים ירגזון וגו׳ נמוגו כל יושבי כנען״ ועד שהיו כל האומות יראים להלחם בישראל – ואיך יתכן שלאחר כ״ז יבוא עמלק להלחם עם בנ״י? אלא שהענין הוא כנ״ל: מאחר שהמציאות עצמה דלעו״ז לא נתבררה עדיין בקריע״ס, [אלא שבאותה שעה היתה השבירה והביטול בהתפשטותה וכוחותיה של הקליפה (בהשפעתה שבאו״ה) – אבל עצם הקליפה נשאר בהתנגדות לאלקות (מאחר שלא נזדכך וגם לא נתבטל)] במילא ויבוא עמלק וילחם עם ישראל.

ובזה מבואר שלא ניתנה התורה (מצד ההכנה דבקריע״ס וגם לא מצד מעלתם וקדושתם של משה ובנ״י עצמם) עד שבא יתרו והודה ש״גדול ה׳ מכל האלקים״, כי דוקא בו ועל־ידו נעשה הבירור והזיכוך של ה״סכלות״ דלעו״ז

17) ח״ג מז, ב.
18) קהלת ב, יג.
19) וראה ד״ה ויאמר משה הנ״ל סעיף ב׳ ואילך.
20) שמו״ר פי״ב, ג. תנחומא וארא יט.
21) תהלים קטו, טז.
22) ראה תו״א ולקו״ת (כמסומן בהמפתח ערך קי״ס).
23) שער האמונה פנ״ד. והחרים תרל״א ע׳ ה.
24) שער האמונה פי״ז.
25) לשון התניא פ״ב. – הלשונות ״מדריגות״ ו״דרגין״ יש לבאר ע״פ הידוע (תו״א פ׳ משפטים. וראה לקו״ש ח״י שיחה א׳ לפ׳ וירא) שלשון תרגום הוא אחוריים דל׳ הקודש, ולכן כותב ״מראש כל המדריגות״, שהוא ראש ב״מדריגות״ (לשון הקודש), ״עד סוף כל דרגין״, סוף ה״דרגין״ (לשון תרגום).
26) מכילתא ר״פ יתרו.
27) מכילתא שמות יד, כא.
28) בשלח טו, יד־טו.

ונעשה ה"יתרון" בחכמה דקדושה – והתחברות זו דהתחתון ביותר עם העליון ביותר[29] הוא הכנה למ"ת.

ה. והנה עפ"י הנ"ל, יובן (ב"יינה של תורה") מ"ש רש"י[30] "מה שמועה שמע ובא[31] קריע"ס ומלחמת עמלק". וידועה הקושי': הלא שמע יתרו וידע מכל הנסים הגדולים של יצי"מ, ולמה לא נתעורר לבא[32] אלא ע"י שמועה זו ד"קריע"ס ומלחמת עמלק"? ועוד: מאי טעמא שמדייק בלשונו לומר "ומלחמת עמלק" (שמדגיש מלחמתו של עמלק ולא נצחונם של ישראל). ולכאו' הול"ל "הצלת ישראל", "מפלת עמלק" וכיו"ב (להשמיענו עיצומו של הנס)?

אמנם עפ"י הנ"ל יובן: דווקא ב' ענינים אלו ששמע יתרו – "קריע"ס" (היינו שענין החיבור דהעליון והתחתון אפשרי הוא וגם נעשה בפועל) "ומלחמת עמלק" דמוכיח דהחיבור עדיין אינו בשלימותו, כי עדיין הקליפה מתנגדת) ולכן בא (יתרו) "והודה להקב"ה וכו'", ז.א. לתקן ולהשלים את החיבור ע"י בירור וזיכוך הלע"ז, שלא הושלם עד אז. ובמילא מובן הדיוק, שדווקא שמועת "מלחמת עמלק" היא שהביאה את יתרו ולא הנצחון של ישראל במלחמה זו[33].

ו. ובזה יובן עוד ענין הדורש ביאור: דהנה ידוע הכלל שהסדר צ"ל באופן של "מעלין בקודש"[34], ועאכו"כ שבזה האופן הי' סדר הענינים של בנ"י במשך הזמן שבין יצי"מ ומ"ת, שיצאו מהמ"ט שערי טומאה[35] ונתעלו בעילוי אחר עילוי עד שהיו ראויים למ"ת[36]. ולכאו' הרי בהמאורעות של הזמן ההוא היתה גם מלחמת עמלק, שגרמה ירידה גדולה במדרגתם של בנ"י, עד ש"מלחמה לה' בעמלק מדור דור"[37]?

ועפ"י הנ"ל יתיישב: מכיון שמלחמת עמלק היא הסיבה להזיכוך והבירור דלעו"ז ע"י יתרו שהוא עילוי וגילוי נעלה יותר אפילו מהגילוי דקריע"ס, נמצא שגם מלחמת עמלק היא סוף־סוף חלק מהעלי' הכי נעלית וההכנה הכי קרובה למ"ת.

ז. וע"פ הנ"ל יבואר מה שארז"ל ש"גנאי הוא למשה וששים ריבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ה'": "ברוך" הוא מלשון המשכה, וכלשון רז"ל[38] "המבריך את הגפן", ו"ברוך ה'" פירושו המשכת הוי' (אלקות). והיינו שהגילוי אור אלקי שע"י שירת (ועבודת) משה וששים ריבוא, אף שהיא במדריגה נעלית עד מאד, מכל־מקום לא הי' זה עדיין באופן של "ברוך הוי' גו' מכל האלקים", היינו בתכלית ההמשכה עד למטה מטה ממש, כי הרי המציאות דלעו"ז לא נתבררה על ידי עבודתם (וכדוגמת עבודת הצדיקים). "עד שבא יתרו ואמר ברוך ה'", שעל ידו הי' הגילוי עליון דאור הוי' בתכלית ושלימות ההמשכה עד ל"התחתון" ביותר, שנתברר בהודאתו – ואז ניתנה התורה, חיבור עליונים ותחתונים.

ח. ההוראה מהנ"ל בעבודת כאו"א:

הענין דמ"ת צ"ל וישנו בכל יום ויום, וכנוסח הברכה "נותן התורה" לשון הווה – הרי ההכנה לזה היא העבודה ד"בכל דרכיך דעהו"[39]: שיהי' קשור ודבוק בהוי' ("דעהו") לא רק בעניני קדושה, אלא בכל דרכיך – גם ע"י ענינים רשות, ולא רק בעניני רשות הקרובים לקדושה, אלא גם בעניני רשות הרחוקים מקדושה – בדוגמא למלחמת עמלק שגם היא היתה (ע"י תוצאותי') הכנה למ"ת.

אולם לפנ"ז צ"ל העבודה דקריע"ס – העבודה בהענינים

המשך בעמוד קלח

29) וראה ד"ה באתי לגני ה'תש"י יתרון האור שנעשה ע"י אתהפכא חשוכא לנהורא.

30) ר"פ יתרו. וראה זבחים (קטז, א) ומכילתא כאן דחד אמר קריע"ס וח"א מלחמת עמלק ועוד דעות. ורש"י מצרף ב' דעות הנ"ל!

31) כן הוא בכל הדפוסים שראיתי.

32) דמוכרח לומר שבשאלת רש"י "מה שמועה שמע ובא" הדיוק הוא ב"ובא", כי הרי מפורש בקרא השמועות ששמע "את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו" וגם הוסיף "כי הוציא ה' את ישראל ממצרים" ופרש"י "זו גדולה על כולם" – אלא שהשאלה היא מה גרם ביאתו, דאם יצי"מ הי' הגורם הי' בא תיכף אחר יצי"מ [ומוכרח לומר (גם להמ"ד שבא קודם מ"ת) שלא בא תיכף, דהרי קודם לביאתו שמע ע"ד ירידת המן (כדפרש"י עה"פ את כל אשר עשה) וזו היתה בט"ז באייר (שבת פז, ב. תוספתא סוטה פי"א ב. רש"י בשלח טז, א. – ומ"ש רש"י בשלח טז, לה (יהושע ה, יא), בט"ו באייר – פי' הרא"ם שכוונתו לאחרי שעברו ט"ו יום), וגם ע"ד מלחמת עמלק שהי' אח"כ – כשהיו בנ"י ברפידים; וגם הרי בא "אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלקים" (יח, ה), והרי לא באו אל מדבר סיני עד "ביום הזה" ר"ח סיון (שבת פו, ב. רש"י פרשתנו יט, א)], וע"ז מבאר רש"י: קריע"ס ומלחמת עמלק.

33) ועד"ז י"ל באופן אחר קצת: מלחמת עמלק גרמה חלישות בחשיבות וכבוד ישראל לעיני העמים [דהרי עד אז "נבהלו אלופי אדום גו' נמוגו כל יושבי כנען"] וכדחז"ל עה"פ אשר קרך משל לאמבטיא וכו' (תנחומא יל"ש ופרש"י תצא כה, יז) – ואף ש"ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו" (בשלח יז, יג), מ"מ הרי הי' "ויחלוש" (וכדחז"ל עה"פ – וראה גם פרש"י שהחלשים נשארו), וגם זה לא בנס גלוי, כ"א לפי חרב, באופן של מלחמה (ודרך הטבע) – לכן בא יתרו להקים את כבודם ע"י שהוא ה"כהן מדין" (בב' הפירושים) יבוא אליהם להמדבר.

34) ברכות כח, א. וש"נ.

35) זוהר חדש ר"פ יתרו. ת"ז תל"ב.

36) והו"ע ספה"ע שבכל יום נמשך עוד שער דקדושה (ראה לקו"ש ח"ג ע' 996).

37) בשלח יז, טז.

38) כלאים רפ"ד. וראה תו"א מקץ לז, ג.

39) משלי ג, ו. וראה לקו"ש ח"י שיחה א' לפ' וישלח בארוכה.

ביאור הזהר דז' אורות נבראו קודם העולם, תורה, גיהנם, ג"ע, כסא הכבוד, בהמ"ק, תשובה, אורו של משיח

ר' חזקי'[1] הוה יתיב קמי' דר' אלעזר אמר לי' כמה נהורין אתבריאו עד דלא אברי עלמא, אמר לי' ז', ואלין אינון, אור תורה, אור גיהנם, אור גן עדן, אור כסא הכבוד, אור בית המקדש, אור תשובה, אורו של משיח, ואלין אתבריאו עד לא אתברי עלמא.

ספר הזהר חלק ג' פרשת צו דף ל"ד ע"ב

הז' נהורין הם לנגד הז'[2] מדות.

אור תורה, חסד, כמו שכתוב[3] מימינו אש דת, ימין הוא חסד וכמו שכתוב בתניא סוף פרק ד'[4], ותורה נקראת אור כמו שכתוב[5] ותורה אור, ואור נברא ביום ראשון שלנגד מדת החסד[6].

אור גיהנם, גבורה, כי גיהנם[7] נברא ביום שני שלנגד מדת הגבורה[8].

אור גן עדן, תפארת, כי כמו שביום שלישי, שלנגד מדת התפארת נבראו אז כל האילנות, עץ פרי עשה פרי למינו, כמו שכתוב[9] תדשא הארץ כו' עץ פרי עשה פרי כו', וכתיב[10] ותוצא הארץ כו' ועץ עשה פרי כו', וכתיב מתחלה מהקוות המים יקוו המים אל מקום אחד[11] שהי' ביום ג', (כי הקוות המים שייך לצמיחת האילנות והפירות, כי מים[12] מצמיחים כל מיני תענוג).

כמו כן גן עדן בפרט, שהוא גן שנטע בו ה' כל עץ נחמד למראה כו' ועץ החיים כו'[13], ועשה ה' בו נהר להשקותו כמו שכתוב[14] ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן, שהוא על דרך הקוות המים ביום ג', הוא שייך למדת התפארת, וזהו העץ חיים שבהגן, העץ חיים הוא[15] תפארת.

ג"ן עד"ן[16] עם ה' אותיותיו הוא מספר יעק"ב, ויעקב הוא מדת התפארת[17], וזהו מה שכשנכנס[18] יעקב אצל אביו נכנסה עמו גן עדן וכשנכנס עשו נכנסה עמו גיהנם כדאיתא במדרש רבה[19] תולדות פרשה ס"ה ספ"ב עיין שם. כי יעקב הוא מדת התפארת לכן נכנסה עמו גן עדן שמבחי' תפארת, ועשו הנק'[20] אדמני הוא מבחי' פסולת[21] הגבורה, לכן נכנסה עמו גיהנם שממדת הגבורה.

אור כסא הכבוד, נצח, כמו שכתוב[22] והוכן בחסד כסאו, ונצח הוא ענף החסד[23], והוא כסא הכבוד דוקא וכו'.

המשך בעמוד קמב

1) [תרגום ללה"ק] רבי חזקי' הי' יושב ולומד לפני רבי אלעזר, שאל ממנו, כמה אורות נבראו עד שלא נברא העולם, אמר לי' שבעה אורות נבראו, ואלו הם: א' אור תורה, ב' אור גיהנם, ג' אור גן עדן, ד' אור כסא הכבוד, ה' אור בית המקדש, ו' אור תשובה, ז' אורו של משיח. ואלו השבעה אורות נבראו עד שלא נברא העולם.

2) ראה ספר הערכים חלק ד' עמוד רכא-רכב.

3) דברים לג, ב.

4) וז"ל... כמ"ש וימינו תחבקני שהיא התורה שנתנה מימין שהיא בחי' חסד ומים.

5) משלי ו, כג.

6) ראה תניא – שער היחוד והאמונה פרק י'. אור התורה פרשת ואתחנן עמוד רט-י.

7) (בראשית רבה פרשה ד, ו) למה אין כתיב בשני כי טוב, ר' יוחנן תני לה בשם ר' יוסי ב"ר חלפתא שבו נבראת גיהנם שנא' (ישעי' ל, לג) "כי ערוך מאתמול תפתה", יום שיש בו אתמול ואין בו שלשום: ופירוש מהרז"ו, וז"ל: כי ערוך מאתמול תפתה, ואמר שהגיהנם ערוך מאתמול, הרי לא פירש איזה יום הי' שנדע איזו אתמול, ולא בא לסתום אלא לפרש, על כן דרש מאתמול יום שנוכל לומר בו אתמול היינו יום ב' ליום ראשון ולא שלשום שלא הי' לפניו יום אחר. (תפתה, גיהנם דכתיב בההוא קרא מדורתה אש ועצים הרבה (רש"י עירובין יט.) ועיין ערובין שם שכל המפתה ביצרו נופל שם) עכ"ל.
[וכמובן שיש חילוק בין "אור גיהנם" שנברא קודם בריאת העולם, ובין "גיהנם" שנברא ביום ב' (ראה פסחים נד.) וד"ל].

8) ראה לקוטי תורה אמור ל, ד. תורת חיים בראשית ח, ד.

9) בראשית א, יא.

10) שם פסוק יב.

11) שם פסוק ט.

12) תניא פרק א.

13) שם פרק ב, פסוק ט.

14) שם פסוק י.

15) ראה תורת חיים פרשת נח מו, ב בסופו.

16) ג"ן (בגי' 53) + עד"ן (124) + 5 אותיות = 182, כמנין יעקב.

17) ראה זהר חלק א דף קנז, ב. חלק ג דף שב, א. לקוטי תורה ואתחנן ה, ב.

18) בראשית כז, כג.

19) וז"ל (פסקא כב) וירח את ריח בגדיו, א"ר יוחנן אין לך דבר שריחו קשה מן השטף הזה של עזים ואת אמרת וירח את ריח בגדיו ויברכהו, אלא בשעה שנכנס אבינו יעקב אצל אביו נכנסה עמו גן עדן, הדא הוא דא"ל ראה ריח בני כריח שדה, ובשעה שנכנס עשו אצל אביו נכנסה עמו גיהנם וכו'.

20) בראשית כה, כה.

21) זהר חלק ב דף רכד, ב. חלק א קלז ב. תורה אור כ, ב. ספר המאמרים תקס"ב עמוד לג. תקס"ה עמוד כ. ועוד.

22) ישעי' טז, ה.

23) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר חלק ג עמוד א'קלג ואילך. המשך תער"ב חלק ג סוף עמוד א'שע. ועוד.

התקדמות המחלה

בעלי עשה כל זאת למרות מחלתו, שהתקדמה כבר בקצב מהיר.

בחג השבועות, כשהגיע בעלי מבית־הכנסת, לא עלה בידו אפילו לפשוט את מעילו העליון; עד כדי כך היה חלש וחסר־מנוחה! יחד עם בעלי הלך אחד ממכרינו, שלא רצה להניח לו ללכת לבדו. בעלי החזיק מעמד רק במאמץ רב, פיזי ורוחני כאחד.

בשבת, מספר שבועות לאחר־מכן, הגיעו כמה מניינים של יהודים לשמיעת מאמר חסידות.

באותה תקופה התקשה בעלי אפילו לשאת על גופו את בגדיו. הוא ישב כשלגופו הסורטוק בלבד. הוא חש אי־נעימות רבה בשל כך, וביקש מהנוכחים שיסלחו לו על הופעתו, באומרו: "אין לו לאדם אלא מה שהשתכר בעבודתו"... במה חשב שלא יצא ידי־חובתו – לפי עניות דעתי אינני מבינה.

למרות כל זאת הוא נשא אז דברים במשך מספר שעות, ומי שלא היה רואה את פניו ואת הלבוש שבו ישב – יכול היה לחשוב שהדובר הוא אדם בריא אולם!

ביקור הפרופסור

במשך כל התקופה טיפל בבעלי רופא, שהיה מבקר אותו לעתים קרובות. מלבדו ביקרו אותו בתקופה זו שני רופאים נוספים.

אולם היה מי שהחל לחשוב על האפשרות להביא אל בעלי פרופסור מסויים, בר־סמכא גדול מלנינגרד[54], אלא שהיה כמעט בלתי־אפשרי להשיגו. הוא עבד בבית־הרפואה הגדול ביותר בעיר, שהיה בית־רפואה צבאי.

לבסוף נמצא אדם שהכירו, והעיקר היה שהביאו אל הפרופסור לביתו דבר־מה שהוא היה מעוניין בו – לא כסף, אלא "שווה כסף". נוסף לכך היה הפרופסור נוצרי מאמין, אדוק בדתו, וכשאמרו לו מיהו החולה – הבטיח שיבוא, על־אף שאין לו פנאי לכך ואין לו רשות לעשות זאת.

לאחר סיכום כל הפרטים עם הפרופסור, נסע אליו סטודנט אחד – שהיה מבאי ביתנו, ונמנה על שומעי הרצאותיו של הפרופסור במכון הרפואי – יחד עם מי[55] שהביא לו מספר ימים קודם לכן את הדברים שכתבתי עליהם לעיל[56], והפרופסור נסע אלינו יחד אתם.

לאחר שהאזין לבעלי, אבחן הפרופסור מיד את מחלתו, והצביע על המקום בגופו של בעלי שהסגיר בבירור את מצבו. על־פי מבטו של הפרופסור והתנהגותו המאופקת הבין בעלי שמצבו רציני למדי, פרץ בבכי מר, מלווה בטענות: "מה היה ל'הם' – לנ.ק.וו.ד. – נגדי? מה עשו ממני?!", וסיפר לפרופסור מתולדות חייו.

הפרופסור אמר שזו הפעם הראשונה שהוא נתקל במטופל שכזה בכל שנות עיסוקו ברפואה.

לנו, כמובן, לא גילה הפרופסור את ממצאיו, אבל הסובבים אותנו כבר ידעו הרבה. רצינו להשלות את עצמנו שאין זה המצב.

---

54) ברשימותיו של אחד מאנ"ש ממה ששמע ממרת סימה גורביץ' (פינקלשטיין), שפעלה רבות עבור רלוי"צ והרבנית (ראה "תולדות לוי יצחק" ח"ג ע' 721 ואילך): "כאשר גברה מחלתו של ר' לוי יצחק, הצעתי לקרוא לפרופסור צ'יליאטניקוב (מלנינגרד), שהיה מומחה גדול, ועל־ידי קשרים שלי ושל עוד כמה אנשים הצלחנו להביאו לבדוק את הרב. הרופא הבחין מיד במחלה ובסיבתה, ואמר (לאחר־מכן) שהמצב קשה מאוד, אך בכל זאת ניסה לרפאותו.

55) כנראה הכוונה למרת סימה גורביץ' (פינקלשטיין) הנ"ל.

56) השוחד ("שווה כסף") שהוענק לרופא.

כ, ח – זכור את יום השבת לקדשו

ביאור מ"ש בפ' יתרו זכור את יום השבת, ובפ' ואתחנן שמור את יום השבת, דדברות הראשונים היו קודם חטא העגל ואז היו נכנסים לא"י מיד ואז הי' ימי משיח, משא"כ דברות האחרונות הי' אחר חטא העגל וכו'

זכור את יום השבת. הנה בדברות האחרונות בפ' ואתחנן כתיב שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלקיך. הן אמת שאמרו רבותינו ז"ל זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו אבל יש עוד לאלוק מילין מה שנ"ל בעז"ה.

ע"פ מ"ד בספה"ק אהבת יונתן מהגה"ק ר"ר יונתן זצ"ל בהפטרת פ' אמור וז"ל, בכל מועדי ישמרו ואת שבתותי יקדשו י"ל למה שינה הלשון דאצל מועדים שייך קידוש ואצל שבת שייך שמירה. אכן נראה דידוע למה מקדשין החודש לפי שאין ללבנה מהלך קבוע לכך צריך לקדש ע"פ הרא' משא"כ אם יש לה קביעות א"צ לקדש, וכדתנן החודש שנראה בזמנו אין מקדשין אותו ולעתיד יהי' אור הלבנה כאור החמה וכאור ז' ימי בראשית והיינו שיהא ללבנה מהלך קבוע ולא יצטרך לקדש המועדות, וז"ש בכל מועדי ישמורו. וידוע דשבת תולה בכניסת ליל ז' ולעתיד יהי' יום ולא לילה ויצטרכו לקדש השבת כמו קידוש החודש. וז"ש ואת שבתותי יקדשו עכ"ל.

והנה ידוע אם לא היו עושין ישראל את העגל והיו נכנסין תיכף לארץ אז הי' ימי משיח והי' תיקון העולם כמו לעתיד, אבל ע"י העגל חזר הכל לקלקולו כנודע.

וזש"ה בשעת מתן תורה שהיו ראוים לעולם התיקון זכור את יום השבת לקדשו כי יהי' רק יום ויצטרכו לקדש את יום השבת כנ"ל, אבל לאחר שחטאו בעגל ואזי עי"ז אנחנו צריכין לשמירת יום השבת שיכפר על עון ע"ז כמאמרם ז"ל כל השומר שבת כהלכתו אפילו עע"ז כדור אנוש מוחלין לו, וכשנתקן ע"י שמירת השבת עון ע"ז של חטא העגל אז אחר כך נזכה ליום התיקון שנוכל לקדש השבת כנ"ל, וז"ש בדברות האחרונות שמור את יום השבת כל כך זמן וזמנים כאשר גלוי לפניו ית' שצריך בשביל התיקון, וזהו שמור את יום השבת בכדי לתקן הכל ואח"כ לקדשו כנ"ל, והבן.

צמח דוד

כ, יא – כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים וכל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו

בפ' "כי ששת ימים" רמז על ששת אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב

כי ששת ימים לרמז על ששת אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב, כמו האצטרובל כשמעריכין אותו על שעה ידועה חוזר עד הגיעו עד אותה שעה מתפרק הכל, כן הקב"ה שם קץ והעריכו בתכונתו ובאופניו ובגלגליו על ששת ימים שהם ששת אלפים נקראים ששת ימי המעשה, לפי שעושין פעולתם שנתמנו עלי' עד ששה ואחר השבת יחזור הכל לשביעית שהוא עולם הבא שהוא מלך העולם, וכן ועבדו לעולם עד היובל לשם יובל. וכן אמר בעבד עברי שש שנים יעבור ובשביעית יצא, כי כבר השלימו הששה פעולתם והונח לשביעית, זהו וינח ביום השביעי, כמו ותנח בגדו, ולזה לא אמר וינח ביום השבת אלא ביום השביעי הוא שביעית של עולם והבן.

וזהו אמרם עולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתי', כי כלי העיכול שבתו ובטלו. וזה וחד חרוב, ועליו רמז הכתוב יום אחד יודע לה' לא יום ולא לילה, אז"ל זה יום שביעי לעולם שלא נאמר בו ויהי ערב ויהי בוקר, ועל אותו יום נאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא, שיבטלו הפועלים ויהי' לה' לבדו, ויהיו נשמות בלא גוף, כי הפעולות היום לצורך הגוף, ומאחר שאין פועלים אין גוף, לזה אמר וחד חרוב כי הגוף אין לו קיום בלתי פעולה והפעולה שבתה ביום שכולו שבת, דוק אמרם בטל ששובתים כל הפועלים כולם בלי כלי הגוף והגלגלים והפועלים העליונים כי כולם קשורים ביחד ובשביתת העליונים ישבתו ויתבטלו התחתונים, כי אין להם חיות אלא בשכלי הגוף עושים פעולתם כי האצטומכא תשבת ולא תעכל המזון ימות הגוף, וכן שאר האיברים, ועל זה רמז וחד חריב לא אמר וחד שבת כי בהשבתתם יחרב ויבטל הגוף כמ"ש.

על כן ברך ה' את יום השבת הואיל והונח הכל לשביעי כמו שאמרתי על כן ברך את יום השבת הגשמי לזכר של יום השביעי שהוא שבת הגדול, ובזכרון זה השבת יזכור שבת הגדול.

שפתי כהן

המשך ביאור למס' שבת ליום שישי עמ' א

בהנחת הקערה. וְכן כופין קערה **עַל צוֹאָה** שֶׁל קָטָן, **וְכֵן עַל עֶקֶרֶב** **שֶׁלֹּא תִּישָּׁךְ**, ואף שבהנחת הקערה הוא צד את העקרב. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי** כשהיה **בָּעֲרָב** – מקום ששמו ערב, שהניח אדם קערה בשבת על עקרב שלא תישך, **וְאָמַר** רבן יוחנן בן זכאי, כיון שלא היה העקרב רץ אחרי אדם לנושכו, **חוֹשְׁשַׁנִי לוֹ מֵחַטָּאת** – חושש אני שאותו אדם חייב חטאת על צידת העקרב בשבת.

גמרא

שנינו במשנתנו שכופין קערה על צואה של קטן, הגמרא מביאה מעשה ממנו יתבארו דברי המשנה: מספרת הגמרא: **רַב יְהוּדָה וְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא וְרַב חָנָן בַּר רָבָא, אִיקְּלָעוּ לְבֵי** [–נזדמנו לבית] **אָבִין דְּמִן** העיר **נְשִׁיכַיָּא, לְרַב יְהוּדָה וְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא**

◆ יום ראשון ט״ז שבט ◆

יח (א) **וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:**

א וּשְׁמַע יִתְרוֹ רַבָּא דְמִדְיָן חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה יָת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמֵּהּ אֲרֵי אַפֵּיק יְיָ יָת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:

רש״י ◄ **וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ** • מַה שְׁמוּעָה שָׁמַע וּבָא? קְרִיעַת יַם סוּף וּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק (זבחים קטז)• **יִתְרוֹ** • שָׁבַע שְׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ: רְעוּאֵל, יֶתֶר, יִתְרוֹ, חוֹבָב, חֶבֶר, קֵינִי, פּוּטִיאֵל (מכילתא). יֶתֶר, עַל שֵׁם שֶׁיִּתֵּר פָּרָשָׁה אַחַת בַּתּוֹרָה: ״וְאַתָּה תֶּחֱזֶה״. יִתְרוֹ, לְכָשֶׁנִּתְגַּיֵּר וְקֵרְבוּ הַמִּצְוֹת, הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת עַל שְׁמוֹ. חוֹבָב, שֶׁחִבֵּב אֶת הַתּוֹרָה, וְחוֹבָב הוּא יִתְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים ד) ״מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה״. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: רְעוּאֵל אָבִיו שֶׁל יִתְרוֹ הָיָה, וּמַהוּ אוֹמֵר (לעיל ב) ״וַתָּבֹאנָה אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן״? שֶׁהַתִּינוֹקוֹת קוֹרִין לַאֲבִי אֲבִיהֶן: אַבָּא. בְּסִפְרֵי• **חֹתֵן מֹשֶׁה** • (מכילתא) כָּאן הָיָה יִתְרוֹ מִתְכַּבֵּד בְּמֹשֶׁה: אֲנִי חוֹתֵן הַמֶּלֶךְ, וּלְשֶׁעָבַר הָיָה מֹשֶׁה תּוֹלֶה בְּחָמִיו, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיֹּשֶׁב אֶל יֶתֶר חוֹתְנוֹ״. **לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל** • שְׁקוּל מֹשֶׁה כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל. **אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה** • לָהֶם בִּירִידַת הַמָּן, וּבִבְאֵר וּבַעֲמָלֵק. **כִּי הוֹצִיא ה׳ וְגוֹ׳** • זוֹ גְּדוֹלָה עַל כֻּלָּם (מכילתא)•

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ׳ 201)

מַה שְּׁמוּעָה שָׁמַע וּבָא (רש״י יח, א) שְׁאֵלָתוֹ אֵינָהּ מַה גָּרַם לְיִתְרוֹ **לְהִתְגַּיֵּר**, שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר מְפֹרָשׁ בַּכָּתוּב – הוּא שָׁמַע ״אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹקִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל״. שְׁאֵלָתוֹ הֵיא, מַה גָּרַם לוֹ **לָבוֹא**, הַיְינוּ מַדּוּעַ לֹא נִשְׁאַר בְּמִדְיָן וְהִתְגַּיֵּר שָׁם. לָכֵן הֶעְדִּיף אֶת לְשׁוֹן הַמְכִילְתָּא, ״וּבָא״, עַל לְשׁוֹן הַגְּמָרָא (זבחים קטז, א): ״וּבָא **וְנִתְגַּיֵּר**״. **אבן עזרא.**

(ב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפֹּרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ:

ב וּדְבַר יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה יָת צִפּוֹרָה אִנְתַּת מֹשֶׁה בָּתַר דְּפַטְרַהּ:

רש״י ◄ **אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ** • כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִדְיָן: ״לֵךְ שֹׁב מִצְרָיִם... וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וְגוֹ׳״, וַיָּצָא אַהֲרֹן לִקְרָאתוֹ ״וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים״, אָמַר לוֹ: ׳מִי הֵם הַלָּלוּ׳? אָמַר לוֹ: ׳זוֹ הִיא אִשְׁתִּי שֶׁנָּשָׂאתִי

אבן עזרא על התורה

נאום אברם אסיר תקוה. אשר פתח עיני יתרו: עדי הלך חצי לבו. וענה הנדוד יתרו:

וזה פירש בפרשה. תחלתה דבר יתרו:

א וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ. הִזְכִּיר לְמַעְלָה דְּבַר עֲמָלֵק, כִּי לְרִפִידִים בָּא. וְהָיְתָה רְאוּיָה פָּרָשַׁת בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לִהְיוֹתָהּ כְּתוּבָה אַחַר דְּבַר עֲמָלֵק, כִּי שָׁם כָּתוּב וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי. אִם כֵּן לָמָּה נִכְנַס דִּבְרֵי יִתְרוֹ בֵּין שְׁתֵּי הַפָּרָשִׁיּוֹת. וְהַגָּאוֹן אָמַר כִּי יִתְרוֹ בָּא אֶל מִדְבַּר סִינַי לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה. וּלְפִי דַּעְתִּי שֶׁלֹּא בָּא רַק בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית, אַחַר שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן. כִּי כָּתוּב בַּפָּרָשָׁה, עוֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים, וְלֹא הִזְכִּיר שָׁבָנָה מִזְבֵּחַ חָדָשׁ. וְעוֹד כְּתִיב וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת תּוֹרוֹתָיו, וְהִנֵּה זֶה אַחַר מַתַּן תּוֹרָה. וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן עַל דְּבָרַי, כִּי כֵּן כָּתוּב אֶל הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר הוּא חוֹנֶה שָׁם הַר הָאֱלֹהִים. וְאָמַר מֹשֶׁה לְחוֹבָב שֶׁהוּא יִתְרוֹ כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה שְׁמוֹת. כִּי חֹתֵן מֹשֶׁה לֹא שָׁב אֶל רְעוּאֵל הַקָּרוֹב אֵלָיו כִּי אִם לְחוֹבָב, כִּי כֵּן כָּתוּב מִבְּנֵי חוֹבָב חוֹתֵן מֹשֶׁה. וּמֹשֶׁה אָמַר לוֹ, כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנוֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, וְיִדַּעְנוּ כִּי יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ בְּמִדְבַּר סִינַי כְּמוֹ שָׁנָה. וְהִנֵּה דִּבְרֵי מֹשֶׁה יוֹכִיחוּ, שֶׁאָמַר בְּפָרָשַׁת אֵלֶּה הַדְּבָרִים, ה׳ אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחוֹרֵב לֵאמֹר רַב לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה, פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם, הִנֵּה זֶה הַזְּמַן הָיָה קָרוֹב לְמַסָּעָם. וְהוּא אָמַר, וְאוֹמַר אֲלֵיכֶם בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר לֹא אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם. כִּי שָׁם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב. וְטַעַם לְהַזְכִּיר זֶה לָהֶם, כִּי הַשֵּׁם אָמַר לְיַעֲקֹב הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִיךָ וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ. וְהִנֵּה הַטַּעַם, כַּאֲשֶׁר יִרְבֶּה זַרְעֲךָ אֶתֵּן לוֹ אֶת הָאָרֶץ. עַל כֵּן אָמַר, ה׳ אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם, וְהִגִּיעַ זְמַן שֶׁתִּירְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ, וּבַעֲבוּר שֶׁאַתֶּם רַבִּים, לֹא יָכֹלְתִּי לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם, וְהוּצְרַכְתִּי לָתֵת עֲלֵיכֶם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת.זֹאת הָיְתָה עֵצַת יִתְרוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ מְמֻחֶרֶת בּוֹאוֹ לְמִדְבַּר סִינַי. עַל כֵּן אָמַר מֹשֶׁה לְחוֹבָב, שֶׁהוּא יִתְרוֹ. כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ נוֹסְעִים אֲנַחְנוּ, וְהוּא הֵשִׁיב לֹא אֵלֵךְ כִּי אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ. וְזֶהוּ וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חוֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל אַרְצוֹ. וַעֲתָּה אַפָּרֵשׁ לָמָּה נִכְנְסָה פָּרָשַׁת יִתְרוֹ בַּמָּקוֹם הַזֶּה. בַּעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר לְמַעְלָה הָרָעָה שֶׁעָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל, הִזְכִּיר כְּנֶגְדּוֹ הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה יִתְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל. וְכָתוּב וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ עַל כָּל הַטּוֹבָה, וְנָתַן לָהֶם עֵצָה טוֹבָה וּנְכוֹנָה לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל. וּמֹשֶׁה אָמַר לוֹ, וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינָיִם. וְהַטַּעַם, שֶׁהֵאִיר עֵינֵיהֶם. וְשָׁאוֹל אָמַר, וְאַתָּה עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּבַעֲבוּר שֶׁכָּתוּב לְמַעְלָה מִלְחָמָה לַה׳ בַּעֲמָלֵק, שֶׁיִּשְׂרָאֵל חַיָּבִים לְהִלָּחֵם בּוֹ כַּאֲשֶׁר יָנִיחַ הַשֵּׁם לָהֶם, הִזְכִּיר דְּבַר יִתְרוֹ, כִּי הֵם הָיוּ עִם גּוֹי עֲמָלֵק, שֶׁיִּזְכּוּרוּ יִשְׂרָאֵל חֶסֶד אֲבִיהֶם וְלֹא יִגְעוּ בְּזַרְעוֹ. וְהִנֵּה רָאִינוּ הָרַכָּבִים שֶׁהֵם בְּנֵי יִתְרוֹ, הָיוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַיִם. וּבִימֵי יִרְמְיָה יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב. וְיֵשׁ פָּרָשָׁה אַחֶרֶת דּוֹמָה לְזֹאת: **אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים.** הַשֵּׁם שֶׁהָיָה נוֹדָע בָּעוֹלָם לִפְנֵי בֹּא מֹשֶׁה, שֶׁהַכֹּל מוֹדִים בּוֹ: **וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ.** עִם ה׳. אוֹ עִם מֹשֶׁה. וְיִתָּכֵן לִהְיוֹת הַלָּמֶ״ד, בַּעֲבוּר מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל. וְהַטַּעַם, עַל הַמַּכּוֹת וּטְבִיעַת פַּרְעֹה: **כִּי הוֹצִיא ה׳.** הַשֵּׁם שְׁנוֹדַע לְמֹשֶׁה, כִּי עַל יַד הָאוֹתוֹת יָצְאוּ:

בְּמִדְיָן, וְאֵלּוּ בָּנָיו׳. אָמַר לוֹ: ׳לְהֵיכָן אַתָּה מוֹלִיכָן׳? אָמַר לוֹ: ׳לְמִצְרַיִם׳. אָמַר לוֹ: ׳עַל הָרִאשׁוֹנִים אָנוּ מִצְטַעֲרִים, וְאַתָּה בָּא לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם׳? אָמַר לָהּ: ׳לְכִי לְבֵית אָבִיךְ׳. נְטָלָה שְׁנֵי בָּנֶיהָ וְהָלְכָה לָהּ. **אבן עזרא.**

(ג) וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: **אבן עזרא.**

ג וְיָת תְּרֵין בְּנָהָא דִּי שׁוּם חַד גֵּרְשֹׁם אֲרֵי אֲמַר דַּיָּר הֲוֵיתִי בְּאַרְעָא נוּכְרָאָה׃

(ד) וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה:

ד וְשׁוּם חַד אֱלִיעֶזֶר אֲרֵי אֱלָהָא דְּאַבָּא הֲוָה בְּסַעֲדִי וְשֵׁזְבַנִי מֵחַרְבָּא דְּפַרְעֹה׃

רס״ע◂ **וַיַּצִּלֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה** • כְּשֶׁגִּלּוּ דָּתָן וַאֲבִירָם עַל דְּבַר הַמְּצָרִי וּבִקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה, נַעֲשָׂה צַוָּארוֹ כְּעַמּוּד שֶׁל שַׁיִשׁ. (מכילתא)• **אבן עזרא.**

(ה) וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה שָׁם הַר הָאֱלֹהִים:

ה וַאֲתָא יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה וּבְנוֹהִי וְאִתְּתֵהּ לְוָת מֹשֶׁה לְמַדְבְּרָא דִּי הוּא שָׁרֵי תַּמָּן לְטוּרָא דְּאִתְגְּלֵי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ׃

רס״ע◂ **אֶל הַמִּדְבָּר** • אַף אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁבַּמִּדְבָּר הָיָה, אֶלָּא בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל יִתְרוֹ דִּבֵּר הַכָּתוּב, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם וּנְדָבוֹ לִבּוֹ לָצֵאת אֶל הַמִּדְבָּר, מָקוֹם תֹּהוּ, לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי תוֹרָה. **אבן עזרא.**

(ו) וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתֶנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ:

ו וַאֲמַר לְמֹשֶׁה אֲנָא חֲמוּךְ יִתְרוֹ אָתֵי לְוָתָךְ וְאִתְּתָךְ וּתְרֵין בְּנָהָא עִמַּהּ׃

רס״ע◂ **וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה** • עַל יְדֵי שָׁלִיחַ. **אֲנִי חֹתֶנְךָ יִתְרוֹ וְגוֹ׳** • אִם אֵין אַתָּה יוֹצֵא בְּגִינִי, צֵא בְּגִין אִשְׁתְּךָ. וְאִם אֵין אַתָּה יוֹצֵא בְּגִין אִשְׁתְּךָ, צֵא בְּגִין שְׁנֵי בָנֶיהָ. (מכילתא)• **אבן עזרא.**

(ז) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה:

ז וּנְפַק מֹשֶׁה לְקַדָּמוּת חֲמוּהִי וּסְגִיד וּנְשִׁיק לֵהּ וּשְׁאִילוּ גְּבַר לְחַבְרֵהּ לִשְׁלָם וְעַלוּ לְמַשְׁכְּנָא׃

רס״ע◂ **וַיֵּצֵא מֹשֶׁה** • כָּבוֹד גָּדוֹל נִתְכַּבֵּד יִתְרוֹ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, כֵּיוָן שֶׁיָּצָא מֹשֶׁה, יָצָא אַהֲרֹן, נָדָב וַאֲבִיהוּא. וּמִי הוּא שֶׁרָאָה אֶת אֵלּוּ יוֹצְאִין, וְלֹא יָצָא? **וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק לוֹ** • אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הִשְׁתַּחֲוָה לְמִי. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: ״אִישׁ לְרֵעֵהוּ״, מִי הַקָּרוּי אִישׁ? זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהָאִישׁ מֹשֶׁה״ (מכילתא)• **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

ב וַיִּקַּח. אָמַר הַכָּתוּב אֵשֶׁת מֹשֶׁה, וְלֹא אָמַר בִּתּוֹ. בְּעֲבוּר כִּי מֹשֶׁה נִכְבָּד מִבֵּית אָבִיהָ: **אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ.** י״א אַחַר שֶׁנָּתַן לָהּ רְשׁוּת בַּמָּלוֹן לָלֶכֶת לְבֵית אָבִיהָ בְּשׁוּבוֹ לְבַדּוֹ אֶל אֶרֶץ מִצְרַיִם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַחַר שֶׁשָּׁלְחָה דּוֹרוֹנוֹת אֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שְׁלוּחִים לְבִתּוֹ:

ג וְאֵת. דַּע כִּי אַנְשֵׁי לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שׁוֹמְרִים הַפְּעָלִים בְּמִתְכַּוְּנָם בְּכָל הַבְּנָיִנִים, וְאֵינָם חוֹשְׁשִׁים לְשָׁמוֹר שְׁמוֹת בְּנֵי אָדָם. עַל כֵּן אַל תִּתְמַהּ שֶׁאָמַר גֵּרְשֹׁם, בַּעֲבוּר שֶׁגָּר שָׁם. כִּי הִנֵּה קַיִן, בַּעֲבוּר קָנִיתִי. וְאֵינוֹ נָכוֹן בְּדִקְדּוּק. וְקָשֶׁה מִזֶּה, נֹחַ מִגִּזְרַת יְנַחֲמֵנוּ. וּפַעַם יַהֲפֹכוּ הַשֵּׁם, כְּמוֹ חוּשִׁים, הוּא שׁוּחָם. וְנִקְרָא יַעֲבֵץ, בַּעֲבוּר שֶׁיִּלַּדְתּוֹ אִמּוֹ בְּעֹצֶב. גַּם יַחְסְרוּ אוֹת מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ מַעֲכָה, הוּא מִיכָה. וְהֻפַּךְ זֶה, יוֹב, הוּא יָשׁוּב. וְרַבִּים אָמְרוּ כִּי בֶּן שְׁמוּאֵל, מִגִּזְרַת שְׁאִלְתִּיהוּ. וְהַיָּשָׁר בְּעֵינַי, כִּי שׁוֹרֶק תַּחַת חוֹלָם, כְּמוֹ תְּחוּ תוֹחַ, וְצוּף וְצוֹפִי, יְנוֹן וְנוּן. וְהִנֵּה שְׁמוּאֵל, מִגִּזְרַת שְׁמוֹ אֵל. וּקְרָאתוּ אִמּוֹ בְּשֵׁם אֵל, כִּי הוּא נְתָנוֹ לָהּ כַּאֲשֶׁר שָׁאֲלָה. וְאַל תִּתְמַהּ אֵיךְ יִקָּרֵא שֵׁם אָדָם בְּשֵׁם אֵל, כִּי הִנֵּה כְּמוֹהוּ צוּרִישַׁדַּי, וְרַבִּים כָּכָה. לְפִי דַּעְתִּי כִּי בֵּן שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה מֹשֶׁה, ה׳ נִסִּי. וְכָכָה שֵׁם הַמָּשִׁיחַ, ה׳ צִדְקֵנוּ. וְהַגָּאוֹן אָמַר כִּי הַשֵּׁם דָּבֵק עִם מִלַּת יִקָּרֵאוּ, וְשֵׁם הַמָּשִׁיחַ הוּא צִדְקֵנוּ. וְהִנֵּה הוּא מְטַעֵם בַּעַל הַטְּעָמִים, שֶׁשָּׂם טִפְחָא בְּמִלַּת יִקָּרֵאוּ. כִּי הֶפְרֵשׁ גָּדוֹל יֵשׁ בֵּין וַיִּקָּרֵא בְּשֵׁם ה׳ הַכָּתוּב בְּאַבְרָהָם, שֶׁהַטִּפְחָא בְּמִלַּת וַיִּקָּרֵא. וּבֵין וַיִּקָּרֵא בְּשֵׁם ה׳ הַכָּתוּב בְּסֵפֶר מֹשֶׁה, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בִּמְקוֹמוֹ:

ד וְשֵׁם הָאֶחָד. מִנְהַג לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ לֵאמֹר פְּעָמִים כָּכָה הַשֵּׁנִי, וּפְעָמִים הָאֶחָד. כְּמוֹ שֵׁם הָאֶחָד בּוֹצֵץ וְשֵׁם הָאֶחָד סְנֶה. וְתֻחְסַר מִלַּת אָמַר, אַחַר כִּי אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי. וְאֵין כָּתוּב כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי. כְּמוֹ כִּי הַמִּלָּה שָׁכְבָה לְמַעְלָה, כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי. כְּמוֹ כִּי הִפְרַנִי אֱלֹהִים. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי לָמָּה קָרָא שֵׁם הַקָּטָן אֱלִיעֶזֶר:

ה וַיָּבֹא. הִזְכִּיר הַכָּתוּב דֶּרֶךְ מוּסָר, בְּבוֹאוֹ אֶל מֹשֶׁה. כִּי יִתְרוֹ הוֹלֵךְ בָּרִאשׁוֹנָה, וְאַחֲרָיו בְּנֵי מֹשֶׁה, אַחֲרֵיהֶם הָאִשָּׁה כַּמִּשְׁפָּט: **אֲשֶׁר הוּא חֹנֶה שָׁם.** כִּי יָמִים רַבִּים חָנָה שָׁם:

ו וַיֹּאמֶר. וּכְבָר אָמַר אֶל מֹשֶׁה לְפָנֵי בוֹאָם, עַל יְדֵי שָׁלִיחַ אוֹ בְּאִגֶּרֶת כְּתוּבָה. אֲנִי חוֹתְנְךָ יִתְרוֹ, וְאִשְׁתְּךָ שֶׁהִיא הָעִיקָּר, וּשְׁנֵי בָנֶיהָ הַבָּאִים עִמָּהּ:

ז וַיֵּצֵא לִקְרַאת חֹתְנוֹ. בַּעֲבוּר כְּבוֹד יִתְרוֹ וְחָכְמָתוֹ. וְלֹא לְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, כִּי אֵין מִנְהָג לְאָדָם נִכְבָּד לָצֵאת לִקְרַאת אִשְׁתּוֹ אוֹ בָנָיו: **וַיִּשְׁתַּחוּ.**

(ח) וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם יְהוָה:

ח וְאִשְׁתְּעִי מֹשֶׁה לַחֲמוּהִי יָת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ לְפַרְעֹה וּלְמִצְרָאֵי עַל עִיסַק יִשְׂרָאֵל יָת כָּל עַקְתָא דִּי אַשְׁכַּחְתְּנוּן בְּאָרְחָא וְשֵׁזְבָנוּן יְיָ:

רש"י◂ **וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ** • לְמְשֹׁךְ אֶת לִבּוֹ לְקָרְבוֹ לַתּוֹרָה (מכילתא)• **אֵת כָּל הַתְּלָאָה** • שֶׁעַל הַיָּם וְשֶׁל עֲמָלֵק (מכילתא)• **הַתְּלָאָה** • לָמֶ"ד אַלֶ"ף מִן הַיְסוֹד שֶׁל תֵּבָה, וְהַתָּי"ו הוּא תְּקוּן וְיסוֹד הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ לִפְרָקִים, וְכֵן: תְּרוּמָה, תְּנוּפָה, תְּקוּמָה, תְּנוּאָה• **אבן עזרא.**

(ט) וַיִּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם:

ט וַחֲדִי יִתְרוֹ עַל כָּל טַבְתָּא דִּי עֲבַד יְיָ לְיִשְׂרָאֵל דִּי שֵׁזְבָנוּן מִידָּא דְמִצְרָאֵי:

רש"י◂ **וַיִּחַד יִתְרוֹ** • וַיִּשְׂמַח יִתְרוֹ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. (סנהדרין צד) וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: 'נַעֲשָׂה בְשָׂרוֹ חֲדוּדִין חֲדוּדִין', מִצַּר עַל אִבּוּד מִצְרַיִם, הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: "גִּיּוֹרָא עַד עַשָּׂרָה דָּרֵי לָא תִּבְזֵי אֲרַמָּאָה בְּאַפֵּיהּ". **עַל כָּל־הַטּוֹבָה** • טוֹבַת הַמָּן, וְהַבְּאֵר וְהַתּוֹרָה. וְעַל כֻּלָּן 'אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם'. עַד עַכְשָׁו לֹא הָיָה עֶבֶד יָכוֹל לִבְרֹחַ מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָיְתָה הָאָרֶץ מְסֻגֶּרֶת, וְאֵלּוּ יָצְאוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא (מכילתא)• **אבן עזרא.**

(י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרָיִם:

י וַאֲמַר יִתְרוֹ בְּרִיךְ יְיָ דִּי שֵׁזִיב יָתְכוֹן מִידָּא דְמִצְרָאֵי וּמִידָּא דְפַרְעֹה דִּי שֵׁזִיב יָת עַמָּא מִתְּחוֹת מַרְוַת מִצְרָאֵי:

רש"י◂ **אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם** • אֲמַה קָשָׁה• **וּמִיַּד פַּרְעֹה** • מֶלֶךְ קָשֶׁה• **מִתַּחַת יַד מִצְרָיִם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: לְשׁוֹן רִדּוּי וּמָרוּת, הַיָּד שֶׁהָיוּ מַכְבִּידִים עֲלֵיהֶם, הִיא הָעֲבוֹדָה• **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

דִּקְדּוּק וַיִּשְׁתַּחוּ קָשֶׁה. יָדַעְנוּ כִּי שָׁרְשׁוֹ מִבַּעֲלֵי הַה"א בְּאַחֲרוֹנָה. וְהִנֵּה הַוָּי"ו בִּמְקוֹם ה"א, כְּוָי"ו שֶׁלָּו הָיִיתִי שָׁאָמַר מִמֶּנּוּ לֹא שָׁלָוְתִּי. וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ לְשׁוֹן יָחִיד וַיִּשְׁתַּחוּ, הָיָה רָאוּי לִהְיוֹתוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה, כִּי הַתַּי"ו מִבִּנְיַן הִתְפַּעֵל, כְּמוֹ וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ. כִּי מִשְׁפַּט אוֹתִיּוֹת הַשְּׁנַיִם, אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶם פ"א הַפֹּעַל, יִהְיֶה הָאוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵיהֶם תִּי"ו הִתְפַּעֵל. וְהִנֵּה בַּעֲבוּר שֶׁהֶחְלִיפוּ הַה"א בְּוָי"ו בְּמִלַּת וַיִּשְׁתַּחוּ, הִנִּיחוּ הַוָּי"ו הָרִאשׁוֹן שֶׁאֵינוֹ סִימָן לְשׁוֹן רַבִּים, תַּחַת הֵ"א הַשֹּׁרֶשׁ, וְהֶעֱלִימוּ הַוָּי"ו, וְאָמְרוּ וַיִּשְׁתַּחוּ. וּבַעֲבוּר הֱיוֹת הַוָּי"ו בְּסוֹף הַמִּלָּה, סִימָן לְשׁוֹן רַבִּים כַּאֲשֶׁר הוּא נָעֳלָם, כְּמוֹ לָמָּה תִּתְרָאוּ. וְהִנֵּה הָיָה נִרְאֶה מִלַּת וַיִּשְׁתַּחוּ בְּהֶעְלֵם הַוָּי"ו, שֶׁהוּא סִימָן לְשׁוֹן רַבִּים. עַל בֵּן הוֹצְרָכָה לִהְיוֹת הַמִּלָּה מִלְעֵיל, לְהַפְרִישׁ בֵּינָהּ וּבֵין מִנְהָגָם בִּלְשׁוֹן רַבִּים. וּלְפִי הַסְּבָרָא כִּי הַיּוֹצֵא הוּא הַמִּשְׁתַּחֲוֶה זֶה לָזֶה. וּקְרָאוֹ הַכָּתוּב רֵעֵהוּ, בַּעֲבוּר גֹּדֶל מַעֲלָתוֹ בְּחָכְמָה:

וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה. שֶׁהוּא יָדוּעַ אֹהֶל מֹשֶׁה:

ח וַיְסַפֵּר. זֶה הַפָּסוּק יוֹרֶה עַל פֵּירוּשׁ מֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל בַּעֲבוּרָם: **הַתְּלָאָה.** מִגִּזְרַת וְנִלְאוּ מִצְרַיִם, וְהַתָּי"ו נוֹסָף. וְהַטַּעַם, צָרָה שֶׁיִּלְאֶה אָדָם לְסָבְלָהּ אוֹ לְהַגִּידָהּ. וְהַטַּעַם, עַל רְדִיפַת מִצְרַיִם בַּיָּם, וּבִיאַת עֲמָלֵק, וְרָעָב הַקָּהָל וּצְמָאוֹ. וּמִכֻּלָּם הִצִּילָם ה':

ט וַיִּחַד. מִגִּזְרַת חֶדְוָה. וְהָיָה רָאוּי לִהְיוֹתוֹ עַל מִשְׁקָל, וַיִּפְתְּ בְּסִתֶּר לִבִּי, וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי. רַק נִפְתַּח הַחֵי"ת, בַּעֲבוּר שֶׁהוּא מִן אוֹת הַגָּרוֹן. וְנִשְׁאַר הַדָּל"ת דָּגוּשׁ כַּאֲשֶׁר הָיָה. וְלֹא אָדַע בְּכָל הַמִּקְרָא אוֹת דָּגוּשׁ בְּסוֹף הַמִּלָּה, רַק אִם הָיָה בֶּג"ד כֶּפ"ת, שֶׁיִּתְחַבְּרוּ ב' שְׁוָאִין שֶׁהֵם בַּסּוֹף. כְּמוֹ וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ. וַיִּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן רַק עִם אֶחָד מֵהַמְּלָכִים. לֹא מָצָאנוּהוּ דָּגוּשׁ רַק פַּתְּ"ח.וְהֵם שְׁנַיִם, וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ, אַל יְחַדְּ בִּימֵי שָׁנָה:

י וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ ה'. שִׂים לִבְּךָ לְדַקְדֵּק זֹאת הַמִּלָּה. דַּע כִּי לֹא יָבֹא פָּעוּל רַק מִפְּעָלִים הַיּוֹצְאִים. וְאִם מָצָאתָ אוֹתוֹ שֶׁהוּא עַל מִשְׁקַל פָּעוּל, הִסְתַּכֵּל אִם מָצָאתָ לוֹ פֹּעַל שֶׁהוּא יוֹצֵא, הוּא בֶּאֱמֶת פָּעוּל. וְאִם לֹא יִהְיֶה כֵּן, הוּא תֹּאַר. וְכָכָה אִם הָיָה עַל מִשְׁקַל פֹּעַל, וְאֵין לוֹ פָּעוּל מֵהַבִּנְיָן בְּעַצְמוֹ וּמִתּוֹךְ הַגְּזֵרָה, גַּם הוּא תֹּאַר וְאֵינוֹ פֹּעַל כְּלָל. כְּמוֹ שָׁמַר, הַפֹּעַל הוּא שׁוֹמֵר. וְהַפָּעוּל הוּא עָשׂר שָׁמוּר לְבַעֲלָיו. וְהִנֵּה מָצָאנוּ, הוֹלֵךְ. עָמוּד. יָצוּא. וְהִנֵּה אֵין לָנוּ פָּעוּל. עַל כֵּן אָמַר כִּי הוֹלֵךְ הוּא. תֹּאַר וְאֵינוֹ פּוֹעֵל. מָצָאנוּ עָצוּם וְהוּא יִרְאֶה פָּעוּל. כִּי הוּא עַל מִשְׁקַל שָׁמוּר. וְכַאֲשֶׁר חִפַּשְׂנוּ זוֹ הַגְּזֵרָה, מָצָאנוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ, מֵהַפְּעָלִים הָעוֹמְדִים, כִּי הַיּוֹצֵא יִהְיֶה מֵהַבִּנְיָן הַנִּסְתָּף. וַיַּעַצְמֵהוּ מִצָּרָיו, וְהִנֵּה לֹא נוֹכַל לוֹמַר עוֹצֵם עַל מִשְׁקַל שׁוֹמֵר מֵעִנְיַן עָצְמָה, רַק מֵעִנְיַן אַחֵר, עוֹצֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע. וְהִנֵּה מָצָאנוּ מִלַּת בָּרוּךְ עַל מִשְׁקַל שָׁמוּר. וְהִנֵּה חִפַּשְׂנוּ בְּכָל הַמִּקְרָא וְלֹא מָצָאנוּ מִזֶּה הָעִנְיָן בְּבִנְיַן הַקַּל רַק מֵעִנְיַן אַחֵר. וְהוּא וַיְבָרֶךְ עַל בִּרְכָיו. גַּם הוּא פֹּעַל עוֹמֵד, לֹא יָבֹא מִמֶּנּוּ פָּעוּל כְּלָל. וְהִנֵּה מִלַּת בָּרוּךְ תֹּאַר, כְּמוֹ עָצוּם מֵהַבִּנְיָן הַקַּל. א"ר מָרִינוּס, בָּרוּךְ הוּא תֹּאַר מִבִּנְיַן הַדָּגוּשׁ. וְהָיָה הָרִי"ש רָאוּי לְהִדָּגֵשׁ כְּכָל הַגְּזֵרָה, כְּמוֹ בֻּרְךְ נָבוֹת. וְהוּא עַל מִשְׁקַל כָּדֹב שַׁכּוּל. וְלֹא דִּבֵּר נְכוֹנָה, כִּי כָּל תֹּאַר כְּמוֹ שַׁכּוּל וְגִבּוֹר וְשָׁכוֹר, לֹא יִשְׁתַּנּוּ לָסוּר הַדָּגֵשׁ בְּסִמְיכַת הַיָּחִיד אוֹ בְּלִשּׁוֹן רַבִּים. כְּמוֹ וַיִּזָּהֵרוּ זִבְדֵי גִּבּוֹר אֲפָרִים. הוֹי גִּבּוֹרִים. וְהִנֵּה עוֹמֵד כְּנֶגְדּוֹ. בּוֹא בָרוּךְ ה'. בְּרוּכִים אַתֶּם לַה': **אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם.** אָמַר לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן שֶׁהָיוּ שְׁלוּחִים לְשָׁם, וְעַל יָדָם בָּאוּ הַמַּכּוֹת לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם, עַל כֵּן אָמַר מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה. וְאַחַר כֵּן בָּרוּךְ הַשֵּׁם אֲשֶׁר

(יא) עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:

יא כְּעַן יָדַעְנָא אֲרֵי רַב יְיָ וְלֵית אֱלָהּ בַּר מִנֵּהּ אֲרֵי בְּפִתְגָמָא דְּחַשִּׁיבוּ מִצְרָאֵי לְמִדַּן יָת יִשְׂרָאֵל בֵּהּ דָּנִנּוּן׃

רס"ג◄ **עַתָּה יָדַעְתִּי** • מַכִּירוֹ הָיִיתִי לְשֶׁעָבַר, וְעַכְשָׁו בְּיוֹתֵר (מכילתא)• **מִכָּל הָאֱלֹהִים** • מִלַּמֵּד שֶׁהָיָה מַכִּיר בְּכָל עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁלֹּא עָבָדָהּ (מכילתא)• **כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: בְּמַיִם דִּמּוּ לְאַבְּדָם, וְהֵם נֶאֶבְדוּ בְּמַיִם. **אֲשֶׁר זָדוּ** • אֲשֶׁר הִרְשִׁיעוּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּהוּ (סוטה יא) לְשׁוֹן (בראשית כה) "וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד": בַּקְּדָרָה אֲשֶׁר בִּשְּׁלוּ, בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חט"ז עמ' 200 ואילך)

טָעוּת עוֹבְדֵי ע"ז הָרִאשׁוֹנִים

עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:

כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם – כְּתַרְגּוּמוֹ, בַּמַּיִם דִּמּוּ לְאַבְּדָם, וְהֵם נֶאֶבְדוּ בַּמַּיִם (יח, יא. ובפרש"י)

יֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ רַק נַס זֶה שֶׁ"בַּמַּיִם דִּמּוּ לְאַבְּדָם, וְהֵם נֶאֶבְדוּ בַּמַּיִם" הוּא אֲשֶׁר הִכְרִיחַ אֶת יִתְרוֹ לְהַכִּיר "כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹקִים"? וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּרֵישׁ הִלְכוֹת ע"ז, דְּעוֹבְדֵי ע"ז הָרִאשׁוֹנִים לֹא כָּפְרוּ בְּמְצִיאוּת הַקָּבָּ"ה ח"ו, כ"א אָמְרוּ שֶׁהַקָּבָּ"ה נָתַן כֹּחַ לְכוֹכָבִים וּלְמַזָּלוֹת לְהַנְהִיג הָעוֹלָם כִּרְצוֹנָם, וְלָכֵן עָבְדוּ אֶת הַכּוֹכָבִים וְהַמַּזָּלוֹת. אַף בְּוַודַּאי גַּם הֵם הוֹדוּ שֶׁבִּיכֹלֶת הַקָּבָּ"ה לִשְׁלֹט וּלְהִתְגַּבֵּר עַל הַכּוֹכָבִים וְהַמַּזָּלוֹת, שֶׁהֲרֵי הוּא זֶה שֶׁנָּתַן לָהֶם אֶת הַכֹּחַ לְהַנְהִיג אֶת הָעוֹלָם.

ועפ"ז י"ל דְּאִם עֹנֶשׁ הַמִּצְרִיִּים לֹא הָיָה עַל יְדֵי הַמַּיִם כ"א בְּאֹפֶן אַחֵר, עֲדַיִן הָיָה מָקוֹם לְטָעוּת, שֶׁלַּמַּיִם עַצְמָם יֵשׁ כֹּחַ וּשְׁלִיטָה, אֶלָּא שֶׁהַקָּבָּ"ה "גָּבַר" עַל כֹּחַ הַמַּיִם, וְעָנַשׁ אֶת הַמִּצְרִיִּים, הַיְינוּ שֶׁהִטְבִּיעַ עַצְמוֹ מָנְהָג ח"ו בִּידֵי הַכּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֶלָּא שֶׁהַקָּבָּ"ה יָכוֹל לְשַׁבֵּד וְלִשְׁבּוֹר אֶת הַטֶּבַע עַל יְדֵי כֹּחַ גָּדוֹל יוֹתֵר,

אַף מִזֶּה שֶׁהַקָּבָּ"ה אִבְּדָם עַל יְדֵי אוֹתוֹ דָּבָר שֶׁדִּמּוּ לְאַבְּדָם, (הַיְינוּ שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֹחַ הַמַּיִם גּוּפָא) וְלֹא שֶׁאִבְּדָם עַל יְדֵי שְׁבִירַת כֹּחַ זֶה, הוֹכַח וְהָבְרַר לַכֹּל, שֶׁהַקָּבָּ"ה הוּא ה'בַּעַל־הַבַּיִת' עַל טֶבַע הָעוֹלָם גּוּפָא, וּלְכֹחוֹת הַטֶּבַע אֵין שׁוּם כֹּחַ וּשְׁלִיטָה אֶלָּא הֵם רַק 'כְּגַרְזֶן בְּיַד הַחוֹצֵב', וְרַק עי"ז בָּטְלָה הַטָּעוּת דְּעוֹבְדֵי ע"ז הָרִאשׁוֹנִים. וק"ל. **אבן עזרא.**

(יב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים:

יב וְקָרִיב יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה עֲלָוָן וְנִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ וַאֲתָא אַהֲרֹן וְכָל סָבֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵיכַל לַחְמָא עִם חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה קֳדָם יְיָ׃

רס"ג◄ **עֹלָה** • כְּמַשְׁמָעָהּ, שֶׁהִיא כֻּלָּהּ כָּלִיל. **זְבָחִים** • שְׁלָמִים. **וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְגוֹ'** • וּמֹשֶׁה הֵיכָן הָלַךְ, וַהֲלֹא הוּא שֶׁיָּצָא לְקָרְאתוֹ וְגָרַם לוֹ אֶת כָּל הַכָּבוֹד? אֶלָּא שֶׁהָיָה עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ לִפְנֵיהֶם. **לִפְנֵי הָאֱלֹהִים** • מִכָּאן שֶׁהַנֶּהֱנֶה מִסְּעֻדָּה שֶׁתַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְסֻבִּין בָּהּ, כְּאִלּוּ נֶהֱנָה מִזִּיו הַשְּׁכִינָה (ברכות כד)• **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

הִצִּיל אֶת הָעָם מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם בְּמִצְרַיִם, וּבְקִיעַת יַם סוּף:

יא וּפֵירוּשׁ עַתָּה יָדַעְתִּי. פֵּרַשְׁתִּיו בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת, בְּפָסוּק וְאָמְרוּ לִי מַה שְׁמוֹ: וְטַעַם **כִּי בַדָּבָר.** בַּעֲבוּר הַדָּבָר שֶׁזָּדוּ הַמִּצְרִים עַל עַם יִשְׂרָאֵל. וְכֵן הִזְכִּיר לְמַעְלָה, יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים, ה' שֶׁעוֹשֶׂה דִּין עַל שֶׁהֶעֱבִידוּ אוֹתָם בְּפָרֶךְ. וְכֵן כָּתוּב כִּי יָדַעְתָּ כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם, כְּאָדָם שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּזָדוֹן רְצוֹנוֹ. וּכְבָר כָּתוּב כִּי יָדַעְתִּי אֶת מַכְאוֹבָיו וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרִים:

יב וַיִּקַּח. עוֹלָה וּזְבָחִים. הֵם הַשְּׁלָמִים. וְטַעַם **לֵאלֹהִים.** כִּי עַתָּה יָחֵל לִהְיוֹת לוֹ הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד לֵאלֹהִים: **וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכֹל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל.** וְאֵין צֹרֶךְ לְהַזְכִּיר מֹשֶׁה, כִּי בְּאֶהֱלוֹ הָיוּ: **לֶאֱכָל לֶחֶם.** שְׁלָמִים: וְטַעַם **לִפְנֵי הָאֱלֹהִים.** כִּי אֹהֶל מֹשֶׁה הָיָה לְצַד מִזְרַח אֹהֶל מוֹעֵד:

◆ יום שני י"ז שבט ◆

(יג) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעָרֶב:

יג וַהֲוָה מִיּוֹמָא דַּבָתְרוֹהִי וְיָתֵב מֹשֶׁה לְמִדַּן יָת עַמָּא וְקָם עַמָּא עַלְוֹהִי דְמֹשֶׁה מִן צַפְרָא עַד רַמְשָׁא:

רש"י ◀ **וַיְהִי מִמָּחֳרָת** • מוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה, כָּךְ שָׁנִינוּ בַּסִּפְרֵי. וּמַהוּ מִמָּחֳרָת? לְמָחָרָת רִדְתּוֹ מִן הָהָר. וְעַל כָּרְחֲךָ אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אֶלָּא מִמָּחֳרָת יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהֲרֵי קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר: "וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי וְגוֹ'" וּמְשֻׁנֶּתְנָה תּוֹרָה עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים, לֹא יָשַׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת הָעָם, שֶׁהֲרֵי בְּי"ז בְּתַמּוּז יָרַד וְשָׁבַר אֶת הַלּוּחוֹת, וּלְמָחָר עָלָה בְּהַשְׁכָּמָה וְשָׁהָה שְׁמֹנִים יוֹם וְיָרַד בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְאֵין פָּרָשָׁה זוֹ כְּתוּבָה כַּסֵּדֶר, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר: "וַיְהִי מִמָּחֳרָת", עַד שָׁנָה שְׁנִיָּה, אַף לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר יִתְּרוֹ קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה בָּא, שְׁלוּחוֹ אֶל אַרְצוֹ לֹא הָיָה אֶלָּא עַד שָׁנָה שְׁנִיָּה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר כָּאן: "וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ", וּמְצִינוּ בְּמַסַּע הַדְּגָלִים שֶׁאָמַר לוֹ מֹשֶׁה: (במדבר י) "נוֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם וְגוֹ' אַל נָא תַּעֲזֹב אוֹתָנוּ". וְאִם זוֹ קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה, מִשֶּׁשָּׁלְחוֹ וְהָלַךְ, הֵיכָן מָצִינוּ שֶׁחָזַר? וְאִם תֹּאמַר: שָׁם לֹא נֶאֱמַר יִתְּרוֹ אֶלָּא חוֹבָב, וּבְנוֹ שֶׁל יִתְּרוֹ הָיָה, הוּא חוֹבָב הוּא יִתְּרוֹ, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: (שופטים ד) "מִבְּנֵי חוֹבָב חוֹתֵן מֹשֶׁה". **וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה וְגוֹ' וַיַּעֲמֹד הָעָם** • יוֹשֵׁב כְּמֶלֶךְ וְכֻלָּן עוֹמְדִים, וְהֵקֶשָׁה הַדָּבָר לִיתְרוֹ שֶׁהָיָה מְזַלְזֵל בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהוֹכִיחוֹ עַל כָּךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ" וְכֻלָּם נִצָּבִים. **מִן הַבֹּקֶר עַד הָעָרֶב** • (שבת י) אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן? אֶלָּא כָּל דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם, וּכְאִלּוּ נַעֲשָׂה שֻׁתָּף לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וַיְהִי עֶרֶב וְגוֹ'" (מגילה י).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ו עמ' 212)

מוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה . . לְמָחָרָת רִדְתּוֹ מִן הָהָר (רש"י יח, יג) וְקָשֶׁה, לְפִי זֶה הָיְתָה הַסְּעוּדָה בְּיוֹם כִּפּוּר. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כָּל עִנְיַן יוֹם כִּפּוּר הִתְחִיל רַק כַּאֲשֶׁר הַקָּבָ"ה אָמַר "סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶיךָ", וּמֵאָז הוּא נִקְבַּע "לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה" (רש"י עקב ט, יח). מוּבָן אִם כֵּן, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁדִּינֵי יוֹם כִּפּוּר יְחוּלוּ עַל הַיּוֹם שֶׁיָּרַד מֹשֶׁה מִן הָהָר (אַף בְּחֵלֶק הַיּוֹם שֶׁלְּאַחַר אֲמִירַת "סָלַחְתִּי"), כַּאֲשֶׁר חֶלְקוֹ הָרִאשׁוֹן (לִפְנֵי אֲמִירַת "סָלַחְתִּי") **לֹא** הָיָה יוֹם כִּפּוּר. **אבן עזרא.**

(יד) וַיַּרְא חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מָה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ וְכָל־הָעָם נִצָּב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עָרֶב: **אבן עזרא.**

יד וַחֲזָא חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה יָת כָּל דְּהוּא עָבֵד לְעַמָּא וַאֲמַר מָה פִּתְגָמָא הָדֵין דִּי אַתְּ עָבֵד לְעַמָּא מָה דֵין אַתְּ יָתֵב בִּלְחוֹדָךְ וְכָל עַמָּא קָיְמִין עֲלָוָךְ מִן צַפְרָא עַד רַמְשָׁא:

(טו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים:

טו וַאֲמַר מֹשֶׁה לַחֲמוּהִי אֲרֵי אָתֵן לְוָתִי עַמָּא לְמִתְבַּע אֱלָהִין מִן קֳדָם יְיָ:

רש"י ◀ **כִּי יָבֹא** • כִּי בָא, לְשׁוֹן הוֹוֶה. **לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים** • כְּתַרְגּוּמוֹ: לְמִתְבַּע אֱלָהִין, לִשְׁאֹל תַּלְמוּד מִפִּי הַגְּבוּרָה. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

יג **וַיְהִי מִמָּחֳרָת.** לְבִיאַת יִתְרוֹ: **וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה.** כְּמִנְהָגוֹ: **מִן הַבֹּקֶר עַד הָעָרֶב.** דַּע כִּי בֹּקֶר הָאֱמֶת הוּא כְּזִרְחַ הַשֶּׁמֶשׁ. גַּם יִקָּרֵא בֹּקֶר כַּעֲלוֹת עַמּוּד הַשַּׁחַר, שֶׁיָּחֵל לְהֵרָאוֹת אוֹר בָּעֲבִים, כְּמוֹ שֶׁכָּבָר זָכַרְתִּי. וְזֶה הַבֹּקֶר הוּא עַל דֶּרֶךְ מִקְרֶה. וְהָעֶרֶב הָאֲמִתִּי הוּא בִּשְׁקִיעַ הַשֶּׁמֶשׁ. גַּם יִקָּרֵא עֶרֶב עַל דֶּרֶךְ מִקְרֶה, עַד עֲרִיבַת הָאוֹר. וְכֵן אָמַר דָּוִד תְּזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסְפוּן, וְאַחֲרָיו כָּתוּב יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבוֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֶב. עַל כֵּן, מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְכֶם, רָאוּי לִהְיוֹת מֵעֶרֶב הָאֱמֶת עַד עֶרֶב הָאֱמֶת, רַק חָכְמֵינוּ זַ"ל הוֹסִיפוּ מֵחוֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, וְאָמְרוּ כִּי יְצִיאַת יוֹם הַשַּׁבָּת תִּהְיֶה עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים. וְהִנֵּה רָאוּי לְהַכְנִיס הַשַּׁבָּת מִן הַתּוֹרָה מֵהִשְׁקֵעַ הַשֶּׁמֶשׁ. וְכָל חַכְמֵי הַתּוֹלְדוֹת וְכָל חַכְמֵי הַמַּזָּלוֹת מוֹדִים, כִּי גְּבוּל הַיּוֹם מֵרֹגַע הֵיוֹת עֲגַלַּת הַשֶּׁמֶשׁ כְּנֶגֶד שֶׁטַח הָאָרֶץ בְּכָל מָקוֹם. וְזֶהוּ מֵעֵת צֵאתוֹ עַד בּוֹאוֹ: **יד וַיַּרְא. אֵת כָּל אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה לָעָם.** שֶׁהוּא מַעֲמִידָם מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר: וְרַבִּינוּ שְׁלֹמֹה אָמַר, בְּעַבּוּר שֶׁמֹּשֶׁה יוֹשֵׁב לְבַדּוֹ וְיִשְׂרָאֵל נִצָּבִים, וְאֵין זֶה דֶּרֶךְ מוּסָר. וְאֵין סָפֵק כִּי מַעֲלַת מֹשֶׁה גְּדוֹלָה לוֹמַר כָּכָה. כִּי הִנֵּה אַהֲרֹן שָׁהָיָה גָּדוֹל לְכָל יִשְׂרָאֵל וְהָיָה גָּדוֹל בְּשָׁנִים מִמֹּשֶׁה, הוּא אוֹמֵר לוֹ בִּי אֲדוֹנִי. וּמֹשֶׁה עָשָׂה הַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה, כִּי הַשּׁוֹפֵט יוֹשֵׁב, וּבַעֲלֵי הָרִיב עוֹמְדִים. וְכֵן כָּתוּב וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב. וְלֹא אָמַר לוֹ מַדּוּעַ, רַק בַּעֲבוּר שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לְמִשְׁפָּט לְבַדּוֹ וְאֵין לוֹ שׁוֹפְטִים אֲחֵרִים שֶׁיַּעַזְרוּהוּ. וְאָמַר ר' מָרִינוֹס, כִּי מִלַּת מַדּוּעַ, כְּמוֹ מַלָּכֶם, מַזֶּה בְּיֶדֶךָ, כִּי כָּל אַחַת שִׁתִּי מִלּוֹת. וְכָכָה מַדּוּעַ, מַה דַּעְתְּךָ לַעֲשׂוֹת כָּכָה:

טו **וַיֹּאמֶר.** הֵשִׁיב מֹשֶׁה אֲנִי עוֹשֶׂה שְׁנֵי דְבָרִים. הָאֶחָד, כִּי יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרוֹשׁ אֱלֹהִים. וְהַשֵּׁנִי, כִּי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי. וְהֵשִׁיב עַל הָאַחֲרוֹן תְּחִלָּה, וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ. וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֻקֵּי הָאֱלֹהִים, לְדוֹרֵשׁ:

(טז) כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו׃

טז דְּדִי חֲוִי לְהוֹן דִּינָא אָתָן לְוָתִי וְדָאֵינְנָא בֵּין גַּבְרָא וּבֵין חַבְרֵהּ וּמְהוֹדַעְנָא לְהוֹן יָת קְיָמַיָּא דַיְיָ וְיָת אוֹרָיָתֵהּ׃

רס"ע ◂ כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי • מִי שֶׁהָיָה לוֹ הַדָּבָר, בָּא אֵלַי.

(יז) וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה׃

יז וַאֲמַר חַמּוּהִי דְמֹשֶׁה לֵהּ לָא תַקִּין פִּתְגָמָא דְאַתְּ עָבֵד׃

רס"ע ◂ וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה • דֶּרֶךְ כָּבוֹד קוֹרְאוֹ הַכָּתוּב: ׳חוֹתְנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ׳. **אבן עזרא.**

(יח) נָבֹל תִּבֹּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר לֹא־תוּכַל עֲשֵׂהוּ לְבַדֶּךָ׃

יח מְלָאָה תִלְאֶה אַף אַתְּ אַף עַמָּא הָדֵין דְּעִמָּךְ אֲרֵי יַקִּיר מִנָּךְ פִּתְגָמָא לָא תּוּכֹל לְמֶעְבְּדֵהּ בִּלְחוֹדָךְ׃

רס"ע ◂ נָבֹל תִּבֹּל • כְּתַרְגּוּמוֹ, וּלְשׁוֹנוֹ לְשׁוֹן כְּמִישָׁה פליישטר"א בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ: "וְהֶעָלֶה נָבֵל", (ישעיה לד) "כִּנְבֹל עָלֶה מִגֶּפֶן", שֶׁהוּא כָּמוּשׁ עַל יְדֵי חַמָּה וְעַל יְדֵי קֶרַח, וְכֹחוֹ תַּשׁ וְנִלְאֶה. **גַּם־אַתָּה** • לְרַבּוֹת אַהֲרֹן וְחוּר וְע׳ זְקֵנִים. **כִּי־כָבֵד מִמְּךָ** • כָּבְדוֹ רַב יוֹתֵר מִכֹּחֲךָ. **אבן עזרא.**

(יט) עַתָּה שְׁמַע בְּקֹלִי אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הֱיֵה אַתָּה לָעָם מ֫וּל הָאֱלֹהִים וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים׃

יט כְּעַן קַבֵּל מִנִּי אֵמַלְכִנָּךְ וִיהֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדָּךְ הֱוֵי אַתְּ לְעַמָּא (תְּבַע) אֶלְפָּן מִן קֳדָם יְיָ וּתְהֵי מַיְתֵי אַתְּ יָת פִּתְגָמַיָּא לְקָדָם יְיָ׃

רס"ע ◂ אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ • (מכילתא) בְּעֵצָה אָמַר לוֹ: צֵא, הִמָּלֵךְ בַּגְּבוּרָה. **הֱיֵה אַתָּה לָעָם מוּל הָאֱלֹהִים** • שָׁלִיחַ וּמֵלִיץ בֵּינוֹתָם לַמָּקוֹם, וְשׁוֹאֵל מִשְׁפָּטִים מֵאִתּוֹ. **אֶת־הַדְּבָרִים** • דִּבְרֵי רִיבוֹתָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 12)

צֵא הִמָּלֵךְ בַּגְּבוּרָה (רש"י יח, יט) בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים (א, טו) כָּתַב רַשִׁ"י: "זוֹ אַחַת מִשֶּׁבַע מִדּוֹת שֶׁאָמַר **יִתְרוֹ** לְמֹשֶׁה". אָמְנָם, פְּשִׁיטָא שֶׁמֹּשֶׁה לֹא הָיָה מַסְכִּים לְשַׁנּוֹת אֶת סֵדֶר הַמִּשְׁפָּט בְּלִי הַסְכָּמַת הַקָּבָ"ה, וְכַמִּפֹּרָשׁ בְּרַשִׁ"י כָּאן. וּלְהָעִיר מִמַּה שֶׁכָּתַב לְהַלָּן (פסוק כא): "בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָלֶיךָ". **אבן עזרא.**

(כ) וְהִזְהַרְתָּה אֹתָם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן׃ **אבן עזרא.**

כ וְתַזְהַר יָתְהוֹן יָת קְיָמַיָּא וְיָת אוֹרָיְתָא וּתְהוֹדַע לְהוֹן יָת אוֹרְחָא דְּיִתְכְּוּן בַּהּ וְיָת עוֹבָדָא דְּיַעְבְּדוּן׃

אבן עזרא על התורה

יז וַיֹּאמֶר לֹא טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עוֹשֶׂה. בְּעֵינַי. וְנָתַן טַעַם לִדְבָרָיו. וְהוּא, **נָבֹל תִּבֹּל**. מִגִּזְרַת וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל. כְּאֵלָה נוֹבֶלֶת עָלֶיהָ. כִּי הַטַּעַם שֶׁיִּפּוֹל מֵעָצְמוֹ כִּנְבֹל עָלֶה, דֶּרֶךְ מָשָׁל. וּמִלַּת גַּם כְּמוֹהָ, גַּם **כִּי כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר**׃

יח עָשֹׂה. מִלָּה זָרָה בִּדְקְדּוּק. וּבָאָה עַל דֶּרֶךְ לְשָׁמְרֵהוּ. כִּי לֹא מָצָאנוּ ה״א נִרְאִית בְּגִזְרַת עָשֹׂה׃

יט עַתָּה שְׁמַע בְּקוֹלִי אִיעָצְךָ. אֶתֵּן לְךָ עֵצָה. דַּע כִּי מִלַּת אֱלֹהִים הוּא שֵׁם תֹּאַר כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי. רַק בַּעֲבוּר שֶׁיְּדַבְּרוּ בָהּ הָרַבֶּה, יַחְשְׁבוּ זֶה שֵׁם עֶצֶם. הַתֹּאַר כְּאִלּוּ הוּא שֵׁם עֶצֶם. אֱלֹהִים יַרְאֵנִי בְּשׂוֹרָרִי. בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים. וְרַבִּים כָּכָה. עַל כֵּן שָׁמוּהוּ חֲכָמֵינוּ ז״ל שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לְהִמָּחֵק. וְטַעַם וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ, שֶׁהַשֵּׁם יַעְזָרְךָ אִם תַּעֲשֶׂה כָּכָה. וְאָמַר לוֹ בְּסוֹף הַדְּבָרִים שֶׁיַּקִּים רְשׁוּת מֵאֵת הַשֵּׁם עַל הָעֵצָה הַזֹּאת. וְזֶהוּ אָמְרוֹ וְצִוְּךָ אֱלֹהִים. וְאֵין סָפֵק כִּי כֵּן עָשָׂה. וְטַעַם הֱיֵה אַתָּה לָעָם בְּעַבּוּר הָעָם: **מוּל הָאֱלֹהִים**. מִפְּאֵת הַשֵּׁם. וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת הַדְּבָרִים. אִם הֵם קָשִׁים. וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים הֵם שֶׁאָמַר מֹשֶׁה בִּתְחִלָּה, כִּי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי. וּפֵרֵשׁ זֶה אַחַר כֵּן

אֶת הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יָבִיאוּ אֵלֶיךָ׃

כ **וְהִזְהַרְתָּה**. הַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִי שֶׁאָמַרְתָּ, אַתָּה חַיָּב לְלַמְּדָם וּלְהוֹרוֹתָם מִסְפָּקוֹת. כִּי טוֹרַח גָּדוֹל הוּא לְהוֹדִיעַ כָּל הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן. וְטַעַם **וְהִזְהַרְתָּ**. מִן וְהוּא לֹא נִזְהַר. וְטַעֲמוֹ, נִשְׁמַר: **אֶתְהֶם**. שְׁתֵּי מִלּוֹת. וְהוּא לְהַזְהִירָם עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה הַקְּשׁוּרִים בַּלֵּב שֶׁהוּא הָעִיקָּר. כְּמוֹ לְאַהֲבָה הַשֵּׁם וּלְדָבְקָה בּוֹ וּלְיִרְאָה מִפָּנָיו. וְלָלֶכֶת אַחֲרָיו. וּלְמוֹל עָרְלַת הַלֵּב. וְלֹא יִשְׂנָא אָחִיו וְלֹא יָקוֹם וְלֹא יִטּוֹר. וְכֵן אָמַר מֹשֶׁה בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ, וְרַבִּים כָּכָה: **יֵלְכוּ בָהּ**. כְּמוֹ **אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָהּ**: **וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן**. זֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה לְמַעֲשֶׂה. וְרַבָּם אֵינָם מִצְוֹת עֲשֵׂה עוֹמְדוֹת בְּעַצְמָם, כִּי אִם לְזֵכֶר. כְּמוֹ הַשַּׁבָּת וְהַמּוּעָדִים וּפְדְיוֹן הַבֵּן וְאַהֲבַת הַגֵּר וְצִיצִית וּתְפִלִּין וּתְפִלָּה וּמְזוּזָה. גַּם שַׁעַטְנֵז, וְרַבִּים אֲחֵרִים. וּבִמְקוֹמָם אֲפָרְשֵׁם׃

(כא) וְאַתָּה תֶחֱזֶה מִכָּל־הָעָם אַנְשֵׁי־חַיִל יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שְׂנְאֵי בָצַע וְשַׂמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת:

כא וְאַתְּ תֶּחֱזֵי מִכָּל עַמָּא גֶּבְרִין דְּחַיְלָא דַּיְיָ גֶּבְרִין דִּקְשׁוֹט דְּסָנְנָן לְקַבָּלָא מָמוֹן וּתְמַנֵּי עֲלֵיהוֹן רַבָּנֵי אַלְפִין רַבָּנֵי מְאָוָתָא רַבָּנֵי חַמְשִׁין וְרַבָּנֵי עִשְׂרָיָתָא:

רש"י ◂ **וְאַתָּה תֶחֱזֶה** • בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָלֶיךָ. **אַנְשֵׁי־חַיִל** • עֲשִׁירִים, שֶׁאֵין צְרִיכִים לְהַחֲנִיף וּלְהַכִּיר פָּנִים. **אַנְשֵׁי אֱמֶת** • אֵלּוּ בַּעֲלֵי הַבְטָחָה שֶׁהֵם כְּדַאי לִסְמֹךְ עַל דִּבְרֵיהֶם, שֶׁעַל יְדֵי כֵּן יִהְיוּ דִּבְרֵיהֶם נִשְׁמָעִין. **שֹׂנְאֵי בָצַע** • שֶׁשּׁוֹנְאִין אֶת מָמוֹנָם בַּדִּין, כְּהַהִיא דְּאָמְרִינַן: ׳כָּל דַּיָּנָא דְּמַפְקִין מָמוֹנָא מִינֵּהּ בְּדִינָא, לָאו דַּיָּנָא הוּא׳ (ב"ב נח). **שָׂרֵי אֲלָפִים** • הֵם הָיוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׂרִים לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף. **שָׂרֵי מֵאוֹת** • שֵׁשֶׁת אֲלָפִים הָיוּ. **שָׂרֵי חֲמִשִּׁים** • י"ב אֶלֶף. **וְשָׂרֵי עֲשָׂרוֹת** • שִׁשִּׁים אֶלֶף. (מַה שֶּׁפֵּרַשׁ רַשׁ"י עַל כָּל הַשָּׂרִים כַּמָּה הָיוּ, וְהוּא לִכְאוֹרָה לְלֹא צֹרֶךְ, וְהִנֵּה בֶּאֱמֶת תִּקֵּן בָּזֶה וְתֵרֵץ קֻשְׁיָה בַּפָּסוּק דְּקֻחֲשִׁיב מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, רָצָה לוֹמַר: הַמִּסְפָּר מְרֻבֶּה קֹדֶם מִסְפָּר הַמּוּעָט, וְלֹא הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ, אֶלָּא מִתְּחִלָּה שָׂרֵי עֲשָׂרוֹת בָּרִאשׁוֹנָה, וְאַחַר כָּךְ בְּהַדְרָגָה כֻּלָּם. וּלְפִי פֵּרוּשׁוֹ שֶׁהִזְכִּיר וּפֵרַט סְכוּם מִנְיַן הַשָּׂרִים, צֵא וַחֲשֹׁב וּכְשֶׁתַּדְקְדֵּק בְּמִנְיָנָם, וּלְגַבֵּיהוּ אָתֵי שַׁפִּיר: מִסְפָּר הַמּוּעָט תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ בְּהַדְרָגָה, כֵּן נִרְאָה לִי נָכוֹן, וְדוֹק). **אבן עזרא.**

(כב) וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ־הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ:

כב וִידוּנוּן יָת עַמָּא בְּכָל עִדָּן וִיהֵי כָּל פִּתְגָמָא רַב יַיְתוּן לְוָתָךְ וְכָל פִּתְגָמָא זְעֵר יְדוּנוּן אִנּוּן וְיִקְלוּן מִנָּךְ וְיִסְוְבְרוּן עִמָּךְ:

רש"י ◂ **וְשָׁפְטוּ** • וידונון, לְשׁוֹן צִוּוּי. **וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ** • דָּבָר זֶה לְהָקֵל מֵעָלֶיךָ. וְהָקֵל, כְּמוֹ "וְהַכְבֵּד אֶת לִבּוֹ", "וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב", לְשׁוֹן הוֹוֶה. **אבן עזרא.**

(כג) אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עָמֹד וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מְקֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם:

כג אִם יָת פִּתְגָמָא הָדֵין תַּעְבֵּד וְיפַקְּדִנָּךְ יְיָ וְתִכּוֹל לְמֵיקָם וְאַף כָּל עַמָּא הָדֵין עַל אַתְרֵהּ יְהַךְ בְּשָׁלָם:

רש"י ◂ **וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עָמֹד** • הַמִּלְּךָ בַּגְּבוּרָה, אִם יְצַוֶּה אוֹתְךָ לַעֲשׂוֹת כָּךְ — תּוּכַל עָמֹד, (מכילתא) **וְאִם יְעַכֵּב עַל יָדְךָ** — לֹא תּוּכַל לַעֲמֹד. **וְגַם כָּל הָעָם הַזֶּה** • אַהֲרֹן, נָדָב וַאֲבִיהוּא וְע׳ זְקֵנִים הַנִּלְוִים עַתָּה עִמָּךְ (מכילתא). **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

כא וְאַתָּה תֶחֱזֶה. כְּבָר הוֹדַעְתִּיךָ כִּי אַנְשֵׁי לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שׁוֹמְרִים הַמִּלּוֹת, רַק הַטְּעָמִים. עַל כֵּן לֹא נָחַשׁ עַל חָסֵר וּמָלֵא, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ עוֹד. וְהִנֵּה הִזְכִּיר יִתְרוֹ אַנְשֵׁי חַיִל, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כֹּחַ לִסְבֹּל טוֹרַח וְלֹא יִפְחֲדוּ מֵהֶם. וְהִנֵּה כְּנֶגֶד אַנְשֵׁי חַיִל, אָמַר מֹשֶׁה כְּשֶׁהוּא מְסַפֵּר הַדָּבָר, הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים. כְּמוֹ, בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים, כֻּלָּם אֲנָשִׁים. וְאָמַר יִרְאֵי אֱלֹהִים, שֶׁאֵין לָהֶם יִרְאָה מֵאָדָם רַק מֵהַשֵּׁם לְבַדּוֹ. וּכְנֶגְדָּם אָמַר מֹשֶׁה, חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. כִּי לֹא יִתָּכֵן לִהְיוֹת יְרֵא שָׁמַיִם כָּרָאוּי רַק מִי שֶׁהוּא חָכָם. וְאָמַר יִתְרוֹ, **אַנְשֵׁי אֱמֶת**, שֶׁאֵינָם כַּזַּבְנִים. **שׂוֹנְאֵי בָצַע**, מָמוֹן. וְהֵם נוֹדָעִים כָּכָה לְמַרְאֵה עֵינֵי אָדָם. וּכְנֶגְדָּם אָמַר מֹשֶׁה, וִידוּעִים: **שָׂרֵי אֲלָפִים.** יֵשׁ לְתְמֹהַּ אִם פֵּירוּשׁ אֵלֶּה הַשָּׂרִים כְּמַשְׁמָעָם, יִהְיֶה מִסְפָּרָם יוֹתֵר מִע׳ אֶלֶף וְט׳ אֲלָפִים. וְזֶה רָחוֹק מְאֹד לִהְיוֹת שָׂרִים רַבִּים כָּאֵלֶּה. וְהַכָּתוּב אָמַר, בְּפִשְׁעַ אֶרֶץ רַבִּים שָׂרֶיהָ. וְעוֹד אֵין יִתָּכֵן לִהְיוֹת שְׁמִינִית הַמַּחֲנֶה רָאשֵׁי שִׁבָטִים, כִּי כֵן אָמַר מֹשֶׁה וְאָקַח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם. וְתִמְצָא בָּהֶם כָּל הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת הַנִּזְכָּרוֹת. וְהֵם מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם שֶׁלָּמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם. וְכָתוּב כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם. וְהִנֵּה דּוֹר הַמִּדְבָּר שֶׁלְּמָדָם מֹשֶׁה מ״ם שָׁנָה, וְלֹא הוּצְרְכוּ לַעֲשׂוֹת אוּמָנוּת, כִּי לַחְמָם נִתַּן, וּמֵימֵיהֶם נֶאֱמָנִים, וְהַמָּן מְפֻקָּח, הֵפֶךְ הַמִּינִים שֶׁהִתְאַוּוּ מַה שֶּׁאֵין רְגִילִים לֶאֱכוֹל בְּמִצְרַיִם. וּמֹשֶׁה אָמַר לָהֶם בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים, וְלֹא נָתַן ה׳ לָכֶם לֵב לָדַעַת. וְהִנֵּה יֵשׁ לִתְמֹהַּ אֵיךְ יִמְצָא הַמִּסְפָּר הַנִּזְכָּר, שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. וְהַנָּכוֹן בְּעִנְיַנִי כִּי שָׂרֵי אֲלָפִים הֵם שֶׁתַּחַת יָדָם אֶלֶף אִישׁ, עֲבָדָיו אוֹ נְעָרָיו אוֹ שְׁכִירָיו. אוּלַי אֱלֹהִים הֵם רָאשֵׁי הַשְּׁבָטִים, וְהָיָה מִסְפָּרָם שִׁבְעִים עָשָׂר. וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת הֵם רַבִּים. וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים אֵלֶּה הֵם רָאשֵׁי הַשְּׁבָטִים, וְהָיָה מִסְפָּרָם שִׁבְעִים עָשָׂר. וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת הֵם רַבִּים. וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים כְּזֶרֶךְ וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו:

כב וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת. הַדָּבָר. וּמַה שֶּׁלֹּא יֵדְעוּ הֵם לִשְׁפּוֹט, תִּשְׁפְּטֻנּוּ אַתָּה. וְאִם אַתָּה לֹא יֵדָעְתּוּ, וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת הַדְּבָרִים אֶל הָאֱלֹהִים:

כג וְיָ"ו וְיָכָלְתָּ. כְּפֵ"א רָפָה בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל. אִם תַּעֲשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, וְיִתֵּן לְךָ הַשֵּׁם רְשׁוּת לַעֲשׂוֹתוֹ, אָז תּוּכַל לַעֲמוֹד. וְהִנֵּה מִלַּת עָמוֹד, שֵׁם הַפֹּעַל. כְּמוֹ עָמוֹד פֶּתַח הָאֹהֶל. גַּם פְּשׁוּטָה וְעוּדָה וַחֲגוּרָה עַל חֲלָצַיִם. וְטַעַם וְגַם כָּל הָעָם הַזֶּה, כִּי בַּעֲלֵי הָרִיב שֶׁהָיוּ נִצָּבִים לְפָנָיו, יֵשׁ מֵהֶם שֶׁלֹּא יוּכַל לְדַבֵּר אֵלָיו לְשָׁפְטָם. וְהִנֵּה בְּשׁוּבָם לְאֱלֹהֵיהֶם תִּתְחַזֵּק הַמְּרִיבָה בֵּינֵיהֶם. רַק עַתָּה יָבֹא כָּל אֶחָד עַל מְקוֹמוֹ שֶׁהוּא אֶהֱלוֹ, בְּשָׁלוֹם:

◆ יום שלישי י"ח שבט ◆

(כד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנוֹ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמָר: **אבן עזרא.**

כד וְקַבִּיל מֹשֶׁה לְמֵימְרָא דַחֲמוּהִי וַעֲבַד כֹּל דִּי אֲמָר:

(כה) וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת: **אבן עזרא.**

כה וּבְחַר מֹשֶׁה גֶּבְרִין דְּחֵילָא מִכָּל יִשְׂרָאֵל וּמַנִּי יָתְהוֹן רֵישִׁין עַל עַמָּא רַבָּנֵי אַלְפִין רַבָּנֵי מָאוָתָא רַבָּנֵי חַמְשִׁין וְרַבָּנֵי עִשְׂרָתָא:

(כו) וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ הֵם:

כו וְדָיְנִין יָת עַמָּא בְּכָל עִדָּן יָת פִּתְגָמָא קָשֵׁי מָיְתָן לְוָת מֹשֶׁה וְכָל פִּתְגָמָא זְעֵר דָּיְנִין אִנּוּן:

רש"י ◂ **וְשָׁפְטוּ** • וְדָיְנִין יָת עַמָּא. **יְבִיאוּן** • מָיְתָן. **יִשְׁפְּטוּ הֵם** • כְּמוֹ 'יִשְׁפְּטוּ' (בחולם), וְכֵן "לֹא תַעֲבוֹרִי" כְּמוֹ: 'לֹא תַעֲבְרִי', וְתַרְגּוּמוֹ: דָּיְנִין אִנּוּן. מִקְרָאוֹת הָעֶלְיוֹנִים הָיוּ לְשׁוֹן צִוּוּי, לְכָךְ מְתֻרְגָּמִין וִידוּנוּן יַיְתוּן יְדוּנוּן, וּמִקְרָאוֹת הַלָּלוּ לְשׁוֹן עֲשִׂיָּה. **אבן עזרא.**

(כז) וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אַרְצוֹ:

כז וְשַׁלַּח מֹשֶׁה יָת חֲמוּהִי וַאֲזַל לֵהּ לְאַרְעֵהּ:

רש"י ◂ **וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל אַרְצוֹ** • לְגַיֵּר בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ (מכילתא). **אבן עזרא.**

◆ יום רביעי י"ט שבט ◆

יט (א) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי:

א בְּיַרְחָא תְּלִיתָאָה לְמִפַּק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּיוֹמָא הָדֵין אֲתוֹ לְמַדְבְּרָא דְסִינָי:

רש"י ◂ **בַּיּוֹם הַזֶּה** • (שבת פו) בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. לֹא הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב אֶלָּא בַּיּוֹם הַהוּא. מַהוּ בַּיּוֹם הַזֶּה? שֶׁיִּהְיוּ דִבְרֵי תוֹרָה חֲדָשִׁים עָלֶיךָ כְּאִלּוּ הַיּוֹם נִתְּנוּ. **אבן עזרא.**

(ב) וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר:

ב וּנְטָלוּ מֵרְפִידִים וַאֲתוֹ לְמַדְבְּרָא דְסִינַי וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא וּשְׁרָא תַּמָּן יִשְׂרָאֵל לָקֳבֵל טוּרָא:

רש"י ◂ **וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים** • לָמָּה הֻצְרַךְ לַחְזֹר וּלְפָרֵשׁ מֵהֵיכָן נָסְעוּ, וַהֲלֹא כְּבָר כָּתַב שֶׁבִּרְפִידִים הָיוּ חוֹנִים, בְּיָדוּעַ שֶׁמִּשָּׁם

אבן עזרא על התורה

כד וַיַּעַשׂ. הִזְכִּיר עֲצַת יִתְרוֹ. וְלֹא הִזְכִּיר עֲצָתוֹ שֶׁהוּא הוֹסִיף עַל עֲצַת יִתְרוֹ. וְהוּא שֶׁשָּׂם שׁוֹטְרִים עַל הַשָּׁבָטִים, לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁצִּוּוּ הַשּׁוֹפְטִים. וְכֵן כָּתוּב וְשׁוֹטְרִים לִשְׁבָטֵיכֶם. וְכָתוּב שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ:

כה וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי חַיִל. שֶׁהָיָה דָבָר בָּרוּר. וְלֹא הִזְכִּיר יִרְאֵי אֱלֹהִים, כִּי הוּא לְבַדּוֹ יָדַע לִבַּב אֱנוֹשׁ. וּמֹשֶׁה אָמַר כִּי בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים חֲכָמִים, כִּי יוּכַל לְדַעַת זֶה. רַק יֵשׁ חָכָם שֶׁאֵינֶנּוּ יָרֵא שָׁמַיִם. וְהִזְכִּיר יְדוּעִים שֶׁהֵם לְמַרְאֶה הָעַיִן. וְלֹא הִזְכִּירָם עַתָּה כִּי אָחֵז דֶּרֶךְ קְצָרָה:

כו יִשְׁפְּטוּ הֵם. כְּמוֹ יִשְׁפּוּטוּ בְּשׁוּרֶק תַּחַת חוֹלָם, כְּמוֹ וְגַם לֹא תַעֲבוֹרִי מִזֶּה. כְּמוֹ וְלֹא תַעֲבוֹרִי. וְרַבִּי שְׁלֹמֹה רָצָה לְהַפְרִישׁ בֵּינֵיהֶם וְלֹא עָלְתָה בְיָדוֹ. וְנוֹכַל לוֹמַר דֶּרֶךְ דִּקְדּוּק, כִּי רָאִינוּ חָדְלוּ פְּרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדְלוּ, בְּדַגְּשׁוּת הַלָּמֶ"ד בַּעֲבוּר שֶׁהוּא בְּאֶחָנַ"ת. הָרִים נָזְלוּ בְּסוֹף פָּסוּק. וְאָמַר תִּהָתְלוּ בוֹ, כִּי חָשְׁבוּהוּ כְּמוֹ סוֹף פָּסוּק. כִּי מִלַּת בּוֹ דִּבְקָה הִיא עִם תִּהָתְלוּ. וּתְנוּעָה אַחַת לְבַדָּהּ. וְכָכָה יִשְׁפּוּטוּ הֵם, כְּמוֹ יִשְׁפְּטוּ. בַּעֲבוּר שֶׁיֵּשׁ לְהָשִׁיב כִּי אֵין כֹּחַ הָאֶחָנַ"ת כְּכֹחַ סוֹף פָּסוּק בּוֹ. הִנֵּה עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְּלוּ. ה' עַל יְמִינֶךָ. טוֹב עָשִׂיתָ עִם עַבְדֶּךָ. וְרַבִּים כָּאֵלֶּה. וְכָכָה לֹא יִמְצָא בְּסוֹף פָּסוּק:

כז וַיְשַׁלַּח. דֶּרֶךְ כָּבוֹד, כְּמוֹ וְאַבְרָהָם הוֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם:

א בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי. לֹא יָדַעְנוּ טַעַם בַּיּוֹם הַזֶּה. אִם לֹא יִהְיֶה פֵּירוּשׁ רַבִּי מֹשֶׁה נָכוֹן שֶׁהוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ. כְּמוֹ מָחָר חֹדֶשׁ.וְהִזְכִּיר הַכָּתוּבזֶה, כִּי אַחַר יָמִים מוּעָטִים לְיוֹם חֲנוֹתָם הָיָה מַתַּן תּוֹרָה. אוּלַי יוֹם אֶחָד עָלָה אֶל הַשֵּׁם וְיָרַד וְדִבֶּר עִם יִשְׂרָאֵל. וּבְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי לַחֹדֶשׁ עָלָה פַּעַם אַחֶרֶת לְהָשִׁיב אֶל הַשֵּׁם דִּבְרֵי הָעָם. וְשָׁם נֶאֱמַר לוֹ כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יִהְיֶה מַתַּן תּוֹרָה. וְכָל זֶה דֶּרֶךְ הַסִּפְרָא, כִּי עַל הַקַּבָּלָה נִסְמְךָ שֶׁבִּשְׁשָׁה בְּסִינַי נִתְּנָה הַתּוֹרָה, וְעַל דֶּרֶךְ הָעִיבּוּרִים, שֵׁשׁ בַּשָּׁבוּעַ הָיָה, אִם לֹא הָיָה חֹדֶשׁ אֵיר מְעֻבָּר. אוּלַי טַעַם בַּיּוֹם הַזֶּה, כִּי רָחוֹק מֵרְפִידִים וּבֵין הַר סִינַי הָיָה רַב יוֹתֵר מִמֶּרְחָק כָּל מַסָּע:

נָסְעוּ? אֶלָּא לְהַקִּישׁ נְסִיעָתָן מֵרְפִידִים לְבִיאָתָן לְמִדְבַּר סִינַי: מַה בִּיאָתָן לְמִדְבַּר סִינַי בִּתְשׁוּבָה, אַף נְסִיעָתָן מֵרְפִידִים בִּתְשׁוּבָה (מכילתא). **וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל • כְּאִישׁ אֶחָד בְּלֵב אֶחָד, אֲבָל שְׁאָר כָּל הַחֲנִיּוֹת בְּתַרְעוֹמוֹת וּבְמַחֲלֹקֶת** (מכילתא). **נֶגֶד הָהָר • לְמִזְרָחוֹ, וְכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא נֶגֶד, פָּנִים לַמִּזְרָח. אבן עזרא.**

(ג) **וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:**

ג וּמֹשֶׁה סְלִיק לְקֳדָם יְיָ וּקְרָא לֵהּ יְיָ מִן טוּרָא לְמֵימַר כְּדְנַן תֵּימַר לְבֵית יַעֲקֹב וּתְחַוִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **וּמֹשֶׁה עָלָה • בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי, וְכָל עֲלִיּוֹתָיו בְּהַשְׁכָּמָה הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר:** (לקמן לד) "**וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַּבֹּקֶר". כֹּה תֹאמַר • בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה וְכַסִּפְרֵד הַזֶּה** (שבת פו). **לְבֵית יַעֲקֹב • אִלּוּ הַנָּשִׁים, תֹּאמַר לָהֶם בְּלָשׁוֹן רַכָּה. וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל • עֲנָשִׁין וְדַקְדּוּקִין, פָּרֵשׁ לַזְּכָרִים דְּבָרִים הַקָּשִׁין כְּגִידִין** (מכילתא).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חל"ז עמ' 86 ואילך)

אפֶן מִסירַת דִּברֵי ה' לבנ"י

כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: . . אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (יט, ג-ו)

ופֵרֵשׁ רַשִׁ"י: "אֵלֶּה הַדְּבָרִים - לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר".

וּכְבָר הִקְשׁוּ, לָמָּה תִּיסַּק אַדַּעְתִּין שֶׁמּשֶׁה יִפְחוֹת אוֹ יוֹסִיף עַל דִּבְרֵי ה' עַד שֶׁיְּצְטָרֵךְ אַזְהָרָה מְיֻחֶדֶת עַל כָּךְ, וּבְאֹם יֵשׁ מָקוֹם שֶׁמּשֶׁה יִפְחוֹת אוֹ יוֹסִיף לָמָּה הָזְהַר רַק כָּאן וְלֹא בְּצִוּוּיִים אֲחֵרִים?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּה בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לַהֲכָתוּב לְפָנֵי זֶה "כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י: "לְבֵית יַעֲקֹב אִלּוּ הַנָּשִׁים, תֹּאמַר לָהֶם בְּלָשׁוֹן רַכָּה. וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, עוֹנְשִׁין וְדַקְדּוּקִין, פָּרֵשׁ לַזְּכָרִים דְּבָרִים קָשִׁין כְּגִידִין".

דְּהַיְנוּ, שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה שֶׁבְּאֹפֶן מְסִירָתוֹ דִּבְרֵי ה' יֵשׁ חִלּוּק בֵּין אֲנָשִׁים לְנָשִׁים. דִּלְנָשִׁים צָרִיךְ לְדַבֵּר בְּלָשׁוֹן רַכָּה, וְלַאֲנָשִׁים צָרִיךְ לְפָרֵשׁ הָעוֹנָשִׁים. וְנִמְצָא שֶׁבְּדָרְכּוֹ כְּלָל נִצְטַוָּה מֹשֶׁה לְפָחוֹת אוֹ לְהוֹסִיף עַל דִּבְרֵי ה' וְלֹא לְמָסֹר אֶת הַדְּבָרִים בְּדִיּוּק כְּפִי שֶׁקִּבֵּל מֵהַגְּבוּרָה.

וְעַל פִּי זֶה הַוָּה־אָמִינָא שֶׁגַּם בְּדָבָרִים אֵלּוּ שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה כָּאן לִמְסֹר לבנ"י יֵשׁ חִלּוּק זֶה, וְעַל זֶה הִזְהַר "אֵלֶּה הַדְּבָרִים – לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר" דְּאַף שֶׁבְּדָרְכּוֹ כְּלָל הָצְרַךְ לִפְחוֹת אוֹ לְהוֹסִיף כָּאן לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן אֶלָּא יִמְסֹר אֶת דִּבְרֵי ה' בְּדִיּוּק כְּפִי שֶׁקִּבְּלָם. **אבן עזרא.**

(ד) **אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי:**

ד אַתּוּן חֲזִתּוּן דִּי עֲבָדִית לְמִצְרָיִם וּנְטָלִית יָתְכוֹן כִּדְעַל גַּדְפֵי נְשָׁרִין וְקָרֵבִית יָתְכוֹן לְפָלְחָנִי:

רש"י◄ **אַתֶּם רְאִיתֶם** (שבת פו) **• לֹא מָסֹרֶת הִיא בְּיֶדְכֶם, וְלֹא בְּדָבָרִים אֲנִי מְשַׂגֵּר לָכֶם, לֹא בְּעֵדִים אֲנִי מֵעִיד עֲלֵיכֶם, אֶלָּא** "אַתֶּם רְאִיתֶם" **אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם, עַל כַּמָּה עֲבֵרוֹת הָיוּ חַיָּבִין לִי קֹדֶם שֶׁנִּזְדַּוְּגוּ לָכֶם וְלֹא נִפְרַעְתִּי מֵהֶם, אֶלָּא עַל יְדֶכֶם. וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם •** (מכילתא) **זֶה הַיּוֹם שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לְרַעְמְסֵס, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְפֻזָּרִין בְּכָל אֶרֶץ גֹּשֶׁן, וּלְשָׁעָה קַלָּה כְּשֶׁבָּאוּ לִיסַּע וְלָצֵאת, נִקְבְּצוּ כֻּלָּם לְרַעְמְסֵס. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'וָאֶשָּׂא', 'וּנְטָלִית יָתְכוֹן', כְּמוֹ 'וַאֲסִיעַ אֶתְכֶם', — תִּקֵּן אֶת הַדִּבּוּר, דֶּרֶךְ כָּבוֹד לְמַעְלָה. עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים • כַּנֶּשֶׁר הַנּוֹשֵׂא גּוֹזָלָיו עַל כְּנָפָיו, שֶׁכָּל שְׁאָר הָעוֹפוֹת נוֹתְנִים אֶת בְּנֵיהֶם בֵּין רַגְלֵיהֶם, לְפִי שֶׁמִּתְיָרְאִין מֵעוֹף אַחֵר שֶׁפּוֹרֵחַ עַל גַּבֵּיהֶם, אֲבָל הַנֶּשֶׁר הַזֶּה אֵינוֹ מִתְיָרֵא אֶלָּא מִן הָאָדָם שֶׁמָּא יְזָרֹק בּוֹ חֵץ, לְפִי שֶׁאֵין עוֹף אַחֵר פּוֹרֵחַ עַל גַּבָּיו. לָכֵן נוֹתְנָן עַל כְּנָפָיו, אוֹמֵר: מוּטָב יִכָּנֵס הַחֵץ בִּי וְלֹא בִּבָנַי. אַף אֲנִי עָשִׂיתִי כֵּן: "וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים וְגוֹ', וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וְגוֹ'", וְהָיוּ מִצְרִים זוֹרְקִים חִצִּים וְאַבְנֵי בַּלִּיסְטְרָאוֹת, וְהֶעָנָן מְקַבְּלָם. וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי • כְּתַרְגּוּמוֹ. אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

ב וַיִּסְעוּ. וּכְבָר נָסְעוּ מֵרְפִידִים, כַּאֲשֶׁר הֶרְאִיתִיךָ רַבִּים כָּאֵלֶּה: **וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר.** הוּא מִדְבַּר סִינַי הַנִּזְכָּר: וְטַעַם **וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל.** אַחַר שֶׁאָמַר וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר, כִּי רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת וְהַזְּקֵנִים חָנוּ נֶגֶד הָהָר בְּעֲבוּר כְּבוֹדָם, עַל כֵּן הִזְכִּיר וַיִּחַן כִּי מוּעָטִים הָיוּ. כִּי כְּפִי מַעֲלָתָם עָמְדוּ בְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה סְבִיב הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ. וְרַבֵּינוּ שְׁלֹמֹה אָמַר כִּי נֶגֶד הָהָר, מִזְרָח. וְהִנֵּה כָּתוּב מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יַחֲנוּ שֶׁהוּא מֵאַרְבַּע הַפֵּאוֹת, כִּי כַּאֲשֶׁר יִסְעוּ הַדְּגָלִים כֵּן יַחֲנוּ:

ג וּמֹשֶׁה עָלָה. הִזְכִּיר לְמַעְלָה נֶגֶד הָהָר. וְהִנֵּה הַטַּעַם וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הַר הָאֱלֹהִים. וְטַעַם **וַיִּקְרָא אֵלָיו ה'.** וּכְבָר קָרָא אֵלָיו הַשֵּׁם, כִּי בְּלֹא רְשׁוּת לֹא עָלָה. וְהִזְכִּיר מִן הָהָר, כִּי לֹא עָלָה לְמַעְלָה מֵהָהָר, כִּי שָׁם דִּבֵּר עִמּוֹ הַשֵּׁם. וְאַל יִקְשֶׁה עָלֶיךָ בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר אַחֲרֵי כֵן וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי, כִּי הִזְכִּיר זֶה בְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹתָם הֶעָנָן וְהָאֵשׁ, כִּי כֵן כָּתוּב וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: וְטַעַם **לֵאמֹר.** כִּי קָרָאוֹ הַשֵּׁם לוֹמַר **כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב.** וְהַטַּעַם דָּבָר כּוֹלֵל לְבֵית יַעֲקֹב, אֵלֶּה הַנִּמְצָאִים הַיּוֹם וּבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם: **וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל.** הֵם הַזְּקֵנִים, וְהֵם יַגִּידוּ לְכָל הָעָם. וְכֵן כָּתוּב וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לִזְקֵנֵי הָעָם. וְאַחֲרֵי כֵן כָּתוּב וַיְצַוֵּנוּ כָּל הָעָם יַחְדָּיו. וּמִלַּת בֵּית פֵּרַשְׁתִּיו:

ד אַתֶּם רְאִיתֶם. הַנְּקֻמּוֹת שֶׁעָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם בַּעֲבוּרְכֶם. וְנָשָׂאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם, כְּאִלּוּ הָיִיתֶם נְשׂוּאִים עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים. כִּי הַנֶּשֶׁר יַגְבִּיהַּ בָּאֲוִיר לְמַעְלָה מִכָּל עוֹף, וְהַכֹּל מִפַּחֲדִים מִמֶּנּוּ, וְהוּא לֹא יִפְחַד. עַל דֶּרֶךְ כְּנָשֶׁר יָעִיר

(ה) וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְקֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ:

ה וּכְעַן אִם קַבָּלָא תְּקַבְּלוּן לְמֵימְרִי וְתִטְּרוּן יָת קְיָמִי וּתְהוֹן קֳדָמַי חַבִּיבִין מִכָּל עַמְמַיָּא אֲרֵי דִּי לִי כָּל אַרְעָא:

רס״ע◂ **וְעַתָּה** • אִם עַתָּה תְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם, יֵעָרֵב לָכֶם מִכָּאן וָאֵילָךְ, שֶׁכָּל הַתְּחָלוֹת קָשׁוֹת (מכילתא. שבת פז)• **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי** • שֶׁאֶכְרֹת עִמָּכֶם עַל שְׁמִירַת הַתּוֹרָה. **סְגֻלָּה** • אוֹצָר חָבִיב, כְּמוֹ: ״וְסִגֻלַּת מְלָכִים״, כְּלֵי־יְקָר וַאֲבָנִים טוֹבוֹת שֶׁהַמְּלָכִים גּוֹנְזִים אוֹתָם, כָּךְ אַתֶּם תִּהְיוּ לִי סְגֻלָּה מִשְּׁאָר אֻמּוֹת, וְלֹא תֹּאמְרוּ אַתֶּם לְבַדְּכֶם שֶׁלִּי וְאֵין לִי אֲחֵרִים עִמָּכֶם, וּמַה יֵּשׁ לִי עוֹד שֶׁתִּהְיֶה חִבַּתְכֶם נְכֶרֶת, ״כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ״, וְהֵם בְּעֵינַי וּלְפָנַי לְכִלּוּם. **אבן עזרא**

(ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ו וְאַתּוּן תְּהוֹן קֳדָמַי מַלְכִין כָּהֲנִין וְעַם קַדִּישׁ אִלֵּין פִּתְגָמַיָּא דִּי תְמַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רס״ע◂ **וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים** • שָׂרִים, כְּמַה דְּאַתְּ אָמַר: ״וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ״. **אֵלֶּה הַדְּבָרִים** • לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ׳ 21)

מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים, שָׂרִים (רש״י יט, ו) יֵשׁ לִשְׁאוֹל, מַדּוּעַ לֹא פֵּרֵשׁ 'מְשָׁרְתִים', כְּפִי שֶׁפֵּרֵשׁ לְעֵיל (ויגש מז, כב): ״כָּל לָשׁוֹן כֹּהֵן מְשָׁרֵת לֶאֱלֹקוּת הוּא״. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַתֹּאַר 'מְשָׁרֵת לֶאֱלֹקוּת' מַתְאִים רַק בְּמִי שֶׁמְּשָׁרֵת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְכַדּוֹמֶה, כַּכָּתוּב (עקב י, ח) ״**לַעֲמֹד לִפְנֵי ה'** לְשָׁרְתוֹ״, אַךְ לֹא לִגְבֵי כְּלָלוּת קִיּוּם הַמִּצְוֹות שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל.

◆ יום חמישי כ׳ שבט ◆

(ז) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיָּשֶׂם לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה: **אבן עזרא**

ז וַאֲתָא מֹשֶׁה וּקְרָא לְסָבֵי עַמָּא וְסַדַּר קֳדָמֵיהוֹן יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין דְּפַקְּדֵהּ יְיָ:

(ח) וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה:

ח וַאֲתִיבוּ כָל עַמָּא כַּחֲדָא וַאֲמָרוּ כֹּל דִּי מַלִּיל יְיָ נַעְבֵּד וַאֲתֵיב מֹשֶׁה יָת פִּתְגָמֵי עַמָּא קֳדָם יְיָ:

רס״ע◂ **וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם וְגוֹ׳** • בְּיוֹם הַמָּחֳרָת, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלִישִׁי, שֶׁהָרֵי בְּהַשְׁכָּמָה עָלָה. וְכִי צָרִיךְ הָיָה מֹשֶׁה לְהָשִׁיב? אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ דֶּרֶךְ אֶרֶץ מִמֹּשֶׁה, שֶׁלֹּא אָמַר: הוֹאִיל וְיוֹדֵעַ מִי שֶׁשְּׁלָחַנִי, אֵינִי צָרִיךְ לְהָשִׁיב. **אבן עזרא**

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֶּד מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה:

ט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא אֲנָא מְתְגְּלֵי לָךְ בְּעִיבָא דַעֲנָנָא בְּדִיל דְּיִשְׁמַע עַמָּא בְּמַלָּלוּתִי עִמָּךְ וְאַף בָּךְ יְהֵימְנוּן לָעָלַם וְחַוִּי מֹשֶׁה יָת פִּתְגָמֵי עַמָּא קֳדָם יְיָ:

אבן עזרא על התורה

קִנּוֹ, שֶׁיּוֹלִיךְ גּוֹזָלָיו לְאַט גַּם דְּבַר הֶעָנָן. כְּמוֹ יִפְרוֹשׂ כְּנָפָיו: וְאָבָא אֶתְכֶם אֵלַי. שְׁכָבוֹדוֹ יֵרֵד בָּהָר הַזֶּה וְהוּא הַר הַקֹּדֶשׁ. וְהִנֵּה אָמַר מֹשֶׁה תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה. וְהוּא נָוֶה קָדְשֶׁךָ:

ה וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי. לַעֲשׂוֹת מִצְוֹתַי. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַבְּרִית שֶׁאֶכְרוֹת עִמָּכֶם. וְהוּא הַבְּרִית שֶׁכָּרַת מֹשֶׁה עִם יִשְׂרָאֵל אַחַר מַתַּן תּוֹרָה בְּבִנּוֹתוֹ הַמִּזְבֵּחַ, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בְּמְקוֹמוֹ בְּרָאָיָה גְּמוּרָה: וּמִלַּת סְגוּלָה. דָּבָר נִכְבָּד וְנֶחְמָד, וְלֹא יִמָּצֵא אַחֵר כָּמוֹהוּ. וְטַעַם כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ. דָּבֵק עִם מִכָּל הָעַמִּים, כְּמוֹ כִּי לִי כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ. וְזֶהוּ וַאֲבִדיל אֶתְכֶם מִכָּל הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי. וְר׳ מְרִינוֹס אָמַר, כִּי פֵּירוּשׁ כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ, אַף עַל פִּיכֵי שֶׁלִּי כָּל הָאָרֶץ. וְכָמוֹהוּ לְפִי דַּעְתִּי, כִּי עִם קָשֶׁה עוֹרֶף הוּא. רְפָאָה נַפְשִׁי כִּי חָטָאתִי לָךְ:

ז וַיָּבֹא מֹשֶׁה. אֶל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. וְאֵין צֹרֶךְ לְהַזְכִּיר, כִּי יָרַד: **וַיָּשֶׂם לִפְנֵיהֶם.** כְּמוֹ וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה. וְאָמַר הַגָּאוֹן כִּי הוּא עַל דֶּרֶךְ שִׂימָהּ בְּפִיהֶם. וְהַטַּעַם, תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה שֶׁהוּא פֵּירוּשׁ הַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב:

ח יַחְדָּו. הִיא מִלָּה יְחִידָה בַּמִּקְרָא בִּדְקִדּוּק, בַּעֲבוּר תּוֹסֶפֶת הַוָּי״ו. וְנֶפֶת אָמַר, כְּאָדָם יָחִיד לְבַדּוֹ, לֹא יִהְיֶה מְשֻׁנֶּה שָׁם. וְהִזְכִּיר **וַיָּשָׁב.** וְאֵין צֹרֶךְ לְהַזְכִּיר וַיַּעַל. כִּי הַכָּתוּב אָחַז דֶּרֶךְ קְצָרָה:

רש״י ◂ **בְּעַב הֶעָנָן** • בְּמַעֲבֵה הֶעָנָן, וְזֶהוּ עֲרָפֶל. **וְגַם בְּךָ** • גַּם בִּנְבִיאִים הַבָּאִים אַחֲרֶיךָ. **וַיַּגֶּד מֹשֶׁה וְגוֹ׳** • בְּיוֹם הַמָּחֳרָת, שֶׁהוּא רְבִיעִי לַחֹדֶשׁ. **אֶת־דִּבְרֵי הָעָם וְגוֹ׳** • תְּשׁוּבָה עַל דָּבָר זֶה שָׁמַעְתִּי מֵהֶם שֶׁרְצוֹנָם לִשְׁמֹעַ מִמְּךָ: ׳אֵינוֹ דּוֹמֶה הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַשָּׁלִיחַ לַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַמֶּלֶךְ, רְצוֹנֵנוּ לִרְאוֹת אֶת מַלְכֵּנוּ׳. **אבן עזרא.**

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם:

ט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲזֵיל לְוָת עַמָּא וְתִתְזַמְנוּן יוֹמָא דֵּין וּמְחָר וְיַחֲווּרוּן לְבוּשֵׁיהוֹן:

רש״י ◂ **וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל־מֹשֶׁה** • אִם כֵּן שֶׁמְּזַקִּיקִין לְדַבֵּר עִמָּם, לֵךְ אֶל הָעָם. **וְקִדַּשְׁתָּם** • וְזַמַּנְתָּם, שֶׁיָּכִינוּ עַצְמָם הַיּוֹם וּמָחָר. **אבן עזרא.**

(יא) וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי כִּי ׀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעֵינֵי כָל־הָעָם עַל־הַר סִינָי:

יא וִיהוֹן זְמִינִין לְיוֹמָא תְלִיתָאָה אֲרֵי בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה יִתְגְּלֵי יְיָ לְעֵינֵי כָל עַמָּא עַל טוּרָא דְסִינָי:

רש״י ◂ **וְהָיוּ נְכֹנִים** • מֻכְבָּדִים מֵאֹשֶׁה. (מכילתא). **לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי** • (מכילתא) שֶׁהוּא שִׁשִּׁי בַּחֹדֶשׁ, וּבַחֲמִישִׁי בָּנָה מֹשֶׁה אֶת הַמִּזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה, כָּל הָעִנְיָן הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת ״וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים״, וְאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. **לְעֵינֵי כָל הָעָם** • מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם סוּמָא, שֶׁנִּתְרַפְּאוּ כֻּלָּם (מכילתא). **אבן עזרא.**

(יב) וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשָּׁמְרוּ לָכֶם עֲלוֹת בָּהָר וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהָר מוֹת יוּמָת:

יב וְתַתְחֵם יָת עַמָּא סְחוֹר סְחוֹר לְמֵימַר אִסְתַּמָּרוּ לְכוֹן מִלְמִסַּק בְּטוּרָא וּלְמִקְרַב בְּסוֹפֵהּ כָּל דְּיִקְרַב בְּטוּרָא אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל:

רש״י ◂ **וְהִגְבַּלְתָּ** • קֶבַע לָהֶם תְּחוּמִין לְסִימָן שֶׁלֹּא יִקְרְבוּ מִן הַגְּבוּל וָהָלְאָה. **לֵאמֹר** • הַגְּבוּל אוֹמֵר לָהֶם: הִשָּׁמְרוּ מֵעֲלוֹת מִכָּאן וָהָלְאָה, וְאַתָּה תַּזְהִירֵם עַל כָּךְ. **וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ** • אַפִלּוּ בְּקָצֵהוּ. **אבן עזרא.**

(יג) לֹא־תִגַּע בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ־יָרֹה יִיָּרֶה אִם־בְּהֵמָה אִם־אִישׁ לֹא יִחְיֶה בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר:

יג לָא תִקְרַב בֵּהּ יָדָא אֲרֵי אִתְרְגָמָא יִתְרָגֵם אוֹ אִשְׁתְּדָאָה יִשְׁתְּדֵי אִם בְּעִירָא אִם אֱנָשָׁא לָא יִתְקַיֵּם בְּמִיגַּר שׁוּפָרָא אִנּוּן מָרָשָׁן לְמִסַּק בְּטוּרָא:

אבן עזרא על התורה

ט **וַיֹּאמֶר.** אַחַר שֶׁאָמַר וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה, מַה טַּעַם לוֹמַר וַיַּגֶּד מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה׳. דַּע כִּי יֵשׁ פְּסוּקִים רַבִּים בַּתּוֹרָה שֶׁהָיוּ רְאוּיִים לִהְיוֹתָם מֻקְדָּמִים. וְהִנֵּה פְּרוּשָׁם, וּכְבָר הָיָה כָּךְ וָכָךְ. כְּמוֹ וַיְיַצֵּר ה׳ אֱלֹהִים, וּכְבָר יָצַר. וַיַּצְמַח ה׳ אֱלֹהִים, וּכְבָר הִצְמִיחַ. וַיֹּאמֶר בַּת מִי אַתְּ, וּכְבָר אָמַר. וְכֵן כָּתוּב וָאֶשְׁאַל אוֹתָהּ וָאוֹמַר, וְאַחַר כָּךְ וָאָשִׂים הַנֶּזֶם עַל אַפָּהּ. וַתֹּאמֶר אֶל הָעֶבֶד, וּכְבָר אָמְרָה אֶל הָעֶבֶד. אָז וַתִּפּוֹל מֵעַל הַגָּמָל. וְאֵין צָרֶךְ לְהַאֲרִיךְ. וְהִנֵּה זֶה וַיַּגֶּד מֹשֶׁה, וּכְבָר הִגִּיד, וְלֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב מַה הִגִּיד. וּמִלַּת הִגִּיד, לְעוֹלָם עַל דָּבָר חָדָשׁ שֶׁלֹּא הִזְכִּירוּ. וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ דָּבֵק עִם וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה. וּמִתְּשׁוּבַת הַשֵּׁם שֶׁאָמַר הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן, לְמַדְנוּ מַה הִגִּיד. וְעוֹד מָצָאנוּ זֶה הַדָּבָר מְפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ. דַּע כִּי מִצְרִים וִהוּדוּ הֵם מִבְּנֵי חָם, וְאֵלֶּה סוֹמְכִין עַל אֵלֶּה. וְאַנְשֵׁי הוּדוּ אֵינָם אוֹכְלִים בָּשָׂר, וְכָךְ הָיוּ עוֹשִׂים הַמִּצְרִים, וְלֹא נִשְׁתַּנּוּ מִזֶּה הַמִּנְהָג. רַק בַּעֲבוּר שֶׁהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם מַלְכוּת יִשְׁמָעֵאל, וְשָׁבוּ לְדָתוֹ. וְחַכְמֵי הוּדוּ נוֹתְנִין רְאָיוֹת כְּפִי מַחֲשַׁבְתָּם, כִּי לֹא יִתָּכֵן שֶׁיְּדַבֵּר הַשֵּׁם עִם הָאָדָם וָחָי. וְיִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּמִצְרַיִם וְהָיוּ בָּהֶם אֲנָשִׁים עַל דַּעַת הָאֱמוּנָה הַזֹּאת. וְהָיְתָה נְבוּאַת מֹשֶׁה בְּסָפֵק אֶצְלָם. וְאֵין טָעֲנָה מִמִּלַּת וַיַּאֲמִינוּ בַּה׳ וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ. כִּי כָּתוּב וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל וְלֹא כָל יִשְׂרָאֵל. וְאִלּוּ הָיָה כָּתוּב כָּל יִשְׂרָאֵל יְדַבֵּר עַל הָרֹב כְּמִשְׁפַּט הַלָּשׁוֹן. כְּמוֹ וַיָּמָת כֹּל מִקְנֵה מִצְרַיִם. וְאַחַר כָּךְ כָּתוּב שִׁלַּח הָעֵז אֶת מִקְנֶךָ. וְהִנֵּה טַעַם, אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ, תְּשׁוּבָה עַל דִּבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁהִגִּיד לוֹ כֵּן. וְטַעַם בְּעַב הֶעָנָן, בְּרֶדֶת הַשֵּׁם עַל הָהָר. וּבְדִבְרֵי עִמְּךָ. עֲשָׂרֶת הַדְּבָרִים. אָז יַאֲמִינוּ כִּי נָכוֹן הוּא שֶׁיְּדַבֵּר הַשֵּׁם עִם אָדָם וָחָי: וְטַעַם **וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ.** שֶׁאַתָּה נָבִיא, וְיוֹסֵר הַסָּפֵק מִמַּחְשְׁבוֹתָם. וְהִנֵּה כָּתוּב מִפְרָשׁ הַיּוֹם הַזֶּה רָאִינוּ כִּי יְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וָחָי. וְעוֹד כָּתוּב שָׁם, כִּי מִי כָל בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ כָּמוֹנִי וַיֶּחִי. וְשָׁם כָּתוּב קָרֵב אַתָּה וּשְׁמָע. וְזֶהוּ וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם:

י **וַיֹּאמֶר. וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר.** הִנֵּה הִרְחִיב לָהֶם זְמַן לְהִתְקַדֵּשׁ שְׁאָר זֶה הַיּוֹם וּמָחָר: וְטַעַם **וְקִדַּשְׁתָּם.** שֶׁיִּרְחֲצוּ בַּמַּיִם. וְיוֹרֶה עַל זֶה **וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם.** כְּדֶרֶךְ וְאִם לֹא יִכְבַּס וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ. עַל כֵּן אָמַר מֹשֶׁה אֶל תִּגְּשׁוּ אֶל אִשָּׁה מַעֲתָּה, שֶׁיִּהְיוּ קְדוֹשִׁים וְלֹא טְמֵאִים. וּמִי שֶׁנִּגַּשׁ אֶל אִשָּׁה יִתְקַדֵּשׁ. כְּדֶרֶךְ וְהִיא מִתְקַדֶּשֶׁת מִטֻּמְאָתָהּ:

יא **וְהָיוּ נְכֹנִים.** אוּלַי לֹא יִישַׁן אָדָם בָּהֶם בַּלַּיְלָה. שֶׁיִּשְׁמְעוּ קוֹל ה׳ בַּבֹּקֶר. כְּדֶרֶךְ כֹּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים:

יב **וְהִגְבַּלְתָּ.** שִׂים גְּבוּל בָּהָר. עַל כֵּן כְּמוֹהוּ, הַגְבֵּל אֶת הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ, לָשׂוּם גְּבוּל בָּהָר. וְהֶאֱרַכְתִּי כָּל כָּךְ בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר הַמְשַׁגֵּעַ שֶׁהָפַךְ בְּסִפְרוֹ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים. אָמַר כִּי רָצָה מֹשֶׁה לוֹמַר הַגְבֵּל אֶת הָעָם, וְיָצָא מִפִּיו הָהָר בִּמְקוֹם הָעָם: **כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהָר.** בְּגוּפוֹ:

רס"ע◄ **יָרֹה יִיָּרֶה** • (סנהדרין מא) מִכָּאן לַנִּסְקָלִים שֶׁהֵם נִדְחִין לְמַטָּה מִבֵּית הַסְּקִילָה שֶׁהָיָה גָּבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. **יִיָּרֶה** • יֵשְׁלַךְ לְמַטָּה לָאָרֶץ, כְּמוֹ "יָרָה בַּיָּם". **בִּמְשֹׁךְ הַיּוֹבֵל** • כְּשֶׁיִּמְשֹׁךְ הַיּוֹבֵל קוֹל אָרֹךְ, הוּא סִימָן סִלּוּק שְׁכִינָה וְהַפְסָקַת הַקּוֹל, וְכֵיוָן שֶׁנִּסְתַּלֵּק, הֵם רַשָּׁאִין לַעֲלוֹת. **הַיּוֹבֵל** • הוּא שׁוֹפָר שֶׁל אַיִל, שֶׁכֵּן בְּעַרְבְיָא קוֹרִין לְדִכְרָא יוֹבְלָא, וְשׁוֹפָר שֶׁל אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק הָיָה. **אבן עזרא.**

(יד) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ שִׂמְלֹתָם:

יד וּנְחַת מֹשֶׁה מִן טוּרָא לְוָת עַמָּא וְזַמִּין יָת עַמָּא וְחַוָּרוּ לְבוּשֵׁיהוֹן:

רס"ע◄ **מִן־הָהָר אֶל־הָעָם** • מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה פּוֹנֶה לַעֲסָקָיו, אֶלָּא מִן הָהָר אֶל הָעָם. **אבן עזרא.**

(טו) וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אַל־תִּגְּשׁוּ אֶל־אִשָּׁה:

טו וַאֲמַר לְעַמָּא הֱווֹ זְמִינִין לִתְלָתָא יוֹמִין לָא תִּקְרְבוּן לְצַד אִתְּתָא:

רס"ע◄ **הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים** • לְסוֹף שְׁלֹשֶׁת יָמִים, הוּא יוֹם רְבִיעִי, שֶׁהוֹסִיף מֹשֶׁה יוֹם אֶחָד מִדַּעְתּוֹ, כְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי, (שבת פז). וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: 'בִּשְׁשָׁה בַּחֹדֶשׁ נִתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת', לֹא הוֹסִיף מֹשֶׁה כְּלוּם. וְלִשְׁלֹשֶׁת יָמִים, כְּמוֹ לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. **אַל־תִּגְּשׁוּ אֶל־אִשָּׁה** • כָּל שְׁלֹשֶׁת יָמִים הַלָּלוּ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַנָּשִׁים טוֹבְלוֹת לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְתִהְיֶינָה טְהוֹרוֹת לְקַבֵּל תּוֹרָה, שֶׁאִם יְשַׁמְּשׁוּ תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים, שֶׁמָּא תִּפְלֹט הָאִשָּׁה שִׁכְבַת זֶרַע לְאַחַר טְבִילָתָהּ, וְתַחֲזֹר וְתִטְמָא, אֲבָל מִשֶּׁשָּׁהֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים כְּבָר הַזֶּרַע מַסְרִיחַ וְאֵינוֹ רָאוּי לְהַזְרִיעַ, וְטָהוֹר מִלְּטַמֵּא אֶת הַפּוֹלֶטֶת. **אבן עזרא.**

(טז) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה:

טז וַהֲוָה בְיוֹמָא תְלִיתָאָה בְּמֶהֱוֵי צַפְרָא וַהֲוָה קָלִין וּבַרְקִין וַעֲנָנָא תַקִּיף עַל טוּרָא וְקַל שׁוֹפָרָא תַּקִּיף לַחֲדָא וְזָע כָּל עַמָּא דִּי בְמַשְׁרְיָתָא:

רס"ע◄ **בִּהְיֹת הַבֹּקֶר** • מְלַמֵּד שֶׁהִקְדִּים עַל יָדָם, מַה שֶּׁאֵין דֶּרֶךְ בָּשָׂר וָדָם לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁיְּהֵא הָרַב מַמְתִּין לַתַּלְמִיד, וְכֵן מָצִינוּ: (ביחזקאל ג) "קוּם צֵא אֶל־הַבִּקְעָה וְגוֹ' וָאָקוּם וָאֵצֵא אֶל־הַבִּקְעָה וְהִנֵּה־שָׁם כְּבוֹד־ה' עוֹמֵד". **אבן עזרא.**

(יז) וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר:

יז וְאַפֵּיק מֹשֶׁה יָת עַמָּא לְקֳדָמוּת מֵימְרָא דַיְיָ מִן מַשְׁרְיָתָא וְאִתְעַתָּדוּ בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא:

אבן עזרא על התורה

יג לֹא תִגַּע בּוֹ. מִלַּת בּוֹ שָׁבָה אֶל הָאָדָם הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם. וְהַטַּעַם, לֹא יִכָּנֵס אָדָם אַחֲרָיו לְתָפְשׂוֹ, רַק יִסָּקְלוּהוּ הָרוֹאִים מִמְּקוֹם מַעֲמָדָם מִיַּד, וְאִם רָחוֹק יוֹרוּהוּ בְּחִצִּים: וּמִלַּת **יִיָּרֶה** מְשֻׁנָּה מֵרְעוֹתֶיהָ. כִּי מִשְׁפַּט בַּעֲלֵי הַיִּי"ד לְהִתְחַלֵּף בְּוָי"ו בְּעָתִיד. בִּנְיַן נִפְעַל. כְּמוֹ וְלֹא יִוָּדַע הַשָּׁבָע. יִסַּרְתַּנִי וָאִוָּסֵר. אוּלַי עָשׂוּ כָּךְ שֶׁלֹּא תִּתְעָרֵב עִם גִּזְרַת לְמַעַן תִּוָּרֵא. כִּי הָאָל"ף וְהַהֵ"א נָחִים בְּסוֹף הַמִּלָּה. אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם בְּמַבְטָא: **אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה.** וְלֹא הֶעוֹף, כִּי לֹא יוּכְלוּ לְקַחְתּוֹ כִּי יָעוּף מִיָּד: **בִּמְשׁוֹךְ הַיּוֹבֵל.** פֵּרוּשׁ כְּבָשׁ. וְנִקְרָא הַיּוֹבֵל כֵּן. בַּעֲבוּר וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה. כִּי שׁוֹפָר הוּא מִקְּרְנֵי הַכֶּבֶשׂ. וְכֵן כָּתוּב בִּמְשׁוֹךְ בְּקֶרֶן הַיּוֹבֵל כְּשָׁמְעָכֶם אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר. וְהַתְּמַהּ עַל הָאוֹמְרִים כִּי עַל קוֹל הַשּׁוֹפָר הוֹלֵךְ וְחָזַק מְאֹד, מֹשֶׁה יְדַבֵּר בִּמְשׁוֹךְ הַיּוֹבֵל. כִּי קוֹל הַשּׁוֹפָר הוּא פֶּלֶא גָּדוֹל, אֵין כְּמַעֲמַד הַר סִינַי גְּדוֹל מִמֶּנּוּ. כִּי קוֹלוֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד, גַּם הֵם נִרְאִים בָּעוֹלָם. וְקוֹל שׁוֹפָר לֹא נִשְׁמַע עַד יוֹם עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים. וְהִנֵּה לֹא הָיָה מְקֻרָּן כָּבֵשׂ. אָמַר הַגָּאוֹן, כַּאֲשֶׁר יִתְקַע מֹשֶׁה בַּשּׁוֹפָר אָז נָתַן לָהֶם רְשׁוּת לַעֲלוֹת. וְזֶה הָיָה אַחַר רֶדֶת מֹשֶׁה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְצִוָּה לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁכָּן: **הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר.** אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּן חָפְנִי, כִּי טַעַם הֵמָּה, אַהֲרֹן וּבָנָיו וְשִׁבְעִים זְקֵנִים, שֶׁכָּתוּב עֲלֵיהֶם וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל ה', אַתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּ וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל. וּלְשֹׁאֵר יִשְׂרָאֵל לֹא נָתַן רְשׁוּת לַעֲלוֹת אֶל הַר סִינַי. עַל כֵּן אָמַר הֵמָּה וְלֹא אֲחֵרִים. וּדְבָרָיו טוֹבִים בְּעֵינַי כִּי הַכָּבוֹד הָיָה תָּמִיד עַל הָהָר עַד שֶׁנַּעֲשָׂה הַמִּשְׁכָּן דִּכְתִיב וּכְבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן. אָז דִּבֶּר עִם מֹשֶׁה בְּאֹהֶל מוֹעֵד. אוּלַי אָז תָּקַע מֹשֶׁה בַּשּׁוֹפָר, וְנָתַן לוֹ רְשׁוּת לַעֲלוֹת בְּהִסְתַּלֵּק הַכָּבוֹד:

יד וַיֵּרֶד וַיְקַדֵּשׁ. כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי:

טו הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים. טַעְמוֹ, לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. וּלְפִי הַפְּשָׁט לֹא הוֹסִיף יוֹם אֶחָד מִדַּעְתּוֹ. וּבָזֶה אֶתֵּן לְךָ שְׁנֵי עֲדִים נֶאֱמָנִים, וּשְׁנֵיהֶם בַּסֵּפֶר הַזֶּה. הִנֵּה כָּתִיב וַיַּאֲסֹף אוֹתָם אֶל מִשְׁכַּן שִׁלְשֶׁת יָמִים. וְשָׁם כָּתוּב וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. וּכְתִיב בְּעוֹד שִׁלְשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה, וְשָׁם כָּתוּב וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הֻלֶּדֶת. וְכֵן זֶה, הֱיוּ נְכוֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים:

טז וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר. לְבַדּוֹ הָיָה. וְכָכָה הַקּוֹלוֹת וְהַבְּרָקִים: וְטַעַם **חָזָק מְאֹד.** יוֹתֵר מִכָּל קוֹל הַשּׁוֹפָר שֶׁשָּׁמַעְנוּ: **וַיֶּחֱרַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה.** בַּעֲבוּר קוֹל הַשּׁוֹפָר:

רש״י◄ **לִקְרַאת הָאֱלֹהִים •** (מכילתא) מַגִּיד שֶׁהַשְׁכִּינָה יָצְאָה לִקְרָאתָם, כְּחָתָן הַיּוֹצֵא לִקְרַאת כַּלָּה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים לג) ״ה׳ מִסִּינַי בָּא״, וְלֹא נֶאֱמַר: ׳לְסִינַי בָּא׳. **בְּתַחְתִּית הָהָר •** לְפִי פְּשׁוּטוֹ: בְּרַגְלֵי הָהָר. וּמִדְרָשׁוֹ, שֶׁנִּתְלַשׁ הָהָר מִמְּקוֹמוֹ וְנִכְפָּה עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית (שבת פח)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יענויין באורוכה לקו״ש חל״ג עמ׳ 26 ואילך)

חִיּוּב הַמִּצְוֹת לְאַחֲרֵי מ״ת

וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר: (יט, יז)

כְּפָה הַקָּבָ״ה עֲלֵיהֶם אֶת הָהָר כְּגִיגִית, וְאָמַר לָהֶם, אִם אַתֶּם מְקַבְּלִים אֶת הַתּוֹרָה, מוּטָב. וְאִם לָאו, שָׁם תִּהְיֶה קְבוּרַתְכֶם (שבת פח, א)

יְדוּעָה קוּשְׁיַית הַתּוֹס׳ (שם ד״ה כפה) הֲרֵי ״כְּבָר הִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע״ בְּה׳ סִינַי, וּמַדּוּעַ הָיוּ צְרִיכִים לְ״כְּפָה הַקָּבָ״ה עֲלֵיהֶם אֶת הָהָר כְּגִיגִית״ כְּדֵי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה עוֹד פַּעַם (כִּדְמִשְׁמָע בַּגְּמָ׳ שָׁם שֶׁבְּנִית הַמִּזְבֵּחַ, וּבְמֵילָא גַּם אֲמִירַת נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע, הָיְתָה בַּחֲמִישִׁי בְּסִינַי)?

וי״ל בָּזֶה, ע״פ מ״ש הָרַמְבַּ״ם (פֵּרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת חֶלְקִין סְפ״ז) דְּלְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה בְּהַר סִינַי, הִנֵּה גַּם הַמִּצְוֹת שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהֶן לִפְנֵי זֶה, אֵין אָנוּ מְקַיְּמִים אוֹתָן מִפְּנֵי הַצִּוּוּי שֶׁנֶּאֱמַר אֵז, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהֶן בְּהַר סִינַי.

וְנִמְצָא, דְּאַף שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵ״י בְּמִצְוֹת שׁוֹנוֹת גַּם לִפְנֵי מַעֲמַד הַר סִינַי, הֲרֵי הַחִיּוּב לְקַיְּמָם אוֹתָן הַמִּצְוֹת אָז, וְהַחִיּוּב לְקַיֵּם הַמִּצְוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי מ״ת – חִיּוּבִים שׁוֹנִים הֵם.

ועפ״ז י״ל, דְּמִכֵּיוָן שֶׁכְּשֶׁאָמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ״נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע״ הָיָה זֶה לִפְנֵי מַעֲמַד הַר סִינַי, וְאָז לֹא הָיָה עֲדַיִן הַחִיּוּב לְקַיֵּם הַמִּצְוֹת כְּפִי שֶׁהוּא לְאַחֲרֵי מ״ת, הִנֵּה בְּקַבָּלַת הַמִּצְוֹת דְּאָז לֹא הָיָה שַׁיָּךְ שֶׁתִּתְהֶיֶה קַבָּלָה אֲמִתִּית עַל הַמִּצְוֹת דְּאַחֲרֵי מ״ת שֶׁנִּצְטַוּוּ בָּהֶם מִפְּנֵי הַגְּבוּרָה, כִּי לֹא הָיָה לָהֶם אֶפְשָׁרוּת לְהַשִּׂיג חֲמֶרֶת צִוּוּיִים אֵלּוּ.

וְלָכֵן הָיָה צֹרֶךְ בְּקַבָּלַת מִצְוֹת עוֹד פַּעַם בְּשָׁעַת מַתַּן תּוֹרָה בְּפֹעַל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקו״ש חכ״ו עמ׳ 424)

קַבָּלַת הַתּוֹרָה בְּאֹנֶס אוֹ בְּרָצוֹן

וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר: (יט, יז)

מִלְּמַד שֶׁכָּפָה הַקָּבָ״ה עֲלֵיהֶם אֶת הָהָר כְּגִיגִית וְאָמַר לָהֶם אִם אַתֶּם מְקַבְּלִים הַתּוֹרָה מוּטָב וְאִם לָאו שָׁם תִּהֵא קְבוּרַתְכֶם . . מִכָּאן מוֹדָעָה רַבָּה לְאוֹרַיְיתָא (שבת פח, א)

וְקָשֶׁה (כנ״ל מתוס׳), דלפ״ז לֹא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵ״י אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא מֵאֹנֶס וְאֵיךְ זֶה מַתְאִים עִם זֶה שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, דְּמַשְׁמָע מִזֶּה שֶׁקִּבְּלוּהָ מֵרָצוֹן?

וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה זֶה שֶׁאָדָם לֹא יְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ עֹל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הוּא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר בָּאֱמֶת שֶׁרַק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הֵם תַּכְלִית הַטּוֹב, וְהֶפֶךְ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הוּא תַּכְלִית הָרַע, וְאִם יַכִּיר בְּטוּב הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בְּוַדַּאי יְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ לְקַיְּמָם.

וְהִנֵּה בְּמַעֲמַד הַר סִינַי עָבְרוּ רַק חֲמִשִּׁים יוֹם מִיְּצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁהָיְתָה עֲרֵלוֹת מָשְׁחָתוֹת וְכוּ׳, וְאִי־אֶפְשָׁר הָיָה שֶׁבְּמֶשֶׁךְ זְמַן קָצָר כָּזֶה יִשְׁתַּנּוּ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה לְהַכִּיר שֶׁרַק הַתּוֹרָה הִיא חַיֵּינוּ, וְזֶה שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע שֶׁהִכִּירוּ בְּמַעֲלַת הַתּוֹרָה, הָיְ מִפְּנֵי שֶׁמִּלְמַעְלָה ״כָּפוּ עֲלֵיהֶם״ הַכָּרָה זוֹ עַל יְדֵי שֶׁהִשְׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם אוֹר הַכָּרַת הָאֱמֶת, וְעַי״ז הִרְגִּישׁוּ מֵעַצְמָם שֶׁהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הֵם תַּכְלִית הַטּוֹב, אֲבָל מִצַּד שִׂכְלָם וּמַהֲלַךְ חַיֵּיהֶם עֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לְהַכָּרָה זוֹ.

וְלָכֵן לְאַחֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה ״מוֹדָעָה רַבָּה לְאוֹרַיְיתָא״ כִּי זֶה שֶׁקִּבְּלוּהָ בְּרָצוֹן בִּזְמַן מ״ת לֹא הָיָה מִצַּד שִׂכְלָם כִּי אִלְּא בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה מִלְמַעְלָה, אֲבָל לאח״ז נִשְׁאַר שֶׁקִּיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת עֲבוֹדָה גְּדוֹלָה וְקָשָׁה הִיא. **אבן עזרא.**

(יח) **וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ כְּעֶשֶׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד כָּל־הָהָר מְאֹד:**

יח **וְטוּרָא דְּסִינַי תָּגֵן כֻּלֵּהּ מִן קֳדָם דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְיָ בְּאֶשָׁתָא וּסְלִיק תְּנָנֵהּ כִּתְנָנָא דַּאֲתוּנָא וְזָע כָּל טוּרָא לַחֲדָא:**

אבן עזרא על התורה

יז **וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה.** טַעַם וַיּוֹצֵא, מֵאֱלֹהֵיהֶם. **לִקְרַאת הָאֱלֹהִים** שֶׁיְּקַבְּלוּ לְהִיוֹת הַשֵּׁם הַיּוֹרֵד עַל הַר סִינַי, לָהֶם לֵאלֹהִים: **וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר.** מחוץ לִגְבוּל שֶׁהִגְבִּילָם מֹשֶׁה. וְהִנֵּה הָיוּ בְּמַעֲמַד הַר סִינַי כְּדֶרֶךְ שֶׁהִצִּיב מֹשֶׁה בְּנֵיהֶם בִּשְׁנֵת הָאַרְבָּעִים בְּבָרְתוֹ בְּרִית עִמָּהֶם. כִּי בִּתְחִלָּה הָיוּ הַבְּכוֹרִים הַנִּגָּשִׁים אֶל ה׳. וְאַחֲרֵיהֶם רָאשֵׁי שְׁבָטִים, הֵם הַנְּשִׂיאִים. וְאַחֲרֵיהֶם הַזְּקֵנִים. וְאַחֲרֵיהֶם הַשּׁוֹטְרִים. וְאַחֲרֵיהֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל. וְאַחֲרֵיהֶם הַטַּף. וְאַחֲרֵיהֶם הַנָּשִׁים וְאַחֲרֵיהֶם הַגֵּרִים. וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָבְרוּ הַגְּבוּל, וְהָיוּ בָּהָר קְרוֹבִים אֶל הַכֹּהֲנִים. אַף עַל פִּישֶׁלְא דִּבֵּר הַכָּתוּב זֶה מִפְּרָשׁ, כִּי הַכָּתוּב אָחַז דֶּרֶךְ קְצָרָה. כִּי יָדַעְנוּ כִּי הֵם לֹא מָרוּ פִּי הַשֵּׁם. כִּי הִנֵּה כָּתוּב לֵךְ רֵד וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ. וְאָמַר מֹשֶׁה אָנֹכִי עוֹמֵד בֵּין ה׳ וּבֵינֵיכֶם:

רס"ו◄ **עָשַׂן כֻּלּוֹ** • אֵין עָשַׂן זֶה שֵׁם דָּבָר, שֶׁהֲרֵי נִקּוּד הַשִּׁי"ן פַּתָּח, אֶלָּא לְשׁוֹן פֹּעַל, כְּמוֹ: אָמַר, שָׁמַע. לְכָךְ, תַּרְגּוּמוֹ: ׳תְּנַן כֻּלֵּהּ׳, וְלֹא תִּרְגֵּם תְּנָנָא, וְכָל עָשָׁן שֶׁמִּמְּקָרָא, נְקוּדִּים קָמָץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם שֵׁם דָּבָר. **הַכִּבְשָׁן** • שֶׁל סִיד. יָכוֹל כְּכִבְשָׁן זֶה וְלֹא יוֹתֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר "בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמָיִם". וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר כִּבְשָׁן? לְסַבֵּר אֶת הָאָזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמֹעַ, נוֹתֵן לַבְּרִיּוֹת סִימָן הַנִּפְקָר לָהֶם. כַּיּוֹצֵא בּוֹ: "כִּי אֲרָיֵה יִשְׁאַג". וְכִי מִי נָתַן כֹּחַ בָּאֲרִי, אֶלָּא הוּא, וְהַכָּתוּב מוֹשִׁלוֹ כְּאֲרִיֵה, אֶלָּא אָנוּ מְכַנִּין וּמְדַמִּין אוֹתוֹ לִבְרִיּוֹתָיו, כְּדֵי לְסַבֵּר אֶת הָאָזֶן מַה שֶּׁיְּכוֹלָה לִשְׁמֹעַ. כַּיּוֹצֵא בּוֹ: (יחזקאל מג) "וְקוֹלוֹ כְּקוֹל מַיִם רַבִּים". וְכִי מִי נָתַן קוֹל לַמַּיִם? וַהֲלֹא הוּא, וְאַתָּה מְכַנֶּה אוֹתוֹ לְדַמּוֹתוֹ לִבְרִיּוֹתָיו, כְּדֵי לְסַבֵּר אֶת הָאָזֶן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 224)

וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ (יט, יח) הָאַלְשִׁיךְ הִקְשָׁה: "בְּהַר סִינַי אֵין בּוֹ אִילָנוֹת וְעֵצִים, כִּי מִדְּבָר הוּא, וְאֵיךְ יִהְיֶה עָשֵׁן כֻּלּוֹ מִפְּנֵי הָאֵשׁ". אֲבָל מִפֹּרָשׁ לְעֵיל (שמות ג, ב) שֶׁעַל הָהָר הָיָה סְנֶה, וּמִסְתַּבֵּר שֶׁזֶּה לֹא הָיָה הַצָּמַח הַיְחִידִי. וְשָׁם נֶאֱמַר (פסוק א) "וַיִּנְהַג אֶת הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר" (שֶׁלֹּא **יִרְעוּ** בְּשָׂדוֹת אֲחֵרִים, רש"י). וּכְתִיב (תשא לד, ג) "הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל **יִרְעוּ** אֶל מוּל הָהָר הַהוּא". וּלְהָעִיר מַרַשׁ"י שְׁמוֹת שָׁם (פסוק ב): "וְלֹא אִילָן אַחֵר". **אבן עזרא.**

(יט) **וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל:**

יט **וַהֲוָה קַל שׁוֹפָרָא אָזֵל וְתַקֵּף לַחֲדָא מֹשֶׁה מְמַלֵּל וּמִן קֳדָם יְיָ מִתְעֲנֵי לֵהּ בְּקָל:**

רס"ו◄ **הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד** • מִנְהַג הֶדְיוֹט כָּל זְמָן שֶׁהוּא מַאֲרִיךְ לְתִקְעַ, קוֹלוֹ מַחֲלִישׁ וְכוֹהֶה, אֲבָל כָּאן: "הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד". וְלָמָּה כָּךְ? מִתְּחִלָּה לְסַבֵּר אָזְנֵיהֶם מַה שֶּׁיְּכוֹלִים לִשְׁמֹעַ. **מֹשֶׁה יְדַבֵּר** • כְּשֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְדַבֵּר וּמַשְׁמִיעַ הַדִּבְּרוֹת לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהָרַי לֹא שָׁמְעוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה, אֶלָּא "אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ", וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְסַיְּעוֹ לָתֵת בּוֹ כֹּחַ לִהְיוֹת קוֹלוֹ מַגְבִּיר וְנִשְׁמָע. **יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל** • יַעֲנֶנּוּ עַל דִּבֵּר הַקּוֹל, כְּמוֹ: (מלכים א יח) "אֲשֶׁר יַעֲנֶה בָּאֵשׁ", עַל דְּבַר הָאֵשׁ לְהוֹרִידוֹ. **אבן עזרא.**

◆ יום שישי כ"א שבט ◆

(כ) **וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הַר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:**

כ **וְאִתְגְּלִי יְיָ עַל טוּרָא דְסִינַי לְרֵישׁ טוּרָא וּקְרָא יְיָ לְמֹשֶׁה לְרֵישׁ טוּרָא וּסְלִיק מֹשֶׁה:**

רס"ו◄ **וַיֵּרֶד ה׳ עַל־הַר סִינַי** • יָכוֹל יָרַד עָלָיו מַמָּשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (לקמן כ) "כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם". (מכילתא) מְלַמֵּד שֶׁהִרְכִּין שָׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים וְהִצִּיעָן עַל גַּבֵּי הָהָר כְּמַצָּע עַל הַמִּטָּה, וְיָרַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד עֲלֵיהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 228)

וְיָרַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד עֲלֵיהֶם (רש"י יט, כ) בְּמַכַּת בְּכוֹרוֹת נֶאֱמַר (בא יב, יב) "וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם" (אֲנִי בְּעַצְמִי וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ,

אבן עזרא על התורה

יח **וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ.** שי"ן עָשַׁן בְּפַתָּח גָּדוֹל, כִּי הוּא פֹּעַל עָבָר. וְאַל תִּתְמַהּ בַּעֲבוּר מִלַּת עָשָׁן שֶׁיֹּאמַר כְּעָשָׁן הַכִּבְשָׁן. וְהִנֵּה הִזְכִּיר וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ שֶׁהוּא עַל מִשְׁקַל שָׁלְלוֹ וְחָבוֹ. כִּי שְׁמוֹת מִשְׁקְלֵי הַשֵּׁמוֹת מִשְׁתַּנִּים. וְאָמַר שְׁגַר אֲלָפֶיךָ, וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֶמָה. וְאָמַר וְאֶת הַבֹּשֶׂם וְאֶת הַשָּׂמֶן, וְקִנְמָן בֹּשֶׂם. וְעוֹד אָמַר, אָרִיתִי מוֹרִי עִם בָּשְׂמִי. וְאִלּוּ הָיָה מְגֻזָּרֶת בֹּשֶׂם, הָיָה רָאוּי לִהְיוֹתוֹ בְּקֶמֶץ חָטָף תַּחַת הַבֵּי"ת בָּשָׂמִי, כְּמוֹ מִקְדָּשׁ קָדְשִׁי. וְאִלּוּ הָיָה מְגֻזָּרֶת וְקִנְמָן בֹּשֶׂם, הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת בְּפַתָּח הַבֵּי"ת. כְּמוֹ מִשְׁמָן, שַׁמְנִי וּקְטָרְתִּי. אוֹ בְּחִירֶק, כְּמוֹ מִצֹּרֶךְ צְדָקִי. וְהִנֵּה עִם בְּשָׂמִי בְּלֹא תּוֹסֶפֶת יו"ד, הוּא בֹּשֶׂם בִּשְׁנֵי קְמָצִין, כְּמוֹ שָׂלָל זָהָב: **וַיֶּחֱרַד כָּל הָהָר מְאֹד.** הֵפֶךְ הַמִּנְהָג, כִּי הֶהָרִים לֹא יְמוּשׁוּ. רַק שֶׁעַל דֶּרֶךְ מָשָׁל אָמַר וַיִּרְגְּזוּ הֶהָרִים:

יט **וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר.** מִנְהָג כִּי קוֹל הַשּׁוֹפָר שְׁבִתְחִלָּה יִהְיֶה יוֹתֵר חָזָק, וְזֶה הָיָה לְהֵפֶךְ. אוּלַי עָשָׂה כֵּן הַשֵּׁם שֶׁלֹּא הָיָה חָזָק בִּתְחִלָּה, שֶׁלֹּא יֵצֵא לִבָּם מֵהַפַּחַד: **מֹשֶׁה יְדַבֵּר.** לְרַעַת הַגָּאוֹן, כִּי הַשֵּׁם פַּעַם מַעֲבִיר קוֹל הַשּׁוֹפָר, אָז הָיָה מֹשֶׁה מְדַבֵּר בְּקוֹל גָּדוֹל, וְהַשֵּׁם יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל, כְּדֶרֶךְ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו. וְעַל זֶה כָּתוּב בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ. וּכְבָר אָמַרְתִּי לָךְ, כִּי לְפִי דַּעְתִּי, בְּדַבְּרִי עִמָּךְ, עַל עֶשֶׂרֶת הַדְּבָרִים יְדַבֵּר: וְטַעַם **מֹשֶׁה יְדַבֵּר.** דָּבֵק עִם קוֹל הַשּׁוֹפָר. כִּי נִשְׁמַת מֹשֶׁה הָיְתָה דְּבוּקָה בַּשֵּׁם, כִּי מֹשֶׁה הָיָה מְדַבֵּר בְּתַחְתִּית הָהָר עִם הַשֵּׁם לִשְׁאוֹל לוֹ. וְהַכָּתוּב לֹא גִּלָּה מַה הָיָה שׁוֹאֵל, וְהַשֵּׁם עוֹנֵהוּ בְּקוֹל. שֶׁהָיָה מֹשֶׁה שׁוֹמְעוֹ, וְלֹא הָיָה קוֹל הַשּׁוֹפָר -אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה חָזָק - מוֹנֵעַ אוֹתוֹ לִשְׁמוֹעַ הַקּוֹל. בַּעֲבוּר זֶה כָּתוּב אַחֲרָיו וַיִּקְרָא ה׳ לְמֹשֶׁה, בִּקְרִיאַת קוֹל, לַעֲלוֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר, שֶׁשָּׁם יָרַד כְּבוֹד הַשֵּׁם:

רש"י), וּבְכָל זֹאת לֹא מָצִינוּ שֶׁהָיוּ שָׁם קוֹלוֹת, בְּרָקִים, עָנָן, קוֹל שׁוֹפָר וְעָשָׁן. וּבִכְדֵי לְבָאֵר אֶת הַהֶבְדֵּל בֵּין מַתַּן תּוֹרָה מְדַיֵּק וְיָרַד **כִּסֵּא הַכָּבוֹד:** ה' יָרַד עַל הַר סִינַי בְּכָל הֲדַר **כְּבוֹד** מַלְכוּתוֹ, **בְּהִתְיַשְּׁבוּת** וּבְקַבִּיעוּת, וִירִידָה **כָּזוֹ** גּוֹרֶמֶת לְכָל הַפְּרָטִים הַמְּזָכָּרִים לְעֵיל. **אבן עזרא.**

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן־יֶהֱרְסוּ אֶל־יְהוָה לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב:

כא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה חוּת אַסְהֵיד בְּעַמָּא דִּילְמָא יְבַּעְרוּן קֳדָם יְיָ לְמֶחֱזֵי וְיִפֵּל מִנְּהוֹן סַגִּי:

רש"י◄ **הָעֵד בָּעָם** • הַתְרֵה בָּהֶם שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת בָּהָר. **פֶּן יֶהֱרְסוּ וְגוֹ'** • שֶׁלֹּא יֶהֱרְסוּ אֶת מַצֻּבָם עַל יְדֵי שֶׁתַּאֲוָתָם אֶל ה' לִרְאוֹת, וְיִקְרְבוּ לְצַד הָהָר. **וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב** • (מכילתא) כָּל מַה שֶּׁיִּפֹּל מֵהֶם, וַאֲפִלּוּ הוּא יְחִידִי, חָשׁוּב לְפָנַי רָב. **פֶּן יֶהֱרְסוּ** • כָּל הֲרִיסָה מְפֹרֶדֶת אֲסִיפַת הַבִּנְיָן, אַף הַנִּפְרָדִין מִמַּצָּב אֲנָשִׁים, הוֹרְסִים אֶת הַמַּצָּב. **אבן עזרא.**

(כב) וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה:

כב וְאַף כָּהֲנַיָּא דִּקְרִיבִין לְשַׁמָּשָׁא קֳדָם יְיָ יִתְקַדְּשׁוּן דִּילְמָא יִקְטוֹל בְּהוֹן יְיָ:

רש"י◄ **וְגַם הַכֹּהֲנִים** • אַף הַבְּכוֹרוֹת שֶׁהָעֲבוֹדָה בָּהֶם (זבחים קטו). **הַנִּגָּשִׁים אֶל ה'** • לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת, אַף הֵם אַל יִסְמְכוּ עַל חֲשִׁיבוּתָם לַעֲלוֹת. **יִתְקַדָּשׁוּ** • יִהְיוּ מְזֻמָּנִים לְהִתְיַצֵּב עַל עָמְדָן. **פֶּן־יִפְרֹץ** • לְשׁוֹן פִּרְצָה, יַהֲרֹג בָּהֶם וְיַעֲשֶׂה בָּהֶם פִּרְצָה. **אבן עזרא.**

(כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הַר סִינָי כִּי־אַתָּה הַעֵדֹתָה בָּנוּ לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ:

כג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לָא יִכּוֹל עַמָּא לְמִסַּק לְטוּרָא דְסִינַי אֲרֵי אַתְּ אַסְהֵדְתָּ בָּנָא לְמֵימַר תַּחִים יָת טוּרָא וְקַדְּשֵׁהּ:

רש"י◄ **לֹא־יוּכַל הָעָם** • אֵינִי צָרִיךְ לְהָעִיד בָּהֶם, שֶׁהֲרֵי מוּתְרִין וְעוֹמְדִין הֵם הַיּוֹם שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְלֹא יוּכְלוּ לַעֲלוֹת, שֶׁאֵין לָהֶם רְשׁוּת. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

כ **וַיֵּרֶד ה'.** עַתָּה אוֹמַר כְּלַל שֶׁיִּשָּׁעֵן לִבְךָ עָלָיו עַד שֶׁאַגִּיעַ בְּעֶזֶר הַשֵּׁם בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא, כִּי שָׁם אֲבָאֵר לְךָ דְּבָרִים עֲמוּקִים בָּאֹר הֵיטֵב. דַּע כִּי נִשְׁמַת הָאָדָם עֶלְיוֹנָה וְנִכְבֶּדֶת, וְהִיא מֵהָעוֹלָם אֶמְצָעִי, וְהַגּוּף מֵהָעוֹלָם הַשָּׁפֵל, וְאֵין מְדַבֵּר בָּעוֹלָם הַשָּׁפֵל רַק אָדָם לְבַדּוֹ. גַּם שׁוֹמֵעַ הוּא הָאָדָם שֶׁהַמְדַבֵּר אֵלָיו הוּא רוֹצֶה לְהַבִּינוֹ מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּלִבּוֹ, וְלֹא יוּכַל הַמַּשְׂכִּיל לְחַדֵּשׁ לָשׁוֹן רַק הַיְדוּעַ הַנִּמְצָא. וְכָל הַלְּשׁוֹנוֹת בְּנוּיוֹת עַל מַתְכּוֹנֶת דְּמוּת אָדָם שֶׁהוּא מֻרְכָּב מֵהַנְּשָׁמָה שֶׁאֵינָהּ גּוּף, וּמִגּוּף שֶׁהוּא מֻרְכָּב מִד' שָׂרָשִׁים. וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר הָאָדָם לְאָדָם בְּדִבְרֵי אָדָם בְּלָשׁוֹן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ, יָבִין דְּבָרָיו וּדְמוּתָם בְּמַכְתְּבוֹתָם. וְאִם רָצָה לְדַבֵּר עַל שָׂפָלִים מִבְּנֵי אָדָם, יִצְטָרֵךְ לְהַגְבִּיהַּ מַעֲלָתָם, וּלְשׁוֹמָם כִּדְמוּת בְּנֵי אָדָם, עַד שֶׁיָּבִין הַשּׁוֹמֵעַ, עַל בֻּקְשָׁמוֹ רֹאשׁ לָאָרֶץ, וְרֹאשׁ לְעַפְרוֹת תֵּבֵל. וּפֶה, וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ. גַּם יָרֵךְ, בִּירֵכְתֵי הָאָרֶץ. וְאָמַר יַד הַיַּרְדֵּן. בְּלֶב יָם. וְרַבִּים כָּכָה. וְהִנֵּה הַכֹּל בִּדְבְרֵי מָשָׁל, כִּי אֵין לַיָּם לֵב. וְעוֹד, כִּי יָשִׂימוּ אֲבָר מִן הַגּוּף כִּדְמוּת כָּל הַגּוּף. וְאָמַר מֵת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן, וְרַבִּים כָּכָה. וְכַאֲשֶׁר יְבַקֵּשׁ הָאָדָם לְדַבֵּר עַל נִכְבָּדִים מִמֶּנּוּ שֶׁהֵם מֵהָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, מוֹרִיד מַעֲלָתָם עַד שֶׁיִּדְמֶה לָאָדָם כְּאִילּוּ הֵם דְּמוּת אָדָם, כְּדֵי שֶׁיָּבִין הַשּׁוֹמֵעַ. אָמַר וְהָאִישׁ גִּבְרִיאֵל וּזְרֹעֹתָיו וּמַרְגְּלֹתָיו. וְקוֹל דְּבָרָיו כְּקוֹל הָמוֹן. וְהַדֶּרֶךְ הַזֹּאת תָּפְשׁוּ בָּעֶלְיוֹן הָעֶלְיוֹנִים. אָמַר וְכוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ. כִּי פִּי ה' דִּבֶּר. עֵינֵי ה' אֶל צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל שַׁוְעָתָם. פְּנֵי ה' בְּעוֹשֵׂי רָע. וְתַחַת רַגְלָיו. וְעַל זֶה הַדֶּרֶךְ וַיֵּרֶד ה'. וַיַּעַל אֱלֹהִים. כִּי הַכֹּל מָלֵא כְּבוֹדוֹ. וּבְפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא אֶתְּן לְךָ מָשָׁל, שֶׁתּוּכַל לְהָבִין טַעַם הַיְרִידָה וְהָעֲלִיָּה: וְטַעַם **וַיִּקְרָא.** שֶׁקָּרְאוֹ הַשֵּׁם כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ יִשְׂרָאֵל גֹּדֶל מַעֲלַת מֹשֶׁה, שֶׁהִגִּיעַ לְרֹאשׁ הָהָר שֶׁשָּׁם הַכְּבוֹד. וּדְבָרָיו יִשָּׁמְעוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ שֶׁיֵּשׁ שָׁם:

כא **רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן יֶהֱרְסוּ.** כָּל אֶחָד מְקוֹם מַעֲמָדוֹ. וְהֵם חוֹשְׁבִים כִּי לִכְבוֹדִי יַעֲשׂוּ בֵּן, מֵרֹב תַּאֲוָתָם לִרְאוֹת כְּבוֹדִי.עַל כֵּן אָמַר מֹשֶׁה **לִרְאוֹת.** וּמִלַּת **בָּעָם.** מוֹשֶׁכֶת אַחֶרֶת. וְכֵן הוּא, וְנָפַל מִמֶּנּוּ עַם רָב:

כב **וְגַם.** הֵם הַבְּכוֹרִים.אַף עַל פִּי שֶׁהֵם קְדוֹשִׁים, כַּכָּתוּב קַדֶּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר, יוֹסִיפוּ לְהִתְקַדֵּשׁ עוֹד בְּמַחְשַׁבְתָּם: וְטַעַם **הַנִּגָּשִׁים אֶל ה'.** שֶׁהֵם בְּתוֹחֶלֶת הַגְּבוּל. אוֹ טַעְמוֹ, שֶׁהֵם הַקְּרִיבוּ עוֹלוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה מֹשֶׁה בַּחֲלִישַׁת עַמָּלֵק, גַּם הֵם יַקְרִיבוּ בְּמִזְבַּח הַבְּרִית שֶׁבָּנָה וְתִקֵּן מֹשֶׁה בְּתַחְתִּית הָהָר. שֶׁשָּׁם עָמְדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לִשְׁמוֹעַ קוֹל הַשֵּׁם:

כג **וַיֹּאמֶר לֹא יוּכַל הָעָם לַעֲלוֹת.** אָמַר הַנָּאוֹן כִּי שְׁנִים רַבּוֹת חָשַׁב בְּזֶה הַפָּסוּק וְלֹא יָדַע טַעְמוֹ, עַד שֶׁרָאָה בְּסֵפֶר מוֹסְרֵי מַלְכֵי פָּרַס שֶׁאֵין רְשׁוּת לַשַּׁלְיחַ לוֹמַר לַמֶּלֶךְ עָשִׂיתִי שְׁלִיחוּתְךָ, עַד שֶׁיְּצַוּנּוּ לַעֲשׂוֹת דָּבָר אַחֵר, אָז יֹאמַר לוֹ. וּלְפִי דַּעְתִּי, בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר לוֹ הַשֵּׁם פֶּן יֶהֶרְסוּ אֶל ה' לִרְאוֹת, לֹא יָדַע מֹשֶׁה אִם צָרִיךְ לְהַזְהִירָם שֶׁלֹּא יִרְאוּ, כִּי כְּבָר הִזְהִירָם עַל הַגְּבוּל שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ. אָז אָמַר לוֹ הַשֵּׁם לֵךְ־רֵד כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ שֶׁתָּעִיד בָּהֶם, כִּי הֵיוּ צְרִיכִין יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּעִיד בָּהֶם שְׁנִית:

(כד) וַיֹּ֣אמֶר אֵלָ֔יו יְהוָ֖ה לֶךְ־רֵ֑ד וְעָלִ֣יתָ אַתָּ֗ה וְאַהֲרֹן֙ עִמָּ֔ךְ וְהַכֹּהֲנִ֥ים וְהָעָ֖ם אַל־יֶהֱרְס֣וּ לַעֲלֹ֑ת אֶל־יְהוָ֔ה פֶּן־יִפְרָ֥ץ בָּהֶֽם׃

כד וַאֲמַר לֵהּ יְיָ אֲזֵיל חוּת וְתִסַּק אַתְּ וַאֲהָרֹן עִמָּךְ וְכָהֲנַיָּא וְעַמָּא לָא יְפַגְּרוּן לְמִסַּק לְקֳדָם יְיָ דִּילְמָא יְקְטוֹל בְּהוֹן׃

רש"י◄ לֶךְ־רֵד • (מכילתא) וְהָעֵד בָּהֶם שֵׁנִית, שְׁמְזָרְזִין אֶת הָאָדָם קֹדֶם מַעֲשֶׂה, וְחוֹזְרִין וּמְזָרְזִין אוֹתוֹ בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה. **וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים** • יָכוֹל אַף הֵם עִמָּךְ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעָלִיתָ אַתָּה". אֱמֹר מֵעַתָּה: אַתָּה, מְחֻצָּה לְעַצְמְךָ, וְאַהֲרֹן, מְחֻצָּה לְעַצְמוֹ, וְהַכֹּהֲנִים, מְחֻצָּה לְעַצְמָם. מֹשֶׁה נִגַּשׁ יוֹתֵר מֵאַהֲרֹן, וְאַהֲרֹן יוֹתֵר מִן הַכֹּהֲנִים, וְהָעָם כָּל עִקָּר אַל יֶהֱרְסוּ אֶת מַצָּבָם לַעֲלוֹת אֶל ה'. **פֶּן־יִפְרָץ־בָּם** • אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נָקוּד חֲטַף קָמָץ, אֵינוֹ זָז מִגְּזָרָתוֹ, כָּךְ דֶּרֶךְ כָּל תֵּבָה שְׁנִקְדָּתָהּ מְלֵאפוֹם, כְּשֶׁהִיא בָּאָה בְּמַקָּף, מִשְׁתַּנָּה הַנִּקּוּד לַחֲטַף קָמָץ. **אבן עזרא.**

(כה) וַיֵּ֥רֶד מֹשֶׁ֖ה אֶל־הָעָ֑ם וַיֹּ֖אמֶר אֲלֵהֶֽם׃

כה וּנְחַת מֹשֶׁה לְעַמָּא וַאֲמַר לְהוֹן׃

רש"י◄ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם • הַתְרָאָה זוֹ. **אבן עזרא.**

כ (א) וַיְדַבֵּ֥ר אֱלֹהִ֖ים אֵ֣ת כָּל־הַדְּבָרִ֣ים הָאֵ֔לֶּה לֵאמֹֽר׃

א וּמַלִּיל יְיָ יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין לְמֵימָר׃

רש"י◄ וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים • אֵין 'אֱלֹהִים' אֶלָּא דַּיָּן, לְפִי שֶׁיֵּשׁ פָּרָשִׁיּוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁאִם עַשָּׂאָן אָדָם מְקַבֵּל שָׂכָר, וְאִם לָאו, אֵינוֹ מְקַבֵּל עֲלֵיהֶם פֻּרְעָנוּת, (מכילתא) יָכוֹל אַף עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים", דַּיָּן לְהִפָּרַע. **אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** • מְלַמֵּד שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת בְּדִבּוּר אֶחָד, מַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לוֹמַר כֵּן. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר עוֹד 'אָנֹכִי' וְ'לֹא יִהְיֶה לְךָ'? — שֶׁחָזַר וּפֵרַשׁ עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. (וְקָשְׁיַת אִם כֵּן כוּ' פֵּרוּשׁ: לְפִי זֶה שֶׁמּוּכָח מִ'אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה' שֶׁגַּם שְׁאָר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כֻּלָּם אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּדִבּוּר אֶחָד, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "אָנֹכִי וְגוֹ'"? רָצָה לוֹמַר, מַה בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ בְּמַה שֶׁפֵּרַט לְשׁוֹן ב' דִּבְרוֹת אֵלּוּ מֵהַשְּׁאָר, מִדְּהוֹצִיאָם בְּלָשׁוֹן זֶה שֶׁהַמַּשְׁמָעוּת, דַּוְקָא אֵלּוּ שְׁנַיִם בִּפְרָט מִפִּי הַגְּבוּרָה יָצְאוּ, וַהֲלֹא לְפִי זֶה כֻּלָּם כְּמוֹהֶם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ דִּבְּרָם? וְתֵרֵץ שֶׁחָזַר וּפֵרַשׁ וְכוּ' וְרוֹצֶה לוֹמַר: בְּאוֹתָהּ הַחֲזָרָה, לֹא הֻחֲזַר לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל יָצָא, אֶלָּא עַל הַפֶּרָט, אֵלּוּ שְׁתֵּי דִּבְּרוֹת רִאשׁוֹנוֹת בִּיחוּד, וְדוֹק). **לֵאמֹר** • מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ עוֹנִין עַל הֵן, הֵן, וְעַל לָאו, לָאו. (מכילתא)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש ח"א עמ' 148 ואילך)

עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת וַעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: (כ, א)

וְיָדוּעַ הַתְּמִיהָ, הֲרֵי לֵאמֹר פֵּרוּשׁוֹ לוֹמַר לָאֲחֵרִים, וּמִכֵּיוָן שֶׁכָּל בנ"י הָיוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, וַאֲפִילוּ הַנְּשָׁמוֹת שֶׁל דּוֹרוֹת הַבָּאִים הָיוּ שָׁם (כִּדְאִי' בשמו"ר כח, ו) מַה שַּׁיָּךְ כָּאן "לֵאמֹר" "לֵאמֹר לָאֲחֵרִים"?

ותֵּירֵץ הָרַב הַמַּגִּיד מִמֶּעזְרִיטְשׁ:

"לֵאמֹר" כָּאן מְרַמֵּז עַל ה"עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם" (אבות פ"ה מ"א), וּפֵרוּשׁ וַיְדַבֵּר גו' לֵאמֹר הוּא, לְקַשֵּׁר אֶת הַ"וַיְדַבֵּר" - עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת עִם הַ"לֵאמֹר" - ה"עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת".

פֵּרוּשׁ הַדְּבָרִים:

בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם יֵשׁ שְׁנֵי מַצָּבִים. יֵשׁ זְמַן שֶׁבּוֹ הוּא עָסוּק כָּלּוֹ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה – עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וְיֵשׁ זְמַן שֶׁבּוֹ עָסוּק הוּא רֹאשׁוֹ וְרִבּוֹ בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת (הַמְּתֻרִּים ע"פ תּוֹרָה) – עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם.

וְיָכוֹלָה לִהְיוֹת הַוָּא־אֲמִינָא אֵצֶל הָאָדָם, שֶׁבְּעֵת עָסְקוֹ בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת, 'מְנָתָק' הוּא מִלִּמּוּד הַתּוֹרָה, וְיָכוֹל הוּא לְסַדֵּר דֶּרֶךְ חַיָּיו שֶׁלֹּא ע"פ הַשָּׂקָפַת הַתּוֹרָה.

וְזֶה פֵּרוּשׁ "וַיְדַבֵּר גו' לֵאמֹר" שֶׁגַּם בְּעֵת עָסְקוֹ בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת – עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה קָשׁוּר לַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, בָּזֶה שֶׁגַּם אָז דֶּרֶךְ חַיָּיו יִהְיֶה ע"פ הַשָּׂקָפַת הַתּוֹרָה.

אבן עזרא על התורה

כד וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ. לְמַעְלָה מְעַט מֵהַגְּבוּל, שֶׁלֹּא יִרְחַק מִישְׂרָאֵל. כִּי עֲתִידִים הֵם לוֹמַר לְךָ כְּכֹלּוֹת הַשָּׁם לְדַבֵּר עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים, דַּבֵּר אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה. וְהִנְנִי מֹשִׁיב לוֹ עַל שְׁאֵלָתוֹ, כִּי לֹא אָמַר לוֹ שֶׁיַּזְהִירֵם שֶׁלֹּא יִרְאוּ אוֹתוֹ, אַךְ שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ הַגְּבוּל. כִּי הֵם צְרִיכִים שֶׁיַּזְהִירֵם הוּא בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה שֶׁיִּשְׁמְעוּ וְיִשָּׁמְרוּ נַפְשָׁם:

כה וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם. וּבְהַשְׁלִימוֹ לוֹמַר לָהֶם, וְעָלָה הוּא וְאַהֲרֹן לְפָנִים מֵהַגְּבוּל אֶל הָהָר, מִיַּד דִּבֵּר הַשֵּׁם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש ח"ו עמ' 124 ואילך)

עַל הֵן הֵן וְעַל לְאו לְאו

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: (כ, א)

מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים עַל הֵן הֵן וְעַל לָאו לָאו, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, עַל הֵן הֵן וְעַל לָאו הֵן (מכילתא)

יֵשׁ לְפָרֵשׁ פְּלוּגְתָּא זוֹ בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת:

בְּמִצְוֹת הַתּוֹרָה יֶשְׁנָם שְׁנֵי פְּרָטִים: א. בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת מְקַיְּמִים רְצוֹן הַבּוֹרֵא ית', וְכִלְשׁוֹן בִּרְכַּת הַמִּצְוֹת כְּלָן "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ". ב. עַל יְדֵי כָּל מִצְוָה מְבָרֵר וּמְזַכֵּךְ חֵלֶק אֶחָד בְּגוּפוֹ וְנִשְׁמָתוֹ, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר"ק (ח"א קע, ב) דרמ"ח מ"ע הֵן כְּנֶגֶד רְמַ"ח אֵיבָרִים וְשָׁסָ"ה מִצְוֹת ל"ת הֵן כְּנֶגֶד שָׁסָ"ה גִּידִים. דִּבְכָל מִצְוָה הוּא מְזַכֵּךְ אֵבָר וְגִיד אֶחָד שֶׁבְּגוּפוֹ.

וְהִנֵּה, בְּעִנְיַן זְכוּךְ הָאָדָם שֶׁעַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת, יֵשׁ חִלּוּק בֵּין מ"ע לְמִצְוֹת ל"ת. דְּמ"ע תָּכְנָם שֶׁעַל יְדֵי קִיּוּמָם הוּא מְזַכֵּךְ וּמַעֲלֶה אֶת הָאֲבָר הַשַּׁיָּךְ לְמִצְוָה זוֹ, אַף מל"ת תָּכְנָם דְּאִסּוּרִים אֵלּוּ יֵשׁ בָּהֶם רַע כו', וְלָכֵן צָרִיךְ לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא לְהִכָּשֵׁל בָּהֶן כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹרִיד וְיַפְגִּם אֶת הַחֵלֶק בְּגוּפוֹ וּבְנִשְׁמָתוֹ הַשַּׁיָּךְ למצוות־לא־תעשה זוֹ.

אַף בְּעִנְיַן קִיּוּם רְצוֹן הַבּוֹרֵא הֲרֵי כָּל הַמִּצְוֹת שָׁוְוֹת הֵן. דְּהֵן כְּשֶׁמְּקַיְּם מ"ע וְהֵן כְּשֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר עַל מל"ת, תֹּכֶן שְׁנֵיהֶם הוּא שֶׁעַ"ז הוּא מְקַיֵּם רְצוֹן וְצִוּוּי הַשֵּׁי"ת.

וּבָזֶה פְּלִיגִי ר"י ור"ע. לְדַעַת ר"י רָאוּ בְּנֵ"י בְּמ"ת שֶׁתּוֹמ"צ מְזַכְּכִים וּמַעֲלִים אֶת הָאָדָם, וְלָכֵן עָנוּ "עַל הֵן הֵן" – שֶׁבְּמ"ע רָאוּ אֶת הַטּוֹב וְעִנְיַן הַחִיּוּבִי שֶׁפּוֹעֵל בָּאָדָם, וְ"עַל לָאו לָאו" – שֶׁרָאוּ אֶת הָרַע וְהָעִנְיָן הַשְּׁלִילִי שֶׁיֵּשׁ במצוות־לא־תעשה.

אַף ר"ע ס"ל שֶׁגַּם עַל מ"ע וְגַם עַל מִצְוֹת ל"ת עָנוּ "הֵן". כִּי בְּעֵת מ"ת הָיָה נִרְגָּשׁ שְׁיָסוֹד וְתֹכֶן כָּל הַמִּצְוֹת הוּא שֶׁמּוּכָן וּמְזֻמָּן לְקַיְּמָם רְצוֹן הַבּוֹרֵא בְּכָל אֹפֶן שֶׁתִּהְיֶה, הֵן לְקַיְּמָם מִצְוֹתָיו וְהֵן שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עֲלֵיהֶן ח"ו. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

א וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים. יֵשׁ שְׁאֵלוֹת קָשׁוֹת בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת. אָמְרוּ רַבִּים כִּי הַשָּׁנִים הַדְּבָרִים לְבַדָּם אָמַר הַשֵּׁם. וְעֵדוּתָם שֶׁכָּתוּב בְּדִבּוּר רִאשׁוֹן אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, וּבִשְׁנִיָּה כִּי אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא. וּבַשְּׁלִישִׁי כָּתוּב אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ. גַּם אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא, וְלֹא אָמַר שְׁמִי. וּבְרִבִיעִי כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' וְגוֹ' עַל כֵּן בֵּרַךְ ה'. וּבַחֲמִישִׁי אָמַר אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לָךְ. וְיֵשׁ לִשְׁאוֹל אֵיךְ יִסְפֹּר דִּבּוּר אָנֹכִי בַּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים כִּי הוּא הַמְצֻוֶּה, וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ מִצְוַת עֲשֵׂה וְלֹא מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. וּשְׁאֵלוֹת קָשׁוֹת מֵאֵלֶּה. וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ קֹרְאִנוּ זוֹ הַפָּרָשָׁה שֶׁהִיא פָּרָשַׁת וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ רִאשׁוֹנָה, וּפָרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן שְׁנִיָּה. וְהִנֵּה רָאִינוּ כִּי מִתְחִלַּת אָנֹכִי וְעַד סוֹף אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא, אֵין שִׁנּוּי בֵּין ב' הַפָּרָשִׁיּוֹת. וּמִתְּחִלַּת זָכוֹר עַד סוֹף עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים, שִׁנּוּי בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. בָּרִאשׁוֹנָה זָכוֹר, וּבַשְּׁנִית שָׁמוֹר. גַּם שָׁם בָּאַחֲרוֹנָה תּוֹסֶפֶת, כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ. בָּרִאשׁוֹנָה וּבְהָמְתֶּךָ, וּבַשְּׁנִיָּה תּוֹסֶפֶת, וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ. וְהַקָּשֶׁה מִכָּל אֵלֶּה, כִּי בָּרִאשׁוֹנָה כָּתוּב טַעַם שַׁבָּת, כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. וְאָמַר עוֹד, עַל כֵּן בֵּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת. וְאֵלֶּה הַפְּסוּקִים אֵינָם כְּתוּבִים בַּשְּׁנִית, רַק טַעַם אַחֵר, וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. וְאָמַר בָּאַחֲרוֹנָה, עַל כֵּן צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת. בָּרִאשׁוֹנָה כָּתוּב שָׁכֹר כִּבּוּד אָב וְאֵם שֶׁהוּא לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ, וְכֵן בַּשְּׁנִיָּה. רַק הוֹסִיף וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ. גַּם הוֹסִיף בְּכִבּוּד אָב וְאֵם, כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ. בָּרִאשׁוֹנָה כָּתוּב לֹא תִרְצָח לֹא תִנְאָף לֹא תִגְנֹב וְלֹא תַעֲנֶה. בַּשְּׁנִיָּה כָּתוּב לֹא תִרְצָח וְלֹא תִנְאָף וְלֹא תִגְנֹב וְלֹא תַעֲנֶה. בָּרִאשׁוֹנָה כָּתוּב עַד שֶׁקֶר, וּבַשְּׁנִית עֵד שָׁוְא. בָּרִאשׁוֹנָה כָּתוּב לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ, לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ. וּבַשְּׁנִית וְלֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ, וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ. בָּרִאשׁוֹנָה אֵין כָּתוּב שָׂדֵהוּ, וּבַשְּׁנִית כָּתוּב שָׂדֵהוּ. בָּרִאשׁוֹנָה עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ קֹדֶם שׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ, וּבַשְּׁנִית שׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ. בָּרִאשׁוֹנָה כָּתוּב וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר, וּבַשְּׁנִית אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר ה' אֶל כָּל קְהַלְכֶם. וְכַאֲשֶׁר חִפַּשְׂנוּ בְּדִבְרֵי חֲז"ל מַה אָמְרוּ עַל כָּכָה, מָצָאנוּ שֶׁאָמְרוּ זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ. וְזֶה הַדָּבָר קָשֶׁה מִכָּל הַקֻּשְׁיוֹת שֶׁהָיוּ לָנוּ כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ. וְחָלִילָה חָלִילָה שֶׁאֹמַר שֶׁלֹּא דִּבְּרוּ נְכוֹנָה, כִּי דַּעְתֵּנוּ נִקְלָה כְּנֶגֶד דַּעְתָּם. רַק אֲנַשֵּׁי דּוֹרֵינוּ יַחְשְׁבוּ כִּי דִּבְרֵיהֶם כְּמִשְׁקָלָם, וְאֵינֶנּוּ כֵּן כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בְּסוֹף אַחַר שֶׁאַזְכִּיר הַקֻּשְׁיוֹת. וּבְאַחֲרוֹנָה אֲפָרֵשׁ הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה לְהָסִיר כָּל הַקֻּשְׁיוֹת וְהַשְּׁאֵלוֹת שֶׁבַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת. וְלֹא יִתְכֵּן שֶׁיֵּאָמַר זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּבַת אַחַת רַק בְּמַעֲשֶׂה נֵס. וְהִנֵּה נוֹדָה כִּי גַּם כֵּן יֵשׁ לִשְׁאוֹל לָמָּה לֹא נִכְתַּב בָּרִאשׁוֹנָה זָכוֹר וְשָׁמוֹר, וְגַם בַּדִּבּוּר שֵׁנִית. וְהִנֵּה מַה נַּעֲשָׂה בְּאוֹתָם הַפְּסוּקִים אִם נֶאֶמְרוּ בְּבַת אַחַת כְּמוֹ שְׁתֵּי מִלּוֹת שֶׁשָּׁעָתָם אֶחָד וְשָׁוֶה, שֶׁתְּהֶיֶנָּה נֶאֶמְרוֹת בְּבַת אַחַת. וְאֵיךְ יֹאמַר הַשֵּׁם כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ. וְעוֹד, מָתַי צִוָּה לִפְנֵי זֶה הַמַּעֲמָד עַל כִּבּוּד אָב וָאֵם. וְהִנֵּה אֵין כָּתוּב בָּרִאשׁוֹנָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ.אֵם כֵּן, אָמַר זֶה וְלֹא אָמַר זֶה. וְאֵיךְ יֹאמַר וְלֹא תִנְאָף בְּוַי"ו. וְגַם לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ, וּבַשְּׁנִית לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ. וְעוֹד אֵיךְ יֹאמַר עַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְאַחַר כַּךְ שׁוֹרוֹ וַחֲמוֹרוֹ, וְיֹאמַר בְּבַת אַחַת הֵפֶךְ הַדָּבָר. וְאֵין הַדַּעַת סוֹבֶלֶת כָּל אֵלֶּה הַדְּבָרִים. וְהַקָּשֶׁה מִכָּל מַה שֶּׁהִזְכַּרְתִּי, כִּי כָּל פֶּלֶא שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי מֹשֶׁה, יֵשׁ לְמִקְצָתוֹ דִּמְיוֹן, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וְהִנֵּה זֶה הַדָּבָר הַפֶּלֶא וָפֶלֶא שֶׁהַשֵּׁם דִּבֵּר זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּבַת אַחַת, וְהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת זֶה כָּתוּב וּמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה יוֹתֵר מִכָּל הָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים שֶׁנִּכְתְּבוּ. וְאִם אֲמַרְנוּ אֵין דִּבּוּר הַשֵּׁם כְּדִבּוּר כָּל אָדָם. הִנֵּה אֵיךְ הֲבִינוּ יִשְׂרָאֵל דִּבּוּר הַשֵּׁם. כִּי הָאָדָם אִם יִשְׁמַע זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּבַת אַחַת, לֹא יָבִין לֹא זֶה וְלֹא זֶה, וַאֲפִילּוּ מִלָּה אַחַת. כְּמוֹ זָכוֹר, אִם לֹא יִשְׁמַע הַזַּי"ן לְפָנַי הַכַּ"ף וְהָרֵי"שׁ, לֹא יָבִין מַה דִּבֶּר הַמְדַבֵּר. וְהִנֵּה יָדַעְנוּ כִּי הָרִגְשַׁת הָעַיִן נִכְבֶּדֶת מֵהָרִגְשַׁת הָאָזֶן. כִּי יָדַעְנוּ בְּרָאיוֹת גְּמוּרוֹת כִּי רֶגַע הָרְאוּת הַבָּרָק לָעַיִן הוּא רֶגַע הָרַעַם, רַק הָעַיִן רָאֲתָה מֵרָחוֹק, וְהָאָזְיר מֵבִיא הַקּוֹל אֶל הָאָזֶן. וַהֲלִיכָתוֹ לְאַט, וְלֹא יַגִּיעַ אֶל הָאָזֶן רַק אַחַר עֲבוֹר הָרֶגַע. וְהָאוֹתִיּוֹת שֶׁהָאָדָם מְדַבֵּר בָּם, דְּמוּתָם נִכְתָּב בָּאֲוִיר עַל דֶּרֶךְ מוֹצָאָם מֵהַחֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת, לֹא עַל דֶּרֶךְ הַמִּכְתָּב שֶׁהוּא בְּיַד בֶּן אָדָם. וְהִנֵּה כָּל אוֹת הַזַּי"ן נִכְנָס בְּאָזֶן קוֹדֶם כַּ"ף וְי"ו רֵי"שׁ. וְהִנֵּה אִם נֹאמַר פֶּלֶא הָיָה שֶׁנֶּאֱמַר זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּבַת אַחַת, אֵיךְ תִּשְׁמַע הָאָזֶן. וְאִם נֹאמַר גַּם פֶּלֶא הָיָה שֶׁתִּשְׁמַע הָאָזֶן שְׁתֵּי מִלּוֹת בְּבַת אַחַת שֶׁלֹּא כַּמִּנְהָג לִשְׁמוֹעַ שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת. לָמָּה לֹא הִזְכִּירוּ זֶה חֲכָמִים ז"ל שֶׁהוּא כָּבֵד מִן הַדִּבּוּר בְּבַת אַחַת. וּמַה נַּעֲשָׂה בַּקֻּשְׁיוֹת הַנִּשְׁאָרוֹת מִשְּׁנֵי הַפְּסוּקִים שֶׁאֵין טַעֲמָם אֶחָד, כְּמוֹ זָכוֹר וְשָׁמוֹר. וְהַכָּתוּב בַּשְּׁנִיָּה וְלֹא בָּרִאשׁוֹנָה. גַּם אֵיךְ נִתְקַן לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ עִם וְלֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ. גַּם הַהֻפּוּכִים. וְלֹא אוֹכַל לְפָרֵשׁ לְךָ כָּל אֵלֶּה עַד אֲפָרֵשׁ לְךָ מוּסָר,

דֶּרֶךְ לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וְהַשֵּׁם הוּא עַדִי וְיוֹדֵעַ סוֹדִי, כִּי לוּלֵי שֶׁהֻצְרַכְתִּי לְפָרֵשׁ אֵלֶּה הַקְּשָׁיוֹת, הָיִיתִי מַחֲרִישׁ. וְלִפְנֵי שֶׁאֲפָרֵשׁ אֲתַקֵּן דִּבְרֵי חֲז״ל: **אָמַר אַבְרָהָם הַמְחַבֵּר**. מִשְׁפַּט אֲנָשֵׁי לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּאָרוּ דִּבּוּרָם בָּאֹר הֵיטֵב, וּפַעַם יֹאמְרוּ הַצּוֹרֶךְ בְּמִלּוֹת קְצָרוֹת שֶׁיּוּבַל הַשּׁוֹמֵעַ לְהָבִין טַעֲמָם. וְדַע כִּי הַמִּלּוֹת הֵם כְּגוּפוֹת, וְהַטְּעָמִים הֵם כִּנְשָׁמוֹת. וְהַגּוּף לַנְּשָׁמָה כְּמוֹ כְּלִי. עַל כֵּן מִשְׁפָּט כָּל הַחֲכָמִים בְּכָל לָשׁוֹן, שֶׁיִּשְׁמְרוּ הַטְּעָמִים. וְאֵינָם חוֹשְׁשִׁים מִשְּׁנוּי הַמִּלּוֹת, אַחַר שֶׁהֵם שָׁוִוּת בְּטַעֲמָן. וְהִנֵּה אֶתֵּן לְךָ דִּמְיוֹנוֹת. אָמַר ה׳ לְקֹרֶן אָרוּר אַתָּה מִן הָאֲדָמָה, כִּי תַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה לֹא תוֹסֵף תֵּת כֹּחָהּ לָךְ, נָע וָנָד תִּהְיֶה בָּאָרֶץ. וְקֹרֶן אָמַר הֵן גֵּרַשְׁתָּ אוֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. וּמִי הוּא שֶׁאֵין לוֹ לֵב שֶׁיַּחְשֹׁב כִּי הַטַּעַם אֵינוֹ שָׁוֶה בַּעֲבוּר שִׁנּוּי הַמִּלּוֹת. וְהִנֵּה אָמַר אֶלְיעֶזֶר הַגְּמִיאיני נָא, וְהוּא אָמַר וְאוֹמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא. אָמַר מֹשֶׁה, בְּכוֹר הַשֵּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר, וְכָתוּב בְּכוֹר הַשְׁפָּחָה אֲשֶׁר אַחַר הָרֶחָיִם. וּמֹשֶׁה הִזְכִּיר הַתְּפִלָּה בְּמִשְׁנָה תּוֹרָה שֶׁהִתְפַּלֵּל עַל יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוּר הָעֶגֶל, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לַתְּפִלָּה הַנִּזְכֶּרֶת בְּפָרָשַׁת כִּי תֹשֵׂא, לְמִי שֶׁאֵין לוֹ לֵב לְהָבִין. וְהַכֹּל, כָּל דִּבֵּר שִׁנּוּי כְּמוֹ חֲלוֹם פַּרְעֹה וּבְוּכַדְנֶצַּר, וַאֲחֵרִים רַבִּים, תִּמְצָא מִלּוֹת שׁוֹנוֹת, רַק הַטַּעַם שָׁוֶה. וְכַאֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ שֶׁפַּעַם יֹאחֲזוּ דֶּרֶךְ קְצָרָה וּפַעַם אֲרֻכָּה. כָּךְ יַעֲשׂוּ פְּעָמִים לְהוֹסִיף אוֹת מְשֻׁרֶת אוֹ לִגְרוֹעַ אוֹתוֹ, וְהַדָּבָר שָׁוֶה. אָמַר הַשֵּׁם וּתְכֻלַּת וְאַרְגָּמָן, וּמֹשֶׁה אָמַר תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן. אָמַר הַשֵּׁם אַבְנֵי שֹׁהַם, וּמֹשֶׁה אָמַר וְאַבְנֵי שֹׁהַם. וְכָאֵלֶּה רַבִּים וּשְׁנֵיהֶם נְכוֹנִים. כִּי הַכָּתוּב בְּלֹא וָי״ו, אָחַז דֶּרֶךְ קְצָרָה וְלֹא יַזִּיק. גַּם הַכָּתוּב בְּוָי״ו לֹא יַזִּיק, בַּעֲבוּר שֶׁהוֹסִיף לְבָאֵר. וְהִנֵּה הַוָּי״ו שֶׁהִיא נִרְאֵית בְּמִבְטָא הַפֶּה, אֵין אָדָם מְבַקֵּשׁ לוֹ טַעַם, לָמָּה נִגְרַע וְלָמָּה נִכְתָּב וְלָמָּה נוֹסָף. כִּי זֶה וְזֶה נָכוֹן. וְהִנֵּה עַל הַנִּרְאֶה שֶׁיְּבוּטָא בּוֹ, לֹא יְבַקֵּשׁ עָלָיו בִּכְתָב טַעַם. אִם כֵּן לָמָּה נְבַקֵּשׁ טַעַם בַּנּוּן הַנֶּעֱלָם שֶׁלֹּא יְבוּטָא בּוֹ, כְּמוֹ מִלַּת לְעוֹלָם, לָמָּה נִכְתָּב מָלֵא אוֹ לָמָּה חָסֵר. וְהִנֵּה בְּנֵי הַדּוֹר יְבַקְּשׁוּ טַעַם לַמָּלֵא גַּם לֶחָסֵר. וְאִלּוּ הָיוּ מְבַקְּשִׁים טַעַם לְאֶחָד מֵהֶם. אוֹ שֶׁהַמִּנְהָג הָיָה לְכָתוֹב הַכֹּל עַל דֶּרֶךְ אַחַת, הָיִיתִי מַחֲרִישׁ. וְהִנֵּה אֶתֵּן לְךָ מָשָׁל, אָמַר לִי אָדָם אֶחָד, כָּתוֹב לִזְרְעִי וְזֶה כְּתוֹב. אֲנִי פִּלּוֹנִי אוֹהֵבְךָ לְעוֹלָם. וְכַתַּבְתִּי פִּלְנִי בְּלֹא וָי״ו. אֹהֲבְךָ גַּם כֵּן בְּלֹא וָי״ו. לְעֹלָם חָסֵר. וּבָא רֹאובֵן וּשְׁאָלַנִי לָמָּה כָּתַבְתָּ חֲסֵרִים. וַאֲנִי אֵין לִי צוֹרֶךְ לִכְתּוֹב רַק מַה שֶּׁאָמַר לִי. וְאֵין לִי חֵפֶץ לְהָיוֹתָם מְלֵאִים אוֹ חֲסֵרִים, אוּלַי יָבוֹא לְוִי וְיוֹדִיעֵנִי אֵיךְ אֶכְתּוֹב. וְלֹא אֶרְצֶה לְהָאֲרִיךְ, רַק הַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וְעַתָּה אֲפָרֵשׁ לְךָ הַשְּׁאֵלוֹת הַנִּזְכָּרוֹת. דַּע כִּי עֶשְׂרֶת הַדְּבָרִים כַּאֲשֶׁר הֵם כְּתוּבִים בְּפָרָשָׁה הַזֹּאת, הַשֵּׁם אָמָרָם כֻּלָּם. כִּי כָתוּב וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר. וּתְחִלָּתָם אָנֹכִי, וְסוֹפָם וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ. וְגַם מֹשֶׁה אָמַר כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים בַּשֵּׁנִית, אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר ה׳ אֶל כָּל קְהַלְכֶם, וְאֵין הֶפְסֵק בֵּינֵיהֶם. וְעוֹד, כַּאֲשֶׁר נִכְתְּבוּ כּוּלָּם בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים, כֵּן אָמָרָם הַשֵּׁם כֻּלָּם. וְהָעֵדוּת שֶׁהֵבִיאוּ שֶׁהַכָּתוּב בַּדִּבּוּר הַשְּׁלִישִׁי וְהָרְבִיעִי וְהַחֲמִישִׁי אֵינוֹ עַל דֶּרֶךְ הַמְדַבֵּר. יֵשׁ לְהָשִׁיב, אֲחֵרֵי שֶׁקִּבַּלְתָּ זֶה הַשֵּׁם לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים, עַל כֵּן אָמַר לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה׳ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא. גַּם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה׳. וְעוֹד. כִּי מִשְׁפַּט אֲנָשֵׁי לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ לְדַבֵּר כָּכָה. כָּתוּב לֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי, וְאַחֲרָיו כָּתוּב תָּבִיא בֵּית ה׳ אֱלֹהֶיךָ. וְרַבִּים כְּאֵלֶּה. וְהָאוֹמְרִים כִּי דִּבּוּר אָנֹכִי אֵינוֹ מֻעֲשָׂרֶת הַדְּבָרִים, בְּזֶה נֶחְלָקוּ. יֵשׁ אוֹמְרִים לֹא יִהְיֶה לְךָ הוּא הַדִּבּוּר הָרִאשׁוֹן. וְהַשֵּׁנִי לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל. וְזֶה אֵינוֹ נָכוֹן, כִּי מִעְנָן אֶחָד הוּא, זֶה וָזֶה. בֵּין בַּסֵּתֶר בֵּין בְּגָלוּי, בֵּין בָּאֱמוּנַת הַלֵּב בֵּין בְּמַעֲשֶׂה. וְהִנֵּה בַּדִּבּוּר זָכוֹר, אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ בַּסֵּתֶר וּבְגָלוּי, וְהַכֹּל מִצְוָה אַחַת. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ כִּי לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ, דִּבּוּר תְּשִׁיעִי. וְהַדִּבּוּר עֲשִׂירִי, לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ. וְרַאָיָתָם כִּי הַשֵּׁם אָמַר פְּעָמִים לֹא תַחְמֹד, כִּי הַחְמּוּד הוּא עַל שְׁנֵי דְּבָרִים. הָאֶחָד יוֹצֵא לְמַעֲשֶׂה, כְּמוֹ גָּזֵל. וְכִמּוֹהוּ, וְלֹא יַחְמֹד אִישׁ אֶת אַרְצֶךָ. שֶׁאִם זֶה הַחְמּוּד הַשֵּׁנִי בַּלֵּב, הָיָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רָעָה. וְלֹא תַחְמֹד הַשֵּׁנִי הוּא בַּלֵּב, עַל כֵּן הוֹצִיאָם מֹשֶׁה לְפָרֵשׁ לֹא תִתְאַוֶּה. גַּם זֶה דִּבְרֵי הֶבֶל, כִּי מַה טַּעַם יִזְכּוֹר הַגָּזֵל עִם הַבַּיִת לְבַדּוֹ. וְהִנֵּה לֹא הִזְכִּיר הָאֲחֵרִים עִמּוֹ. וְהִנֵּה אֶתֵּן לְךָ מִדִּבְרֵי מֹשֶׁה רְאָיָה, שֶׁאָלוּ לֹא דִּבְּרוּ נְכוֹנָה. הִנֵּה הַשֵּׁם אָמַר לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ, וּמֹשֶׁה אָמַר לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ. וּלְפִי דַּעְתָּם שֶׁלֹּא תַחְמֹד הַשֵּׁנִי הַכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת הוּא בַּלֵּב, וְהָרִאשׁוֹן גְּזֵלַת הַבַּיִת. וְהִנֵּה מֹשֶׁה הֶפֵךְ הַדָּבָר, כִּי אָמַר עִם וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ, וְאָמַר עִם לֹא תַחְמֹד שֶׁהוּא הַגָּזֵל אֵשֶׁת רֵעֶךָ. וְהִנֵּה נִשְׁמַת טַעֲמָם. וְהָאֱמֶת כִּי דִּבּוּר אָנֹכִי הוּא הָרִאשׁוֹן, כַּאֲשֶׁר אֲפָרַשְׁנוּ בִּמְקוֹמוֹ. וְעַתָּה אֲדַבֵּר עַל זָכוֹר וְשָׁמוֹר. דַּע כִּי הַטְּעָמִים הֵם שְׁמוֹרִים, לֹא הַמִּלּוֹת. וְהִנֵּה יִצְחָק אָבִינוּ אָמַר לְעֵשָׂו, בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת. וְרִבְקָה אָמְרָה לְיַעֲקֹב שֶׁשָּׁמְעָה שֶׁאָמַר וַאֲבָרֶכְךָ לִפְנֵי ה׳ לִפְנֵי מוֹתִי, כְּמוֹ בְּטֶרֶם אָמוּת. אִם כֵּן, מַה טַּעַם לְהוֹסִיף לִפְנֵי ה׳. הַתְּשׁוּבָה, הִיא יָדְעָה כִּי יִצְחָק נְבִיא לַה׳, וְהַבְּרָכָה שֶׁיְּבָרֵךְ בְּרָרָךְ נְבוּאָה הִיא. עַל כֵּן אָמְרָה לְיַעֲקֹב לִפְנֵי ה׳, וְהִנֵּה הִיא כְּמוֹ מְפָרֶשֶׁת טַעַם הַבְּרָכָה. וְכָכָה עָשָׂה מֹשֶׁה, כִּי עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים הַכְּתוּבִים בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת, דִּבְרֵי הַשֵּׁם בְּלִי תוֹסֶפֶת וּמִגְרַעַת, וְהֵם לְבַדָּם הַכְּתוּבִים עַל לוּחוֹת הַבְּרִית. לֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר הַגָּאוֹן כִּי זָכוֹר הוּא בַּלּוּחַ הָא׳, וְשָׁמוֹר בַּלּוּחַ הַשֵּׁנִי. וַעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים הַכְּתוּבִים בְּפָרָשַׁת וְאֶתְחַנַּן הֵם דִּבְרֵי מֹשֶׁה. וְהָרְאָיָה הַגְּמוּרָה, שֶׁשָּׁם כְּתִיב פַּעֲמַיִם כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ. וְדַע כִּי בְּאַחֲרִית מוֹחַ הָרֹאשׁ הוּא הַזִּכָּרָה. וְהַמָּקוֹם מָקוֹם מִשְׁמֶרֶת הַצְּוָרוֹת. וְהִנֵּה הַזִּכָּרָה כּוֹלְלוֹת הַשְּׁמִירָה. וְטַעַם זָכוֹר, שֶׁיִּזְכֹּר כָּל יוֹם אֵיזֶה יוֹם הוּא מֵהַשָּׁבוּעַ. וְכָל זֶה בַּעֲבוּר שֶׁיִּשְׁמוֹר הַיּוֹם הַשַּׁבִּיעִי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה. וְהִנֵּה טַעַם הַזִּכָּרָה הִיא הַשְּׁמִירָה. וְכַאֲשֶׁר אָמַר הַשֵּׁם זָכוֹר, הֵבִינוּ כָּל הַשּׁוֹמְעִים כִּי טַעֲמוֹ כְּמוֹ שָׁמוֹר, כְּאִלּוּ בְּבֹת אַחַת נֶאֶמְרוּ. וְלֹא הוּצְרַךְ מֹשֶׁה לְהַזְכִּיר בַּשֵּׁנִית טַעַם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה׳. כִּי בִּתְחִלָּה אָמַר כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ, כְּאִלּוּ אוֹמַר כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ בְּדִבּוּר זָכוֹר עַד וַיְקַדְּשֵׁהוּ. וּבַעֲבוּר שֶׁהַשֵּׁם צִוָּה שֶׁיִּשְׁבֹּת הָעֶבֶד וְהָאָמָה, וְלֹא פֵּרֵשׁ הַשֵּׁם לָמָּה זֶה, פֵּרֵשׁ מֹשֶׁה טַעְמוֹ, וְאָמַר זֶה שֶׁצִּוָּךְ הַשֵּׁם שֶׁיִּשְׁבֹּת הָעֶבֶד, בַּעֲבוּר שֶׁתִּזְכּוֹר שֶׁהָיִיתָ עֶבֶד כְּמוֹהוּ בְּמִצְרַיִם, וַיִּפְדְּךָ הַשֵּׁם. וְדַע כִּי הַשְׁמָטָה דְּבָרִים כּוֹלָם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְדִבּוּר כַּבֵּד הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וּמִשְׁקוּל הַדַּעַת שֶׁנָּטַע הַשֵּׁם בְּלֵב הָאָדָם, חַיָּב כָּל אָדָם לְהַטִּיב לְמִי שֶׁיֵּיטִיב לוֹ. וְהִנֵּה הַבֵּן לֹא יָצָא לְעוֹלָם רַק עַל יַד אֲבוֹתָיו, וְהֵם גְּמָלוּהוּ וְטִפְּחוּהוּ וְרִבּוּהוּ וְהִשְׁקוּהוּ וְהֶאֱכִילוּהוּ וְהִלְבִּישׁוּהוּ, חַיָּב לְכַבְּדָם כָּל יָמָיו. כִּי הֵם הָיוּ לוֹ הַסִּבָּה לִהְיוֹתוֹ חַי עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, עַל כֵּן שָׁכְרוֹ לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ. וּבַעֲבוּר כִּי הַשֵּׁם נָפַח בּוֹ נְשָׁמָה עַל יְדֵיהָאָבוֹת שֶׁתִּקְנוּ הַגּוּף, צִוָּה שֶׁיְּכַבֵּד אֲבוֹתָיו. כִּי מִי שֶׁיְּכַבֵּד, הוּא מְכַבֵּד אֶת הַשֵּׁם. וְהִנֵּה מֹשֶׁה פֵּרֵשׁ וְאָמַר כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ, וְאָמַר כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ, כִּי הַשָּׁכָר הוּא עַל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהָעֹנֶשׁ עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בַּפָּסוּק לֹא תִאכְלֻנּוּ. וְהִנֵּה אָמַר מֹשֶׁה אַתָּה חַיָּב לְכַבֵּד הָאָבוֹת לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ. וְזֶה הַחִיּוּב הוּא בְּשִׁקּוּל הַדַּעַת. גַּם בַּעֲבוּר שֶׁצִּוָּה הַשֵּׁם שֶׁתְּכַבְּדֵם, יִהְיֶה לְךָ עוֹד שָׂכָר טוֹב, וְהוּא לְמַעַן יִיטַב לָךְ, בַּעֲבוּר שֶׁשָּׁמַעְתָּ בְּקוֹל הַשֵּׁם. וְהִנֵּם דִּבְרֵי מֹשֶׁה, כַּאֲשֶׁר מְפָרֵשׁ בְּדִבְרֵי רִבְקָה. וּכְבָר אָמַרְתִּי כִּי אַבְנֵי שֹׁהַם, וְאַבְנֵי שֹׁהַם שָׁוֶה הוּא. גַּם לֹא תִנְאַף וְלֹא תִנְאָף, וְשָׁוְא וְשֶׁקֶר, בְּנֵי אָב אֶחָד הֵם. גַּם תַּחְמֹד וְתִתְאַוֶּה, מִבֶּטֶן אֶחָד יָצְאוּ. וְהַשֵּׁם אָמַר לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ, כִּי אַנְשֵׁי הַשֵּׂכֶל יִקְנוּ בַּיִת וְאַחַר כֵּן אִשָּׁה, וְאַחַר כֵּן עֶבֶד וְאָמָה, וְשׁוֹר וַחֲמוֹר לַחֲרֹשׁ שָׁדֵהוּ, וְכָכָה הֵם סְדוּרִים בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת. וּמֹשֶׁה סִדְּרָם עַל דֶּרֶךְ אַחֶרֶת, כִּי הַמַּחוֹרִים הֵם חוֹמְדִים אִשָּׁה תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ בַּיִת. וּכְנֶגֶד הַבַּיִת וְהַשָּׂדֶה, הַקְּדִים שׁוֹר וַחֲמוֹר שֶׁיַּחֲרֹשׁ בָּהֶם, וְאַחַר כָּךְ עֶבֶד וְאָמָה. וְכָלַל בָּאַחֲרוֹנָה וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ, כַּאֲשֶׁר כָּלַל הַשֵּׁם. וּבַעֲבוּר כִּי בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה, דִּבְרֵי הַשֵּׁם מְעוֹרָבִין, עַל כֵּן כָּתוּב אֶת הַדְּבָרִים, וְלֹא כָּל הַדְּבָרִים כַּאֲשֶׁר כָּתוּב בָּרִאשׁוֹנָה. דִּבּוּר הָרִאשׁוֹן אָנֹכִי, דַּע כִּי כָּל הַמִּצְוֹת הֵם עַל ב׳ דְּרָכִים. וְהַדֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹן, מִצְוֹת שֶׁהֵם נְטוּעוֹת מֵהַשֵּׁם

בְּלֵב כָּל אַנְשֵׁי דַּעַת, וְהֵם רַבִּים וְאֵין בַּעֲשָׂרֶת הַדְּבָרִים רַק הַשַּׁבָּת לְבַדָּהּ, שֶׁאֵינָהּ בִּכְלָל שִׁקּוּל הַדַּעַת. עַל כֵּן כָּל מַשְׂכִּיל בְּכָל עַם וְלָשׁוֹן מוֹדִים בָּהֶם, כִּי הֵם נִטּוּעִים בְּשִׁקּוּל הַדַּעַת, וַעֲלֵיהֶם אֵין לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרוֹעַ. וְהֵם שֶׁשָּׁמַר אַבְרָהָם עִם מִצְוֹת הָאֲחֵרוֹת נוֹסָפוֹת. וְהַשֵּׁם לֹא נָתַן הַתּוֹרָה רַק לְאַנְשֵׁי הַדַּעַת. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ דַּעַת אֵין לוֹ תּוֹרָה. וְהַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִית, מִצְוֹת הַנֶּעֱלָמוֹת, וְאֵין מִפְרָשׁוֹת לָמָּה צִוּוּ. וְחָלִילָה חָלִילָה שֶׁתִּהְיֶה מִצְוָה אַחַת מֵהֶן מְכַחֶשֶׁת שִׁקּוּל הַדַּעַת. רַק אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לִשְׁמוֹר כָּל אֲשֶׁר צִוָּנוּ הַשֵּׁם, בֵּין שֶׁגְּגָלָה לָנוּ הַסּוֹד בֵּין שֶׁלֹּא גִּלָּה. וְאִם מָצָאנוּ אַחַת מֵהֶן מְכַחֶשֶׁת שִׁקּוּל הַדַּעַת, אֵינֶנּוּ נָכוֹן שֶׁנַּאֲמִין בּוֹ, כִּי הוּא כְּמִשְׁמָעוֹ. רַק בְּסִפְרֵי חֲכָמֵינוּ ז״ל נְבַקֵּשׁ מַה טַּעְמוֹ, אִם הוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל. וְאִם לֹא מָצָאנוּ זֶה כָּתוּב, נְבַקֵּשׁ אֲנַחְנוּ וּנְחַפֵּשׂ בְּכָל יְכָלְתֵּנוּ, אוּלַי נוּכַל לְתַקֵּן אוֹתָהּ. וְאִם לֹא יָכְלְנוּ, נְנִיחֶנָּה כַּאֲשֶׁר הִיא, וְנוֹדֶה שֶׁלֹּא יָדַעְנוּ מֶה הָיָה. כְּמוֹ וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם, וְכִי הוּא צִוָּנוּ שֶׁנְּרַצְּחֶנּוּ בְּאֶבֶן זָרִי. וְיָדַעְנוּ דַּעַת בְּרוּרָה כִּי כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁאֵינָם חַיָּבוֹת מִשְׁקּוּל הַדַּעַת, סוֹד אֶחָד יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן, וְאִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ. וְהָעֵד עַל זֶה, כִּי כָּתוּב בְּמִקְצָתָם לָמָּה צִוּוּ, כְּמוֹ הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. וְחַג הַמַּצּוֹת, לְמַעַן תִּזְכּוֹר. וַאֲהַבְתֶּם אֶת הַגֵּר כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם. וְהַכִּלְאַיִם, פֶּן תִּקְדַּשׁ. וְלֹא יִרְבֶּה לוֹ סוּסִים וְלֹא יָשִׁיב אֶת הָעָם. וְכֵן לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים, וְהִזְכִּיר לָמָּה וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ. וְלֹא שֶׁהִיא מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כַּאֲשֶׁר הוּא כָּתוּב בְּהִלְכוֹת שִׁמְעוֹן בֶּן קַיְיָרָא. וְטַעַם וְקָרָא בּוֹ, לְבִלְתִּי רוּם לְבָבוֹ מֵאֶחָיו. וּפָרָשַׁת הַקָּהָל, לְמַעַן יִלְמְדוּ. וְרַבּוֹת מִצְוֹת כָּכָה. אִם כֵּן זִיּוּכֵל הַמַּשְׂכִּיל שֶׁהַשֵּׁם פָּקַח עֵינָיו, לָדַעַת מִדִּבְרֵי תּוֹרָה סוֹד כָּל הַמִּצְוֹת. וְכָל הַמִּצְוֹת עַל ג׳ דְּבָרִים. הָאַחַת מִצְוַת הַלֵּב. וְהַב׳ מִצְוֹת הַלָּשׁוֹן. וְהַג׳ מִצְוֹת עֲשֵׂה. וּמִצְוֹת הַלֵּב עַל שְׁנֵי דְּרָכִים, מִצְוֹת עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְהִנֵּה מִצְוֹת עֲשֵׂה וְאָהַבְתָּ אֵת ה׳ אֱלֹהֶיךָ. וּלְדָבְקָה בּוֹ וּלְיִרְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד. וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ. וּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ. וְלֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר. גַּם מִצְוַת הַלָּשׁוֹן, עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה. עֲשֵׂה כְּמוֹ קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים. גַּם וְדוּי מַעֲשֵׂר. וְרַבִּים כָּכָה. וּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ. אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל. לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ. וּמִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה בְּמַעֲשֶׂה הֵם רַבִּים, וְאֵין צוֹרֶךְ לְהַזְכִּירָם. וּמִצְוֹת הַלֵּב הֵם הָעִיקָּרִים הַנִּכְבָּדִים עַל כֻּלָּם. וְרַבִּים חָשְׁבוּ כִּי אֵין עָוֹן בְּמַחְשֶׁבֶת הַלֵּב, רַק בְּדִבְרֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וּבֶאֱמֶת כִּי הוּא קָשֶׁה לְהַבְדָּה יוֹתֵר מִכָּל מַחְשָׁבוֹת רָעוֹת, רַק הִיא כְּנֶגֶד כֻּלָּם. וַהֲלֹא יִרְאוּ כָּתוּב, שֵׁשׁ הִנֵּה שָׁנָא ה׳. וְשָׁם כָּתוּב, לֵב חוֹרֵשׁ מַחְשָׁבוֹת אָוֶן. וּכְתִיב הֱטִיבוֹתְכִי הָיָה עִם לְבָבֶךָ. הֱטִיבָה ה׳ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם. וְהָיָה לְבַבְכֶם שָׁלֵם. אֲנִי ה׳ חוֹקֵר לֵב. וַה׳ יִרְאֶה לַלֵּבָב. וְהִנֵּה זֶה הַדִּבּוּר הָרִאשׁוֹן הוּא עִיקַּר כָּל הַתְּשָׁעָה הַדְּבָרִים הַנִּכְתָּבִים אַחֲרָיו. וְהוּא קָרוֹב מִמִּצְוֹת הַלֵּב. וְטַעַם זֶה הַדִּבּוּר שֶׁיַּאֲמִין וְתִהְיֶה אֱמוּנַת לִבּוֹ בְּלִי סָפֵק, כִּי זֶה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד שֶׁהוּא נִכְתָּב וְלֹא נִקְרָא, הוּא לְבַדּוֹ אֱלֹהֵינוּ: שְׁאָלֵנִי רַבִּי יְהוּדָה הַלֵּוִי מְנוּחָתוֹ כָּבוֹד, לָמָּה הִזְכִּיר אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְלֹא אָמַר שֶׁעָשִׂיתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וַאֲנִי עָשִׂיתִיךָ. וְזֹאת הָיְתָה תְּשׁוּבָתִי אֵלָיו. דַּע כִּי אֵין מַעֲלוֹת בְּנֵי אָדָם שָׁווֹת בֶּאֱמוּנָתָם בְּלִבָּם, שֶׁהֵם מַאֲמִינִים בַּשֵּׁם הַנִּכְבָּד. כִּי הָרַבִּים מַאֲמִינִים לְהַשְׂמָעוֹת אָזְנַיִם שֶׁיֹּאמַר לָהֶם אֲדוֹנֵיהֶם כָּכָה. וּלְמַעְלָה מֵהֶם שֶׁרָאוּ זֶה כָּתוּב בְּדִבְרֵי הַתּוֹרָה שֶׁנָּתַן הַשֵּׁם לְמֹשֶׁה. וְאִם יָבֹא אֶפִּיקוֹרוֹס לְעָרְעֵר כִּי אֵין אֱלֹהִים, יָשִׁימוּ יָדָם לְפִיהֶם, כִּי לֹא יֵדְעוּ לְהָשִׁיב. וַאֲשֶׁר נְשָׂאוֹ לִבּוֹ לִלְמֹד חָכְמוֹת שֶׁהֵם כְּמוֹ מַעֲלוֹת לַעֲלוֹת בָּהֶם אֶל מְקוֹם חֻפְצוֹ, יַכִּיר מַעֲשֵׂה הַשֵּׁם בְּמַתְכֹּנֶת וּבִצְמָחִים וּבַחַיּוֹת וּבְגוּף הָאָדָם בְּעַצְמוֹ, שֶׁיֵּדַע מַעֲשֶׂה כָּל אֵבֶר וְאֵבֶר כְּפִי הַתּוֹלָדוֹת. וְלָמָּה הָיָה עַל זֹאת הַמִּתְכֹּנֶת. וְיִגְבַּהּ לִבּוֹ אַחֲרֵי כֵן לָדַעַת דִּבְרֵי הַגַּלְגַּלִּים שֶׁהֵם מַעֲשֵׂי הַשֵּׁם בָּעוֹלָם הָאֶמְצָעִי שֶׁהוּא עוֹמֵד. וְיֵדַע זְמַן מָתַי תִּקְדַּר הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ הַלְּבָנָה. וְכַמָּה יִקְדַּר הַשֶּׁמֶשׁ מִמְּנָּהּ. וְגַם יֵדַע הַלְּבָנָה לָמָּה נִקְדָּרָה, וּמִי גָּרַם לָהּ. וְכָל אֵלֶּה יֵדַע בְּרָאיוֹת גְּמוּרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם סָפֵק. וּמְדַּרְכֵי הַשֵּׁם, יֵדַע הַמַּשְׂכִּיל אֶת הַשֵּׁם. וְכָכָה אָמַר מֹשֶׁה, הוֹדִיעֵנִי נָא אֶת דְּרָכֶיךָ וְאֵדָעֲךָ. וְהִנֵּה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, הִזְכִּיר בְּדִבּוּר הָא׳ אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ, וְזֶה לֹא יוּכַל לְהָבִין רַק מִי שֶׁהוּא חָכָם מוּפְלָא. כִּי כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה שְׁמוֹת, כִּי זֶה הַשֵּׁם לְבַדּוֹ הוּא הָעוֹמֵד בִּלְא שִׁנּוּי, וְאֵין זוּלָתוֹ שׁוֹכֵן עַד. וְלֹא כְּמוֹהוּ יוֹשֵׁב קֶדֶם סֶלָה, וּמַעֲמִיד הָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן בְּכוֹחוֹ. וְהָעוֹלָם הָאֶמְצָעִי בְּכֹחַ הַשֵּׁם. וּמַלְאָכָיו הַקְּדוֹשִׁים שֶׁהֵם בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן. וְזֶה הָעוֹלָם הַשָּׁפֵל שֶׁאָנוּ בּוֹ, מַעֲמָדוֹ בְּכֹחַ הַשֵּׁם, וּבְכֹחַ שְׁנֵי הָעוֹלָמִים הָעֶלְיוֹנִים. וְהִנֵּה יַסְפִּיק לְמַשְׂכִּיל בְּכָל גּוֹי, דִּבּוּר אָנֹכִי ה׳. כִּי עָשׂוּי שָׁמַיִם וָאָרֶץ הַיּוֹם קָרוֹב מֵחֲמֵשֶׁת אַלְפֵי שָׁנָה. וְיִשְׂרָאֵל לְבַדָּם מוֹדִים בָּזֶה. וְחַכְמֵי הָאֻמּוֹת אֵינָם מַכְחִישִׁים כִּי הַשֵּׁם הוּא לְבַדּוֹ עָשָׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. רַק הֵם אוֹמְרִים כִּי הַשֵּׁם הוּא עוֹשֶׂה תָּדִיר בְּלִי רֵאשִׁית וְאַחֲרִית. וְהִנֵּה הַשֵּׁם עָשָׂה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּמִצְרַיִם עַד שֶׁהוֹצִיאָם מִשָּׁם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים. וְכָכָה אָמַר מֹשֶׁה, אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי. וְהַסַּעַם, כִּי הַשֵּׁם עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁלֹּא עָשָׂה לְכָל גּוֹי. כִּי הַשֵּׁם בָּרָא הָעוֹלָם הָאֶמְצָעִי. וְהוּא מוֹשֵׁל עַל הָעוֹלָם הַשָּׁפֵל, כְּפִי מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּמַעֲרֶכֶת מַזָּל כָּל עַם מִטּוֹב אוֹ רַע, כֵּן יִקְרָנוּ, כִּי כֵן חָלַק לָהֶם הַשֵּׁם. וְהִנֵּה הָיְתָה בְּמַעֲרֶכֶת יִשְׂרָאֵל כְּפִי כּוֹכְבֵי מַזָּלָם, לִהְיוֹת עוֹד עֲבָדִים. וְהַשֵּׁם בְּכֹחוֹ לְמַעַן אַהֲבַת הָאָבוֹת חִדֵּשׁ אוֹתוֹת בָּעוֹלָם הַשָּׁפֵל, שֶׁלֹּא הָיָה בְּמֶמְשֶׁלֶת הָעוֹלָם הָאֶמְצָעִי. וְהוֹצִיא יִשְׂרָאֵל מֵרְשׁוּת הַמַּזָּלוֹת לִהְיוֹתָם לוֹ לְעַם נַחֲלָה. וּבְעָבוּר זֶה אָמְרוּ קַדְמוֹנֵינוּ אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל. וְעוֹד אֲבָאֵר זֶה בְּדֶרֶךְ מְשָׁלִים בְּקָרְשֵׁת כִּי תִשָּׂא. וְהִנֵּה בַּעֲבוּר הָאוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה הַשֵּׁם בְּמִצְרַיִם, אָמַר מֹשֶׁה אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת. שֶׁהַכֹּל רָאוּ זֶה, חֲכָמִים וְשֶׁאֵינָן חֲכָמִים, גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים. גַּם הוֹסִיף עוֹד בִּדְבַר מַעֲמַד הַר סִינַי שֶׁשָּׁמְעוּ קוֹל הַשֵּׁם. עַל בְּנֵאַחֲרֵיהֶן, מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת קוֹלוֹ לְיַסְּרֶךָּ. וְאָמַר בָּאַחֲרוֹנָה כִּי הַדַּעַת הַגְּמוּרָה, שֶׁיָּשִׁיב הָאָדָם אֶל לִבּוֹ עַד שֶׁיִּתְבָּרֵר לוֹ בְּרְאָיוֹת כִּי הַשֵּׁם הוּא לְבַדּוֹ. עַל כֵּן אָמַר וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבוֹתָ אֶל לְבָבֶךָ. וְאָמַר דָּוִד, וְאַתָּה שְׁלֹמֹה בְּנִי דַּע אֶת אֱלֹהֵי אָבִיךָ וְעָבְדֵהוּ. וְהַדַּעַת הוּא בְּלֵב, לֹא בְּהוֹדַעַת הַפֶּה. וְהִנֵּה הִזְכִּיר לַמַּשְׂכִּיל אָנֹכִי ה׳, וְהוֹסִיף אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ. שֶׁיָּבִין הַמַּשְׂכִּיל וְשֶׁאֵינוֹ מַשְׂכִּיל. וְאָמַר אֱלֹהֶיךָ כִּי אַתָּה חַיָּב בַּעֲבוּר שֶׁהוֹצֵאתִיךָ מִבֵּית עֲבָדִים, לִהְיוֹת לִי לְעֶבֶד שֶׁתַּעֲבָדֵנִי. וְתִהְיֶה לִי לְעָם. וַאֲנִי אֶהְיֶה לְךָ לֵאלֹהִים. וּמֹשֶׁה פֵּרֵשׁ זֶה בְּפָרָשַׁת כִּי יִשְׁאָלְךָ בִּנְךָ. כִּי טַעַם הַשְּׁאֵלָה לָמָּה אָנוּ חַיָּבִים לַעֲשׂוֹת מִצְוֹת הַשֵּׁם יוֹתֵר מִכָּל הָאָדָם, וַהֲלֹא בּוֹרֵא אֶחָד לַכֹּלָּנוּ. וְהִנֵּה הִזְכִּיר שֶׁלֹּשׁ תְּשׁוּבוֹת. הָא׳ עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה. וְהוּא עָשָׂה לָנוּ זֹאת הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה, עַל כֵּן אָנוּ חַיָּבִין לִשְׁמוֹר כָּל מַה שֶּׁיְּצִוָּנוּ, אֲפִילּוּ לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִים טַעַם מִצְוֹתָיו. וְהַב׳ כִּי אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֵינָם לְצָרְכּוֹ, כִּי אִם לְטוֹב לָנוּ כָּל הַיָּמִים לְחַיּוֹתֵינוּ. וְהַשְּׁלִישִׁית וּצְדָקָה תִּהְיֶה לָנוּ, שֶׁנִּהְיֶה צַדִּיקִים לִנְחֹל הָעוֹלָם הַבָּא. וְאַנְשֵׁי הַמֶּחְקָר מָצְאוּ כָּל דִּבְרֵי הַגּוּפוֹת שֶׁהֵם י׳. וְהֵם רָאשִׁים כְּלָלִים, אֵין לְמַעְלָה מֵהֶם. הָרִאשׁוֹן הוּא עֶצֶם כָּל דָּבָר, וְהוּא עוֹמֵד. וְהַט׳ דְּבָרִים, כּוּלָּם מִקְרִים וְכֻלָּם נִסְמָכִים עַל הָרִאשׁוֹן, וְנִלְוִים אֵלָיו וּמִמֶּנּוּ יָצְאוּ. כִּי הוּא כְּמִדּוֹת הָאֶחָד בְּחֶשְׁבּוֹן עֲשָׂרָה. כִּי מִמֶּנּוּ יֵצֵא כָּל חֶשְׁבּוֹן, וְכָל חֶשְׁבּוֹן יִמָּצֵא בּוֹ. כִּי הוּא הַיָּסוֹד. וְהִנֵּה זֶה הַדִּבּוּר הָא׳ שֶׁאָמַר הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, כּוֹלֵל כָּל מִצְוֹת הַלֵּב וְהַלָּשׁוֹן וְהַמַּעֲשֶׂה. כִּי מִי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בְּלִבּוֹ בַּשֵּׁם אֵין עָלָיו מִצְוָה. וְחַיָּב אָדָם לְהַזְכִּירוֹ בְּכָל רֶגַע לְבַדּוֹ. כִּי כָּל מַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה, לֹא יַעֲשֶׂנּוּ כִּי אִם בַּעֲבוּר כְּבוֹדוֹ. וְלֹא יִמְנַע עַצְמוֹ מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה רַק בַּעֲבוּר כְּבוֹד הַשֵּׁם לְבַדּוֹ. כְּאָדָם נוֹתֵן צְדָקָה לֶעָנִי, לֹא יִתְּנֶנּוּ בַּעֲבוּר כְּבוֹד הַגַּבַּאי וְלֹא בַּעֲבוּר שֶׁיִּשְׁבָּחוּהוּ בְּנֵי אָדָם. כִּי אָז תִּהְיֶה מַעֲלַת הָאָדָם גְּבוֹהָה בְּעֵינָיו מִמַּעֲלַת כְּבוֹד הַשֵּׁם שֶׁנָּתַן לוֹ הוֹן. וְעִדֶּף מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁיּוּכַל לְתֵת, לְקַבֵּל שָׂכָר מֵהַשֵּׁם. וְכָכָה הָעוֹשֶׂה עֲבֵרָה בַּסֵּתֶר, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יֵדַע לַמַּלְךָ. אוֹ יִרְאוּהוּ בְּנֵי אָדָם וְיֵקַל בְּעֵינֵיהֶם. וְהַחוֹשֵׁב זֶה הוּא מְשֻׁגָּע, כִּי כֵן כָּתוּב אִם יוֹצֵר עַיִן הֲלֹא

(כ) אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

ב אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דִּי אַפֵּיקְתָּךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא:

רש"י◄ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם • כְּדַאי הִיא הַהוֹצָאָה, שֶׁתִּהְיוּ מְשֻׁעְבָּדִים לִי (מכילתא). דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁנִּגְלָה בַּיָּם כְּגִבּוֹר מִלְחָמָה וְנִגְלָה כָּאן כְּזָקֵן מָלֵא רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן כד) "וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר", זוֹ הָיְתָה לְפָנָיו בְּשָׁעַת הַשִּׁעְבּוּד, וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם, מְשֻׁנְּגָאֲלוּ — הוֹאִיל וַאֲנִי מִשְׁתַּנֶּה בְּמַרְאוֹת, אַל תֹּאמְרוּ: שְׁתֵּי רָשֻׁיּוֹת הֵן. אָנֹכִי הוּא אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מִמִּצְרַיִם וְעַל הַיָּם. דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִין קוֹלוֹת הָרַבֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת הַקּוֹלוֹת", קוֹלוֹת בָּאִין מִד' רוּחוֹת וּמִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הָאָרֶץ, אַל תֹּאמְרוּ רָשֻׁיּוֹת הָרַבֶּה הֵן. וְלָמָּה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד: "אֱלֹהֶיךָ"? לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְמֹשֶׁה לְלַמֵּד סַנֵּגוֹרְיָא בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר: (לקמן לב) "לָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ"? לֹא לָהֶם צִוִּיתָ: 'לֹא יִהְיֶה לָכֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים' אֶלָּא לִי לְבַדִּי. מִבֵּית עֲבָדִים • מִבֵּית פַּרְעֹה שֶׁהָיִיתֶם עֲבָדִים לוֹ, אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא "מִבֵּית עֲבָדִים", שֶׁהָיוּ עֲבָדִים לַעֲבָדִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַיִּפְדְּךָ מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם". אֱמֹר מֵעַתָּה, עֲבָדִים לְמֶלֶךְ הָיוּ וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש ח"ג עמ' 892 ואילך)

אָנֹכִי לְשׁוֹן מִצְרִי

אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ (כ, ב)

אָנֹכִי – לְשׁוֹן מִצְרִי (ילקוט שמעוני)

לְכְאוֹרָה הַדָּבָר תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר:

הֲרֵי בַּעֲשָׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כְּלוּלוֹת כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה (ראה רש"י שמות כד, יב. זח"ב צ, ב). וּבַעֲשָׂרֶת הַדִּבְּרוֹת עַצְמָן הֲרֵי אָנֹכִי כּוֹלֵל רְמַ"ח מ"ע וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ גו'" כּוֹלֵל שְׁסָ"ה ל"ת (ראה של"ה ר"פ יתרו. ספר התניא פ"כ). וְיֹתֵרָה מִכָּךְ מְבֹאָר בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ח"ב פה, ב) שֶׁ"כָּל אֵינוּן פִּקּוּדֵי אוֹרַיְיתָא כוּ' כְּלִילָן בְּהַאי מִלָּה", שֶׁכָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה נִכְלָלוֹת בְּתֵבַת "אָנֹכִי".

וּלְאַחֲרֵי כ"ז הִנֵּה "אָנֹכִי – לְשׁוֹן מִצְרִי" שֶׁהַתֵּבָה הֵכִי נַעֲלֵית הִיא בִּלְשׁוֹן הָאֻמָּה הַשְּׁפָלָה בְּיוֹתֵר, הַמְּכֻנָּה בַּכָּתוּב "עֶרְוַת הָאָרֶץ" (מקץ מב, ט. וראה קה"ר פ"א, ד)?!

וי"ל הַבֵּאוּר בָּזֶה:

אָמְרוּ חַז"ל (שבת פח, ב) שֶׁכְּשֶׁבִּקְּשׁוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁתִּנָּתֵן לָהֶם הַתּוֹרָה וְלֹא לָנוּ, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ "לְמִצְרַיִם יְרַדְתֶּם?". וְהַיְנוּ, שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה דַּוְקָא לְמָקוֹם שֶׁבִּבְחִינַת "מִצְרַיִם" וְשָׁפֵל בְּיוֹתֵר.

דְּאַף שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה יְכוֹלִים לַעֲלוֹת בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי, אַף לֹא בְּשִׁבְיל זֶה נִתְּנָה תּוֹרָה. אֶלָּא כְּדֵי שֶׁגַּם מְקוֹמוֹת כָּאֵלּוּ שֶׁמִּצַּד עַצְמָם הֵם בִּבְחִינַת "מִצְרַיִם" וְ"עֶרְוַת הָאָרֶץ", יִתְבָּרְרוּ וְיִתְעַלּוּ בְּכֹחַ הַתּוֹרָה, עַד שֶׁגַּם הֵם יִהְיוּ מָכוֹן וּמְדוֹר לִקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה.

וְלָכֵן "אָנֹכִי לְשׁוֹן מִצְרִי" לְרַמֵּז שֶׁהַכַּוָּנָה וְהַתַּכְלִית שֶׁל מ"ת הוּא לְהַמְשִׁיךְ הַקְדֻשָּׁה גַּם לְהַשִּׁבְעִים לְשׁוֹן (שֶׁאֵינָם 'קֹדֶשׁ') וְעַד לְהַדְּרָגָא הַנְּמוּכָה בְּיוֹתֵר, "לְשׁוֹן מִצְרִי".

(ג) לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי:

ג לָא יְהֵי לָךְ אֱלָהָא אָחֳרָן בַּר מִנִּי:

רש"י◄ לֹא־יִהְיֶה לְךָ • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה. הֶעֱשׂוּי כְּבָר, מְנַיִן שֶׁלֹּא יְקַיֵּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִהְיֶה לְךָ" (מכילתא). אֱלֹהִים אֲחֵרִים • שֶׁאֵינָן אֱלֹהוּת, אֶלָּא אֲחֵרִים עֲשָׂאוּם אֱלֹהִים עֲלֵיהֶם (מכילתא), וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ: "אֱלֹהִים אֲחֵרִים" זוּלָתִי, שֶׁגְּנַאי הוּא כְּלַפֵּי מַעְלָה לְקָרוֹתָם אֱלֹהוּת אֲצִלּוֹ. דָּבָר

אבן עזרא על התורה

יַבִּיט. וְהִנֵּה הַשֵּׁם רוֹאֶה בְּמִסְתָּרִים, מַה שֶּׁלֹּא יוּכְלוּ בְּנֵי אָדָם לִרְאוֹת בְּגָלוּי. כִּי הַשֵּׁם יוֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹתָיו וְסוֹדוֹ. וְהִנֵּה פֶּתַח מֵהֶמָּלֵךְ שֶׁיְּמוּת מָחָר שֶׁלֹּא יַעֲנִישֶׁהוּ. וְלֹא יִפְתַּח מִמֶּלֶךְ הֶאֱמֶת שֶׁנִּפְשׁוֹ בְּיָדוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. וְהַגָּאוֹן רַב סְעַדְיָה חִבֵּר אֲזָהָרוֹת, וְכָלַל כָּל הַמִּצְוֹת בְּאֵלֶּה עֲשָׂרֶת הַדְּבָרִים. וּמָצָא הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי כִּי הַדִּבּוּר הָא' הוּא הַיְסוֹד, וְעָלָיו כָּל בְּנְיָנֵי הַמִּצְוֹת. וְאַחֲרָיו כָּתוּב לֹא יִהְיֶה לְךָ. וּפָשַׁע מִי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בַּשֵּׁם, גָּדוֹל מִפָּשַׁע עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. כִּי יֵשׁ רַבִּים שֶׁהֵם מַאֲמִינִים בַּשֵּׁם, וְהֵם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים לְעֲבוֹדָה זָרָה, כְּמוֹ הַמְקַטְּרִים לְמַלְכַּת הַשָּׁמַיִם, שֶׁהֵם חוֹשְׁבִים כִּי יֵיטִיבוּ לָהֶם, כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ וּמֵאָז חָדַלְנוּ לְקַטֵּר לְמַלְכַּת הַשָּׁמַיִם חָסַרְנוּ כֹּל. וּכְתִיב אֶת ה' הָיוּ יְרֵאִים, וְאֶת אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עוֹבְדִים. וְכָכָה נַעֲמָן, בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתִי בֵּית רִמּוֹן. וְהִנֵּה אֵלֶּה מוֹדִים בַּשֵּׁם רַק מְשַׁתְּפִים עִמּוֹ אַחֵר, עַל כֵּן בְּדִבּוּר זֶה כָּתוּב הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד. וּבְדִבּוּר הַשְּׁלִישִׁי גַּם הוּא כָּתוּב, כִּי פֶּשַׁע הַנִּשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר פָּחוֹת מֵעֲבוֹדָה זָרָה. רַק הוּא בּוֹזֶה הַשֵּׁם בְּגָלוּי. אוּלַי עָשָׂה זֶה בַּעֲבוּר כַּעַס אוֹ צַרְךָ, כִּי בְּלִבּוֹ מַאֲמִין בַּשֵּׁם, וְאֵינוֹ מְשַׁתֵּף אַחֵר עִמּוֹ. וּבַדִּבּוּר הָרְבִיעִי כָּתוּב הַשֵּׁם שֶׁשָּׁבַת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. וְהִנֵּה הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת הוּא מַכְחִישׁ מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. וְזֶה הַפָּשַׁע פָּחוֹת מֵאֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא. וּבַדִּבּוּר הַחֲמִישִׁי כָּתוּב הַשֵּׁם, כִּי הָאָבוֹת מְשֻׁתָּפִים עִמּוֹ בִּיצִירָתוֹ.וְאִם לֹא יְכַבְּדֵם, כְּאִלּוּ אֵינוֹ מְכַבֵּד הַשֵּׁם. וַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים הַנּוֹתָרִים הֵם כְּנֶגֶד הָאָדָם. וְהָרִאשׁוֹן הוּא הַקָּשֶׁה שֶׁהוּא לְהַפְרִיד הַנִּשְׁמָה מֵעַל הַגּוּף, וַאֲשֶׁר אַחֲרָיו אֵינָם בְּגוּף. וַאֲשֶׁר אַחֲרָיו לֹא תִגְנֹב בְּמָמוֹן. וְאַחַר־כַּךְ בְּלָשׁוֹן. וְאַחַר־כַּךְ חָמוּד בַּלֵּב:

אַחֵר: "אֱלֹהִים אֲחֵרִים", שֶׁהֵם אֲחֵרִים לְעוֹבְדֵיהֶם, צוֹעֲקִים אֲלֵיהֶם וְאֵינָן עוֹנִים אוֹתָם, וְדוֹמֶה כְּאִלּוּ הוּא אַחֵר, שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ מֵעוֹלָם. **עַל פָּנַי** • כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי קַיָּם, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: לֹא נִצְטַוּוּ עַל עֲבוֹדָה זָרָה, אֶלָּא אוֹתוֹ הַדּוֹר (מכילתא) • **אבן עזרא.**

(ד) **לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:**

ד לָא תַעְבֵּד לָךְ צֶלֶם וְכָל דְּמוּת דִּי בִשְׁמַיָּא מִלְעֵלָּא וְדִי בְאַרְעָא מִלְרַע וְדִי בְמַיָּא מִלְרַע לְאַרְעָא:

רס"י ◄ **פֶּסֶל** • עַל שֵׁם שֶׁנִּפְסַל. **וְכָל תְּמוּנָה** • תְּמוּנַת כָּל דָּבָר אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם. **אבן עזרא.**

(ה) **לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי:**

ה לָא תִסְגֻּד לְהוֹן וְלָא תִפְלְחִנּוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ אֵל קַנָּא מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין מָרְדִין עַל דַּר תְּלִיתַי וְעַל דַּר רְבִיעַי לְשָׂנְאָי כַּד מְשַׁלְמִין בְּנַיָּא לְמֶחֱטֵי בָּתַר אֲבָהָתְהוֹן:

רס"י ◄ **אֵל קַנָּא** • (מכילתא) מְקַנֵּא לְהַפְרַע וְאֵינוֹ עוֹבֵר עַל מִדָּתוֹ לְמְחל עַל עָוֹן עֲבוֹדַת אֱלִילִים. כָּל לְשׁוֹן קַנָּא, אנפרימנ"ט בְּלַעַ"ז, נוֹתֵן לֵב לְהִפָּרַע. **לְשֹׂנְאָי** • כְּתַרְגּוּמוֹ, כְּשֶׁאוֹחֲזִין מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם (סנהדרין כז) • **אבן עזרא.**

(ו) **וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי:**

ו וְעָבֵד טֵיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין לְרַחֲמַי וּלְנָטְרֵי פִּקּוּדָי:

רס"י ◄ **וְעֹשֶׂה חֶסֶד** • שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה לְשַׁלֵּם שָׂכָר עַד לְאַלְפַּיִם דּוֹר, נִמְצֵאת מִדָּה טוֹבָה יְתֵרָה עַל מִדַּת פֻּרְעָנִיּוֹת אַחַת עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת. שֶׁזּוֹ לְאַרְבָּעָה דּוֹרוֹת וְזוֹ לַאֲלָפִים (סוטה יא) • **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

ג לֹא יִהְיֶה לְךָ. דִּבֵּר הַכָּתוּב אֱלֹהִים כְּנֶגֶד מַחֲשֶׁבֶת עוֹבְדֵימוֹ. כְּמוֹ וַיַּקְהֵ חֲנֻנָיָה הַנָּבִיא. וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם. וְכָכָה דִּבֵּר שְׁמוּאֵל, לָמָּה הִרְגַּזְתָּנִי. כִּי הַכָּתוּב דִּבֵּר כְּפִי מַחֲשֶׁבֶת שָׁאוּל. וְאֵין זֶה מְקוֹמוֹ לְפָרֵשׁ אוֹתוֹ: וְטַעַם **עַל פָּנַי.** כְּמוֹ וַיָּמָת הָרָן עַל פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו, שֶׁהָיָה נִמְצָא אִתּוֹ וְרָאָה מוֹתוֹ. וְכָכָה וַיִּכְהֶן אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל פְּנֵי אַהֲרֹן. וְהִנֵּה הַטַּעַם, אַחַר שֶׁאֲנִי אֱלֹהֶיךָ, וַאֲנִי נִמְצָא תָּמִיד בְּכָל מָקוֹם, וַאֲנִי רוֹאֶה מַה תַּעֲשֶׂה, אֵין רָאוּי שֶׁתִּשְׁתַּחֲוֶה עִמִּי אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וְאָמַר אֶחָד מֵחָכְמֵי לֵב אַל תַּכְעִיס אֲדוֹנֶךָ וְהוּא רוֹאֶה אוֹתְךָ. וְהִנֵּה זֹאת הַמְצָוָה שֶׁהִיא לֹא יִהְיֶה לְךָ, הִיא בַּלֵּב, גַּם בַּפֶּה. כִּי אֵין בְּתוֹרָה מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה בַּלֵּב כִּי אִם זוֹ. כִּי אָדָם אוֹמֵר לִפְנֵי עֲדִים כִּי הוּא הוֹלֵךְ לְרְצוֹחַ אוֹ לִנְאֹף, לֹא יֵהָרֵג בַּעֲבוּר דִּבּוּרוֹ אִם לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה. וְהָאוֹמֵר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים, צִוָּה הַכָּתוּב כִּי הָרֹג תֵּהָרֵגוּ. וּבְמַעֲשֶׂה לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה, עֵץ אוֹ אֶבֶן. וְלֹא תַעֲשֶׂה בְּשׁוּם אוֹמָנוּת תְּמוּנָה שֶׁהוּא בַּשָּׁמַיִם. וְאָמַר מִמַּעַל שֶׁהֵם לְמַעְלָה עַל הָאָרֶץ מִכָּל צַד. וְאֵין תְּמוּנוֹת בַּשָּׁמַיִם, רַק שְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים צוּרוֹת. וַחֲכָמֵי הַצּוּרוֹת עוֹשִׂים דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן, וּמַעֲשֵׂיהֶם קָרוֹבִים לַעֲבוֹדָה זָרָה:

ד וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת. שֶׁהוּא מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם. הַתְּמוּנוֹת רַבּוֹת כַּאֲשֶׁר הֵם מְפֹרָשׁוֹת בְּפָרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן, גַּם בֵּן בַּמַּיִם: וְאָמַר הַכָּתוּב מִתַּחַת **לָאָרֶץ.** כִּי הַיָּם וְהָאָרֶץ כְּדוּר אֶחָד:

ה לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם. כַּאֲשֶׁר עוֹשִׂים בַּעֲלֵי הַצּוּרוֹת, הַחוֹשְׁבִים כִּי יוּכְלוּ לְהוֹרִיד כֹּחַ הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה לְצֹרֶךְ הָאֶחָד: **וְלֹא תָעָבְדֵם.** לְזִבּוּחַ וּלְהַקְטִיר לָהֶם. בְּכָלָל לֹא יִהְיֶה לְךָ, גַּם כְּזֹאת הַדֹּמֶה לָהֶם. וְכָכָה כָּל הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה, לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם. וְכֵן לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם. וְכֵן לֹא תַעֲשֶׂה עִמָּדִי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם. וְכֵן לֹא תַעֲשֶׂה אֵת אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים בְּאַרְצָם. וְכֵן לֹא תַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בָּהּ. וְכֵן לֹא תַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה

(ז) לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא׃

ז לָא תֵימֵי תָ שְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְמַגָּנָא אֲרֵי לָא יְזַכֵּי יְיָ תָ דְיֵימֵי בִשְׁמֵהּ לְשִׁקְרָא׃

רס"ו◄ **לַשָּׁוְא** • (הַשֵּׁנִי, לְשׁוֹן שֶׁקֶר כְּתַרְגּוּמוֹ), כְּמַה דְתֵימַר אֵי זֵהוּ שְׁבוּעַת שָׁוְא? נִשְׁבַּע לְשַׁנּוֹת אֶת הַיָּדוּעַ: עַל עַמּוּד שֶׁל אֶבֶן שֶׁהוּא זָהָב (הָרִאשׁוֹן לְשׁוֹן מַגָּן, כְּתַרְגּוּמוֹ, זֶה הַנִּשְׁבָּע לְחִנָּם וּלְהֶבֶל) עַל שֶׁל עֵץ, עֵץ, וְעַל אֶבֶן, אֶבֶן (שבועות כט. מכילתא) ◆ **אבן עזרא.**

(ח) זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ׃

ח הֱוֵי דְכִיר יָת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא לְקַדָּשׁוּתֵהּ׃

רס"ו◄ **זָכוֹר** • זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ, וְכֵן (לקמן לא) "מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת", (במדבר כח) "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים". וְכֵן: (דברים כב) "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז", "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ". וְכֵן: (ויקרא יח) "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ", (דברים כב) "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ". הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים סב) "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְתִּי". זָכוֹר לְשׁוֹן פָּעוּל הוּא, כְּמוֹ: (ישעיה כב) "אָכוֹל וְשָׁתוֹ", (שמואל ב ג) "הָלוֹךְ וּבְכֹה", וְכֵן פִּתְרוֹנוֹ: תְּנוּ לֵב לִזְכֹּר תָּמִיד אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת: שֶׁאִם נִזְדַּמֵּן לְךָ חֵפֶץ יָפֶה, תְּהֵא מַזְמִינוֹ לְשַׁבָּת (ביצה טז) ◆ **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

ז לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ. שֵׁם הוּא כְּמוֹ זָכָר. וְהוּא מוֹשֵׁךְ לִהְיוֹת סִימָן לַנִּקְרָא. רַק יִמָּצֵא זָכָר בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, פַּעַם בַּלֵּב וּפַעַם בַּפֶּה. רַק הַשֵּׁם הוּא נָשׂוּא בַּפֶּה. וְכֵן מָצָאנוּ שֶׁאָמַר דָּוִד, וּבַל אֶשָּׂא אֶת שְׁמוֹתָם עַל שְׂפָתָי. וְהִנֵּה טַעַם לִזְכּוֹר הַשֵּׁם, כִּי כַּאֲשֶׁר הוּא הַשֵּׁם אֱמֶת, כֵּן יִהְיֶה דְּבָרוֹ אֱמֶת. וְהִנֵּה אִם לֹא יָקִים דְּבָרוֹ, כְּאִלּוּ מַכְחִישׁ אֶת הַשֵּׁם. וּמִנְהַג אַנְשֵׁי מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם, אִם יִשָּׁבַע אָדָם בְּרֹאשׁ הַמֶּלֶךְ וְלֹא יְקַיֵּם אֶת דְּבָרוֹ, הוּא בֶּן מָוֶת. וְאִלּוּ נָתַן כֹּפֶר מִשְׁקָלוֹ זָהָב, לֹא יִחְיֶה, בַּעֲבוּר כִּי הוּא בּוֹזֶה אֶת הַמֶּלֶךְ בְּפָרְהֶסְיָא. אִם כֵּן לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם בְּפֶה, כַּמָּה אֶלֶף אֶלְפֵי פְּעָמִים חַיָּב אָדָם לְהִשָּׁמֵר שֶׁלֹּא תַכְשִׁילֶהוּ לְשׁוֹנוֹ, לָתֵת אֶת פִּיו לְחַטִּיא אֶת בְּשָׂרוֹ לְזָכְרוֹ לַשָּׁוְא. וְהִנֵּה רָאִינוּ בָּעָבוּר שֶׁנִּשְׁבְּעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵלבָּרִבִּים עַל דְּבַר פְּלֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה, וְשָׁם הָיָה פִּנְחָס הַכֹּהֵן. וּמָצָאנוּ שֶׁנֶּהֱרְגוּ הָעוֹבְרִים עַל הַשְּׁבוּעָה. וְכֵן אַנְשֵׁי יָבֵשׁ גִּלְעָד, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף. וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה אֲפִילּוּ בְּמְחַלְלֵי שַׁבָּת. וְגַם רָאִינוּ שֶׁבִּקֵּשׁ שָׁאוּל לְהָרוֹג יְהוֹנָתָן בְּנוֹ וְהוּא לֹא שָׁמַע הַשְּׁבוּעָה. וְרָאִינוּ שֶׁהֵבִיא הַשֵּׁם רָעָב לָאָרֶץ בַּעֲבוּר שָׁאוּל וּבֵיתוֹ שֶׁעָבְרוּ עַל שְׁבוּעַת הַנְּשִׂיאִים שֶׁנִּשְׁבְּעוּ לַגִּבְעוֹנִים. וְכַאֲשֶׁר נֶהֶרְגוּ בֵּית הַדָּמִים, אָז וַיֵּעָתֶר ה' לָאָרֶץ. וּשְׁלֹמֹה אָמַר לִשְׁמְעִי, הֲלֹא הִשְׁבַּעְתִּיךָ בַּה'. וְהַכְלָל, לֹא מָצָאנוּ בַּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים שֶׁכָּתוּב שָׁם שָׂכָר טוֹב מְפֹרָשׁ, רַק בְּכִבּוּד אָב וָאֵם. וְלֹא עִנְּשׁ מְפֹרָשׁ, רַק בָּעֲבוֹדָה זָרָהוּבִנְשִׂיאוּת הַשֵּׁם לַשָּׁוְא. וְרַבִּים חוֹשְׁבִים כִּי הַנּוֹשֵׂא הַשֵּׁם לַשָּׁוְא לֹא עָשָׂה עֲבֵרָה גְּדוֹלָה, וַאֲנִי אֵרְאֶה לָהֶם כִּי הִיא קָשָׁה מִכָּל הַלָּאוִין הַבָּאִים אַחֲרָיו. כִּי הִרְוַצְתַּח וְהַנּוֹאֵף לְרָצוֹחַ וְלִנְאוֹף, כִּי יִפְחַד. וַאֲשֶׁר הִרְגִּיל עַצְמוֹ לְהִשָּׁבַע לַשָּׁוְא, יִשָּׁבַע בְּיוֹם אֶחָד שְׁבוּעוֹת אֵין מִסְפָּר. וְכָל כָּךְ הוּא רָגִיל בַּעֲבֵרָה הַזֹּאת, שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁנִּשְׁבַּע. וְאִם אַתָּה תּוֹכִיחֶנּוּ לָמָּה נִשְׁבַּעְתָּ עַתָּה, אָז יִשָּׁבַע שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע, מֵרֹב רְגִילוּתוֹ בָּהּ. כִּי לִפְנֵי כָל דִּבּוּר שֶׁיְּדַבֵּר, יַקְדִּימוּ הַשְּׁבוּעָה. וְהוּא לָהֶם לְשׁוֹן צַחוּת. וְאִלּוּ לֹא הָיָה בְּיִשְׂרָאֵל רַק זֹאת הָעֲבֵרָה לְבַדָּהּ, תַּסְפִּיק לְהַאֲרִיךְ הַגָּלוּת וּלְהוֹסִיף מַכָּה עַל מַכּוֹתֵינוּ. וַאֲנִי אֵרְאֶה שִׁגְעוֹנָם, כִּי הִרְוַצְתַּח אִם רָצַח אוֹיְבוֹ, מִלֹּא תַּאֲוָתוֹ בְּנִקְמָתוֹ. גַּם הַנּוֹאֵף כֵּן לְפִי שְׁעָתוֹ. וְהַגּוֹנֵב מָצָא הַנָּאוֹת לְצָרְכּוֹ. וְעַד שֶׁקֶר, לְהִתְרַצּוֹת אוֹ לְהִתְנַקֵּם. וְהִנֵּה הַנִּשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר, בְּכָל עֵת שֶׁאֵין עָלָיו שְׁבוּעָה, הוּא מְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא בְּלֹא הֲנָאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ׃

ח זָכוֹר. טַעַם לְקַדְּשׁוֹ, הוּא הַכָּתוּב שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד. וְכָכָה פֵּירוּשׁ וַיְקַדְּשֵׁהוּ, שֶׁהַשֵּׁם שָׁבַת בּוֹ מִכָּל מְלַאכְתּוֹ. וְטַעַם לְהְיוֹתוֹ דָּבֵק עִם בָּרוּךְ ה'. כַּאֲשֶׁר הוּא כָּתוּב בְּפָרָשַׁת וַיִּכָּלוּ, כִּי הַשֵּׁם קִדֵּשׁ זֶה הַיּוֹם, וְזִמְּנוֹ לְקַבֵּל הַנְּפָשׁוֹת תּוֹסֶפֶת חָכְמָה יוֹתֵר מִכָּל הַיָּמִים. עַל כֵּן כָּתוּב בָּרוּךְ ה'. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי זֶה בְּמִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת. רָאִינוּ כִּי שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה דּוֹמָה לְשַׁבָּת, כִּי גַּם הִיא שְׁבִיעִית בְּשָׁנָיִךְ. וְצִוָּה הַשֵּׁם שֶׁיִּקְרְאוּ הַתּוֹרָה בְּתִחַלַּת הַשָּׁנָה נֶגֶד הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף, וְאָמַר הַטַּעַם לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וְשָׁמְרוּ. וְהִנֵּה הַשַּׁבָּת נִתְּנָה לְהָבִין מַעֲשֵׂה הַשֵּׁם, וְלַהֲגוֹת בְּתוֹרָתוֹ. וְכָכָה כָּתוּב, כִּי שִׂמַּחְתַּנִי ה' בְּפָעָלֶיךָ. כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ אָדָם מִתְעַסֵּק בִּצְרָכָיו, וְהִנֵּה זֶה הַיּוֹם רָאוּי לְהִתְבּוֹדֵד וְלִשְׁבּוֹת בַּעֲבוּר כְּבוֹד הַשֵּׁם. וְלֹא יִתְעַסֵּק לְשׁוּחַ אֲפִילּוּ בִּצְרָכָיו שֶׁעָבְרוּ, אוֹ מַה יִּוָּעֵץ לַעֲשׂוֹת. וְכָכָה אָמַר הַנָּבִיא, מִמְצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר. וּמִנְהַג יִשְׂרָאֵל הָיָה לָלֶכֶת סְמוּךְ לְשַׁבָּת אֶצֶל הַנְּבִיאִים, כְּמוֹ מְדוּעַ אַתְּ הוֹלֶכֶת אֵלָיו הַיּוֹם לֹא חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת. וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי כִּי טַעַם כָּל עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, הוּא מַכְחִישׁ בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. רַק אֵינֶנּוּ מַכְחִישׁ הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד. וְהִנֵּה אֵין סָפֵק כִּי מִלַּת אַתָּה כּוֹלֶלֶת כָּל מִי שֶׁהוּא בֶּן מְצֻוֶּה, עַל כֵּן טַעַם בִּנְךָ וּבִתֶּךָ הַקְּטַנִּים שְׁבִיתָתָן עָלֶיךָ וְאַתָּה חַיָּב לְשָׁמְרָם, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ דָּבָר שֶׁהוּא אָסוּר לְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ. וְכָכָה וַעֲבָדְךָ וַאֲמָתְךָ, שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתְךָ, אַתָּה חַיָּב שֶׁתִּשְׁמְרֵהוּ וְלֹא תַּנִּיחֵהוּ שֶׁיַּעֲבֹדוּ לְאַחֵר. וְאִם לְאוֹ, אַתָּה עוֹבֵר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ. כַּאֲשֶׁר פֵּירֵשׁ מֹשֶׁה אֲדוֹנֵינוּ עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁהִזְכַּרְתִּי. וְעַל זֶה הַתְנַאי דִּבֵּר הַגֵּר בִּשְׁעָרֶיךָ, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים. עַל כֵּן נִכְתַּב בַּשְּׁנִיָּה, הַגֵּר. וְכָכָה בַּעֲרָיוֹת. וְעַל זֶה הַתְנַאי יִדּוֹר, שֶׁיִּשְׁמוֹר הָעֲרָיוֹת. וְכָכָה בַּאֲכִילַת הַדָּם. וְרָאִינוּ בִּירְמְיָה שֶׁהֶחְמִיר בְּמִצְוַת שַׁבָּת. וְאָמַר מִפְּרָשׁ אַף עַל פִּישְׁגְּזָרָה גְּזָרָה עַל יְרוּשָׁלַיִם שֶׁתֶּחֱרַב, אִם יָשׁוּב יִשְׂרָאֵל לִשְׁמוֹר הַשַּׁבָּת כַּאֲשֶׁר צִוּוּ, לֹא יִגְלוּ מִמְּקוֹמָם, וְיַעַמְדוּ בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁתֶּחֱרַב כִּסְאוֹת מַלְכוּת בֵּית דָּוִד׃

(ט) שֵׁ֚שֶׁת יָמִ֔ים תַּעֲבֹ֖ד וְעָשִׂ֣יתָ כָּל־מְלַאכְתֶּ֑ךָ׃

ט שְׁתָּא יוֹמִין תִּפְלַח וְתַעְבֵּד כָּל עִבְדְּתָךְ׃

רש"י ◂ וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ • כְּשֶׁתָּבֹא שַׁבָּת יְהֵא בְּעֵינֶיךָ כְּאִלּוּ כָּל מְלַאכְתְּךָ עֲשׂוּיָה, שֶׁלֹּא תְּהַרְהֵר אַחַר מְלַאכְתְּךָ (מכילתא) ◆

(י) וְיוֹם֙ הַשְּׁבִיעִ֔י שַׁבָּ֖ת לַיהוָ֣ה אֱלֹהֶ֑יךָ לֹא־תַעֲשֶׂ֨ה כָל־מְלָאכָ֜ה אַתָּ֣ה | וּבִנְךָ֣ וּבִתֶּ֗ךָ עַבְדְּךָ֤ וַאֲמָתְךָ֙ וּבְהֶמְתֶּ֔ךָ וְגֵרְךָ֖ אֲשֶׁ֥ר בִּשְׁעָרֶֽיךָ׃

י וְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תַעְבֵּד כָּל עִבְדְּתָא אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרַתָּךְ עַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ וּבְעִירָךְ וְגִיּוֹרָךְ דִּי בְקִרְוָךְ׃

רש"י ◂ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ • אִלּוּ קְטַנִּים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא גְּדוֹלִים? אָמַרְתָּ: הֲרֵי כְּבָר מֻזְהָרִים הֵם, אֶלָּא לֹא בָּא אֶלָּא לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל שְׁבִיתַת הַקְּטַנִּים, וְזֶה שֶׁשָּׁנִינוּ: "קָטָן שֶׁבָּא לְכַבּוֹת, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ", מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבִיתָתוֹ עָלֶיךָ.

(יא) כִּ֣י שֵׁ֤שֶׁת־יָמִים֙ עָשָׂ֣ה יְהוָ֔ה אֶת־הַשָּׁמַ֖יִם וְאֶת־הָאָ֣רֶץ אֶת־הַיָּ֑ם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּ֣ם וַיָּנַ֖ח בַּיּ֣וֹם הַשְּׁבִיעִ֑י עַל־כֵּ֗ן בֵּרַ֤ךְ יְהוָה֙ אֶת־י֣וֹם הַשַּׁבָּ֔ת וַיְקַדְּשֵֽׁהוּ׃

יא אֲרֵי שְׁתָּא יוֹמִין עֲבַד יְיָ יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא יָת יַמָּא וְיָת כָּל דִּי בְהוֹן וְנָח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה עַל כֵּן בָּרִיךְ יְיָ יָת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא וְקַדִּישֵׁהּ׃

רש"י ◂ וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי • כְּבָיְכוֹל הִכְתִּיב בְּעַצְמוֹ מְנוּחָה לְלַמֵּד הֵימֶנּוּ קַל וָחֹמֶר לְאָדָם שֶׁמְּלַאכְתּוֹ בְּעָמָל וּבִיגִיעָה שֶׁיְּהֵא נָח בְּשַׁבָּת. בֵּרַךְ • וַיְקַדְּשֵׁהוּ. בֵּרְכוֹ בַּמָּן לְכוֹפְלוֹ בַּשִּׁשִּׁי, לֶחֶם מִשְׁנֶה, וְקִדְּשׁוֹ בַּמָּן, שֶׁלֹּא הָיָה יוֹרֵד בּוֹ.

(יב) כַּבֵּ֖ד אֶת־אָבִ֑יךָ וְאֶת־אִמֶּ֗ךָ לְמַעַן֙ יַאֲרִכ֣וּן יָמֶ֔יךָ עַ֚ל הָאֲדָמָ֔ה אֲשֶׁר־יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ נֹתֵ֥ן לָֽךְ׃

יב יַקַּר יָת אֲבוּךְ וְיָת אִמָּךְ בְּדִיל דְּיוֹרְכוּן יוֹמָיךְ עַל אַרְעָא דַּייָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ׃

רש"י ◂ לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ • (מכילתא) אִם תְּכַבֵּד, יַאֲרִיכוּן. וְאִם לָאו, יְקֻצָּרוּן, שֶׁדִּבְרֵי תוֹרָה נוֹטָרִיקוֹן הֵם נִדְרָשִׁים: מִכְּלָל הֵן לָאו, וּמִכְּלָל לָאו הֵן. **אבן עזרא.**

(יג) לֹ֥א תִרְצָ֖ח לֹ֣א תִנְאָ֑ף לֹ֥א תִגְנֹ֖ב לֹא־תַעֲנֶ֥ה בְרֵעֲךָ֖ עֵ֥ד שָֽׁקֶר׃

יג לָא תִקְטוֹל נַפְשׁ. לָא תְגוּף. לָא תִגְנוּב. לָא תַסְהֵד בְּחַבְרָךְ סַהֲדוּתָא דְשִׁקְרָא׃

רש"י ◂ לֹא תִנְאָף • אֵין נְאוּף אֶלָּא בְּאֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ) "מוֹת יוּמַת הַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאָפֶת", וְאוֹמֵר: (יחזקאל יז) "הָאִשָּׁה הַמְנָאֶפֶת תַּחַת אִישָׁהּ תִּקַּח אֶת זָרִים". לֹא תִגְנֹב • בְּגוֹנֵב נְפָשׁוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר. (ויקרא יט) "לֹא תִגְנֹבוּ", בְּגוֹנֵב מָמוֹן. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא זֶה בְּגוֹנֵב מָמוֹן וּלְהַלָּן בְּגוֹנֵב נְפָשׁוֹת? אָמַרְתָּ: דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ. מַה "לֹא תִרְצָח", "לֹא תִנְאָף", מְדַבֵּר בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין, אַף "לֹא תִגְנֹב", דָּבָר שֶׁחַיָּב עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין (סנהדרין פו) ◆ **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

יב כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ. כְּבָר הִזְכַּרְתִּי כִּי בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים, זָכַר הַשֵּׁם, וְשָׁם עִם כֻּלָּם ה' אֱלֹהֶיךָ: וּמִלַּת **יַאֲרִיכוּן.** פֹּעַל יוֹצֵא, כִּי הֵן יִהְיוּ סִבָּה. וְהָעֵד, לְמַעַן תַּאֲרִיכוּ יָמִים וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים. בַּעֲבוּר הַמִּצְוָה שֶׁתַּעֲשֶׂה, נִמְצָאתָ אַתָּה מַאֲרִיךְ יָמֶיךָ. וְאָמַר **עַל הָאֲדָמָה.** כִּי כַּאֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ יִשְׂרָאֵל זֹאת הַמִּצְוָה, לֹא יִגְלוּ מִמֶּנָּה. וְכָתוּב אָב וְאֵם הַקְּלוּ בָךְ. וְהִנֵּה בְּמִצְוֹת כִּבּוּד אָב, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ הַהֵפֶךְ, שֶׁיִּהְיֶה מְקֻלָּל אוֹ מְקֻלָּה. וְחַיֵּיב מִיתָה עַל הַמְקַלֵּל, כִּי הַשּׁוֹמְעִים יִשְׁמְעוּ הַקְּלָלָה מִפִּיו. וְלֹא חִיֵּב בֵּן עַל הַמַּקְלָה, כִּי הַמַּקְלָה יוּכַל לַעֲשׂוֹת גַּם בֵּן בַּסֵּתֶר, עַל בֵּן צִוָּה הַכָּתוּב שֶׁיִּהְיֶה בְּמִלַּת אָרוּר, כְּכָל הַכְּתוּבִים שֶׁהֵם בַּסֵּתֶר:

יג לֹא תִרְצָח. בְּיָדְךָ. אוֹ בְּלְשׁוֹנְךָ, לְהָעִיד עָלָיו שֶׁקֶר לַהֲמִיתוֹ. אוֹ לְהָיוֹתְךָ רָכִיל. אוֹ לְתֵת עֵצָה רָעָה בְּזָדוֹן, שֶׁתֵּדַע שֶׁיֵּהָרֵג. אוֹ שְׁגִגָּה לְךָ סוֹד שֶׁתּוּכַל לְהַצִּילוֹ מִן הַמָּוֶת אִם תְּגַלֶּהוּ לוֹ. וְאִם לֹא גִּלִּיתָ, אַתָּה כְּמוֹ רוֹצֵחַ: **לֹא תִנְאָף.** רַבִּים חָשְׁבוּ כִּי אֵין נְאוּף כִּי אִם עִם אֵשֶׁת אִישׁ, בַּעֲבוּר שֶׁמָּצְאוּ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ. כִּי מַה טַּעַם לוֹמַר זֶה, אַחַר שֶׁאָמַר אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת אִישׁ. וְאֵין פְּרוּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר חָשְׁבוּ. וְהִנֵּה לְמַעְלָה כָּתוּב אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ מוֹת יוּמָת. אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל, דָּמָיו בּוֹ. וְהַטַּעַם כִּי עֲבֵרָה גְּדוֹלָה עָשָׂה שֶׁקִּלֵּל אֲבוֹתָיו שֶׁהוֹלִידוּהוּ. וְכָכָה אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ, לְהוֹדִיעַ כִּי תּוֹעֵבָה גְּדוֹלָה עָשָׂה שֶׁיִּנְאַף אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ, וְהוּא חַיָּב לְאֱהֹב לְרֵעֵהוּ

(יד) לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ לֹא־תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: **אבן עזרא**

יד לָא תַחְמֹד בֵּית חַבְרָךְ לָא תַחְמֹד אֵינֶת חַבְרָךְ וְעַבְדֵּהּ וְאַמְתֵּהּ וְתוֹרֵהּ וַחֲמָרֵהּ וְכֹל דִּי לְחַבְרָךְ:

◆ שבת קודש כ"ב שבט ◆

(טו) וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק:

טו וְכָל עַמָּא חָזָן יָת קָלַיָּא וְיָת בָּעוּרַיָּא וְיָת קַל שׁוֹפָרָא וְיָת טוּרָא תָּנֵן וַחֲזָא עַמָּא וְזָעוּ וְקָמוּ מֵרָחִיק:

יט״ו◂ **וְכָל הָעָם רוֹאִים** • מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם אֶחָד סוּמָא. וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם אִלֵּם? — תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם״, וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם חֵרֵשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע״ (מכילתא)• **רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת** • רוֹאִין אֶת הַנִּשְׁמָע, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִרְאוֹת בְּמָקוֹם אַחֵר (שם)• **אֶת הַקּוֹלוֹת** • הַיּוֹצְאִין מִפִּי הַגְּבוּרָה• **וַיָּנֻעוּ** • (שם) אֵין נוּעַ אֶלָּא

כָּמוֹהוּ. וּמִלַּת נְאוּף, כְּמוֹ זְנוּת. וְהִנֵּה כָּתוּב וַתִּנְאַף אֶת הָאֶבֶן וְאֶת הָעֵץ. וְאֵין רָאוּי לְפָרְסֵם הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת. אָמַר ר׳ סְעַדְיָ׳ הַגָּאוֹן, כִּי הַזְּנוּת עַל מַעֲלוֹת רַבּוֹת. וַאֲשֶׁר הוּא בַּמַּעֲלָה הַקַּלָּה, מִשְׁכַּב הַבְּתוּלָה וְהָאַלְמָנָה. וַאֲשֶׁר לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, מִשְׁכַּב הָאִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה, כִּי לְאַחַר יָמִים מְעַטִּים תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לוֹ. וּלְמַעְלָה מִזֹּאת, אֶשֶׁת אִישׁ, כִּי יִתָּכֵן שֶׁיָּמוּת בַּעְלָהּ וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת לוֹ. וּלְמַעְלָה מִמֶּנָּה, הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים שֶׁאֵינֶנָּה עַל תּוֹרַת יִשְׂרָאֵל, אִם לֹא נָתַן לָהּ זֶרַע. כִּי יִתָּכֵן שֶׁתִּתְגַּיֵּר וְיִשָּׂאֶנָּה לְאִשָּׁה. רַק אִם נָתַן לָהּ זֶרַע, עוֹבֵד הוּא עֲבוֹדָה זָרָה בְּעַצְמָהּ. וּלְמַעְלָה מִמֶּנָּה, מִשְׁכַּב זָכוּר שֶׁאֵין לוֹ זְמַן הֶתֵּר לְעוֹלָם. וּלְמַעְלָה מִמֶּנָּה, מַה שֶּׁהוּא חוּץ מֵהַמִּין, כְּמוֹ אִם יִשְׁכַּב הָאָדָם עִם הַבְּהֵמָה. וְהַגָּאוֹן יָדַע אֵיךְ הַחְלוּק, כִּי עַל כָּל עֲרָיוֹת כָּרֵת, בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת. וְהִנֵּיחַ מִזֶּה הַחְלוּק, מֵאֵם וְהָאָחוֹת וְהַבַּת: **לֹא תַגְנֹב.** מַשְׁמַע גְּנֵבָה, קַחַת מָמוֹן בַּסֵּתֶר. וְיֵשׁ גַּנָּב שֶׁהוּא בֶּן מָוֶת, כְּמוֹ גּוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין שֶׁהוּא נַעַר קָטָן אוֹ נִלְעָג לָשׁוֹן. וְהַגְּנֵבָה בְּמָמוֹן, בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. אוֹ שֶׁרָמָהוּ בְּחִשְׁבּוֹן אוֹ בְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל. וְזֹאת הַמִּלָּה גַּם הִיא כּוֹלֶלֶת מִי שֶׁיִּגְנֹב לֵב אַחַר, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אַבְשָׁלוֹם: **לֹא תַעֲנֶה.** שָׁנִים רַבּוֹת חִפַּשְׂתִּי בְּלִבִּי טַעַם זֹאת הַמִּלָּה, לֵאמֹר עֵד שֶׁקֶר וְלֹא אָמַר עֲדוּת שֶׁקֶר. וּלְפִי דַּעְתִּי עַתָּה כִּי הוּא מְדַבֵּר עִם עֵד שֶׁקֶר, כְּאִלּוּ כָּתַב לֹא תַעֲנֶה אִם אַתָּה עֵד שֶׁקֶר. וּמִשְׁמַע זֹאת הַמִּלָּה, כְּטַעַם לֹא תַכְחִישׁוּ וְלֹא תְשַׁקְּרוּ. וּמָצָאנוּ מִלַּת עֲנוּת בְּבֵי״ת, כְּמוֹ שֶׁקֶר עָנָה בְּאָחִיו. וּבְלֹא בֵּי״ת, כְּמוֹ יִשְׁמַע אֵל וְיַעֲנֵם. וְהַטַּעַם יַעֲנֶה בָּם. וְכָמוֹהוּ וְכַאֲשֶׁר לֹא נְנַעֲנוּךָ, לֹא נָנַעְנוּ בָךְ. וְיֵשׁ עֵד שֶׁקֶר שֶׁהוּא בֶּן מָוֶת, וְהוּא שֶׁכָּתוּב עָלָיו, וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו:

יד לֹא תַחְמֹד. אֲנָשִׁים רַבִּים יִתְמְהוּ עַל זֹאת הַמִּצְוָה, אֵיךְ יִהְיֶה אָדָם שֶׁלֹּא יַחְמֹד דָּבָר כָּמוֹהוּ. וּמִלַּת נְאוּף, כְּמוֹ זְנוּת. וְהִנֵּה כָּתוּב וַתִּנְאַף אֶת הָאֶבֶן וְאֶת הָעֵץ. וְאֵין רָאוּי לְפָרְסֵם הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת. אָמַר ר׳ סְעַדְיָ׳ הַגָּאוֹן, כִּי הַזְּנוּת עַל מַעֲלוֹת רַבּוֹת. וַאֲשֶׁר הוּא בַּמַּעֲלָה הַקַּלָּה, מִשְׁכַּב הַבְּתוּלָה וְהָאַלְמָנָה. וַאֲשֶׁר לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, מִשְׁכַּב הָאִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה, כִּי לְאַחַר יָמִים מְעַטִּים תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לוֹ. וּלְמַעְלָה מִזֹּאת, אֶשֶׁת אִישׁ, כִּי יִתָּכֵן שֶׁיָּמוּת בַּעְלָהּ וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת לוֹ. וּלְמַעְלָה מִמֶּנָּה, הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים שֶׁאֵינֶנָּה עַל תּוֹרַת יִשְׂרָאֵל, אִם לֹא נָתַן לָהּ זֶרַע. כִּי יִתָּכֵן שֶׁתִּתְגַּיֵּר וְיִשָּׂאֶנָּה לְאִשָּׁה. רַק אִם נָתַן לָהּ זֶרַע, עוֹבֵד הוּא עֲבוֹדָה זָרָה בְּעַצְמָהּ. וּלְמַעְלָה מִמֶּנָּה, מִשְׁכַּב זָכוּר שֶׁאֵין לוֹ זְמַן הֶתֵּר לְעוֹלָם. וּלְמַעְלָה מִמֶּנָּה, מַה שֶּׁהוּא חוּץ מֵהַמִּין, כְּמוֹ אִם יִשְׁכַּב הָאָדָם עִם הַבְּהֵמָה. וְהַגָּאוֹן יָדַע אֵיךְ הַחְלוּק, כִּי עַל כָּל עֲרָיוֹת כָּרֵת, בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת. וְהִנֵּיחַ מִזֶּה הַחְלוּק, מֵאֵם וְהָאָחוֹת וְהַבַּת: **לֹא תִגְנֹב.** מַשְׁמַע גְּנֵבָה, קַחַת מָמוֹן בַּסֵּתֶר. וְיֵשׁ גַּנָּב שֶׁהוּא בֶּן מָוֶת, כְּמוֹ גּוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין שֶׁהוּא נַעַר קָטָן אוֹ נִלְעָג לָשׁוֹן. וְהַגְּנֵבָה בְּמָמוֹן, בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. אוֹ שֶׁרָמָהוּ בְּחִשְׁבּוֹן אוֹ בְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל. וְזֹאת הַמִּלָּה גַּם הִיא כּוֹלֶלֶת מִי שֶׁיִּגְנֹב לֵב אַחַר, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אַבְשָׁלוֹם: **לֹא תַעֲנֶה.** שָׁנִים רַבּוֹת חִפַּשְׂתִּי בְּלִבִּי טַעַם זֹאת הַמִּלָּה, לֵאמֹר עֵד שֶׁקֶר וְלֹא אָמַר עֲדוּת שֶׁקֶר. וּלְפִי דַּעְתִּי עַתָּה כִּי הוּא מְדַבֵּר עִם עֵד שֶׁקֶר, כְּאִלּוּ כָּתַב לֹא תַעֲנֶה אִם אַתָּה עֵד שֶׁקֶר. וּמִשְׁמַע זֹאת הַמִּלָּה, כְּטַעַם לֹא תַכְחִישׁוּ וְלֹא תְשַׁקְּרוּ. וּמָצָאנוּ מִלַּת עֲנוּת בְּבֵי״ת, כְּמוֹ שֶׁקֶר עָנָה בְּאָחִיו. וּבְלֹא בֵּי״ת, כְּמוֹ יִשְׁמַע אֵל וְיַעֲנֵם. וְהַטַּעַם יַעֲנֶה בָּם. וְכָמוֹהוּ וְכַאֲשֶׁר לֹא נְנַעֲנוּךָ, לֹא נָנַעְנוּ בָךְ. וְיֵשׁ עֵד שֶׁקֶר שֶׁהוּא בֶּן מָוֶת, וְהוּא שֶׁכָּתוּב עָלָיו, וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו:

יד לֹא תַחְמֹד. אֲנָשִׁים רַבִּים יִתְמְהוּ עַל זֹאת הַמִּצְוָה, אֵיךְ יִהְיֶה אָדָם שֶׁלֹּא יַחְמֹד דָּבָר כָּמוֹהוּ. וְהִנֵּה כָּתוּב וַתִּנְאַף אֶת הָאֶבֶן וְאֶת הָעֵץ. וְאֵין רָאוּי לְפָרְסֵם הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת. אָמַר ר׳ סְעַדְיָ׳ הַגָּאוֹן, כִּי הַזְּנוּת עַל מַעֲלוֹת רַבּוֹת. וַאֲשֶׁר הוּא בַּמַּעֲלָה הַקַּלָּה, מִשְׁכַּב הַבְּתוּלָה וְהָאַלְמָנָה. וַאֲשֶׁר לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, מִשְׁכַּב הָאִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה, כִּי לְאַחַר יָמִים מְעַטִּים תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לוֹ. וּלְמַעְלָה מִזֹּאת, אֶשֶׁת אִישׁ, כִּי יִתָּכֵן שֶׁיָּמוּת בַּעְלָהּ וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת לוֹ. וּלְמַעְלָה מִמֶּנָּה, הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים שֶׁאֵינֶנָּה עַל תּוֹרַת יִשְׂרָאֵל, אִם לֹא נָתַן לָהּ זֶרַע. כִּי יִתָּכֵן שֶׁתִּתְגַּיֵּר וְיִשָּׂאֶנָּה לְאִשָּׁה. רַק אִם נָתַן לָהּ זֶרַע, עוֹבֵד הוּא עֲבוֹדָה זָרָה בְּעַצְמָהּ. וּלְמַעְלָה מִמֶּנָּה, מִשְׁכַּב זָכוּר שֶׁאֵין לוֹ זְמַן הֶתֵּר לְעוֹלָם. וּלְמַעְלָה מִמֶּנָּה, מַה שֶּׁהוּא חוּץ מֵהַמִּין, כְּמוֹ אִם יִשְׁכַּב הָאָדָם עִם הַבְּהֵמָה. וְהַגָּאוֹן יָדַע אֵיךְ הַחְלוּק, כִּי עַל כָּל עֲרָיוֹת כָּרֵת, בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת. וְהִנֵּיחַ מִזֶּה הַחְלוּק, מֵאֵם וְהָאָחוֹת וְהַבַּת: **לֹא תִגְנֹב.** מַשְׁמַע גְּנֵבָה, קַחַת מָמוֹן בַּסֵּתֶר. וְיֵשׁ גַּנָּב שֶׁהוּא בֶּן מָוֶת, כְּמוֹ גּוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין שֶׁהוּא נַעַר קָטָן אוֹ נִלְעָג לָשׁוֹן. וְהַגְּנֵבָה בְּמָמוֹן, בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. אוֹ שֶׁרָמָהוּ בְּחִשְׁבּוֹן אוֹ בְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל. וְזֹאת הַמִּלָּה גַּם הִיא כּוֹלֶלֶת מִי שֶׁיִּגְנֹב לֵב אַחַר, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אַבְשָׁלוֹם: **לֹא תַעֲנֶה.** שָׁנִים רַבּוֹת חִפַּשְׂתִּי בְּלִבִּי טַעַם זֹאת הַמִּלָּה, לֵאמֹר עֵד שֶׁקֶר וְלֹא אָמַר עֲדוּת שֶׁקֶר. וּלְפִי דַּעְתִּי עַתָּה כִּי הוּא מְדַבֵּר עִם עֵד שֶׁקֶר, כְּאִלּוּ כָּתַב לֹא תַעֲנֶה אִם אַתָּה עֵד שֶׁקֶר. וּמִשְׁמַע זֹאת הַמִּלָּה, כְּטַעַם לֹא תַכְחִישׁוּ וְלֹא תְשַׁקְּרוּ. וּמָצָאנוּ מִלַּת עֲנוּת בְּבֵי״ת, כְּמוֹ שֶׁקֶר עָנָה בְּאָחִיו. וּבְלֹא בֵּי״ת, כְּמוֹ יִשְׁמַע אֵל וְיַעֲנֵם. וְהַטַּעַם יַעֲנֶה בָּם. וְכָמוֹהוּ וְכַאֲשֶׁר לֹא נְנַעֲנוּךָ, לֹא נָנַעְנוּ בָךְ. וְיֵשׁ עֵד שֶׁקֶר שֶׁהוּא בֶּן מָוֶת, וְהוּא שֶׁכָּתוּב עָלָיו, וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו:

יד לֹא תַחְמֹד. אֲנָשִׁים רַבִּים יִתְמְהוּ עַל זֹאת הַמִּצְוָה, אֵיךְ יִהְיֶה אָדָם שֶׁלֹּא יַחְמֹד דָּבָר כָּמוֹהוּ. וּמִלַּת נְאוּף, כְּמוֹ זְנוּת

זיע. **וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק** • (שם) הָיוּ נִרְתָּעִין לַאֲחוֹרֵיהֶם שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל, כְּאֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת בָּאִין וּמְסַיְּעִין אוֹתָן לְהַחֲזִירָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן". **אבן עזרא.**

(טז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֶּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת: **אבן עזרא.**

טז וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה מַלֵּל אַתְּ עִמָּנָא וּנְקַבֵּל וְלָא יִתְמַלֵּל עִמָּנָא מִן קֳדָם יְיָ דִּילְמָא נְמוּת:

(יז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶּחֱטָאוּ:

יז וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא לָא תִדְחֲלוּן אֲרֵי בְּדִיל לְנַסָּאָה יָתְכוֹן אִתְגְּלִי לְכוֹן יְקָרָא דַיְיָ וּבְדִיל דִּתְהֵי דַּחְלְתֵּהּ עַל אַפֵּיכוֹן בְּדִיל דְּלָא תְּחוֹבוּן:

רס"י ◂ **לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם** • לְגַדֵּל אֶתְכֶם בָּעוֹלָם, שֶׁיֵּצֵא לָכֶם שֵׁם בָּאֻמּוֹת שֶׁהוּא בְּכְבוֹדוֹ נִגְלָה עֲלֵיכֶם. **נַסּוֹת** • לְשׁוֹן הָרָמָה וּגְדֻלָּה, כְּמוֹ: "הֲרִימוּ נֵס", (שם מט) "אָרִים נִסִּי", (שם ל) "וְכַנֵּס עַל הַגִּבְעָה", (שם ל) שֶׁהוּא זָקוּף. **וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ** • עַל יְדֵי שֶׁרְאִיתֶם אוֹתוֹ יָרוּי וּמְאֻיָּם, תֵּדְעוּ כִּי אֵין זוּלָתוֹ וְתִירְאוּ מִפָּנָיו. **אבן עזרא.**

(יח) וַיַּעֲמֹד הָעָם מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים:

יח וְקָם עַמָּא מֵרָחִיק וּמֹשֶׁה קָרֵב לְצַד אֲמִיטְתָא דְּתַמָּן יְקָרָא דַיְיָ:

רס"י ◂ **נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל** • לְפָנִים מִשָּׁלֹשׁ מְחִצּוֹת: חֹשֶׁךְ, עָנָן וַעֲרָפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָהָר בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁךְ עָנָן וַעֲרָפֶל". עֲרָפֶל הוּא עַב הֶעָנָן, שֶׁאָמַר לוֹ: "הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן". **אבן עזרא.**

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם:

יט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּדֵין תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַתּוּן חֲזִתּוּן אֲרֵי מִן שְׁמַיָּא מַלֵּילִית עִמְּכוֹן:

רס"י ◂ **כֹּה תֹאמַר** • בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה. **אַתֶּם רְאִיתֶם** • יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין מַה שֶּׁאָדָם רוֹאֶה לְמַה שֶּׁאַחֵרִים מְשִׂיחִין לוֹ: שֶׁמַּה שֶּׁאַחֵרִים מְשִׂיחִין לוֹ פְּעָמִים שֶׁלִּבּוֹ חָלוּק מִלְּהַאֲמִין. **כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי** • וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי". בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם (דברים ד): "מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת קוֹלוֹ לְיַסְּרֶךָּ וְעַל הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ אֶת אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה": כְּבוֹדוֹ בַּשָּׁמַיִם, וְאִשּׁוֹ וּגְבוּרָתוֹ עַל הָאָרֶץ. (מכילתא) דָּבָר אַחֵר: הִרְכִּין הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְהִצִּיעָן עַל הָהָר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים יח) "וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד". **אבן עזרא.**

(כ) לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם:

כ לָא תַעְבְּדוּן קֳדָמַי דַּחְלָן דִּכְסַף וְדַחְלָן דִּדְהָב לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן:

אבן עזרא על התורה

טו וְכָל הָעָם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי טַעַם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת, כִּי כָּל הַהַרְגָּשׁוֹת מִתְחַבְּרוֹת אֶל מָקוֹם אֶחָד. וְהִנֵּה הַטַּעַם כַּאֲשֶׁר רָאוּ הַקּוֹלוֹת וְהַלַּפִּידִים, כִּי מִנְהַג הָאָדָם שֶׁיִּתְפַּחֵד מֵהֶם, וְקוֹל הַשּׁוֹפָר שֶׁלֹּא נִשְׁמַע כָּזֶה לְעוֹלָם. וְאֶת הָהָר לְבַדּוֹ עָשָׁן, כַּאֲשֶׁר רָאוּ הַפְּלָאִים הָאֵלֶּה, נָעוּ. כְּמוֹ נָע וָנָד. שֶׁכָּל אֶחָד סָר מִמְּקוֹם מַעֲמָדוֹ, וְשָׁב אַחוֹרַנִּית. וְכֵמוֹהוּ, וַיָּנֻעוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים. וְטַעַם אַמּוֹת, שֶׁהַסִּפִּים סָרוּ מִמְּקוֹמָם אַמּוֹת. לֹא יָכוֹל הַנָּבִיא לְשַׁעֲרָם בְּמַרְאוֹת הַנְּבוּאָה. וְהָאוֹמֵר כִּי פֵּרוּשׁוֹ כְּמוֹ זָעוּ, לֹא יִתָּכֵן זֶה. כִּי אִם לֹא סָרוּ מִמְּקוֹמָם, אֵיךְ עָמְדוּ מֵרָחוֹק:

טז וַיֹּאמְרוּ. הַכֹּהֲנִים וְרָאשֵׁי הַמַּטּוֹת שֶׁהָיוּ קְרוֹבִים אֵלָיו, הֵם דִּבְּרוּ עִמּוֹ אַחַר שֶׁנִּשְׁלְמוּ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים. כִּי כָל כַּךְ הָיוּ יְרֵאִים, כִּי פָּחֲדוּ שֶׁהַשֵּׁם יְדַבֵּר עוֹד עִמָּהֶם וְיָמוּתוּ. וּבַעֲבוּר זֶה אָמַר מֹשֶׁה לָהֶם, אַל תִּירָאוּ:

יז וַיֹּאמֶר. לְמִ"ד לְבַעֲבוּר, נוֹסָף.כְּלָמ"ד לְמִבְרָאשׁוֹנָה, וְלָמ"ד וְהַשְּׁלִישִׁי לְאַבְשָׁלוֹם בֶּן מַעֲכָה: וְטַעַם **נַסּוֹת אֶתְכֶם**. כְּמוֹ וּלְמַעַן נַסּוֹתְךָ לְהֵיטִיבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ: **וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם**. כַּכָּתוּב יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחוֹרֵב:

יח וַיַּעֲמֹד. הִזְכִּיר זֶה פַּעַם אַחֶרֶת, כִּי מֹשֶׁה הָיָה עוֹשֶׂה הַכֹּל מַעֲשֵׂיהֶם. אֵלֶּה עָמְדוּ מֵרָחוֹק, וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל:

יט וַיֹּאמֶר ה'. רַבִּים הִשְׁתַּבְּשׁוּ, בַּעֲבוּר שֶׁמָּצְאוּ וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ שֶׁהָיָה בְּהַר סִינַי. כִּי כָּתוּב וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי עַל רֹאשׁ הָהָר. וְעַתָּה אָמַר מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם. וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לֵב, יָבִין הַטַּעַם בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא. רַק עַתָּה אֶתֵּן לְךָ מָשָׁל, אוּלַי יָבִין מִי שֶׁאֵין לוֹ לֵב. חָשׁוּב שֶׁיִּהְיֶה כִּדְמוּת אָדָם, רֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם וְרַגְלָיו עַל הַר סִינַי. וְזֶה טַעַם וַיֵּרֶד. וּמִן הַשָּׁמַיִם יְדַבֵּר. כְּמוֹ וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא עַל הַר הַזֵּתִים. כִּי יָדַעְנוּ שֶׁהַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ מָלֵא כְּבוֹדוֹ:

רש"י◄ **לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי** • לֹא תַּעֲשׂוּן דְּמוּת שַׁמָּשַׁי הַמְשַׁמְּשִׁים לְפָנַי בַּמָּרוֹם. (מכילתא)• **אֱלֹהֵי כֶסֶף** • בָּא לְהַזְהִיר עַל הַכְּרוּבִים שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה לַעֲמֹד אִתִּי שֶׁלֹּא יִהְיוּ שֶׁל כֶּסֶף, שֶׁאִם שִׁנִּיתֶם לַעֲשׂוֹתָם שֶׁל כֶּסֶף, חֲרֵי הֵן לְפָנַי כֵּאלֹהוּת• **וֵאלֹהֵי זָהָב** • בָּא לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא יוֹסִיף עַל ב': שֶׁאִם עָשִׂיתָ ד', חֲרֵי הֵן לְפָנַי כֵּאלֹהֵי זָהָב• **לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם** • לֹא תֹּאמַר: חֲרֵינִי עוֹשֶׂה כְּרוּבִים בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, כְּדֵרֶךְ שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה בְּבֵית עוֹלָמִים, לָכֵן נֶאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם". **אבן עזרא**

(כא) מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ:

כא מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲבֵד קָדָמָי וּתְהֵי דַּבַּח עֲלוֹהִי יָת עֲלָוָתָךְ וְיָת נִכְסַ קוּדְשָׁךְ מִן עָנָךְ וּמִן תּוֹרָךְ בְּכָל אַתְרָא דִּי אַשְׁרֵי יָת שְׁכִנְתִּי לְתַמָּן אֶשְׁלַח בִּרְכָתִי לָךְ וֶאֱבָרְכִנָּךְ:

רש"י◄ **מִזְבַּח אֲדָמָה** • מְחֻבָּר בָּאֲדָמָה שֶׁלֹּא יִבָּנְנוּ עַל גַּבֵּי עַמּוּדִים, אוֹ עַל גַּבֵּי כָּפִיס (נָסָחָה אַחֶרֶת: בָּסִיס) (מכילתא)• דָּבָר אַחֵר: שֶׁהָיָה מְמַלֵּא אֶת חֲלַל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲדָמָה בִּשְׁעַת חֲנִיָּתָן• **תַּעֲשֶׂה לִּי** • שֶׁתְּהֵא תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתוֹ לִשְׁמִי• **וְזָבַחְתָּ עָלָיו** • אֶצְלוֹ, כְּמוֹ: (במדבר ב) "וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה" (מכילתא). אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עָלָיו מַמָּשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ", וְאֵין שְׁחִיטָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ (זבחים נח)• **אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ** • אֲשֶׁר מִצֹּאנְךָ וּמִבְּקָרֶךָ• **אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ** • פְּרוּשׁ לְ"אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ"• **בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי** • אֲשֶׁר אֶתֵּן לְךָ רְשׁוּת לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְפֹרָשׁ שֶׁלִּי, שָׁם 'אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ', אֲשֶׁרָה שְׁכִינָתִי עָלֶיךָ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁלֹּא נִתַּן רְשׁוּת לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְפֹרָשׁ, אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁהַשְׁכִינָה בָּאָה שָׁם, וְזֶהוּ בֵּית הַבְּחִירָה. שָׁם נִתַּן רְשׁוּת לַכֹּהֲנִים לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְפֹרָשׁ בִּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם לְבָרֵךְ אֶת הָעָם. **אבן עזרא**

אבן עזרא על התורה

כ לֹא תַעֲשׂוּן. הַטַּעַם, וְהִנֵּה אָנֹכִי יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם וַאֲנִי דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם, לֹא עַל יְדֵי אֶמְצָעִי. וְכֵן כָּתוּב פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם. וְאַל תִּתְמַהּ בַּעֲבוּר שֶׁכָּתוּב לֹא תַעֲשׂוּ, פְּעָמִים. כִּי כֵן דֶּרֶךְ צַחוּת לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, כְּמוֹ לֹא תַחְמֹד. כִּי הַטַּעַם אֶחָד הוּא. וְכֵן הוּא, לֹא תַעֲשׂוּן לָכֶם אִתִּי, אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב, כְּמוֹ לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה. וְטַעַם שֶׁתַּעֲשׂוּ צוּרוֹת לְקַבֵּל כֹּחַ עֶלְיוֹנִים, וְתַחְשְׁבוּ כִּי לְכַבּוֹדִי אַתֶּם עוֹשִׂים, כְּאִלּוּ יִהְיוּ אֶמְצָעִים בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם, כְּמוֹ הָעֶגֶל שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל. כִּי אַהֲרֹן לִכְבוֹד הַשֵּׁם עָשָׂה, כַּאֲשֶׁר אָפְרַשׁ בִּמְקוֹמוֹ. וּבַעֲבוּר שֶׁהַשֵּׁם יָדַע שֶׁיִּשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ, הִזְהִירָם בְּתְחִלָּה שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אֱלֹהֵי זָהָב: וְהִנֵּה טַעַם **אִתִּי.** שֶׁאֵין לִי צוֹרֵךְ לְאֶמְצָעִיים עִמִּי. עַל כֵּן אַחֲרָיו, אָבֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ. וְהַטַּעַם, אֲנִי בִּכְבוֹדִי אָבֹא אֵלֶיךָ:

כא מִזְבַּח אֲדָמָה. י"א כִּי הַטַּעַם, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה צִיּוּרִים בַּמִּזְבֵּחַ, עַל כֵּן צִוָּה בְּמִזְבַּח אֲדָמָה לְהִיוֹתָם שְׁלֵמוֹת. וְאֵלֶּה הַמְפָרְשִׁים אוֹלֵי יְלַמְּדוּנוּ לָמָּה נַעֲשָׂה כָּל הַמִּשְׁכָּן כְּרוּבִים וּכְרוּבֵי זָהָב עַל הַכַּפֹּרֶת. וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה, כֻּלּוֹ כְּרוּבִים וּתְמוּנוֹת וּפְטוּרֵי צִיצִים. וְאֵלֶּה הַמְקוֹמוֹת נִכְבָּדוֹת מִמְּקוֹם הַמִּזְבֵּחַ. וּבְפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא אָדָם עַל זֶה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי מִזְבַּח אֲדָמָה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה עַל מָקוֹם גָּבוֹהַּ. וְאֵין זֶה מִשְׁמַע הַלָּשׁוֹן. וְהָעֵד, שֶׁכָּתוּב אַחֲרָיו מִזְבַּח אֲבָנִים. וְקַדְמוֹנֵינוּ אָמְרוּ כִּי הַטַּעַם, לְשׁוֹם אֲדָמָה בְּמִזְבַּחֲנַחֲשֶׁת. וְאֶמֶת אָמְרוּ, כִּי כֵן עָשׂוּ. רַק שָׁמוּ זֶה הַפָּסוּק לְזִכָּר וּלְאַסְמַכְתָּא. וְאֵין זֶה פְּשׁוּטוֹ, כִּי הָאֲדָמָה שֶׁיָּשִׂימוּ בּוֹ מִקְרֶה. כִּי הוּא לֹא יִקָּרֵא רַק מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת, כִּי מִנְּחֹשֶׁת נַעֲשָׂה. גַּם נִקְרָא מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת, מִזְבַּח הַזָּהָב, בַּעֲבוּר שֶׁהוּא מְצֻפֶּה זָהָב. וְעוֹד, אֵילּוּ הָיָה כֵּן מַשְׁמַע מִזְבַּח אֲדָמָה, יִהְיֶה פֵּירוּשׁ וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים שֶׁיָּשִׂימוּ בּוֹ אֲבָנִים. וְלֹא נוּכַל לוֹמַר שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה הַמִּזְבֵּחַ מֵאֲבָנִים, כִּי מִפְרָשׁ הוּא, וְהוּא הַנַּעֲשָׂה בְּהַר עֵיבָל. וְעַתָּה אֲפָרֵשׁ. אָמַר הַגָּאוֹן, כִּי יֵשׁ מַחְלֹקֶת עַל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה תַּחַת הַר סִינַי. י"א לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה הָיָה, וַאֲחֵרִים אָמְרוּ אַחַר כֵּן. וְהַגָּאוֹן הוֹדָה לַמַּחֲלֹקֶת הָרִאשׁוֹנָה, וְאָמַר כִּי הַכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשָׂה. הוּא שִׁנּוּי בַּפָּרָשָׁה הַשְּׁנִית, כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשָׂה וְנִשְׁמָע. וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ רְאָיָה גְּמוּרָה, כִּי אַחַר מַתַּן תּוֹרָה הָיָה. כִּי הִנֵּה כָּתוּב בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת שֶׁאָמַר הַשֵּׁם לְמֹשֶׁה בַּעֲלוֹתוֹ אֶל הַר הָאֱלֹהִים לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה, אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם. וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי. וְאָמַר בְּתְחִלָּה כֹּה תֹּאמַר לְבֵית יַעֲקֹב. וְהִנֵּה לֹא הִגִּיד לָהֶם לֹא מִצְוֹת וְלֹא חֻקִּים וְלֹא מִשְׁפָּטִים, רַק לִשְׁמוֹעַ מִפִּיהֶם אִם יִהְיוּ חֲפֵצִים לִשְׁמוֹעַ בְּקוֹל הַשֵּׁם לְכָל אֲשֶׁר יְצַוֵּם. וְהֵם הֵשִׁיבוּ וְאָמְרוּ, נַעֲשֶׂה. וְשָׁם כָּתוּב וַיָּשֶׂם מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה'. אֲז קִדְּשָׁם לִשְׁמוֹעַ דְּבַר הַשֵּׁם, שֶׁהָיוּ עֲשָׂרֶת הַדְּבָרִים. וְעַתָּה הֵחֵל לְהַשְׁמִיעָם מִצְוֹתָיו. וְכַאֲשֶׁר נִגַּשׁ מֹשֶׁה אֶל הָעֲרָפֶל אָמַר לוֹ זֹאת הַפָּרָשָׁה, לֹא תַעֲשׂוּן. וְכָל פָּרָשַׁת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, עַד כִּי יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ. וְאַחַר כֵּן כָּתוּב וַיָּבֹא מֹשֶׁה, שֶׁיָּרַד מִן הָהָר, וְשָׁם כָּתוּב וַיִּסְפֹּר לָעָם אֵת כָּל דִּבְרֵי ה' וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים. וְדִבְרֵי ה' הֵם מִצְוֹת עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁתְּחִלָּתָם לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב, וְדִבְרֵי הַמִּזְבֵּחַ וְכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁהֵם בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים. כְּמוֹ הַשֵּׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ. עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ. אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל. וְהַמִּשְׁפָּטִים, דִּבְרֵי הָעֲבָדִים וְהַמַּכִּים וְהַנִּצִּים וְהַנִּגְיָחָה וְהַהַבְעָרָה וְדִבְרֵי הַגְּנֵבָה וְהַשְּׁבוּעָה. וְעַל אֵלֶּה כָּתוּב שָׁם וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים, וּבַעֲבוּר זֶה אָמְרוּ אֲבוֹתֵינוּ נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע. וּפֵירוּשׁ נַעֲשֶׂה, לִשְׁמוֹר מִצְוֹת עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְנִשְׁמַע, עַל הַמִּשְׁפָּטִים. עַל כֵּן הוֹסִיפוּ אַחַר מַתַּן תּוֹרָה לֵאמֹר וְנִשְׁמַע. וְלֹא אָמְרוּ כֵּן בְּתְחִלָּה. וְהִנֵּה פֵּירוּשׁ מִזְבַּח אֲדָמָה כְּמַשְׁמָעוֹ, עֲשׂוּי מֵאֲדָמָה. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב שָׁם, וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר. וּכְתִיב בְּכָאן וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עוֹלוֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ. וְשָׁם כָּתוּב וַיַּעֲלוּ עוֹלוֹת, וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים. וְאֵין סָפֵק כִּי זֹאת פָּרָשַׁת מִזְבַּח אֲדָמָה. גַּם לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי, בַּעֲבוּר דַּם הַבְּרִית שֶׁזָּרַק עַל הַמִּזְבֵּחַוְעַל הָעָם, שֶׁקִּבְּלוּ עַל נַפְשָׁם שֶׁהַשֵּׁם לֵאלֹהִים, וְשֶׁיִּשְׁמְרוּ מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו. וְהִזְכִּיר **אֶת צֹאנְךָ וְאֶת בְּקָרֶךָ.** שֶׁשְּׁנֵיהֶם מִינֵי עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים. רָאִיתִי מִין אֶחָד יִשְׁתַּחֲקוּ עִצְמוֹתָיו, שֶׁטָּעַן עַל הַחֻכָּמִים, בַּעֲבוּר שֶׁאָמְרוּ אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל זְבָחִים. כִּי אָמַר כִּי לֹא מָצָא בְּכָל הַתּוֹרָה זְבִיחָה כִּי אִם שְׁלָמִים, כְּמוֹ עוֹלָה וּזְבָחִים. כִּי עוֹלָה דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְהַזְּבָחִים שְׁלָמִים. כְּמוֹ וַיַּעֲלוּ עוֹלוֹת וַיִּזְבְּחוּ שְׁלָמִים לַה' פָּרִים. וְכָכָה בְּכָל מָקוֹם. וְהָרְאִיתִי לוֹ כִּי לֹא דִּבֶּר נְכוֹנָה, כִּי כָּתוּב וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עוֹלוֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ. אֲז הוֹדָה עַל חַטָּאתוֹ, שֶׁטָּעַן עַל הָאֲנָשִׁים נִכְבָּדִים מִכָּל הַדּוֹרוֹת

(כב) וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית
כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְלֶהָ:

כב וְאִם מַזְבַּח אַבְנִין תַּעְבֵּד קֳדָמַי לָא תִבְנֵי יָתְהֶן פְּסִילָן לָא תְרִים חַרְבָּךְ עֲלַהּ וּתְסַלְּלִנַּהּ:

רש"י ◄ **וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים** • רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כָּל אִם וְאִם שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ מִג': "וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי", הֲרֵי אִם זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן כַּאֲשֶׁר: 'וְכַאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לִּי מִזְבַּח אֲבָנִים' — "לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית", שֶׁהֲרֵי חוֹבָה עָלֶיךָ לִבְנוֹת מִזְבַּח אֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כז) "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה". וְכֵן (לקמן כב) "אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה", חוֹבָה הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים טו) "וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ", וְאַף זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן כַּאֲשֶׁר. וְכֵן: (ויקרא ב) "וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בְּכּוּרִים", זוֹ מִנְחַת הָעֹמֶר שֶׁהִיא חוֹבָה. וְעַל כָּרְחֶךָ, אֵין 'אִם' הַלָּלוּ תְּלוּיִין אֶלָּא זָדָאִין, וּבִלְשׁוֹן 'כַּאֲשֶׁר' הֵם מְשַׁמְּשִׁים. **גָּזִית** • לְשׁוֹן גְּזִיזָה, שֶׁפּוֹסְלָן וּמְכַתְּתָן בְּבַרְזֶל. **כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ** • הֲרֵי 'כִּי' זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'פֶּן' שֶׁהוּא דִּילְמָא, פֶּן תָּנִיף חַרְבְּךָ עָלֶיהָ. **וַתְּחַלְלֶהָ** • הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאִם הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ בַּרְזֶל, חִלַּלְתָּ (פרק ג' דמדות), שֶׁהַמִּזְבֵּחַ נִבְרָא לְהַאֲרִיךְ יָמָיו שֶׁל אָדָם, וְהַבַּרְזֶל נִבְרָא לְקַצֵּר יָמָיו שֶׁל אָדָם, אֵין זֶה בְּדִין שֶׁיּוּנַף הַמְקַצֵּר עַל הַמַּאֲרִיךְ. וְעוֹד, שֶׁהַמִּזְבֵּחַ מַטִּיל שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. לְפִיכָךְ, לֹא יָבֹא עָלָיו כּוֹרֵת וּמְחַבֵּל. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה אֲבָנִים שֶׁאֵינָם רוֹאוֹת וְלֹא שׁוֹמְעוֹת וְלֹא מְדַבְּרוֹת, עַל יְדֵי שֶׁמַּטִּילוֹת שָׁלוֹם, אָמְרָה תּוֹרָה: "לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל", מַטִּיל שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין מִשְׁפָּחָה לְמִשְׁפָּחָה, בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא תְּבוֹאֵהוּ פֻּרְעָנוּת. **אבן עזרא.**

(כג) וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו:

כג וְלָא תִסַּק בְּדַרְגִין עַל מַדְבְּחִי דְּלָא תִתְגְּלֵי עֶרְיָתָךְ עֲלוֹהִי: פ פ פ

רש"י ◄ **וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת** • כְּשֶׁאַתָּה בוֹנֶה כֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ, לֹא תַּעֲשֵׂהוּ מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת, אשקלונ"ש בְּלַעַ"ז, אֶלָּא חָלוּק יִהְיֶה וּמְשֻׁפָּע. **אֲשֶׁר לֹא תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ** • שֶׁעַל יְדֵי הַמַּעֲלוֹת אַתָּה צָרִיךְ לְהַרְחִיב פְּסִיעוֹתֶיךָ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ גָּלוּי עֶרְוָה מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב "וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי־בָד", מִכָּל מָקוֹם, הַרְחָבַת הַפְּסִיעוֹת קָרוֹב לְגִלּוּי עֶרְוָה הוּא, וְאַתָּה נוֹהֵג בָּהֶם מִנְהַג בְּזָיוֹן. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה אֲבָנִים הַלָּלוּ שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת לְהַקְפִּיד עַל בְּזָיוֹנָן, אָמְרָה תּוֹרָה: הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶם צוֹרֶךְ, לֹא תִנְהַג בָּהֶם מִנְהַג בְּזָיוֹן, חֲבֵרְךָ שֶׁהוּא בִּדְמוּת יוֹצְרְךָ וּמַקְפִּיד עַל בְּזָיוֹנוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה: **אבן עזרא.**

הפטרה לפרשת יתרו נדפסה בעמ' קנה

אבן עזרא על התורה

הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם: וְטַעַם **בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי.** פֵּרוּשׁ, בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר אָשִׂים זֵכֶר לִשְׁמִי, שָׁם אֶבְוֹדֵי שׁוֹכֵן שָׁם. כְּמוֹ שִׁילֹה וְנֹב, שֶׁעָמַד שָׁם הָאָרוֹן, אִם תָּבֹא אֶל הַמָּקוֹם הַנִּזְכָּר לִשְׁמִי לְבָקֵר אוֹתִי, גַּם אֲנִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ. וְטַעַם **אָבוֹא.** כְּרֶרֶךְ בֶּן אָדָם. וְהַטַּעַם, תִּמְצָאֵנִי שָׁם בַּמָּקוֹם שֶׁאַזְכִּיר אֶת שְׁמִי עָלָיו. וְהוּא מָקוֹם הַכָּבוֹד. כְּאִלּוּ בָּאתִי אֵלֶיךָ שֶׁיֵּדַעְתִּי שֶׁתָּבֹא, וּבַעֲבוּרְךָ בָּאתִי. וּבַעֲבוּר שֶׁבָּאתָ לְכָבוֹדִי, אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ. וְלֹא תִהְיֶה צָרִיךְ לְאַחֵר, כִּי תִּמְצָאֵנִי בְּכָל עֵת שֶׁשָּׁם כְּבוֹדִי:

כב וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים. הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה מֹשֶׁה לִכְרוֹת בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל בְּדַם הַבְּרִית. וְצִוָּה הַשֵּׁם שֶׁיִּבְנוּ מִזְבַּח אֲבָנִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, טֶרֶם שֶׁיִּנָּחֲלוּ הָאָרֶץ, וְיִכְתְּבוּ עַל הָאֲבָנִים כָּל הַתּוֹרָה. כִּי מִצְוֹת רַבּוֹת הֵם תְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ. כְּמוֹ שֶׁהָיָה צוֹרֵךְ עִם בָּנָיו בְּהַכָּנְסָם לָאָרֶץ, מִפְּנֵי הַמִּצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ. וְשָׁם זָבְחוּ שְׁלָמִים וַיֹּאכְלוּ, כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבוֹתֵיהֶם. וְיִהְיֶה טַעַם וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים, כְּאוֹמֵר עָשֹׂה עַתָּה מִזְבַּח אֲדָמָה. וְאִם תִּזְבְּחֶנּוּ שֶׁתִּכָּנֵס לָאָרֶץ, אָז תִּבְנֶה מִזְבַּח אֲבָנִים: **אֶתְהֶן.** הֵם הָאֲבָנִים: **גָּזִית.** הַטַּעַם, כְּמוֹ וּמְשֻׁרָתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן נַעַר. כֵּן לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן בְּנֵין גָּזִית. וְגָזִית מְגֹזֶרֶת עַל גִּזְזֵי צֹאנוֹ. כִּי גֵּז חִישׁ. וְכֵן נָגוֹזוּ וְעָבַר. וְהַטַּעַם כְּמוֹ כְּרִיתָה. רַק אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן נִבְרָאוֹת: **כִּי חַרְבְּךָ.** שֶׁם חֶרֶב נוֹפֵל עַל כְּלִי בַּרְזֶל, שֶׁנַּעֲשָׂה לְחָתְכוֹ בוֹ. אוּלַי נִקְרֵאת כֵּן הַחֶרֶב, כִּי הִיא מַחְרֶבֶת. וּבְמָקוֹם אַחֵר כָּתוּב לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶן בַּרְזֶל. עַל מִזְבַּח אֲבָנִים שָׁבָנוּ. וְאֵין לָנוּ לַחֲפֹּשׂ עַל טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ הַסִּבָּרָא, אוּלַי הָיָה כֵּן כְּדֶרֶךְ הַפִּגּוּל. בַּעֲבוּר שֶׁהָיָה קָרֵב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אֵין רָאוּי לִהְיוֹת הַנִּשְׁאָר פִּגּוּל, כִּי יְחֻלַּל קֹדֶשׁ שֶׁהַקְּדִישׁ, אִם יִשָּׁאֵר מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּגּוּל. וְכָכָה זֶה, אִם יִכָּרְתוּ הָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, אוּלַי יְחוּלַל הַנִּכְרָת מִן הָאֲבָנִים לַעֲבוֹדָה זָרָה אוֹ לַמָּקוֹם הַמְטֻנָּף, וְזֶה אֵינוֹ כָּבוֹד. וְרָאִינוּ שֶׁהַכֹּהֵן צָרִיךְ לְכַפֵּר עַל הַמִּזְבֵּחַ:

כג תַּעֲלֶה. אָמַר בֶּן זוּטָא, כִּי בְּמַעֲלוֹת, מִגְזֶרֶת מַעַל. וְלֹא פָּקַח עֵינָיו לִרְאוֹת, כִּי מ"ם מַעַל, שׁוֹרֶשׁ. וְהָעֵד, וּמַעֲלָה בּוֹ מָעַל.וְהִנֵּה מַעַל בְּמִשְׁקָל נַעַל. וּלְשׁוֹן רַבִּים שֶׁאֵינוֹ סָמוּךְ. וְנַעֲלוֹת בָּלוֹת וּמְטֻלָּאוֹת. וְהִנֵּה רָאוּי לִהְיוֹת בְּמַעֲלוֹת חִיר"ק תַּחַת הַבֵּי"ת, וְקָמָ"ץ תַּחַת הָעַי"ן. רַק פְּרוּשׁוֹ כְּמוֹ וּמַעֲלוֹת שִׁבְעָה עוֹלוֹתָיו. וְהִנֵּה חָשַׁב בֶּן זוּטָא לַעֲלוֹת בְּסֶלַע חָכְמָה בַּהֲבָלָיו, וְנִגְלְתָה עֶרְוָתוֹ עָלָיו. וְכָכָה יִקָּרֶה לְכָל מִין, אֲשֶׁר בְּדִבְרֵי קַדְמוֹנֵינוּ לֹא יַאֲמִין. וְזֹאת מִצְוֹת מַעֲלוֹת, כּוֹלֶלֶת כָּל מִזְבֵּחַ אֲדָמָה, אֲבָנִים אוֹ נְחֹשֶׁת. כָּל מִזְבֵּחַ שֶׁהוּא עָשׂוּי לַשֵּׁם, כַּאֲשֶׁר הוּא כָּתוּב מִזְבְּחִי:

שיעורי תהלים לשבוע פרשת יתרו

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ט"ז שבט מפרק עט עד סוף פרק פב	**יום רביעי - י"ט שבט** מפרק צ עד סוף פרק צו
יום שני - י"ז שבט מפרק פג עד סוף פרק פז	**יום חמישי - כ' שבט** מפרק צז עד סוף פרק קג
יום שלישי - י"ח שבט מפרק פח עד סוף פרק פט	**יום שישי - כ"א שבט** מפרק קד עד סוף פרק קה
שבת קודש - כ"ב שבט פרק כ מפרק קו עד סוף פרק קז	

יום ראשון ט"ז שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 60, ומה שפיקוח נפש... עד עמ' לא, כנודע:

ליקוטי אמרים

ומה שפיקוח נפש דוחה שאר עבירות וגם יעבור ואל יהרג היינו כפי' חז"ל אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה ולא משו' קלות העבירות וחומרן [תדע שהרי שבת חמורה ושקולה כע"ז לענין שחיטת מומר לדבר אחד בי"ד סי' ב' משא"כ במומר לגילוי עריות ואפי' הכי פיקוח נפש דוחה שבת ולא ג"ע אלא דגזירת הכתוב הוא] אלא שלאחר מעשה החטא אם היא מעבירות שאין בהן כרת ומיתה בידי שמים שאין נפשו האלהית מתה לגמרי ונכרתת משרשה באלהים חיים רק שנפגם קצת דביקותה ואחיזתה בשרשה

וּמַה שֶּׁפִּקּוּחַ נֶפֶשׁ - להציל נפש, דּוֹחֶה שְׁאָר עֲבֵרוֹת, - שמן התורה (אבל לא עבודה זרה), וְגַם יַעֲבֹר - על העבירה, וְאַל יֵהָרֵג - אם כופים עליו לחטוא, באיום של הריגתו, עליו לחטוא ולהישאר בחיים – מלבד בשלש עבירות (עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים), שבהן הדין הוא "יהרג – ואל יעבור", למשל: בעבודה זרה – אם כופים עליו לעבוד עבודה זרה באיום של הריגתו. עליו למסור את נפשו ולא לעבוד עבודה זרה. שכן, פיקוח נפש **אינו** דוחה איסור של עבודה זרה. הרי, **שעל פי תורה** קיים הבדל בין שאר העבירות לבין עבודה זרה, ואילו לעיל למדנו שההבדל שעושה האשה המנאפת, בין איסור ניאוף לבין עבודה זרה, נובע מה"רוח שטות" – שבעבודה זרה אין ה"רוח שטות" מכסה על האהבה המסותרת, ובאיסור ניאוף היא מכסה עליה? – על כך בא עתה ההסבר, שאין זה מתייחס לקלות וחומרת העבירות, ומה שפיקוח נפש דוחה שאר עבירות חַיֵּנוּ כְּפֵרוּשׁ חֲז"ל[11]: - (ביחס לפיקוח נפש בשבת): "אָמְרָה תּוֹרָה, חַלֵּל עָלָיו שַׁבָּת אַחַת, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמֹר שַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה", - כשאדם חולה, ולשם רפואתו צריכים לעשות מלאכה האסורה בשבת – אומרת התורה על כך, שיחללו – לשם החולה – שבת אחת, כדי שישמור לאחר מכן הרבה שבתות. שמכל זה יוצא, שהשבתות הרבות שאחר כך, דוחות שבת אחת זו שמחללים אותה – וזו הסיבה לפיקוח נפש שדוחה שבת, וְלֹא מְשׁוּם קַלּוּת הָעֲבֵרוֹת - של שבת, וְחָמְרָן - כמו עבודה זרה, שנאמר כאילו חילול שבת קל מאשר עבודה זרה, [תֵּדַע, - שאין הדבר תלוי בקלותן או בחומרתן של העבירות, שֶׁהֲרֵי שַׁבָּת חֲמוּרָה וּשְׁקוּלָה כַּעֲבוֹדָה זָרָה לְעִנְיַן שְׁחִיטַת מוּמָר לְדָבָר אֶחָד, - שהדין הוא, מי שהוא "מומר" לחלל את השבת (הוא מתמיד בחילול שבת) – שחיטתו אסורה באותה מדה, כאילו היה "מומר" לעבוד עבודה זרה, בְּיוֹרֶה דֵּעָה סְתָם כ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמוּמָר לְגִלּוּי עֲרָיוֹת, - שדינו אינו כמו "מומר" לעבודה זרה, הרי, שבכך חמור חילול שבת מגילוי עריות, וַאֲפִלּוּ הָכִי - ובכל זאת, פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת וְלֹא גִּלּוּי עֲרָיוֹת; - הרי שאי אפשר לומר, שמה שפיקוח נפש אינה דוחה גילוי עריות, הוא מחמת שגילוי עריות חמור יותר, שכן, אנו רואים הרי שביחס לשחיטה, חמורה שבת מ"מומר לדבר אחד". הרי שמן ההכרח לומר שאין דברים אלה תלויים בחומרתן וקלותן של העבירות. אֶלָּא - דִּגְזֵרַת הַכָּתוּב הוּא]. - שביחס לשאר עבירות – פיקוח נפש דוחה אותן, ואילו בשלש העבירות: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים – אין פיקוח נפש דוחה אותן. אך ביחס לחומרתן של העבירות, הגורמות, שבעל העבירה יהיה נפרד מהקב"ה בשעה שהוא עושה את העבירה, אין, כאמור, שום הבדל, מאחר, שעל־ידי **כל** עבירה, הוא מתרחק תכלית ריחוק מהקב"ה. ומשום כך, לולי ה"רוח שטות" המכסה על האהבה המסותרת, לא היה יהודי עובר עבירה. ברם, להלן יוסבר, שאם אכן קיים הבדל בין עבירה אחת לשניה, במדת פירודו של בעל העבירה מהקב"ה; – זה מתבטא **אחרי** עשיית העבירה, אז קיים הבדל בין העבירות שעונשן כרת ומיתה בידי שמים לבין העבירות שאין עליהן עונש זה; אֶלָּא שֶׁלְּאַחַר מַעֲשֵׂה הַחֵטְא, אִם הִיא מֵעֲבֵרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן כָּרֵת וּמִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית מֵתָה לְגַמְרֵי וְנִכְרֶתֶת מִשָּׁרְשָׁהּ בֵּאלֹהִים חַיִּים, רַק שֶׁנִּפְגַּם קְצָת דְּבֵקוּתָהּ וַאֲחִיזָתָהּ בְּשָׁרְשָׁהּ בְּחֵטְא זֶה - איחודה של נשמתו של יהודי, בשורשה באלקות – נפגם, ומאחר שהקשר שבין הנפש האלקית לשורשה לא נותק כליל, הרי כפי שיוסבר להלן, יש באפשרות הנפש הבהמית והגוף להתעלות מירידתם בקליפה, ולהתקרב שוב לקדושת הנפש האלקית. ואילו עבירות שעונשן כרת ומיתה בידי שמים, לא זו בלבד שהקשר שבין הנפש לשורשה – נפגם, אלא הוא ניתק כליל. כפי שמוסבר במקום אחר, שהקשר שבין יהודי להקב"ה, דומה ל"חבל" – "יעקב חבל נחלתו"[12], כלומר: שש מאות ושלש עשרה המצוות המקשרות נשמתו של יהודי עם שורשה האלקי, הן בדוגמת חבל השזור מתרי"ג נימים. כשנקרעים כמה מהנימים – נחלש החבל, אבל אין הוא נקרע לגמרי. כך למשל, על־ידי עבירה אחת – נקרעת "נימה" אחת ב"חבל" המקשר את הנשמה לשורשה. ואילו בעבירות שיש בהן כרת ומיתה בידי שמים הרי זה כאילו ה"חבל" כולו נקרע. להלן, באה הגהה, בה מסביר רבנו הזקן, שחומרת העונשים על עבירות – היא בהתאם לגודל הפגם שהעבירות פוגמות. שכן, מטרת ותכלית העונשים, היא הרי לנקות ולזכך את הנפש מהכתם, שהנפש ושורשה בעולמות העליונים נכתמו בעשיית העבירה. ממילא מובן,

11. שבת קנא, ב. יומא פה, ב. **12.** דברים לב, ט.

שחומרת וגודל העונש – הם לפי גודל הכתם והפגם: **הִנֵּה** *(**וְלִפְי** עֶרְכְּךָ **וְחִלּוּקֵי בְּחִינַת הַפֶּגֶם בַּנֶּפֶשׁ וּבְשָׁרְשָׁהּ בָּעֶלְיוֹנִים,** - הפגם המתהווה על־ידי עבירה אחת – שונה מהפגם המתהווה מעבירה אחרת, **כָּךְ הֵם חִלּוּקֵי בְּחִינַת הַמֵּרוּק וְהָעֹנֶשׁ בַּגֵּיהִנֹּם אוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה,** - היסורים שאדם סובל בגיהנום או בעולם־הזה, המיועדים לנקות את נפשו, **לְכָל עָוֹן וְחֵטְא עֹנֶשׁ מָיְחָד** - שמטרתו היא: **לְמָרֵק וּלְהַעֲבִיר הַלְכְלוּךְ וְהַפֶּגֶם,** - שנעשו בנפש ובשורשה. **וְכֵן בְּחַיֵּי מֵיתָה וְכָרֵת אֵין פּוֹגְמִין בְּלָם בְּשָׁוֶה):** - אך, על כל פנים, אחרי עשיית העבירה – אם המדובר בחטא שאין עליו איסור כרת ומיתה בידי שמים – אז: **חֲרֵי גַּם נַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית הַחִיּוּנִית הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּגוּפוֹ, וְכֵן גּוּפוֹ, חוֹזְרִים וְעוֹלִים מֵהַסְּטְרָא אָחֳרָא וּקְלִפָּה זוֹ,** - בהן ירדו בשעת עשיית החטא, **וּמִתְקָרְבִים לִקְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהֶם** - בנפש הבהמית ובגוף, **הַמַּאֲמִינָה** - הנפש האלקית מאמינה תמיד **בַּה' אֶחָד. וְגַם בְּשָׁעַת הַחֵטְא הָיְתָה בְּאֶמְנָה אִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ,** - שכן, הנפש הבהמית, באמצעות הגוף, היא זו שעוברת את העבירה, ואילו הנפש האלקית נשארת נאמנה להקב"ה, גם בשעת עשיית החטא; **רַק שֶׁהָיְתָה** - הנפש האלקית, **בְּבְחִינַת גָּלוּת מַמָּשׁ תּוֹךְ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית מִסִּטְרָא אָחֳרָא, הַמַּחֲטִיאָה** - הנפש הבהמית **אֶת הַגּוּף וּמוֹרִידָתּוֹ עָמָּה בְּעָמְקֵי שְׁאוֹל לְמַטָּה מַטָּה תַּחַת טָמְאַת הַסִּטְרָא אָחֳרָא וּקְלִפַּת עֲכוּדָה זָרָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ.** - הרי בשעה שהנפש הבהמית מחטיאה את הגוף – נמצאת הנפש האלקית בה בגלות; כמו מי שנמצא בגלות, שאינו פועל אז פעולותיו כרצונו, כך גם אין הנפש האלקית פועלת אז פעולתה, שרצונה הוא הרי, להשפיע על הגוף בעבודה של תורה ומצוות ולקשרן עם הקב"ה, כפי שנזכר בפרקים הקודמים, וזאת מפני שהנפש האלקית נמצאת בגלות הנפש הבהמית, הנמצאת בשעת החטא בתהום העמוק ביותר של הקליפה והסטרא אחרא, **וְאֵין לָךְ גָּלוּת גָּדוֹל מִזֶּה,** - **כו"**, - הירידה "מגג גבוה ביותר – לבור עמוק ביותר", מהמדריגה הנעלה ביותר בה נמצאת הנשמה – לתהום העמוק ביותר של הסטרא אחרא, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[13] **דְּשֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר נַפְשׁוֹת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא מֵחָכְמָה עִלָּאָה, וְהוּא יִתְבָּרֵךְ וְחָכְמָתוֹ אֶחָד וְכו'.** - הרי שהנשמה היא במדריגה נעלה ביותר, ומשם היא יורדת למטה, עד לגלות במדריגות הנחותות ביותר של קליפות וסטרא אחרא, בשעה שהאדם חוטא, **וְהוּא כְּמָשָׁל הָאוֹחֵז בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וּמוֹרִידוֹ לְמַטָּה וְטוֹמֵן פָּנָיו** - של המלך, **בְּתוֹךְ בֵּית הַכִּסֵּא מָלֵא צוֹאָה, שֶׁאֵין לְךָ עֶלְבּוֹן גָּדוֹל מִזֶּה, אֲפִלּוּ עוֹשֶׂה כֵּן לְפִי שָׁעָה,** - כמו בענייננו, שכאשר יהודי לוקח את הנשמה שמחכמה עילאה "ראשו של מלך" – ומוריד אותה בגלות, בסטרא אחרא, הנקראת "קיא צואה" – הרי ירידה זו היא רק באופן זמני, בשעת עשיית החטא. שכן, אחרי עשיית החטא – יוצאת הנפש האלקית מהגלות והסטרא אחרא – ובכל זאת יש בירידה זמנית זו משום עלבון גדול ביותר, **שֶׁהַקְּלִפּוֹת וְהַסִּטְרָא אָחֳרָא נִקְרָאוֹת "קִיא צוֹאָה",** **כַּנּוֹדָע:** - הרי, שרק אחרי מעשה החטא, קיים הבדל בין עבירה אחת לשניה, ואילו בשעת מעשה החטא – נפרדים מהקב"ה באמצעות **כל** עבירה. ממילא, מאחר שלכל יהודי יש אהבה מסותרת, שהיא הכוח המניע להתאחד עם הקב"ה ולא להיות נפרד ממנו – יש באפשרותו להימנע מ**כל** עבירה ולקיים **כל** המצוות.

בפרק זה דובר, שכל יהודי מוכן ומזומן למסור את נפשו שלא לעבוד עבודה זרה. בהקשר לכך מן הראוי להוסיף מה שמביא הרבי מוהריי"צ נשמתו עדן מליובאוויטש, באחת משיחותיו, שבאחד מביקוריו של ה"צמח צדק" אצל קבוצת "קנטוניסטים" – חיילים יהודים שנחטפו בצעירותם מהוריהם, ובמשך שנים רבות החזיקו אותם בצבא, ונקטו את כל האמצעים לנתק אותם מיהודים ומיהדות. וה"צמח צדק" אמר להם, שעל המרת האמונה חלילה, צריכים למסור את הנפש, וגם אם הקיסר עצמו מצוה לעשות זאת – אסור לשמוע בקולו. כעבור כמה שנים, בא הקיסר הרוסי לבקר את הצבא באימוניו, וראה אחדים מהחיילים מצטיינים במיוחד באימונים. שאל הקיסר לשמותיהם, ובשענו לו, שאחד שמו ברוך, השני יעקב והשלישי משה, התרגז הקיסר רוגז רב וציווה שימירו את דתם רחמנא־ליצלן. ענו לו אותם חיילים, שלפני כמה שנים אמר להם הרבי ה"צמח צדק" שעל ענין כזה צריכים למסור את הנפש. וגם אם הקיסר מצווה לעשות זאת – אסור לשמוע בקולו, וקפצו מיד אל תוך הנהר ומסרו את נפשם על קידוש השם.

ליקוטי אמרים

בחטא זה* הרי גם נפשו החיוני' הבהמית המלובש' בגופו וכן גופו חוזרים ועולים מהם"א וקליפה זו ומתקרבים לקדושת נפש האלהית המלובשת בהם המאמינה בה' אחד וגם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית' רק שהיתה בבחי' גלות ממש תוך נפש הבהמית מס"א המחטיאה את הגוף ומורידתו עמה בעמקי שאול למטה ממטה תחת טומאת הס"א וקליפת ע"ז ה' ישמרנו ואין לך גלות גדול מזה מאיגרא רמה כו' וכמש"ל דשרש ומקור נפשו' כל בית ישראל הוא מחכמה עילאה והוא ית' וחכמתו אחד וכו' והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה וטומן פניו בתוך בית הכסא מלא צואה שאין לך עלבון גדול מזה אפי' עושה כן לפי שעה שהקליפות ום"א נקראים קיא צואה כנודע:

הנהה

(ולפי ערך וחלוקי בחי' הפגם בנפש ובשרשה בעליונים כך הם חלוקי בחי' המירוק והעונש בגיהנם או בעוה"ז לכל עון וחטא עונש מיוחד למרק ולהעביר הלכלוך והפגם וכן בחייבי מיתה וכרת אין פוגמין כולם בשוה):

---

13. פרק ב.

יום שני י"ז שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לא, פרק כה וזהו... עד עמ' 62, עליו כנודע.

פֶּרֶק כה. בפרק כ"ה, יסיים רבנו הזקן, את אשר התחיל להסביר בפרק י"ח, את הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר **מאד** בפיך ובלבבך לעשותו" – **שמאד** קרוב וקל לכל יהודי לקיים תורה ומצוות, לא רק בשלשה הלבושים: מחשבה, דיבור ומעשה, – שזהו הפירוש הפשוט של "בפיך ובלבבך לעשותו" ("בפיך" – בפה שלך, בדיבור, "בלבבך" – בלב, מחשבה, ו"לעשותו" – לעשות, מעשה) – אלא גם בפירוש הפנימי של "בלבבך", והיינו: עם רגשות הלב, באהבה וביראה להקב"ה. שאל על כך רבנו הזקן בפרק י"ז: לכאורה מרגישים וחשים אנו, שאין כל כך קרוב וקל שתהיה לאדם אהבת ה'? והסביר רבנו הזקן, שעל־ידי התבוננות האדם בגדולת הקב"ה – מתעורר בו הרגש של אהבת ה', ברם, מאחר שדבר זה יכול לבוא רק אחרי התבוננות עמוקה בגדולת ה', הרי, שאי אפשר כבר ממילא לומר שזה "קרוב **מאד**", כי לשם התבוננות, נדרשת ידיעה בגדולת הקב"ה וגם שהמוח והלב יהיו מתאימים לכך, כדי שיוכל האדם לעורר בתוכו אהבת ה' – הסביר, לכן, רבנו הזקן בפרק י"ח שקיים אופן נוסף כיצד על יהודי לקיים תורה ומצוות, ברגש של אהבה להקב"ה: על־ידי "אהבה מסותרת", שישנה בכל אחד מישראל להקב"ה. אהבה **זו** אין מן הצורך ליצור על־ידי התבוננות, כי היא נמצאת באופן טבעי בכל יהודי ויהודי. רבנו הזקן הסביר משמעותה וענינה של אהבה זו: השאיפה והמשיכה של הנשמה היהודית להתאחד עם שורשה האלקי, ולא להיות נפרד ממנו, גם אם דרושה לכך מסירות נפש. לאחר מכן דובר, שעל־ידי קיום מצוה מתאחד יהודי עם הקב"ה, ועל־ידי כל עבירה הוא נפרד מהקב"ה: ומכיון שכך, היה יהודי מונע את עצמו מלחטוא נגד הקב"ה, אילולא ה"רוח שטות" של הנפש הבהמית המכסה על אהבתו, וגורמת שלא ירגיש כיצד הוא נפרד חלילה מהקב"ה על־ידי העבירה. בפרק כ"ה, שאנו עומדים ללמוד עתה, יסיים רבנו הזקן הסברתו, שבכל שעה יכול יהודי להסיר מעצמו את ה"רוח שטות", ולעורר בתוכו את האהבה המסותרת, כך, שכשבאה עבירה לידו – **יחוש** מיד, שעל־ידי העבירה הוא מנתק את עצמו מהקב"ה, וממילא ימנע מלעשותה; וכשבאה מצוה לידו – יזכור מיד, שאהבתו להקב"ה מכתיבה לו לקיים את המצוה, כי על־ידה הוא מתאחד עם הקב"ה.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד וְגוֹ'", - לקיים תורה ומצוות "בלבבך", באהבת ה' וביראת ה', **שֶׁבְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בְּיָדוֹ שֶׁל אָדָם וּבִרְשׁוּתוֹ הוּא לְהַעֲבִיר רוּחַ שְׁטוּת** - המקהה את רגישותו, שעל־ידי עבירה הוא נפרד מהקב"ה, **וְהַשְׁכָּחָה** - שקיימת בו אהבה להקב"ה, ואשר בגללה עליו לקיים מצוות, כדי להתאחד עם הקב"ה – הוא יכול להסיר "רוח שטות" זו **מִקִּרְבּוֹ, וְלִזְכֹּר וּלְעוֹרֵר אַהֲבָתוֹ לַה' אֶחָד, הַמְסֻתֶּרֶת בְּוַדַּאי בְּלִבּוֹ בְּלִי שׁוּם סָפֵק.** - הרי ברור הדבר בלי שום פקפוק, שקיימת בלבו אהבה להקב"ה, שכן, כאמור, גם רשע וקל שבקלים ישנה בלבו אהבה מסותרת להקב"ה. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "וּבִלְבָבְךָ".** - שיהודי יכול לקיים תורה ומצוות באהבה שבלבו להקב"ה. – ולא רק באהבת ה': שכן, בקיום תורה ומצוות ישנו גם "סור מרע", להימנע מעבירות, ועל כך נדרשת יראת ה', הפחד מהקב"ה. לכן, מציין רבנו הזקן מיד, שאהבה זו **כוללת** בתוכה גם יראה, ומצד יראה זו בידו להימנע מלעשות עבירה. **וְנִכְלָל בָּהּ** - באהבה זו, **גַּם דְּחִילו,** - יראה, **דְּהַיְנוּ** - המורא והפחד, **שֶׁלֹּא לִפְרֹד בְּשׁוּם אֹפֶן מִיְּחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲפִלּוּ בְּמִסְירַת נֶפֶשׁ מַמָּשׁ,** - גם אם ייאלץ למסור את נפשו כדי שלא להיות נפרד מהקב"ה, **בְּלִי שׁוּם טַעַם וְשֵׂכֶל מֻשָּׂג** - מדוע עליו למסור את נפשו, **אֶלָּא בְּטִבְעָא אֱלָהֵי.** - כפי שהוסבר בפרק י"ט, במשל אור הנר, הנמשך באופן טבעי לשורשו – כך נמשכת הנשמה באופן טבעי לשורשה האלקי, לגבה יש בכך משום "טבע" אלקי, שלמעלה מהבנה. כך היא כוללת גם חרדה ופחד טבעי – שאותה המשכה של התאחדות עם הקב"ה – לא תנותק, גם אם בגלל כך יצטרך למסור את נפשו, **וְכָל שֶׁכֵּן בְּשִׁבְירַת הַתַּאֲווֹת, הַקַּלָּה מֵיסוּרֵי מִיתָה,** - והוא הרי מוכן גם למסור את נפשו – הרי שודאי הדבר, **שֶׁקָּרוֹב אֵלָיו הַדָּבָר יוֹתֵר לְכִבְשׁ הַיֵּצֶר, הֵן בִּבְחִינַת "סוּר מֵרַע",** - להימנע מעשיית עבירות, **אֲפִלּוּ מֵעֲבֵרָה קַלָּה שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים,** - שהיא איסור מדרבנן בלבד, ולא איסור מן התורה – גם בזה ביכלתו לשלוט בעצמו, **שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עַל רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ,** - ולא לחטוא, **מֵאַחַר שֶׁנִּפְרָד בָּהּ** - אם יחטא, **מְיִחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ, כְּמוֹ בַּעֲבוֹדָה זָרָה מַמָּשׁ, בְּשָׁעַת מַעֲשֶׂה.** - בשעה שהוא חוטא, כפי שהוסבר בפרק הקודם, שבשעה שהוא חוטא, הוא נפרד מהקב"ה, באותה מדה כפי שהוא נפרד ממנו, בשעה שהוא עובד עבודה זרה, ומאחר שהיה גם מוסר את נפשו, ובלבד שלא לעבוד עבודה זרה – באותה מדה עליו להימנע גם מעבירה **זו**. שכן, גם על־ידי עבירה זו, הוא נפרד, בשעת מעשה, מהקב"ה. אך, בכל זאת קיים הבדל בין עבודה זרה, לבין עבירות קלות יותר – וזאת ביחס לזמן **שאחרי** עשיית העבירה: בעבודה זרה, הוא נשאר נפרד מהקב"ה גם **לאחרי** שנכשל בעבירה גדולה זו; ואילו בעבירות הקלות יותר, ההיפרדות מהקב"ה מוגבלת רק לזמן ביצוע העבירה בלבד – אלא שרבנו הזקן מעיר מיד, שלאמיתו של דבר קיימת עצה

ליקוטי אמרים

פרק כה וזהו שכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד וגו' שבכל עת ובכל שעה בידו של אדם וברשותו הוא להעבי' רוח שטות והשכחה מקרבו ולזכור ולעורר אהבתו לה' אחד המסותרת בודאי בלבבו בלי שום ספק. וז"ש ובלבבך ונכלל בה גם דחילו דהיינו שלא ליפרד בשום אופן מיחודו ואחדותו יתברך אפי' במסירת נפש ממש בלי שום טעם ושכל מושג אלא בטבע אלהי וכ"ש בשבירת התאוות הקלה מיסורי מיתה שקרוב אליו הדבר יותר לכבוש היצר הן בבחי' סור מרע אפי' מעבירה קלה של דברי סופרים שלא לעבור על רצונו ית' מאחר שנפרד בה מיחודו ואחדותו כמו בע"ז ממש בשעת מעשה והרי גם בע"ז יכול

---

1. דברים לב, יד.

גם בעבודה זרה, שלא ישאר נפרד מהקב"ה – והיא: על־ידי תשובה שבידה להשפיע גם בעבירה של עבודה זרה. אף־על־פי־כן אנו רואים שהוא לא שועה לעצה זו, אלא מוסר את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה גם בשעת ההשתחואה להעבודה זרה. הרי שאותו שיקול – כוחו יפה גם כדי להימנע מעשיית עבירות קלות יותר, מאחר שגם על־ידן, הוא נפרד בשעת מעשה מהקב"ה. על כך אומר רבנו הזקן להלן: **וַהֲרֵי גַּם בַּעֲבוֹדָה זָרָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה אַחַר כָּךְ** - שתבטיח, **שאחרי** עשיית העבירה, לא יהיה נפרד מהקב"ה. כך, אפשר שתישאל השאלה: אמנם, גם בעבודה זרה יש לו פתרון שלא להיות נפרד מהקב"ה אחרי עשיית החטא – על־ידי תשובה, ברם, על הסתמכות כזו על "תשובה" שיעשה אחר כך, כבר אמרו רבותינו ז"ל: "האומר אחטא ואשוב – אין מספיקין בידו לעשות תשובה"[2], הרי שביחס לעבודה זרה, אין הוא יכול לסמוך מראש על ה"תשובה" שיעשה אחר כך, ומשום כך הוא מוסר את נפשו, כדי שלא יישאר נפרד **תמידי** מהקב"ה. ואילו בעבירה אחרת, הרי אחרי עשיית העבירה אין הוא נשאר, בדרך ממילא, נפרד מהקב"ה, מבלי להסתמך על "תשובה" – כיצד, איפוא, אפשר לומר בפסקנות, שכשם שהוא יכול להימנע מעבודה זרה – כך הוא יכול להימנע מכל עבירה אחרת? על כך באה התשובה: מה שחכמינו ז"ל אומרים "אין מספיקים בידו לעשות תשובה", אין הכוונה שנוטלים ממנו לגמרי את היכולת לעשות תשובה. הכוונה היא רק זאת בלבד: אין **עוזרים** לו בכך, אין מספקים לו את הרגע המתאים לעשות תשובה. אך אם הוא מתאמץ ודוחק את עצמו ועושה תשובה – תשובתו מועילה ומתקבלת. כך, שאכן יש בידו להסתמך על ה"תשובה" שיעשה אחרי שיעבוד עבודה זרה – ובכל זאת הוא נמנע מכך ובלבד שלא יהיה נפרד מהקב"ה **בשעת מעשה.** [**וְאַף שֶׁ"הָאוֹמֵר אֶחֱטָא וְאָשׁוּב - אֵין מַסְפִּיקִין כּוֹ"**, - בידו לעשות תשובה, **הֵינוּ שֶׁאֵין מַחֲזִיקִים יָדוֹ לִהְיוֹת לוֹ שָׁעַת הַכּוֹשֶׁר לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה**, - שבדרך כלל, הרי נותנים לאדם מלמעלה את הכוח ואת הזמן הנאות לחזור בתשובה, אך מי שסומך בשעת החטא על כך שלאחר מכן יחזור בתשובה – **לא עוזרים** לו מלמעלה בכך, **ולא** נותנים לו את ההזדמנות לכך. **אֲבָל אִם דָּחַק הַשָּׁעָה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה** - **אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁעוֹמֵד בִּפְנֵי הַתְּשׁוּבָה**]. - תשובה עוזרת תמיד. הרי שגם בעבודה זרה היה יכול להסתמך שלאחר החטא לא יהיה נפרד מהקב"ה, על־ידי ה"תשובה" שיעשה. **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מוּכָן וּמְזֻמָּן לִמְסֹר נַפְשׁוֹ עַל קִדֻּשַׁת ה', שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּחֲוֹות לַעֲבוֹדָה זָרָה אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה וְלַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה אַחַר כָּךְ**, - כלומר: הוא ימסור את נפשו, גם כשירצו לאלץ אותו להשתחוות לעבודה זרה לשניה אחת בלבד, ולאחר שניה זו – יוכל לחזור בתשובה, שאז הרי אין זה מפני שתמיד יהיה נפרד מהקב"ה, אלא גם שניה בודדת זו של היפרדות מהקב"ה, **בשעת מעשה** החטא – מספיקה לו, שלא להשתחוות לעבודה זרה. וכל כך למה? ובאיזה כוח? **וְהֵינוּ** - הרי זה, **מִפְּנֵי אוֹר ה' הַמְלֻבָּשׁ בְּנַפְשָׁם** - של בני ישראל, **בַּנֶּזֶךְ לְעֵילּ**[3], **שֶׁאֵינוֹ** - אור ה' זה אינו **בִּבְחִינַת זְמַן וְשָׁעָה כְּלָל, אֶלָּא לְמַעְלָה מֵהֶזְמֵן, וְשַׁלִּיט וּמוֹשֵׁל עָלָיו,** - על הזמן, **כַּנּוֹדָע**[4]. - כל האמור הוא בקשר לשאלה, איך נותנת האהבה המסותרת ליהודי את הכוח לשלוט ביצר הרע שלו ולהימנע מלעשות עבירה – "סור מרע". להלן תוסבר פעולתה של האהבה המסותרת ב"ועשה טוב", בצורה החיובית של קיום המצוות:

ליקוטי אמרים

לעשות תשובה אח"כ. ואף שהאומר אחטא ואשוב אין מספיקין כו' היינו שאין מחזיקים ידו להיות לו שעת הכושר לעשות תשובה אבל אם דחק השעה ועשה תשובה אין לך דבר שעומד בפני התשובה. ואעפ"כ כל איש ישראל מוכן ומזומן למסור נפשו על קדושת ה' שלא להשתחוות לע"ז אפי' לפי שעה ולעשות תשובה אח"כ והיינו מפני אור ה' המלובש בנפשם כנ"ל שאינו בבחי' זמן ושעה כלל אלא למעלה מהזמן ושליט ומושל עליו כנודע.

יום שלישי י"ח שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 62, והן בבחי' ועשה טוב... עד עמ' לב, לעולמים כו'.

וְהֵן בְּבְחִינַת "וַעֲשֵׂה טוֹב", - ביכולת האדם לנצל את כוחה של האהבה המסותרת, כדי **לְהִתְגַּבֵּר כַּאֲרִי בִּגְבוּרָה וְאוּמֵץ הַלֵּב נֶגֶד הַיֵּצֶר**, - הרע, **הַמַּכְבִּיד אֶת גּוּפוֹ וּמַפִּיל עָלָיו עַצְלָה**, - שהיא (העצלות) **מִבְּחִינַת יְסוֹד הֶעָפָר שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית**, - כפי שלמדנו בפרק הראשון, **מִלְּהַטְרִיחַ גּוּפוֹ בְּזְרִיזוּת בְּכָל מִינֵי טֹרַח וַעֲבוֹדַת מַשָּׂא בַּעֲבוֹדַת ה', שֶׁיֵּשׁ בָּהּ טֹרַח וְעָמָל, כְּגוֹן: לַעֲמֹל בַּתּוֹרָה בְּעִיּוּן וּבְפֶה** - לדבר דברי תורה באופן של **לָא פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגַּרְסָא**, - פיו לא פוסק מללמוד, דבר שדורש יגיעה עצומה. **וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[5]:

ליקוטי אמרים

והן בבחי' ועשה טוב להתגבר כארי בגבורה ואומץ הלב נגד היצר המכביד את גופו ומפיל עליו עצלה מבחי' יסוד העפר שבנפש הבהמית מלהטריח גופו בזריזות בכל מיני טורח ועבוד' משא בעבודת ה' שיש בה טורח ועמל כגון לעמול בתורה בעיון ובפה לא פסיק פומיה מגירסא וכמארז"ל

---

2. יומא פה, ב. **3.** פרק יט. **4.** על המלים "שאינו וכו' אלא למעלה מהזמן, ושליט ומושל עליו. - **העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "וי"ל שאומר בזה ב' ענינים: מצד למעלה מן הזמן כל ענין (אפי' דרגע יש בו ענין דנצחיות, וכדלקמן בקדושה. אלא שבענין דלעו"ז תשובה עוקרתו) נצחי הוא. ב) מצד ושליט ומושל עליו אפשר דענין דלפי שעה יהפך להיות נוגע יותר מזה דזמן ארוך". **5.** עבודה זרה ה, ב.

"לְעוֹלָם יָשִׂים אָדָם עַצְמוֹ עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה כְּשׁוֹר לָעֹל וְכַחֲמוֹר לְמַשָּׂאוֹי", וְכֵן לְתְפִלָּה בְּכַוָּנָה - שתהיה מתוך יגיעה, בְּכָל כֹּחוֹ מַמָּשׁ, וְכֵן בַּעֲבוֹדַת ה' שֶׁהִיא בְּדָבָר שֶׁבְּמָמוֹן, כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַצְּדָקָה; - מנויים כאן שלשה דברים – שלשה העמודים שעליהם העולם עומד: "תורה, עבודה (שתפילה היא במקום קרבנות), גמילות חסדים".

וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ - ענינים דומים בעבודת ה', מִמִּלְחֲמוֹת הַיֵּצֶר וְתַחְבּוּלוֹתָיו, לְקָרֵר נֶפֶשׁ הָאָדָם שֶׁלֹּא לְהַפְקִיר כְּמָמוֹנוֹ - כשמדובר אודות צדקה, מקרר היצר־הרע את האדם ומפתה אותו, שלא יבזבז את כספו לכך, וּבְרִיאוּת גּוּפוֹ, - בענין של עבודת ה', בו נדרשות יגיעת והתאמצות הגוף. שֶׁלַּעֲמֹד נֶגְדּוֹ - נגד היצר הרע הזה וּלְכָבְשׁוֹ - קָרוֹב מְאֹד אֶל לִבּוֹ, הָאָדָם, כְּשֶׁיָּשִׂים אֶל לִבּוֹ, שֶׁלְּנֶצַח הַיֵּצֶר כְּכָל זֶה, וְיוֹתֵר מִזֶּה, וְלַעֲשׂוֹת הֶפְכּוֹ מַמָּשׁ - לעשות ההיפך מרצונו של היצר־הרע, ולהתאמץ הן בגופו והן בממונו בעניני עבודת ה', הרי כל זה קַל מְאֹד מִיִּסּוּרֵי מִיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ. וְיִסּוּרֵי מִיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ, הָיָה מְקֻבָּל בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן - ובלבד, שֶׁלֹּא לְפָרֵד מִיִּחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה חַס וְשָׁלוֹם, - כפי שלמדנו, שכל יהודי היה מוסר את נפשו שלא לעבוד עבודה זרה, וזאת כדי שלא להיות נפרד מאחדות ה' אפילו לא לשעה קלה. וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְקַבֵּל בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן - גם את התאמצות הגוף וגם שאר ההתאמצויות הנדרשות ממנו, כְּדֵי לְדָבְקָה בּוֹ לְעוֹלָם וָעֶד.

- כדי א) להתאחד עם הקב"ה, ב) ווהו לנצח[6]. דְּהַיְנוּ, - ההתאחדות עם הקב"ה לנצח, תהיה אצלו כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ בַּעֲבוֹדָה זוֹ - גם כשלשם כך נדרשת ממנו התאמצות מיוחדת, יִתְגַּלֶּה בָּהּ - בעבודה זו, פְּנִימִית רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בִּבְחִינַת פָּנִים וְגִלּוּי רַב וְלֹא בְּהֶסְתֵּר כְּלָל. - כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שבענין המצוות ועבודת ה' – מאירה פנימיות רצונו של הקב"ה באופן של התגלות. וּכְשֶׁאֵין שׁוּם הֶסְתֵּר פָּנִים בְּרָצוֹן הָעֶלְיוֹן - אֲזַי אֵין דָּבָר נִפְרָד כְּלָל וּכְלָל - מאלקות, לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. - כפי שלמדנו, שההרגשה שנבראים יכולים להרגיש את עצמם, ל"יש" ולדבר נפרד מהקב"ה – נובעת מכך שפנימיות רצון העליון היא בהעלם. ואילו כשמגיע הדבר לקיום מצוה ולעבודת ה', שאז מתגלה פנימיות רצון העליון – לא קיימת ממילא הסיבה הגורמת לנברא להרגיש את עצמו ל"יש" ול"מציאות" בפני עצמו. וְלָזֹאת, תִּהְיֶינָה נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְהַחִיּוּנִית - זו שמחיה את הגוף, וּלְכוּשֵׁיהֶן - מחשבה, דיבור ומעשה, כֻּלָּן מְיֻחָדוֹת בְּתַכְלִית הַיִּחוּד בָּרָצוֹן הָעֶלְיוֹן וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כַּנּוָּדָּע לְעֵיל. - הרי, שעל־ידי עבודת ה' וקיום המצוות, מתאחד האדם עם הקב"ה בתכלית היחוד. להלן יוסבר שהיחוד הנוצר על־ידי קיום המצוה, הוא לתמיד, ולא רק לשעת קיום המצוה: וְיִחוּד זֶה לְמַעְלָה - מה שנפשו של יהודי מתאחדת עם אור אין סוף על־ידי עבודת ה', הרי למעלה, בעולמות העליונים, הוּא נִצְחִי לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ וּרְצוֹנוֹ לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן. - ממילא גם ההתאחדות עם הקב"ה ורצונו, היא נצחית, למעלה מהזמן, וְכֵן - גם בעולמנו אנו, גִּלּוּי רְצוֹנוֹ שֶׁבִּדְבוּרוֹ, שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, הוּא נִצְחִי, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[7]: "וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם", "וּדְבָרָיו חַיִּים וְקַיָּמִים כּוּ'"[8], "וְלֹא יַחֲלִיף וְלֹא יָמִיר דָּתוֹ לְעוֹלָמִים כּוּ'"[9]. - ומאחר שהתגלות רצונו של הקב"ה בדברי התורה, היא נצחית – הרי ממילא, גם התאחדותה של נפש של יהודי עם הקב"ה ורצונו יתברך, על־ידי לימוד התורה וקיום המצוות – היא נצחית.

ליקוטי אמרים

לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשאוי וכן לתפלה בכונה בכל כחו ממש וכן בעבודת ה' שהוא בדבר שבממון כמו עבודת הצדקה וכיוצא באלו ממלחמות היצר ותחבולותיו לקרר נפש האדם שלא להפקיר ממונו ובריאות גופו שלעמוד נגדו ולכבשו קרוב מאד אל האדם כשישים אל לבו שלנצח היצר בכל זה ויותר מזה ולעשות הפכו ממש קל מאד מיסורי מיתה ה' ישמרנו ויסורי מיתה ה' ישמרנו היה מקבל באהבה וברצון שלא ליפרד מיחודו ואחדותו ית' אפי' לפי שעה להשתחות לע"ז ח"ו וכ"ש שיש לו לקבל באהבה וברצון כדי לדבקה בו לעולם ועד דהיינו כשיעשה רצונו ית' בעבודה זו יתגלה בה פנימית רצון העליון בבחי' פנים וגילוי רב ולא בהסתר כלל ובשאין שום הסתר פנים ברצון העליון אזי אין דבר נפרד כלל וכלל להיות יש ודבר בפני עצמו ולזאת תהיינה נפשו האלהית והחיונית ולבושיהן כולן מיוחדות בתכלית היחוד ברצון העליון ואור א"ס ב"ה כנ"ל. ויחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד כי הוא ית' ורצונו למעלה מהזמן וכן גילוי רצונו שבדבורו שהיא התורה הוא נצחי וכמ"ש ודבר אלהינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים כו' ולא יחליף ולא ימיר דתו לעולמים כו'.

---

6. כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף כאן את ההבדל של א) וב), בציינו בכך, המשמעות הכפולה של המלה "כל שכן" - א) מדובר כאן **בדבקות** להשי"ת (בהשוואה לשלא להיות נפרד בלבד על־ידי עבודה זרה). ב) כאן זה עדיין באופן של **לעולם** ועד (בהשוואה לשלא להיות נפרד לפי שעה בעבודה זרה). **7.** ישעי' מ, ח. **8.** תפילת שחרית. **9.** פיוט "יגדל א־ל חי".

יום רביעי י"ט שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לב, **אלא שלמטה הוא...** עד עמ' 64, **כנ"ל**:

אֶלָּא שֶׁלְּמַטָּה - בעולמנו אנו, **הוּא** - ההתאחדות, **תַּחַת הַזְּמַן**, - שבזן, גם הנפש למטה נתונה תחת הזמן, והתאחדות הנפש היא **וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה לְבָדָהּ שֶׁעוֹסֶק בָּהּ בַּתּוֹרָה אוֹ בְּמִצְוָה, כִּי אַחֵר כָּךְ אִם עוֹסֵק בְּדָבָר אַחֵר - נִפְרָד מֵהַיִּחוּד הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה. וְהַיְנוּ, כְּשֶׁעוֹסֵק בְּדִבָּרִים בְּטֵלִים לְגַמְרֵי, שֶׁאֵין בָּהֶם צֹרֶךְ בְּלָל לַעֲבוֹדַת ה'.** - שאז, הוא נפרד, כאן למטה, מה"יחוד העליון", שנוצר על־ידי התורה או המצוה. **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, כְּשֶׁחוֹזֵר וְשָׁב לַעֲבוֹדַת ה' אַחַר כָּךְ לְתוֹרָה וּלְתִפְלָּה, וּמְבַקֵּשׁ מִחִילָה מֵה' עַל שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסֹק אָז** - באותו זמן שהתעסק בדברים בטלים, **בַּתּוֹרָה וְלֹא עָסַק - ה' יִסְלַח לוֹ, כְּמַאֲמַר רַז"ל[10]: "עָבַר עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְשָׁב - לֹא זָז מִשָּׁם עַד שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ".** - כלומר: מוחלין לו מיד, ואז הוא חוזר, גם למטה, ומתאחד עם הקב"ה ורצונו. **וְלָזֶה** - ולכן, מפני שבקשת המחילה עוזרת מיד וחוזר ל"יחוד" הנזכר לעיל, שאפילו **לשעה קלה** אינו רוצה ליפרד וכנזכר לעיל[11], **תִּקְּנוּ בִּרְכַת "סְלַח לָנוּ" שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם,** - בתפילת "שמונה עשרה", **עַל עֲוֹן בִּטּוּל תּוֹרָה, שֶׁאֵין אָדָם נִצּוֹל מִמֶּנּוּ בְּכָל יוֹם; וּכְמוֹ הַתָּמִיד** - שהיו מקריבים כל יום, **שֶׁהָיָה מְכַפֵּר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה.** - כשאדם לא קיים מצות־עשה. אלא, אפשר הרי לשאול: אם עוברים לעיתים קרובות כל כך על העבירה, ומבקשים מחילה עליה – הרי יש כאן לכאורה ענין של "אחטא ואשוב" שעליו אומרים חכמינו ז"ל: "אין מספיקין בידו לעשות תשובה"? – אומר על כך רבנו הזקן: **וְאֵין זֶה "אֶחֱטָא וְאָשׁוּב", אֶלָּא אִם כֵּן** - מתי זה נקרא "אחטא ואשוב", **שֶׁבְּשָׁעַת הַחֵטְא מַמָּשׁ הוּא סוֹמֵךְ עַל הַתְּשׁוּבָה וּלְבָךְ חוֹטֵא,** - כי הוא סומך על ה"תשובה"; ולולא ה"תשובה" – לא היה חוטא. הרי שאותה "תשובה" עליה הוא סומך, היא כאילו גרמה לו לחטוא, ולכן באמת "אין מספיקין בידו לעשות תשובה". ואילו בענייננו, הרי ב"סלח לנו" על ביטול תורה, **אין** הוא סומך על ה"תשובה" בשעת מעשה החטא; הרי זה רק שהוא **נכשל** לעתים קרובות בביטול תורה – ועל כך עוזרת לאחר מכן הבקשה של "סלח לנו". **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:** - "ראה אגה"ת פי"א". הרי, שמאחר שכל יהודי מוכן למסור את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה, אפילו לא לשעה קלה – כה עמוק נוגע יחודם של בני ישראל עם הקב"ה – מספיק חשבון זה שיהודי לא יהיה מוכן להיות נפרד מהקב"ה על־ידי איזו עבירה שהיא, שההימנעות ממנה קשורה בהרבה פחות יסורים מאשר יסורי מיתה; וודאי הדבר, שזה צריך לחזק אותו באומץ ובשמחה, לחפש להתאחד ולהתייחד עם הקב"ה, על־ידי קיום מצוות (עשה), בידעו, שייחוד זה למעלה, הוא נצחי. נכונות זו למסור את הנפש לשם יחודו עם אלקות, צריכה להיות קבועה **תמיד** בתודעתו של יהודי, ולהתבטא בקיום התורה והמצוות בכל שעה.

ליקוטי אמרים

אלא שלמטה הוא תחת הזמן ובאותה שעה לבדה שעוסק בה בתורה או במצוה כי אח"כ אם עוסק בדבר אחר נפרד מהיחוד העליון למטה. והיינו כשעוסק בדברים בטלים לגמרי שאין בהם צורך כלל לעבודת ה' ואעפ"כ כשחוזר ושב לעבודת ה' אח"כ לתורה ולתפלה ומבקש מחילה מה' על שהיה אפשר לו לעסוק אז בתורה ולא עסק ה' יסלח לו כמארז"ל עבר על מצות עשה ושב לא זז משם עד שמוחלין לו. ולזה תקנו ברכת סלח לנו שלש פעמים בכל יום על עון ביטול תורה שאין אדם ניצול ממנו בכל יום וכמו התמיד שהיה מכפר על מצות עשה. ואין זה אחטא ואשוב אא"כ שבשעת החטא ממש הוא סומך על התשובה ולכך חוטא כמ"ש במ"א: ובזה יובן למה צוה משה רבינו ע"ה במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ לקרות ק"ש פעמים בכל יום לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפש והלא הבטיח להם פחדכם ומוראכם יתן ה' וגו' אלא משום שקיום התורה ומצותיה תלוי בזה שיזכור תמיד ענין מסירת נפשו לה' על יחודו שיהיה קבוע בלבו תמיד ממש יומם ולילה לא ימיש מזכרונו כי בזה יוכל לעמוד נגד יצרו לנצחו תמיד בכל עת ובכל שעה כנ"ל:

וּבָזֶה יוּבַן, לָמָּה צִוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה, - לדור המדבר, **לַדּוֹר שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ,** - לא רק לדורות הבאים, **לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פְּעָמַיִם בְּכָל יוֹם,** - שענינה **לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּמְסִירַת נֶפֶשׁ,** - לכאורה, אפשר הרי לשאול: **וַהֲלֹא הִכְּטִיחַ לָהֶם:** - לדור שנכנס לארץ ישראל, **"פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן ה' וְגוֹ'"[12];** - לשם מה, איפוא, היו זקוקים למסירות נפש? כמו דור המדבר – שלא היה שייך כלל שמישהו יאלץ אותם לבוא לידי כך שיצטרכו למסור את נפשם – כך הרי גם בדור שנכנס לארץ ישראל, לא היה שייך (מחמת ההבטחה האמורה), שמישהו יאלץ אותם לעשות דבר **כנגד** מלכות שמים, ושבגלל כך יהיו נכונים למסירות נפש. לשם מה, איפוא, ציווה עליהם משה רבנו את ענין מסירות נפש על־ידי קריאת שמע – ועוד פעמיים בכל יום? **אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁקִּיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ תָּלוּי בָּזֶה שֶׁיִּזְכֹּר תָּמִיד עִנְיַן מְסִירַת נַפְשׁוֹ לַה' עַל יְחוּדוֹ,** - שזו משמעותה של קריאת שמע, ולכן מן ההכרח לקוראה "פעמיים בכל יום", **שֶׁיִּהְיֶה קָבוּעַ בְּלִבּוֹ תָּמִיד מַמָּשׁ, יוֹמָם וָלַיְלָה לֹא יָמִישׁ מִזִּכְרוֹנוֹ, כִּי בָּזֶה יוּכַל לַעֲמֹד נֶגֶד יִצְרוֹ, לְנַצְּחוֹ תָּמִיד בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה,** - גם אחרי משה, שאז "וזנה אחרי וגו'" – מלחמת היצר – לשון כ"ק רבינו, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל:** – שבזכרו את נכונותו התמידית למסור את נפשו על קידוש השם – יהיה נכון בודאי לקיים את כל התורה והמצוות.

---

10. יומא פו, א. **11.** לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א. **12.** דברים יא, כה.

יום חמישי כ' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 64, פרק כו ברם... עד עמ' לג, פסוק זה:

פֶּרֶק כו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, איך "קרוב הדבר מאד" לכל יהודי, לקיים תורה ומצוות באהבת ה' וביראת ה' – כשהן נוצרות על־ידי התבוננות בגדולתו של הקב"ה, או על־ידי האהבה המסותרת שבכל אחד מישראל להקב"ה, הכוללת בתוכה גם את ענין היראה. בפרקים הבאים יסביר רבנו הזקן, וישיא עצות, כיצד להרחיק את כל הדברים המפריעים לעבודת ה', כמו "עצבות" ו"טמטום הלב", שבגללם אין הלב מסוגל לקלוט את רגשות האהבה והיראה.

ליקוטי אמרים

פרק כו ברם כגון דא צריך לאודעי כלל גדול כי כמו שנצחון לנצח דבר גשמי כגון שני אנשים המתאבקים זה עם זה להפיל זה את זה. הנה אם האחד הוא בעצלות וכבדות ינוצח בקל ויפול גם אם הוא גבור יותר מחבירו ככה ממש בנצחון היצר אי אפשר לנצחו בעצלות וכבדות הנמשכות מעצבות וטמטום הלב כאבן כ"א בזריזות הנמשכת משמחה ופתיחת הלב וטהרתו מכל נדנוד דאגה ועצב בעולם. ומ"ש בכל עצב יהיה מותר פי' שיהיה איזה יתרון ומעלה מזה הנה אדרבה מלשון זה משמע שהעצב מצד עצמו אין בו מעלה רק שיגיע ויבא ממנו איזה יתרון והיינו השמחה האמיתית בה' אלהיו הבאה אחר העצב האמיתי לעתים מזומנים על עונותיו במר נפשו ולב נשבר שע"י זה נשברה רוח הטומאה ום"א ומחיצה של ברזל המפסקת בינו לאביו שבשמים כמ"ש בזהר ע"פ רוח נשברה לב נשבר וגו' ואזי יקוים בו רישיה דקרא תשמיעני ששון ושמחה וגו' השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה וגו' וזהו טעם הפשוט לתיקון האר"י ז"ל לומר מזמור זה אחר תיקון חצות קודם הלימוד כדי ללמוד בשמחה אמיתית בה' הבאה אחר העצב שיש לשמחה זו יתרון כיתרון האור הבא מן החשך דוקא כמ"ש בזהר על פסוק וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור כו' ע"ש וד"ל ומקרא מצויים הפסוקים האמורים, אַחַר תִּקּוּן חֲצוֹת כְּדֵי לִלְמֹד בְּשִׂמְחָה אֲמִתִּית בַּה' הַבָּאָה אַחַר הָעֶצֶב; - של תיקון חצות; שֵׁיֵשׁ לְשִׂמְחָה זוֹ - הבאה אחרי ה"עצב", יִתָּרוֹן, - לגבי השמחה שאין לפניה, "עצב", כְּיִתְרוֹן הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר עַל פָּסוּק: "וְרָאִיתִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לַחָכְמָה מִן הַסִּכְלוּת כִּיתְרוֹן הָאוֹר כוּ'", עַיֵּן שָׁם, וְדֵי לַמֵּבִין. - שואל ה"זוהר"[6] על פסוק זה: האם רק שלמה ראה זאת? מי לא רואה את זה? – וה"זוהר" מסביר: מאחר שעל־ידי האור המאיר **אחרי** החושך, מרגישים את היתרון שבאור – שכן, בלעדי החושך, לא יודעים את ערכו המיוחד ויקרותו של האור – כך מיתווסף יתרון בחכמה, על־ידי ה"סכלות" וה"שטות". שמחה **זו** שמגיעים אליה אחרי "עצב" אמיתי – **היא היא** היתרון הבא מן ה"עצב". ואילו ה"עצב" עצמו יש בו משום הפרעה לעבודת ה'. הבאה אחרי שברון לבו, בעתים מזומנות, בגלל חטאיו. שֶׁעַל יְדֵי זֶה - על־ידי שברון לבו, נִשְׁבָּרָה רוּחַ הַטֻּמְאָה וְנִסְטְרָא אָחֳרָא וּמְחִצָּה שֶׁל בַּרְזֶל - מחיצת הברזל הנוצרת על־ידי חטאיו, הַמַּפְסֶקֶת בֵּינוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[2] עַל פָּסוּק: "רוּחַ נִשְׁבָּרָה, לֵב נִשְׁבָּר וְגוֹ'"[3], - כיצד מגיעים ל"רוח נשברה" – כיצד נשברת רוחה של ה"סטרא אחרא"? – על־ידי "לב נשבר", ומאחר שעל־ידי מרירות אמיתית ולב נשבר, נשברת רוח הטומאה, ונעלמת מחיצת הברזל שבינו לבין הקב"ה – משום כך דוקא, באפשרותו להגיע לאחר מכן, לשמחה אמיתית – ובלשון ה"תניא": וְאָז יִקָּיֵם בּוֹ רִישֵׁיהּ דִּקְרָא: - מה שכתוב כמה פסוקים לפני הפסוק "זבחי אלקים רוח נשברה": "תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה[4] וְגוֹ', הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ, וְרוּחַ נְדִיבָה וְגוֹ'"[5]. - שמחה **זו** אליה הוא מגיע אחרי ה"עצב האמיתי" – **בה** טמונה המעלה, אבל לא בעצבות עצמה. וְזֶהוּ טַעַם הַפְּשׁוּט - נוסף על הטעמים שעל פי הסוד, לְתִקּוּן הָאַר"י זַ"ל, לוֹמַר מִזְמוֹר זֶה - פרק נ"א שבתהלים, בו

1. משלי יד, כג. **2.** ראה לעיל בפרק י"ז על אותו פסוק. **3.** תהלים נא, יט. **4.** תהלים נא, י. **5.** שם, נא, יד. **6.** ח"ג מז, ב.

וּמִקְרָא מָלֵא דִּבֵּר הַכָּתוּב[7]: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וְגוֹ'", - מגיע על כך העונש המפורט בפסוק, וְנוֹדַע לְכָל פֵּרוּשׁ הָאֲמִי"ת זַ"ל עַל פָּסוּק זֶה: - האריז"ל מפרש[8] משמעות פסוק זה: גם כשאדם עובד את ה', אלא שחסרה בעבודתו השמחה והחדוה, מגיעים על כך העונשים החמורים המנויים בפסוק.

ליקוטי אמרים

מלא דבר הכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה וגו' ונודע לכל פי' האר"י ז"ל על פסוק זה:

הרי, שלעבודת ה' מתוך שמחה דוקא יש חשיבות מיוחדת, ואילו העצבות, שהיא היפך השמחה, יש בה משום הפרעה לעבודת ה'. ומאחר שישנם ענינים גשמיים, או ענינים רוחניים, הגורמים דאגות לאדם, ומביאים אותו לעצבות, תוסברנה להלן העצות שישנן כיצד להינצל מביטויי העצבות השונים.

יום שישי כ"א שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לג, והנה עצה היעוצה... עד עמ' לג, נראית וד"ל:

וְהִנֵּה, עֵצָה הַיְעוּצָה לְטַהֵר לִבּוֹ מִכָּל עֵצֶב וְנִדְנוּד דְּאָגָה מִמִּילֵי דְּעָלְמָא, - מענינים גשמיים, וַאֲפִלּוּ - הדאגות בגלל בָּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי, - כשחסר לאדם בענינים אלה, הוא מתמלא, באופן טבעי, בדאגה ובעצבות. והעצה לכך היא: מוֹדֵעַת זֹאת לַכֹּל - ידוע הדבר לכל אחד, מַאֲמַר רַז"ל[9]: "כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה כֵּן", - כך מברך על הרעה". וּפֵרְשׁוּ בַּגְּמָרָא: - שאין הכוונה לברך אותה ברכה גם על הטובה וגם על הרעה, שכן הברכה על הטובה היא: "הטוב והמטיב, ועל הרעה : "דיין האמת". אלא, משמעות המלה "כשם" היא: "לְקַבּוּלֵי בְּשִׂמְחָה", - לקבל את הרעה באותה מדה של שמחה, כְּמוֹ שְׂמְחַת הַטּוֹבָה הַנִּגְלֵית וְנִרְאֵית, כִּי גַּם זוֹ - גם האירועים הרעים, הם לְטוֹבָה, רַק שֶׁאֵינָהּ נִגְלֵית וְנִרְאֵית לְעֵינֵי בָּשָׂר, - האדם המסתכל בעיני בשר, אינו יכול לראות את הטוב הגלום באירועים אלה. וכל כך למה? כִּי הִיא - הטוב הגלום באירועים רעים אלה, הוא מֵ"עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא" - מעולם רוחני נסתר ונעלה יותר, שֶׁלְּמַעְלָה מֵ"עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא", - שלמעלה מהעולם הרוחני הגלוי, ממנו באה ההשפעה לאותם דברים שגם עיני הבשר יכולות לראות את הטוב שבהם, שֶׁהוּא - ה"עולם הגלוי" מייצג את ההשפעה של ו"ה - האותיות ו' ה', מִשֶּׁם הֲוָיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא, - שם הוי' מורכב הרי מארבע אותיות: י"ה ו"ה, ומשתי האותיות האחרונות "ו" "ה" של שם הוי', מקבלים העולמות הגלויים, "עלמא דאתגליא", את השפעתם וחיותם, וְ"עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא" - העולמות המכוסים, הוּא י"ה, - מייצגים את שתי האותיות הראשונות "י"ה" שמשם הוי'[10], וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[11]: "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָ"ה וְגוֹ'". - נזכרות בפסוק זה רק שתי האותיות הראשונות י"ה שמשם הוי', שכן, היסורים באים מי"ה שמשם הוי'; ומפני שהם באים מעולם נסתר ועליון יותר – אין האדם מסוגל לראות בעיני הבשר שלו את ה"טוב" שבהם. אך לאמיתו של דבר, יסורים אלה הם גם כן לטובה. אדרבה: ה"טוב" האמור, עמוק יותר, שאינו יכול לבוא עתה לידי ביטוי גלוי של טוב מורגש. וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל[12] כִּי "הַשְּׂמֵחִים בְּיִסּוּרִים - עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר[13]: - ששכרם יהיה: וְאוֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ", - שכן, השכר הוא הרי תמיד בצורה של "מדה כנגד מדה", – איזו שייכות, איפוא,

ליקוטי אמרים

והנה עצה היעוצה לטהר לבו מכל עצב ונדנוד דאגה ממילי דעלמא ואפי' בני חיי ומזוני מודעת זאת לכל מאמר רז"ל כשם שמברך על הטובה כו' ופירשו בגמ' לקבולי בשמחה כמו שמחת הטובה הנגלית ונראית כי גם זו לטובה רק שאינה נגלית ונראית לעיני בשר כי היא מעלמא דאתכסי' שלמעלה מעלמא דאתגלייא שהוא ו"ה משם הוי"ה ב"ה ועלמא דאתכסיא הוא י"ה וז"ש אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה וגו' ולכן ארז"ל כי השמחים ביסורים עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו כי השמחה היא

עיני הבשר יכולות לראות את הטוב שבהם, שֶׁהוּא - ה"עולם הגלוי" מייצג את ההשפעה של ו"ה - האותיות ו' ה', מִשֶּׁם הֲוָיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא, - שם הוי' מורכב הרי מארבע אותיות: י"ה ו"ה, ומשתי האותיות האחרונות "ו" "ה" של שם הוי', מקבלים העולמות הגלויים, "עלמא דאתגליא", את השפעתם וחיותם, וְ"עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא" - העולמות המכוסים, הוּא י"ה, - מייצגים את שתי האותיות הראשונות "י"ה" שמשם הוי'[10], וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[11]: "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָ"ה וְגוֹ'". - נזכרות בפסוק זה רק שתי האותיות הראשונות י"ה שמשם הוי', שכן, היסורים באים מי"ה שמשם הוי'; ומפני שהם באים מעולם נסתר ועליון יותר – אין האדם מסוגל לראות בעיני הבשר שלו את ה"טוב" שבהם. אך לאמיתו של דבר, יסורים אלה הם גם כן לטובה. אדרבה: ה"טוב" האמור, עמוק יותר, שאינו יכול לבוא עתה לידי ביטוי גלוי של טוב מורגש. וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל[12] כִּי "הַשְּׂמֵחִים בְּיִסּוּרִים - עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר[13]: - ששכרם יהיה: וְאוֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ", - שכן, השכר הוא הרי תמיד בצורה של "מדה כנגד מדה", – איזו שייכות, איפוא,

---

7. דברים כח, מז. **8.** הובא בשל"ה י' מאמרות מאמר ג' ד' (מט, א). **9.** ראה ברכות פרק ט', משנה ה'. **10.** ב"אגרת התשובה", פרק ד', מוסבר, שארבעת האותיות של שם הוי' מכוונות וכוללות עשר הספירות (חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה וכו'): ה"יו"ד" של שם הוי', שתבניתו כנקודה, רומזת על ספירת החכמה, חכמתו של הקב"ה, כפי שהיא בהתעלמות, לפני שהיא באה בהרחבת ההבנה. אחרי שחכמתו של הקב"ה באה בהרחבה ובהתגלות של הבנה והשגה - בינה - היא מרומזת באות "הא". אות זו כוללת בתבניתה התפשטות לאורך ולרוחב. ברם, גם התגלות זו של "בינה", היא רק לגבי "עלמין סתימין" - "עלמא דאתכסיא" (עולמות מכוסים) - זאת אומרת, שה"יו"ד" וה"הא" של שם הוי' (מוחין בכלל הם לא בשביל הזולת), שייכות ל"עלמא דאתכסיא" בלבד. לאחר מכן, כשההשפעה של חכמתו ובינתו של הקב"ה, באה למטה גם ב"עלמין דאתגליין" - העולמות הגלויים (המתוארים כאן כ"עלמא דאתגליא") - היא מרומזת באותיות "ואו" ו"הא" (אחרונה). וזהו למשל כאדם שרוצה לגלות חכמתו לזולת בדיבור. בראש ובראשונה ישנה ההמשכה, הירידה, מלמעלה למטה (בהתאם לריחוק שבין דיבור לשכל) - ולכך רומזת האות "ו", שתבניתה קו ישר וארוך מלמעלה למטה. ה"ואו", במספר שש, רומזת גם על ששת מדותיו הקדושות של הקב"ה (חסד, גבורה, תפארת וכו'), שעל ידן באה השפעת השכל עד למדת מלכות - דיבורו של הקב"ה - וזה מרומז באות "הא" של שם הוי' : "הא" - **במספר חמש** - רומזת על מקור הדיבור, המבוסס על חמש "מוצאות הפה", אחה"ע מהגרון וכו', ומ"מלכות" (בהשפעת המדות) נוצרים כל הנבראים של "עלמא דאתגליא", של העולמות הגלויים. הרי, ש"ואו" ו"הא" (האחרונה) של שם הוי' שייכות ל"עלמא דאתגליא". **11.** תהלים צד, יב. **12.** יומא כג, א. **13.** שופטים ה, לא.

יש ל"בצאת השמש בגבורתו", כשכר לאלה ששמחים ביסוריהם? ומדוע הם נקראים "אוהביו" של הקב"ה? – אלא בהתאם למה שלמדנו, שהיסורים באים מעולם נסתר ועליון יותר, מ"**עלמא דאתכסיא**", משם, אין ה"טוב" יכול לבוא בצורה גלויה בעולם־הזה, כי אם דוקא בלבוש של יסורים, שבעיני בשר של האדם נראים כרעה – הדברים מוסברים כך: מדוע שמחים אנשים אלה ביסורים? – מפני שאהבתם להקב"ה היא גדולה כל כך, שהיותם קרובים אל הקב"ה, יקר להם יותר מחיי העולם־הזה – וקירבה להקב"ה קיימת במדה גדולה יותר ב"עלמא דאתכסיא", ובענין היסורים הבאים **משם**. הרי, שאין הם מתחשבים בלבוש החיצוני, הנראה כלא־טוב, והעיקר בעיניהם הוא הפנימיות – ההשפעה של "עלמא דאתכסיא". לכן, גם שכרם יהיה: "בצאת השמש בגבורתו". שכן, שם הוי' נקרא "שמש", כמו שכתוב: "כי שמש ומגן הוי' אלקים", כשם שהשמש צריכה ל"מגן" שיסתיר עליה, ובלעדיו אי אפשר לקבל את אורה – כך גם שם הוי', הנקרא "שמש", צריך ל"מגן", ל"לבוש", שיסתיר את ההשפעה שמשם הוי', וזאת כדי שיהיה אפשר לנבראים לקבל את ההשפעה שמשם הוי'. אך סדר זה הוא רק עתה, בעולם־הזה, ואילו לעתיד לבוא יתגלה שם הוי' עצמו בלי לבוש. ומחמת העובדה, שאנשים אלה השמחים ביסורים, אינם מתחשבים ב"לבוש" החיצוני, אלא יקר בעיניהם, ה"עיקר" וה"פנימיות", היינו, ההשפעה משם הוי' – יהיה גם שכרם, "מדה כנגד מדה", שתתגלה להם ה"**פנימיות**", ההשפעה משם הוי' בלי לבוש. זו המשמעות של "בצאת השמש בגבורתו", כמו "שמש הוי'" המאיר בכל תוקפו, בלי לבוש. וכך אומר רבנו הזקן להלן: **כִּי** הַשִּׂמְחָה - מהיסורים, **הִיא** מֵאַהֲבָתוֹ קְרֻבַת ה' יוֹתֵר מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה, כְּדִכְתִיב[14]: "**כִּי** טוֹב חַסְדְּךָ מֵחַיִּים וְגוֹ'", וְקִרְבַת ה' - הקירבה אל ה', **הִיא** בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּמַעֲלָה לְאֵין קֵץ בְּ"עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא", כִּי "שָׁם - ב"עלמא דאתכסיא", חֶבְיוֹן עֻזּוֹ" וְ"יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן", - המדריגה העליונה יותר באלקות. ולכן הוא שמח ביסוריו, מפני שהם באים מאותה מדריגה עליונה יותר, וכך הוא גם קרוב יותר אל הקב"ה. וְעַל כֵּן זוֹכֶה לְ"צֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ" לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁהִיא יְצִיאַת חַמָּה מִנִּרְתָּקָהּ, שֶׁהִיא מְכֻסָּה בּוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֶעָתִיד תִּתְגַּלֶּה מִבְּפוּיָהּ, דְּהַיְנוּ שֶׁאָז יִתְגַּלֶּה עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא, - העולם (והמדריגה) שהוא מוסתר היום, יתגלה אז, וְיִזְרַח וְיָאִיר בְּגִלּוּי רַב וְעָצוּם, לְכָל הַחוֹסִים בּוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּמִסְתּוֹפְפִים בְּצִלּוֹ, צֵל הַחָכְמָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת צֵל וְלֹא אוֹרָה וְטוֹבָה נִרְאֵית, וְדֵי לַמֵּבִין: - מבחינה חיצונית, זה "צל" שהוא ההיפך מהאור, ורק מבחינה פנימית, יש כאן טוב ואור – הרי, בעשותו חשבון זה, שכל היסורים שאדם סובל, הם באמת **טוב**, אלא שהוא טוב כזה שאין עיני הבשר של האדם מסוגלות להרגיש בו – אפשר לאדם לצאת מדאגותיו ומעצבותו הבאות עליו על־ידי היסורים מענינים גשמיים.

ליקוטי אמרים

מאהבתו קרבת ה' יותר מכל חיי העוה"ז כדכתיב כי טוב חסדך מחיים וגו' וקרבת ה' היא ביתר שאת ומעלה לאין קץ בעלמא דאתכסיא כי שם חביון עוזו ויושב בסתר עליון ועל כן זוכה לצאת השמש בגבורתו לעתיד לבא שהיא יציאת חמה מנרתקה שהיא מכוסה בו בעוה"ז ולעתיד תתגלה מכסויה דהיינו שאז יתגלה עלמא דאתכסיא ויזרח ויאיר בגילוי רב ועצום לכל החוסים בו בעוה"ז ומסתופפים בצלו צל החכמה שהוא בחי' צל ולא אורה וטובה נראית וד"ל:

יום שבת קודש כ"ב שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לג, **אך העצבות**... עד עמ' 66, **העצב כנ"ל**:

אַךְ הָעֲצֵבוּת מִמִּילֵי דִּשְׁמַיָּא - העצבות הבאה עליו בגלל מצבו הרוחני שאינו כמו שצריך, **צָרִיךְ לָשִׂית עֲצוּת בְּנַפְשׁוֹ לְפָטְרָהּ מִמֶּנָּה**, - עליו לחפש עצות איך להיפטר מעצבות זו. **אֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה**, - אם העצבות באה עליו בשעה שהוא לומד או מתפלל, עליו בודאי לחפש עצות כיצד להיפטר ממנה, **שֶׁצָּרִיךְ לַעֲבֹד ה' בְּשִׂמְחָה וְטוּב לֵבָב**, - שכן, עצבות, גם אם היא באה בגלל מעמדו ומצבו הרוחני, מפריעה בעבודת ה' שצריכה להיות בשמחה. **אֶלָּא אֲפִלּוּ מִי שֶׁהוּא בַּעַל עֲסָקִים וְדֶרֶךְ אֶרֶץ**, - עיסוקו היום־יומי אינו בעבודת ה', בתורה וכדומה, **אִם נוֹפֵל לוֹ עֶצֶב וּדְאָגָה מִמִּילֵי דִּשְׁמַיָּא** - בגלל ענייניו הרוחניים, **בְּשָׁעַת עֲסָקָיו** - בשעה שהוא מתעסק בענייניו הגשמיים – **בְּיָדוּעַ** - ברור הדבר, **שֶׁהוּא תַּחְבּוּלַת הַיֵּצֶר**, - המכניס אותו בעצבות כאילו בגלל ענינים רוחניים, וזאת **כְּדֵי לְהַפִּילוֹ אַחַר כָּךְ בְּהִתְאַוּוֹת חֹם וְשָׁלוֹם, כַּנּוֹדָע**, - כי, טבע הנפש לחפש לעצמה "עונג", ולא להיות נתונה ברגש של עצבות, ולכן משתדל היצר־הרע להכניס בבני ישראל

ליקוטי אמרים

אך העצבות

ממילי דשמיא צריך לשית עצות בנפשו לפטר ממנה אין צריך לומר בשעת עבודה שצריך לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב אלא אפילו מי שהוא בעל עסקים ודרך ארץ אם נופל לו עצב ודאגה ממילי דשמיא בשעת עסקיו בידוע שהוא תחבולת היצר כדי להפילו אח"כ בתאוות ח"ו כנודע שאל"כ מאין באה לו עצבות

---

14. תהלים סג, ד.

נמיכות רוח, ולו בגלל ענינים רוחניים, כדי שלאחר מכן יוכל למשוך אותם לתאוות. **שֶׁאִם לֹא כֵּן,** - אם אין כאן השפעת היצר־הרע, **מֵאַיִן בָּאָה לוֹ עֲצִבוּת אֲמִתִּית מֵחֲמַת אַהֲבַת ה' אוֹ יִרְאָתוֹ בְּאֶמְצַע עֶסְקָיו.** - שכן, עצבות **אמיתית** היא התבטאות הבאה מחמת אהבת ה' ויראת ה':

האהבה והפחד מהקב"ה מביאות את האדם לשברון רוח בגלל מצבו הרוחני, דבר המרחק אותו מהקב"ה. שברון רוח כזה בא לאדם כשהוא עוסק בענינים רוחניים, כשהאהבה והיראה באות אצלו לידי התבטאות, ולא בשעה שהוא עסוק בענינים גשמיים. הרי שהעצבות האמורה איננה אמיתית, כי אם תחבולת היצר־הרע – ועליו להיפטר ממנה. **וְהַגָּה, בֵּין שֶׁנִּפְלָה לוֹ הָעֲצִבוּת בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה** - בשעה שהוא עוסק **בְּתַלְמוּד תּוֹרָה אוֹ בַּתְּפִלָּה, וּבֵין שֶׁנִּפְלָה לוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה** - אלא כשהוא עסוק בענינים גשמיים, **וְאֵת יָשִׁים אֶל לִבּוֹ: כִּי אֵין הַזְּמַן גְּרָמָא** - אין הזמן מתאים, **כְּעֵת לְעַצְבוּת אֲמִתִּית, אֲפִלּוּ** - לא, **לְרַאֲנַת עֲוֹנוֹת חֲמוּרִים חַס וְשָׁלוֹם, רַק לָזֹאת צָרִיךְ קְבִיעוּת עִתִּים וּשְׁעַת הַכֹּשֶׁר בִּישׁוּב הַדַּעַת, לְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת ה' אֲשֶׁר חָטָא לוֹ, כְּדֵי שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה לִבּוֹ נִשְׁבָּר בֶּאֱמֶת בִּמְרִירוּת אֲמִתִּית,** - וכפי שיוסבר להלן, מרירות היא רגש האוצר בקרבו "חיות", ולא עצבון סתם; **וְכַמְּבֹאָר עֵת זוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר. וְשָׁם נִתְבָּאֵר גַּם כֵּן, כִּי מִיָּד אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּר לִבּוֹ בְּעִתִּים קְבוּעִים הָהֵם - אֲזַי יָסִיר הָעֶצֶב מִלִּבּוֹ לְגַמְרֵי, וְיֵאָמֵין אֱמוּנָה שְׁלֵמָה כִּי ה' הֶעֱבִיר חַטָּאתוֹ וְרַב לִסְלֹחַ.** - באדם קיים הבדל: אם חוטאים נגדו פעם אחת או פעמיים – בקל ימחול על כך, ואילו אם חוטאים נגדו הרבה פעמים – קשה לו למחול. אבל, הקב"ה הוא "רב לסלוח" והוא מוחל וסולח גם אם האדם חוטא נגדו הרבה פעמים. אמונה זו ובטחון זה שהקב"ה מחל לו – יוצרים באדם את רגש השמחה והחדוה: **וְזוֹ הִיא הַשִּׂמְחָה הָאֲמִתִּית בַּה' הַבָּאָה אַחַר הָעֶצֶב, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל:** - שמעלת העצבות, היא זו בלבד, שאחריה מגיעים לשמחה גדולה יותר; הרי, שגם **בזמנים הקבועים**, ובאופן של עצבות אמיתית – עליו להשתדל לצאת מיד מאותה עצבות, ולהגיע לשמחה אמיתית.

ליקוטי אמרים

אמיתית מחמת אהבת ה' או יראתו באמצע עסקיו. והנה בין שנפלה לו העצבות בשעת עבודה בת"ת או בתפלה ובין שנפלה לו שלא בשעת עבודה זאת ישים אל לבו כי אין הזמן גרמא כעת לעצבות אמיתית אפי' לדאגת עונות חמורים ח"ו. רק לזאת צריך קביעות עתים ושעת הכושר בישוב הדעת להתבונן בגדול' ה' אשר חטא לו כדי שע"י זה יהיה לבו נשבר באמת במרירות אמיתית וכמבואר עת זו במ"א ושם נתבאר ג"כ כי מיד אחר שנשבר לבו בעתים קבועים ההם אזי יסיר העצב מלבו לגמרי ויאמין אמונה שלימה כי ה' העביר חטאתו ורב לסלוח וזו היא השמחה האמיתית בה' הבאה אחר העצב כנ"ל:

בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות ה"שמחים ביסורים", אלה שמקבלים את היסורים מתוך שמחה – מן הראוי להוסיף סיפור קצר, מהמגיד ממזריטש עם הרבי רבי זושא, זכותם תגן עלינו: יהודי אחד בא אל המגיד ממזריטש ובקשת עצה בפיו, כיצד לקבל יסורים באהבה ובשמחה. הפנה אותו המגיד ממזריטש אל תלמידו הצדיק רבי זושא מאניפאלי. כשאותו יהודי שאל ובקש עצתו של רבי זושא, הסתכל עליו רבי זושא בתמיהה ואמר לו: אצלי אתה שואל, איך לקבל יסורים באהבה?! – כיצד אני יכול לדעת זאת, כשאף פעם בחיי לא סבלתי יסורים... תשובה זו ענה רבי זושא, בשעה שעברו עליו יסורים רבים. ואכן, לכך באמת התכוון המגיד ממזריטש בשלחו את היהודי אל רבי זושא: רבי זושא היה כל כך שמח ביסורים, שמלכתחילה לא הרגיש שאלה הם יסורים, הוא הרגיש רק ב"טוב" שבהם. ולכן אמר שמימיו לא סבל יסורים. אלא, אחרי כל המעלות וה"טוב" שישנם ביסורים, אנו מבקשים מהשי"ת, שה"טוב" שהוא נותן לנו, יהיה – כלשונו של הרבי – "טוב **הנראה והנגלה**" – טוב שאנו יכולים לחוש אותו ולראותו בעינים **שלנו.**

המשך ביאור למס' שבת ליום שבת קודש עמ' א

הוֹאִיל וַעֲשָׂאוֹ נֵרֵד בּוֹ, ואין טעם ההיתר משום שעשאו שלא בפני רבן גמליאל.

הגמרא רוצה להקשות ממשנה שלא כדברי אביי ושלא כדברי רבא: **תָּא שְׁמַע** – בוא ותשמע, מה שנשנו במשנה (מכשירין פ"ב מ"ה), **עִיר שֶׁיִּשְׂרָאֵל וְנָכְרִים דָּרִין בְּתוֹכָהּ, וְהָיְתָה בָּהּ מָרְחָץ הַמְּרֻחֶצֶת** – שהיו רוחצים בה ומחממים את מימיה **בְּשַׁבָּת, אִם רוֹב** בני אדם הרגילים לרחוץ בה הם **נָכְרִים, מוּתָּר לְרַחְוִיץ בָּהּ מִיָּד** במוצאי שבת, אבל **אִם רוֹב** בני אדם הרגילים לרחוץ בה הם **יִשְׂרָאֵל, יַמְתִּין** במוצאי שבת **בְּכְדֵי שֶׁיְּחַמּוּ חַמִּין** – שיעור זמן חימום מים לרחיצה, ולא ירחץ בה מיד כיון שהוא נהנה ממלאכת נכרי הנעשית בשבת עבור ישראל. והרי כיון שחימם הגוי את המרחץ עבור רוב ישראל הרי זה כמכירם, וקשה על רבא הסובר שגוי המכיר את ישראל אם עשה מלאכה שאין לחוש בה שמא ירבה בשבילו מותר לישראל ליהנות ממנה, והרי חימום המרחץ הנעשה לאחד מועיל להרבה אנשים, ומדוע אסור ליהנות מחימום המרחץ כשרוב הרוחצים בה הם ישראל. וכן קשה על אביי הסובר שגוי המכיר את ישראל אם עשה את המלאכה שלא בפניו מותר לישראל ליהנות ממנה, והרי חימום המרחץ נעשה שלא בפני ישראל ומדוע אסור ליהנות ממנה.

דוחה הגמרא: **הָתָם** – שם במרחץ, **כִּי מְחַמְּמִי** – כאשר מחממים את המרחץ, **אַדַּעְתָּא דְּרוּבָּא מְחַמְּמִי** – מחממים את המרחץ עבור רוב הרגילים לרחוץ בה, וכיון שרוב הרוחצים הם ישראל, עיקר חילול השבת נעשה בעבורם, ומשום כך גזרו חכמים שלא ישתמש בה אלא אחר 'כדי שיעשר'. אבל במלאכה אחרת שעושה הגוי בשבת לצורכו, אף אם נעשית גם עבור ישראל, עיקר עשייתה בעבור הגוי. ולכך התיר אביי כשנעשית שלא בפניו, ורבא התיר אף כשנעשית בפניו אם אין בה חשש שמא ירבה עבור הישראל.

הגמרא רוצה להביא הוכחה נוספת מברייתא שאין הדין כרבא: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **נֵר הַדְּלוּק בַּמִּסְיָבָה** – נר שהדליקו גוי בשבת במקום שהיו יושבים חבורת אנשים, **אִם רוֹב** היושבים שם הם **נָכְרִים, מוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ,** אבל **אִם רוֹב** היושבים שם הם **יִשְׂרָאֵל, אָסוּר** להשתמש לאורה, וכן אם היו **מֻחֲצָה עַל מֻחֲצָה** – מחצה מהם נכרים ומחצה מהם ישראל, **אָסוּר** להשתמש לאורה. וקשה על רבא הסובר שבגוי המכירו במקום שאין חשש שמא ירבה מותר לו ליהנות והרי נר לאחד נר למאה.

דוחה הגמרא: **הָתָם** – שם במסיבת בני אדם **נַמִּי** – גם כן הרי הוא כמרחץ, **כִּי מְדַלְּקִי** – כאשר מדליקים את הנר

יום ראשון

יום שישי — טז שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, ששי עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: וכל הצמצומים . . . חשיב ממש.

אאמו"ר אמר: צווישען קעלט און כפירה איז גאָר א דינע מחיצה. עס שטעהט כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אלקות איז פלאַם פייער, לערנען און דאוונען בעדארף מען מיט התלהבות הלב, אז כל עצמותי תאמרנה די דברי ה' אין תורה ותפלה.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] אָמַר: בֵּין קְרִירוּת לִכְפִירָה יֶשְׁנָהּ מְחִצָּה דַּקָּה מְאֹד. כָּתוּב: "כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא", אֱלקוּת הִיא שַׁלְהֶבֶת אֵשׁ, לִלְמֹד וּלְהִתְפַּלֵּל צָרִיךְ מִתּוֹךְ הִתְלַהֲבוּת הַלֵּב, שֶׁ"כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה" אֶת דִּבְרֵי ה' בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה.

יום שני

שבת — יז שבט, שבת שירה — ה'תש"ג

עוֹמְדִין בְּעֵת קְרִיאַת הַשִּׁירָה.
הַפְּטוֹרָה: וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה.

שיעורים. חומש: בשלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פג־פו.
תניא: פרק כב. רק . . . תמיד.

עס איז א מנהג צו עסען שווארצע קאַשע

גָּהוּג לֶאֱכֹל דַּיְיסָה שְׁחוֹרָה.

שַׁבָּת בְּשַׁלַּח שְׁנַת תרכ"א אָמַר הַ"צֶּמַח צֶדֶק" הַמַּאֲמָר "רְאוּ כִּי ה'" הַנִּדְפָּס בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה". וְסִפֵּר אַחַר כָּךְ לִבְנוֹ, אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ"שׁ]: שַׁבָּת בְּשַׁלַּח שְׁנַת תקס"ה אָמַר אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן] זֶה הַמַּאֲמָר. אַחַר כָּךְ קָרָא אוֹתִי וְסִפֵּר לִי, אֲשֶׁר בִּשְׁנַת תקכ"ט בִּהְיוֹתוֹ בְּמעזריטש, קָרָא אוֹתוֹ הָרַב הַמַּגִּיד לְחַדְרוֹ וְאָמַר לוֹ: שַׁבָּת בְּשַׁלַּח שְׁנַת תקט"ז אָמַר הַבַּעַל שֵׁם טוֹב מַאֲמָר עַל פָּסוּק "וַיִּשָּׁב הַיָּם לְפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ" – לִתְנָאוֹ, כְּמַאֲמַר רַז"ל. בִּשְׁנַת תקכ"א (שָׁנָה אַחֲרֵי הִסְתַּלְקוּת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב) הָיָה אֶצְלִי – הִמְשִׁיךְ דְּבָרָיו הָרַב הַמַּגִּיד – רַבִּי (הַבַּעַל שֵׁם טוֹב), וְאָמַר הַמַּאֲמָר וְהוֹסִיף בֵּאוּר בְּעִנְיַן "עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ – וְלֹא דְּבָרוֹ – שֶׁל מָקוֹם". וְהַיּוֹם הָיָה אֶצְלִי מוֹרִי לַחֲזוֹר הַמַּאֲמָר. וְאָמַר הָרַב הַמַּגִּיד הַמַּאֲמָר לִפְנֵי אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן, וְהוֹסִיף בֵּאוּר בְּעִנְיַן גִּנְאֵי נַהֲרָא, שֶׁזֶּהוּ כְּעִנְיַן קְרִיעַת יַם סוּף.

וְסִיֵּם הַ"צֶּמַח צֶדֶק": הַיּוֹם הָיוּ אֶצְלִי הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, הָרַב הַמַּגִּיד, וַאֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן], וְכָל אֶחָד אָמַר לִי הַמַּאֲמָר בְּסִגְנוֹנוֹ. –

כַּעֲבוֹר אֵיזֶה שָׁעוֹת קָרָא הַ"צֶּמַח צֶדֶק" אֶת אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ"שׁ] עוֹד הַפַּעַם, וְאָמַר לְפָנָיו בֵּאוּר עַל הַמַּאֲמָר.

יום שלישי

יום ראשון | יח שבט | ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: יתרו, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: פח־פט.
תניא: פרק כג. ועם . . . כח בעולמות.

ה״צֶּמַח צֶדֶק״ סִפֵּר לְבְנוֹ אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מֹהַר״שׁ], אֲשֶׁר הַדְּרוּשׁ ״וּמַרְאֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם״ – ״תּוֹרָה אוֹר״ פָּרָשַׁת יִתְרוֹ – הוּא דְּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁאָמַר הָרַב הַמַּגִּיד מִמֶּעזְרִיטְשׁ בְּשָׁעַת קַבָּלוֹ אֶת הַנְּשִׂיאוּת – חַג הַשָּׁבוּעוֹת תקכ״א – כְּפִי אֲשֶׁר שָׁמְעוּ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן מִפִּי הָרַב מְנַחֵם מֶעֶנְדֶל מֵהָאָרְאדָאָק – בַּעַל ׳פְּרִי הָאָרֶץ׳ – שֶׁהָיָה בְּאוֹתוֹ מַעֲמָד, רַק שֶׁרַבֵּנוּ בֵּאֵר הַדְּרוּשׁ עַל פִּי סְגֻנוֹנוֹ.

יום רביעי

יום שני | יט שבט | ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: יתרו, שני עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: ולכן נקרא׳ . . . 56 כגוף לנשמה.

מצות עשה הראשונה, ובל׳ הרמב״ם ״לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא כו׳ וידיעת דבר זה מ״ע וכמ״ש אנכי ה״א״, היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה׳ באמונה פשוטה ולבבו תמים עם ה׳, חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו ״לירע שיש שם מצוי ראשון״, ער זאָל דאָס וויסען בהשגה והבנה דוקא, וכמ״ש דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם, וכתיב: וידעת היום גו׳.

מִצְוַת עֲשֵׂה הָרִאשׁוֹנָה, וּבְלְשׁוֹן הָרַמְבַּ״ם: ״לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם מָצוּי רִאשׁוֹן מַמְצִיא כָּל נִמְצָא כוּ׳ וְיִדִיעַת דָּבָר זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב אָנֹכִי ה׳ אֱלֹקֶיךָ״, הִיא מִצְוַת הַמּחַ וְהַשֵּׂכֶל, וְהַיְנוּ דַּהֲגַם דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא מַאֲמִין בַּה׳ בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה וּלְבָבוֹ תָּמִים עִם ה׳, חוֹבַת הַמּחַ וְהַשֵּׂכֶל לְהָבִיא אֱמוּנָה זוֹ בִּידִיעָה וְהַשָּׂגָה, וְזֶהוּ ״לֵירַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם מָצוּי רִאשׁוֹן״, שֶׁיֵּדַע זֹאת בְּהַשָּׂגָה וַהֲבָנָה דַּוְקָא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב ״דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ וְעָבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם״, וּכְתִיב: ״וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם גּוֹ׳״.

יום חמישי

יום שלישי | כ שבט | ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: יתרו, שלישי עם פירש״י.
תהלים: צז־קג.
תניא: וכן הלבוש . . . 56 ימיהם.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשׁ״בַּ] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו: עַל פִּי ״הַגָּהוֹת אשר״י״ – נְטִילַת יָדַיִם לִסְעוּדָה ג׳ פְּעָמִים רְצוּפוֹת, כֵּן הָיָה עוֹשֶׂה אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי – (מֹהַר״שׁ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן) – וּמַנִּיחַ מִשְׁפִּיכָה הַג׳ מְעַט מַיִם בְּכַף יָדוֹ הַשְּׂמְאִלִית וּבָזֶה מְשַׁפְּשֵׁף שְׁתֵּי יָדָיו.

יום שישי

יום רביעי | כא שבט | ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: יתרו, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קד־קה.
תניא: אך המחשבה . . . כט כפקודין.

חוֹבַת נְשֵׁי וּבְנוֹת הַחֲסִידִים יִחְיוּ לַעֲמֹד בְּשׁוּרָה רִאשׁוֹנָה בְּכָל מִפְעָל שֶׁל חִזּוּק הַדָּת וְהַיַּהֲדוּת בִּכְלָל, וּבִפְרָט בְּעִנְיַן טָהֳרַת הַמִּשְׁפָּחָה. וַעֲלֵיהֶם לְאַרְגֵּן חֶבְרַת בְּנוֹת הַחֲסִידִים לְחַזֵּק כָּל דַּרְכֵי הַחֲסִידִים בְּעִנְיְנֵי הַדְּרָכָה וְחִנּוּךְ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּבָתֵּי הַחֲסִידִים מֵאָז וּמִקֶּדֶם.

שבת קודש יום חמישי **כב שבט** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תניא: ומאחר שרצון . . . בלא"ה.

עס זיינען דאָ צווייערליי חוקים: א) א געזעץ וועלכער שאַפט לעבען ב) א געזעץ וועלכער ווערט באַשאַפען פון לעבען. מענשליכע געזעצען זיינען געשאַפען פון לעבען, דערפאר זיינען זיי אין יעדער לאַנד פארשידען, לויט די תנאים פון לאַנד. תורת ה', איז דער גטליכער געזעץ וועלכער שאַפט א לעבען. תורת ה' איז תורת אמת, די תורה איז אין אלע ערטער און אין אלע צייטען גלייך, תורה איז נצחית.

קַיָּמִים שְׁנֵי סוּגֵי חֻקִּים: א) חֹק שֶׁיּוֹצֵר חַיִּים. ב) חֹק שֶׁנּוֹצָר מֵהַחַיִּים. חֻקֵּי אֱנוֹשׁ נוֹצְרוּ מִתּוֹךְ הַחַיִּים, לָכֵן הֵם שׁוֹנִים בְּכָל מְדִינָה, לְפִי תְּנָאֵי הַמְּדִינָה. תּוֹרַת ה', הִיא הַחֹק הָאֱלֹקִי שֶׁיּוֹצֵר חַיִּים. תּוֹרַת ה' הִיא תּוֹרַת אֱמֶת, הַתּוֹרָה הִיא בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן זֶהָה, הַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז שבט, תשי"ט
ברוקלין.

כבוד כל המשתתפים בההתועדות דיום ההילולא, עשירי בשבט,
בשנת השביעית היא שנת השמיטה, ה'תשי"ט, בעיר בני ברק,
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי שמות המשתתפים בהתועדות האמורה, בשמו ושם אמו, אשר יזכרו על הציון הק' של בעל ההילולא.

והכל הולך אחר החתום, השתתפות ביום ההילולא של צדיק נשיא ישראל נשיא הדור, אשר עולה הוא ביום זה למעלה מעלה, כמבואר בכ"מ בתורת החסידות תורת דא"ח.

ומובן גם ע"פ נגלה, מזה שביום ההילולא אומרים עוד הפעם קדיש, אף שזה כמה שנים לאחרי ההסתלקות, ובמכש"כ וק"ו, שבכאו"א מישראל פוסקים לאחרי שנה לאמרו שכבר נגמר דינו, וע"כ צ"ל שאמירת קדיש זה (האריז"ל הובא בלחם הפנים ובשיורי ברכה לשו"ע יו"ד סו"ס שע"ו) הוא מפני העלי' בקדש, מלמעלה למעלה יותר, וכמאמר רז"ל, אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר ילכו מחיל אל חיל.

וגופא בתר רישא אזיל, אשר כל השייכים ומקושרים אליו בתכ"י נמשכים אחריו בעלייתו בקבלתם תוספת סיוע וכח מלמעלה, כמרז"ל הבא לטהר מסייעין אותו.

וידוע הדיוק (ראה לקו"ת דרושי שמע"צ פט, ד), לטהר (ולא ליטהר), שהנקודה בזה, הפעולה בהזולת הזולת של עצמו, גוף ונה"ב שלו, והזולת כפשוטו, והרי זוהי הנקודה של עבודת החסידים.

בכבוד ובברכה לבשו"ט מתוך שמחה וטוב לבב.

קבורת קרובים על ידי כהן — יום ראשון ט"ז שבט ה'תשע"ג

הלכות אבל פרק ב, הלכה טו: הַטָּמֵא לַקְּרוֹבִים – דְּחוּיָה הִיא, וְלֹא הֻתְּרָה לַכֹּל. לְפִיכָךְ אָסוּר לְכֹהֵן לְהִטַּמֵּא לְמֵת אֲפִלּוּ בְּעֵת שֶׁמִּטַּמֵּא לְקְרוֹבָיו.. לְפִיכָךְ, כֹּהֵן שֶׁמֵּת לוֹ מֵת – צָרִיךְ לְהָזָּהֵר וּלְקָבְרוֹ בְּסוֹף בֵּית הַקְּבָרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבֵית הַקְּבָרוֹת וְלֹא יִטַּמֵּא בְּקִבְרוֹת אֲחֵרִים כְּשֶׁיְּקַבֵּר מֵתוֹ.

מלשון הרמב"ם נראה שאפילו בזמן שנטמא לקרוביו אסור לכהן להיטמא למת אחר, אך הטור (יו"ד סי' שעג) כתב, שכאשר הכהן עוסק במתו מותר לו להיטמא לאחרים ורק כאשר סיים להתעסק במתו נאסר עליו להיטמא לאחרים ו'להוסיף' על טומאתו. ולדעת הטור האיסור להיכנס לבית הקברות לקבור מתו הוא משום ש"לאחר הקבורה כשחוזר על הקברים מוסיף לו טומאה, לפיכך משפחות כהונה עושין להן שכונה בסוף בית הקברות שלא יטמאו בקברים אחרים". כלומר: האיסור לכהן להיכנס לבית הקברות ולקבור את מתו הוא רק משום שעלול להיטמא לאחר שיסיים את קבורת מתו, אבל אם יוכל לחזור באופן שלא ייטמא אין איסור בדבר.

והרמ"א (שם ס"ז) פסק כדברי הטור, אך הב"ח (יו"ד שם) כתב שיש להחמיר כדברי הרמב"ם, ועצם ההליכה אסורה כיון שמוסיף טומאה על טומאתו, מאחר שיכול לקוברו בסוף בית הקברות.

אמנם יש מפרשים (רדב"ז כאן ושבט הלוי ח"ה סי' קפב) שאף הרמב"ם אינו חולק על הטור שכהן ההולך לקבור את מתו רשאי להיטמא גם למתים אחרים, ומה שכתב הרמב"ם שאסור להיטמא לאחרים אפילו בעת שנטמא לקרוביו, כוונתו לאחר שכבר סיים את קבורת קרוביו, ומה שכתב "לפיכך צריך להיזהר ולקברו בסוף בית הקברות" היינו כדי שלא יטמא בחזרתו. ולפי זה אם יוכל לשוב מהקבורה בלא להיטמא לאחרים, גם לדעת הרמב"ם מותר ללכת לקבור את קרובו.

אשת כהן מעוברת — יום שני י"ז שבט ה'תשע"ג

הלכות אבל פרק ג,הלכה יא: בְּנוֹת אַהֲרֹן לֹא הֻזְהֲרוּ עַל טֻמְאַת מֵת. שֶׁנֶּאֱמַר: אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן – וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן.

לאור הלכה זו יש לברר: האם אשת־כהן מעוברת שיתכן שעוברה הוא זכר, צריכה להיזהר מלהיטמא בטומאת מת?

והנה, כתב הרוקח (הובא בש"ך יו"ד סי' שעא סק"א) שאשת כהן מעוברת מותרת להיכנס באוהל המת כיון "דספק ספיקא הוא": ספק שמא העובר נקבה ואפילו אם העובר זכר, ספק נפל הוא. והקשה עליו ה'מגן אברהם' (או"ח שמג סק"ב): הרי כלל הוא שדבר הבלוע אינו מקבל טומאה, ובעניננו, כיון שהעובר 'בלוע' בבטן אמו אינו נטמא ואם כן אמו המעוברת אינה צריכה לחשוש לטומאה מלכתחילה, ומדוע התיר הרוקח רק מטעם ספק־ספיקא?

ותירצו האחרונים (נתיב חיים או"ח שם – הובא במ"ב שם): דברי הרוקח אמורים כאשר כבר קרבו ימי האישה ללדת והיא נכנסת לאוהל המת "ונראה לנו בודאי שתלד שם ולד ושמא יהיה זכר ויטמא שם", היינו במצב שיש חשש שמא הוולד הנולד ייטמא – ומכל מקום מותרת להיכנס לאוהל המת משום ספק־ספיקא האמור, אבל כאשר לא קרבו ימיה ללדת, אכן מותרת גם ללא הטעם של ספק־ספיקא.

אמנם יש לעיין בגוף ההיתר של 'ספק ספיקא' שהספק השני הוא שמא הוא נפל – והלא רוב הנשים יולדות בני קיימא ולא נפלים (כפי שהקשה הפמ"ג שם)?

וביארו האחרונים (שו"ת חת"ס יו"ד סי' שנד; מנ"ח מצוה רסג אות ג) שיש לצרף את המיעוט שהם נפלים למחצה שהם נקיבות ("סמוך מיעוט נפלים למחצה נקיבות") וביחד יש כאן רוב נגד זכרים בני־קיימא שהם המיעוט, וכלל הוא שלא חוששים למיעוט.

שיעורו של 'מקום קרוב' — יום שלישי י"ח שבט ה'תשע"ג

הלכות אבל פרק ז, הלכה ד: מִי שֶׁמֵּת לוֹ קָרוֹב וְלֹא יָדַע עַד שֶׁבָּא: אִם הָיָה בְּמָקוֹם קָרוֹב, שֶׁהוּא מַהֲלַךְ עֲשָׂרָה פַּרְסָאוֹת, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא בְּיוֹם אֶחָד, אֲפִלּוּ בָּא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, אִם מָצָא מְנַחֲמִים אֵצֶל גְּדוֹל הַבַּיִת.. עוֹלֶה לוֹ, וּמוֹנֶה עִמָּהֶן תַּשְׁלוּם שְׁלֹשִׁים יוֹם.

וכן נפסק ב'שלחן ערוך' (יו"ד סי' שע"ה ס"י), שהקרוב שהגיע לבית האבלים שגדול הבית יושב שם, מצטרף אל האבלים ויושב עימהם את הימים שהם יושבים ואינו צריך למנות שבעה לעצמו, וזאת בתנאי שבעת הקבורה היה "במקום קרוב", היינו במרחק של עד מהלך יום אחד, עשרה פרסאות, ממקום הקבורה.

ובזמנינו שביום אחד אפשר להגיע ברכב או במטוס ממרחק רב, האם הקרוב יכול להצטרף אל האבלים שבבית גם אם בא ממרחק מאות פרסאות, או שמא השיעור של 'עשרה פרסאות' קבוע ולא השתנה?

ונחלקו בזה הפוסקים:

יש סוברים (שואל ומשיב ח"ג סי' קג ועוד, הובאו ב'שדי חמד' מע' אבילות סע"ג) שהשיעור 'מקום קרוב' נקבע על פי הליכה רגלית של בני אדם ואין להתחשב באפשרויות שהתחדשו בימינו, ש"אם לא כן ישתנו דרכי התורה מדי יום ביום". ומביאים ראיה ממי שהיה בערב פסח בדרך רחוקה (חמישה עשה מיל) מירושלים ולא היה יכול להגיע לשחיטת הפסח שפטור מלעשות פסח ראשון (פסחים צד, א). ושואלת הגמרא: האם מי שהיה יכול להגיע לשחיטת הפסח על ידי רכיבה ב"סוסים ובפרדים" ולא עשה כן יתחייב כרת על ביטול הקרבת הפסח? ומשיבה: התורה אומרת "ובדרך רחוקה לא היה", היינו שקובעים על פי הדרך, והמרחק נמדד

לפי הליכה רגלית.

אך יש חולקים וסוברים שאם יש אפשרות להגיע לבית האבלים באותו יום בתחבורה מהירה, גם אם הגיע ממרחקים נחשב כבא מ'מקום קרוב' (שדי חמד שם).

ולגבי הראיה מקרבן פסח, כתב ה'חלקת יעקב' (ח"ג סי' סז) לחלק, שבקרבן פסח הפטור למי שהיה בדרך רחוקה אינו משום שאין לו אפשרות להקריב את הפסח, כי גם אם יתאמץ להגיע במהירות או ימנה שליח להקרבת הפסח גזירת הכתוב היא שיידחה לפסח שני כי הימצאותו ב'דרך רחוקה' פוטרת אותו, מה שאין כן באבלות - האפשרות להגיע למקום הקבורה ביום הקבורה היא הקובעת, כמו שכתב רש"י (מו"ק כא, ב, ד"ה מונה) "הואיל דבמקום קרוב הוא, ויכול לבוא בתחילת האבילות חשבינן ליה כמו דאתא", ולא משנה באיזה אופן הוא יגיע.

ספר תורה שנשרף — יום רביעי י"ט שבט ה'תשע"ג

הלכות אבל פרק ט, הלכה ט: וְאֵין חַיָּבִין לִקְרֹעַ אֶלָּא עַל סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרַף בִּזְרוֹעַ, כְּמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה.

כתב ה'משפטי שמואל' (הובא במגן אברהם או"ח סי' מד סק"ה) שנוהגים להתענות על נפילת ספר תורה או תפילין לארץ, כדין הרואה ספר תורה שנשרף שחייב לקרוע, אך מבואר ברמב"ם כאן שאין חייבים אלא כש"נשרף בזרוע, וכמעשה שהיה" (בגמרא מו"ק כו, א).

ובביאור הדברים נחלקו הדעות: יש שפירשו שדווקא כשנשרף בזדון באופן של מרידה, אך אם נפלה דליקה ונשרף באונס אינו חייב לקרוע (נמוק"י מו"ק שם). אך רש"י (שם) מפרש שרק אם נשרף בזרוע ואינו יכול להצילו חייב לקרוע, אך אם יכול היה להציל אין חייב לקרוע, כי כאשר לא היה אפשר להציל זוהי גזירה רעה שחייבים לקרוע עליה, אך כשניתן היה להציל ומסיבה כלשהי לא הצילו אין זו גזירה רעה שיש לקרוע עליה.

ונמצא שלשיטת רש"י אף אם נשרף מאליו ולא בכוונת מרידה, חייב לקרוע אם לא יכול היה להציל, אך מדברי הרמב"ם אין הכרעה ברורה אם מפרש כפירוש הראשון או השני, ויתכן שיש ללמוד זאת מדיוק הלשון שהרמב"ם כתב "אלא על ס"ת שנשרף בזרוע" ואילו בטור וב'שלחן ערוך' (יו"ד סי' שמ) כתוב: "ודוקא ששרפין אותו בזרוע", ומכאן שהרמב"ם מפרש כרש"י שאין הדבר תלוי במעשה שריפה להכעיס דווקא אלא אף אם נשרף מאליו חייב קריעה (והתנאי של 'בזרוע' היינו באופן שאי אפשר היה להציל) אך הטור והשו"ע שכתבו "ששרפין אותו", היינו דווקא במזיד וביד רמה (ציץ אליעזר ה, פ"א).

ולדעת רש"י יש סמך למנהג להתענות על ס"ת או תפילין שנפלו, כי מאחר שחיוב הקריעה בס"ת שנשרף הוא מצד חילול הקדושה, אף שלא נעשה במזיד, הוא הדין שיש להצטער ולהתענות על ספר תורה שנפל (ראה אגרות משה או"ח ג, ג).

אך יש לחלק בין המקרים מטעם אחר: ברמב"ם כאן מדובר על ספר תורה ששנשרף ונכלה אבל על נפילה לארץ אין חיוב לקרוע, ולפי זה כתב החיד"א (שיורי ברכה יו"ד סי' רפב) שהרואה ס"ת שנפל לא חייב להתענות אלא ראוי שכל רב יגזור ויתקן לפי מקומו ושעתו.

ואולי גם לדעת ה'משפטי שמואל', שיש להתענות על נפילת ס"ת, זהו רק כשנפלו במתכוון, מחמת זלזול, אך אם נפלו בלא כוונה אין צריך להתענות (משפטי עוזיאל א, יו"ד סי' יט).

קבורת המת - כפרה — יום חמישי כ' שבט ה'תשע"ג

הלכות אבל פרק יב, הלכה א: שֶׁהַקְּבוּרָה מְצָוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ'.

הגמרא (סנהדרין מו, ב) מביאה את מקור הדין מן הפסוק "כי קבור תקברנו" האמור לגבי הרוגי בית דין. ולכאורה יש לתמוה: קבורת המת היא מצווה וחובה בכל אדם, ומדוע הביאה התורה את מצוות הקבורה דווקא בנוגע להרוגי בית דין שהם מיעוט הנפטרים לבית עולמם?

אלא שהתורה באה לרמז שעניין הקבורה והמיתה הוא עניין אחד עם מיתת בית דין:

התורה היא תורת חסד וגם עונשי התורה אינם אלא בשביל הכפרה והתיקון, ודבר זה אינו רק במלקות שעניינם הוא ככתוב "ונקלה אחיך", ודרשו חז"ל (מכות כג, א) "כשלקה – הרי הוא כאחיך", כי המלקות מכפרות עליו; אלא גם במיתות בית דין אמרו רז"ל (בסנהדרין מג, ב): ביום הזה אתה עכור ואי אתה עכור בעולם הבא. ואמרו (שם) שהניידון למיתה אומר "תהא מיתתי כפרה על כל עוונותיי".

וזהו עומק רמז חז"ל על הפסוק (ויקרא יט,יח) "ואהבת לרעך כמוך" ואמר רבי עקיבא "זה כלל גדול בתורה", ומכתוב זה למדו גם כן (סנהדרין מה,א) "ברור לו מיתה יפה", וזאת אף שחייבי מיתות בית דין אינם בכלל מצוות "ואהבת לרעך כמוך" כי אינם "רעך בתורה ובמצוות", בכל זאת, בעניין המיתה שעל ידי זה יבוא לכפרת עוונותיו, גם חייבי מיתות בית דין נחשבים בכלל מצוות "ואהבת לרעך כמוך".

ונקודה זו נמצאת במיתת וקבורת כל אדם שהיא כפרה כמו מיתות בית דין:

המיתה והקבורה הם בסיבת חטא עץ הדעת שאירע עקב הסתת הנחש, ובגינו נענש ש"עפר תאכל כל ימי חייך", וגם לאדם נאמר "כי עפר אתה ואל עפר תשוב", שנענש במיתה וקבורה, אבל עיקר עניינם אינו העונש אלא הכפרה, כי התורה היא תורת חסד.

('רשימות' חוברת כה)

איך נתמנו שמעיה ואבטליון לדיינים? — יום שישי כ"א שבט ה'תשע"ג

הלכות מלכים פרק א, הלכה ד: אֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ מִקְּהַל גֵּרִים... עַד שֶׁתִּהְיֶה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל... וְלֹא לְמַלְכוּת בִּלְבָד, אֶלָּא לְכָל שְׂרֵרוּת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל... וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר דַּיָּן אוֹ נָשִׂיא, שֶׁלֹּא יְהֵא אֶלָּא מִיִּשְׂרָאֵל.

ה'תוספות יום טוב' (אבות פ"א מ"י) הביא את תמיהת המפרשים: אם אין ממנים גר לדיין, כיצד נתמנו שמעיה ואבטליון, שהיו גרי צדק "מבני בניו של סנחריב" (גיטין נז,ב), לראשי הסנהדרין, שמעיה כ'נשיא' ואבטליון כ'אב בית דין' (רע"ב אבות פ"א מ"ד וראה גם הקדמת הרמב"ם לספר משנה תורה)?

וכתב ליישב בשם המהר"ל (בספר 'דרך חיים'):

אמנם אין הגר יכול להתמנות לנשיא או לאב בית דין, אבל שמעיה ואבטליון, אף שבאו מקהל גרים, אמם היתה מישראל ויצאו כבר מקהל גרים.

אך הרמב"ם בהקדמתו (הנ"ל) מונה את סדר מסירת התורה, וכותב הרמב"ם על שמעיה ואבטליון שהיו גרי צדק, בעוד שעל רבי עקיבא ועל רבי מאיר כתב שהיו בנים לגרי צדק, ומזה מובן ששמעיה ואבטליון עצמם היו גרי צדק. וחזרה השאלה למקומה, איך מינו אותם לסנהדרין(סדר משנה סנהדרין פי"א הי"א)?

וביאר הרשב"ץ בספר 'מגן אבות' (הביאו ב'ברכי יוסף' חו"מ סי' ז סק"ו):

התורה פסלה את מינויים של גרי צדק לדיינים רק כאשר ישנם אחרים גדולים כדוגמתם, אבל אם אין מי שידמה לגרים בגדולתם, הם קודמים לכולם. וכיון שבדור ההוא לא היו גדולי תורה בדרגת גדלותם של שמעיה ואבטליון - נתמנו הם לראשות הסנהדרין.

וכעין זה פירשו רבותינו בעלי התוספות (פי' הריב"א, שמות כא,א) את דרשת חז"ל על הפסוק "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" - "ולא לפני עכו"ם". ויש להקשות: מדוע צריך למעט עכו"ם מלדון, הרי אפילו גרים פסולים לדון? אלא שהגר פסול לדון רק כאשר יש אחרים מומחים לדון כמוהו, אבל אם אין דיינים בדרגתו אינו פסול. "תדע, שהרי שמעיה ואבטליון גרים היו, והיו דנים את ישראל לפי שלא היה בישראל חשוב כמותם".

יחודו של מלך המשיח — שבת קודש כ"ג שבט ה'תשע"ג

הלכות מלכים פרק ד, הלכה ח: הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ נוֹטֶל מִכָּל הָאָרָצוֹת שֶׁכּוֹבְשִׁין יִשְׂרָאֵל חֵלֶק אֶחָד מִשִּׁלְשָׁה־עָשָׂר; וְדָבָר זֶה חֹק לוֹ וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם.

וב'אגרות משה' (או"ח ב סי' קיג) הקשה: כתיב "לאלה תחלק הארץ..." (במדבר כו, נג) ומכאן שהארץ נחלקה לשבטים דווקא, ואיך יכול מלך המשיח ליטול לעתיד לבוא חלק אחד מי"ג, והרי זה ביטול דין התורה?

ומבאר: כיוון שמדין מלך הרי הוא רשאי לקחת ממה שנכבש כל מה שירצה (להלן הלכה י), וודאי שיכול לקחת חלקים אחרים מארץ ישראל, והחידוש הוא שבכל זאת מלך המשיח יכול לקחת רק חלק אחד מי"ג ולא יותר. ומביא ראיה לדבריו מכך שהרמב"ם הביא דין זה, שמשיח נוטל חלק אחד מי"ג, בתוך הדינים שיש למלך המשיח רשות לקחת, ומשמע שהוא דין אחד.

אלא שזה עצמו צריך ביאור, וכפי שהקשה ה'מנחת חינוך' (מצוה תצז):

אם כל מלך נוטל כמה שירצה מכל הארצות שכובשים, למה ייגרע המלך המשיח משאר המלכים בארצות שלהם וייטול רק חלק אחד מי"ג?

ויש שכתבו לתרץ (תורת האוהל עמ' ו ועוד) שמדיוק לשון הרמב"ם (בהלכה י): "כל הארץ שכובש [המלך] הרי היא שלו ונותן לעבדיו ולאנשי המלחמה כמה שירצה" יש ללמוד שכוונתו לכיבוש יחיד על דעת עצמו ושלא לצורך כלל ישראל (ראה רמב"ם ריש הל' תרומות, ושם פ"ה ה"י), ורק באופן כזה יכול לקחת ככל שיחפוץ, אבל בכיבוש רבים לצורך רבים, דין זה אינו תקף.

ואם כן, התמיהה מיושבת:

ההלכה האומרת שמלך המשיח נוטל רק חלק אחד מי"ג ולא יותר, מדברת בכיבוש רבים, וכלשון הרמב"ם: "המלך המשיח נוטל מכל ארצות שכובשין ישראל", שאין אלו ארצות של המלך אלא של העם, ובעצם היה אסור למלך לקחת מהן כלל אלא שבמלך המשיח נתחדש דין מיוחד שבכל זאת יקבל חלק אחד מי"ג, כאחד השבטים.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ט"ז־כ"ב שבט ה'תשע"ג

יום ראשון ט"ז שבט ה'תשע"ג

הִלְכוֹת מַמְרִים

פֶּרֶק ז

א. בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה הָאָמוּר בַּתּוֹרָה - הֲרֵי נִתְפָּרְשָׁה בּוֹ סְקִילָה, וְלֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר. וְהֵיכָן הִזְהִיר? - "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם", לֹא תֹּאכְלוּ אֲכִילָה הַמְבִיאָה לִידֵי שְׁפִיכוּת דָּמִים; הֲרֵי זוֹ אֲכִילַת בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה - שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג אֶלָּא עַל אֲכִילָה מְכֹעֶרֶת שֶׁאָכַל, שֶׁנֶּאֱמַר: "זוֹלֵל וְסֹבֵא"; מִפְּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַזּוֹלֵל הוּא הָאוֹכֵל בָּשָׂר בִּרְעַבְתָּנוּת, וְסוֹבֵא הַשּׁוֹתֶה יַיִן בִּרְעַבְתָּנוּת.

ב. אֲכִילָה זוֹ שֶׁהוּא חַיָּב עָלֶיהָ - דְּבָרִים הַרְבֵּה יֵשׁ בָּהּ, וְהֵם כֻּלָּן הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה. אֵינוֹ חַיָּב סְקִילָה, עַד שֶׁיִּגְנֹב מִשֶּׁל אָבִיו, וְיִקָּנֶה בָּשָׂר בְּזוֹל וְיַיִן בְּזוֹל, וְיֹאכַל וְיִשְׁתֶּה חוּץ מֵרְשׁוּת אָבִיו, בַּחֲבוּרָה שֶׁכֻּלָּהּ רֵיקָנִין פְּחוּתִין. וְיֹאכַל הַבָּשָׂר חַי וְאֵינוֹ חַי, בָּשֵׁל וְאֵינוֹ בָּשֵׁל, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַגַּנָּבִים אוֹכְלִים; וְיִשְׁתֶּה יַיִן מָזוּג [במים] וְאֵינוֹ מָזוּג, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַגַּרְגְּרָנִים [שתיינים] שׁוֹתִים. וְהוּא, שֶׁיֹּאכַל מִשְׁקַל חֲמִשִּׁים דִּינָר מִבְּשַׂר זֶה בְּמִלּוּגְמָה אַחַת, וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לֹג מִיַּיִן זֶה בְּבַת אַחַת. גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ בִּרְשׁוּת אָבִיו, אוֹ שֶׁגָּנַב מִשֶּׁל אַחֵרִים, וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ הַמְכֹעֶרֶת בֵּין בִּרְשׁוּת אָבִיו בֵּין בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְכֵן אִם גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְאָכַל אֲכִילָה מְכֹעֶרֶת כָּזוֹ בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים, וְהָיְתָה אֲכִילַת מְצָוָה אֲפִלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם, אוֹ אֲכִילַת עֲבֵרָה אֲפִלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ" - שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר בַּאֲכִילָה זוֹ, אֶלָּא עַל קוֹלָם; יָצָא זֶה, שֶׁעָבַר בָּהּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, אוֹ שֶׁאָכְלָהּ בִּדְבַר מִצְוָה. כֵּיצַד? אָכַל אֲכִילָה זוֹ הַמְכֹעֶרֶת עִם הַחֲבוּרָה הָרָעָה שֶׁאוֹכֶל עִמָּהֶם, בִּדְבַר מִצְוָה, אוֹ שֶׁאָכְלוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, אֲפִלּוּ אָכְלוֹ בְּתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים שֶׁהִיא מִצְוָה מִדִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְכֵן אִם אָכְלָהּ מִנְּבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, אֲפִלּוּ אָכַל בְּתַעֲנִית צִבּוּר שֶׁהִיא עֲבֵרָה מִדִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַמִּיתָה.

ג. אָכַל כָּל מַאֲכָל, וְלֹא אָכַל בָּשָׂר בְּהֵמָה - אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל אֲכִילָה זוֹ מִבָּשָׂר הָעוֹף, פָּטוּר. וְאִם אָכַל אֲכִילָה זוֹ מִבָּשָׂר בְּהֵמָה, וְהִשְׁלִים שִׁעוּר הַחֲמִשִּׁים דִּינָר מִבָּשָׂר הָעוֹף - חַיָּב. שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה, וְלֹא שָׁתָה יַיִן - פָּטוּר.

ד. אָכַל בָּשָׂר חַי, וְשָׁתָה יַיִן חַי - פָּטוּר; שֶׁזֶּה קֶרִי [- מקרה] הוּא, וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְהַמְשִׁךְ בָּזֶה [להתמכר]. וְכֵן אִם אָכַל בָּשָׂר מָלִיחַ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְמָלִיחָתוֹ, אוֹ שָׁתָה יַיִן [ישר - מגתו] - פָּטוּר, שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לְהַמְשִׁךְ בָּזֶה.

ה. לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב קָטָן שֶׁלֹּא בָא לְכְלַל הַמִּצְוֹות. וְכֵן אִישׁ שֶׁגָּדַל וַהֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ, אֵינוֹ נִסְקָל מִפְּנֵי שֶׁגָּנַב וְאָכַל וְשָׁתָה אֲכִילָה זוֹ הַמְכֹעֶרֶת. הָא כֵּיצַד? מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין דִּין זֶה, אֶלָּא בְּבֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וּמִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, עַד שֶׁיַּקִּיף הַשָּׂעָר אֶת כָּל הַגִּיד. וְאַחַר שֶׁהִקִּיף הַשָּׂעָר כָּל הַגִּיד - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ, וְאֵינוֹ נִסְקָל.

ו. כָּל יָמָיו שֶׁל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, אֵינָם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים מֵאַחַר שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. לְפִי שֶׁאִפְשָׁר שֶׁתִּתְעַבֵּר אִשְׁתּוֹ, וְיִהְיֶה עֻבָּרָהּ נִכָּר בִּשְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים; וְנֶאֱמַר: "כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה", וְלֹא אָב סוֹרֵר וּמוֹרֶה. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאִם הִקִּיף הַשָּׂעָר אֶת כָּל הַגִּיד קֹדֶם שֶׁיַּשְׁלִים שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

ז. כֵּיצַד דָּנִין בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה? מְבִיאִין אוֹתוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ תְּחִלָּה לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה, וְאוֹמְרִין לָהֶם: "בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֶה". וּמְבִיאִין שְׁנֵי עֵדִים שֶׁגָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְקָנָה בָּשָׂר וְיַיִן בְּמַה שֶׁגָּנַב, וְאָכַל אוֹתָם אֲכִילָה הָאֲמוּרָה, אַחַר הַהַתְרָאָה; וְזוֹ הִיא עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה. וּמַלְקִין אוֹתוֹ כְּשֶׁאָר מְחַיְּבֵי מַלְקוּת - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִסְּרוּ [- הלקו] אֹתוֹ, וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם". חָזַר וְגָנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ - אָבִיו וְאִמּוֹ מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים, וּמְבִיאִין שְׁנַיִם וּמְעִידִין עָלָיו שֶׁגָּנַב וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ הָאֲמוּרָה אַחַר שֶׁהָתְרוּ בּוֹ; וְזוֹ הִיא עֵדוּת אַחֲרוֹנָה - אֲפִלּוּ הָיוּ הַשְּׁנַיִם [העדים] הָרִאשׁוֹנִים, הֵם הָאַחֲרוֹנִים. וְאַחַר שֶׁמְּקַבְּלִין עֵדוּתָם, בּוֹדְקִין אוֹתוֹ, שֶׁמָּא הִקִּיף הַשָּׂעָר אֶת כָּל הַגִּיד. אִם לֹא הִקִּיף, וְלֹא שָׁלְמוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים - גּוֹמְרִין דִּינוֹ כְּדֶרֶךְ כָּל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין, וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. וְאֵינוֹ נִסְקָל עַד שֶׁיִּהוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה הָרִאשׁוֹנִים [- הדיינים] - שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּנֵנוּ זֶה", זֶה הוּא שֶׁלָּקָה בְּפָנֵינוּ.

ח. וְאִם מָחֲלוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ קֹדֶם שֶׁיִּגָּמֵר דִּינוֹ - פָּטוּר.

ט. בָּרַח עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף הַשָּׂעָר מִלְמַטָּה - פָּטוּר. וְאִם מְשֻׁנְּגְמַר דִּינוֹ בָּרַח - אֲפִלּוּ הִזְקִין - כָּל עֵת שֶׁיִּמָּצֵא, יִסָּקֵל; שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ - הֲרֵי הוּא כְּהָרוּג, וְאֵין לוֹ דָּם.

י. הָיָה אָבִיו רוֹצֶה [לתובעו], וְאִמּוֹ אֵינָהּ רוֹצָה, אִמּוֹ רוֹצָה, וְאָבִיו אֵינוֹ רוֹצֶה - אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְתָפְשׂוּ בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ". הָיָה אֶחָד מֵהֶן גִּדֵּם, אוֹ חִגֵּר, אוֹ סוּמָה, אוֹ אִלֵּם, אוֹ חֵרֵשׁ - אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְתָפְשׂוּ בּוֹ", וְלֹא גִּדְּמִים; "וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ", וְלֹא חִגְּרִים; "וְאָמְרוּ", וְלֹא אִלְּמִים; "בְּנֵנוּ זֶה", וְלֹא סוּמִים; "אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ", וְלֹא חֵרְשִׁים.

יא. גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא, שֶׁלֹּא יִסָּקֵל אֶלָּא בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה; אֲבָל הַבַּת - אֵינָהּ נִדּוֹנֶת בְּדִין זֶה, שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְהִמָּשֵׁךְ בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כְּאִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בֵּן" - בֵּן וְלֹא בַּת, וְלֹא טֻמְטוּם, וְלֹא אַנְדְּרוֹגִינוֹס.

יב. טֻמְטוּם שֶׁנִּקְרַע [נותח], וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן

סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה", עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן מֹשֶׁעַת חֲוָיָה.

יג. בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה צָרִיךְ הַכָּרָזָה. וְכֵיצַד מַכְרִיזִין עָלָיו? כּוֹתְבִין לְכָל יִשְׂרָאֵל: 'בְּבֵית דִּין שֶׁל פְּלוֹנִי סָקַלְנוּ פְּלוֹנִי מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה'.

יד. בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה - חֲרֵי הוּא כְּכָל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין, שֶׁמָּמוֹנָם לְיוֹרְשֵׁיהֶם; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָבִיו גָּרַם לוֹ סְקִילָה, חֲרֵי הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נְכָסָיו.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת אֵבֶל

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹות - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וְאֵין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין. וּלְפִי זֶה כָּלַלְתִּי הֲלָכוֹת אֵלּוּ בְּסֶפֶר זֶה, שֶׁהֵן מֵעֵין קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה; (ב) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא כֹּהֵן גָּדוֹל לִקְרוֹבִים; (ג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס עִם הַמֵּת בְּאֹהֶל; (ד) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט לְנֶפֶשׁ אָדָם, אֶלָּא לִקְרוֹבִים בִּלְבַד. וּבְאוֹר מִצְוֹות אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם, הֵייטַב בְּעֵינֵי ה'"?! וְאֵין אֲבֵלוּת מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּלְבַד, שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה וְיוֹם הַקְּבוּרָה; אֲבָל שְׁאָר הַשִּׁבְעָה - אֵינָן דִּין תּוֹרָה. אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים" - נִתְּנָה תּוֹרָה, וְנִתְחַדְּשָׁה הֲלָכָה. וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ תִּקֵּן לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת, וְשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה.

ב. מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב אָדָם בְּאֵבֶל? מִשֶּׁיִּסְתֹּם הַגּוֹלֵל [- כיסוי הקבר]. אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִקְבַּר הַמֵּת, אֵינוֹ אָסוּר בְּדָבָר מִן הַדְּבָרִים שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בָּהֶן. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה, רָחַץ דָּוִד הַמֶּלֶךְ וְסָךְ כְּשֶׁמֵּת הַיֶּלֶד, קֹדֶם שֶׁיִּקָּבֵר.

ג. הֲרוּגֵי מַלְכוּת שֶׁאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן לְהִקָּבֵר - מֵאֵימָתַי מַתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם, וְלִמְנוֹת שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים? - מִשֶּׁנִּתְיָאֲשׁוּ מִלִּשְׁאל לַמֶּלֶךְ לְקָבְרָן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ מִלְּגָנֵב אוֹתָן.

ד. מִי שֶׁטָּבַע בַּנָּהָר, אוֹ מִי שֶׁאָכָלַתְהוּ חַיָּה רָעָה - מִשֶּׁנִּתְיָאֲשׁוּ לְבַקֵּשׁ. מִצְאוּהוּ אֲבָרִים אֲבָרִים - אֵין מוֹנִין לוֹ עַד שֶׁיִּמָּצֵא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ, אוֹ נִתְיָאֲשׁוּ מִלְּבַקֵּשׁ.

ה. מִי שֶׁדַּרְכָּם לִשְׁלֹחַ הַמֵּת לִמְדִינָה אַחֶרֶת לְקָבְרוֹ, וְאֵינָם יוֹדְעִים מָתַי יִקָּבֵר - מֵעֵת שֶׁיַּחְזִירוּ פְּנֵיהֶם מִלַּוּוֹתוֹ, מַתְחִילִין לִמְנוֹת שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים, וּמַתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל.

ו. הַנִּפָּלִים, אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן. וְכָל שֶׁלֹּא שָׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּאָדָם, חֲרֵי זֶה נֶפֶל; אֲפִלּוּ מֵת בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים, אֵין מִתְאַבְּלִין עָלָיו.

ז. וְאִם יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁנּוֹלַד לְתִשְׁעָה חֳדָשִׁים גְּמוּרִין - אֲפִלּוּ מֵת בְּיוֹם שֶׁנּוֹלַד, מִתְאַבְּלִין עָלָיו.

ח. בֶּן תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים שֶׁנּוֹלַד מֵת, וּבֶן שְׁמוֹנָה שֶׁמֵּת אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמִי שֶׁיָּצָא מְחֻתָּךְ אוֹ מְסֹרָס, אַף עַל פִּי שֶׁפָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו - חֲרֵי זֶה כְּנֵפֶל, וְאֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶם, וְלֹא יִתְעַסְּקוּ [בזמן מלאכתם] עִמָּהֶם.

ט. כָּל הֲרוּגֵי מַלְכוּת - אַף עַל פִּי שֶׁבְּדִין הַמֶּלֶךְ נֶהֱרְגוּ, וְהַתּוֹרָה נָתְנָה לוֹ רְשׁוּת לְהָרְגָם - חֲרֵי אֵלּוּ מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶם, וְאֵין מוֹנְעִין מֵהֶם כָּל דָּבָר [הספד וכיו"ב]; וּמָמוֹנָם לַמֶּלֶךְ, וְנִקְבָּרִין בְּקִבְרֵי אֲבוֹתֵיהֶם. אֲבָל כָּל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין - אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶם, אֲבָל אוֹנְנִין; שֶׁאֵין אֲנִינוּת אֶלָּא בַּלֵּב. וְאֵין נִקְבָּרִין עִם אֲבוֹתֵיהֶם עַד שֶׁיִּתְאַבֵּל הַבָּשָׂר; וּמָמוֹנָם לְיוֹרְשֵׁיהֶם.

י. כָּל הַפּוֹרְשִׁין מִדַּרְכֵי צִבּוּר, וְהֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁפָּרְקוּ עֹל הַמִּצְוֹות מֵעַל צַוָּארָם, וְאֵינָן נִכְלָלִין בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל בַּעֲשַׂיַּת הַמִּצְוֹות וְכִבּוּד הַמּוֹעֲדוֹת וִישִׁיבַת בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, אֶלָּא חֲרֵי הֵם בְּנֵי חוֹרִין לְעַצְמָן כִּשְׁאָר הָאֻמּוֹת, וְכֵן הַמִּינִין וְהַמְשֻׁמָּדִין וְהַמּוֹסְרִין - כָּל אֵלּוּ, אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶם; אֶלָּא אַחֵיהֶם וּשְׁאָר קְרוֹבֵיהֶם לוֹבְשִׁין לְבָנִים וּמִתְעַטְּפִין לְבָנִים, וְאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וּשְׂמֵחִים שְׂאֶבְדוּ שׁוֹנְאָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְעֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: "הֲלֹא מְשַׂנְאֶיךָ, ה', אֶשְׂנָא".

יא. הַמִּתְאַבֵּד עַצְמוֹ לְדַעַת - אֵין מִתְעַסְּקִין עִמּוֹ לְכָל דָּבָר, וְלֹא מִתְאַבְּלִין עָלָיו, וְלֹא מַסְפִּידִין אוֹתוֹ. אֲבָל עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא כָּבוֹד לַחַיִּים. וְאֵיזֶה הוּא הַמִּתְאַבֵּד עַצְמוֹ לְדַעַת? לֹא שֶׁעָלָה לְרֹאשׁ הַגַּג, וְנָפַל וָמֵת; אֶלָּא הָאוֹמֵר: 'חֲרֵינִי עוֹלֶה לְרֹאשׁ הַגַּג', וְרָאָה אוֹתוֹ שֶׁעָלָה מִיָּד דֶּרֶךְ כַּעַס, אוֹ שֶׁהָיָה מֵצֵר [שרוי בצער], וְנָפַל וָמֵת - חֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁאִבֵּד עַצְמוֹ לְדַעַת. אֲבָל אִם רָאוּ אוֹתוֹ חָנוּךְ וְתָלוּי בְּאִילָן, אוֹ הָרוּג וּמֻשְׁלָךְ עַל גַּב סִיפּוֹ [חרבו] - חֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת כָּל הַמֵּתִים, וּמִתְעַסְּקִין עִמּוֹ, וְאֵין מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ דָּבָר.

פֶּרֶק ב

א. אֵלּוּ שֶׁאָדָם חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן דִּין תּוֹרָה: אִמּוֹ וְאָבִיו, בְּנוֹ וּבִתּוֹ, אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו. וּמִדִּבְרֵיהֶם - שֶׁיִּתְאַבֵּל הָאִישׁ עַל אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה, וְכֵן הָאִשָּׁה עַל בַּעְלָהּ, וּמִתְאַבֵּל עַל אָחִיו וְעַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהֵן מֵאִמּוֹ.

ב. אֲפִלּוּ הַכֹּהֵן, שֶׁאֵינוֹ מִתְטַמֵּא לְאָחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, וְלֹא לַאֲחוֹתוֹ הַנְּשׂוּאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֵאָבִיו - מִתְאַבֵּל הוּא עֲלֵיהֶן; וְאִם הָיְתָה אֲחוֹתוֹ זוֹ הַנְּשׂוּאָה מֵאָבִיו, חֲרֵי הוּא מִתְאַבֵּל עָלֶיהָ דִּין תּוֹרָה.

ג. בְּנוֹ אוֹ אָחִיו הַבָּא מִן הַשִּׁפְחָה אוֹ מִן הַנָּכְרִית - אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם כְּלָל. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְגַּיֵּר הוּא וּבָנָיו, אוֹ נִשְׁתַּחְרֵר [מעבדות] הוּא וּבָנָיו - אֵין מִתְאַבְּלִין זֶה עַל זֶה. וְכֵן אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה, אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עָלֶיהָ וְלֹא אוֹנֵן [אין לו דין אונן]; וְכֵן הִיא לֹא אוֹנֶנֶת וְלֹא מִתְאַבֶּלֶת עָלָיו.

ד. כָּל הַקְּרוֹבִים שֶׁהוּא חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם - חֲרֵי זֶה מִתְאַבֵּל עִמָּהֶם [באבלותם על קרוביהם] בְּפָנֵיהֶם [בנוכחותם],

מתוך מהדורת חזק

מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. כֵּיצַד? חֵרֵי שֶׁמֵּת בֶּן בְּנוֹ, אוֹ אָחִי בְּנוֹ, אוֹ אֵם בְּנוֹ - חַיָּב לִקְרֹעַ בִּפְנֵי בְּנוֹ, וְלִנְהֹג אֲבֵלוּת בְּפָנָיו; אֲבָל שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, אֵינוֹ חַיָּב. וְכֵן בִּשְׁאָר הַקְּרוֹבִים.

ה. אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְאַבֵּל עָלֶיהָ - אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עִמָּהּ עַל שְׁאָר קְרוֹבֶיהָ, אֶלָּא עַל אָבִיהָ וְעַל אִמָּהּ בִּלְבָד; מִשּׁוּם כְּבוֹד אִשְׁתּוֹ, נוֹהֵג אֲבֵלוּת עֲלֵיהֶם בְּפָנֶיהָ. כֵּיצַד? מִי שֶׁמֵּתָה חֲמוֹתוֹ אוֹ חָמִיו - כּוֹפָּה [הופך] מִטָּתוֹ, וְנוֹהֵג אֲבֵלוּת עִם אִשְׁתּוֹ בְּפָנֶיהָ; אֲבָל שֶׁלֹּא בְּפָנֶיהָ, אֵינוֹ נוֹהֵג אֲבֵלוּת. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁמֵּת חָמִיהָ אוֹ חֲמוֹתָהּ - נוֹהֶגֶת אֲבֵלוּת בִּפְנֵי בַּעְלָהּ. אֲבָל שְׁאָר קְרוֹבֶיהָן - כְּגוֹן שֶׁמֵּת אֲחִי אִשְׁתּוֹ אוֹ בְּנָהּ, וְהָאִשָּׁה שֶׁמֵּת אֲחִי בַּעְלָהּ אוֹ בְּנוֹ - אֵין מִתְאַבְּלִין זֶה עִם זֶה. וְכֵן יֵרֵאָה לִי, שֶׁאִם מֵתָה אֵשֶׁת בְּנוֹ אוֹ בַּעַל בִּתּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עִמָּהֶן. וְכֵן כֹּל כֵּיוֹצֵא בָּזֶה.

ו. כַּמָּה חֲמוּרָה מִצְוַת אֵבֶל, שֶׁהֲרֵי הַכֹּהֵן נִדְחֵית לוֹ הַטֻּמְאָה מִפְּנֵי קְרוֹבָיו, כְּדֵי שֶׁיִּתְעַסֵּק עִמָּהֶם וְיִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אִם לְשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו, לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְכוּ' לָהּ יִטַּמָּא", מִצְוֹת עֲשֵׂה - שֶׁאִם לֹא רָצָה לְהִטַּמֵּא, מְטַמְּאִין אוֹתוֹ עַל כָּרְחוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְכָרִים שֶׁהֻזְהֲרוּ עַל הַטֻּמְאָה. אֲבָל הַכֹּהֲנוֹת - הוֹאִיל וְאֵינָן מֻזְהָרוֹת עַל הַטֻּמְאָה, כָּךְ אֵינָן מְצֻוּוֹת לְהִתְטַמֵּא לַקְּרוֹבִים; אֶלָּא אִם רָצוּ, מִתְטַמְּאוֹת; וְאִם לֹא רָצוּ, לֹא יִתְטַמְּאוּ.

ז. אִשְׁתּוֹ שֶׁל כֹּהֵן - מִתְטַמֵּא לָהּ עַל כָּרְחוֹ. וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּמֵת מִצְוָה - כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהּ יוֹרֵשׁ אֶלָּא הוּא, לֹא תִּמְצָא מִי שֶׁיִּתְעַסֵּק בָּהּ אֶלָּא הוּא. וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא אֶלָּא לִנְשׂוּאָה בִּלְבַד; אֲבָל הָאֲרוּסָה, לֹא יִתְטַמֵּא לָהּ.

ח. וְכֵן כָּל אוֹתָן שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁאֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן הֲרוּגֵי בֵּית דִּין, וְהַפּוֹרְשִׁים מִדַּרְכֵי צִבּוּר, וְהַנִּפָּלִים, וְהַמְאֻבָּד עַצְמוֹ לְהַעַת - אֵין הַכֹּהֵן מִתְטַמֵּא לָהֶן. וְעַד מָתַי הוּא מְצֻוֶּה לְהִתְטַמֵּא לִקְרוֹבָיו? עַד שֶׁיִּפְתֹּם הַגּוֹלֵל [- כיסוי הקבר]. אֲבָל מֵאַחַר שֶׁנִּסְתַּם הַגּוֹלֵל - הֲרֵי הֵם כִּשְׁאָר כָּל הַמֵּתִים, שֶׁאִם נִתְטַמֵּא בָּהֶם, לוֹקֶה.

ט. אִשְׁתּוֹ הַפְּסוּלָה, אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהּ; לְפִיכָךְ, מִי שֶׁשָּׁמְעָה שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ וְנִשֵּׂאת, וּבָא בַּעְלָהּ - שְׁנֵיהֶם אֵין מִתְטַמְּאִין לָהּ, שֶׁהֲרֵי הִיא פְּסוּלָה לִשְׁנֵיהֶם. אֲבָל מִתְטַמֵּא הוּא לְאִמּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא חֲלָלָה [פסולה לכהונה]; וְכֵן מִתְטַמֵּא לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו וְלַאֲחוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם פְּסוּלִין - אֲפִלּוּ הָיוּ מַמְזֵרִים, מִתְטַמֵּא לָהֶם.

י. אֲחוֹתוֹ הַנְּשׂוּאָה - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׂוּאָה לְכֹהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלַאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו, אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ". "הַבְּתוּלָה", פְּרָט לַאֲנוּסָה וּמְפֻתָּה; יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אַף הַבּוֹגֶרֶת, אוֹ מַכַּת עֵץ [- נשרו בתוליה ממכה]? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ", מִי שֶׁהָיְתָה בִּידֵי אִישׁ. "אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ" - פְּרָט לַאֲרוּסָה, שֶׁאֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲרוּסָה לְכֹהֵן.

יא. נִתְגָּרְשָׁה אֲחוֹתוֹ מִן הָאֵרוּסִין - מִתְטַמֵּא לָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַקְּרוֹבָה אֵלָיו", לְהָבִיא אֶת הַמְגֹרֶשֶׁת מִן הָאֵרוּסִין.

יב. אֲחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו וְלַאֲחוֹתוֹ" - מַה בְּנוֹ הָרָאוּי לִירֵשָׁתוֹ, אַף אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ הָרְאוּיִים לִירֵשָׁתוֹ.

יג. הַסְּפֵקוֹת, אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָהּ יִטַּמָּא" - מִתְטַמֵּא הוּא עַל הַוַּדַּאי, וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא עַל הַסָּפֵק. לְפִיכָךְ, הַוָּלָדוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ, וְהַבֵּן שֶׁהוּא סְפֵק בֶּן שִׁבְעָה לְאַחֲרוֹן אוֹ בֶּן תְּשָׁעָה לְרִאשׁוֹן, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶם - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהֶם מִסָּפֵק. וְכֵן כָּל הַמִּתְגָּרֶשֶׁת סְפֵק גֵּרוּשִׁין אוֹ בְּגֵט פָּסוּל - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהּ.

יד. אֵין הַכֹּהֵן מִתְטַמֵּא לְאָבֵר מִן הַחַי מֵאָבִיו, וְלֹא לְעֶצֶם מֵעַצְמוֹת אָבִיו. וְכֵן הַמְלַקֵּט עַצְמוֹת אָבִיו - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהַשִּׁדְרָה קַיֶּמֶת.

טו. נִקְטַע רֹאשׁוֹ שֶׁל אָבִיו, אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְאָבִיו" - בִּזְמַן שֶׁהוּא שָׁלֵם, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא חָסֵר. וְכֵן שְׁאָר הַקְּרוֹבִים. הַטֻּמְאָה לַקְּרוֹבִים דְּחוּיָה הִיא, וְלֹא הֻתְּרָה לַכֹּל [- לכל מת]. לְפִיכָךְ, אָסוּר לְכֹהֵן לְהִתְטַמֵּא לְמֵת, אֲפִלּוּ בְּעֵת שֶׁמִּתְטַמֵּא לִקְרוֹבָיו - שֶׁנֶּאֱמַר: "לָהּ יִטַּמָּא", אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לַאֲחֵרִים עִמָּהּ; שֶׁלֹּא יֹאמַר: 'הוֹאִיל וְנִתְטַמֵּאתִי עַל אָבִי, אֲטַלֵּק עַצְמוֹת פְּלוֹנִי', אֲפִלּוּ בְּקֶבֶר פְּלוֹנִי'. לְפִיכָךְ, כֹּהֵן שֶׁמֵּת לוֹ מֵת - צָרִיךְ לְהִזָּהֵר וּלְקָבְרוֹ בְּסוֹף בֵּית הַקְּבָרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבֵית הַקְּבָרוֹת, וְלֹא יִתְטַמֵּא בְּקִבְרוֹת אֲחֵרִים כְּשֶׁיִּקָּבֵר מֵתוֹ.

יום שני י"ז שבט ה'תשע"ג

פֶּרֶק ג

א. כָּל כֹּהֵן שֶׁנִּטְמָא לְמֵת, חוּץ מִשִּׁשָּׁה מֵתִים הַמְפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה אוֹ אִשְׁתּוֹ, בְּעִדִּים וְהַתְרָאָה - חֲרֵי זֶה לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו". וְאֶחָד הַנּוֹגֵעַ בְּמֵת אוֹ הַמַּאֲהִיל אוֹ הַנּוֹשֵׂא, וְאֶחָד הַמֵּת אוֹ שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת הַפּוֹרְשׁוֹת מִן הַמֵּת - שֶׁנֶּאֱמַר: "לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא". וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת, כָּל הַדְּבָרִים הַמְטַמְּאִים מִן הַמֵּת, מִן הַתּוֹרָה אוֹ מִדִּבְרֵיהֶם.

ב. וְכֵן אִם נָגַע הַכֹּהֵן בְּקֶבֶר, לוֹקֶה. אֲבָל נוֹגֵעַ הוּא בִּבְגָדִים שֶׁנָּגְעוּ בְּמֵת, אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְטַמֵּא בָּהֶם טֻמְאַת שִׁבְעָה.

ג. וְכֵן אִם נִכְנַס לְאֹהֶל טָמֵא שֶׁנִּכְנְסָה לוֹ הַטֻּמְאָה - לוֹקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁעַצְמָהּ שֶׁל טֻמְאָה בִּבְיִת אַחֵר. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ כָּל הָאֹהָלִים שֶׁתִּכָּנֵס לָהֶם הַטֻּמְאָה, אוֹ שֶׁתֵּצֵא מֵהֶם, וְדִין הַסְּכָכוֹת [ענפים המאהילים] וְהַפָּרָעוֹת [אבנים המאהילים], וְכָל הַדְּבָרִים הַמְּבִיאִין אֶת הַטֻּמְאָה, וְהַחוֹצְצִין בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה, וְאֵיזֶה מֵהֶם דִּין תּוֹרָה, וְאֵיזֶה מֵהֶם מִדִּבְרֵיהֶם - הַכֹּל בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת. וְשָׁם בֵּאַרְנוּ, שֶׁאֵין הַגּוֹיִם מְטַמְּאִין בְּאֹהֶל, וּלְפִיכָךְ קִבְרוֹתֵיהֶם טְהוֹרִים, וּמֻתָּר לְכֹהֵן לְהִכָּנֵס לְשָׁם, וְלִדְרֹךְ עַל קִבְרוֹתֵיהֶם; וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא שֶׁיִּגַּע בַּטֻּמְאָה אוֹ יִשָּׂאֶנָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם.

ד. כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת אוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת בִּשְׁגָגָה, וְאַחַר שֶׁיָּדַע הִתְרוּ בּוֹ - אִם קָפַץ וְיָצָא, פָּטוּר; וְאִם יָשַׁב שָׁם כְּדֵי

הִשְׁתַּחֲוָיָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ, חֲרֵי זֶה לוֹקֶה.
נִכְנַס וְיָצָא, וְחָזַר וְנִכְנַס וְיָצָא - אִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם, לוֹקֶה עַל כָּל כְּנִיסָה וּכְנִיסָה. וְכֵן אִם נָגַע בְּמֵת וְהִתְרוּ בּוֹ וּפָרַשׁ, וְחָזַר וְנָגַע וְהִתְרוּ בּוֹ - אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים - לוֹקֶה עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. הָיָה נוֹגֵעַ וְלֹא פָרַשׁ, אוֹ שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וְנָגַע בְּמֵתִים אֲחֵרִים - אַף עַל פִּי שֶׁהִתְרוּ בּוֹ כַּמָּה פְּעָמִים, אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת; שֶׁהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל וְעוֹמֵד כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ.

ה. הַמְטַמֵּא אֶת הַכֹּהֵן - אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם מְזִידִין - לוֹקֶה הַכֹּהֵן, וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ עוֹבֵר עַל "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". הָיָה הַכֹּהֵן שׁוֹגֵג, וְזֶה שֶׁטִּמְּאוֹ מְזִיד - חֲרֵי זֶה שֶׁטִּמְּאוֹ לוֹקֶה.

ו. כֹּהֵן גָּדוֹל אֵינוֹ מִתְטַמֵּא לַקְּרוֹבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא"; וְכֵן אֵינוֹ נִכְנָס עִם הַמֵּת בְּאֹהֶל, אֲפִלּוּ קְרוֹבָיו - וַאֲפִלּוּ מַלְכֵי גּוֹיִם, כְּדֵי לְהַבְחִין בֵּינָם לְבֵין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיַּחְזֹר כְּבוֹדָם לִמְקוֹמָם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן מִטַּמֵּא בְּטֻמְאָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם לְדוּן עִם הַגּוֹיִם וּלְעַרְעֵר עִמָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַצִּיל מִיָּדָם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

פֶּרֶק ד

א. מִנְהַג יִשְׂרָאֵל בְּמֵתִים וּבְקִבּוּרָה, כָּךְ הוּא: מְאַמְּצִין [סוגרים] עֵינָיו שֶׁל מֵת, וְאִם נִפְתַּח פִּיו - קוֹשְׁרִין אֶת לְחָיָיו; וּפוֹקְקִין נְקָבָיו אַחַר שֶׁמְּדִיחִין אוֹתוֹ, וְסָכִין אוֹתוֹ בְּמִינֵי בְּשָׂמִים, וְגוֹזְזִין שְׂעָרוֹ. וּמַלְבִּישִׁין אוֹתוֹ תַּכְרִיכִין תְּפוּרִין שֶׁל פִּשְׁתָּן לְבָנִים, וְלֹא יִהְיוּ דְּמֵיהֶם יְקָרִים; נָהֲגוּ חֲכָמִים בְּסוֹדָר שָׁוֶה זוּז, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ. וּמְכַסִּין פְּנֵי הַמֵּת, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת הָעֲנִיִּים שֶׁפְּנֵיהֶם מְשֻׁחָרִין בָּרָעָב.

ב. וְאָסוּר לְקִבֵּר בְּתַכְרִיכִין שֶׁל מֶשִׁי וּבִבְגָדִים הַמְּזָהָבִין הַמְּרֻקָּמִין, אֲפִלּוּ לְנָשִׁיא שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל; שֶׁזּוּ גַּסּוּת רוּחַ וְהַשְׁחָתָה, וּמַעֲשֵׂה גּוֹיִם. וְסוֹבְלִין [- נושאים] אֶת הַמֵּת עַל הַכָּתֵף, עַד בֵּית הַקְּבָרוֹת.

ג. וְנוֹשְׂאֵי הַמִּטָּה אֲסוּרִין בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל - שֶׁמָּא תִּפָּסֵק רְצוּעָה מִסַּנְדָּלוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם, וְנִמְצָא מִתְעַכֵּב מִן הַמִּצְוָה.

ד. וְחוֹפְרִין בָּעָפָר מְעָרוֹת, וְעוֹשִׂין כּוּךְ בְּצַד הַמְּעָרָה; וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ בּוֹ וּפָנָיו לְמַעְלָה, וּמַחְזִירִין הֶעָפָר וְהָאֲבָנִים עָלָיו. וְיֵשׁ לָהֶם [- מותר] לִקְבֹּר בַּאֲרוֹן שֶׁל עֵץ. וְהַמְלַוִּין אֶת הַמֵּת אוֹמְרִין לוֹ: 'לֵךְ בְּשָׁלוֹם', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבוֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם". וּמְצַיְּנִין [- מסמנים] אֶת הַקְּבָרוֹת, וּבוֹנִין נֶפֶשׁ [- מצבה] עַל הַקֶּבֶר; וְהַצַּדִּיקִים, אֵין בּוֹנִים לָהֶם נֶפֶשׁ עַל קִבְרוֹתֵיהֶם - דִּבְרֵיהֶם הֵם זִכְרוֹנָם. וְלֹא יִפְנֶה אָדָם לְבַקֵּר הַקְּבָרוֹת.

ה. הַגּוֹסֵס, חֲרֵי הוּא כְּחַי לְכָל דָּבָר; אֵין קוֹשְׁרִין לְחָיָיו, וְאֵין פּוֹקְקִין נְקָבָיו, וְאֵין מַנִּיחִין כְּלִי מַתָּכוֹת וּכְלֵי מַקַּר עַל טַבּוּרוֹ שֶׁלֹּא יִתְפַּח, וְלֹא סָכִין אוֹתוֹ, וְלֹא מְדִיחִין אוֹתוֹ, וְלֹא מַטִּילִין אוֹתוֹ עַל הַחוֹל וְלֹא עַל הַמֶּלַח - עַד שָׁעָה שְׁמִינִית; וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ, חֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים. לָמָּה זֶּה דּוֹמֶה? לְנֵר שֶׁמְּטַפְטֵף - כֵּיוָן שֶׁיִּגַּע בּוֹ אָדָם, יִכְבֶּה. וְכָל הַמְאַמֵּץ עֵינָיו עִם יְצִיאַת לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. וְכֵן אִם נִכְנַס לְבֵית הַפָּרָס [שדה שנחרש בה קבר], אוֹ יָצָא לְחוּצָה לָאָרֶץ, אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּדֶרֶךְ תְּבוּסָה, אוֹ בְּגוֹלֶל וּבְדוֹפֵק [- כיסויי הקבר] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם אָבוֹת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת. אֲבָל אִם נִכְנַס לְבֵית הַקְּבָרוֹת, לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה.

יד. מֵתָר לְכֹהֵן לְהִטַּמֵּא בְּבֵית הַפָּרָס אוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ לְדָבָר מִצְוָה, בִּזְמַן שֶׁאֵין שָׁם דֶּרֶךְ אֶלָּא הִיא - כְּגוֹן שֶׁהָלַךְ לִשָּׂא אִשָּׁה, אוֹ לִלְמֹד תּוֹרָה; אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם מִי שְׁיַלַּמְּדֵנּוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא מִן הַכֹּל אָדָם זוֹכֶה לִלְמֹד. וְכֵן מִתְטַמֵּא בְּטֻמְאָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם לִכְבוֹד הַבְּרִיּוֹת. כֵּיצַד? אָבֵל שֶׁהָלַךְ לְבֵית הַפָּרָס, הַכֹּל הוֹלְכִין אַחֲרָיו לְנַחֲמוֹ שָׁם. וְכֵן מְדַלְּגִין [דורכים] עַל גַּבֵּי אֲרוֹנוֹת שֶׁל מֵתִים לִקְרַאת מְלָכִים - וַאֲפִלּוּ מַלְכֵי גּוֹיִם, כְּדֵי לְהַבְחִין בֵּינָם לְבֵין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיַּחְזֹר כְּבוֹדָם לִמְקוֹמָם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן מִטַּמֵּא בְּטֻמְאָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם לָדוּן עִם הַגּוֹיִם וּלְעַרְעֵר עִמָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַצִּיל מִיָּדָם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. מֵת תּוֹפֵשׂ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלּוֹ לְטֻמְאָה; וְכָל כֹּהֵן שֶׁנִּכְנַס

נֶפֶשׁ, חֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים; אֶלָּא יִשְׁהֶה מְעַט, שֶׁמָּא נִתְעַלֵּף.
וְכֵן אֵין קוֹרְעִין עָלָיו, וְלֹא חוֹלְצִין כָּתֵף, וְלֹא מַסְפִּידִין, וְלֹא
מַכְנִיסִין עִמּוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין בַּבַּיִת - עַד שֶׁיָּמוּת.

ו. מִי שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו, אוֹכֵל בְּבֵית אַחֵר; אֵין לוֹ בַּיִת
אַחֵר, עוֹשֶׂה מְחִיצָה וְאוֹכֵל; אֵין לוֹ דָּבָר לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה,
מַחְזִיר פָּנָיו וְאוֹכֵל. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, אֵינוֹ מֵסֵב וְאוֹכֵל, וְלֹא
אוֹכֵל בָּשָׂר, וְאֵינוֹ שׁוֹתֶה יַיִן, וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ [המוציא], וְאֵינוֹ
מְזַמֵּן [ברכת המזון], וְאֵין מְבָרְכִין עָלָיו, וְאֵין מְזַמְּנִין עָלָיו
[לא מצטרף לזימון], וּפָטוּר מִקְרִיַּת שְׁמַע, וּמִן הַתְּפִלָּה, וּמִן
הַתְּפִלִּין, וּמִכָּל מִצְוֹות הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה. בְּשַׁבָּת - מֵסֵב,
וְאוֹכֵל בָּשָׂר, וְשׁוֹתֶה יַיִן, וּמְזַמֵּן, וּמְבָרְכִין עָלָיו,
וּמְזַמְּנִין עָלָיו; וְחַיָּב בְּכָל מִצְוֹות הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, חוּץ
מִתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה. נִקְבַּר הַמֵּת - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל בָּשָׂר,
וְלִשְׁתּוֹת יַיִן מִעַט כְּדֵי לִשְׂרוֹת אֲכִילָה שֶׁבְּמֵעָיו, אֲבָל לֹא
לִרְווֹת.

ז. אֵין מַשְׁהִין אֶת הַמֵּת, אֶלָּא מַדְחִין [ממהרים] מִטָּתוֹ מִיָּד;
וְכָל הַמַּדְחֶה מִטָּתוֹ, חֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, חֲרֵי
זֶה מְגֻנֶּה.

ח. הָיָה עֶרֶב שַׁבָּת, אוֹ עֶרֶב יוֹם טוֹב, אוֹ שֶׁהָיוּ גְּשָׁמִים
מְזַלְּפִין עַל הַמִּטָּה - מֻתָּר; שֶׁלֹּא מִהֵר אֶלָּא לִכְבּוֹד אָבִיו
וְאִמּוֹ. וְכָל הַמִּלִּין אֶת מֵתוֹ - עוֹבֵר בִּלֹּא תַעֲשֶׂה, אֶלָּא אִם
כֵּן הֶלִּינוֹ לְכָבוֹדוֹ וּלְהַשְׁלִים צָרְכָיו.

ט. הָאֵבֶל בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּלְבַד אָסוּר לְהָנִיחַ תְּפִלִּין, וְלָאֱכֹל
מִשֶּׁלּוֹ, וְחַיָּב לֵישֵׁב עַל מִטָּה כְּפוּיָה [- הפוכה]. וּבִשְׁאָר יְמֵי
הָאֵבֶל מֻתָּר לוֹ לֶאֱכֹל מִשֶּׁלּוֹ, וְלֵישֵׁב עַל גַּבֵּי מַפָּץ [מצע גס]
אוֹ קַרְקַע, וּמֻנָּח תְּפִלִּין. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא אָסוּר בָּרִאשׁוֹן לְהָנִיחַ
תְּפִלִּין? שֶׁחֲרֵי נֶאֱמַר לִיחֶזְקֵאל: "פְּאֵרְךָ חֲבוֹשׁ עָלֶיךָ", מִכְּלָל,
שֶׁכָּל הָעָם אֲסוּרִין. וְנֶאֱמַר לוֹ: "וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל" -
מִכְּלָל, שֶׁכָּל הָעָם אוֹכְלִין מִשֶּׁל אֲחֵרִים בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וַאֲסוּרִין
לֶאֱכֹל מִשֶּׁל עַצְמָן.

פֶּרֶק ה

א. אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בָּהֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִן
הַתּוֹרָה, וּבִשְׁאָר יְמֵי הָאֵבֶל מִדִּבְרֵיהֶם: אָסוּר לְסַפֵּר,
וּלְכַבֵּס, וּלְרַחֵץ, וְלָסוּךְ, וּלְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ, וְלִנְעֹל אֶת הַסַּנְדָּל,
וְלַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְלִקְרוֹת בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, וְלִזְקֹף אֶת הַמִּטָּה,
וְלִפְרֹעַ [- לגלות] אֶת רֹאשׁוֹ, וְלִשְׁאֹל שְׁלוֹם; הַכֹּל - אַחַד
עָשָׂר דָּבָר.

ב. וּמִנַּיִן שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת? שֶׁחֲרֵי הִזְהִיר בְּנֵי אַהֲרֹן:
"רָאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ" - מִכְּלָל, שֶׁכָּל הַמִּתְאַבֵּל אָסוּר לְסַפֵּר
שְׂעָרוֹ, אֶלָּא מְגַדֵּל פֶּרַע. וּכְשֶׁם שֶׁאָסוּר לְגַלֵּחַ שֵׂעָר רֹאשׁוֹ,
כָּךְ אָסוּר לְגַלֵּחַ שֵׂעָר זְקָנוֹ, וְכָל שֵׂעָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ - אֶחָד
הַמְגַלֵּחַ [את האחרים], וְאֶחָד הַמִּתְגַּלֵּחַ. הָיָה מְגַלֵּחַ, וְשָׁמַע שֶׁמֵּת
אָבִיו - מַשְׁלִים תִּגְלַחַת שְׂעָרוֹ, אֶחָד הַמְגַלֵּחַ וְאֶחָד הַמִּתְגַּלֵּחַ.
וְכֵן אָסוּר לְגַלֵּחַ שָׂפָה [- שפם], וְלִטֹּל צִפָּרְנָיו בִּכְלִי; אֲבָל
בִּשְׁנָיִו, אוֹ שֶׁנָּטַל צִפָּרֶן בְּצִפֹּרֶן, מֻתָּר.

ג. וּמִנַּיִן שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר לְכַבֵּס בְּגָדָיו, וְלִרְחֹץ גּוּפוֹ, וְלָסוּךְ?
שֶׁנֶּאֱמַר: "הִתְאַבְּלִי נָא, וְלִבְשִׁי נָא בִּגְדֵי אֵבֶל, וְאַל תָּסוּכִי
שֶׁמֶן"; וּרְחִיצָה בִּכְלַל סִיכָה - שֶׁהֲרֵחִיצָה קוֹדֶמֶת לְסִיכָה,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָחַצְתְּ וְסַכְתְּ". וּכְשֵׁם שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בְּכִבּוּס
בְּגָדִים, כָּךְ אָסוּר לִלְבֹּשׁ כֵּלִים לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמְגֹהָצִין.

ד. אָסוּר לָסוּךְ מִקְצָת גּוּפוֹ, כְּכָל גּוּפוֹ; וְאִם לְהַעֲבִיר אֶת
הַזֵּהָמָא, מֻתָּר. וְכֵן בִּרְחִיצַת מִקְצָת גּוּפוֹ בְּחַמִּין; אֲבָל בְּצוֹנֵן
רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, אֲבָל לֹא כָּל גּוּפוֹ.

ה. מִנַּיִן לְאָבֵל שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְנַחֵם
דָּוִד אֶת בַּת שֶׁבַע אִשְׁתּוֹ, וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ"; מִכְּלָל,
שֶׁהָיָה אָסוּר מִקֹּדֶם. וְכֵן לֹא יִשָּׂא הָאֵבֶל אִשָּׁה, וְלֹא תִּנָּשֵׂא
הָאִשָּׁה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְשַׁמְּשִׁין מִטָּתָם. וּמֻתָּר לְהִתְיַחֵד
עִם אִשְׁתּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ.

ו. מִנַּיִן שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל? שֶׁחֲרֵי נֶאֱמַר
בִּיחֶזְקֵאל: "וּנְעָלֶיךָ תָּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ"; מִכְּלָל, שֶׁכָּל הָעָם
אֲסוּרִין. הָיָה בָּא בַּדֶּרֶךְ, נוֹעֵל וְהוֹלֵךְ; וּכְשֶׁיִּכָּנֵס בַּמְּדִינָה [-
לעיר], חוֹלֵץ מִנְעָלָיו.

ז. רֶמֶז לְאָבֵל שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה - זֶה שֶׁנֶּאֱמַר:
"וְהָפַכְתִּי חַגֵּיכֶם לְאֵבֶל"; מַה חַג אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, אַף
אֵבֶל אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. וּכְשֵׁם שֶׁהוּא אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת
מְלָאכָה - כָּךְ הוּא אָסוּר לְשָׂא וְלִתֵּן בְּסְחוֹרָה, וְלֵילֵךְ מִמְּדִינָה
לִמְדִינָה בְּסְחוֹרָה.

ח. כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים, אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה,
אֲפִלּוּ הָיָה עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה. מִכָּאן וָאֵילָךְ, אִם הָיָה
עָנִי - עוֹשֶׂה בְּצִנְעָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְהָאִשָּׁה טוֹוָה בְּפֶלֶךְ בְּתוֹךְ
בֵּיתָהּ.

ט. שְׁנֵי אַחִים אוֹ שְׁנֵי שֻׁתָּפִין שֶׁהָיוּ בַּחֲנוּת אַחַת, וְאֵרַע אֵבֶל
לְאֶחָד מֵהֶן - נוֹעֲלִין אֶת הַחֲנוּת כָּל שִׁבְעָה.

י. אֲפִלּוּ דְּבָרִים הַמֻּתָּרִין לַעֲשׂוֹתָן בְּחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, אָסוּר
לְאָבֵל לַעֲשׂוֹתָם בְּיָדוֹ בִּימֵי אֵבְלוֹ; אֲבָל אֲחֵרִים עוֹשִׂים לוֹ.
כֵּיצַד? הָיוּ [זקוקים] זֵיתָיו לַהַפֵּךְ [לפני דריכתם], וְכַדָּיו [של
שמן] לָגוּף [לפקוק], וּפִשְׁתָּנוֹ לַעֲלוֹת מִן הַמִּשְׁרָה [במים],
וְצָמְרוֹ מִן הַיְּוֹרָה [קערת צבע] - שׁוֹכֵר אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹתָן לוֹ,
כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ. וּמְרַבְּצִין לוֹ שָׁדֵהוּ מִשְּׁתַּגִּיעַ עוֹנַת הַמַּיִם.

יא. הָאֲרִיסִין [פועלים באדמה תמורת יבול] וְהַחֲכִירִין
[שוכרים אדמה בדמי יבול] שֶׁלּוֹ וְהַקַּבְּלָנִין [שוכרים בכסף],
חֲרֵי אֵלּוּ יַעֲשׂוּ כְּדַרְכָּן. אֲבָל הַחַמָּרִין וְהַגַּמָּלִין בִּבְהֵמוֹת שֶׁלּוֹ,
וְהַסַּפָּנִין בִּסְפִינָה שֶׁלּוֹ - חֲרֵי אֵלּוּ לֹא יַעֲשׂוּ; וְאִם הָיוּ מֻחְכָּרִין
אוֹ מֻשְׂכָּרִין מִקֹּדֶם לִזְמַן קָצוּב, חֲרֵי אֵלּוּ יַעֲשׂוּ.

יב. שָׂכִיר יוֹם, אֲפִלּוּ בְּעִיר אַחֶרֶת - לֹא יַעֲשֶׂה לוֹ.

יג. הָאָבֵל שֶׁהָיְתָה מְלָאכֶת אֲחֵרִים בְּיָדוֹ, בֵּין בְּקַבְּלָנוּת בֵּין
שֶׁאֵינָהּ בְּקַבְּלָנוּת - לֹא יַעֲשֶׂה. הָיְתָה מְלַאכְתּוֹ בְּיַד אֲחֵרִים -
בְּבֵיתוֹ, לֹא יַעֲשׂוּ; בְּבֵית אַחֵר, עוֹשִׂין.

יד. הָיָה לוֹ דִּין עִם אָדָם, אֵינוֹ תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי
הָאֲבֵלוּת. וְאִם הָיָה דָּבָר אֲבֵד, עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ; כָּזֶה הוֹרוּ
הַגְּאוֹנִים.

טו. מִנַּיִן שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה? שֶׁחֲרֵי נֶאֱמַר
לִיחֶזְקֵאל: "הֵאָנֵק דֹּם".

טז. אָסוּר לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים, וְלִשְׁנוֹת בַּמִּשְׁנָה וּבַמִּדְרָשׁ וּבַהֲלָכוֹת וּבַהַגָּדוֹת. וְאִם הָיוּ רַבִּים צְרִיכִין לוֹ, מֻתָּר; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲמִיד תַּרְגְּמָן, אֶלָּא יִלְחַשׁ לְאַחֵר בְּצִדּוֹ, וְזֶה שֶׁבְּצִדּוֹ אוֹמֵר לַתַּרְגְּמָן, וְהַתַּרְגְּמָן מַשְׁמִיעַ לָרַבִּים.

יז. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין הָאָבֵל יוֹשֵׁב עַל הַמִּטָּה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו, וַיִּשְׁכַּב אַרְצָה".

יח. וְחַיָּב לִכְפּוֹת אֶת הַמִּטָּה כָּל שִׁבְעָה. וְלֹא מִטָּתוֹ בִלְבַד הוּא כּוֹפֶה, אֶלָּא כָּל מִטּוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ הוּא כּוֹפֶה; אֲפִלּוּ עֶשֶׂר מִטּוֹת בַּעֲשָׂרָה בָּתִּים וּבְעֶשֶׂר עֲיָרוֹת - חַיָּב לִכְפּוֹת אֶת כֻּלָּן. וַאֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה אַחִים, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן - כֻּלָּן כּוֹפִין אֶת כָּל מִטּוֹתֵיהֶן. הַמִּטָּה הַמְיֻחֶדֶת לִכְלִים אוֹ לָמָעוֹת, אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפּוֹתָהּ. דַּרְגָּשׁ [מיטת עור], אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפּוֹתוֹ; אֶלָּא מַתִּיר אֶת קְרָבֵיטָיו [רצועותיו], וְהוּא נוֹפֵל מֵאֲלָיו. מִטָּה שֶׁנִּקְלִיטָיהָ [קרשיה] יוֹצְאִין מִמֶּנָּה, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְהָפְכָהּ - זוֹקְפָהּ וְדַיּוֹ. הָפַךְ כָּל מִטּוֹתָיו, וְהָיָה הוּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מִטּוֹת אֲחֵרִים, אוֹ עַל גַּבֵּי כִּסֵּא, אוֹ עַל גַּבֵּי אָרוֹן, אוֹ עַל גַּבֵּי קַרְקַע - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; אֶלָּא יָשֵׁן עַל גַּבֵּי מִטָּה הַכְּפוּיָה.

יט. מִנַּיִן לָאָבֵל שֶׁאָסוּר בִּפְרִיעַת הָרֹאשׁ? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר לִיחֶזְקֵאל: "לֹא תַעְטֶה עַל שָׂפָם"; מִכְּלָל, שֶׁשְּׁאָר הָאֲבֵלִים חַיָּבִין בַּעֲטִיפַת הָרֹאשׁ. וְהַסּוֹדָר שֶׁמְּכַסֶּה בּוֹ רֹאשׁוֹ, עוֹטֶה מִמְּקָצָתוֹ מִעַט עַל פִּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה", וְתִרְגֵּם אוּנְקְלוֹס הַגֵּר: "כַּאֲבֵלָא יִתְעַטָּף".

כ. וּמִנַּיִן שֶׁהָאָבֵל אָסוּר בִּשְׁאֵלַת שָׁלוֹם? שֶׁנֶּאֱמַר: "הֶאָנֹק דֹּם". כָּל שִׁלְשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים - מִי שֶׁנָּתַן לוֹ שָׁלוֹם, אֵינוֹ מַחְזִיר לוֹ, אֶלָּא מוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא אָבֵל. וּמִשְּׁלֹשָׁה וְעַד שִׁבְעָה - מִי שֶׁשָּׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ, מַחְזִיר לוֹ שָׁלוֹם. וּמִשִּׁבְעָה וְעַד שְׁלֹשִׁים, שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹם אֲחֵרִים; אֲבָל אֲחֵרִים אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמוֹ, עַד לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - אֵין שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמוֹ, עַד לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. אִם בִּשְׁאֵלַת שָׁלוֹם נֶאֱסַר הָאָבֵל - קַל וָחֹמֶר שֶׁהוּא אָסוּר לְהַרְבּוֹת דְּבָרִים וְלִשְׂחֹק, שֶׁנֶּאֱמַר: "דֹּם". וְלֹא יֶאֱחֹז תִּינוֹק בְּיָדוֹ, שֶׁלֹּא יְבִיאֻנּוּ לִידֵי שְׂחוֹק; וְלֹא יִכָּנֵס לִמְקוֹם שִׂמְחָה, כְּגוֹן בָּתֵּי הַמִּשְׁתָּאוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

יום שלישי י"ח שבט ה'תשע"ג

פֶּרֶק ו

א. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁיִּהְיֶה הָאָבֵל נוֹהֵג בְּמִקְצָת דִּבְרֵי אֲבֵלוּת, כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמִנַּיִן סָמְכוּ לִשְׁלֹשִׁים יוֹם? שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים"; מִכְּלָל, שֶׁהָאָבֵל מִצְטַעֵר כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם.

ב. וְאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁהָאָבֵל אָסוּר בָּהֶן כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם: אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת, וּבְגִהוּץ, וּבְנִשּׂוּאִין, וּבְשִׂמְחַת מֻרְעוּת [- סעודת חברים], וְלֵילֵךְ בְּסִחוֹרָה מִמְּדִינָה לִמְדִינָה - הַכֹּל חֲמִשָּׁה דְּבָרִים.

ג. בְּתִסְפֹּרֶת כֵּיצַד? כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר כָּל שְׂעַר גּוּפוֹ, אוֹ לְגַלַּח שְׁמָמוֹ, אוֹ לָקֹץ צִפָּרְנָיו בִּכְלִי, כָּל שִׁבְעָה - כָּךְ אָסוּר כָּל שְׁלֹשִׁים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ; אֲבָל הָאִשָּׁה - מַתֶּרֶת בִּנְטִילַת שֵׂעָר לְאַחַר שִׁבְעָה, וְהָאִישׁ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - חַיָּב לְגַדֵּל שְׂעָרוֹ עַד שֶׁיְּשַׁלַּח פֶּרַע [- שער רב], אוֹ עַד שֶׁיִּגְעֲרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו.

ד. וְכֵן אָסוּר לִלְבֹּשׁ כֵּלִים לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמְגֹהָצִין כָּל שְׁלֹשִׁים, אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה. הָיוּ צְבוּעִין וּמְגֹהָצִין, מֻתָּרִין; וְכֵן אִם לֹא הָיוּ חֲדָשִׁים - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן לְבָנִים וּמְגֹהָצִין, מֻתָּרִין. וּכְלֵי פִשְׁתָּן, אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גִּהוּץ. וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, מֻתָּר בְּגִהוּץ, אֲפִלּוּ עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ.

ה. בְּנִשּׂוּאִין כֵּיצַד? אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם; וּמֻתָּר לְאָרֵשׂ אֲפִלּוּ בְּיוֹם הַמִּיתָה. וּמִי שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ - אִם כְּבָר קִיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וְיֵשׁ לוֹ מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ, וְאֵין לוֹ בָּנִים קְטַנִּים - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת, עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים. אֲבָל מִי שֶׁלֹּא קִיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אוֹ שֶׁקִּיֵּם וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים קְטַנִּים, אוֹ מִי שֶׁאֵין לוֹ מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְאָרֵשׂ וְלִכָּנֵס מִיָּד; וְאָסוּר לוֹ לָבוֹא עָלֶיהָ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה אֲבֵלָה, לֹא תִּבָּעֵל עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם.

ו. שִׂמְחַת מֻרְעוּת שֶׁהָיָה חַיָּב לִפְרֹעַ אוֹתָהּ, מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ מִיָּד לְאַחַר שִׁבְעָה. אֲבָל אִם אֵינוֹ חַיָּב לְפָרְעָהּ - אָסוּר לְהִכָּנֵס לָהּ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם.

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָר מֵתִים; אֲבָל עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - לֹא יִכָּנֵס לְשִׂמְחַת מֻרְעוּת עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.

ח. עַל כָּל הַמֵּתִים כֻּלָּן - מֻתָּר לֵילֵךְ בְּסִחוֹרָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - עַד שֶׁיִּגְעֲרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו, וְיֹאמְרוּ לוֹ: 'לֵךְ עִמָּנוּ'.

ט. עַל כָּל הַמֵּתִים כֻּלָּן - רָצָה, מְמַעֵט בְּעִסְקוֹ; רָצָה, אֵינוֹ מְמַעֵט. עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, מְמַעֵט בְּעִסְקוֹ.

י. הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - אִם יָכוֹל לְמַעֵט בְּעִסְקוֹ, מְמַעֵט; וְאִם לָאו, יִקְנֶה צָרְכֵי הַדֶּרֶךְ וּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חַיֵּי נֶפֶשׁ.

יא. מִי שֶׁהָיָה בַּעֲלָהּ צָלוּב [- תלוי] בָּעִיר, אוֹ אִשְׁתּוֹ צְלוּבָה, אוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ - אָסוּר לוֹ לִשְׁכֹּן בְּאוֹתָהּ הָעִיר, עַד שֶׁיִּכְלֶה הַבָּשָׂר. וְאִם הָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה כְּאַנְטוֹכְיָא [- שם עיר], יֵשׁ לוֹ לִשְׁכֹּן בְּצַד הָאַחֵר שֶׁאֵינָן צְלוּבִין בּוֹ.

יב. יוֹם שְׁבִיעִי - מִקְצָתוֹ כְּכֻלּוֹ, וְהוּא עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן; לְפִיכָךְ, מֻתָּר לְכַבֵּס וְלִרְחֹץ וְלַעֲשׂוֹת שְׁאָר הַדְּבָרִים, בְּיוֹם שְׁבִיעִי. וְכֵן יוֹם שְׁלֹשִׁים - מִקְצָתוֹ כְּכֻלּוֹ, וּמֻתָּר לְסַפֵּר וּלְגַהֵץ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים.

יג. מִי שֶׁתִּכְפּוּהוּ אֲבֵלָיו [נפטרו לו קרובים בזה אחר זה] - הִכְבִּיד [- גדל מאוד] שְׂעָרוֹ, מִקֵּל בְּתַעַר, לֹא בְּמִסְפָּרַיִם; וּמְכַבֵּס כְּסוּתוֹ בְּמַיִם, אֲבָל לֹא בְּנֶתֶר [מין מלח] וְלֹא בְּחוֹל; וְרוֹחֵץ כָּל גּוּפוֹ בְּצוֹנֵן, אֲבָל לֹא בְּחַמִּין. וְכֵן מִי שֶׁתִּכְפּוּהוּ אֲבֵלָיו, וּבָא מִמְּדִינַת הַיָּם, וּמִבֵּית הַשְּׁבִיָּה, אוֹ שֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, אוֹ שֶׁהָיָה מְנֻוֶּה וְהֻתַּר, אוֹ שֶׁהָיָה מֻדָּר וְנִשְׁאַל עַל נִדְרוֹ וְהֻתַּר, וְכָל הַיּוֹצֵא מִטֻּמְאָה לְטָהֳרָה - הֲרֵי אֵלּוּ מְגַלְּחִין בִּימֵי

אֲבָלָם, הוֹאִיל וְתָכַף אוֹתָם אֵבֶל אַחַר אֵבֶל וְלֹא מָצְאוּ פְּנַאי.

פֶּרֶק ז

א. מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה שֶׁמֵּת לוֹ קָרוֹב [שחייב באבלו] - אִם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם הַגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה, אֲפִלּוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים עַצְמוֹ - חֲרֵי זוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה; וְחַיָּב לִנְהֹג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת מִיּוֹם שֶׁהִגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה, וְקוֹרֵעַ, וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם לְאִסּוּר הַתִּסְפֹּרֶת, עִם שְׁאָר הַדְּבָרִים. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר - יוֹם שְׁמוּעָתוֹ הַקְּרוֹבָה, כְּיוֹם הַקְּבוּרָה. | אֲבָל אִם הִגִּיעָה לוֹ הַשְּׁמוּעָה אַחַר הַשְּׁלֹשִׁים - חֲרֵי זוֹ שְׁמוּעָה רְחוֹקָה, וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד; וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ. וּכְאִלּוּ יוֹם הַשְּׁמוּעָה הוּא יוֹם שְׁבִיעִי וְיוֹם שְׁלֹשִׁים, וּמִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ.

ב. כֵּיצַד מִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ? כֵּיוָן שֶׁנָּהַג אֲבֵלוּת שָׁעָה אַחַת - כְּאִלּוּ נָהַג כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, וּמֻתָּר לִנְעֹל וְלִרְחֹץ וְלָסוּךְ וּלְגַלֵּחַ בְּשְׁאָר הַיּוֹם; וְכֵן הוּא מֻתָּר בְּכָל הַדְּבָרִים.

ג. מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה בְּתוֹךְ הֶרֶגֶל אוֹ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וּלְאַחַר הַשַּׁבָּת אוֹ אַחַר הֶרֶגֶל נַעֲשֵׂת רְחוֹקָה - עוֹלֶה לוֹ; וְאֵינוֹ נוֹהֵג לְאַחַר הֶרֶגֶל אוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת, אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד, וּמִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ד. מִי שֶׁמֵּת לוֹ קָרוֹב, וְלֹא יָדַע עַד שֶׁבָּא - אִם הָיָה בְּמָקוֹם קָרוֹב שֶׁהוּא מַהֲלַךְ עֶשֶׂר פַּרְסָאוֹת, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא בְּיוֹם אֶחָד - אֲפִלּוּ בָּא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי; אִם מָצָא מְנַחָמִים אֵצֶל גְּדוֹל הַבַּיִת - אַף עַל פִּי שֶׁנִּנְעֲרוּ לַעֲמֹד - הוֹאִיל וּמָצָא מְנַחֲמִים, עוֹלֶה לוֹ, וּמוֹנֶה עִמָּהֶם תַּשְׁלוּם שְׁלֹשִׁים יוֹם; וְאִם לֹא מָצָא מְנַחֲמִים, מוֹנֶה לְעַצְמוֹ. וְכֵן אִם הָיָה בְּמָקוֹם רָחוֹק - אֲפִלּוּ בָּא בְּיוֹם שֵׁנִי, מוֹנֶה לְעַצְמוֹ שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים מִיּוֹם שֶׁבָּא.

ה. הָאָבֵל, בְּשִׁלְשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים - אֵינוֹ הוֹלֵךְ אֲפִלּוּ לְבֵית אָבֵל אַחֵר; מִפָּאן וְאֵילָךְ - הוֹלֵךְ, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בְּמָקוֹם הַמְנֻחָמִין, אֶלָּא בְּמָקוֹם הַמִּתְנַחֲמִין. וְלֹא יֵצֵא לְמָקוֹם אַחֵר מִפְּתַח בֵּיתוֹ כָּל שַׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה; שֵׁנִיָּה - יוֹצֵא, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בְּמָקוֹמוֹ; שְׁלִישִׁית - יוֹשֵׁב בְּמָקוֹמוֹ, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר כְּדַרְכּוֹ; רְבִיעִית - חֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם.

ו. כֹּהֵן גָּדוֹל - חַיָּב בְּכָל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת, אֶלָּא שֶׁאָסוּר לוֹ לִקְרֹעַ בְּגָדָיו לְמֵעָלָה, וּלְגַדֵּל פֶּרַע, וְלָצֵאת אַחַר הַמִּטָּה. וְכָל הָעָם מְסֻבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מֵסֵב עַל [ביום] בָּאִין לְנַחֲמוֹ לְבֵיתוֹ. וּכְשֶׁמַּכְרִין אוֹתוֹ [מאכילין] הראשון לאבלו] - כָּל הָעָם מְסֻבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מֵסֵב עַל הַסַּפְסָל. וְאוֹמְרִין לוֹ כְּשֶׁמְּנַחֲמִין אוֹתוֹ: 'אָנוּ כַּפָּרָתְךָ', וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: 'תִּתְבָּרְכוּ מִן הַשָּׁמַיִם'; וְאִם רָצָה לְנַחֵם אֲחֵרִים - הַמְּמֻנֶּה [- סגן הכהנים] מְמַצְעוֹ בְּתוֹךְ הָעָם, וְאוֹמֵר לָהֶם: 'תְּנֻחָמוּ'.

ז. וְכֵן הַמֶּלֶךְ חַיָּב בְּכָל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִפֶּתַח פָּלְטְרִין [ארמון] שֶׁלּוֹ אַחַר מֵתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר מֵתִים אֲחֵרִים, וְאֵינוֹ מְנַחֵם אֲבֵלִים. וְלֹא יָצָא דָּוִד אַחַר אַבְנֵר, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ לָעָם שֶׁלֹּא נֶהֱרַג בִּרְצוֹנוֹ.

א. מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה שֶׁמֵּת לוֹ קָרוֹב [שחייב באבלו] - אִם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם הִגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה, אֲפִלּוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים עַצְמוֹ - חֲרֵי זוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה; וְחַיָּב לִנְהֹג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת מִיּוֹם שֶׁהִגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה, וְקוֹרֵעַ, וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם לְאִסּוּר הַתִּסְפֹּרֶת, עִם שְׁאָר הַדְּבָרִים. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר - יוֹם שְׁמוּעָתוֹ הַקְּרוֹבָה, כְּיוֹם הַקְּבוּרָה. | אֲבָל אִם הִגִּיעָה לוֹ הַשְּׁמוּעָה אַחַר הַשְּׁלֹשִׁים - חֲרֵי זוֹ שְׁמוּעָה רְחוֹקָה, וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד; וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ. וּכְאִלּוּ יוֹם הַשְּׁמוּעָה הוּא יוֹם שְׁבִיעִי וְיוֹם שְׁלֹשִׁים, וּמִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ.

ב. כֵּיצַד מִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ? כֵּיוָן שֶׁנָּהַג אֲבֵלוּת שָׁעָה אַחַת - כְּאִלּוּ נָהַג כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, וּמֻתָּר לִנְעֹל וְלִרְחֹץ וְלָסוּךְ וּלְגַלֵּחַ בְּשְׁאָר הַיּוֹם; וְכֵן הוּא מֻתָּר בְּכָל הַדְּבָרִים.

ג. מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה בְּתוֹךְ הֶרֶגֶל אוֹ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וּלְאַחַר הַשַּׁבָּת אוֹ אַחַר הֶרֶגֶל נַעֲשֵׂת רְחוֹקָה - עוֹלֶה לוֹ; וְאֵינוֹ נוֹהֵג לְאַחַר הֶרֶגֶל אוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת, אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד, וּמִקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ד. מִי שֶׁמֵּת לוֹ קָרוֹב, וְלֹא יָדַע עַד שֶׁבָּא - אִם הָיָה בְּמָקוֹם קָרוֹב שֶׁהוּא מַהֲלַךְ עֶשֶׂר פַּרְסָאוֹת, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא בְּיוֹם אֶחָד - אֲפִלּוּ בָּא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי; אִם מָצָא מְנַחֲמִים אֵצֶל גְּדוֹל הַבַּיִת - אַף עַל פִּי שֶׁנִּנְעֲרוּ לַעֲמֹד - הוֹאִיל וּמָצָא מְנַחֲמִים, עוֹלֶה לוֹ, וּמוֹנֶה עִמָּהֶם תַּשְׁלוּם שְׁלֹשִׁים יוֹם; וְאִם לֹא מָצָא מְנַחֲמִים, מוֹנֶה לְעַצְמוֹ. וְכֵן אִם הָיָה בְּמָקוֹם רָחוֹק - אֲפִלּוּ בָּא בְּיוֹם שֵׁנִי, מוֹנֶה לְעַצְמוֹ שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים מִיּוֹם שֶׁבָּא.

ה. הָאָבֵל, בְּשִׁלְשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים - אֵינוֹ הוֹלֵךְ אֲפִלּוּ לְבֵית אָבֵל אַחֵר; מִפָּאן וְאֵילָךְ - הוֹלֵךְ, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בְּמָקוֹם הַמְנֻחָמִין, אֶלָּא בְּמָקוֹם הַמִּתְנַחֲמִין. וְלֹא יֵצֵא לְמָקוֹם אַחֵר מִפְּתַח בֵּיתוֹ כָּל שַׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה; שֵׁנִיָּה - יוֹצֵא, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בְּמָקוֹמוֹ; שְׁלִישִׁית - יוֹשֵׁב בְּמָקוֹמוֹ, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר כְּדַרְכּוֹ; רְבִיעִית - חֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם.

ו. כֹּהֵן גָּדוֹל - חַיָּב בְּכָל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת, אֶלָּא שֶׁאָסוּר לוֹ לִקְרֹעַ בְּגָדָיו לְמֵעָלָה, וּלְגַדֵּל פֶּרַע, וְלָצֵאת אַחַר הַמִּטָּה. וְכָל הָעָם מְסֻבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מֵסֵב עַל [ביום] בָּאִין לְנַחֲמוֹ לְבֵיתוֹ. וּכְשֶׁמַּכְרִין אוֹתוֹ [מאכילין] הראשון לאבלו] - כָּל הָעָם מְסֻבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מֵסֵב עַל הַסַּפְסָל. וְאוֹמְרִין לוֹ כְּשֶׁמְּנַחֲמִין אוֹתוֹ: 'אָנוּ כַּפָּרָתְךָ', וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: 'תִּתְבָּרְכוּ מִן הַשָּׁמַיִם'; וְאִם רָצָה לְנַחֵם אֲחֵרִים - הַמְּמֻנֶּה [- סגן הכהנים] מְמַצְעוֹ בְּתוֹךְ הָעָם, וְאוֹמֵר לָהֶם: 'תְּנֻחָמוּ'.

ז. וְכֵן הַמֶּלֶךְ חַיָּב בְּכָל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִפֶּתַח פָּלְטְרִין [ארמון] שֶׁלּוֹ אַחַר מֵתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר מֵתִים אֲחֵרִים, וְאֵינוֹ מְנַחֵם אֲבֵלִים. וְלֹא יָצָא דָּוִד אַחַר אַבְנֵר, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ לָעָם שֶׁלֹּא נֶהֱרַג בִּרְצוֹנוֹ.

ח. אֵין אָדָם נִכְנָס לַמֶּלֶךְ לְנַחֲמוֹ, אֶלָּא עֲבָדָיו, וּמִי שֶׁנָּתַן לוֹ רְשׁוּת לְהִכָּנֵס; וְאֵין לָהֶם רְשׁוּת לְדַבֵּר לוֹ תַּנְחוּמִין, אֶלָּא כְּפִי מַה שֶּׁיַּרְשֶׁה אוֹתָן. וּכְשֶׁמַּכְרִין אוֹתוֹ - כָּל הָעָם מְסֻבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מֵסֵב עַל הַדַּרְגָּשׁ.

פֶּרֶק ח

א. אָבֵל חַיָּב לִקְרֹעַ עַל מֵתוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִגְדֵיכֶם לֹא תִפְרֹמוּ, וְלֹא תָמֻתוּ", הָא אַחֵר חַיָּב לִפְרֹם. וְאֵין קְרִיעָה אֶלָּא מְעֻמָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו". וּמֵהֵיכָן קוֹרֵעַ? מִלְּפָנָיו; וְהַקּוֹרֵעַ מֵאֲחוֹרָיו אוֹ מִן הַצְּדָדִין אוֹ מִלְּמַטָּה, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבַת קְרִיעָה - אֶלָּא כֹּהֵן גָּדוֹל בִּלְבַד, שֶׁהוּא פּוֹרֵם מִלְּמַטָּה.

ב. כַּמָּה שִׁעוּר הַקֶּרַע? טֶפַח. וְאֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל [לקרוע] שְׁפַת הַבֶּגֶד [למעלה], וּמֻתָּר לוֹ לִקְרֹעַ בִּכְלִי. וְיֵשׁ לוֹ לְהַכְנִיס יָדוֹ בִּפְנִים, בִּפְנִים, שֶׁלֹּא בִּפְנֵי אָדָם; לְפִיכָךְ, יֵשׁ לוֹ לְהַכְנִיס יָדוֹ בִּפְנִים, וְקוֹרֵעַ [בגד העליון] בְּצִנְעָה. וְאֵינוֹ חַיָּב לִקְרֹעַ אֶלָּא בֶּגֶד הָעֶלְיוֹן בִּלְבַד.

ג. וְכָל שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת, הַקֶּרַע לְפָנִים; וְאִם בָּא לְהַחְלִיף - מַחְלִיף, וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר; שֶׁכָּל קֶרַע שֶׁאֵינוֹ בְּשִׁעַת חֲמוּם [צער המיתה], אֵינוֹ קֶרַע. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר הַמֵּתִים, חוּץ מֵאָבִיו וְאִמּוֹ. אֲבָל עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - קוֹרֵעַ עַד שֶׁמְּגַלֶּה אֶת לִבּוֹ, וּמַבְדִּיל שְׁפַת הַבֶּגֶד, וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ בִּכְלִי אֶלָּא בְּיָדוֹ, מִבַּחוּץ בִּפְנֵי כָּל הָעָם. וְקוֹרֵעַ אֶת כָּל הַבְּגָדִים שֶׁעָלָיו; וּבֶגֶד הַזֵּעָה הַדָּבוּק לְבְשָׂרוֹ, אֵינוֹ מְעַכֵּב. וְאִם הֶחְלִיף בֶּגֶד אַחֵר, חַיָּב לִקְרֹעַ כָּל שִׁבְעָה. וְכֵן עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - חוֹלֵץ כְּתֵפוֹ וּמוֹצִיא זְרוֹעוֹ מִן הֶחָלוּק, עַד שֶׁיִּתְגַּלֶּה כְּתֵפוֹ וּזְרוֹעוֹ; וְהוֹלֵךְ כָּךְ לִפְנֵי הַמִּטָּה. וְאַחַר שֶׁיִּקְבֹּר אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, אֵינוֹ חַיָּב לַחְלֹץ.

ד. קוֹרְעִין לְקָטָן [קריעה], מִפְּנֵי עֶגְמַת נֶפֶשׁ [שיבכו הרואים].

וְחוֹלֶה שֶׁמֵּת לוֹ מֵת - אֵין מְקָרְעִין לוֹ, וְלֹא מוֹדִיעִין לוֹ, שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ עָלָיו, וּמְשַׁתְּקִין אֶת הַנָּשִׁים מִפָּנָיו.

ה. וְקוֹרֵעַ אָדָם עַל חָמִיו וְעַל חֲמוֹתוֹ, מִפְּנֵי כְּבוֹד אִשְׁתּוֹ; וְכֵן הִיא קוֹרַעַת עַל חָמִיהָ וְעַל חֲמוֹתָהּ, מִפְּנֵי כְּבוֹד בַּעְלָהּ.

ו. מִי שֶׁאֵין לוֹ חָלוּק לִקְרֹעַ, וְנִזְדַּמֵּן לוֹ חָלוּק - בְּתוֹךְ שִׁבְעָה קוֹרֵעַ; לְאַחַר שִׁבְעָה, אֵינוֹ קוֹרֵעַ. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - אֲפִלּוּ לְאַחַר שִׁבְעָה - קוֹרֵעַ, כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְכָל הַיּוֹצֵא בַּבֶּגֶד הַקָּרוּעַ לִפְנֵי מֵתִים, כְּלוֹמַר שֶׁהוּא קֶרַע עַתָּה עֲלֵיהֶם - חֲרֵי זֶה גּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, וְזִלְזֵל בִּכְבוֹד הַחַיִּים וְהַמֵּתִים.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'הַשְׁאִילֵנִי חֲלוּקְךָ, וַאֲבַקֵּר אֶת אָבִי שֶׁהוּא חוֹלֶה', וְהָלַךְ, וּמְצָאוֹ שֶׁמֵּת - קוֹרֵעַ, וּמְאַחֶה [תופר חזק] לוֹ אֶת חֲלוּקוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי קְרָעוֹ. וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מְבַקֵּר בּוֹ חוֹלֶה, חֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ.

ח. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹלֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְנִתְעַלֵּף, וְסָבוּר שֶׁמֵּת, וְקָרַע, וְאַחַר כָּךְ מֵת - אִם מֵת בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, אֵינוֹ חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ; וְאִם לְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר מֵת, חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר. וְכֵן מִי שֶׁאָמְרוּ לוֹ: 'מֵת אָבִיו', וְקָרַע, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא בְּנוֹ

- אִם בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר נוֹדַע לוֹ אֲמִתַּת הַדָּבָר, יָצָא יְדֵי קְרִיעָה; וְאִם אַחַר כְּדֵי דִּבּוּר - לֹא יָצָא, וְחַיָּב לִקְרֹעַ קֶרַע אַחֵר.

ט. מִי שֶׁמֵּתוּ לוֹ מֵתִים הַרְבֵּה כְּאֶחָד, קוֹרֵעַ קֶרַע אֶחָד לְכֻלָּן. הָיָה בִּכְלָלָן אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - קוֹרֵעַ עַל כֻּלָּן קֶרַע אֶחָד, וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ קֶרַע אַחֵר.

י. מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת וְקָרַע עָלָיו, וְאַחַר כָּךְ מֵת לוֹ מֵת אַחֵר - אִם בְּתוֹךְ שִׁבְעָה, קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר; וְאִם לְאַחַר שִׁבְעָה, מוֹסִיף עַל הַקֶּרַע הָרִאשׁוֹן כָּל שֶׁהוּא. מֵת לוֹ מֵת שְׁלִישִׁי אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל שֵׁנִי, מוֹסִיף כָּל שֶׁהוּא. וְכֵן מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ, עַד טַבּוּרוֹ; הִגִּיעַ לְטַבּוּרוֹ, מַרְחִיק שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת [מהקרע הקודם] וְקוֹרֵעַ. נִתְמַלֵּא מִלְּפָנָיו, מַחְזִירוֹ לַאֲחוֹרָיו; נִתְמַלֵּא מִלְּמַעְלָה, הוֹפְכוֹ לְמַטָּה. | אָמְרוּ לוֹ: 'מֵת אָבִיו', וְקָרַע, וְאַחַר שִׁבְעָה מֵת בְּנוֹ וְהוֹסִיף - הַתַּחְתּוֹן מִתְאַחֶה, וְהָעֶלְיוֹן אֵינוֹ מִתְאַחֶה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. אָמְרוּ לוֹ: 'מֵת בְּנוֹ' וְקָרַע, וְאַחַר שִׁבְעָה מֵת אָבִיו - אֵינוֹ מוֹסִיף, אֶלָּא קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר; שֶׁאֵין אָבִיו וְאִמּוֹ בְּתוֹסֶפֶת.

יום רביעי י"ט שבט ה'תשע"ג

פֶּרֶק ט

א. כָּל הַקֶּרָעִים שֶׁקּוֹרֵעַ אָדָם עַל שְׁאָר קְרוֹבָיו - שׁוֹלֵל [תופר תפירה חלשה] הַקֶּרַע לְאַחַר שִׁבְעָה, וּמְאַחֶה [תפירה חזקה] לְאַחַר שְׁלֹשִׁים; וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - שׁוֹלֵל לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וְאֵינוֹ מְאַחֶה לְעוֹלָם. וְהָאִשָּׁה קוֹרַעַת וְשׁוֹלֶלֶת מֵיָּד, אֲפִלּוּ עַל אָבִיהָ וְעַל אִמָּהּ, מִפְּנֵי הַצְּנִיעוּת.

ב. כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרֵעַ אָדָם עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - כָּךְ הוּא חַיָּב לִקְרֹעַ עַל רַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ תּוֹרָה, וְעַל הַנָּשִׂיא [- ראש הסנהדרין], וְעַל אַב בֵּית דִּין, וְעַל רֹב הַצִּבּוּר שֶׁנִּהֲרג, וְעַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם, וְעַל סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׁרַף, וְעַל עָרֵי יְהוּדָה, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ.

ג. כָּל אֵלּוּ הַקֶּרָעִים - קוֹרֵעַ עַד שֶׁמְּגַלֶּה אֶת לִבּוֹ, וְאֵינוֹ מְאַחֶה לְעוֹלָם. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִתְאַחִין - מֻתָּר לְשׁוֹלְלָן, לְמָלְלָן, וּלְלָקְטָן [- תפירות חלשות], וְלַעֲשׂוֹתָן כְּמִין סַלָּמוֹת; לֹא אָסְרוּ אֶלָּא בְּאַחוּי אֲלֶכְסַנְדְּרִי בִּלְבַד [תפירה חזקה]. וְכָל הַקּוֹרֵעַ מִתּוֹךְ הַשֶּׁלֶל אוֹ הַלָּקוּט אוֹ הַלָּקוּט, לֹא עָשָׂה כְּלוּם; אֲבָל קוֹרֵעַ הוּא מִתּוֹךְ הָאַחוּי הָאֲלֶכְסַנְדְּרִי. אֲפִלּוּ הָפַךְ הַכְּלִי [הבגד], וְנַעֲשָׂת שְׂפָתוֹ לְמַטָּה - לֹא יְאַחֶה.

ד. וּכְשֵׁם שֶׁהַמּוֹכֵר אָסוּר לְאַחוֹתוֹ, כָּךְ הַלּוֹקֵחַ. לְפִיכָךְ, הַמּוֹכֵר צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לַלּוֹקֵחַ, שֶׁקָּרַע זֶה אֵינוֹ מְתֻאָחֶה.

ה. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרֵעַ עַל רַבּוֹ, כְּדֶרֶךְ קֶרַע אָבִיו? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּא מְצַעֵק: אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו! וְלֹא רָאָהוּ עוֹד. וַיַּחֲזֵק בִּבְגָדָיו, וַיִּקְרָעֵם לִשְׁנַיִם קְרָעִים", מִכָּאן שֶׁחַיָּב לְהַבְדִּיל [לקרוע] הַשָּׂפָה [העליונה של הבגד].

ו. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל הַנָּשִׂיא, וְעַל אַב בֵּית דִּין, וְעַל שְׁמוּעָה שֶׁבָּאָה שֶׁנֶּהֱרַג רַב צְבוּר? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּחֲזֵק דָּוִד בִּבְגָדָיו, וַיִּקְרָעֵם; וְגַם כָּל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ. וַיִּסְפְּדוּ, וַיִּבְכּוּ, וַיָּצֻמוּ עַד הָעָרֶב, עַל שָׁאוּל" - זֶה נָשִׂיא, "וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ" - זֶה אַב בֵּית דִּין, "וְעַל עַם ה' וְעַל בֵּית יִשְׂרָאֵל - כִּי נָפְלוּ בֶּחָרֶב" - זוֹ שְׁמוּעָה הָרָעָה.

ז. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹא אֲלֵיקִים בֶּן חִלְקִיָּה אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן אָסָף הַמַּזְכִּיר, אֶל חִזְקִיָּהוּ - קְרוּע�ֵי בְגָדִים". אֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ, וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי שׁוֹמֵעַ - חַיָּבִין לִקְרֹעַ.

ח. וְהָעֵדִים אֵין חַיָּבִין לִקְרֹעַ כְּשֶׁיַּעִידוּ בְּבֵית דִּין, שֶׁכְּבָר קָרְעוּ בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁמְעוּ.

ט. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרָף? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִּקְרוֹא יְהוֹדִי שָׁלֹשׁ דְּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה . . עַד תֹּם כָּל הַמְּגִלָּה, עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הָאָח. וְלֹא פָחֲדוּ, וְלֹא קָרְעוּ אֶת בִּגְדֵיהֶם - הַמֶּלֶךְ וְכָל עֲבָדָיו", מִכָּלָל שֶׁחַיָּבִין לִקְרֹעַ. וְאֵין חַיָּבִין לִקְרֹעַ אֶלָּא עַל סֵפֶר שֶׁנִּשְׂרַף בִּזְרוֹעַ [בכח בזדון], כַּמַּעֲשֶׂה שֶׁהָיָה. וְחַיָּב לִקְרֹעַ שְׁתֵּי קְרִיעוֹת - אַחַת עַל הַגְּוִיל וְאַחַת עַל הַכְּתָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַחֲרֵי שְׂרֹף הַמֶּלֶךְ אֶת הַמְּגִלָּה וְאֶת הַדְּבָרִים".

י. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל עָרֵי יְהוּדָה, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ שֶׁחָרְבוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים מִשְּׁכֶם מִשִּׁילֹה וּמִשֹּׁמְרוֹן, שְׁמוֹנִים אִישׁ, מְגֻלְּחֵי זָקָן וּקְרֵעֵי בְגָדִים".

יא. כָּל מִי שֶׁעָמַד עִם הַמֵּת בְּשָׁעַת יְצִיאַת נִשְׁמָתוֹ - חַיָּב לִקְרֹעַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ קְרוֹבוֹ; וְכֵן אָדָם כָּשֵׁר שֶׁמֵּת - הַכֹּל חַיָּבִין לִקְרֹעַ עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חָכָם. וְקוֹרְעִין טָפַח, כְּשֶׁאָר הָאֲבֵלִים. אֲבָל חָכָם שֶׁמֵּת, הַכֹּל קְרוֹבָיו; וְהַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו עַד שֶׁמְּגַלִּין אֶת לִבֵּיהֶן, וְחוֹלְצִין מִיָּמִין. וּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל אוֹתוֹ חָכָם, בָּטֵל כָּל שִׁבְעָה. וּכְבָר נָהֲגוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּכָל מָקוֹם, לִקְרֹעַ זֶה עַל זֶה טָפַח, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שָׁוִין, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן מְלַמֵּד אֶת חֲבֵרוֹ.

יב. כָּל הַקּוֹרְעִין עַל הֶחָכָם שֶׁמֵּת - כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִירוּ פְּנֵיהֶם מֵאֲחוֹרֵי הַמִּטָּה, שׁוֹלְלִין. וְיֵרֵאָה לִי, שֶׁהַקּוֹרֵעַ עַל הֶחָכָם, מְאַחֶה לְמָחָר; שֶׁאֲפִלּוּ רַבּוֹ שֶׁמֵּת - אֵין מִתְאַבֵּל עָלָיו אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד, אוֹ יוֹם מִיתָה אוֹ יוֹם שְׁמוּעָה. וְכֵן יֵרֵאָה לִי, שֶׁאֲפִלּוּ הַקּוֹרֵעַ עַל הַנָּשִׂיא וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, שׁוֹלֵל לְמָחָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְאַחֶה לְעוֹלָם.

יג. חָכָם שֶׁבָּאָה שְׁמוּעָתוֹ שֶׁמֵּת - אֵין קוֹרְעִין עָלָיו אֶלָּא בְּשָׁעַת הֶסְפֵּד, וְזֶה הוּא כְּבוֹדוֹ; וְשׁוֹלֵל בּוֹ בַּיּוֹם, וּמְאַחֶה לְמָחָר.

יד. אַב בֵּית דִּין שֶׁמֵּת - הַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו, וְחוֹלְצִין מִשְּׂמֹאל. וְכָל בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁבְּעִירוֹ בְּטֵלִין; וּבְנֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת נִכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמְשַׁנִּין אֶת מְקוֹמָם - הַיּוֹשְׁבִין בְּדָרוֹם יֵשְׁבוּ בְּצָפוֹן, וְהַיּוֹשְׁבִין בְּצָפוֹן יֵשְׁבוּ בְּדָרוֹם.

טו. נָשִׂיא שֶׁמֵּת - הַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו, וְחוֹלְצִין שְׁתֵּי הַיָּדַיִם מִכָּאן וּמִכָּאן; וְכָל בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת בְּטֵלִים. וּבְנֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת נִכְנָסִין בְּשַׁבָּת לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְקוֹרְאִין שִׁבְעָה וְיוֹצְאִין; וְלֹא יִסַּיְּלוּ בַּשּׁוּק, אֶלָּא יוֹשְׁבִין מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת דָּוִין [מצטערים] כָּל הַיּוֹם.

מתוך מהדורת חזק

פֶּרֶק י

א. הַשַּׁבָּת עוֹלָה לְמִנְיַן אֲבֵלוּת. וְאֵין אֲבֵלוּת בְּשַׁבָּת אֶלָּא בְּדָבָרִים שֶׁבְּצִנְעָה, כְּגוֹן עֲטִיפַת [- כיסוי] הָרֹאשׁ, וְהַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וּרְחִיצָה בְּחַמִּין. אֲבָל דְּבָרִים שֶׁבְּגָלוּי, אֵינוֹ נוֹהֵג בָּהֶן אֲבֵלוּת, אֶלָּא לוֹבֵשׁ מְנְעָלָיו, וְזוֹקֵף אֶת הַמִּטָּה, וְנוֹתֵן שָׁלוֹם לְכָל אָדָם. וְאִם יֵשׁ לוֹ בֶּגֶד - מַחְלִיף, וְלֹא יִלְבֹּשׁ בֶּגֶד קָרוּעַ בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ; וְאִם אֵין לוֹ לְהַחְלִיף, מַחְזִיר אֶת הַקָּרַע לַאֲחוֹרָיו.

ב. מֵאֵימָתַי זוֹקְפִים אֶת הַמִּטּוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת? מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה; וְאַף עַל פִּי כֵן, לֹא יֵשֵׁב עָלֶיהָ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּר לוֹ אֶלָּא יוֹם אֶחָד, חוֹזֵר וְכוֹפֶה אוֹתָן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת.

ג. הָרְגָלִים, וְכֵן רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים - אֵין דָּבָר מִדְּבְרֵי אֲבֵלוּת נוֹהֵג בָּהֶן. וְכָל הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת קֹדֶם הָרֶגֶל אוֹ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים - בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שְׁבָעָה. ו נִמְצָא מוֹנֶה לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם. וּלְאַחַר הַפֶּסַח, מוֹנֶה שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם; שֶׁהֲרֵי בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שִׁבְעָה, וְשִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג - הֲרֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר. וְכֵן אִם קָבַר מֵתוֹ קֹדֶם עֲצֶרֶת, מוֹנֶה אַחֲרֶיהָ שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד, הֲרֵי הִיא רֶגֶל וְעוֹלָה לְשִׁבְעַת יָמִים.

ד. קָבַר אֶת מֵתוֹ קֹדֶם חַג הַסֻּכּוֹת, מוֹנֶה אַחַר הַחַג תִּשְׁעָה יָמִים בִּלְבַד; שֶׁהֲרֵי שְׁמִינִי רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְנִמְצָא יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן מַפְסִיק שִׁבְעָה, וְשִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג, וּשְׁמִינִי שֶׁל חַג רֶגֶל אֶחָד - הֲרֵי אֶחָד וְעֶשְׂרִים יוֹם.

ה. הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם רֶגֶל מִן הָרְגָלִים, אוֹ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים - בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים. וּמֵתָר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב אוֹ בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁמִּקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ; וְאֵינוֹ מוֹנֶה לְאַחֲרֵיהֶם כְּלוּם. ו וְאִם עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ הוּא מִתְאַבֵּל - אֲפִלּוּ מֵתוּ קֹדֶם הָרֶגֶל בִּשְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ עַד שֶׁיִּשְׁלַח פֶּרַע [- שער רב], אוֹ עַד שֶׁיִּגְעֲרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו; וְאֵין הָרְגָלִים מַפְסִיקִין דָּבָר זֶה.

ו. חָל שִׁשִּׁי שֶׁלּוֹ בְּעֶרֶב הָרֶגֶל, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר חֲמִישִׁי אוֹ שִׁלִּישִׁי - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ, וְלֹא בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שִׁבְעָה בִּלְבַד. וְאֵינוֹ מֵתָר לִרְחֹץ וְלָסוּךְ, וְלֹא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, עַד שֶׁיִּכָּנֵס יוֹם טוֹב; וְיוֹם טוֹב מַפְסִיק שֶׁאֵר הַשִּׁבְעָה. וּלְאַחַר יוֹם טוֹב, מַשְׁלִים שְׁלֹשִׁים מִיּוֹם הַמִּיתָה, וְאָסוּר בָּהֶם בְּכָל הַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים.

ז. חָל שִׁבְיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּעֶרֶב הָרֶגֶל, וַהֲרֵי הוּא שַׁבָּת - בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים, וּמֵתָר לְגַלֵּחַ בְּתוֹךְ [- חול] הַמּוֹעֵד; שֶׁהֲרֵי אָנוּס הָיָה, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְגַלֵּחַ בְּשַׁבָּת. וְכֵן מְגַלֵּחַ אַחַר עֲצֶרֶת, אוֹ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהֲרֵי בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים. מִי שֶׁחָל שִׁבְיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּעֶרֶב הָרֶגֶל, וְלֹא גִּלַּח - אַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לְגַלֵּחַ בַּמּוֹעֵד, מֻתָּר לְגַלֵּחַ לְאַחַר הַמּוֹעֵד; שֶׁהֲרֵי בָּטְלָה גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים, וְיֵשׁ לוֹ לְגַלֵּחַ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה.

ח. הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ בְּתוֹךְ הָרֶגֶל - לֹא חָלָה עָלָיו אֲבֵלוּת כְּלָל, וְאֵינוֹ נוֹהֵג אֲבֵלוּת בָּרֶגֶל; אֶלָּא לְאַחַר הָרֶגֶל מַתְחִיל לִמְנוֹת שִׁבְעָה, וְנוֹהֵג בָּהֶם כָּל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת, וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים מִיּוֹם הַקְּבוּרָה, וְנוֹהֵג בִּשְׁאָר הַשְּׁלֹשִׁים בְּכָל גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים.

ט. הַמְּקוֹמוֹת שֶׁעוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים, מוֹנֶה הַשִּׁבְעָה מִיּוֹם טוֹב שֵׁנִי הָאַחֲרוֹן; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נוֹהֵג בּוֹ אֲבֵלוּת, הוֹאִיל וּמִדִּבְרֵיהֶם הוּא, עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וּמוֹנֶה מֵאַחֲרָיו שִׁשָּׁה יָמִים בִּלְבַד; וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַקְּבוּרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

י. הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן, אוֹ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל עֲצֶרֶת - נוֹהֵג בּוֹ אֲבֵלוּת; הוֹאִיל וְיוֹם טוֹב שֵׁנִי מִדִּבְרֵיהֶם, וַאֲבֵלוּת יוֹם רִאשׁוֹן מִן הַתּוֹרָה - יְדֻחֶה עֲשֵׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, מִפְּנֵי עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה. אֲבָל אִם קָבַר בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֵינוֹ נוֹהֵג בּוֹ אֲבֵלוּת; שֶׁשְּׁנֵיהֶם כְּיוֹם אֶחָד אָרֹךְ, מֵהַטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ.

פֶּרֶק יא

א. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֲבֵלוּת בַּמּוֹעֵד, קוֹרֵעַ עַל מֵתוֹ בַּמּוֹעֵד, וְחוֹלֵץ כְּתִפּוֹ [ממקום הקריעה], וּמַבְרִין [מאכילים] אֶת הָאֲבֵלִים [סעודות היום הראשון] לֶחֶם בַּמּוֹעֵד. כָּל אֵלּוּ - בְּחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד; אֲבָל בְּיוֹם טוֹב, אֲפִלּוּ בְּיוֹם שֵׁנִי - אֵין קוֹרְעִין, וְלֹא חוֹלְצִין, וְלֹא מַבְרִין.

ב. אֵין קוֹרְעִין בַּמּוֹעֵד וְלֹא חוֹלְצִין, אֶלָּא הַקְּרוֹבִים שֶׁחַיָּבִין בְּאֵבֶל, אוֹ הַקּוֹרֵעַ וְחוֹלֵץ עַל הֶחָכָם, אוֹ עַל אָדָם כָּשֵׁר, אוֹ מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּשָׁעַת יְצִיאַת נְשָׁמָה. וּמַבְרִין הַכֹּל עַל הֶחָכָם בַּמּוֹעֵד בְּתוֹךְ הָרַחְבָה [- ככר העיר], כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּבְרִין אֶת הָאֲבֵלִים - שֶׁהַכֹּל אֲבֵלִים עָלָיו.

ג. כְּשֶׁמַּבְרִין אֶת הָאֲבֵלִים בַּמּוֹעֵד, אֵין מַבְרִין אֶלָּא עַל מִטּוֹת זְקוּפוֹת, וְאֵין אוֹמְרִין בִּרְכַּת אֲבֵלִים בַּמּוֹעֵד. אֲבָל עוֹמְדִין בַּשּׁוּרָה, וּמְנַחֲמִין וְנִפְטָרִין. וְאֵין מַנִּיחִין אֶת הַמִּטָּה בָּרְחוֹב, שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל אֶת הַפֶּתִי בַּמּוֹעֵד - שֶׁהַמּוֹעֵד אָסוּר בְּסֶפֶד וְתַעֲנִית. וְכֵן אֵין מְלַקֵּט עַצְמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ בַּמּוֹעֵד, שֶׁאֲבָל הוּא לוֹ; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר קְרוֹבִים. וְכֵן אֵין מַסְפִּידִין אֶת הַמֵּת בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים, וְלֹא בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים; אֲבָל נוֹהֲגִין בָּהֶם כָּל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת. וּמֻתָּר לִסְפֹּד לִפְנֵי חֲנֻכָּה וּפוּרִים, וּלְאַחֲרֵיהֶם.

ד. הַנָּשִׁים בַּמּוֹעֵד, מְעַנּוֹת [מבואר להלן] אֲבָל לֹא מְטַפָּחוֹת [כף אל כף]; וּבְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וַחֲנֻכָּה וּפוּרִים, מְעַנּוֹת וּמְטַפָּחוֹת. אֲבָל אֵין מְקוֹנְנוֹת, לֹא בָּזֶה וְלֹא בָּזֶה. נִקְבַּר הַמֵּת, לֹא מְעַנּוֹת וְלֹא מְטַפָּחוֹת.

ה. אֵיזֶה הוּא עִנּוּי? - שֶׁכֻּלָּן עוֹנוֹת [דברי הספד] כְּאַחַת. קִינָה - אַחַת אוֹמֶרֶת, וְכֻלָּן עוֹנוֹת אַחֲרֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלַמְּדָנָה בְנֹתֵיכֶם נְהִי, וְאִשָּׁה רְעוּתָהּ קִינָה". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר הָעָם שֶׁמֵּתוּ. אֲבָל תַּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁמֵּת - סוֹתְרִין

אוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים וְרֹאשֵׁי חֳדָשִׁים; אֲבָל לֹא בְּיוֹם טוֹב שֶׁנִּי. וְאֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ בְּיָמִים אֵלּוּ, אֶלָּא בְּפָנָיו; נִקְבַּר, אֲסוּרִין בְּסֵפֶד. וְיוֹם שְׁמוּעָתוֹ, כְּפָנָיו הוּא; וְסוֹפְדִין אוֹתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא רְחוֹקָה.

ו. לֹא תֵּעוֹרֵר אִשָּׁה עַל מֵת שֶׁלָּהּ [ע"י ספדן] שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם לֶחָג, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא הֶחָג וְהֵם דָּוִים [מצטערים]; שֶׁאֵין הַמֵּת מִשְׁתַּכֵּחַ מִן הַלֵּב שְׁלֹשִׁים יוֹם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמֵת יָשָׁן; אֲבָל אִם מֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם סָמוּךְ לֶחָג, מְעוֹרֶרֶת.

ז. שִׁבְעַת יְמֵי הַחֲתָנוּת, חֲרֵי הֵן כְּרֶגֶל. וּמִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בְּתוֹךְ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה - אֲפִלּוּ אָבִיו וְאִמּוֹ - מַשְׁלִים יְמֵי הַשִּׁמְחָה, וְאַחַר כָּךְ נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת; וּמוֹנֶה הַשְּׁלֹשִׁים מֵאַחַר שִׁבְעַת יְמֵי הַשִּׁמְחָה.

ח. הֵכִין כָּל צָרְכֵי הַסְּעוּדָה וְאָפָה פִּתּוֹ וְטָבַח טִבְחוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ לַשִּׁמְחָה, וּמֵת לוֹ מֵת קֹדֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לַשִּׁמְחָה - אִם לֹא נָתַן מַיִם עַל גַּבֵּי בָּשָׂר - מוֹכֵר הַבָּשָׂר וְהַפַּת, וְנוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת; וְאַחַר כָּךְ נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה. וְאִם נָתַן מַיִם עַל גַּבֵּי בָּשָׂר, שֶׁחֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְמָכֹר אוֹתוֹ - מַכְנִיסִין אֶת הַמֵּת לְחֶדֶר, וְאֶת הֶחָתָן וְאֶת הַכַּלָּה לַחֻפָּה, וּבוֹעֵל בְּעִילַת מִצְוָה, וּפוֹרֵשׁ. וְנוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, וְאַחַר כָּךְ נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת. וְכָל אוֹתָם הַיָּמִים, נוֹהֵג בִּדְבָרִים שֶׁבְּצִנְעָה כְּשַׁבָּת; לְפִיכָךְ, הוּא יָשֵׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים, וְהִיא יְשֵׁנָה בֵּין הַנָּשִׁים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשַּׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ. וְאֵין מוֹנְעִין תַּכְשִׁיטֵי מִן הַכַּלָּה כָּל שִׁלֹּשִׁים יוֹם. הָיָה בְּמָקוֹם שֶׁאִפְשָׁר לְמָכֹר הַבָּשָׂר, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן עָלָיו מַיִם - מוֹכֵר, וְנוֹהֵג אֲבֵלוּת תְּחִלָּה; הָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְמָכֹר הַבָּשָׂר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן עָלָיו מַיִם - נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה תְּחִלָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמֵּת אָבִיו שֶׁל חָתָן אוֹ אִמּוֹ שֶׁל כַּלָּה, אֲבָל אִם מֵת אֲבִיהָ שֶׁל כַּלָּה, אוֹ אִמּוֹ שֶׁל חָתָן, אוֹ שְׁאָר קְרוֹבֵיהֶם - נוֹהֲגִין שִׁבְעַת יְמֵי הָאֵבֶל תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ תִּכָּנֵס לַחֻפָּה, וְיִנָּהֲגוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה.

יום חמישי כ' שבט ה'תשע"ג

פֶּרֶק יב

א. הַהֶסְפֵּד, כְּבוֹד הַמֵּת הוּא; לְפִיכָךְ, כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין [- ספדנים] וְהַמְקוֹנְנִים וְהַמְקוֹנְנוֹת עַד שֶׁיִּתֵּן שְׂכַר הַמְקוֹנְנִים וְיִסְפְּדוּ אוֹתוֹ. וְאִם צִוָּה: 'אַל תִּסְפְּדוּהוּ', אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ. אֲבָל אִם צִוָּה שֶׁלֹּא יִקָּבֵר - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהַקְּבוּרָה מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ".

ב. כָּל הַמִּתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּדוֹ שֶׁל חָכָם, אֵינוֹ מַאֲרִיךְ יָמִים. וְכָל הַמִּתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּד אָדָם כָּשֵׁר, רָאוּי לְקָבְרוֹ בְּחַיָּיו; וְכָל הַמּוֹרִיד דְּמָעוֹת עַל אָדָם כָּשֵׁר, חֲרֵי שְׁכָרוֹ עַל כָּךְ שָׁמוּר אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

ג. אֵין מַנִּיחִין סֵפֶר תּוֹרָה עַל מִטָּתוֹ שֶׁל חָכָם, וְאֵין מְשַׁנִּין [- מעבירים] אוֹתוֹ מִמִּטָּה לְמִטָּה, וְאֵין מוֹצִיאִין מִטָּתוֹ אֶלָּא דֶּרֶךְ פְּתָחִים, לֹא שֶׁיִּשְׁלְשְׁלוּ אוֹתָהּ דֶּרֶךְ גַּג. וּבִשְׁאָר הָעָם, מֵתָר לַעֲשׂוֹת.

ד. אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁבְעָה מַעֲמָדוֹת וְשִׁבְעָה מוֹשָׁבוֹת לַמֵּת [- בחזרה מהקבורה]; וְאֵין עוֹשִׂין מַעֲמָד וּמוֹשָׁב בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וְאֵין עוֹשִׂין אֶלָּא בִּקְרוֹבִים. וְאֵין עוֹשִׂין אֶלָּא בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וּבְבֵית הַקְּבָרוֹת, וּבְמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ. כֵּיצַד עוֹשִׂין בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ? מַעֲמִידִין שָׁאָר הַקְּרוֹבִים וּבְנֵי מִשְׁפָּחָה שֶׁאֵינָן בְּנֵי אֲבֵל, וְאוֹמְרִין לִפְנֵיהֶם דִּבְרֵי קִינוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן; וְאַחַר כָּךְ אוֹמְרִין: 'שְׁבוּ, יְקָרִים, שְׁבוּ'! וְאוֹמְרִין לִפְנֵיהֶם דְּבָרִים אֲחֵרִים כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין; וְאַחַר כָּךְ אוֹמְרִין: 'עִמְדוּ, יְקָרִים, עִמְדוּ'! וְאוֹמְרִין כְּשֶׁהֵם עוֹמְדִין. וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר כָּךְ שִׁבְעָה פְּעָמִים.

ה. כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין מַעֲמָד וּמוֹשָׁב לָאֲנָשִׁים בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ, כָּךְ עוֹשִׂין לַנָּשִׁים; וּמַסְפִּידִין אֶת הַנָּשִׁים כָּאֲנָשִׁים בְּכָל מָקוֹם. אֲבָל אֵין מַנִּיחִין מִטַּת הָאִשָּׁה בָּרְחוֹב לְעוֹלָם, שֶׁזֶּה גִּנּאי לָאִשָּׁה; אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָתָהּ, קְבוּרָתָהּ.

ו. הַמְלַקֵּט עֲצָמוֹת - אֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶן קִינִים וּנְהִי, וְלֹא בְּרִכַּת אֲבֵלִים, וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. אֲבָל אוֹמְרִין עֲלֵיהֶם דִּבְרֵי שֶׁבַח לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְדִבְרֵי כִּבּוּשִׁים.

ז. הַמְפַנֶּה אֲרוֹנוֹ שֶׁל מֵת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - אִם שִׁדְּרוֹ שֶׁל מֵת קַיָּם - עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאוֹמְרִים עָלָיו בְּרִכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים, וּמַסְפִּידִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱבִירוּהוּ לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם אֵין שִׁדְּרוֹ קַיָּמֶת - אֵין מַסְפִּידִין אוֹתוֹ, וְאֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִין עָלָיו לֹא בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. וְאֵלּוּ הֵן בִּרְכַּת אֲבֵלִים? - דְּבָרִים שֶׁאוֹמְרִים בְּבֵית הָאֵבֶל; תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים - שֶׁאוֹמְרִין בְּשׁוּרָה.

ח. הַמְלַקֵּט עַצְמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ - חֲרֵי זֶה מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ; וְלָעֶרֶב אֵין מִתְאַבֵּל, אֲפִלּוּ צְרוּרִין לוֹ בִּסְדִינוֹ. וְאֵין אוֹמְרִין עֲלֵיהֶם קִינוֹת.

ט. אֵין מַסְפִּידִין אֶת הַקְּטַנִּים. וּבֶן כַּמָּה שָׁנִים יִהְיֶה רָאוּי לְהֶסְפֵּד? בְּנֵי עֲנָיִים אוֹ בְּנֵי זְקֵנִים - בְּנֵי חָמֵשׁ, וּבְנֵי עֲשִׁירִים - בְּנֵי שֵׁשׁ; אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת.

י. תִּינוֹק שֶׁמֵּת - כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם - יוֹצֵא בְּחִיק [- בידים], וְנִקְבָּר בְּאִשָּׁה אַחַת וּבִשְׁנֵי אֲנָשִׁים; אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד וּבִשְׁתֵּי נָשִׁים, מִפְּנֵי הַיִּחוּד. וְאֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים, וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. בֶּן שְׁלֹשִׁים יוֹם גְּמוּרִים - יוֹצֵא בִּגְלוֹסְקָמָא [- ארון] קְטַנָּה הַנִּטֶּלֶת בַּאֲגַפַּיִם [- בזרועות], וְעוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים. בֶּן שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, יוֹצֵא בְּמִטָּה.

יא. כָּל הַיּוֹצֵא בְּמִטָּה, רַבִּים מַצְהִיבִין [- מצטערים] עָלָיו; וְכָל שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא בְּמִטָּה, אֵין רַבִּים מַצְהִיבִין עָלָיו. וְכָל הַנִּפְצָע [- מוכר] לָרַבִּים, רַבִּים מִתְעַסְּקִין בּוֹ; וְכָל שֶׁאֵינוֹ נִפְצָע לָרַבִּים, אֵין הָרַבִּים חַיָּבִין לְהִתְעַסֵּק בּוֹ. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ נָשִׁים לָצֵאת לִפְנֵי הַמִּטָּה, יוֹצְאוֹת לִפְנֵי הַמִּטָּה; לְאַחַר הַמִּטָּה, יוֹצְאוֹת לְאַחַר הַמִּטָּה.

יב. הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת [- הכנענים] - אֵין מַסְפִּידִים אוֹתָם,

וְאֵין עוֹמְדִין עֲלֵיהֶם בְּשׁוּרָה; וְאֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם בִּרְכַּת אֲבֵלִים, וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים, אֶלָּא אוֹמְרִין לוֹ כְּשֵׁם שֶׁאוֹמְרִין לוֹ עַל שׁוֹרוֹ וְעַל חֲמוֹרוֹ שֶׁמֵּת: 'הַמָּקוֹם יְמַלֵּא חִסְרוֹנְךָ'.

פֶּרֶק יג

א. כֵּיצַד מְנַחֲמִין אֶת הָאֲבֵלִים? אַחַר שֶׁקּוֹבְרִין אֶת הַמֵּת, מִתְקַבְּצִין הָאֲבֵלִים וְעוֹמְדִין בְּצַד בֵּית הַקְּבָרוֹת, וְכָל הַמְּלַוִּין אֶת הַמֵּת עוֹמְדִין סָבִיב לָהֶם, שׁוּרָה לִפְנֵי שׁוּרָה, וְאֵין שׁוּרָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה, וְאֵין אֲבֵלִים מִן הַמִּנְיָן.

ב. הָאֲבֵלִים עוֹמְדִין לִשְׂמֹאל הַמְנַחֲמִין, וְכָל הַמְנַחֲמִין בָּאִין אֵצֶל הָאֲבֵלִים אֶחָד אֶחָד, וְאוֹמְרִים לָהֶן: 'תְּנֻחָמוּ מִן הַשָּׁמַיִם'; וְאַחַר כָּךְ הוֹלֵךְ הָאָבֵל לְבֵיתוֹ. וּבְכָל יוֹם וָיוֹם מִשְּׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת, בָּאִין בְּנֵי בְּנֵי אָדָם לְנַחֲמוֹ, בֵּין שֶׁבָּאוּ פָּנִים חֲדָשׁוֹת [שלא ניחמוהו], בֵּין שֶׁלֹּא בָּאוּ.

ג. הָאָבֵל מֵסֵב בְּרֹאשׁ; וְאֵין הַמְנַחֲמִין רַשָּׁאִין לֵישֵׁב אֶלָּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּשְׁבוּ אִתּוֹ לָאָרֶץ". וְאֵין רַשָּׁאִין לוֹמַר דָּבָר, עַד שֶׁיִּפְתַּח הָאָבֵל תְּחִלָּה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵין דֹּבֵר אֵלָיו דָּבָר", וּכְתִיב: "אַחֲרֵי כֵן פָּתַח אִיּוֹב אֶת פִּיהוּ, וַיְקַלֵּל אֶת יוֹמוֹ וַיַּעַן אֱלִיפַז". וְכֵינָן שֶׁנִּעְנַע רֹאשׁוֹ - שׁוּב אֵין הַמְנַחֲמִין רַשָּׁאִין לֵישֵׁב אֶצְלוֹ, שֶׁלֹּא יַטְרִיחוּהוּ יוֹתֵר מִדַּי.

ד. מֵת שֶׁאֵין לוֹ אֲבֵלִים לְהִתְנַחֵם - בָּאִים עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם כְּשֵׁרִין, וְיוֹשְׁבִין בִּמְקוֹמוֹ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הָאֲבֵלוּת, וְשָׁאַר הָעָם מִתְקַבְּצִין עֲלֵיהֶם. וְאִם לֹא הָיוּ שָׁם עֲשָׂרָה קְבוּעִין בְּכָל יוֹם וָיוֹם - מִתְקַבְּצִין עֲשָׂרָה מִשְּׁאָר הָעָם, וְיוֹשְׁבִין בִּמְקוֹמוֹ.

ה. הַכֹּל חַיָּבִין לַעֲמֹד בִּפְנֵי נָשִׂיא [כשנכנס לביהמ"ד], חוּץ מֵאָבֵל וְחוֹלֶה; וּלְכָל הָעוֹמֵד מִפָּנָיו אוֹמֵר אָדָם: 'שֵׁב', חוּץ מֵאָבֵל וְחוֹלֶה - שֶׁמִּשְׁמַע: יֵשֵׁב בְּאֶבְלוֹ, יֵשֵׁב בְּחָלְיוֹ.

ו. מְכַבְּדִין [מטאטאים] וּמְרַבְּצִין [שוטפים] בְּבֵית הָאֵבֶל, וּמְדִיחִין קְעָרוֹת וְכוֹסוֹת וְקִיתוֹנוֹת [כדים] וּצְלוֹחִיוֹת, וּמַדְלִיקִין אֶת הַנֵּרוֹת; אֲבָל אֵין מְבִיאִין שָׁם לֹא אֶת הַמְגַמָּר [קטורת], וְלֹא אֶת הַבְּשָׂמִים.

ז. אֵין מוֹלִיכִין לְבֵית הָאֵבֶל הַמַּאֲכָל שֶׁמַּבְרִין בּוֹ [- מאכילים ביום הראשון לאבל], לֹא בִּכְלֵי כֶּסֶף וְלֹא בִּכְלֵי שַׁעַם [- מעץ אלון] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֶלָּא בִּכְלֵי נְסָרִים שֶׁל עֲרָבָה קְלוּפָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ. וְאֵין מַשְׁקִין בִּזְכוּכִית לְבָנָה אֶלָּא בִּצְבוּעָה, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת הָעֲנִיִּים שֶׁאֵין יֵינוֹתֵיהֶן טוֹבוֹת.

ח. אֵין שׁוֹתִין בְּבֵית הָאֵבֶל יַיִן עַל עֲשָׂרָה כּוֹסוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד - שְׁלֹשָׁה קֹדֶם אֲכִילָה, וּשְׁלֹשָׁה בְּתוֹךְ אֲכִילָה, וְאַרְבָּעָה אַחַר אֲכִילָה; וְלֹא יוֹסִיף, שֶׁמָּא יִשְׁתַּכֵּר.

ט. אֵין אוֹמְרִין שְׁמוּעָה [- הלכה] וְהַגָּדָה בְּבֵית הָאֵבֶל, אֶלָּא יוֹשְׁבִין דָּוִין [- מצטערים]. וְכֵן אֵין אוֹמְרִין בִּפְנֵי הַמֵּת, אֶלָּא דְּבָרִים [- צרכים] שֶׁל מֵת; אֲבָל לַעֲסֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה בְּפָנָיו, אוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אָסוּר.

י. אֵין בּוֹכִין עַל הַמֵּת יֶתֶר עַל שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְאֵין מַסְפִּידִין יֶתֶר עַל שִׁבְעָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר הָעָם. אֲבָל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, הַכֹּל לְפִי רֹב חָכְמָתָן; וְאֵין בּוֹכִין עֲלֵיהֶן וּמַסְפִּידִין אֶלָּא רֹב רַבָּנוּתָן, וּכְתִיב: יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם - שֶׁאֵין לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וּכְתִיב: "וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְכִי אֵבֶל מֹשֶׁה". וְכֵן אֵין מַסְפִּידִין יֶתֶר עַל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ - אֵין לָנוּ בְּחָכְמָה גָּדוֹל מֵרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, וּשְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ נִסְפַּד. וְכֵן חָכָם שֶׁבָּאָה שְׁמוּעָתוֹ לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ.

יא. אַל יִתְקַשֶּׁה אָדָם עַל מִטּוֹ יֶתֶר מִדַּי [באבלות] - שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּבְכּוּ לַמֵּת, וְאַל תָּנֻדוּ לוֹ", כְּלוֹמַר: יֶתֶר מִדַּי; שֶׁזֶּה הוּא מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְהַמְצַעֵר עַצְמוֹ עַל מִנְהָג הָעוֹלָם, הֲרֵי זֶה טִפֵּשׁ. אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? שִׁלְשָׁה לִבְכִי, שִׁבְעָה לְהֶסְפֵּד, שְׁלֹשִׁים יוֹם לְתִסְפֹּרֶת וְלִשְׁאָר הַחֲמִשָּׁה.

יב. כָּל מִי שֶׁלֹּא מִתְאַבֵּל כְּמוֹ שֶׁצִּוּוּ חֲכָמִים, הֲרֵי זֶה אַכְזָרִי; אֶלָּא יִפְחַד וְיִדְאַג וִיפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו, וְיַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה. וְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁמֵּת, תִּדְאַג כָּל הַחֲבוּרָה כֻּלָּהּ. כָּל שִׁלְשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים, יִרְאֶה אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ חֶרֶב מֻנַּחַת לוֹ עַל כְּתֵפוֹ; מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד שִׁבְעָה, מֻנַּחַת בְּקֶרֶן זָוִית; מִכָּאן וָאֵילָךְ, עוֹבֶרֶת כְּנֶגְדּוֹ בַּשּׁוּק. כָּל זֶה כְּדֵי לְהָכִין עַצְמוֹ לַחֲזֹר [בתשובה], וְיֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ, וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "הָכִיתָ אֹתָם וְלֹא חָלוּ"; מִכְּלָל, שֶׁצָּרִיךְ לְהָקִיץ וְלָחוּל.

פֶּרֶק יד

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם לְבַקֵּר חוֹלִים, וּלְנַחֵם אֲבֵלִים, וּלְהוֹצִיא הַמֵּת, וּלְהַכְנִיס הַכַּלָּה [לחופה], וּלְלַוּוֹת הָאוֹרְחִים, וְלַעֲסֹק בְּכָל צָרְכֵי הַקְּבוּרָה, לָשֵׂאת עַל הַכָּתֵף, וְלֵילֵךְ לְפָנָיו, וְלִסְפֹּד, וְלַחְפֹּר, וְלִקְבֹּר; וְכֵן לְשַׂמֵּחַ הֶחָתָן וְהַכַּלָּה, וּלְסַעֲדָם בְּכָל צָרְכֵיהֶם. וְאִלּוּ הֵם גְּמִילוּת חֲסָדִים שֶׁבְּגוּפוֹ, שֶׁאֵין לָהֶן שִׁעוּר. ו אַף עַל פִּי שֶׁכָּל מִצְוֹת אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם, הֲרֵי הֵם בִּכְלַל "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ". כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאַתָּה רוֹצֶה שֶׁיַּעֲשׂוּ אוֹתָם לְךָ אֲחֵרִים, עֲשֵׂה אוֹתָם אַתָּה לְאָחִיךָ בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת.

ב. שָׂכַר הַלִּוּוּי [של אורח] מְרֻבֶּה מִן הַכֹּל; וְהוּא הַחֹק שֶׁחָקְקוּ אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְדֶרֶךְ הַחֶסֶד שֶׁנָּהַג בָּהּ - מַאֲכִיל עוֹבְרֵי דְּרָכִים, וּמַשְׁקֶה אוֹתָם, וּמְלַוֶּה אוֹתָם. וּגְדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים מֵהַקְבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּרְא, וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים". וְלִוּוּיָם, יוֹתֵר מֵהַכְנָסָתָם; אָמְרוּ חֲכָמִים: 'כָּל שֶׁאֵינוֹ מְלַוֶּה, כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים'.

ג. [בי"ד -] כּוֹפִין לְלַוָּיָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁכּוֹפִין לִצְדָקָה. וּבֵית דִּין הָיוּ מִתְקַנִּין שְׁלוּחִין לְלַוּוֹת אָדָם הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם; וְאִם נִתְעַצְּלוּ בְּדָבָר זֶה, מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שָׁפְכוּ דָּמִים. אֲפִלּוּ הַמְלַוֶּה אֶת חֲבֵרוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בָּעִיר, יֵשׁ לוֹ שָׂכָר מְרֻבֶּה. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הַלְוָיָה שֶׁחַיָּב אָדָם בָּהּ? הָרַב לַתַּלְמִיד, עַד עִבּוּרָהּ שֶׁל עִיר [ע' אמה מחוץ לעיר]; וְהָאִישׁ לַחֲבֵרוֹ, עַד תְּחוּם הַשַּׁבָּת. וְהַתַּלְמִיד לָרַב, עַד פַּרְסָה; וְאִם הָיָה רַבּוֹ מֻבְהָק, עַד שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת.

ד. בִּקּוּר חוֹלִים - מִצְוָה עַל הַכֹּל; אֲפִלּוּ גָּדוֹל מְבַקֵּר אֶת הַקָּטָן. וּמְבַקְּרִין פְּעָמִים הַרְבֵּה בַּיּוֹם; וְכָל הַמּוֹסִיף, הֲרֵי זֶה

מְשֻׁבָּח - וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ. וְכָל הַמְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, כְּאִלּוּ נָטַל חֵלֶק מֵחֶלְיוֹ, וְהֵקֵל מֵעָלָיו; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְבַקֵּר, כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים.

ה. אֵין מְבַקְּרִין אֶת הַחוֹלֶה, אֶלָּא מִיּוֹם שְׁלִישִׁי וָהָלְאָה; וְאִם קָפַץ עָלָיו הַחֹלִי, וְהִכְבִּיד - מְבַקְּרִין אוֹתוֹ מִיָּד. וְאֵין מְבַקְּרִין לֹא בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת בַּיּוֹם, וְלֹא בְּשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן [- בהן] מִתְעַסְּקִין בְּצָרְכֵי הַחוֹלֶה. וְאֵין מְבַקְּרִין לֹא חוֹלֵי מֵעַיִם, וְלֹא חוֹלֵי הָעַיִן, וְלֹא מְחוֹשֵׁי הָרֹאשׁ - מִפְּנֵי שֶׁהַבִּקּוּר קָשֶׁה לָהֶם.

ו. הַנִּכְנָס לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה - לֹא יֵשֵׁב לֹא עַל גַּבֵּי מִטָּה, וְלֹא עַל גַּבֵּי סַפְסָל, וְלֹא עַל גַּבֵּי כִּסֵּא, וְלֹא עַל גַּבֵּי מָקוֹם גָּבוֹהַּ, וְלֹא לְמַעְלָה מִמְּרַאֲשׁוֹתָיו; אֶלָּא מִתְעַטֵּף, וְיוֹשֵׁב לְמַטָּה מִמְּרַאֲשׁוֹתָיו, וּמְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים, וְיוֹצֵא.

ז. יֵרֶאֶה לִי, שֶׁנֶּחְמַת אֲבֵלִים קוֹדֶמֶת לְבִקּוּר חוֹלִים; שֶׁנִּחּוּם אֲבֵלִים גְּמִילוּת חֲסָדִים עִם הַחַיִּים וְעִם הַמֵּתִים.

ח. מִי שֶׁהָיָה לְפָנָיו מֵת וְכַלָּה - מַנִּיחַ אֶת הַכַּלָּה, וּמִתְעַסֵּק עִם הַמֵּת; וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל". מֵת וְכַלָּה שֶׁנִּפְגְּשׁוּ זֶה בָּזֶה בַּדֶּרֶךְ, מַעֲבִירִין אֶת הַמֵּת מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה; וְהַכֹּל עוֹבְרִין מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ.

ט. מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאַת הַמֵּת וּלְהַכְנָסַת הַכַּלָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵין לוֹ כָּל צָרְכּוֹ; אֲבָל יֵשׁ לוֹ כָּל צָרְכּוֹ, אֵין מְבַטְּלִין. וְכָל שֶׁאֵין מִתְעַסְּקִין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, חַיָּבִין לְהִתְעַסֵּק עִמּוֹ.

י. מֵת אֶחָד בָּעִיר - כָּל בְּנֵי הָעִיר אֲסוּרִין בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, עַד שֶׁיְּקַבְּרוּהוּ; וְאִם יֵשׁ לוֹ מִי שֶׁיִּתְעַסֵּק בִּצְרָכָיו, מְתָּרִין.

יא. תַּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁמֵּת - אֲפִלּוּ הָיוּ עִמּוֹ עַד שִׁשִּׁים רִבּוֹא, מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאָתוֹ; הָיוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא, אֵין מְבַטְּלִין. וְאִם הָיָה מְלַמֵּד לַאֲחֵרִים - אֵין לוֹ שִׁעוּר, אֶלָּא מְבַטְּלִין הַכֹּל לְהוֹצָאָתוֹ.

יב. קוֹבְרִין מֵתֵי גּוֹיִם, וּמְנַחֲמִין אֲבֵלֵיהֶם, וּמְבַקְּרִין חוֹלֵיהֶם - מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם.

יג. בְּתֵי הַקְּבָרוֹת אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה. כֵּיצַד? אֵין אוֹכְלִין בָּהֶם, וְאֵין שׁוֹתִין בָּהֶם, וְאֵין עוֹשִׂין בָּהֶם מְלָאכָה, וְלֹא קוֹרִין בָּהֶם [מקרא], וְלֹא שׁוֹנִין בָּהֶם [משנה]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר - אֵין נֶאוֹתִין [נהנים] בָּהֶם, וְלֹא נוֹהֲגִין בָּהֶם קַלּוּת רֹאשׁ. לֹא יֵלֵךְ אָדָם בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל קֶבֶר, וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, וְסֵפֶר תּוֹרָה בִּזְרוֹעוֹ; וְלֹא יִתְפַּלֵּל שָׁם. וּבְרַחוֹק אַרְבַּע אַמּוֹת, מֻתָּר.

יד. הַמּוֹלִיךְ עֲצָמוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - לֹא יִתֵּן בְּדִיסְקָיָא [שק], וְלֹא יַנִּיחֵם עַל גַּבֵּי הַחֲמוֹר וְיִרְכַּב עֲלֵיהֶם; מִפְּנֵי שֶׁנּוֹהֵג בָּהֶן מִנְהַג בְּזָיוֹן. וְאִם הָיָה מִתְיָרֵא מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים אוֹ מִפְּנֵי הַלִּסְטִים - מֻתָּר.

טו. אֵין מְפַנִּין אֶת הַמֵּת מִקֶּבֶר לְקֶבֶר, אֲפִלּוּ מִבָּזוּי לִמְכֻבָּד; וְאִם הָיָה [הקבר המיועד] בְּתוֹךְ שֶׁדֵּהוּ [של מת] - מְפַנֶּהוּ, אֲפִלּוּ מִמְּכֻבָּד לְבָזוּי.

טז. וְאֵין קוֹבְרִין מֵת עַל גַּבֵּי מֵת, וְלֹא שְׁנֵי מֵתִים כְּאֶחָד - שְׁבָזְיוֹן הוּא. וְקָטָן הַיּוֹצֵא עִם אִמּוֹ, נִקְבָּר עִמָּהּ.

יז. עֲפַר הַקֶּבֶר אֵינוֹ אָסוּר בַּהֲנָיָה, שֶׁאֵין קַרְקַע עוֹלָם נֶאֱסָרֶת; אֲבָל קֶבֶר הַבִּנְיָן [- שבנוי מעל הקרקע], אָסוּר בַּהֲנָיָה.

יח. הַבּוֹנֶה קֶבֶר לְמֵת - לֹא נֶאֱסַר, עַד שֶׁיִּכָּנֵס בּוֹ הַמֵּת; אֲפִלּוּ הִטִּיל בּוֹ נֵפֶל, נֶאֱסַר בַּהֲנָיָה.

יט. נֶפֶשׁ [ציון] שֶׁנַּעֲשָׂה לְשֵׁם חַי [לכשימות], וְרִמָּה בּוֹ הַמֵּת, וְהוֹסִיף בּוֹ דִּימוֹס [שורת אבנים] אֶחָד לְשֵׁם הַמֵּת - אַף עַל פִּי שֶׁפְּנָּה הַמֵּת, הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה; וְאִם הִכִּיר אֶת הַתּוֹסֶפֶת - חוֹלֵץ אוֹתָהּ, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר. נַעֲשָׂה לְשֵׁם הַמֵּת - כֵּיוָן שֶׁהַטַּל בּוֹ הַמֵּת - נֶאֱסַר, אַף עַל פִּי שֶׁפְּנָּהוּ.

כ. הַבּוֹנֶה קֶבֶר לְאָבִיו, וְהָלַךְ וּקְבָרוֹ בְּקֶבֶר אַחֵר - הֲרֵי זֶה לֹא יִקְבֹּר בּוֹ מֵת אַחֵר עוֹלָמִית; וְהַקֶּבֶר הַזֶּה אָסוּר בַּהֲנָיָה, מִפְּנֵי כִּבּוּד אָבִיו.

כא. הַמֵּת אָסוּר בַּהֲנָיָה כֻּלּוֹ, חוּץ מִשְּׁעָרוֹ - שֶׁהוּא מֻתָּר בַּהֲנָיָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ גּוּפוֹ. וְכֵן אֲרוֹנוֹ וְכָל תַּכְרִיכָיו - אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה. אֲבָל כֵּלִים [בגדים] הַמּוּכָנִים לְתַכְרִיךְ, לֹא נֶאֶסְרוּ בַּהֲנָיָה; אֲפִלּוּ אָרַג בֶּגֶד לְמֵת - לֹא נֶאֱסַר עַד שֶׁיַּגִּיעַ בַּמִּטָּה הַנִּקְבֶּרֶת עִמּוֹ, שֶׁאֵין הַהֶזְמֵנָה [- הכנה] אוֹסֶרֶת.

כב. כָּל הַכֵּלִים שֶׁזּוֹרְקִין עַל הַמֵּת עַל הַמִּטָּה הַנִּקְבֶּרֶת עִמּוֹ - אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה, [גזירה -] שֶׁלֹּא יִתְחַלְּפוּ בְּתַכְרִיכִין.

כג. הָיוּ אָבִיו וְאִמּוֹ מְזֻרְקִין כֵּלִים בַּחֲמָתָם עַל הַמֵּת, מִצָּוָה עַל אַחֵרִים לְהַצִּילָם; וְאִם הִגִּיעוּ לַמִּטָּה הַנִּקְבֶּרֶת, אֵין מַצִּילִין אוֹתָם.

כד. מְלַמְּדִין אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא יְהֵא חַבְּלָן, וְלֹא יַפְסִיד אֶת הַכֵּלִים וְיַשְׁלִיכֵם לְחַבָּלָה. מוּטָב לִתֵּן אוֹתָן לַעֲנִיִּים, וְאַל יַשְׁלִיכֵם לְרַמָּה וְתוֹלֵעָה. וְכָל הַמַּרְבֶּה כֵּלִים עַל הַמֵּת, עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּשְׁחִית.

כה. מֶלֶךְ שֶׁמֵּת - עוֹקְרִין [גירסי פרסותיו של] סוּס שֶׁהָיָה רוֹכֵב עָלָיו, וְעֶגְלָה שֶׁהָיְתָה מוֹשֶׁכֶת בַּקָּרוֹן שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בּוֹ; מְנַשֵּׁר [חותך] פַּרְסוֹתֶיהָ מִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַטָּה, מָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה. וּמוֹשִׁיבִין יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ שִׁבְעַת יָמִים - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ", זֶה שֶׁהוֹשִׁיבוּ יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ. וְנִשְׁיָא שֶׁמֵּת, אֵין מְבַטְּלִין יְשִׁיבָתוֹ יָתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם.

כו. מֶלֶךְ אוֹ נָשִׂיא שֶׁמֵּת - יֵשׁ לָהֶם לִשְׂרֹף מִטָּתוֹ, וְכָל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ; וְאֵין בָּזֶה דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי, וְלֹא מִשּׁוּם הַשְׁחָתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּשְׁלוֹם תָּמוּת, (וּבְמִשְׂרְפוֹת) אֲבוֹתֶיךָ הַמְּלָכִים הָרִאשֹׁנִים יִשְׂרְפוּ לָךְ".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום שישי כ"א שבט ה'תשע"ג

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹות - עֶשֶׂר מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פָּרָטָן: (א) לְמַנּוֹת מֶלֶךְ מִיִּשְׂרָאֵל; (ב) שֶׁלֹּא יְמַנֶּה מִקֶּהָל גֵּרִים; (ג) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים; (ד) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים; (ה) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף

וְזָהָב; (ו) לְהַחֲרִים שִׁבְעָה עַמָּמִים; (ז) שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת מֵהֶם נְשָׁמָה; (ח) לִמְחוֹת זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק; (ט) לִזְכֹּר מַה שֶּׁעָשָׂה עֲמָלֵק; (י) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּחַ מַעֲשָׂיו הָרָעִים וַאֲרִיבָתוֹ בַּדֶּרֶךְ; (יא) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם; (יב) לִשְׁלֹחַ שָׁלוֹם לְיוֹשְׁבֵי הָעִיר כְּשֶׁצָּרִים עָלֶיהָ, וְלָדוּן בָּהּ כַּאֲשֶׁר מִפֹּרָשׁ בַּתּוֹרָה, אִם תַּשְׁלִים וְאִם לֹא תַּשְׁלִים; (יג) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ שָׁלוֹם מֵעַמּוֹן וּמוֹאָב בִּלְבַד, כְּשֶׁצָּרִים עֲלֵיהֶם; (יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית אִילָנֵי מַאֲכָל בַּמָּצוֹר; (טו) לְהַתְקִין יָד שֶׁיְּצָאוּ בוֹ בַּעֲלֵי הַמַּחֲנֶה לְהִפָּנוֹת בּוֹ; (טז) לְהַתְקִין יָתֵד לַחְפֹּר בּוֹ; (יז) לִמְשֹׁחַ כֹּהֵן לְדַבֵּר בְּאָזְנֵי אַנְשֵׁי הַצָּבָא בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה; (יח) לִהְיוֹת מְאֹרָשׂ וּבוֹנֶה בְּנָיו וְנוֹטֵעַ כֶּרֶם שְׁמֵחִין בְּקִנְיָנָן שָׁנָה תְּמִימָה, וּמַחְזִירִין אוֹתָן מִן הַמִּלְחָמָה; (יט) שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עֲלֵיהֶן דָּבָר, וְלֹא יֵצְאוּ אֲפִלּוּ לְצָרְכֵי הָעִיר וְצָרְכֵי הַגְּדוּד וְדוֹמֶה לָהֶן; (כ) שֶׁלֹּא לַעֲרֹץ וְלַחְזֹר לְאָחוֹר בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה; (כא) דִּין יָפַת תֹּאַר; (כב) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר יָפַת תֹּאַר; (כג) שֶׁלֹּא יִכְבְּשֶׁנָּה לְעַבְדוּת אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה. וּבְאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. שָׁלֹשׁ מִצְוֹות נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת כְּנִיסָתָן לָאָרֶץ - לְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ", וּלְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק", וְלִבְנוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְשִׁכְנוֹ תִדְרְשׁוּ, וּבָאתָ שָּׁמָּה".

ב. מִנּוּי מֶלֶךְ קוֹדֶם לְמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֹתִי שָׁלַח ה' לִמְשָׁחֲךָ לְמֶלֶךְ עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת עֲמָלֵק וְכוּ'", וְהַכְרָתַת זֶרַע עֲמָלֵק קוֹדֶמֶת לִבְנְיַן הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִּי יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ, וַה' הֵנִיחַ לוֹ מִסָּבִיב מִכָּל אֹיְבָיו, וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל נָתָן הַנָּבִיא: רְאֵה, אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וְגוֹ'". מֵאַחַר שֶׁהַקָּמַת הַמֶּלֶךְ מִצְוָה, לָמָּה לֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁשָּׁאֲלוּ מֶלֶךְ מִשְׁמוּאֵל? לְפִי שֶׁשָּׁאֲלוּ בְּתַרְעֻמֶת, וְלֹא שָׁאֲלוּ לְקַיֵּם הַמִּצְוָה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁקָּצוּ בִּשְׁמוּאֵל הַנָּבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא אֹתְךָ מָאָסוּ, כִּי אֹתִי מָאֲסוּ וְגוֹ'".

ג. אֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ תְּחִלָּה, אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים זְקֵנִים וְעַל פִּי נָבִיא - כֵּיהוֹשֻׁעַ שֶׁמִּנָּהוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וּבֵית דִּינוֹ, וּכְשָׁאוּל וְדָוִד שֶׁמִּנָּה אוֹתָם שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי וּבֵית דִּינוֹ.

ד. אֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ מִקְּהַל גֵּרִים, אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה דּוֹרוֹת - עַד שֶׁתִּהְיֶה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי, אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא". וְלֹא לְמַלְכוּת בִּלְבַד, אֶלָּא לְכָל שָׂרוּת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל - לֹא שַׂר צָבָא, וְלֹא שַׂר חֲמִשִּׁים אוֹ שַׂר עֲשָׂרָה, אֲפִלּוּ מְמֻנֶּה עַל אַמַּת [תעלת] הַמַּיִם שֶׁמְּחַלֵּק מְמֻנֶּה לַשַּׁדּוֹת; אֵין צָרִיךְ לוֹמַר דַּיָּן אוֹ נָשִׂיא, שֶׁלֹּא יְהֵא אֶלָּא מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" - כָּל מִשִּׂימוֹת שֶׁאַתָּה מֵשִׂים עָלֶיךָ, לֹא יִהְיוּ אֶלָּא "מִקֶּרֶב אַחֶיךָ".

ה. אֵין מַעֲמִידִין אִשָּׁה בַּמַּלְכוּת - שֶׁנֶּאֱמַר: "עָלֶיךָ מֶלֶךְ", וְלֹא מַלְכָּה; וְכֵן כָּל מִשִּׂימוֹת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, אֵין מְמֻנִּין בָּהֶם אֶלָּא אִישׁ.

ו. וְאֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ וְלֹא כֹהֵן גָּדוֹל - לֹא גָּרָע [- מקיז דם], וְלֹא סַפָּר, וְלֹא בַּלָּן, וְלֹא בָּרְסִי [- מעבד עורות]; לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵם פְּסוּלִין, אֶלָּא הוֹאִיל וְאֻמָּנוּתָם נִקְלָה [נבזה], הָעָם מְזַלְזְלִין בָּהֶם לְעוֹלָם. וּמִשֶּׁיַּעֲשֶׂה בְּמִלְאָכָה מֵאֵלּוּ יוֹם אֶחָד, נִפְסָל.

ז. כְּשֶׁמַּעֲמִידִין הַמֶּלֶךְ - מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת פַּךְ הַשֶּׁמֶן, וַיִּצֹק עַל רֹאשׁוֹ - וַיִּשָּׁקֵהוּ". מֵאַחַר שֶׁמּוֹשְׁחִין הַמֶּלֶךְ - חֲרֵי זֶה זוֹכֶה לוֹ וּלְבָנָיו לְעוֹלָם, שֶׁהַמַּלְכוּת יֵרָשָׁה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל". | הִנֵּיחַ בֵּן קָטָן - מְשַׁמְּרִין לוֹ הַמְלוּכָה עַד שֶׁיִּגְדַּל, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה יְהוֹיָדָע לְיוֹאָשׁ. וְכָל הַקּוֹדֵם בְּנַחֲלָה, קוֹדֵם לִירֻשַּׁת הַמְּלוּכָה; וְהַבֵּן הַגָּדוֹל, קוֹדֵם לַקָּטָן מִמֶּנּוּ. וְלֹא הַמַּלְכוּת בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַשָּׂרוֹת וְכָל הַמִּנּוּיִין שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל - יְרֻשָּׁה לִבְנוֹ וּלְבֶן בְּנוֹ עַד עוֹלָם; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה חָכָם, מְמֻלֶּא מְקוֹם אֲבוֹתָיו בְּחָכְמָה וּבִירְאָה. הָיָה מְמֻלָּא בִּירְאָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְמֻלָּא בְּחָכְמָה - מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בִּמְקוֹם אָבִיו, וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ; וְכָל מִי שֶׁאֵין בּוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם - אַף עַל פִּי שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה, אֵין מְמַנִּין אוֹתוֹ לְמִנּוּי מִן הַמִּנּוּיִין שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל. כֵּיוָן שֶׁנִּמְשַׁח דָּוִד - נָטָה בְּכֶתֶר מַלְכוּת, וַהֲרֵי הַמַּלְכוּת לוֹ וּלְבָנָיו הַזְּכָרִים הַכְּשֵׁרִים עַד עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּסְאֲךָ יִהְיֶה נָכוֹן עַד עוֹלָם". וְלֹא זָכָה אֶלָּא לְכְשֵׁרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי". אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא זָכָה אֶלָּא לְכְשֵׁרִים, לֹא תִּכְרֹת הַמַּלְכוּת מִזֶּרַע דָּוִד לְעוֹלָם; הִבְטִיחוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם יַעַזְבוּ בָנָיו בְּרִיתִי וּבְמִשְׁפָּטַי לֹא יֵלֵכוּן . . וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם, וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם, וְחַסְדִּי לֹא אָסִיר מֵעִמּוֹ".

ח. נָבִיא שֶׁהֶעֱמִיד מֶלֶךְ מִשְּׁאָר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, וְנִלְחָם מִלְחֲמוֹת ה' - חֲרֵי זֶה מֶלֶךְ, וְכָל מִצְוֹות הַמַּלְכוּת נוֹהֲגוֹת בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הַמַּלְכוּת לְדָוִד, וְיִהְיֶה מִבָּנָיו מֶלֶךְ; שֶׁהֲרֵי אֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי הֶעֱמִיד יָרָבְעָם, וְאָמַר לוֹ: "וְהָיָה, אִם (שָׁמוֹעַ) תִּשְׁמַע אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ וכוּ' וּבָנִיתִי לְךָ בֵּית נֶאֱמָן כַּאֲשֶׁר בָּנִיתִי לְדָוִד וכוּ'"; וְאָמַר לוֹ אֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי: "וְלִבְנוֹ אֶתֵּן שֵׁבֶט אֶחָד - לְמַעַן הֱיוֹת נִיר לְדָוִד עַבְדִּי כָּל הַיָּמִים לְפָנַי, בִּירוּשָׁלַיִם". **ט.** מַלְכֵי בֵּית דָּוִד - הֵם הָעוֹמְדִים לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּסְאֲךָ יִהְיֶה נָכוֹן עַד עוֹלָם". אֲבָל אִם יַעֲמֹד מֶלֶךְ מִשְּׁאָר יִשְׂרָאֵל - תִּפָּסֵק הַמַּלְכוּת מִבֵּיתוֹ, שֶׁהֲרֵי לְיָרָבְעָם נֶאֱמַר: "אַף לֹא כָל הַיָּמִים".

י. אֵין מוֹשְׁחִין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, אֶלָּא בְּשֶׁמֶן אַפַרְסְמוֹן. וְאֵין מְמַנִּין אוֹתָן בִּירוּשָׁלַיִם לְעוֹלָם, אֶלָּא מֶלֶךְ יְרוּשָׁלַיִם מִזֶּרַע דָּוִד, וְאֵין מוֹשְׁחִין בָּהּ [בירושלים] אֶלָּא זֶרַע דָּוִד.

יא. כְּשֶׁמּוֹשְׁחִין מַלְכֵי בֵּית דָּוִד - אֵין מוֹשְׁחִין אוֹתָן, אֶלָּא עַל הַמַּעְיָן.

יב. וְאֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ; אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה שָּׁם מַחֲלֹקֶת [על מלכותו], אוֹ מִלְחָמָה [מרגנים אחריו] - מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ, כְּדֵי לְסַלֵּק הַמַּחֲלֹקֶת. לְפִיכָךְ מָשְׁחוּ שְׁלֹמֹה מִפְּנֵי

מַחֲלֹקֶת אֲדֹנִיָּה, וְיוֹאָשׁ מִפְּנֵי עֲתַלְיָה, וּמְשִׁחוּ יְהוֹאָחָז מִפְּנֵי יְהוֹיָקִים אֲחִיו.

פֶּרֶק ב

א. כָּבוֹד גָּדוֹל נוֹהֵגִין בַּמֶּלֶךְ, וּמְשִׁימִין לוֹ [- לכבודו] אֵימָה וְיִרְאָה בְּלֵב כָּל אָדָם - שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ", שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ. אֵין רוֹכְבִין עַל סוּסוֹ, וְאֵין יוֹשְׁבִין עַל כִּסְאוֹ, וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּשַׁרְבִיטוֹ, וְלֹא בְּכִתְרוֹ, וְלֹא בְּאֶחָד מִכָּל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ; וּכְשֶׁהוּא מֵת, כָּלָן [- כלי תשמישו] נִשְׂרָפִין לְפָנָיו. וְכֵן לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּעֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו וְשַׁמָּשָׁיו, אֶלָּא מֶלֶךְ אַחֵר; לְפִיכָךְ, אֲבִישַׁג הָיְתָה מֻתֶּרֶת לִשְׁלֹמֹה, וַאֲסוּרָה לַאֲדֹנִיָּה.

ב. אֲבָל אִשְׁתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, אֵינָהּ נִבְעֶלֶת לְאַחֵר לְעוֹלָם; אֲפִלּוּ הַמֶּלֶךְ, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ אוֹ גְּרוּשָׁתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אַחֵר.

ג. וְאָסוּר לִרְאוֹת אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא עָרֹם, וְלֹא כְּשֶׁהוּא מְסֻתָּפֵר, וְלֹא כְּשֶׁהוּא בְּבֵית הַמֶּרְחָץ, וְלֹא כְּשֶׁהוּא מְסֻתָּפֵג [מתנגב]. וְאֵינוֹ חוֹלֵץ [לאשת אחיו שמת בלא בנים] - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָרְקָה בְּפָנָיו", וְזֶה בִּזָּיוֹן; וַאֲפִלּוּ רָצָה, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ - שֶׁהַמֶּלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ, אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל. וְהוֹאִיל וְאֵינוֹ חוֹלֵץ, אֵינוֹ מְיַבֵּם; וְכֵן כֵּיוָן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְיַבֵּם אֶת אִשְׁתּוֹ - כָּךְ אֵין חוֹלְצִין לָהּ, אֶלָּא תֵּשֵׁב לְעוֹלָם בְּזִיקָתָהּ [- בקשרה לבעלה].

ד. מֵת לוֹ מֵת, אֵינוֹ יוֹצֵא מִפֶּתַח פַּלְטֵרִין [ארמון] שֶׁלּוֹ. וּכְשֶׁמַּבְרִין [מאכילין] אוֹתוֹ [- ביום הראשון לאבלו] - כָּל הָעָם מְסֻבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מֵסֵב עַל הַדַּרְגָּשׁ. וְאִם נִכְנַס לְעֲזָרָה, וְהָיָה מִזְרַע דָּוִד - יֵשֵׁב; שֶׁאֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד, וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה'".

ה. הַמֶּלֶךְ מְסֻתָּפֵר בְּכָל יוֹם, וּמְתַקֵּן עַצְמוֹ, וּמִתְנָאֶה בִּלְבוּשִׁין מְפֹאָרִים - שֶׁנֶּאֱמַר: "מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ". וְיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּת בַּפַּלְטֵרִין שֶׁלּוֹ, וּמֻשָּׂם כֶּתֶר בְּרֹאשׁוֹ. וְכָל הָעָם בָּאִין אֲלָיו בְּעֵת שֶׁיִּרְצֶה, וְעוֹמְדִין לְפָנָיו, וּמִשְׁתַּחֲוִים אַרְצָה. אֲפִלּוּ נָבִיא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ אַרְצָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא; וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל (פָּנָיו) אַרְצָה". אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל אֵינוֹ בָּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, אֶלָּא אִם רָצָה; וְאֵינוֹ עוֹמֵד לְפָנָיו, אֶלָּא הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד לִפְנֵי כֹּהֵן גָּדוֹל - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד, וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים". אַף עַל פִּי כֵן, מִצְוָה עַל כֹּהֵן גָּדוֹל לְכַבֵּד אֶת הַמֶּלֶךְ, וּלְהוֹשִׁיבוֹ, וְלַעֲמֹד מִפָּנָיו, כְּשֶׁיָּבוֹא לוֹ. וְלֹא יַעֲמֹד הַמֶּלֶךְ לְפָנָיו, אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים. וְכֵן מִצְוָה עַל הַמֶּלֶךְ לְכַבֵּד לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה, וּכְשֶׁיִּכָּנְסוּ לְפָנָיו הַסַּנְהֶדְרִין וַחֲכְמֵי יִשְׂרָאֵל, יַעֲמֹד לִפְנֵיהֶם, וְיוֹשִׁיבֵם בִּצְדּוֹ. וְכֵן הָיָה יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה עוֹשֶׂה - אֲפִלּוּ לְתַלְמִיד חֲכָמִים, הָיָה עוֹמֵד מִכִּסְאוֹ וּמְנַשְּׁקוֹ, וְקוֹרֵא לוֹ: רַבִּי וּמָרִי. בַּמֶּה דְּבָרִים? בִּזְמַן שֶׁיִּהְיֶה הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ לְבַדּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו, יַעֲשֶׂה זֶה וְכֵיוֹצֵא בּוֹ בְּצִנְעָה. אֲבָל בְּפַרְהֶסְיָא בְּפְנֵי הָעָם - לֹא יַעֲשֶׂה, וְלֹא יַעֲמֹד מִפְּנֵי אָדָם, וְלֹא יְדַבֵּר רַכּוּת, וְלֹא יִקְרָא לְאָדָם אֶלָּא בִּשְׁמוֹ, כְּדֵי שֶׁתִּהֵא יִרְאָתוֹ בְּלֵב הַכֹּל.

ו. כְּדֶרֶךְ שֶׁחָלַק לוֹ הַכָּתוּב הַכָּבוֹד הַגָּדוֹל, וְחִיֵּב הַכֹּל בְּכִבּוּדוֹ - כָּךְ צִוָּה לְהְיוֹת לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ שָׁפֵל וְחָלָל [- נבוב], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי". וְלֹא יִנְהֹג גַּסּוּת לֵב בְּיִשְׂרָאֵל יָתֵר מִדַּי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְבִלְתִּי רוּם לְבָבוֹ מֵאֲחָיו". וְיִהְיֶה חוֹנֵן וּמְרַחֵם לְקַטַנָּם וּגְדוֹלָם, וְיֵצֵא וְיָבוֹא בְּחֶפְצֵיהֶם וּבְטוֹבָתָם, וְיָחוּס עַל כְּבוֹד קָטָן שֶׁבַּקְּטַנִּים. וּכְשֶׁמְּדַבֵּר אֶל כָּל הַקָּהָל בִּלְשׁוֹן רַבִּים, יְדַבֵּר רַכּוּת - שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁמָעוּנִי אַחַי וַעַמִּי", וְאוֹמֵר: "אִם הַיּוֹם תִּהְיֶה לְעֶבֶד לָעָם הַזֶּה". ו לְעוֹלָם יִתְנַהֵג בַּעֲנָוָה יְתֵרָה - אֵין לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְנַחְנוּ מָה". וְיִסְבֹּל טָרְחָם וּמַשָּׂאָם וְתִלּוּנוֹתָם וְקִצְפָּם, "כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת הַיֹּנֵק". 'רוֹעֶה' קָרָאוֹ הַכָּתוּב, "לִרְעוֹת בְּיַעֲקֹב עַבְדּוֹ"; וְדַרְכּוֹ שֶׁל רוֹעֶה מִפֹּרָשׁ בַּקַּבָּלָה: "כִּרְעֵה, עֶדְרוֹ יִרְעֶה, בִּזְרֹעוֹ יְקַבֵּץ טְלָאִים, וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא; עָלוֹת יְנַהֵל".

פֶּרֶק ג

א. בְּעֵת שֶׁיֵּשֵׁב הַמֶּלֶךְ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ, כּוֹתֵב לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לִשְׁמוֹ יָתֵר עַל הַסֵּפֶר שֶׁהִנִּיחוּ לוֹ אֲבוֹתָיו; וּמַגִּיהוּ מִסֵּפֶר הָעַזָּרָה, עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד. אִם לֹא הִנִּיחוּ לוֹ אֲבוֹתָיו סֵפֶר, אוֹ שֶׁאָבַד - כּוֹתֵב שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרוֹת: אֶחָד מַנִּיחוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו, שֶׁהוּא מְצֻוֶּה בּוֹ בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַשֵּׁנִי לֹא יָזוּז מִלְּפָנָיו, אֶלָּא בְּעֵת שֶׁיִּכָּנֵס לְבֵית הַכִּסֵּא, אוֹ לַמֶּרְחָץ, אוֹ לְמָקוֹם שֶׁאֵין רָאוּי לְקָרִיאָה. יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה וְהוּא עִמּוֹ, נִכְנָס וְהוּא עִמּוֹ, יוֹשֵׁב בַּדִּין וְהוּא עִמּוֹ, מֵסֵב וְהוּא כְּנֶגְדּוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה עִמּוֹ, וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו".

ב. "לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממרע"ה] לָמְדוּ, שֶׁהוּא לוֹקֵחַ עַד שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה נָשִׁים, בֵּין הַנָּשִׁים בֵּין הַפִּילַגְשִׁים [שמייחדן לו ללא כתובה וקידושין], הַכֹּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה; וְאִם הוֹסִיף אַחַת, וּבְעָלָהּ - לוֹקֶה. וְיֵשׁ לוֹ לְגָרֵשׁ, וְלִשְׁאֹ אַחֶרֶת תַּחַת זוֹ שֶׁגֵּרֵשׁ.

ג. וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים אֶלָּא כְּדֵי מֶרְכַּבְתּוֹ; אֲפִלּוּ סוּס אֶחָד פָּנוּי לִהְיוֹת רָץ לְפָנָיו כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין שְׂאָר הַמְּלָכִים, אָסוּר. וְאִם הוֹסִיף, לוֹקֶה.

ד. וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לְהַנִּיחַ בְּגִנְזָיו וּלְהִתְנָאוֹת בּוֹ אוֹ לְהִתְנָאוֹת בּוֹ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן לַחֵילוֹת שֶׁלּוֹ וְלַעֲבָדָיו וּלְשַׁמָּשָׁיו. וְכָל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁיַּרְבֶּה לְאוֹצַר בֵּית ה', וְלִהְיוֹת שָׁם מוּכָן לְצָרְכֵי הַצִּבּוּר וּלְמִלְחֲמוֹתָם - הֲרֵי זֶה מִצְוָה לְהַרְבּוֹתוֹ; וְאֵין אָסוּר אֶלָּא לְהַרְבּוֹת לְעַצְמוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַרְבֶּה לוֹ". וְאִם הִרְבָּה, לוֹקֶה.

ה. הַמֶּלֶךְ אָסוּר לִשְׁתּוֹת דֶּרֶךְ שִׁכְרוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל לַמְּלָכִים שְׁתוֹ יָיִן". אֶלָּא יִהְיֶה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְצָרְכֵי יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה עִמּוֹ, וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו".

ו. וְכֵן לֹא יִהְיֶה שָׁטוּחַ [- להוט] בְּנָשִׁים. אֲפִלּוּ לֹא הָיְתָה לוֹ אֶלָּא אַחַת - לֹא יִהְיֶה מָצוּי אֶצְלָהּ תָּמִיד כִּשְׁאָר הַטִּפְּשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּתֵּן לַנָּשִׁים חֵילֶךָ". עַל הַסָּרַת לִבּוֹ הִקְפִּידָה תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ" - שֶׁלִּבּוֹ, הוּא לֵב כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל; לְפִיכָךְ דִּבְּקוּ הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה יָתֵר מִשְּׁאָר הָעָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל יְמֵי חַיָּיו".

ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁמַּלְכֵי בֵּית דָּוִד - דָּנִין, וְדָנִין אוֹתָן, וּמְעִידִין עֲלֵיהֶן. אֲבָל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל - גְּזֵרוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יָדוּנ, וְלֹא דָּנִין אוֹתוֹ, וְלֹא מֵעִיד, וְלֹא מְעִידִין עָלָיו; מִפְּנֵי שֶׁלִּבָּם גַּס בָּהֶן, וְיָבוֹא מִן הַדָּבָר תַּקָּלָה וְהָפְסֵד עַל הַדָּת.

ח. כָּל הַמּוֹרֵד בַּמֶּלֶךְ, יֵשׁ לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לְהָרְגוֹ. אֲפִלּוּ גָּזַר עַל אֶחָד מִשְּׁאָר הָעָם שֶׁיֵּלֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי וְלֹא הָלַךְ, אוֹ שֶׁלֹּא יֵצֵא מִבֵּיתוֹ וְיָצָא - חַיָּב מִיתָה; וְאִם רָצָה לְהָרְגוֹ - יַהֲרֹג, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ וְכוּ'". וְכֵן כָּל הַמְבַזֶּה אֶת הַמֶּלֶךְ, אוֹ הַמְחָרֵף אוֹתוֹ - יֵשׁ לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לְהָרְגוֹ, כְּשִׁמְעִי בֶּן גֵּרָא. וְאֵין לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לַהֲרֹג אֶלָּא בְּסַיִף בִּלְבַד. וְיֵשׁ לוֹ לֶאֱסֹר [בבית האסורים] וּלְהַכּוֹת בְּשׁוֹטִין לְכִבּוֹדוֹ. אֲבָל לֹא יַפְקִיר מָמוֹן; וְאִם הִפְקִיר, הֲרֵי זֶה גָּזֵל.

ט. הַמְבַטֵּל גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּמִצְוֹת, אֲפִלּוּ בְּמִצְוָה קַלָּה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; דִּבְרֵי הָרַב וְדִבְרֵי הָעֵבֶד, דִּבְרֵי הָרַב קוֹדְמִין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם גָּזַר הַמֶּלֶךְ לְבַטֵּל מִצְוָה, שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

י. כָּל הַהוֹרְגִין נְפָשׁוֹת שֶׁלֹּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה, אוֹ בְּלֹא הַתְרָאָה, אֲפִלּוּ בְּעֵד אֶחָד, אוֹ שׁוֹנֵא שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה - יֵשׁ לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לַהֲרֹג אוֹתָן, וּלְתַקֵּן הָעוֹלָם כְּפִי מַה שֶּׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה. וְהוֹרֵג רַבִּים בְּיוֹם אֶחָד, וְתוֹלֶה וּמַנִּיחָן תְּלוּיִין יָמִים רַבִּים, לְהַטִּיל אֵימָה, וְלִשְׁבֹּר יַד רִשְׁעֵי הָעוֹלָם.

יום שבת קודש כ"ב שבט ה'תשע"ג

פֶּרֶק ד

א. רְשׁוּת יֵשׁ לַמֶּלֶךְ לִתֵּן מַס עַל הָעָם לִצְרָכָיו, אוֹ לִצְרָךְ הַמִּלְחָמוֹת; וְקוֹצֵב לוֹ מֶכֶס [על סחורות], וְאָסוּר לְהַבְרִיחַ מִן הַמֶּכֶס שֶׁלּוֹ. וְיֵשׁ לוֹ לִגְזֹר, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּגְנֹב הַמֶּכֶס, יִלָּקַח מָמוֹנוֹ אוֹ יֵהָרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לוֹ לַעֲבָדִים", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ" - מִכָּאן, שֶׁנּוֹתֵן מַס וְקוֹצֵב מֶכֶס, וְדִינָיו בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן דִּין, שֶׁכָּל הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת מֶלֶךְ, זוֹכֶה בּוֹ.

ב. וְשׁוֹלֵחַ בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל, וְלוֹקֵחַ מִן הָעָם הַגִּבּוֹרִים וְאַנְשֵׁי הַחַיִל, וְעוֹשֶׂה מֵהֶן חַיִל לְמֶרְכְּבָתוֹ וּבְפָרָשָׁיו, וּמְעַמִּיד מֵהֶם עוֹמְדִים לְפָנָיו. וּמַעֲמִיד מֵהֶם אֲנָשִׁים לָרוּץ לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂם לוֹ בְּמֶרְכְּבֹתָו וּבְפָרָשָׁיו, וְרָצוּ לִפְנֵי מֶרְכַּבְתּוֹ". וְלוֹקֵחַ מִן הַיְפִים שֶׁבָּהֶם לִהְיוֹת שַׁמָּשִׁים וְעוֹמְדִים לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת בַּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים וְאֶת חֲמוֹרֵיכֶם - יִקַּח, וְעָשָׂה לִמְלַאכְתּוֹ".

ג. וְכֵן לוֹקֵחַ מִכָּל בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת כָּל מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ, וְעוֹשִׂין לוֹ מְלַאכְתּוֹ, וְנוֹתֵן שְׂכָרָן. וְלוֹקֵחַ כָּל הַבְּהֵמוֹת וְהָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת לִמְלַאכְתּוֹ, וְנוֹתֵן שְׂכָרָן אוֹ דְּמֵיהֶן - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָקַח חֲרִישׁוֹ וְלִקְצֹר קְצִירוֹ, וְלַעֲשׂוֹת כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ וּכְלֵי רִכְבּוֹ וְכוּ' וְאֶת עַבְדֵיכֶם וְאֶת שִׁפְחוֹתֵיכֶם וְאֶת בַּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים וְאֶת חֲמוֹרֵיכֶם - יִקַּח, וְעָשָׂה לִמְלַאכְתּוֹ".

ד. וְכֵן לוֹקֵחַ מִכָּל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל נָשִׁים וּפִילַגְשִׁים: נָשִׁים, בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין; וּפִילַגְשִׁים, בְּלֹא כְּתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין, אֶלָּא בְּיִחוּד בְּלִבַּד קוֹנָה אוֹתָהּ, וּמֻתֶּרֶת לוֹ. אֲבָל הַהֶדְיוֹט אָסוּר בְּפִילֶגֶשׁ, אֶלָּא בְּאָמָה עִבְרִיָּה בִּלְבַד אַחַר יִעוּד [- מייחדה לו לאשה]. וְיֵשׁ לוֹ לַעֲשׂוֹת הַפִּילַגְשִׁים שֶׁלּוֹקֵחַ לְאַרְמוֹנוֹ טַבָּחוֹת וְאוֹפוֹת וְרַקָּחוֹת [- מיני בשמים], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם יִקַּח לְרַקָּחוֹת וּלְטַבָּחוֹת וּלְאוֹפוֹת".

ה. וְכֵן כּוֹפֶה אֶת הָרְאוּיִין לִהְיוֹת שָׂרִים, וּמְמַנֶּה אוֹתָם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָשׂוּם לוֹ שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים".

ו. וְלוֹקֵחַ הַשָּׂדוֹת וְהַזֵּיתִים וְהַכְּרָמִים לַעֲבָדָיו, כְּשֶׁיֵּלְכוּ לַמִּלְחָמָה וְיִפְשְׁטוּ עַל מְקוֹמוֹת אֵלּוּ, אִם אֵין לָהֶם מַה יֹּאכְלוּ אֶלָּא מִשָּׁם, וְנוֹתֵן דְּמֵיהֶם - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת שְׂדוֹתֵיכֶם וְאֶת כַּרְמֵיכֶם וְזֵיתֵיכֶם הַטּוֹבִים יִקַּח, וְנָתַן לַעֲבָדָיו".

ז. וְיֵשׁ לוֹ מֵעֲשֵׂר מִן הַזְּרָעִים וּמִן הָאִילָנוֹת וּמִן הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזַרְעֲכֶם וְכַרְמֵיכֶם יַעְשֹׂר וְכוּ' וְצֹאנְכֶם יַעְשֹׂר".

ח. הַמֶּלֶךְ הַמְשִׁיחַ נוֹטֵל מִכָּל הָאַרְצוֹת שֶׁכּוֹבְשִׁין יִשְׂרָאֵל חֵלֶק אֶחָד מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה; וְדָבָר זֶה, חֹק לוֹ וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם.

ט. כָּל הַרוּגֵי הַמֶּלֶךְ, מָמוֹנָם לַמֶּלֶךְ; וְכָל הַמַּמְלָכוֹת שֶׁכּוֹבֵשׁ, הֲרֵי אוֹצְרוֹת הַמְּלָכִים לַמֶּלֶךְ. וּשְׁאָר הַבִּזָּה שֶׁבּוֹזְזִין - בּוֹזְזִין וְנוֹתְנִין לְפָנָיו, וְהוּא נוֹטֵל מַחֲצִית בָּרֹאשׁ; וּמַחֲצִית הַבִּזָּה, חוֹלְקִין אוֹתָהּ. כָּל אַנְשֵׁי הַצָּבָא בְּיַחַד עִם הָעָם הַיּוֹשְׁבִין עַל הַכֵּלִים בַּמַּחֲנֶה לִשְׁמָרָהּ, חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה - שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כְּחֵלֶק הַיֹּרֵד בַּמִּלְחָמָה, וּכְחֵלֶק הַיֹּשֵׁב עַל הַכֵּלִים - יַחְדָּו יַחֲלֹקוּ".

י. כָּל הָאָרֶץ שֶׁכּוֹבֵשׁ, הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ; נוֹתֵן לַעֲבָדָיו לְאַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה, וּמַנִּיחַ לְעַצְמוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה. וּבְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, דִּינָיו דִּין. וּבְכֹל יִהְיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְתִהְיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ וּמְגַמָּתוֹ לְהָרִים דַּת הָאֱמֶת, וּלְמַלֹּאת הָעוֹלָם צֶדֶק, וְלִשְׁבֹּר זְרוֹעַ הָרְשָׁעִים, וּלְהִלָּחֵם מִלְחֲמוֹת ה' - שֶׁאֵין מַמְלִיכִין מֶלֶךְ תְּחִלָּה, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּמִלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁפָטָנוּ מַלְכֵּנוּ וְיָצָא לְפָנֵינוּ, וְנִלְחַם אֶת מִלְחֲמֹתֵינוּ".

פֶּרֶק ה

א. אֵין הַמֶּלֶךְ נִלְחָם תְּחִלָּה, אֶלָּא מִלְחֶמֶת מִצְוָה. וְאֵיזוֹ הִיא מִלְחֶמֶת מִצְוָה? זוֹ מִלְחֶמֶת שִׁבְעָה עֲמָמִין, וּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, וְעִזְרַת יִשְׂרָאֵל מִיַּד צַר שֶׁבָּא עֲלֵיהֶם. וְאַחַר כָּךְ נִלְחָם בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת - וְהִיא הַמִּלְחָמָה שֶׁנִּלְחָם עִם שְׁאָר הָעַמִּים, כְּדֵי לְהַרְחִיב גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וּלְהַרְבּוֹת בִּגְדֻלָּתוֹ וְשִׁמְעוֹ.

ב. מִלְחֶמֶת מִצְוָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל בָּהּ רְשׁוּת מִבֵּית דִּין, אֶלָּא יוֹצֵא מֵעַצְמוֹ בְּכָל עֵת, וְכוֹפֶה הָעָם לָצֵאת. אֲבָל מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת - אֵינוֹ מוֹצִיא הָעָם בָּהּ, אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד.

ג. וּפוֹרֵץ לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ, וְאֵין מְמַחִין בְּיָדוֹ. וְדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ - אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא כְּפִי מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ: אֵינוֹ מְעַקֵּם הַדְּרָכִים מִפְּנֵי כַּרְמוֹ שֶׁל זֶה, אוֹ מִפְּנֵי שָׂדֵהוּ שֶׁל זֶה, אֶלָּא הוֹלֵךְ בְּשָׁוֶה, וְעוֹשֶׂה מִלְחַמְתּוֹ.

ד. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַחֲרִים [לאבד] שִׁבְעָה עַמְמִין, שֶׁנֶּאֱמַר:

"הַחֵרֶם תַּחֲרִימֶם"; וְכֹל שֶׁבָּא לְיָדוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְלֹא הֲרָגוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה". וּכְבָר אֲבָדוּ, וְאָבַד זִכְרָם.

ה. וְכֵן מִצְוַת עֲשֵׂה לְאַבֵּד זֶרַע עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק"; וּמִצְוַת עֲשֵׂה לִזְכֹּר תָּמִיד מַעֲשָׂיו הָרָעִים וַאֲרִיבָתוֹ, כְּדֵי לְעוֹרֵר אֵיבָתוֹ [שנאתנו אליו] - שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק". מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממרע"ה] לָמְדוּ: "זָכוֹר" - בַּפֶּה; "לֹא תִשְׁכָּח" - בַּלֵּב, שֶׁאָסוּר לִשְׁכֹּחַ אֵיבָתוֹ וְשִׂנְאָתוֹ.

ו. כָּל הָאַרְצוֹת שֶׁכּוֹבְשִׁין יִשְׂרָאֵל בְּמֶלֶךְ עַל פִּי בֵּית דִּין - הֲרֵי זֶה כִּבּוּשׁ רַבִּים, וַהֲרֵי הִיא כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁכְּבָשׁ יְהוֹשֻׁעַ לְכָל דָּבָר; וְהוּא, שֶׁכִּבְּשׁוּ אַחַר כִּבּוּשׁ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה.

ז. וּמֵאֵת לִשְׁכֹּן בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, חוּץ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם [והיא]; מִן הַיָּם הַגָּדוֹל הַמַּעֲרָבִי [התיכון] אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה, כְּנֶגֶד אֶרֶץ כּוּשׁ [אתיופיה] וּכְנֶגֶד הַמִּדְבָּר - הַכֹּל אָסוּר לְהִתְיַשֵּׁב בָּהּ. וּבִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תּוֹרָה שֶׁלֹּא לָשׁוּב לְמִצְרַיִם: "לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד", "לֹא תֹסִיף עוֹד לִרְאוֹתָהּ", "לֹא תִסְפּוּ לִרְאוֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם". וְאֶלֶכְסַנְדְּרִיָא בִּכְלַל הָאִסּוּר.

ח. מֻתָּר לַחֲזֹר לְאֶרֶץ מִצְרַיִם לִסְחוֹרָה וְלִפְרַקְמַטְיָא, וְלִכְבֹּשׁ אֲרָצוֹת אֲחֵרוֹת; וְאֵין אָסוּר אֶלָּא לְהִשְׁתַּקֵּעַ שָׁם. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה - שֶׁבִּשְׁעַת הַכְּנִיסָה, מֻתָּר הוּא; וְאִם יַחְשֹׁב לֵישֵׁב וּלְהִשְׁתַּקֵּעַ, אֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה. וְיֵרֶאֶה לִי, שֶׁאִם כָּבַשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל פִּי בֵּית דִּין, שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת; וְלֹא הִזְהִירָה אֶלָּא לָשׁוּב לָהּ יְחִידִים, אוֹ לִשְׁכֹּן בָּהּ וְהִיא בְּיַד גּוֹיִם, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מְקֻלְקָלִין יוֹתֵר מִכָּל הָאֲרָצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְכוּ'".

ט. אָסוּר לָצֵאת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאָרֶץ לְעוֹלָם - אֶלָּא לִלְמֹד תּוֹרָה, אוֹ לִשָּׂא אִשָּׁה, אוֹ לְהַצִּיל [ממונו] מִן הַגּוֹיִם, וְיַחֲזֹר לָאָרֶץ; וְכֵן יוֹצֵא הוּא לִסְחוֹרָה. אֲבָל לִשְׁכֹּן בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אָסוּר, אֶלָּא אִם כֵּן חָזַק הָרָעָב שָׁם, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁוֶה דִּינָר חִטִּין בִּשְׁנֵי דִּינָרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ הַמָּעוֹת מְצוּיוֹת, וְהַפֵּרוֹת בְּיֹקֶר. אֲבָל אִם הָיוּ הַפֵּרוֹת בְּזוֹל, וְלֹא יִמְצָא מָעוֹת וְלֹא בְּמַה יִשְׁתַּכֵּר, וְאָבְדָה פְּרוּטָה מִן הַכִּיס - יֵצֵא לְכָל מָקוֹם שֶׁיִּמְצָא בּוֹ רֶוַח. וְאַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לָצֵאת אֵינָהּ מִדַּת חֲסִידוּת; שֶׁהֲרֵי מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן שְׁנֵי גְּדוֹלֵי הַדּוֹר הָיוּ, וּמִפְּנֵי צָרָה גְּדוֹלָה יָצְאוּ, וְנִתְחַיְּבוּ כְּלָיָה לַמָּקוֹם.

י. גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מְנַשְּׁקִין עַל תְּחוּמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמְנַשְּׁקִין אֲבָנֶיהָ, וּמִתְגַּלְגְּלִין עַל עֲפָרָהּ; וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ, וְאֶת עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ".

יא. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל הַשּׁוֹכֵן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עֲוֹנוֹתָיו מְחוּלִין - שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַל יֹאמַר שָׁכֵן, חָלִיתִי; הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּהּ, נְשָׂא עָוֹן". אֲפִלּוּ הָלַךְ בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת, זוֹכֶה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְכָל הַקָּבוּר בָּהּ, נִתְכַּפֵּר לוֹ, וּכְאִלּוּ הַמָּקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ מְזַבֵּחַ כַּפָּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ". וּבְכָל אַרְעָנוּת הוּא אוֹמֵר: "עַל אֲדָמָה טְמֵאָה תָּמוּת". וְאֵינוֹ דּוֹמֶה קוֹלַטְתּוֹ מֵחַיִּים, לְמִי שֶׁקּוֹלַטְתּוֹ לְאַחַר מִיתָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מוֹלִיכִין אֶת מְתֵיהֶן לְשָׁם; צֵא וּלְמַד מִיַּעֲקֹב אָבִינוּ וְיוֹסֵף הַצַּדִּיק.

יב. לְעוֹלָם יָדוּר אָדָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ גּוֹיִם, וְאַל יָדוּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וַאֲפִלּוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל; שֶׁכָּל הַיּוֹצֵא לְחוּצָה לָאָרֶץ - כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה', לֵאמֹר: לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים". וּבְפֵרֻעָנוּת הוּא אוֹמֵר: "וְאֶל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹאוּ". כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לָצֵאת מֵהָאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ - כָּךְ אָסוּר לָצֵאת מִבָּבֶל לִשְׁאָר אֲרָצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּבֶלָה יוּבָאוּ, וְשָׁמָּה (יָמוּתוּ)".

פֶּרֶק ו

א. אֵין עוֹשִׂין מִלְחָמָה עִם אָדָם בָּעוֹלָם, עַד שֶׁקּוֹרְאִין לוֹ לְשָׁלוֹם - אֶחָד מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, וְאֶחָד מִלְחֶמֶת מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ, וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם". אִם הִשְׁלִימוּ, וְקִבְּלוּ שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ עֲלֵיהֶן - אֵין הוֹרְגִין מֵהֶם נְשָׁמָה, וַהֲרֵי הֵם לְמַס, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִהְיוּ לְךָ לָמַס, וַעֲבָדוּךָ". ו קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַמַּס, וְלֹא קִבְּלוּ הָעֲבֹדוֹת, אוֹ שֶׁקִּבְּלוּ הָעֲבֹדוֹת, וְלֹא קִבְּלוּ הַמַּס - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם; עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ שְׁנֵיהֶם. וְהָעֲבֹדוֹת שֶׁיְּקַבְּלוּ - הִיא שֶׁיִּהְיוּ נִבְזִים וּשְׁפָלִים לְמַטָּה, וְלֹא יָרִימוּ רֹאשׁ בְּיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא יִהְיוּ כְּבוּשִׁים תַּחַת יָדָם; וְלֹא יִתְמַנּוּ עַל יִשְׂרָאֵל לְשׁוּם דָּבָר שֶׁבָּעוֹלָם. וְהַמַּס שֶׁיְּקַבְּלוּ - שֶׁיִּהְיוּ מוּכָנִים לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ בְּגוּפָם וּמָמוֹנָם, כְּגוֹן בְּנֵין הַחוֹמוֹת, וְחִזּוּק הַמְּצוּדוֹת, וּבְנֵין אַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה דְּבַר הַמַּס אֲשֶׁר הֶעֱלָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, לִבְנוֹת אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּיתוֹ וְאֶת הַמִּלּוֹא, וְאֵת חוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם וְכוּ' וְאֵת כָּל עָרֵי הַמִּסְכְּנוֹת אֲשֶׁר הָיוּ לִשְׁלֹמֹה וְכוּ' וַיַּעַל שְׁלֹמֹה לְמַס עוֹבֵד, עַד הַיּוֹם הַזֶּה. וּמִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא נָתַן שְׁלֹמֹה עֶבֶד, כִּי הֵם אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה, וַעֲבָדָיו וְשָׂרָיו וְשָׁלִישָׁיו, וְשָׂרֵי רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו".

ב. וְיֵשׁ לַמֶּלֶךְ לְהַתְוֹת עִמָּהֶם שֶׁיִּקַּח חֲצִי מָמוֹנָם אוֹ הַקַּרְקָעוֹת וְיִנִּיחַ כָּל הַמִּטַּלְטְלִין, אוֹ כָּל הַמִּטַּלְטְלִין וְיִנִּיחַ הַקַּרְקָעוֹת - כְּפִי מַה שֶּׁיַּתְוֶה.

ג. וְאָסוּר לְשַׁקֵּר בִּבְרִיתָם וּלְכַזֵּב לָהֶם, אַחַר שֶׁהִשְׁלִימוּ וְקִבְּלוּ שֶׁבַע מִצְוֹת.

ד. וְאִם לֹא הִשְׁלִימוּ, אוֹ שֶׁהִשְׁלִימוּ וְלֹא קִבְּלוּ שֶׁבַע מִצְוֹת - עוֹשִׂין עִמָּהֶם מִלְחָמָה, וְהוֹרְגִין כָּל הַזְּכָרִים הַגְּדוֹלִים, וּבוֹזְזִין כָּל מָמוֹנָם וְטַפָּם; וְאֵין הוֹרְגִין אִשָּׁה וְלֹא קָטָן - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף", זֶה טַף שֶׁל זְכָרִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, שֶׁהִיא עִם שְׁאָר הָאֻמּוֹת. אֲבָל שִׁבְעָה עַמְּמִין וַעֲמָלֵק שֶׁלֹּא הִשְׁלִימוּ, אֵין מַנִּיחִין מֵהֶם נְשָׁמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל (הָעַמִּים) וְכוּ' רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים וְכוּ' לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה". וְכֵן הוּא אוֹמֵר בַּעֲמָלֵק: "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם". וּמִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּאִלּוּ שֶׁלֹּא הִשְׁלִימוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא הָיְתָה עִיר אֲשֶׁר הִשְׁלִימָה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בִּלְתִּי הַחִוִּי יֹשְׁבֵי גִבְעוֹן; אֶת הַכֹּל

לָקְחוּ בַּמִּלְחָמָה. כִּי מֵאֵת ה' הָיְתָה, לְחַזֵּק אֶת לֵבָם לִקְרַאת הַמִּלְחָמָה אֶת יִשְׂרָאֵל, לְמַעַן הַחֲרִימָם" - מִכְּלָל שֶׁשָּׁלְחוּ לָהֶם לְשָׁלוֹם, וְלֹא קִבְּלוּ.

ה. שְׁלֹשָׁה כְּתָבִים שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ, עַד שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ לָאָרֶץ. הָרִאשׁוֹן שָׁלַח לָהֶם: 'מִי שֶׁרוֹצֶה לִבְרֹחַ, יִבְרַח'; וְחָזַר וְשָׁלַח: 'מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַשְׁלִים, יַשְׁלִים'; וְחָזַר וְשָׁלַח: 'מִי שֶׁרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה, יַעֲשֶׂה'. אִם כֵּן, מִפְּנֵי מָה הֶעֱרִימוּ יוֹשְׁבֵי גִּבְעוֹן [הלא יכלו להשלים עם ישראל]? לְפִי שֶׁשָּׁלַח לָהֶם בְּכָלָל, וְלֹא קִבְּלוּ; וְלֹא יָדְעוּ מִשְׁפְּטֵי יִשְׂרָאֵל, וְדָמוּ שֶׁאֵין פּוֹתְחִין לָהֶם לְשָׁלוֹם. וְלָמָּה קָשָׁה הַדָּבָר לַנְּשִׁיאִים, וְרָאוּ שֶׁרָאוּי לְהַכּוֹתָם לְפִי חֶרֶב לוּלֵי הַשְׁבוּעָה? מִפְּנֵי שֶׁכָּרְתוּ לָהֶם בְּרִית [שיהיו חופשיים], וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית"; אֶלָּא הָיָה דִּינָם, שֶׁיִּהְיוּ לָמַס עֲבָדִים. וְהוֹאִיל וּבְטָעוּת נִשְׁבְּעוּ לָהֶם - בְּדִין הָיָה שֶׁיֵּהָרְגוּ עַל שֶׁהִטְעוּם, לוּלֵי חִלּוּל הַשֵּׁם.

ו. עַמּוֹן וּמוֹאָב - אֵין שׁוֹלְחִין לָהֶם לְשָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם". אָמְרוּ חֲכָמִים: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָרָאתָ אֵלָיהָ לְשָׁלוֹם", יָכוֹל עַמּוֹן וּמוֹאָב כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם". לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ . . בַּטּוֹב לוֹ", יָכוֹל עַמּוֹן וּמוֹאָב כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְטוֹבָתָם". וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שׁוֹאֲלִים בִּשְׁלוֹמָם, אִם הִשְׁלִימוּ מֵעַצְמָם תְּחִלָּה, מְקַבְּלִין.

ז. כְּשֶׁצָּרִין עַל עִיר לְתָפְשָׂהּ, אֵין מַקִּיפִין אוֹתָהּ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ אֶלָּא מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתֶיהָ, וּמַנִּיחִין מָקוֹם לַבּוֹרֵחַ, וּלְמִי שֶׁרוֹצֶה לְהִמָּלֵט עַל נַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּצְבְּאוּ עַל מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁכְּכָךְ צִוָּהוּ [לצור רק מג' רוחות].

ח. אֵין קוֹצְצִין אִילָנֵי מַאֲכָל שֶׁחוּץ לַמְּדִינָה, וְאֵין מוֹנְעִין מֵהֶן אֲמַת [תעלת] הַמַּיִם עַד שֶׁיִּבָּשׁוּ - שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ"; וְכָל הַקּוֹצֵץ, לוֹקֶה. וְלֹא בְּמָצוֹר בִּלְבַד, אֶלָּא בְּכָל מָקוֹם, כָּל הַקּוֹצֵץ אִילַן מַאֲכָל דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה - לוֹקֶה. אֲבָל קוֹצְצִין אוֹתוֹ, אִם הָיָה מַזִּיק אִילָנוֹת אֲחֵרִים, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּזִּיק בִּשְׂדֵה אֲחֵרִים, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו יְקָרִים [לבנין]; לֹא אָסְרָה תּוֹרָה, אֶלָּא דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה.

ט. כָּל אִילָן סָרָק - מֻתָּר לְקַץ אוֹתוֹ, וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ. וְכֵן אִילָן מַאֲכָל שֶׁהִזְקִין, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא דָּבָר מוּעָט שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִטְרֹחַ בּוֹ - מֻתָּר לְקַצּוֹ. וְכַמָּה יִהְיֶה הַזַּיִת עוֹשֶׂה, וְלֹא יְקַצְּנוּ? רַבָּע הַקַּב זֵיתִים; וְדֶקֶל שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קַב תְּמָרִים, לֹא יְקַצְּנוּ.

י. וְלֹא הָאֵילָנוֹת בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַמְּשַׁבֵּר כֵּלִים, וְקוֹרֵעַ בְּגָדִים, וְהוֹרֵס בִּנְיָן, וְסוֹתֵם מַעְיָן, וּמְאַבֵּד מַאֲכָלוֹת דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה - עוֹבֵר בְּ"לֹא תַשְׁחִית"; וְאֵינוֹ לוֹקֶה, אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת מִדִּבְרֵיהֶם [מלקות מדרבנן].

יא. צָרִין עַל עֲיָרוֹת הַגּוֹיִם בְּשַׁבָּת, וְעוֹשִׂין עִמָּהֶם מִלְחָמָה בְּשַׁבָּת - שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד רִדְתְּךָ", וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת; בֵּין מִלְחֶמֶת מִצְוָה, בֵּין מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת.

יב. כְּשֶׁחוֹנִין, חוֹנִין בְּכָל מָקוֹם. וּמִי שֶׁנֶּהֱרָג בַּמִּלְחָמָה - בַּמָּקוֹם שֶׁיִּפֹּל, שָׁם יִקָּבֵר; קוֹנֶה מְקוֹמוֹ כְּמֵת מִצְוָה.

יג. וְאַרְבָּעָה דְּבָרִים פְּטָרוּ בְּמַחֲנֵה: אוֹכְלִין הַדְּמַאי [ספק מעשר]; וּפְטוּרִין מֵרְחִיצַת יָדַיִם, תְּחִלָּה; וּמְבִיאִין כָּל מִינֵי עֵצִים מִכָּל מָקוֹם - וַאֲפִלּוּ מִצָּאן תְּלוּשִׁין וְיבֵשִׁין, אֵין מַקְפִּידִין עַל כָּךְ בַּמַּחֲנֶה. וְכֵן פְּטוּרִין מִלְּעָרֵב עֲרוּבֵי חֲצֵרוֹת בַּמַּחֲנֶה, אֶלָּא מְטַלְטְלִין מֵאֹהֶל לְאֹהֶל וּמִסֵּפָה לְסֵפָה - וְהוּא שֶׁיְּקִיפוּ כָּל הַמַּחֲנֶה מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה רְשׁוּת יָחִיד, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת. וְאֵין מַחֲנֶה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה. וּכְשֶׁם שֶׁפְּטוּרִין מִכָּל אֵלּוּ בַּהֲלִיכָתָן, כָּךְ פְּטוּרִין בַּחֲזִירָתָן.

יד. וְאָסוּר לְהַפְנוֹת [צרכים] בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה, אוֹ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּכָל מָקוֹם; אֶלָּא מִצָּוֹת עֲשֵׂה לְתַקֵּן שָׁם דֶּרֶךְ מְיֻחֶדֶת לְהַפְנוֹת בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְכוּ'".

טו. וְכֵן מִצָּוֹת עֲשֵׂה לְהִיוֹת יָתֵד לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, תְּלוּיָה עִם כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ - יֵצֵא בְּאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ, וַיַּחְפֹּר בָּהּ, וְיִפָּנֶה, וִיכַסֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ וְגוֹ'". וּבֵין שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶם אָרוֹן [האלוקים], וּבֵין שֶׁאֵין עִמָּהֶם - כָּךְ הֵם עוֹשִׂים תָּמִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה מַחֲנֶךָ קָדוֹשׁ".

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ט"ז־כ"ב שבט ה'תשע"ג

יום ראשון ט"ז שבט ה'תשע"ג

הִלְכוֹת נְדָרִים

פֶּרֶק ז

א. שְׁנַיִם שֶׁנֶּאֶסְרָה הֲנָאַת כָּל אֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ, בֵּין בִּנֶּדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - חֲבֵרִי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְהַחֲזִיר אֲבֵדָה זֶה לָזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוָה. וּבְמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן שֶׁנּוֹטֵל שָׂכָר הַמַּחֲזִיר אֶת הָאֲבֵדָה, יִפֹּל הַשָּׂכָר לְהֶקְדֵּשׁ - שֶׁאִם יִטֹּל שָׂכָר, נִמְצָא נֶהֱנֶה; וְאִם לֹא יִטֹּל שָׂכָר, נִמְצָא מְהַנֶּה [-בויתורו].

ב. וּמֻתָּרִין בִּדְבָרִים שֶׁהֵן בִּשְׁתָפוּת כָּל יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן הַר הַבַּיִת וְהָעֲזָרוֹת וְהַבְּאֵר שֶׁבְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ; וַאֲסוּרִין בִּדְבָרִים שֶׁהֵן בִּשְׁתָפוּת כָּל אַנְשֵׁי הָעִיר, כְּגוֹן הָרְחָבָה שֶׁבָּעִיר וְהַמֶּרְחָץ וּבֵית הַכְּנֶסֶת וְהַתֵּבָה וְהַסְּפָרִים.

ג. וְכֵיצַד יַעֲשׂוּ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מַתָּרִין בִּדְבָרִים אֵלּוּ? כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן כּוֹתֵב חֶלְקוֹ לַנָּשִׂיא, אוֹ לְאֶחָד מִשְּׁאָר הָעָם, וּמְזַכֶּה לוֹ בְּחֶלְקוֹ עַל יְדֵי אַחֵר. וְנִמְצָא כָּל אֶחָד מֵהֶן כְּשֶׁיְּכַנֵּס לַמַּרְחָץ שֶׁהוּא לְכָל אַנְשֵׁי הָעִיר, אוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת - אֵינוֹ נִכְנָס לִרְשׁוּת חֲבֵרוֹ, אֶלָּא לִרְשׁוּת אֲחֵרִים; שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן נִסְתַּלֵּק מֵחֶלְקוֹ בְּמָקוֹם זֶה, וּנְתָנוֹ בְּמַתָּנָה.

ד. הָיוּ שְׁנֵיהֶן שֻׁתָּפִין בְּחָצֵר - אִם יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה [ארבע אמות לכל אחד], הֲרֵי אִלּוּ אֲסוּרִין לְהִכָּנֵס לָהּ, עַד שֶׁיַּחֲלְקוּ וְיִכָּנֵס כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְחֶלְקוֹ; וְאִם אֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה - כָּל אֶחָד וְאֶחָד נִכְנָס לְבֵיתוֹ, וְהוּא אוֹמֵר בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ נִכְנָס. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין לְהַעֲמִיד רַחַיִם וְתַנּוּר וּלְגַדֵּל תַּרְנְגוֹלִין בְּחָצֵר זוֹ.

ה. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ שֻׁתָּפִין בְּחָצֵר [-שאין בה דין חלוקה], וְנָדַר אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בּוֹ הַשֵּׁנִי - כּוֹפִין אֶת הַנּוֹדֵר לְמִכֹּר לְחֶלְקוֹ. נָדַר שֶׁלֹּא יֵהָנֶה הוּא בַּשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לְבֵיתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ הוּא נִכְנָס; אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בֶּחָצֵר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. הָיָה אֶחָד מִן הַשּׁוּק אָסוּר בַּהֲנָיַת אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן, הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לְחָצֵר זוֹ - מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: 'לְתוֹךְ שֶׁלְּךָ חֲבֵרְךָ אֲנִי נִכְנָס, וְאֵינִי נִכְנָס לְתוֹךְ שֶׁלְּךָ'.

ז. מִי שֶׁאָסַר חֲנֵית אָמָּה מִן הָאֲמוֹת עַל עַצְמוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִקַּח מֵהֶן בְּיוֹתֵר [=בזול]. וְלִמְכֹּר לָהֶן בְּפָחוֹת [=בזול]. אָסַר חֲנֵיתוֹ עֲלֵיהֶן - אִם שׁוֹמְעִין לוֹ שֶׁיִּקַּח מֵהֶן בְּפָחוֹת וְיִמְכֹּר בְּיוֹתֵר, מֻתָּר; וְאֵין גּוֹזְרִין כָּאן שֶׁלֹּא יִמְכֹּר, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקַּח - שֶׁהֲרֵי לֹא נָדַר מֵאִישׁ אֶחָד כְּדֵי שֶׁנְּגָזֹר עָלָיו, אֶלָּא מֵאָמָּה כֻּלָּהּ, שֶׁאִם [ששם] אִי אֶפְשָׁר לוֹ לִשָּׂא וְלִתֵּן עִם זֶה, יִשָּׂא וְיִתֵּן עִם אַחֵר. לְפִיכָךְ, אִם אָסַר חֲנֵיָתָן עָלָיו - הֲרֵי זֶה מַשְׂאִילָן וּמַלְוֶה אוֹתָן; אֲבָל לֹא יִשְׁאַל מֵהֶן, וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶן.

ח. אָסַר חֲנֵיתוֹ עֲלֵיהֶן וַחֲנֵיתָן עָלָיו - לֹא יִשָּׂא וְיִתֵּן עִמָּהֶן; וְכֵן הֵם לֹא יִשָּׂאוּ וְלֹא יִתְּנוּ עִמּוֹ, וְלֹא יִשְׁאַל וְלֹא יַשְׁאִיל לָהֶן, וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶן, וְלֹא יַלְוֶה אוֹתָן.

ט. אָסַר עַל עַצְמוֹ חֲנֵית בְּנֵי הָעִיר - אָסוּר לְהִשָּׁאֵל עַל נִדְרוֹ לְחָכָם מִבְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר הַהִיא; וְאִם נִשְׁאַל וְהִתִּיר לוֹ, הֲרֵי נִדְרוֹ מֻתָּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

י. מִי שֶׁאָסַר חֲנֵית הַבִּרְיוֹת עָלָיו - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֵהָנוֹת בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשַׂר עֲנִי הַמִּתְחַלֵּק בַּגְּרָנוֹת, אֲבָל לֹא שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת.

יא. מִי שֶׁאָסַר חֲנֵיתוֹ עַל הַכֹּהֲנִים וְעַל הַלְוִיִּים - הֲרֵי אִלּוּ בָּאִין וְנוֹטְלִין מַתְּנוֹתֵיהֶן עַל כָּרְחוֹ; וְאִם אָמַר: 'כֹּהֲנִים אִלּוּ וּלְוִיִּים אִלּוּ' - הֲרֵי אִלּוּ אֲסוּרִין, וְיִתֵּן תְּרוּמוֹתָיו וּמַעֲשְׂרוֹתָיו לְכֹהֲנִים וּלְוִיִּים אֲחֵרִים. וְהוּא הַדִּין בְּמַתָּנוֹת עֲנִיִּים, עִם הָעֲנִיִּים.

יב. מִי שֶׁהָיְתָה חֲנֵיתוֹ אֲסוּרָה עַל חֲבֵרוֹ, וְאֵין לַחֲבֵרוֹ מַה יֹּאכַל - הוֹלֵךְ אֵצֶל הַחֲנֻנֵי וְאוֹמֵר: 'אִישׁ פְּלוֹנִי אָסוּר בַּהֲנָיָתִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֶעֱשֶׂה'; אִם הָלַךְ הַחֲנֻנֵי וְנָתַן לוֹ, וּבָא וְנָטַל מִזֶּה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

יג. הָיָה בֵּיתוֹ לִבְנוֹת, גְּדֵרוֹ לִגְדֵּר, שָׂדֵהוּ לְקַצֵּר, וְהָלַךְ אֵצֶל הַפּוֹעֲלִים וְאָמַר: 'אִישׁ פְּלוֹנִי אָסוּר בַּהֲנָיָתִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֶעֱשֶׂה', וְהָלְכוּ הֵן וְעָשׂוּ עִמּוֹ, וּבָאוּ לָזֶה וְנָתַן לָהֶן שְׂכָרָן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁנִּמְצָא זֶה שָׁפָרַע לוֹ חוֹבוֹ, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁזֶּה מָתָר לְפָרֵעַ חוֹבוֹ.

יד. הָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, וְאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל - נוֹתֵן לַאֲחֵר מִשּׁוּם מַתָּנָה, וְהַלָּה מֻתָּר בָּהּ; וְאִם אֵין עִמָּהֶן אַחֵר, מַנִּיחַ עַל הַסֶּלַע וְאוֹמֵר: 'הֲרֵי הֵן מֻפְקָרִין לְכָל מִי שֶׁיַּחְפֹּץ', וְהַלָּה נוֹטֵל וְאוֹכֵל.

טו. נָתַן לְאֶחָד מַתָּנָה וְאָמַר לוֹ: 'הֲרֵי הַסְּעוּדָה הַזּוֹ נְתוּנָה לְךָ מַתָּנָה, וְיָבוֹא פְּלוֹנִי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָתִי, וְיֹאכַל עִמָּנוּ' - הֲרֵי זֶה אָסוּר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אִם נָתַן לוֹ סְתָם, וְחָזַר וְאָמַר לוֹ: 'רְצוֹנְךָ שֶׁיָּבוֹא פְּלוֹנִי וְיֹאכַל עִמָּנוּ'? - אִם הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ, שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיָּבוֹא פְּלוֹנִי וְיֹאכַל - הֲרֵי זֶה אָסוּר; כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה סְעוּדָה גְּדוֹלָה, וְהוּא רוֹצֶה שֶׁיָּבוֹא אָבִיו אוֹ רַבּוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם לָאֱכֹל מִסְּעוּדָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי סְעוּדָתוֹ מוּכַחַת עָלָיו שֶׁלֹּא גָּמַר לְהַקְנוֹת לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טז. כָּל מַתָּנָה שֶׁאִם הִקְדִּישָׁהּ [המקבל] לֹא תְהֶיֶה מְקֻדֶּשֶׁת - אֵינָהּ מַתָּנָה. וְכָל הַנּוֹתֵן לָזֶה מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַקְנוֹתָהּ לְאַחֵר, הֲרֵי זֶה הָאַחֵר קָנָה בְּעֵת שֶׁיְּקַבֵּל לוֹ הָרִאשׁוֹן; וְאִם לֹא הִקְנָה לוֹ הָרִאשׁוֹן לְאוֹתוֹ הָאַחֵר, לֹא קָנָה לֹא רִאשׁוֹן וְלֹא שֵׁנִי.

יז. מִי שֶׁנֶּאֶסְרָה חֲנֵיָתוֹ עַל בַּעַל בִּתּוֹ, וְהוּא רוֹצֶה לָתֵת לְבִתּוֹ מָעוֹת, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נֶהֱנֵית מֵהֶן וּמוֹצִיאָה אוֹתָן בַּחֲפָצֶיהָ [צרכיה ורצונותיה] - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן לָהּ וְאוֹמֵר לָהּ: 'הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִין לָךְ בְּמַתָּנָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא לְבַעֲלִיךְ בָּהֶן רְשׁוּת, אֶלָּא יִהְיוּ לְמַה שֶּׁאַתְּ נוֹתֶנֶת לְפִיךְ', אוֹ 'לְמַה שֶּׁתִּתְלַבְּשִׁי', וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וַאֲפִלּוּ אָמַר לָהּ: 'עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעֲלִיךְ בָּהֶן רְשׁוּת, אֶלָּא מַה שֶּׁתִּרְצֵי עֲשִׂי בָּהֶן' - לֹא קָנָם הַבַּעַל, וּמַה שֶּׁתִּרְצֶה תַּעֲשֶׂה בָּהֶן. אֲבָל אִם נָתַן לָהּ מַתָּנָה וְאָמַר לָהּ: 'עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעֲלִיךְ בָּהֶן רְשׁוּת', וְלֹא פֵּרֵשׁ שֶׁתְּהֶיֶה הַמַּתָּנָה הַזֹּאת לְכָךְ וּלְכָךְ, אוֹ לְמַה שֶּׁתִּרְצֶה תַּעֲשֶׂה בָּהּ - הֲרֵי קָנָה אוֹתָהּ הַבַּעַל לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ; וְדָבָר זֶה אָסוּר, שֶׁהֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָיַת חוֹתְנוֹ.

יום שני י"ז שבט ה'תשע"ג

פֶּרֶק ח

א. מִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע, וּפֵרֵשׁ בִּשְׁעַת נִדְרוֹ דָּבָר שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע בִּגְלָלוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁתָּלָה נִדְרוֹ אוֹ שְׁבוּעָתוֹ בְּאוֹתוֹ דָּבָר; וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם אוֹתוֹ דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע בִּגְלָלוֹ, הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

ב. כֵּיצַד? נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא אִשָּׁה פְּלוֹנִית שֶׁאָבִיהָ רַע, שֶׁאֵינוֹ נִכְנָס לְבֵית זֶה שֶׁכְּלֵב רַע בְּתוֹכוֹ - מֻתָּר, אוֹ שֶׁעָשָׂה הָאָב תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע וְאָמַר: 'שֶׁלֹּא אֶשָּׂא פְּלוֹנִית וְלֹא אֶכָּנֵס לְבֵית זֶה, אֶלָּא אִם כֵּן נִסְתַּלֵּק הַהֶזֵּק'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. אֲבָל הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע שֶׁאֵינוֹ נוֹשֵׂא פְּלוֹנִית הַכְּעוּרָה, וְנִמְצֵאת נָאָה, שְׁחֹרָה וְנִמְצֵאת לְבָנָה, קְצָרָה [=נמוכה] וְנִמְצֵאת אֲרֻכָּה [=גבוהה], שֶׁאֵין אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי שֶׁגָּנְבָה אֶת כִּיסִי וְשֶׁהִכָּת אֶת בְּנִי וְנוֹדַע שֶׁלֹּא גָּנְבָה וְלֹא הִכַּת - חֲרֵי זֶה מֻתָּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא נֵדֶר טָעוּת, וְהוּא בִּכְלַל נִדְרֵי שְׁגָגוֹת שֶׁהֵן מֻתָּרִין; וְאֵין זֶה כְּתוֹלֶה נִדְרוֹ בְּדָבָר וְלֹא נִתְקַיֵּם הַדָּבָר - שֶׁחֲרֵי הַסִּבָּה שֶׁבִּגְלָלָהּ נָדַר לֹא הָיְתָה מְצוּיָה [-מלכתחילה], וְטָעוּת הָיָה.

ד. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא מִי שֶׁרָאָה אֲנָשִׁים מְרֻחוֹק אוֹכְלִים תְּאֵנִים שְׁלוּ, אָמַר לָהֶם: 'חֲרֵי הֵן עֲלֵיכֶם קָרְבָּן', כֵּיוָן שֶׁקָּרַב אֲלֵיהֶם וְהִבִּיט, וַחֲרֵי הֵם אֲבִיו וְאָחִיו - חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ הַסִּבָּה שֶׁהִדִּירָן בִּגְלָלָהּ, חֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁפֵּרֵשׁ - שֶׁהַדָּבָר [=הנסיבות] מוֹכִיחַ שֶׁלֹּא אָסַר עֲלֵיהֶן, אֶלָּא שֶׁהָיָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁהֵן זָרִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. מִי שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע, וְנוֹלַד לוֹ [=נתחדש אצלו] דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ בִּשְׁעַת הַשְּׁבוּעָה אוֹ בִּשְׁעַת הַנֵּדֶר - חֲרֵי זֶה אָסוּר, עַד שֶׁיִּשְׁאַל לְחָכָם וְיַתִּיר אֶת נִדְרוֹ. כֵּיצַד? אָסַר אֶת עַצְמוֹ בַּהֲנַיַת פְּלוֹנִי, אוֹ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לִמְקוֹם פְּלוֹנִי, וְנַעֲשָׂה אוֹתוֹ הָאִישׁ סוֹפֵר, וְאוֹתוֹ מָקוֹם בֵּית הַכְּנֶסֶת - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נַעֲשָׂה סוֹפֵר וּמָקוֹם זֶה יֵעָשֶׂה בֵּית הַכְּנֶסֶת, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר אוֹ נִשְׁבָּע' - חֲרֵי זֶה אָסוּר לֶהָנוֹת וּלְהִכָּנֵס, עַד שֶׁיִּתִּיר נִדְרוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. כָּל נֵדֶר שֶׁהַתַּר מִקְצָתוֹ, הֻתַּר כֻּלּוֹ; וְהוּא הַדִּין בִּשְׁבוּעָה. כֵּיצַד? רָאָה אֲנָשִׁים מְרֻחוֹק אוֹכְלִין פֵּרוֹתָיו, וְאָמַר: 'חֲרֵי הֵן עֲלֵיכֶם קָרְבָּן', וּכְשֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶם, וְהִנֵּה הֵם אָבִיו וַאֲנָשִׁים זָרִים - הוֹאִיל וְאָבִיו מֻתָּר, כֻּלָּן מֻתָּרִין; וַאֲפִלּוּ אָמַר: 'אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, הָיִיתִי אוֹמֵר: פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי אֲסוּרִין וְאָבִי מֻתָּר' - חֲרֵי כֻּלָּן מֻתָּרִין. אֲבָל אִם אָמַר כְּשֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶם: 'אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאָבִי בֵּינֵיכֶם, הָיִיתִי אוֹמֵר: כֻּלְּכֶם אֲסוּרִין חוּץ מֵאָבִי' - חֲרֵי כֻּלָּן אֲסוּרִין חוּץ מֵאֲבִיו; שֶׁחֲרֵי גְּלָה דַּעְתּוֹ שֶׁלֹּא הִתִּיר מִקְצָת הַנֵּדֶר, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁנָּדַר הָיָה נוֹדֵר וּמַתְנֶה עַל אָבִיו.

ז. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'הַיַּיִן קָרְבָּן עָלַי, מִפְּנֵי שֶׁהַיַּיִן רַע לַמֵּעַיִם', אָמְרוּ לוֹ: 'וַהֲרֵי הַמְיֻשָּׁן יָפֶה לַמֵּעַיִם' - אִם אָמַר: 'אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר', וַאֲפִלּוּ אָמַר: 'אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, הָיִיתִי אוֹמֵר: הֶחָדָשׁ אָסוּר וְהַיָּשָׁן מֻתָּר' - מֻתָּר בַּיָּשָׁן וּבֶחָדָשׁ; אֲבָל אִם אָמַר: 'אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ, הָיִיתִי אוֹמֵר: כָּל הַיֵּינוֹת אֲסוּרוֹת עָלַי חוּץ מִן הַמְיֻשָּׁן' - חֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּמְיֻשָּׁן בִּלְבַד. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. כָּל הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע, רוֹאִין דְּבָרִים שֶׁבִּגְלָלָן נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר, וּלְומְדִין מֵהֶן לְאֵיזֶה דָּבָר נִתְכַּוֵּן; וְהוֹלְכִין אַחַר הָעִנְיָן [=הנסיבות], לֹא אַחַר כָּל מַשְׁמַע הַדִּבּוּר. כֵּיצַד? הָיָה טָעוּן מַשָּׂא שֶׁל צֶמֶר אוֹ שֶׁל פִּשְׁתִּים, וְהִזִּיעַ וְהָיָה רֵיחוֹ קָשֶׁה, וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עָלָיו צֶמֶר וּפִשְׁתִּים לְעוֹלָם - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים וּלְכַסּוֹתָן [להתכסות בהם], וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא לְהַפְשִׁילָן לַאֲחוֹרָיו. הָיָה לָבוּשׁ בֶּגֶד צֶמֶר וְנִצְטַעֵר בִּלְבִישָׁתוֹ, וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עָלָיו צֶמֶר לְעוֹלָם - אָסוּר לִלְבֹּשׁ, וּמֻתָּר לִטְעֹן עָלָיו; וּמֻתָּר לְהִתְכַּסּוֹת בְּגִזֵּי צֶמֶר, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְבֶגֶד צֶמֶר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. הָיוּ מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ שֶׁיִּשָּׂא קְרוֹבָתוֹ, וְהוּא מְמָאֵן [=מסרב], וּפָצְרוּ בּוֹ, וְנָדַר אוֹ נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא תֶּהֱנֶה בּוֹ לְעוֹלָם, וְכֵן הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא תֶּהֱנֶה בּוֹ לְעוֹלָם - חֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת לֶהָנוֹת לוֹ, שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְשֵׁם אֵישׁוּת.

י. וְכֵן הַקּוֹרֵא לַחֲבֵרוֹ שֶׁיִּסְעֹד אֶצְלוֹ, וּמֵאֵן, וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ, וְלֹא יִשְׁתֶּה לוֹ טִפַּת צוֹנֵן - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וְלִשְׁתּוֹת לוֹ צוֹנֵן; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא שֶׁלֹּא יֹאכַל וְיִשְׁתֶּה עִמּוֹ בִּסְעוּדָה זוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'לְבֵיתְךָ אֵינִי נִכְנָס, וְשָׂדְךָ אֵינִי לוֹקֵחַ', בֵּין בְּנֵדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה, וּמֵת אוֹ מָכַרְן לְאַחֵר - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לַבַּיִת, וְלִקַּח הַשָּׂדֶה מִן הַיּוֹרֵשׁ אוֹ מִן הַלּוֹקֵחַ; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: 'לְבַיִת הַזֶּה אֵינִי נִכְנָס, וְשָׂדֶה זוֹ אֵינִי לוֹקֵחַ', וּמֵת אוֹ מָכַרְן לְאַחֵר - חֲרֵי זֶה אָסוּר.

יב. אָמַר לַחֲבֵרוֹ: 'הַשְׁאִילֵנִי פָּרָתְךָ', אָמַר לוֹ: 'אֵינָהּ פְּנוּיָה', נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר וְאָמַר: 'שָׁדַי אֵינִי חוֹרֵשׁ בָּהּ לְעוֹלָם' - אִם הָיָה דַּרְכּוֹ לַחֲרֹשׁ בְּיָדוֹ, הוּא אָסוּר וְכָל אָדָם מֻתָּרִין לַחֲרֹשׁ לוֹ בָּהּ; וְאִם אֵין דַּרְכּוֹ לַחֲרֹשׁ בְּיָדוֹ, הוּא וְכָל אָדָם אֲסוּרִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

יג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁיִּשָּׂא אִשָּׁה, אוֹ שֶׁיִּקְנֶה בַּיִת, אוֹ שֶׁיֵּצֵא בִּשְׁלֵיָרָה [לדרך ארוכה], אוֹ יִפְרֹשׁ [=יפליג] בַּיָּם - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִשָּׂא אוֹ לִקְנוֹת אוֹ לָצֵאת מִיָּד, אֶלָּא עַד שֶׁיִּמְצָא דָּבָר הֶהָגוּן [=מתאים] לוֹ. וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּתְבַּע אוֹתָהּ תִּנָּשֵׂא לוֹ, וְקָפְצוּ עָלֶיהָ בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן הֲגוּנִין לָהּ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 'לֹא נִתְכַּוְּנָה זוֹ אֶלָּא לְכָל מִי שֶׁיִּתְבַּע אוֹתָהּ מִן הַהֲגוּנִין לָהּ'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יד. הַמַּדִּיר אֶת חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע, וְאָמַר לוֹ: 'שֶׁתָּבוֹא וְתִטֹּל לְבָנֶיךָ כּוֹר אֶחָד חִטִּים, אוֹ שְׁתֵּי חֲבִיּוֹת שֶׁל יַיִן' - חֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהַתִּיר נִדְרוֹ בְּלֹא שְׁאֵלָה לְחָכָם, וְיֹאמַר לוֹ: 'כְּלוּם נִתְכַּוַּנְתָּ אֶלָּא לְכַבְּדֵנִי, כְּבוֹדִי שֶׁלֹּא אֶטֹּל, וּכְבָר הִגִּיעַ אֵלַי כָּבוֹד שֶׁנָּדַרְתָּ בִּשְׁבִילוֹ'. וְכֵן הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע שֶׁאֵין אַתָּה נֶהֱנֶה לִי, אִם אֵין אַתָּה נוֹתֵן לִבְנִי כּוֹר שֶׁל חִטִּים וּשְׁתֵּי חֲבִיּוֹת שֶׁל יַיִן' - חֲרֵי זֶה יָכוֹל לְהַתִּיר נִדְרוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁאֵלַת חָכָם, וְיֹאמַר: 'חֲרֵינִי כְּאִלּוּ נִתְקַבַּלְתִּי וְהִגִּיעוּ לְיָדִי'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יום שלישי י"ח שבט ה'תשע"ג

פֶּרֶק ט

א. בִּנְדָרִים - הָלוֹךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וּבְאוֹתָהּ לָשׁוֹן, וּבְאוֹתוֹ זְמַן שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע בּוֹ. כֵּיצַד? נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַמְבֻשָּׁל - אִם דֶּרֶךְ אוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתָהּ לָשׁוֹן בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁקּוֹרְאִין 'מְבֻשָּׁל' אֲפִלּוּ לְצָלִי וּלְשָׁלוּק [שנתבשל

יותר מהראוי], חֲרֵי זֶה אָסוּר בַּכֹּל; וְאִם אֵין דַּרְכָּן לִקְרוֹת
'מְבֻשָּׁל' אֶלָּא לְבָשָׂר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בְּמַיִם וּבְתַבְלִין, חֲרֵי זֶה מֻתָּר
בְּצָלִי וּבְשָׁלוּק. וְכֵן הַמְּבֻשָּׁל, וְהַמְּבֻשָּׁל בְּחַמֵּי טְבֶרְיָה, וְכֵיוֹצֵא
בָּהֶן - הוֹלְכִין בּוֹ אַחַר הַלָּשׁוֹן שֶׁל בְּנֵי הָעִיר.

ב. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַמָּלִיחַ - אִם דַּרְכָּן לִקְרוֹת 'מְלִיחַ' לְכָל
הַמְּלוּחִין, חֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל הַמְּלוּחִין; וְאִם דַּרְכָּן שֶׁאֵין
קוֹרְאִין 'מְלִיחַ' אֶלָּא לְדָג מָלִיחַ בִּלְבַד, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּדָג
מָלִיחַ.

ג. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַכָּבוּשׁ - אִם דַּרְכָּן לִקְרוֹת 'כָּבוּשׁ' לְכָל
הַכְּבוּשִׁין, חֲרֵי זֶה אָסוּר בַּכֹּל; וְאִם אֵין דַּרְכָּן לִקְרוֹת 'כָּבוּשׁ'
אֶלָּא לְיֶרֶק כָּבוּשׁ בִּלְבַד, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּכָבוּשׁ שֶׁל יֶרֶק.
וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. הָיוּ מְקֻצָּת בְּנֵי הַמָּקוֹם קוֹרִין לוֹ כָּךְ, וּמְקֻצָּתָן אֵין קוֹרִין
- אֵין הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב; אֶלָּא חֲרֵי זֶה סְפֵק נְדָרִים, וְכָל סְפֵק
נְדָרִים לְהַחְמִיר. וְאִם עָבַר, אֵינוֹ לוֹקֶה.

ה. כֵּיצַד? נָדַר מִן הַשֶּׁמֶן בְּמָקוֹם שֶׁמִּסְתַּפְּקִין [=משתמשים]
בְּשֶׁמֶן זַיִת וּבְשֶׁמֶן שֻׁמְשְׁמִין, וְרֹב אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם אֵין קוֹרִין
'שֶׁמֶן' סְתָם אֶלָּא לְשֶׁמֶן זַיִת, וְקוֹרִין לְשֶׁמֶן שֻׁמְשְׁמִין 'שֶׁמֶן
שֻׁמְשְׁמִין', וּמְעוּטָן קוֹרִין אַף לְשֶׁמֶן שֻׁמְשְׁמִין 'שֶׁמֶן' סְתָם -
חֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁנֵיהֶם; וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל שֶׁמֶן שֻׁמְשְׁמִין. וְכֵן
כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. כָּל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ הַשָּׁלִיחַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם לְהִמָּלֵךְ [=לברר]
עָלָיו, חֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַמִּין שֶׁנֶּאֱמַר לַשָּׁלִיחַ סְתָם. כֵּיצַד?
מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן אִם יִשְׁלַח אָדָם שָׁלִיחַ לִקְנוֹת לוֹ בָּשָׂר סְתָם,
וְאָמַר: 'לֹא מָצָאתִי אֶלָּא דָּגִים' - אִם נִשְׁבַּע בְּמָקוֹם זֶה אוֹ
נָדַר מִן הַבָּשָׂר, נֶאֱסַר אַף בִּבְשַׂר דָּגִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.
וּבְכָל מָקוֹם - הַנּוֹדֵר מִן הַבָּשָׂר אָסוּר בִּבְשַׂר עוֹפוֹת
וּבְקֻרְבַיִם, וּמֻתָּר בַּחֲגָבִים. וְאִם מַרְאִין הַדְּבָרִים [=הנסיבות]
בְּעֵת שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לִבְשַׂר בְּהֵמָה בִּלְבַד, אוֹ
לִבְשַׂר עוֹף וּבְהֵמָה בִּלְבַד - חֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּבְשַׂר דָּגִים, וַאֲפִלּוּ
בְּמָקוֹם שֶׁהַשָּׁלִיחַ נִמְלָךְ עֲלֵיהֶן.

ז. הַנּוֹדֵר מִן הַמְּבֻשָּׁל - מֻתָּר בִּבְיצָה שֶׁלֹּא נִתְבַּשְּׁלָה עַד
שֶׁקִּפְּתָה [התקשתה], אֶלָּא נִתְגַּלְגְּלָה [=התחממה] בְּלִבַּד.
הַנּוֹדֵר מִמַּעֲשֵׂה קְדֵרָה [=סיר] - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מִדְּבָרִים
שֶׁמַּרְתִּיחִין אוֹתָן בִּקְדֵרָה, כְּגוֹן רִיפּוֹת [=גרסים] וּלְבִיבוֹת
וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן; אֲסַר עַצְמוֹ מִכָּל הַיּוֹרֵד לִקְדֵרָה, חֲרֵי זֶה אָסוּר
בְּכָל הַמִּתְבַּשְּׁלִין בִּקְדֵרָה [אפילו שאחרי הבישול נאפים או
מיטגנים].

ח. הַנּוֹדֵר מִן הַדָּגִים, מֻתָּר בְּצִיר [רוטב הדג] וּבְמֵרָיס [שומן
דגים] שֶׁל דָּגִים. הַנּוֹדֵר מִן הֶחָלָב - מֻתָּר בְּקוֹס, וְהוּא הַמַּיִם
הַנִּבְדָּלִין מִן הֶחָלָב; נָדַר מִן הַקּוֹס, מֻתָּר בְּחָלָב. נָדַר מִן
הַגְּבִינָה, אָסוּר בָּהּ בֵּין מְלִיחָה בֵּין תְּפֵלָה.

ט. הַנּוֹדֵר מִן הַחִטִּים, אָסוּר בָּהֶן בֵּין חַיִּין בֵּין מְבֻשָּׁלִים.
'חִטָּה חִטִּים שֶׁאֵינִי טוֹעֵם', אָסוּר בָּהֶן בֵּין קֶמַח בֵּין פַּת;
'חִטָּה שֶׁאֵינִי טוֹעֵם', אָסוּר בָּהּ בַּאֲפוּיָה ['חטה', בלשון יחיד,
מתייחסת לפת] וּמֻתָּר לָכֹס [-גרגרי חיטה]; 'חִטִּים שֶׁאֵינִי
טוֹעֵם', מֻתָּר בְּאָפוּי וְאָסוּר לָכֹס; 'חִטָּה חִטִּים שֶׁאֵינִי טוֹעֵם',
אָסוּר בֵּין בְּאָפוּי בֵּין לָכֹס. וְהַנּוֹדֵר מִן הַדָּגָן אוֹ מִן הַתְּבוּאָה,
אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מֵחֲמִשָּׁה מִינִין [מיני דגן].

י. הַנּוֹדֵר מִן הַיָּרָק, מֻתָּר בִּדְלוּעִין. מִן הַכְּרִישִׁין [=כרתי],
מֻתָּר בְּקַפְלוֹטוֹת [סוג של כרתי שמקורו בארץ]. הַנּוֹדֵר מִן
הַכְּרוּב - אָסוּר בַּמַּיִם שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ הַכְּרוּב, שֶׁהֲרֵי מֵי
הַשַּׁלְקוֹת כְּשַׁלְקוֹת. נָדַר מִמֵּי הַשַּׁלְקוֹת, מֻתָּר בַּשַּׁלְקוֹת עַצְמָן.
הַנּוֹדֵר מִן הָרֶטֶב, מֻתָּר בְּתַבְלִין שֶׁבּוֹ; מִן הַתַּבְלִין, מֻתָּר
בָּרֶטֶב. הַנּוֹדֵר מִן הַגְּרִיסִין, אָסוּר בְּמִקְּפֶה [=תבשיל סמיך]
שֶׁל גְּרִיסִין.

יא. הַנּוֹדֵר מִפֵּרוֹת הָאָרֶץ - אָסוּר בְּפֵרוֹת הָאָרֶץ, וּמֻתָּר
בִּכְמֵהִין [סוג פטריות שבתוך האדמה] וּפִטְרִיּוֹת; וְאִם אָמַר:
'כָּל גִּדּוּלֵי קַרְקַע עָלַי' - אָסוּר אַף בִּכְמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת; אַף עַל
פִּי שֶׁאֵינָן יוֹנְקִין מִן הַקַּרְקַע, גִּדְלִין הֵן בַּקַּרְקַע.

יב. הַנּוֹדֵר מִפֵּרוֹת שָׁנָה - אָסוּר בְּכָל פֵּרוֹת הַשָּׁנָה, וּמֻתָּר
בִּגְנָדִיִּים וּטְלָאִים וּבְחָלָב וּבְבֵיצִים וּבְגוֹזָלוֹת; וְאִם אָמַר:
'גִּדּוּלֵי שָׁנָה עָלַי', אָסוּר בְּכֻלָּן. הַנּוֹדֵר מִפֵּרוֹת הַקַּיִץ, אֵין
אָסוּר אֶלָּא בַּתְּאֵנִים.

יג. וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֲלּוּ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - הַזָּהֵר בָּעֶקֶר הַגָּדוֹל,
שֶׁהוּא: בִּנְדָרִים - הָלוֹךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם,
בְּאוֹתָהּ לָשׁוֹן, וּבְאוֹתוֹ זְמַן. וְעַל פִּי הָעֶקֶר זֶה תּוֹרָה וְתֹאמַר:
'זֶה הַנּוֹדֵר אָסוּר בְּדָבָר פְּלוֹנִי, וּמֻתָּר בְּדָבָר פְּלוֹנִי'.

יד. הַנּוֹדֵר מִן הָעֲנָבִים, מֻתָּר בְּיַיִן וַאֲפִלּוּ הֶחָדָשׁ; מִן הַזֵּיתִים,
מֻתָּר בְּשֶׁמֶן; מִן הַתְּמָרִים, מֻתָּר בִּדְבַשׁ תְּמָרִים; מִן הַסְּתָוְנִיּוֹת
[ענבים חמוצים], מֻתָּר בְּחֹמֶץ סְתָוְנִיּוֹת. מִן הַיַּיִן, מֻתָּר בְּיַיִן
תַּפּוּחִים; מִן הַשֶּׁמֶן, מֻתָּר בְּשֶׁמֶן שֻׁמְשְׁמִין; מִן הַדְּבַשׁ,
בִּדְבַשׁ תְּמָרִים; מִן הַחֹמֶץ, מֻתָּר בְּחֹמֶץ סְתָוְנִיּוֹת; מִן הַיָּרָק,
מֻתָּר בִּירָקוֹת שָׂדֶה [שצמחו מעצמם בשדה] - מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֵלּוּ,
שֵׁם לְוַי הֵם, וְהוּא לֹא נָדַר אֶלָּא מִשֵּׁם שֶׁאֵינוֹ לְוַי בְּאוֹתוֹ
מָקוֹם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טו. הַנּוֹדֵר מִן הַכִּסּוּת [=בגד], מֻתָּר [באריגים גסים שאינם
ראויים ללבישה] בְּשַׂק וּבִירִיעָה וּבַחֲמִילָה [יריעה להגנה
מגשם]. הַנּוֹדֵר מִן הַבַּיִת - אָסוּר בַּעֲלִיָּה, שֶׁהָעֲלִיָּה בִּכְלַל
הַבַּיִת; נָדַר מִן הָעֲלִיָּה, מֻתָּר בְּבַיִת. הַנּוֹדֵר מִן הַמִּטָּה - אָסוּר
בְּדַרְגָּשׁ, שֶׁהוּא כְּמוֹ מִטָּה קְטַנָּה; נָדַר מִן הַדַּרְגָּשׁ, מֻתָּר
בְּמִטָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טז. הַנּוֹדֵר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבַיִת זֶה, חֲרֵי זֶה אָסוּר מִן הָאֻצָּף
[מקום הגפת הדלת] וְלִפְנִים; נָדַר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְעִיר זוֹ - מֻתָּר
לְהִכָּנֵס לְתוֹחוּמָהּ [אלפיים אמה - תחום־שבת], וְאָסוּר לְהִכָּנֵס
לְעִבּוּרָהּ [בית הנמצא בתוך שבעים אמה ושני שליש של העיר].

יז. הַנּוֹדֵר הֲנָיָה מִבְּנֵי הָעִיר, וּבָא אָדָם וְנִשְׁתַּהָה שָׁם שְׁנַיִם
עָשָׂר חֹדֶשׁ - חֲרֵי זֶה אָסוּר לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ; פָּחוֹת מִכָּאן, מֻתָּר.
נָדַר מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר - כָּל שֶׁשָּׁהָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אָסוּר
לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ; פָּחוֹת מִכָּאן, מֻתָּר.

יח. הַנּוֹדֵר מִן הַמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מִמַּעְיַן פְּלוֹנִי - אָסוּר בְּכָל
הַנְּהָרוֹת הַיּוֹנְקוֹת מִמֶּנּוּ [בעקיפין], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר
הַנִּמְשָׁכוֹת [ישירות]; אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה שְׁמָם, וְאֵין קוֹרְאִין
אוֹתָם אֶלָּא 'נַהַר פְּלוֹנִי' וּ'בְאֵר פְּלוֹנִית', וְאֵין מְלַוִּין אוֹתָן

לְשֶׁם הַמַּעְיָן הַנָּדוּר - הוֹאִיל וְהוּא עִקָּרָן [=מקורם], אָסוּר בַּכֹּל. אֲבָל אִם נָדַר מִנָּהָר פְּלוֹנִי אוֹ מִמַּעְיָן פְּלוֹנִי - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּכָל הַנֶּהָרוֹת הַנִּקְרָאוֹת עַל שְׁמוֹ.

יט. הַנּוֹדֵר מִיּוֹרְדֵי הַיָּם - מֻתָּר בְּיוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה; מִיּוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה - אָסוּר בְּיוֹרְדֵי הַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מְפָרְשִׁים [=מפליגים] בְּאֶמְצַע הַיָּם הַגָּדוֹל; שֶׁיּוֹרְדֵי הַיָּם בִּכְלָל יוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה. הַנּוֹדֵר מֵרוֹאֵי הַחַמָּה - אָסוּר בְּסוּמְיִן, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא מִמִּי שֶׁהַחַמָּה רוֹאָה אוֹתָן. נָדַר מִמְּשַׁחְרֵי הָרֹאשׁ - אָסוּר בְּקָרְחִים וּבְבַעֲלֵי שִׁיבוֹת, וּמֻתָּר בְּנָשִׁים [שכינויים ׳מכוסות הראש׳] וּבְקָטַנִּים [שכינויים ׳גלויי הראש׳]; וְאִם הַדְּרָכָן לְקָרוֹת שְׁחָרֵי הָרֹאשׁ לַכֹּל, אָסוּר בַּכֹּל.

כ. נָדַר מִשּׁוּבְתֵי שַׁבָּת - אָסוּר בְּיִשְׂרָאֵל וּבְכוּתִיִּים [=שומרונים]. נָדַר מֵעוֹלֵי יְרוּשָׁלַיִם - אָסוּר בְּיִשְׂרָאֵל, וּמֻתָּר בְּכוּתִיִּים; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁמִּצְוָה עָלָיו לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם. הַנּוֹדֵר מִבְּנֵי נֹחַ - מֻתָּר בְּיִשְׂרָאֵל; שֶׁאֵין נִקְרָאִין ׳בְּנֵי נֹחַ׳ אֶלָּא שְׁאָר הָאֻמּוֹת.

כא. נָדַר מִזֶּרַע אַבְרָהָם - מֻתָּר בִּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבִבְנֵי עֵשָׂו, וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע", וַהֲרֵי יִצְחָק אָמַר לְיַעֲקֹב: "וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם".

כב. נָדַר מִן הָעֲרֵלִים - מֻתָּר בְּעַרְלֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָסוּר בִּמּוּלֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם; נָדַר מִן הַמּוּלִים - אָסוּר בְּעַרְלֵי יִשְׂרָאֵל, וּמֻתָּר בִּמּוּלֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם; שֶׁאֵין הָעֲרֵלָה קְרוּיָה אֶלָּא לְשֵׁם גּוֹיִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים"; וְאֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁל זֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁהוּא מְצֻוֶּה עַל הַמִּילָה, וּלְמִי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה עָלֶיהָ.

כג. הַנּוֹדֵר מִיִּשְׂרָאֵל, אָסוּר בְּגֵרִים; מִן הַגֵּרִים, מֻתָּר בְּיִשְׂרָאֵל. הַנּוֹדֵר מִיִּשְׂרָאֵל, אָסוּר בְּכֹהֲנִים וּבְלְוִיִּם; מִן הַכֹּהֲנִים וּמִן הַלְוִיִּם, מֻתָּר בְּיִשְׂרָאֵל. הַנּוֹדֵר מִן הַכֹּהֲנִים, מֻתָּר בְּלְוִיִּם; מִן הַלְוִיִּם, מֻתָּר בְּכֹהֲנִים. הַנּוֹדֵר מִבָּנָיו, מֻתָּר בִּבְנֵי בָנָיו. וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, דִּין הַנּוֹדֵר וְהַנִּשְׁבָּע אֶחָד הוּא.

יום רביעי י"ט שבט ה'תשע"ג

פֶּרֶק י

א. הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע ׳שֶׁאֵינִי טוֹעֵם הַיּוֹם׳, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁתַּחְשַׁךְ [=עד הלילה]; ׳שֶׁאֵינִי טוֹעֵם יוֹם אֶחָד׳, אָסוּר מֵעֵת לְעֵת מִשְׁעַת נִדְרוֹ. לְפִיכָךְ, הַנּוֹדֵר ׳שֶׁאֵינִי טוֹעֵם הַיּוֹם׳ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר מִשֶּׁתַּחְשַׁךְ, לֹא יֹאכַל מִשֶּׁתַּחְשַׁךְ עַד שֶׁיִּשָּׁאֵל לָחָכָם; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁכַּע פַּעַם אַחֶרֶת ׳יוֹם אֶחָד׳ וְיֹאכַל מִשֶּׁתַּחְשַׁךְ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּל הָעָם יוֹדְעִין הֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין זֶה לָזֶה.

ב. נָדַר ׳שֶׁאֵינִי טוֹעֵם יוֹם׳ - הֲרֵי זֶה סָפֵק, וְאָסוּר מֵעֵת לְעֵת כְּאוֹמֵר ׳יוֹם אֶחָד׳; וְאִם אָכַל אֲחַר שֶׁחֲשֵׁכָה, אֵינוֹ לוֹקֶה. ׳שֶׁאֵינִי טוֹעֵם שַׁבָּת זוֹ׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּשִׁאָר יְמֵי הַשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת, וַהֲרֵי הוּא מֻתָּר מֵאֶחָד בְּשַׁבָּת; ׳שֶׁאֵינִי טוֹעֵם שַׁבָּת אַחַת׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר שִׁבְעַת יָמִים, מֵעֵת לְעֵת. אָמַר ׳שַׁבָּת׳ סְתָם, וְלֹא פֵּרֵשׁ לֹא אַחַת וְלֹא זוֹ - הֲרֵי זֶה סָפֵק, וְאָסוּר שִׁבְעַת יָמִים מֵעֵת לְעֵת; וְאִם אָכַל אַחַר הַשַּׁבָּת - אֵינוֹ לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. ׳שֶׁאֵינִי שׁוֹתֶה חֹדֶשׁ זֶה׳ - אָסוּר בְּשְׁאָר הַחֹדֶשׁ; אֲבָל בְּיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ יִהְיֶה מֻתָּר, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה חֹדֶשׁ חָסֵר. ׳שֶׁאֵינִי טוֹעֵם חֹדֶשׁ אֶחָד׳ - אָסוּר שְׁלֹשִׁים יוֹם גְּמוּרִים, מֵעֵת לְעֵת. נָדַר ׳חֹדֶשׁ׳ סְתָם - אָסוּר שְׁלֹשִׁים יוֹם מֵעֵת לְעֵת, מִסָּפֵק.

ד. ׳שֶׁאֵינִי אוֹכֵל בָּשָׂר שָׁנָה זוֹ׳ - אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר מִן הַשָּׁנָה אֶלָּא יוֹם אֶחָד, אֵין אָסוּר אֶלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם; וּבְיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מֻתָּר. וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לִנְדָרִים, הוּא יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי. ׳שֶׁאֵינִי אוֹכֵל שָׁנָה אַחַת׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר שָׁנָה תְּמִימָה, מִיּוֹם לְיוֹם; וְאִם נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה, אָסוּר בָּהּ וּבְעִבּוּרָהּ. ׳שֶׁאֵינִי אוֹכֵל שָׁנָה׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִיּוֹם לְיוֹם מִסָּפֵק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. ׳שֶׁאֵינִי שׁוֹתֶה יַיִן שָׁבוּעַ זֶה׳ - אָסוּר בְּשְׁאָר שְׁנֵי הַשָּׁבוּעַ, וּבִשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה; וְאֵינוֹ מֻתָּר אֶלָּא מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. ׳שֶׁאֵינִי שׁוֹתֶה יַיִן שָׁבוּעַ אֶחָד׳ - אָסוּר שֶׁבַע שָׁנִים גְּמוּרוֹת, מִיּוֹם לְיוֹם. אָמַר ׳יוֹבֵל זֶה׳ - אָסוּר בִּשְׁאָר שְׁנֵי הַיּוֹבֵל, וּבִשְׁנַת הַחֲמִשִּׁים עַצְמָהּ.

ו. ׳שֶׁאֵינִי שׁוֹתֶה יַיִן עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָדָר׳ - אִם הָיְתָה שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת, וְלֹא יָדַע שֶׁהִיא מְעֻבֶּרֶת כְּשֶׁנָּדַר - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר רִאשׁוֹן; וְאִם נָדַר עַד סוֹף אֲדָר, הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד סוֹף אֲדָר שֵׁנִי. וְאִם יָדַע שֶׁהַשָּׁנָה מְעֻבֶּרֶת, וְנָדַר עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר - אָסוּר עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֵׁנִי.

ז. הָאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַפֶּסַח - בֵּין שֶׁאָמַר ׳עַד לִפְנֵי הַפֶּסַח׳, בֵּין שֶׁאָמַר ׳עַד הַפֶּסַח׳ - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ בִּלְבַד; וְאִם אָמַר: ׳עַד שֶׁיִּהְיֶה הַפֶּסַח׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא הַפֶּסַח. אָמַר ׳עַד הַקָּצִיר׳ אוֹ ׳עַד הַבָּצִיר׳, אוֹ שֶׁאָמַר ׳עַד שֶׁיִּהְיֶה הַקָּצִיר׳ אוֹ ׳הַבָּצִיר׳ - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ.

ח. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁזְּמַנּוֹ קָבוּעַ וְנָדַר עָדָיו, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ; וְאִם נָדַר עַד שֶׁיִּהְיֶה, הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא. וְכָל שֶׁאֵין לוֹ זְמַן קָבוּעַ, כְּגוֹן זְמַן הַקָּצִיר וְהַבָּצִיר - בֵּין שֶׁנָּדַר עָדָיו, בֵּין שֶׁנָּדַר עַד שֶׁיִּהְיֶה, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ.

ט. הָאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַקַּיִץ - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיִּתְחִילוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁנָּדַר בּוֹ לְהַכְנִיס כַּלְכָּלוֹת [=סלי] תְּאֵנִים; ׳עַד הַקָּצִיר׳ - עַד שֶׁיִּתְחִילוּ הָעָם לְקָצֹר קְצִיר חִטִּים, אֲבָל לֹא קְצִיר שְׂעוֹרִים. פֵּרֵשׁ וְאָמַר: ׳עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַקַּיִץ׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיִּכְפְּלוּ [=יקפלו] הָעָם רֹב הַמַּחְצָלָאוֹת שֶׁבַּמַּקָּצָה [שטח יבוש של תאנים], שֶׁמְּיַבְּשִׁין עֲלֵיהֶן תְּאֵנִים וַעֲנָבִים לַעֲשׂוֹתָן גְּרוֹגָרוֹת [תאנים יבשות] וְצִמּוּקִים; הַכֹּל לְפִי מְקוֹם נִדְרוֹ שֶׁל נוֹדֵר.

י. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּדַר בְּבִקְעָה וְאָסַר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַקַּיִץ, וְעָלָה לְהַר - אֵינוֹ מִסְתַּכֵּל בְּקַיִץ שֶׁל מָקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ עַתָּה, אִם הִגִּיעַ אִם לֹא הִגִּיעַ, אֶלָּא בְּקַיִץ שֶׁל מָקוֹם שֶׁנָּדַר בּוֹ, וְעָלָיו הוּא סוֹמֵךְ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. הָאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַגֶּשֶׁם - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד זְמַן הַגְּשָׁמִים, שֶׁהוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו. הִגִּיעַ זְמַן הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, בֵּין יָרְדוּ גְּשָׁמִים בֵּין לֹא יָרְדוּ; וְאִם יָרְדוּ גְּשָׁמִים מִשֶּׁבָּעָה עָשָׂר בְּמַרְחֶשְׁוָן, הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וְאִם אָמַר 'עַד הַגְּשָׁמִים' [לשון רבים, אזי לא די בזמן הגשמים אלא] - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיֵּרְדוּ הַגְּשָׁמִים; וְהוּא, שֶׁיָּרְדוּ מִזְמַן רְבִיעָה [כינוי למטר - כלומר המועד השני לירידת המטר] שְׁנֵיָה, שֶׁהוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמְקוֹמוֹת הַסְּמוּכִין לָהּ, מִשְּׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בְּמַרְחֶשְׁוָן וָאֵילָךְ. וְאִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: 'עַד שֶׁיִּפְסְקוּ הַגְּשָׁמִים' - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַפֶּסַח, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבַמְּקוֹמוֹת שֶׁהֵן כְּמוֹתָהּ.

יב. מִי שֶׁהִדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ בְּמַרְחֶשְׁוָן וְאָמַר לָהּ: 'שֶׁאֵין אַתְּ נֶהֱנֵית לִי מִכָּאן וְעַד הַפֶּסַח, אִם תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ מֵהַיּוֹם וְעַד סְכוֹת' - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לֶהָנוֹת לוֹ מִיָּד, גְּזֵרָה שְׁמָא תֵּלֵךְ. וְאִם הָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח, וְהֲרֵי הוּא מְהַנֶּה אוֹתָהּ לִפְנֵי הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. עָבַר הַפֶּסַח [וכבר נהנית ממנו], אַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ [=שעבר זמן] הַתְּנַאי [שהתייחס לזמן החולף] - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִנְהֹג חֹלִין בִּנְדָרוֹ, וּלְהַנִּיחָהּ שֶׁתֵּלֵךְ וְתֵהָנֶה; אֶלָּא נוֹהֵג בָּהּ אִסּוּר עַד הֶחָג כְּמוֹ שֶׁנָּדַר, וְאַף עַל פִּי שֶׁתָּלָה הַנֶּדֶר בְּאִסּוּר זְמַן שֶׁעָבַר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם הָלְכָה אַחַר הַפֶּסַח [אבל לא נהנית ממנו קודם לפסח], אֵינָהּ אֲסוּרָה מִלֶּהָנוֹת לוֹ.

יג. אָמַר לָהּ: 'שֶׁאֵין אַתְּ נֶהֱנֵית לִי עַד הֶחָג, אִם תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ עַד הַפֶּסַח' - אֲסוּרָה לֶהָנוֹת מִיָּד. וְאִם הָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח, וְנִמְצָא מְהַנֶּה אוֹתָהּ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה; וַאֲסוּרָה בַּהֲנָיָתוֹ עַד הֶחָג, וּמֻתֶּרֶת לֵילֵךְ לְבֵית אָבִיהָ מִשֶּׁהִגִּיעַ הַפֶּסַח.

יום חמישי כ' שבט ה'תשע"ג

פֶּרֶק יא

א. קָטָן בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וּקְטַנָּה בַּת אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם, שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אוֹ שֶׁנָּדְרוּ, בֵּין נִדְרֵי אִסָּר בֵּין נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ - בּוֹדְקִין אוֹתָן וְשׁוֹאֲלִין אוֹתָן: אִם יָדְעוּ לְשֵׁם מִי נָדְרוּ וּלְשֵׁם מִי הִקְדִּישׁוּ וְנִשְׁבְּעוּ - נִדְרֵיהֶן קַיָּמִין וְהֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ; וְאִם לֹא יָדְעוּ - אֵין דִּבְרֵיהֶם כְּלוּם. וּצְרִיכִין בְּדִיקָה כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ - שֶׁהִיא שְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְקָטָנָה, וּשְׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְקָטָן.

ב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּדְרוּ אוֹ שֶׁהִקְדִּישׁוּ בְּתְחִלַּת שָׁנָה זוֹ, וְשָׁאֲלוּ אוֹתָם וְנִמְצְאוּ יוֹדְעִין, וְנִתְקַיְּמִים נִדְרָם, וְנָדְרוּ נֶדֶר אַחֵר, אֲפִלּוּ בְּסוֹף שָׁנָה זוֹ - צְרִיכִין בְּדִיקָה, וְאַחַר כָּךְ יִתְקַיֵּם; וְאֵין אוֹמְרִין: 'הוֹאִיל וְנִמְצְאוּ יוֹדְעִין בִּתְחִלַּת הַשָּׁנָה, אֵין צְרִיכִין בְּדִיקָה', אֶלָּא בּוֹדְקִין כָּל הַשָּׁנָה הַזּוֹ כֻּלָּהּ.

ג. קֹדֶם הַזְּמַן הַזֶּה - אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: 'יוֹדְעִין אָנוּ לְשֵׁם מִי נָדַרְנוּ וּלְשֵׁם מִי הִקְדַּשְׁנוּ' - דִּבְרֵיהֶן קַיָּמִין, וְהֶקְדֵּשָׁם הֶקְדֵּשׁ וְנִדְרֵיהֶם נְדָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. וְזוֹ הִיא 'עוֹנַת הַנְּדָרִים' הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם.

ד. הוֹאִיל וְהִגִּיעוּ לִשְׁנֵי הַגְּדוֹלִים - נִדְרֵיהֶם קַיָּמִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ סִימָנִין, וַעֲדַיִן לֹא נַעֲשׂוּ גְּדוֹלִים לְכָל דָּבָר; וְדָבָר זֶה מִדִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁהַמַּפְלָא [קטן היודע כבר להפלות ולהתייחס ברצינות למוצא פיו] הַסָּמוּךְ לְאִישׁ - הֶקְדֵּשׁוֹ הֶקְדֵּשׁ וּנְדָרָיו נְדָרִים. אַף עַל פִּי שֶׁנִּדְרֵיהֶם קַיָּמִין, אִם חִלְּלוּ נִדְרָן, אוֹ נִשְׁבְּעוּ וְהֵחֲלִיפוּ - אֵינָן לוֹקִין, עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ וְיָבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת.

ה. הֶקְדֵּישׁוּ, וּבָא הַגָּדוֹל וְנֶהֱנָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ שֶׁהִקְדִּישׁוּ - לוֹקֶה; מִפְּנֵי שֶׁנִּדְרֵיהֶן נְדָרִים מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁבַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נְדָרֶיהָ קַיָּמִין? בְּשֶׁלֹּא הָיְתָה בִּרְשׁוּת הָאָב אוֹ בִּרְשׁוּת הַבַּעַל; אֲבָל אִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת הָאָב - אֲפִלּוּ הִגְדִּילָה, וַהֲרֵי הִיא נַעֲרָה - אָבִיהָ מֵפֵר כָּל נְדָרֶיהָ וְכָל שְׁבוּעוֹת שֶׁתִּשָּׁבַע בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ וְגוֹ' כִּי הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ".

ז. וְעַד מָתַי הָאָב מֵפֵר? עַד שֶׁתִּבְגַּר [בת י"ב ושנה חדשים]. בָּגְרָה - אֵינוֹ מֵפֵר לָהּ, וַהֲרֵי כָּל נְדָרֶיהָ וּשְׁבוּעוֹתֶיהָ כְּנֶדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: "כֹּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ, יָקוּם עָלֶיהָ".

ח. וּמֵאֵימָתַי מֵפֵר הַבַּעַל נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ וּשְׁבוּעוֹתֶיהָ? מִשֶּׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה. וְהוּא מֵפֵר לְעוֹלָם, עַד שֶׁיַּגְרִשֶׁנָּה וְיַגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ. הָיְתָה מְגֹרֶשֶׁת מְסֻפָּק, לֹא יָפֵר לָהּ; נָתַן לָהּ גֵּט עַל תְּנַאי אוֹ לְאַחַר זְמַן, לֹא יָפֵר בַּיָּמִים שֶׁבֵּינְתַיִם. וְכֵן מִי שֶׁשָּׁמְעָה שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ, וְנִשְׂאת, וַהֲרֵי בַּעְלָהּ קַיָּם, וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּהּ - אֵין הַבַּעַל הָרִאשׁוֹן וְלֹא הָאַחֲרוֹן מְפֵרִין נְדָרֶיהָ; הָיְתָה מֵחֲיָבֵי לְאוִין, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מֵחֲיָבֵי עֲשֵׂה, וְהֵפֵר נְדָרֶיהָ - הֲרֵי אֵלּוּ מוּפָרִין.

ט. נַעֲרָה מְאֹרָסָה - אֵין מֵפֵר נְדָרֶיהָ, אֶלָּא הָאָב עִם הַבַּעַל כְּאֶחָד; וְאִם הֵפֵר הָאֶחָד לְבַדּוֹ, אֵינוֹ מוּפָר. הֵפֵר הַבַּעַל לְבַדּוֹ, וְעָבְרָה עַל נִדְרָהּ קֹדֶם שֶׁיָּפֵר הָאָב - אֵינָהּ לוֹקָה.

י. מֵת הָאָרוּס - חָזְרָה לִרְשׁוּת אָבִיהָ, וְכָל שֶׁתִּדֹּר - הָאָב מֵפֵר, כְּשֶׁהָיָה קֹדֶם שֶׁתִּתְאָרֵס. מֵת הָאָב אַחַר שֶׁנִּתְאָרְסָה, וְנָדְרָה [אפילו-] אַחַר מוֹתוֹ - אֵין הַבַּעַל מֵפֵר; שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה.

יא. נַעֲרָה אֲרוּסָה שֶׁנִּדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא שָׁמַע אֲרוּסָהּ, וְנִתְגָּרְשָׁה בּוֹ בַּיּוֹם, וְנִתְאָרְשָׁה לְאַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם, אֲפִלּוּ לְמֵאָה - אָבִיהָ וּבַעְלָהּ הָאַחֲרוֹן מְפֵרִין נְדָרֶיהָ שֶׁנִּדְרָה בִּפְנֵי אֲרוּסָהּ ראשון; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָצְאת לִרְשׁוּת עַצְמָהּ שָׁעָה אַחַת, שֶׁעַדַיִן הָיא בִּרְשׁוּת הָאָב מִפְּנֵי שֶׁהִיא נַעֲרָה.

יב. אֲבָל הָאִשָּׁה הַנְּשׂוּאָה שֶׁנָּדְרָה, וְלֹא הֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ, וְגֵרְשָׁהּ בּוֹ בַּיּוֹם, וְהֶחְזִירָהּ בּוֹ בַּיּוֹם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר; שֶׁהֲרֵי יָצְאת לִרְשׁוּת עַצְמָהּ אַחַר שֶׁנָּדְרָה. אַף עַל פִּי שֶׁנָּדְרָה בִּרְשׁוּתוֹ, וְהִיא עַתָּה בִּרְשׁוּתוֹ - הוֹאִיל וְיָצְאת לִרְשׁוּת עַצְמָהּ בֵּינְתַיִם, נִתְקַיְּמוּ נְדָרֶיהָ.

יג. נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה שֶׁנִּדְּרָה, וְלֹא שָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא בַּעֲלָהּ, וְנִתְגָּרְשָׂה וְנִתְאָרְסָה לַאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה יָמִים - כְּשֶׁיִּשְׁמַע הָאָב וְהָאָרוּס הָאַחֲרוֹן - מְפֵרִין נְדָרֶיהָ שֶׁנִּדְּרָה בִּפְנֵי אָרוּס הָרִאשׁוֹן, הוֹאִיל וְלֹא שָׁמַע אוֹתָם הָאָרוּס הָרִאשׁוֹן.

יד. נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה שֶׁנִּדְּרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ לְבַדּוֹ וְהֵפֵר לָהּ, וּמֵת הָאָרוּס קֹדֶם שֶׁיִּשְׁמַע, וְנִתְאָרְסָה בּוֹ בַּיּוֹם, אֲפִלּוּ לְמֵאָה - אָבִיהָ וַאֲרוּסָהּ הָאַחֲרוֹן מְפֵרִין נְדָרֶיהָ שֶׁנִּדְּרָה בִּפְנֵי אָרוּס רִאשׁוֹן שֶׁמֵּת קֹדֶם שֶׁיִּשְׁמַע.

טו. שָׁמַע אָרוּס רִאשׁוֹן, וְהֵפֵר וָמֵת, וַאֲחַר כָּךְ שָׁמַע הָאָב, וְנִתְאָרְסָה לְאַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם - אָבִיהָ עִם הָאָרוּס הָאַחֲרוֹן מְפֵרִין נְדָרֶיהָ.

טז. שָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא שָׁמַע הָאָרוּס, וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם הָאָרוּס, אוֹ שֶׁשָּׁמַע גַּם הָאָרוּס וְהֵפֵר אוֹ שָׁתַק, וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם - נִתְרוֹקְנָה [-מהבעל ועברה-] רְשׁוּת לָאָב, וְהָאָב יָכוֹל לְהָפֵר; שָׁמַע הָאָרוּס וְקַיֵּם, וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁשָּׁמַע וְשָׁתַק, וּמֵת בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו - אֵין הָאָב יָכוֹל לְהָפֵר.

יז. גֵּרְשָׁהּ הָאָרוּס אַחַר שֶׁשָּׁמַע - הֲרֵי זֶה סָפֵק, אִם הִגְרוּשִׁין כְּשֶׁתִּיקָה, וְיָפֵר הָאָב עִם הַבַּעַל הָאַחֲרוֹן שֶׁיֵּאָרֵס בּוֹ בַּיּוֹם, אוֹ הִגְרוּשִׁין כְּמוֹ שֶׁקִּיֵּם אָרוּס רִאשׁוֹן, שֶׁכְּבָר נִתְקַיְּמוּ הַנְּדָרִים.

יח. שָׁמַע הָאָב וְהֵפֵר לָהּ וּמֵת הָאָב, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע הַבַּעַל - אֲפִלּוּ שָׁמַע הַבַּעַל קֹדֶם שֶׁיָּמוּת הָאָב, לֹא נִתְרוֹקְנָה רְשׁוּת לַבַּעַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר לְעוֹלָם אַחַר מוֹת הָאָב; שֶׁאֵין הָאָרוּס מֵפֵר אֶלָּא בְּשֶׁתָּפוּת.

יט. שָׁמַע אָרוּס וְהֵפֵר לָהּ וּמֵת, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע הָאָב, אוֹ שֶׁשָּׁמַע הָאָב וְהֵפֵר לָהּ, וּמֵת הַבַּעַל קֹדֶם שֶׁיִּשְׁמַע - אֵין הָאָב לְבַדּוֹ יָכוֹל לְהָפֵר נְדָרִים אֵלּוּ שֶׁנִּרְאוּ לְאָרוּס רִאשׁוֹן, אֶלָּא בְּשֶׁתָּפוּת אָרוּס אַחֲרוֹן, אִם נִתְאָרְסָה בּוֹ בַּיּוֹם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כ. נְדָרָה וְהֵפֵר לָהּ אָבִיהָ לְבַדּוֹ, וְלֹא שָׁמַע הָאָרוּס עַד שֶׁנִּכְנְסָה לְרְשׁוּתוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר; שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אָרוּסָתוֹ אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת; אֶלָּא קֹדֶם שֶׁתִּכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ, הוּא שֶׁמֵּפֵר בְּשֶׁתָּפוּת הָאָב. לְפִיכָךְ הָיָה דֶּרֶךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים - עַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא בְּתוֹ מֵרְשׁוּתוֹ, אוֹמֵר לָהּ: 'כָּל נְדָרִים שֶׁנָּדַרְתְּ בְּתוֹךְ בֵּיתִי, הֲרֵי הֵן מוּפָרִין'.

כא. וְכֵן הַבַּעַל - עַד שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ, אוֹמֵר לָהּ: 'כָּל נְדָרִים שֶׁנָּדַרְתְּ מִשֶּׁאֵרַסְתִּיךְ עַד שֶׁלֹּא תִּכָּנְסִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי, הֲרֵי הֵן מוּפָרִין'; שֶׁהַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁמַע אוֹתָם.

כב. הָלַךְ הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל, אוֹ שֶׁהָלְכוּ שְׁלוּחֵי הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל - עֲדַיִן אָבִיהָ וּבַעְלָהּ מְפֵרִין נְדָרֶיהָ. מָסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל, אוֹ שֶׁמָּסְרוּ שְׁלוּחֵי הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל - אֵין הָאָב יָכוֹל לְהָפֵר, שֶׁהֲרֵי יָצְאוּ מֵרְשׁוּתוֹ, וְלֹא הַבַּעַל יָכוֹל לְהָפֵר, שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר בַּקּוֹדְמִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כג. שׁוֹמֶרֶת יָבָם - אֲפִלּוּ עָשָׂה בָּהּ יְבָמָהּ מַאֲמָר [קידושי יבמה], וַאֲפִלּוּ יָבָם אֶחָד לִיבָמָה אַחַת - אֵינוֹ מֵפֵר נִדְרֵי יְבִמְתּוֹ [כי אינו קונה אותה מן התורה-], עַד שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ.

כד. הָיְתָה יְבִמְתּוֹ נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה לְאָחִיו, וְאָבִיהָ קַיָּם - אֵין הַיָּבָם עִם הָאָב מְפֵרִין נְדָרֶיהָ כְּאַחַת, אֶלָּא הָאָב לְבַדּוֹ הוּא שֶׁמֵּפֵר כָּל שֶׁתִּדֹּר; וַאֲפִלּוּ בָּהּ הַיָּבָם מַאֲמָר, אֵינָהּ כִּנַּעֲרָה מְאֹרָשָׂה - שֶׁאֵין הַמַּאֲמָר קוֹנֶה בַּיְבָמָה קִנְיָן גָּמוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כה. נַעֲרָה שֶׁהִשִּׂיאָהּ אָבִיהָ, וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה מִן הַנִּשּׂוּאִין - הֲרֵי זוֹ כִּיתוֹמָה בְּחַיֵּי הָאָב, וְאֵין הָאָב מֵפֵר נְדָרֶיהָ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הִיא נַעֲרָה.

כו. נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה שֶׁנִּדְּרָה, וְלֹא שָׁמְעוּ נִדְרָהּ אָבִיהָ וּבַעְלָהּ עַד שֶׁגָּבְרָה, אוֹ עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית יְתוֹמָה בְּחַיֵּי הָאָב - הֲרֵי נְדָרֶיהָ קַיָּמִין; וְאֵין הַבַּעַל יָכוֹל לְהָפֵר [כשבגרה] - שֶׁהֲרֵי יָצְאת מֵרְשׁוּת אָבִיהָ שֶׁהוּא מֵפֵר עִמּוֹ בְּשֶׁתָּפוּת, וַעֲדַיִן לֹא נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַבַּעַל [עד שתכנס לחופה].

יום שישי כ"א שבט ה'תשע"ג

פֶּרֶק יב

א. כָּל הַנְּדָרִים וְהַשְּׁבוּעוֹת - הָאָב מֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל נִדְרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ". אֲבָל הַבַּעַל אֵינוֹ מֵפֵר אֶלָּא כָּל נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ, אוֹ שֶׁהֵן בִּדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבְּעָה אוֹ שֶׁנָּדְרָה שֶׁלֹּא תִּכְחֹל [איפור לעיניים], אוֹ שֶׁלֹּא תִּתְקַשֵּׁט - שֶׁנֶּאֱמַר: "בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ".

ב. וּמַה בֵּין נְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ, לִדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ? שֶׁהַנְּדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם עִנּוּי נֶפֶשׁ - מֵפֵר לְעַצְמוֹ וְלַאֲחֵרִים; וְשֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ - לְעַצְמוֹ מֵפֵר, לַאֲחֵרִים אֵינוֹ מֵפֵר.

ג. כֵּיצַד? נְדָרָה שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר, מֵפֵר לָהּ וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת לֶאֱכֹל עִם כָּל אָדָם לְעוֹלָם. אֲסָרָה עָלֶיהָ תַּשְׁמִישׁ כָּל אִישׁ שֶׁבָּעוֹלָם, יָפֵר חֶלְקוֹ וְתִהְיֶה מְשַׁמְּשָׁתוֹ; וּכְשֶׁיָּמוּת אוֹ יִגָּרְשֶׁנָּה, הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בְּתַשְׁמִישׁ כָּל אָדָם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. אֶחָד עִנּוּי גָּדוֹל, וְאֶחָד עִנּוּי קָטָן, וְאֶחָד עִנּוּי שֶׁהוּא לִזְמַן מְרֻבֶּה, אוֹ לְפִי שָׁעָה - הַכֹּל מֵפֵר הַבַּעַל.

ה. כֵּיצַד? נְדָרָה אוֹ נִשְׁבְּעָה שֶׁלֹּא תִּרְחַץ הַיּוֹם, אוֹ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה יַיִן הַיּוֹם, אוֹ שֶׁלֹּא תֹּאכַל דְּבַשׁ הַיּוֹם, וְכֵן אִם נָדְרָה שֶׁלֹּא תִּכְחֹל הַיּוֹם, אוֹ שֶׁלֹּא תִּלְבַּשׁ רִקְמָה [=בגד מפואר] הַיּוֹם - מֵפֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ. אֲפִלּוּ נָדְרָה מִמַּאֲכָל רַע, אוֹ מִמִּין שֶׁלֹּא טָעֲמָה אוֹתוֹ מֵימֶיהָ - הֲרֵי זֶה יָפֵר.

ו. נְדָרָה מִשְּׁתֵּי כְּרוֹת, בְּאַחַת יֵשׁ לָהּ עִנּוּי, וּבְאַחַת אֵין לָהּ עִנּוּי [כי בכל מקרה אינה מתכוונת לאוכלה מסיבה כלשהי] - מֵפֵר לְזוֹ שֶׁמִּתְעַנָּה בָּהּ, וְאֵינוֹ מֵפֵר לְזוֹ שֶׁאֵין בָּהּ עִנּוּי.

ז. נְדָרָה שֶׁלֹּא תֹּאכַל תְּאֵנִים שֶׁל מְדִינָה זוֹ, יָפֵר מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ - שֶׁעֵסֶק [=טירחה] גָּדוֹל הוּא לוֹ לְהִטַּפֵּל וּלְהָבִיא לָהּ מִמְּדִינָה אַחֶרֶת. לְפִיכָךְ אִם מֵת אוֹ גֵּרְשָׁהּ, אוֹ שֶׁהֵבִיא לָהּ אִישׁ אַחֵר מִפֵּרוֹת אוֹתָהּ מְדִינָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיהָ; שֶׁאֵינוֹ מֵפֵר לָאֲחֵרִים בִּדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ.

ח. וְכֵן אִם נָדְרָה שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת לַבְּרִיּוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבַּעַל בַּכְּלָל, יֵשׁ לוֹ לְהָפֵר מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה זָקוּק לְהַאֲכִילָהּ מִשֶּׁלּוֹ בְּלִבַּד. וְכֵן אִם אָסְרָה הֲנָיָתָהּ עַל שֶׁמִּפֵּר כָּל שֶׁתִּדֹּר; וַאֲפִלּוּ בָּהּ הַיָּבָם מַאֲמָר, אֵינָהּ כִּנַּעֲרָה מְאֹרָשָׂה - שֶׁאֵין הַמַּאֲמָר קוֹנֶה בַּיְבָמָה קִנְיָן גָּמוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

אֲפִלּוּ כְּלָלוֹ, כְּגוֹן כָּל הַיְּהוּדִים אוֹ כָּל הַיִּשְׁמְעֵאלִים - חֲרֵי זֶה יָפֵר.

ט. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ: 'הֲנָאַת תַּשְׁמִישִׁי אֲסוּרָה עָלֶיךָ' - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָפֵר; הָא לְמָה זֶּה דּוֹמֶה? לְאוֹסֵר פֵּרוֹת חֲבֵרוֹ עַל בַּעַל הַפֵּרוֹת. וְכֵן הוּא שֶׁאָמַר לָהּ: 'הֲנָאַת תַּשְׁמִישִׁי אֲסוּרָה עָלַיִךְ' - לֹא אָמַר כְּלוּם; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשֻׁעְבָּד לָהּ בִּשְׂאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת. אֲבָל אִם אָמְרָה לוֹ: 'הֲנָאַת תַּשְׁמִישֵׁךְ אֲסוּרָה עָלַי' - צָרִיךְ לְהָפֵר; וְאִם לֹא הֵפֵר - חֲרֵי זֶה אָסוּר לְשַׁמְּשָׁהּ, שֶׁאֵין מַאֲכִילִין אֶת הָאָדָם דָּבָר הָאָסוּר לוֹ.

י. אָמְרָה: 'יִקָּדְשׁוּ יָדַי לְעוֹשְׁיֶהָן' [לקב"ה], אוֹ שֶׁנָּדְרָה שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ - אֵינוֹ נֶאֱסָר בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁיָּדֶיהָ מְשֻׁעְבָּדִין לוֹ; אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: 'הַשַּׁחְרוּר' [של עבד] וְהֶחָמֵץ [בזמן איסורו] וְהַהֶקְדֵּשׁ מַפְקִיעִין הַשִּׁעְבּוּד', חֲכָמִים עָשׂוּ חִזּוּק לְשִׁעְבּוּד הַבַּעַל, שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַפְקִיעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם. אֲבָל צָרִיךְ הוּא לְהָפֵר, שֶׁמָּא יִגְרַשֶׁנָּה וְתִהְיֶה אֲסוּרָה לַחֲזֹר לוֹ.

יא. נִשְׁבְּעָה אוֹ נָדְרָה שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בָּהּ לֹא אָבִי בַּעֲלָהּ וְלֹא אָחִיו וּשְׁאָר קְרוֹבָיו - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר; וְכֵן אִם נָדְרָה 'שֶׁלֹּא אֶתֵּן מַיִם לִפְנֵי בְּהֶמְתְּךָ, וְתֵבֶן לִפְנֵי בְּקָרְךָ', וְכֵיוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁאֵין בָּהֶן עִנּוּי, וְאֵינָן מִדְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ, וְאֵינָן מִמְּלָאכוֹת שֶׁהִיא חַיֶּבֶת בָּהֶן - חֲרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר.

יב. יֵשׁ לַבַּעַל וְלָאָב לְהָפֵר נְדָרִים שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלוּ, וְלֹא נֶאֶסְרָה בָּהֶן. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמְרָה: 'הַיַּיִן אָסוּר עָלַי, אִם אֶלֵּךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי' - חֲרֵי זֶה מֵפֵר, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הָלְכָה וְלֹא נֶאֶסְרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. הָאָב אוֹ הַבַּעַל שֶׁאֵינָן שׁוֹמְעִין - אֵינָן מְפִרִין, אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּעַל מֵפֵר נְדָרִים שֶׁלֹּא שָׁמָעָן; הָרָאוּי [=המסוגל] לִשְׁמֹעַ, אֵין הַשְּׁמִיעָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ.

יד. הַשּׁוֹטֶה אֵינוֹ מֵפֵר, בֵּין אָב בֵּין בַּעַל. הַקָּטָן אֵין לוֹ אִישׁוּת, לְפִיכָךְ אֵינוֹ מֵפֵר. וְהַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי שְׁתֵּי בְנוֹתָיו כְּאַחַת.

טו. הֲפָרַת נְדָרִים כָּל הַיּוֹם, וְאֵינָהּ מֵעֵת לְעֵת. כֵּיצַד? נָדְרָה בְּתְחִלַּת לֵיל שֵׁנִי, חֲרֵי זֶה מֵפֵר אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, וְכָל יוֹם שֵׁנִי; נָדְרָה בְּיוֹם שֵׁנִי בְּתְחִלַּת הַיּוֹם, מֵפֵר כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם. נָדְרָה בְּסוֹף הַיּוֹם עִם חֲשֵׁכָה - אִם הֵפֵר לָהּ עַד שֶׁלֹּא תֶּחְשַׁךְ, מוּפָר; וְאִם לֹא הֵפֵר לָהּ עַד שֶׁחֲשֵׁכָה, אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר.

טז. וּמַה הוּא זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, "מִיּוֹם אֶל יוֹם"? לְלַמֵּד שֶׁמֵּפֵר בַּלַּיְלָה, אִם נָדְרָה בַּלַּיְלָה; וְכֵן מֵפֵר כָּל הַיּוֹם [כלומר מתחיל מהלילה ונמשך למחרתו], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. נָדְרָה וְשָׁהָת [וחלפו] כַּמָּה יָמִים, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע הָאָב אוֹ הַבַּעַל - חֲרֵי זֶה מֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, וְכִאלּוּ נָדְרָה בְּעֵת שֶׁשָּׁמַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיוֹם שָׁמְעוֹ", לֹא בְּיוֹם נִדְרָהּ בִּלְבַד.

יז. נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה שֶׁנָּדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ וְהֵפֵר לָהּ, וּלְאַחַר יָמִים שָׁמַע הָאָרוּס, וְהֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ - אֵין זֶה מוּפָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם הָנֵא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְגוֹ', וְאִם הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ, וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ וְגוֹ', וְשָׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ" וְגוֹ' - הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאַחַר שֶׁהֵפֵר הָאָב וְשָׁמַע הָאָרוּס, חֲרֵי זֶה מֵפֵר בְּיוֹם שְׁמוֹעַ הָאָב. וְהוּא הַדִּין אִם שָׁמַע אָרוּס וְהֵפֵר, וְאַחַר כַּמָּה יָמִים שָׁמַע הָאָב וְהֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ - שֶׁאֵינוֹ מוּפָר. וּמִנַּיִן שֶׁכְּבַנַּעֲרָה מְאֹרָשָׂה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? שֶׁחֲרֵי הוּא אוֹמֵר לְמַטָּה: "וְאִם בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה וְגוֹ' וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ" וְגוֹ' - מִכְּלָל, שֶׁ"אִישָׁהּ" הָאָמוּר לְמַעְלָה - אָרוּס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יח. שָׁמַע הָאָב אוֹ הַבַּעַל, וְשָׁתַק כְּדֵי לְצַעֲרָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ לְקַיֵּם נִדְרָהּ - הוֹאִיל וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא הֵפֵר וְלֹא בִּטֵּל, נִתְקַיְּמוּ נְדָרֶיהָ. נָדְרָה, וְהֵפֵר לָהּ הָאָב אוֹ הַבַּעַל, וְהִיא לֹא יָדְעָה שֶׁהֵפֵר, וְעָבְרָה עַל נִדְרָהּ אוֹ עַל שְׁבוּעָתָהּ בִּזְדוֹן - חֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּוְּנָה לְאִסּוּר, הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה הַהֵפֵר - פְּטוּרָה; וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "יְהוָה יִסְלַח לָהּ, כִּי הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ". וּמִכֵּין אוֹתָהּ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן], מִפְּנֵי שֶׁנִּתְכַּוְּנָה לְאִסּוּר.

יט. נָדְרָה וְעָבְרָה עַל נִדְרָהּ קֹדֶם שֶׁיָּפֵר לָהּ אָבִיהָ אוֹ בַּעְלָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע בּוֹ בַּיּוֹם וְהֵפֵר לָהּ, חֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת עַל דָּבָר שֶׁעָבְרָה בּוֹ, אִם מַלְקוּת - מַלְקוּת, וְאִם קָרְבָּן - קָרְבָּן.

כ. שָׁמַע נִדְרָהּ, וְשָׁתַק מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לָאָב אוֹ לַבַּעַל לְהָפֵר, אוֹ שֶׁיָּדַע שֶׁיֵּשׁ לָהֶן לְהָפֵר, אֲבָל לֹא יָדַע שֶׁנֶּדֶר זֶה צָרִיךְ הֲפָרָה, וּלְאַחַר זְמַן יָדַע - חֲרֵי זֶה יָפֵר; וּשְׁעַת יְדִיעָתוֹ - כְּאִלּוּ הִיא שְׁעַת הַנֶּדֶר אוֹ שְׁעַת שְׁמִיעָתוֹ, וְיָפֵר כָּל הַיּוֹם.

כא. נָדְרָה אִשְׁתּוֹ, וְסָבוּר שֶׁהִיא בִּתּוֹ וְהֵפֵר לָהּ עַל דַּעַת שֶׁהִיא בִּתּוֹ; וְכֵן אִם נָדְרָה בִּנְזִיר, וְסָבוּר שֶׁנָּדְרָה בְּקָרְבָּן וְהֵפֵר לָהּ עַל דַּעַת שֶׁנָּדְרָה קָרְבָּן; אָסְרָה עַצְמָהּ בִּתְאֵנִים, וְסָבוּר שֶׁבַּעֲנָבִים, וְהֵפֵר לָהּ עַל דַּעַת שֶׁהַנֶּדֶר לֶאֱסֹר הָעֲנָבִים - צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהָפֵר כְּשֶׁיֵּדַע הַנֶּדֶר וְהַנּוֹדֶרֶת, לְשֵׁם הַנּוֹדֶרֶת הַזֹּאת וּלְשֵׁם הַנֶּדֶר הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא הֵנִיא אֹתָהּ", לַנּוֹדֶרֶת עַצְמָהּ; וְאוֹמֵר: "וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת נִדְרָהּ", עַד שֶׁיֵּדַע אֵיזֶה נֶדֶר נָדְרָה. וְיֵשׁ לוֹ לְהָפֵר אוֹתוֹ כָּל יוֹם הַיְדִיעָה.

יום שבת קודש כ"ב שבט ה'תשע"ג

פֶּרֶק יג

א. מֵפֵר אָדָם אוֹ מְקַיֵּם נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ אוֹ בִּתּוֹ בְּכָל לָשׁוֹן, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מַכֶּרֶת - שֶׁאֵין הָאִשָּׁה צְרִיכָה לִשְׁמֹעַ הַהֲפָרָה אוֹ הַקִּיּוּם.

ב. וְכֵיצַד מֵפֵר? אוֹמֵר: 'מוּפָר', אוֹ 'בָּטֵל', אוֹ 'אֵין נֶדֶר זֶה כְּלוּם', וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים שֶׁעִנְיָנָם עֲקִירַת הַנֶּדֶר מֵעִקָּרוֹ - בֵּין בְּפָנֶיהָ, בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנֶיהָ. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: 'אִי אֶפְשִׁי שֶׁתִּדְּרִי', אוֹ 'אֵין כָּאן נֶדֶר' - חֲרֵי זֶה לֹא הֵפֵר; וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ אוֹ לְבִתּוֹ: 'מָחוּל לִיךְ', אוֹ 'מֻתָּר לִיךְ', אוֹ 'שָׁרוּי לִיךְ', וְכָל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה - לֹא אָמַר כְּלוּם; שֶׁאֵין הָאָב וְהַבַּעַל מַתִּיר [על סמך חרטה] כְּמוֹ הֶחָכָם, אֶלָּא עוֹקֵר הַנֶּדֶר מִתְּחִלָּתוֹ [=מצד עצמו] וּמְפֵרוֹ.

ג. וְכֵיצַד מְקַיֵּם? כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר לָהּ: 'קַיָּם לִיכִי', אוֹ 'יָפֶה

נָדַרְתִּ, אוֹ ׳אֵין כְּמוֹתֵךְ׳, אוֹ ׳אִלּוּ לֹא נָדַרְתְּ, הָיִיתִי מַדִּירֵךְ׳, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁרָצָה בִּנְדֶר זֶה.

ד. הַמְבַטֵּל נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ אוֹ בִתּוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר כְּלוּם, וְנִתְבַּטְּלוּ כָּל הַנְּדָרִים.

ה. וּמַה הוּא הַבִּטּוּל? שֶׁיָּכֹל אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁאָסְרָה אוֹתוֹ. אֲבָל הַהֲפָרָה, אֵינוֹ כּוֹפֶה אוֹתָהּ, אֶלָּא מֵפֵר לָהּ וּמַנִּיחָהּ - אִם רָצָת עוֹשָׂה, וְאִם רָצָת אֵינָהּ עוֹשָׂה.

ו. כֵּיצַד? נָדְרָה אוֹ נִשְׁבְּעָה שֶׁלֹּא תֹאכַל אוֹ שֶׁלֹּא תִשְׁתֶּה, וְאָמַר לָהּ: ׳מוּפָר לִיךְ׳ - הֲרֵי זֶה הֵפֵר, וּמֻתֶּרֶת לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת; נָטַל וְנָתַן לָהּ וְאָמַר לָהּ: ׳טְלִי אִכְלִי, ׳טְלִי שְׁתִי׳ - הֲרֵי זוֹ אוֹכֶלֶת וְשׁוֹתָה, וְהַנֶּדֶר בָּטֵל מֵאֵלָיו.

ז. הַמֵּפֵר נִדְרֵי בִתּוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ, צָרִיךְ לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו; וְאִם הֵפֵר בְּלִבּוֹ, אֵינוֹ מוּפָר. אֲבָל הַמְבַטֵּל בְּלִבּוֹ בִּלְבַד, וְכוֹפֶה אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת - בִּשְׂפָתָיו, אֶלָּא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ בִּלְבַד, וְכוֹפֶה אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת - בֵּין עָשְׂתָה בֵּין לֹא עָשְׂתָה, בָּטֵל הַנֶּדֶר.

ח. מְפֵרִין הַנְּדָרִים בְּשַׁבָּת, בֵּין לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת בֵּין שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת; וְלֹא יֹאמַר לָהּ בְּשַׁבָּת: ׳מוּפָר לִיךְ׳, כְּדֶרֶךְ שֶׁיֹּאמַר בְּחֹל - אֶלָּא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ, וְאוֹמֵר לָהּ: ׳טְלִי אִכְלִי, ׳טְלִי שְׁתִי׳, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ אוֹ לִבְתּוֹ: ׳כָּל נְדָרִים שֶׁתִּדְּרִי מִכָּאן וְעַד שֶׁאָבוֹא מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי, הֲרֵי הֵן קַיָּמִין׳, אוֹ ׳הֲרֵי הֵן מוּפָרִין׳ - לֹא אָמַר כְּלוּם. עָשָׂה שָׁלִיחַ לְהָפֵר לָהּ, אוֹ לְהָקִים לָהּ - אֵינוֹ כְלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ, וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ״; וְכֵן הָאָב - בְּעַצְמוֹ, לֹא בְּשָׁלּוּחוֹ.

י. אִסְרָה עַצְמָהּ בִּתְאֵנִים וַעֲנָבִים, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה, בֵּין שֶׁאָסְרָה עַצְמָהּ בְּכָל הַמִּין, בֵּין שֶׁאָמְרָה ׳תְּאֵנִים וַעֲנָבִים אֵלּוּ׳, וְקַיָּם לַתְּאֵנִים וְהֵפֵר לָעֲנָבִים, אוֹ שֶׁקַּיָּם לָעֲנָבִים וְהֵפֵר לַתְּאֵנִים - מַה שֶׁקַּיָּם קַיָּם, וּמַה שֶׁהֵפֵר מוּפָר; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאֵין אוֹמְרִין בַּהֲפָרָה, נֶדֶר שֶׁהוּפַר מִקְצָתוֹ הוּפַר כֻּלּוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמְרִין בְּהַתָּרָה.

יא. מִי שֶׁנָּדְרָה אִשְׁתּוֹ, וְשָׁמַע וְהִתְפִּיס עַצְמוֹ בִּנְדָרָהּ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, שֶׁהֲרֵי קַיָּם לָהּ; נָדַר הוּא, וְהִתְפִּיסָה עַצְמָהּ בִּנְדָרוֹ - מֵפֵר אֶת שֶׁלָּהּ, וְשֶׁלּוֹ קַיָּם.

יב. כֵּיצַד? שָׁמַע אִשְׁתּוֹ אוֹ בִתּוֹ אוֹמֶרֶת: ׳הֲרֵינִי נְזִירָה׳, וְאָמַר: ׳וַאֲנִי׳ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, וּשְׁנֵיהֶם נְזִירִים; אָמַר הוּא: ׳הֲרֵינִי נָזִיר׳, וְשָׁמְעָה הִיא וְאָמְרָה: ׳וַאֲנִי׳ - מֵפֵר לָהּ, וְשֶׁלּוֹ קַיָּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. נָדַר לְעַצְמוֹ, וְהִדִּירָהּ כְּמוֹתוֹ, וְגָמַר בְּלִבּוֹ לְהַדִּירָהּ, וְאָמְרָה ׳אָמֵן׳ - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר; וְאִם נָדַר וְהִדִּירָהּ דֶּרֶךְ שְׁאֵלָה, לֵידַע מַה בְּלִבָּהּ, כְּמִי שֶׁאָמַר לָהּ: ׳הֲתִרְצִי בְּנֶדֶר זֶה לְהִיוֹת כְּמוֹתִי אוֹ לֹא?׳ וְאָמְרָה ׳אָמֵן׳ - הֲרֵי זֶה מֵפֵר לָהּ.

יד. כֵּיצַד? אָמַר לָהּ: ׳הֲרֵינִי נְזִיר, וַאַתְּ, כְּלוֹמַר: ׳וְאַתְּ נְזִירָה כְּמוֹתִי׳, וְאָמְרָה ׳אָמֵן׳ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר לָהּ; אָמַר לָהּ: ׳הֲרֵינִי נָזִיר; וּמַה תֹּאמְרִי, הַאַתְּ נְזִירָה כְּמוֹתִי׳? וְאָמְרָה ׳אָמֵן׳ - הֲרֵי זֶה יָפֵר. וְאִם הֵפֵר לָהּ - שֶׁלּוֹ בָּטֵל, שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁתָּלָה נִדְרוֹ בִּנְדָרָהּ. אָמְרָה לוֹ: ׳הֲרֵינִי נְזִירָה, וַאַתָּה׳, וְאָמַר ׳אָמֵן׳ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טו. הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה, וְשָׁמַע אַחֵר וְהִתְפִּיס עַצְמוֹ בִּנְדָרָהּ וְאָמַר: ׳וַאֲנִי׳, וְשָׁמַע אָבִיהָ אוֹ בַּעְלָהּ וְהֵפֵר לָהּ - שֶׁלָּהּ מוּפָר, וְזֶה שֶׁהִתְפִּיס עַצְמוֹ - חַיָּב.

טז. הָאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ בַּעַל וְאֵינָהּ בִּרְשׁוּת אָב, וְאָמְרָה: ׳הֲרֵי הַבָּשָׂר אָסוּר עָלַי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם׳, וְנִשְׁאַת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - אַף עַל פִּי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁחָל הַנֶּדֶר הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַבַּעַל, אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, שֶׁבְּשָׁעַת הַנֶּדֶר לֹא הָיְתָה בִּרְשׁוּתוֹ; וְעַל זֶה נֶאֱמַר: ״וְנֶדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה״ וְגוֹ׳; וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְאֹרֶסֶת לוֹ בְּשָׁעַת הַנֶּדֶר - שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר בַּקּוֹדְמִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יז. נָדְרָה תַּחַת בַּעְלָהּ שֶׁיִּהְיֶה הַבָּשָׂר אָסוּר עָלֶיהָ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אוֹ שֶׁתִּהְיֶה נְזִירָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ, וָמֵת אוֹ גֵּרְשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - אַף עַל פִּי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהָיָה לַנֶּדֶר לָחוּל, הֲרֵי הִיא גְּרוּשָׁה אוֹ אַלְמָנָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת, שֶׁכְּבָר הֵפֵר לָהּ נֶדֶר זֶה.

יח. אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה שֶׁאָמְרָה: ׳הֲרֵינִי אָסוּרָה בְּיַיִן כְּשֶׁאֲנִשָּׂא׳, וְנִשֵּׂאת - אֵין הַבַּעַל יָכוֹל לְהָפֵר; אָמְרָה וְהִיא תַּחַת בַּעְלָהּ: ׳הֲרֵינִי אָסוּרָה בְּכָשָׂר כְּשֶׁאֶתְגָּרֵשׁ׳ - הֲרֵי הַבַּעַל מֵפֵר, וּכְשֶׁתִּתְגָּרֵשׁ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת.

יט. הַמְקַיֵּם בְּלִבּוֹ - הֲרֵי זֶה קַיָּם. וְהַמֵּפֵר בְּלִבּוֹ - אֵינוֹ מוּפָר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. לְפִיכָךְ: אִם הֵפֵר בְּלִבּוֹ - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְקַיֵּם; וְאִם קִיֵּם בְּלִבּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהָפֵר, אֶלָּא אִם חָזַר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר; שֶׁלֹּא יְהֵא כֹּחַ דְּבָרִים שֶׁבְּלִבּוֹ גָּדוֹל מִכֹּחַ מוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו [שמוציא בשפתיו יכול לחזור בו בתוך כדי דבור].

כ. הַמְקַיֵּם נִדְרֵי בִתּוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ, וְנִחַם [=התחרט] - הֲרֵי זֶה נִשְׂאָל לְחָכָם וּמַתִּיר לוֹ הֶקֶמָתוֹ, וְחוֹזֵר וּמֵפֵר לָהּ בּוֹ בַּיּוֹם; אֲבָל אִם הֵפֵר לָהּ, וְנִחַם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁאֵל לְחָכָם כְּדֵי שֶׁיְּחַזֵּר וְיקַיֵּם.

כא. נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה שֶׁנָּדְרָה, וְקִיֵּם לָהּ אָבִיהָ לְבַדּוֹ אוֹ בַּעְלָהּ לְבַדּוֹ, וְהֵפֵר לָהּ הָאַחֵר - אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאַל לְחָכָם וְהִתִּיר לוֹ הֶקֶמָתוֹ, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמֵפֵר לָהּ עִם הָאַחֵר שֶׁכְּבָר הֵפֵר לָהּ; שֶׁאֵין לָהֶם לְהָפֵר אֶלָּא שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד.

כב. אָמַר לִבְתּוֹ אוֹ לְאִשְׁתּוֹ: ׳קָיַם לִיךְ, קַיָּם לִיךְ׳, וְנִשְׁאַל עַל הֶקֶמָה רִאשׁוֹנָה - הֲרֵי הַשְּׁנִיָּה חֲלָה עָלֶיהָ. אָמַר לָהּ: ׳קַיָּם לִיךְ וּמוּפָר לִיךְ, וְלֹא תָּחוּל הֶקֶמָה אֶלָּא אִם כֵּן חָלָה הַפָּרָה׳ - הֲרֵי זֶה מוּפָר; שֶׁאֵין הַהֶקֶמָה מוֹעֶלֶת אַחַר הַהַפָּרָה. אָמַר לָהּ: ׳קַיָּם וּמוּפָר, בְּבַת אַחַת׳ - הֲרֵי זֶה קַיָּם. אָמַר לָהּ: ׳קַיָּם לִיךְ הַיּוֹם׳ - הֲרֵי זֶה קַיָּם לְעוֹלָם. אָמַר לָהּ: ׳מוּפָר לִיךְ לְמָחָר׳ - אֵינוֹ מוּפָר; שֶׁהֲרֵי קִיְּמוֹ הַיּוֹם, וּלְמָחָר אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר. אָמַר לָהּ: ׳קַיָּם לִיךְ שָׁעָה אַחַת׳, וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא הֵפֵר לָהּ - הֲרֵי זֶה קַיָּם; וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָמַר לָהּ ׳הֲרֵי מוּפָר לִיךְ לְאַחַר שָׁעָה׳, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹצִיא הַפָּרָה מִפִּיו. אָמַר לָהּ: ׳קַיָּם לִיךְ שָׁעָה אַחַת׳, וּכְשֶׁעָבְרָה הַשָּׁעָה אָמַר לָהּ ׳מוּפָר לִיךְ׳ - הֲרֵי זֶה סָפֵק, וּלְפִיכָךְ אֲסוּרָה בִּנְדָרָהּ, וְאִם עָבְרָה עַל נִדְרָהּ - אֵינָהּ לוֹקָה.

כג. מִי שֶׁנָּדַר נְדָרִים כְּדֵי לְכוֹנֵן דֵּעוֹתָיו [=ליישר מדותיו]

וּלְתַקֵּן מַעֲשָׂיו - חֲרֵי זֶה נָאֶה וּמְשֻׁבָּח. כֵּיצַד? כְּגוֹן מִי שֶׁהָיָה זוֹלֵל, וְאָסַר הַבָּשָׂר עָלָיו שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם, אוֹ מִי שֶׁהָיָה שׁוֹגֶה בְּיַיִן [=מכור׳ ליין], וְאָסַר הַיַּיִן עַל עַצְמוֹ זְמַן מֻרְבֶּה, אוֹ שֶׁאָסַר הַשְׂכָּרוּת לְעוֹלָם; וְכֵן מִי שֶׁהָיָה רוֹדֵף שַׂלְמוֹנִים וְנִבְהָל לַהוֹן, וְאָסַר עַל עַצְמוֹ הַמַּתָּנוֹת, אוֹ הֶנַּיַת אַנְשֵׁי מְדִינָה זוֹ; וְכֵן מִי שֶׁהָיָה מִתְגָּאֶה בְּיָפְיוֹ, וְנָדַר בְּנָזִיר, וְכֵיוֹצֵא בִּנְדָרִים אֵלּוּ - כֻּלָּן דֶּרֶךְ עֲבוֹדָה לַשֵּׁם הֵן; וּבִנְדָרִים אֵלּוּ וְכֵיוֹצֵא בָהֶן, אָמְרוּ חֲכָמִים: ׳סְיָג לַפְּרִישׁוּת, נְדָרִים׳.

כד. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן עֲבוֹדָה - לֹא יַרְבֶּה אָדָם בִּנְדָרֵי אִסּוּר, וְלֹא יַרְגִּיל עַצְמוֹ בָּהֶן; אֶלָּא יִפְרֹשׁ מִדְּבָרִים שֶׁרַאוּי לִפְרֹשׁ מֵהֶן, בְּלֹא נֶדֶר.

כה. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל הַנּוֹדֵר, כְּאִלּוּ בָּנָה בָמָה [מזבח לקרבן מחוץ לבית המקדש]; וְאִם עָבַר וְנָדַר - מִצְוָה לְהִשָּׁאֵל עַל נִדְרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא מִכְשׁוֹל לְפָנָיו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּנְדָרֵי אִסָּר. אֲבָל נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ - מִצְוָה לְקַיְּמָן, וְלֹא יִשָּׁאֵל עֲלֵיהֶן אֶלָּא מִדַּחַק, שֶׁנֶּאֱמַר: "נִדְרֵי לַה' אֲשַׁלֵּם".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ז־כ"ב שבט ה'תשע"ג

יום ראשון ט"ז שבט ה'תשע"ג

מצות לא תעשה קצה.

מצות עשה לז.

הַמִּצְוָה הַקצ"ה — הָאֲזָהָרָה שֶׁהַזְהִירָנוּ מִלְּהִיוֹת זוֹלֵל וְסוֹבֵא (שקוע ולהוט) בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה בִּימֵי הַנַּעֲרוּת בִּתְנָאִים הָאֲמוּרִים בְּבֶן סוֹרֵר (סר מדרכו) וּמוֹרֶה (ממרה פי אביו), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם" (ויקרא יט, כו) וּבְאוּר עִנְיָן זֶה שֶׁבֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה מִכְּלַל מְחֻיְּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין וּמִפְרָשׁ בַּתּוֹרָה (דברים כא, כא) שֶׁהוּא בִּסְקִילָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהַקְדָּמַת מַאֲמָר (ספר) זֶה (סוף הכלל הי"ד) שֶׁכָּל־מַה־שֶּׁחִיֵּב בּוֹ הַכָּתוּב כָּרֵת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין חֲרֵי הוּא מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, חוּץ מִן־הַפֶּסַח וְהַמִּילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (בהקדמה שלאחר הכלל הי"ד). וְכֵיוָן שֶׁדָּן אֶת זֶה הַזּוֹלֵל וְהַסּוֹבֵא בִּתְנָאִים הָאֲמוּרִים בִּסְקִילָה יָדַעְנוּ שֶׁזֶּה מַעֲשֶׂה שֶׁמַּזְהָרִים עָלָיו בְּהֶחְלֵט, וַחֲרֵי נִתְבָּאֵר הָעִנְיָן, וְנִשְׁאָר לָנוּ לַחְקוֹר עַל הָאַזְהָרָה לְפִי הַכְּלָל שֶׁלָּנוּ: לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (סג.): "אַזְהָרָה לְבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם", כְּלוֹמַר: לֹא תֹאכַל אָכְלָה הַגּוֹרֶמֶת לִשְׁפּוֹךְ דָּם, וְהִיא אֲכִילַת זֶה הַזּוֹלֵל וְסוֹבֵא שֶׁחִיֵּב בּוֹ מִיתָה. וְאִם אָכַל אוֹתָהּ הָאֲכִילָה הָרָעָה בְּאוֹתָם הַדְּרָכִים הַבְּלִתִּי טוֹבִים — הֲרֵיהוּ עוֹבֵר עַל לָאו, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁזֶּה לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁשִׁי, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. שֶׁכֵּיוָן שֶׁהָעֹנֶשׁ מְפֹרָשׁ, לֹא נָחֹשׁ (נפקפק) לָאַזְהָרָה אִם הִיא מִן־הַדִּין אוֹ מִן לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ אֶת־זֶה כַּמָּה פְּעָמִים וְקָדְמוּ מִמֶּנּוּ דֻּגְמָאוֹת.

וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח׳ מִסַּנְהֶדְרִין.

הַמִּצְוָה הַל"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיִּתְעַטְּמוּ הַכֹּהֲנִים לְקָרוֹבִים הַנִּזְכָּרִים בַּתּוֹרָה (שם כא, ב־ג). שֶׁבֶּן מֵאַחַר שֶׁמָּנָעָם לְכַבְּדָם, וְהִתִּיר לָהֶם לְהִתְעַטֵּא לַקְּרוֹבִים, הָיָה אֶפְשָׁר לַחְשֹׁב שֶׁזֶּה תָּלוּי בִּרְצוֹנָם וְשֶׁזּוֹ רְשׁוּת בִּלְבָד: רוֹצֶה — יִתְעַטֵּא; אֵינוֹ רוֹצֶה — אַל יִתְעַטֵּא, לְפִיכָךְ גָּזַר עֲלֵיהֶם גְּזֵרָה וְחִיְּבָם בְּחִיּוּב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לָהּ יִטַּמָּא" (שם) כְּלוֹמַר לַאֲחוֹתוֹ. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור שם): "לָהּ יִטַּמָּא — מִצְוָה. לֹא רָצָה לְהִטַּמֵּא, מְטַמְּאִין אוֹתוֹ עַל כָּרְחוֹ. וּמַעֲשֶׂה בְּיוֹסֵף הַכֹּהֵן שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ בְּעֶרֶב הַפֶּסַח וְלֹא רָצָה לְהִטַּמֵּא לָהּ, וּדְחָפוּהוּ חֲכָמִים וְטִמְּאוּהוּ עַל כָּרְחוֹ". וְזוֹ עַצְמָהּ הִיא מִצְוַת אֵבֶל, כְּלוֹמַר: שֶׁכָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עַל קְרוֹבָיו, רְצוֹנִי לוֹמַר שִׁשָּׁה מֵהֶם מִצְוָה (אב, אם, בן, בת, אח, ואחות). וּמֵחֲמַת חֹמֶר חִיּוּב זֶה פֵּרֵשׁ בַּכֹּהֵן, שֶׁהוּא מֻזְהָר עַל הַטֻּמְאָה, שֶׁיִּתְטַמֵּא עַל־כָּל־פָּנִים כִּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָקֵלּוּ בְּדִינֵי הָאֲבֵלוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֵר (זבחים ק.) שֶׁאֲבֵלוּת יוֹם רִאשׁוֹן דְּאוֹרַיְתָא. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּמוֹעֵד קָטָן (יד:): "אֲבָל אֵינוֹ נוֹהֵג אֲבֵלוּת בָּרֶגֶל, אִי אֲבֵלוּת דְּמֵעִקָּרָא (מלפני־כן, על מי שמת קודם הרגל) הָוָא — אָתֵי (בא) עֲשֵׂה (של "ושמחת בחגך") דְּרַבִּים (המוטל על כלל ישראל) וְדָחֵי עֲשֵׂה דְּיָחִיד" (האבלות — המוטלת על האבל בלבד). הִנֵּה נִתְבָּאֵר (מכך שנקרא "עשה"), שֶׁחִיּוּב הָאֲבֵלוּת דְּאוֹרַיְתָא וְשֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה, אַךְ דַּוְקָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּלְבַד: אֲבָל שְׁאָר הַשִּׁבְעָה — מִדְּרַבָּנָן, וְשֶׁאֲפִלּוּ הַכֹּהֵן יִנְהַג אֲבֵלוּת בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְיִתְטַמֵּא לִקְרוֹבָיו; וְהֶבֵן זֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ (אבלות וטומאה) בְּמַסֶּכֶת מַשְׁקִין (מועד קטן יט ואילך) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּבְרָכוֹת (יח.) וּכְתֻבּוֹת (ה:) וּבְיָבָמוֹת (כב: ועוד) וַעֲבוֹדָה זָרָה (יג.) וּבְסִפְרָא בְּפָרָשַׁת "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים". וְחִיּוּב זֶה שֶׁאָנוּ מְחַיְּבִים אֶת־הַכֹּהֵן לְהִטַּמֵּא לַקְּרוֹבִים אֵינוֹ חוֹבָה לַנְּשִׁים — לְפִי שֶׁמִּי שֶׁהַזְּהַר שֶׁלֹּא יִטַּמֵּא לְזוּלַת הַקְּרוֹבִים, הוּא שֶׁנִּצְטַוָּה לְהִטַּמֵּא לַקְּרוֹבִים; אֲבָל הַכֹּהֶנֶת כֵּיוָן שֶׁלֹּא הַזְהָרָה עַל טֻמְאַת מֵת, כְּמוֹ שֶׁאָבֵאר בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה קסו), כָּךְ אֵין עָלֶיהָ צִוּוּי וְלֹא חִיּוּב לְהִטַּמֵּא. אָמְנָם חַיֶּבֶת הִיא בַּאֲבֵלוּת, אֲבָל הַטֻּמְאָה תְּלוּיָה בִּרְצוֹנָהּ. וְהֶבֵן זֶה.

יום שני י"ז שבט ה'תשע"ג

מצות לא תעשה קסח.

הַמִּצְוָה הַקס"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַר כֹּהֵן גָּדוֹל מִלְּהִטַּמֵּא לְמֵת מִן הַמֵּתִים בְּאִיזֶה אוֹפָן שֶׁתִּהְיֶה הַטֻּמְאָה, בֵּין בִּנְגִיעָה בֵּין בְּמַשָּׂא (הרים חפץ שהמת מונח עליו בלי לגעת במת), וְהוּא אָמְרוֹ: "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא" (ויקרא כא, יא). וְאוּלַי תַּחְשׁוֹב שֶׁזֶּה וְהַקּוֹדֵם (לא תעשה קסז) עִנְיָן אֶחָד הוּא, וְשֶׁזֶּה שֶׁאָמַר "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא" בְּאוּר הוּא — אֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא הֵם שְׁנֵי לָאוִין: לֹא יָבוֹא וְלֹא יִטַּמָּא. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור שם): "חַיָּב בְּלֹא יָבוֹא וְחַיָּב בְּלֹא יִטַּמָּא" וְכֵן חִיְּבוּ בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט בְּדִין גְּזֵרָה שָׁוָה, אָמְרוּ: "כְּשֵׁם שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנֶּאֶסְרָה עָלָיו נֶפֶשׁ מֵת חַיָּב בִּשְׁנֵי לָאוִין: לֹא יָבוֹא וְלֹא יִטַּמָּא, כָּךְ גַּם כֹּהֵן הֶדְיוֹט, כֵּיוָן שֶׁנֶּאֶסַר עָלָיו לְהִטַּמֵּא בְּנֶפֶשׁ מֵת חַיָּב בְּלֹא יָבוֹא". אֲבָל לֹא מָנִינוּ אוֹתוֹ (כשתי מצוות גם בכהן הדיוט) מֵהַטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַשֵּׁנִי (והוא: כיון שאינו בא במפורש), אֶלָּא מָנִינוּ שְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ (בכהן גדול) מִכֵּיוָן שֶׁהֵם שְׁנֵי פְּסוּקִים: לֹא יָבוֹא וְלֹא יִטַּמָּא; וְעִנְיָן "לֹא יָבוֹא" אֵינוֹ עִנְיַן "לֹא יִטַּמָּא", כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ מִקְּבָלִי הַפְּרוּשׁ (חז"ל) וְאָמְרוּ: חַיָּב בְּלֹא יָבוֹא וְחַיָּב בְּלֹא יִטַּמָּא.

יום שלישי י"ח שבט ה'תשע"ג

מצות לא תעשה קסז.

הַמִּצְוָה הַקס"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַר כֹּהֵן גָּדוֹל מִלְּהִתְמַצֵּא עִם מֵת תַּחַת תִּקְרָה אַחַת וַאֲפִלּוּ מֵתֵי מִצְוָה, כְּלוֹמַר: קְרוֹבָיו, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא" (ויקרא כא, יא) וְאִם נִטְמָא, וַאֲפִלּוּ לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ — לוֹקֶה.

יום רביעי י"ט שבט ה'תשע"ג

יום חמישי כ' שבט ה'תשע"ג

מצות לא תעשה קסו.

הַמִּצְוָה הַקס"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַר כֹּהֵן הֶדְיוֹט מִלְּהִטַּמֵּא לִשְׁאָר מֵתִים חוּץ מִן הַקְּרוֹבִים הַמְפֹרָשִׁים בַּכָּתוּב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לְנֶפֶשׁ לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו" (ויקרא כא, א). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה וְנִטְמָא לְזוּלַת חֲמִשָּׁה [שִׁשָּׁה] מֵתֵי מִצְוָה — חַיָּב מַלְקוּת. וְלָאו זֶה אֵינוֹ חָל עַל הַנָּשִׁים; בָּא בְּקַבָּלָה (ספרא ריש פרשת אמור): "בְּנֵי אַהֲרֹן — וְלֹא בָּנוֹת אַהֲרֹן".

יום שישי כ"א שבט ה'תשע"ג

מצות עשה קעג. מצות לא תעשה שסב. שסד. שסג. שסה.

הַמִּצְוָה הקע"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְמַנּוֹת עָלֵינוּ מֶלֶךְ מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיְּקַבֵּץ אֶת כָּל־אֻמָּתֵנוּ [יְאַחֵד אֶת דִּבְרָתֵנוּ (ידבר דבר אחד בשם כולם)]. וְנַהֲיֹג אֶת כֻּלָּנוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" (דברים יז, טו) וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה כ) אֶת־דִּבְרֵיהֶם בְּסִפְרֵי (דברים יז, טו) "שָׂלֹשׂ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת כְּנִיסָתָם לָאָרֶץ: לְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ, וְלִבְנוֹת בֵּית־הַבְּחִירָה, וּלְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק". עוֹד אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (דברים יז, טו): "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ — מִצְוַת עֲשֵׂה". וּבָא הַפְּרוּשׁ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ — תִּהֶא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ" וְשֶׁיִּהְיֶה בְּלִבֵּנוּ בְּתַכְלִית הַכָּבוֹד וְהַגְּדֻלָּה וְהָרוֹמְמוּת שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, עַד שֶׁתִּהְיֶה מַעֲלָתוֹ אֶצְלֵנוּ גְּדוֹלָה מִמַּעֲלַת נָבִיא מִבֵּין הַנְּבִיאִים שֶׁבְּדוֹרוֹ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (הוריות יג.): "מֶלֶךְ קוֹדֵם לְנָבִיא". וּכְשֶׁמְּצַוֶּה הַמֶּלֶךְ הַזֶּה אֵיזֶה צִוּוּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה סוֹתֵר מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה — חוֹבָה לְקַיֵּם אֶת־פִּקָּדָתוֹ; וְהָעוֹבֵר עַל פִּקָּדָתוֹ וְאֵינוֹ מְקַיְּמָהּ, רְשׁוּת יֵשׁ לַמֶּלֶךְ לְהָרְגוֹ בְּסַיִף, כְּמוֹ שֶׁקִּבְּלוּ אֲבוֹתֵינוּ עַל עַצְמָם וְאָמְרוּ: "כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת־פִּיךָ וְגוֹ' יוּמָת" (יהושע א, יח). וְכָל־מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת — יִהְיֶה מִי שֶׁיִּהְיֶה — דָּמוֹ מֻתָּר לַמֶּלֶךְ הַמְמֻנֶּה עַל פִּי הַתּוֹרָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִסַּנְהֶדְרִין (יט:) וּבְרֵישׁ כְּרֻתוֹת (ה:) וּפֶרֶק ז' מִסּוֹטָה (מא:).

הַמִּצְוָה הַשס"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲמִיד עָלֵינוּ מֶלֶךְ, אִישׁ שֶׁאֵינוֹ מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא גֵּר צֶדֶק, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אָחִיךָ הוּא" (דברים יז, טו). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים שם): "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי — זוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה". וְכֵן שְׁאָר הַמִּנּוּיִים אָסוּר שֶׁנְּמַנֶּה עָלֵינוּ בְּשׁוּם דָּבָר מִן הַדְּבָרִים — לֹא מִנּוּי תּוֹרָה (דיין, ראש ישיבה וכדומה) וְלֹא מִנּוּי מַלְכוּת — אָדָם שֶׁהוּא מִקֶּהַל גֵּרִים עַד שֶׁתִּהְיֶה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. שֶׁהֲרֵי אָמַר יִתְעַלֶּה: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ" (שם), אָמְרוּ (יבמות מה:): "כָּל־מְשִׂימוֹת שֶׁאַתָּה מֵשִׂים עָלֶיךָ לֹא יִהְיוּ אֶלָּא מִקֶּרֶב אַחֶיךָ". אֲבָל הַמַּלְכוּת בִּלְבָד, כְּבָר יָדַעְתִּי מִפְּסוּקֵי סִפְרֵי הַנְּבוּאָה (נ"ך) שֶׁזָּכָה בָּהּ דָּוִד. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (יומא עב:): "כֶּתֶר מַלְכוּת זָכָה בּוֹ דָּוִד", וְכֵן זַרְעוֹ אַחֲרָיו עַד סוֹף כָּל־הַדּוֹרוֹת. אֵין מֶלֶךְ לְמִי שֶׁמַּאֲמִין בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אֶלָּא מִזֶּרַע דָּוִד, מִזֶּרַע שְׁלֹמֹה דַּוְקָא; וְכֹל שֶׁהוּא מִזּוּלַת הַזֶּרַע הַנִּכְבָּד הַזֶּה לְעִנְיַן מַלְכוּת — "נָכְרִי" קָרִינָא בֵּיהּ. וְזֶה בָּרוּר וְאֵין בּוֹ סָפֵק. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּיִבָּמוֹת (יח. ואילך) וְסַנְהֶדְרִין (מה:) וְסוֹטָה (מא.) וְנִדָּה (מט:).

הַמִּצְוָה הַשס"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַר הַמֶּלֶךְ מִלְּהַרְבּוֹת נָשִׁים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים" (שם, יז). וְהַגְּבוּל לְכָךְ, שֶׁלֹּא יוֹסִיף עַל שְׁמֹנָה עֶשְׂרֵה נָשִׁים בְּכִתְבָּה וְקִדּוּשִׁין. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִסַּנְהֶדְרִין (כא.); וְכָל־זְמַן שֶׁמּוֹסִיף עֲלֵיהֶן — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה השס"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַר הַמֶּלֶךְ מִלְּהַרְבּוֹת סוּסִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים" (שם,

טז). וְהַגְּבוֹל לְךָ, שֶׁלֹּא יִהְיוּ לוֹ סוּסִים (פנויים) שֶׁרָצִים לְגָנָיו, וַאֲפִלּוּ סוּס אֶחָד לֹא יִהְיֶה אֶצְלוֹ, זוּלַת הַבְּהֵמָה שֶׁהוּא רוֹכֵב עָלֶיהָ בִּלְבָד, אוֹ סוּסִים שֶׁיִּהְיוּ בָּאֲרוֹת שֶׁהֵם מוּכָנִים אֶצְלוֹ לַמִּלְחָמָה שֶׁיִּרְכְּבוּ עֲלֵיהֶם הַצָּבָא; אֲבָל לְעַצְמוֹ — רַק בְּהֵמָה אַחַת בִּלְבָד. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב׳ מִסַּנְהֶדְרִין (כא:).

הַמִּצְוָה הַשס״ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזָּהַר הַמֶּלֶךְ מִלְּהַרְבּוֹת מָמוֹן מְיֻחָד לְעַצְמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד״ (שם). וְהַגְּבוֹל לְךָ הוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ לְמַעְלָה מִכְּדֵי לְהוֹצִיא הוֹצָאוֹת עַל מֶרְכַּבְתּוֹ וַעֲבָדָיו הַמְיֻחָדִים לוֹ. אֲבָל לְקַבֵּץ מָמוֹן שֶׁיִּהְא לְצַרְכֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל — חֲרֵי זֶה מֻתָּר. וּכְבָר בֵּאֵר ה׳ יִתְעַלֶּה בַּכָּתוּב טַעַם שָׁלֹשׁ מִצְוֹת אֵלּוּ, כְּלוֹמַר: ״לֹא־יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים (כדי ״שלא ישיב העם מצרימה״) וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים (כדי ״שלא יסור לבבו״), וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד״. וּלְפִי שֶׁנּוֹדַע טַעְמָן הִגִּיעוּ בָּהֶן לִידֵי בְּטוּל כַּמְּפֹרָשׁ מִעִנְיַן שְׁלֹמֹה (המלך) עָלָיו הַשָּׁלוֹם, עַל אַף גֹּדֶל מַעֲלָתוֹ בְּמַדָּע וּבְחָכְמָה וְשֶׁהוּא יְדִידְיָה (שהתיר לעצמו באמרו ״לא אסור״ ״לא אסור״ — ונכשל). אָמְרוּ (סנהדרין כא:): שֵׁשׁ בָּזֶה הֶעָרָה לִבְנֵי אָדָם, שֶׁאִלּוּ יָדְעוּ טַעֲמֵי כָּל־הַמִּצְוֹת הָיוּ מוֹצְאִים לָהֶם דֶּרֶךְ לְבַטּוּלָן שֶׁהֲרֵי אֲפִלּוּ זֶה הַשָּׁלֵם הַגָּדוֹל (שלמה המלך) טָעָה בָּזֶה וְחָשַׁב שֶׁלֹּא יֶהְא מַעֲשֶׂה זֶה סִבָּה לַעֲבֵרָה בְּשׁוּם פָּנִים, כָּל־שֶׁכֵּן הֶהָמוֹן בְּדַעְתָּם הַחֲלוּשָׁה, שֶׁהָיוּ בָּאִים לִידֵי זִלְזוּל בָּהֶן וְיֹאמְרוּ: לֹא אָסַר דָּבָר זֶה וְלֹא צִוָּה עַל דָּבָר זֶה אֶלָּא בִּגְלַל כָּךְ וְכָךְ — אָנוּ נִזָּהֵר בַּדָּבָר שֶׁבַּעֲבוּרוֹ נִתְּנָה מִצְוָה זוֹ וְלֹא נַקְפִּיד עַל הַמִּצְוָה עַצְמָהּ, וְכָךְ הָיוּ בָּאִים לִידֵי הֶפְסֵד הַדָּת. לְפִיכָךְ הִסְתִּיר ה׳ יִתְעַלֶּה טַעֲמֵיהֶן; אֲבָל אֵין מֵהֶן גַּם אַחַת שֶׁאֵין לָהּ טַעַם וְסִבָּה, אֶלָּא שֶׁרֹב אוֹתָם הַסִּבּוֹת וְהַטְּעָמִים לֹא יַשִּׂיגוּם דֵּעוֹת הֶהָמוֹן וְלֹא יְבִינוּם. וְכֻלָּם הֵם כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד הַנָּבִיא: ״פִּקּוּדֵי ה׳ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב״ (תהלים יט, ט).

יום שבת קודש כ״ב שבט ה׳תשע״ג

מצות עשה קפז. מצות לא תעשה מט.

מצות עשה קפח. קפט. מצות לא תעשה נט.

הַמִּצְוָה הַקפ״ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַהֲרֹג שִׁבְעָה עַמְּמִין (״החתי, האמורי, הכנעני, הפריזי, החיוי, היבוסי, הגרגשי״) וּלְאַבְּדָם, כֵּיוָן שֶׁהֵם הָיוּ עִקַּר עֲבוֹדָה זָרָה וְיסוֹדָהּ הָרִאשׁוֹן. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״כִּי־הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם״ (דברים כ, יז). וּבֵאֵר לָנוּ בִּכְתוּבִים רַבִּים, שֶׁטַּעַם הַדָּבָר: כְּדֵי שֶׁלֹּא נִלְמַד מִפְּעֻלָּתָם. וְרַבִּים הַכְּתוּבִים הַמְּזָרְזִים וּמְחַזְּקִים לָהָרָגָם, וּמִלְּחַמְתָּם מִלְחֶמֶת מִצְוָה. וְאוּלַי יַחְשׁוֹב מִישֶׁהוּ שֶׁזּוֹ מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, כֵּיוָן שֶׁשִּׁבְעָה עַמְּמִין כְּבָר אָבְדוּ; אַךְ זֹאת לֹא יַחְשׁוֹב אֶלָּא מִי שֶׁלֹּא הֵבִין עִנְיָן נוֹהֵג לְדוֹרוֹת וְאֵינוֹ נוֹהֵג לְדוֹרוֹת, וְהוּא: שֶׁעִנְיָן שֶׁנִּסְתַּיֵּם עִם הַשָּׁגַת מַטָּרָתוֹ, בְּלִי שֶׁיִּהְיֶה אוֹתוֹ הַדָּבָר קָשׁוּר בִּזְמַן מְסֻיָּם — אֵין אוֹמְרִים עָלָיו ״אֵינוֹ נוֹהֵג לְדוֹרוֹת״, לְפִי שֶׁהוּא נוֹהֵג בְּכָל־דּוֹר שֶׁבּוֹ נִמְצֵאת אֶפְשָׁרוּת לְאוֹתוֹ הַדָּבָר. הֲלֹא תִּרְאֶה, אִם יְאַבֵּד ה׳ אֶת־זֶרַע עֲמָלֵק בִּכְלָלוּתוֹ וְיַשְׁמִידֵנוּ עַד סוֹפוֹ — כְּמוֹ שֶׁיִּהְיֶה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ, כְּמוֹ שֶׁהִבְטִיחַ יִתְעַלֶּה: ״כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק וְגוֹ׳״ (שמות יז, יד) — הַאִם נֹאמַר אָז שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר ״תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק״ (דברים כה, יט) אֵינוֹ נוֹהֵג לְדוֹרוֹת? ! כָּךְ אֵין לוֹמַר, אֶלָּא הוּא נוֹהֵג בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר. וְכָל־עוֹד יִמָּצֵא זֶרַע עֲמָלֵק מִצְוָה לְהַכְרִיתוֹ. וְכָךְ הֲרִיגַת שִׁבְעָה עַמְּמִין וּלְאַבְּדָם הוּא צִוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ — וְהִיא מִלְחֶמֶת מִצְוָה. וַאֲנַחְנוּ מְצֻוִּים לְשָׁרְשָׁם (לעקרם מהשורש) וּלְרָדְפָם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר עַד שִׁישְׁמְדוּ, עַד הָאַחֲרוֹן, וְכָךְ עָשִׂינוּ, עַד שֶׁנִּשְׁלְמָה הַשְׁמָדָתָם עַל־יְדֵי דָּוִד, וְנִתְפַּזְּרָה הַשְּׁאֵרִית וְנִטְמְעָה בֵּין הָאֻמּוֹת עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בָּהֶם שׁוֹרֵשׁ. אוּלָם עַל־יְדֵי זֶה שֶׁכְּבָר כָּלוּ, לֹא תִּהְיֶה הַמִּצְוָה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהָרְגָם מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נֹאמַר בְּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אַפְלוּ אַחַר הַשְׁמָדָתָם וְהַכְרָתָתָם, כִּי מִצְוָה זוֹ אֵינָהּ קְשׁוּרָה בִּזְמַן וְלֹא בְּמָקוֹם מְיֻחָד כְּמוֹ הַמִּצְוֹת הַמְיֻחָדוֹת לַמִּדְבָּר אוֹ לְמִצְרַיִם, אֶלָּא הִיא קְשׁוּרָה בְּמִי שֶׁמְּצֻוִּים עָלָיו, וְכָל־עוֹד יִהְיֶה בְּנִמְצָא (אפילו אילו היו קיימים היום) מְקַיְּמִים בּוֹ אוֹתוֹ הַצִּוּוּי. וּבְכֹלָּל רָאוּי לְךָ לְהָבִין וּלְהִתְבּוֹנֵן בַּהֶבְדֵּל בֵּין הַמִּצְוָה וּבֵין הַדָּבָר שֶׁנִּצְטַוָּה עָלָיו. כִּי יֵשׁ שֶׁהַמִּצְוָה נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אֶלָּא שֶׁהַדָּבָר שֶׁנִּצְטַוָּה עָלָיו כְּבָר נֶעְדַּר בְּדוֹר מִן־הַדּוֹרוֹת; אַף לֹא בְּהֶעְדֵּר הַדָּבָר שֶׁנִּצְטַוָּה עָלָיו תֶּהֱפַךְ הַמִּצְוָה לְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת אֲבָל תִּהְיֶה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת אִם הָיָה הַדָּבָר לְהֶפֶךְ וְהוּא: שֶׁיִּהְיֶה דָּבָר מְסֻיָּם מָצוּי בְּמַצָּב מְסֻיָּם, וְהָיָה חַיָּב לַעֲשׂוֹת בּוֹ מַעֲשֶׂה אֶחָד, אוֹ דִּין אֶחָד וּבִזְמַן מְסֻיָּם — וְהַיּוֹם אֵינוֹ חוֹבָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאוֹתוֹ הַדָּבָר מָצוּי בְּאוֹתוֹ הַמַּצָּב, כְּגוֹן: לִוֵּי זָקֵן שֶׁהָיָה פָּסוּל בַּמִּדְבָּר וְהוּא כָּשֵׁר אֲצִלֵנוּ הַיּוֹם. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ (חולין כד.). וְהָבֵן כְּלָל זֶה וְדָעֵהוּ.

הַמִּצְוָה הַמ״ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזָּהַרְנוּ שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת אָדָם מִשִּׁבְעָה עַמְּמִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַלְקְלוּ אֶת בְּנֵי־אָדָם וְיַטְעוּם בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה״ (שם כ, טז). וְתִהְיֶה הֲרִיגָתָם מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה קפז. וְהָעוֹבֵר וְאֵינוֹ הוֹרֵג מֵהֶם — אֶת־שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהָרְגוֹ — חֲרֵי זֶה עָבַר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה.

הַמִּצְוָה הַקפ״ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַכְרִית זֶרַע עֲמָלֵק בִּלְבַד מִכָּל־שְׁאָר זֶרַע עֵשָׂו, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת, קָטֹן וְגָדוֹל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ״תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק״ (שמות יז, יד) וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה כ, וקע״ג) אָמְרָם (סנהדרין כ:): ״שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת כְּנִיסָתָם לָאָרֶץ: לְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ, וְלִבְנוֹת לָהֶם בֵּית־הַבְּחִירָה, וּלְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק״. וְגַם מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק הִיא מִלְחֶמֶת מִצְוָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֶיהָ בְּפֶרֶק ח׳ מִסּוֹטָה (מד:).

הַמִּצְוָה הַקפ״ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִזְכּוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לָנוּ עֲמָלֵק, שֶׁקִּדֵּם אוֹתָנוּ בְּרָע, שֶׁנֹּאמַר אֶת־זֶה בְּכָל־זְמַן

וּזְמַן וּנְעוֹרֵר אֶת־הַנְּפָשׁוֹת בְּדְבָרִים לְהִלָּחֵם בּוֹ, שֶׁנִּקְרָא אֶת בְּנֵי־הָאָדָם לְשָׁנְאוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח הַדָּבָר וְלֹא תֶּחֱלַשׁ שִׂנְאָתוֹ וְלֹא תִּמְעַט בַּנְּפָשׁוֹת בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן; וְזֶה אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק" (דברים כה, יז).

וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (סוף פרשת כי תצא): "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק — בַּפֶּה, לֹא תִּשְׁכָּח — בַּלֵּב". כְּלוֹמַר: אֱמוֹר דְּבָרִים בְּפִיךָ שֶׁיְּבִיאוּ בְּנֵי אָדָם לְכָךְ, שֶׁלֹּא תָּסוּר שִׂנְאָתוֹ מִן־הַלֵּב. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (ריש פרשת בחוקותי): "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק, יָכוֹל בִּלְבָבְךָ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׁלֹּא תִּשְׁכָּח, הֲרֵי שִׂכְחַת הַלֵּב אֲמוּרָה; הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם זָכוֹר? —— שֶׁתְּהֵא שׁוֹנֶה (אומר) בְּפִיךָ". הֲלֹא תִּרְאֶה, אֵיךְ עָשָׂה שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא, כְּשֶׁבָּא לְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ: שֶׁהוּא זָכָר תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ צִוָּה לְהָרְגָם, וְהוּא אָמְרוֹ: "פָּקַדְתִּי אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל" (שמואל־א טו, ב).

הַמִּצְוָה הַנ"ט —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁכּוֹחַ אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לָנוּ זֶרַע עֲמָלֵק, וַאֲשֶׁר קִדְּמוּנוּ בָּרָע. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה קפ"ט מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁזְּכִירַת מַה שֶּׁעָשָׂה לָנוּ זֶרַע עֲמָלֵק וְחִדּוּשׁ הָאֵיבָה לוֹ —— הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה. וְכָךְ מֻזְהָרִים אָנוּ מִלְּהַשְׁלִיךְ דָּבָר זֶה מִלִּבֵּנוּ וּמִלְּשָׁכְחוֹ —— וְהִיא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "לֹא תִּשְׁכָּח" (דברים כה, יט), וּבְסִפְרֵי (סוף פרשת תצא שם): "זָכוֹר" —— בַּפֶּה; "לֹא תִּשְׁכָּח" —— בַּלֵּב, כְּלוֹמַר: אַל תַּשְׁלִיךְ אֵיבָתוֹ וְאַל תְּסִירֶנָּה מִלִּבֶּךָ.

המשך ביאור למס' שבת ליום שישי עמ' ב

אביו. **דְּרַב הוּנָא חֲזֵיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא** – ראה אדם אחד, **דְּקָא קָטִיל זֵיבוּרָא** – שהיה הורג צירעה בשבת, **אָמַר לֵיהּ** רב הונא לאותו אדם, **שַׁלֵּימְתִּינְהוּ לְכוּלְהוּ** – וכי גמרת להרוג בכך את כל הצרעות. וכלומר, מה הועלת בכך והרי עדיין יש הרבה צרעות בעולם. ומדברי רב הונא יש ללמוד שאסור להרוג מזיקים אלו שאינם רצים כעת להזיק אדם, ושלא כדברי בנו רבא שהתיר להרוג נחשים ועקרבים בשבת הואיל ויכולים להזיק.

הגמרא מביאה בריייתא לענין הריגת נחשים ועקרבים: **תָּנוּ רַבָּנָן** – שנינו בברייתא, **נְזַדַּמְּנוּ לוֹ נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים**, אם **חָרָנָן, בְּיָדוּעַ** – דבר ידוע הוא, **שֶׁנְּזַדַּמְּנוּ לוֹ** מן השמים לפניו כדי שיזכה **לְהוֹרְגָן, שְׁמַגְלְגִלִּים זְכוּת** על ידי זכאי. ואם **לֹא חָרָנָן, בְּיָדוּעַ** הוא, **שֶׁנְּזַדַּמְּנוּ לוֹ** מן השמים, כדי להראותו שחטא והיה עליהם **לְהוֹרְגוֹ, וְנַעֲשָׂה לוֹ גַּם מִן הַשָּׁמַיִם** שלא הרגוהו. **אָמַר עוּלָּא, וְאִיתֵימָא** – ויש שאמרו שאמר כן **רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, לא אמרו בברייתא שאם לא הרגן בידוע שנזדמנו להורגו, אלא **בְּנִישּׁוּפִין בּוֹ** – שהיו נושפים כדרך שהם כועסים וקרובים להזיקו, אבל אם לא כן, אין זה סימן שנזדמנו לפניו להזיקו.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין הריגת נחש בשבת. מספרת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, פַּעַם אַחַת נָפַל נָחָשׁ אֶחָד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ** בשבת, **וְעָמַד נִיוּתִי אֶחָד** [–ישראל היה, ונקרא כך על שם מקומו] **וַהֲרָגוֹ, אָמַר רַבִּי, פָּגַע בּוֹ** אדם **כַּיּוֹצֵא בּוֹ. אֵימְעָיָא לְהוּ** – נסתפקו בני הישיבה, מהו שאמר רבי **פָּגַע בּוֹ כַּיּוֹצֵא בּוֹ**, האם רצונו לומר **דְּשַׁפִּיר עָבִיד** – שטוב עשה אותו אדם שהרגו, וכלומר, כיון שהנחש רודף את האדם להורגו, טוב שפגע בו אדם כמו הנחש שהוא רודף להרוג וטוב שיהרגנו. **אוֹ שלֹא** טוב עשה שהרגו, ובדרך גנאי אמר רבי, שפגע בו אדם שהוא רשע כנחש.

הגמרא מביאה ראיה לפשוט את הספק ממעשה שהיה: **תָּא שְׁמַע** – בוא ותשמע, **דְּרַבִּי אַבָּא בְּרֵיהּ** [–בנו] **דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, וְרַבִּי זֵירָא, הֲווּ יָתְבִי אַקִּילְעָא** – היו יושבים בחדר הכניסה **דְּבֵי** – של בית **רַבִּי יַנַּאי, נָפַק מֵילְתָא מִבֵּינַיְיהוּ** – ויצאה השמועה מבינידם, **בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַבִּי יַנַּאי** – ושאלו עליה את רבי ינאי, **מַהוּ לְהָרוֹג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים בַּשַּׁבָּת**, האם מותר או אסור. **אָמַר לְהוּ** [–להם], **צִירְעָה שאינה מסוכנת כנחש ועקרב אֲנִי הוֹרֵג** בשבת, **נָחָשׁ וְעַקְרָב לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שמותר להרוג. ומכאן יש להוכיח שאותו ניותי שהרג את הנחש בבית המדרש טוב עשה.

דוחה הגמרא: **דִּילְמָא** – ושמא לא התיר רבי ינאי להרוג מזיקים אלו בכוונה, אלא רק **לְפִי תּוּמּוֹ** – שלא בכוונה. וכלומר, כשהוא הולך ורואה נחש או עקרב בדרכו, אינו צריך ללכת למקום אחר אלא יכול להמשיך בדרכו ולדרוך עליהם בהליכתו, ואם מתו אין בכך איסור כיון שלא נתכוון להורגם. ומנין שמלאכה בדרך זו מותרת, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, רוֹק** שהיה על הארץ, **דְּוֹרְסוֹ לְפִי תּוּמּוֹ** – דורך עליו שלא בכוונה. ואף שהוא ממרח את הרוק ומשוה גומות שבקרקע, שהם מלאכות האסורות בשבת, כיון שאינו מכוין לכך אין בכך איסור תורה אלא מדברי חכמים, ומשום מאיסות הרוק התירו חכמים את גזירתם. **וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת, אַף נָחָשׁ דְּוֹרְסוֹ לְפִי תּוּמּוֹ** – שלא בכוונה **וְאָמַר רַב קְטִינָא, אַף עַקְרָב דְּוֹרְסוֹ לְפִי תּוּמּוֹ.** הרי שלא התירו חכמים הריגת מזיקים בשבת אלא כשהוא בדרך שאינו מתכוין.

הגמרא מביאה מעשה שהיה ברוק שהיה מונח על הארץ בשבת. מספרת הגמרא: **אַבָּא בַּר מַרְתָּא, דְּהוּא** – שהוא הנקרא גם **אַבָּא בַּר מַנְיוֹמִי, הֲוָה מַסְקֵי בֵּיהּ** – היו נושים בו, **דְּבֵי** – אנשי ביתו של **הֵרִישׁ גְּלוּתָא זוּזֵי** [–ממון]. **אַיְיתְיוּהוּ** – הביאוהו לביתו של הריש גלותא, **וְקָא מְצַעֲרָא לֵיהּ** – והיו מצערים אותו, כדי שיחזיר לריש גלותא את חובו. **הֲוָה שָׁדֵי רוּקָא** – היה רוק מוטל לפניהם, ושבת היה, **אָמַר לְהוּ** [–להם] **רֵישׁ גְּלוּתָא, אֱייתוּ מָאנָא סָחֵיפוּ עֲלָוֵיהּ** – הביאו כלי ותכסו בו את הרוק. **אָמַר** לְהוּ אבא בר מרתא, **לָא צְרִיכְתּוּ** – אין אתם צריכים לעשות כך, שהרי **הָכִי אָמַר רַב יְהוּדָה, רוֹק דְּוֹרְסוֹ לְפִי תּוּמּוֹ**, ואם כן אפשר להניחו בלא כלי על גביו ויעבור עליו אדם וידרסנו שלא בכוונה. **אָמַר** לְהוּ – ריש גלותא לאנשי ביתו, מדבריו ניכר **שצוּרְבָּא מֵרַבָּנָן** – שתלמיד חכם **הוּא, שְׁבַקוּהוּ** – הניחו לו ושחררוהו.

כיון שהוזכרו לעיל דברי רבי אבא בר כהנא בענין הריגת נחש בשבת, מביאה הגמרא כמה הלכות נוספות בשמו: **אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, פְּמוֹטוֹת** – מנורות של מתכת שעשויות בקנה שנותנים בתוכן שמן ובראשן נמצאת הפתילה, **שֶׁל בֵּית רַבִּי** – שהיו מצויות בביתו של רבי, **מוּתָּר לְטַלְטְלָן בַּשַּׁבָּת.**

הגמרא מברר אלו פמוטות התיר רבי חנינא לטלטל: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא** לרבי אבא, אלו פמוטות התיר רבי חנינא לטלטל בשבת, **האם בְּנִיטְלִין בְּיָדוֹ אַחַת** – רק אלו שאפשר לקחתם ביד אחת, **אוֹ** שהתיר לטלטל אפילו מנורות גדולות שצריכים לקחתן **בִּשְׁתֵּי יָדַיִם.**

מלכים־א ח כב־לג

ח כב וַיַּעֲמֹד שְׁלֹמֹה לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה נֶגֶד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו הַשָּׁמָיִם: כג וַיֹּאמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֵין־כָּמוֹךָ אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לַעֲבָדֶיךָ
הַהֹלְכִים לְפָנֶיךָ בְּכָל־לִבָּם: כד אֲשֶׁר שָׁמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ דָּוִד אָבִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לוֹ וַתְּדַבֵּר בְּפִיךָ וּבְיָדְךָ
מִלֵּאתָ כַּיּוֹם הַזֶּה: כה וְעַתָּה יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹר לְעַבְדְּךָ דָּוִד אָבִי אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לוֹ לֵאמֹר
לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מִלְּפָנַי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל רַק אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ אֶת־דַּרְכָּם לָלֶכֶת לְפָנַי כַּאֲשֶׁר
הָלַכְתָּ לְפָנָי: כו וְעַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יֵאָמֶן נָא (דבריך) דְּבָרְךָ אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְעַבְדְּךָ דָּוִד אָבִי: כז כִּי
הַאֻמְנָם יֵשֵׁב אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ הִנֵּה הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ אַף כִּי־הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִיתִי:
כח וּפָנִיתָ אֶל־תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל־תְּחִנָּתוֹ יְהוָה אֱלֹהָי לִשְׁמֹעַ אֶל־הָרִנָּה וְאֶל־הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר עַבְדְּךָ מִתְפַּלֵּל
לְפָנֶיךָ הַיּוֹם: כט לִהְיוֹת עֵינְךָ פְתֻחוֹת אֶל־הַבַּיִת הַזֶּה לַיְלָה וָיוֹם אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַרְתָּ יִהְיֶה שְׁמִי
שָׁם לִשְׁמֹעַ אֶל־הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר יִתְפַּלֵּל עַבְדְּךָ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה: ל וְשָׁמַעְתָּ אֶל־תְּחִנַּת עַבְדְּךָ וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר יִתְפַּלְלוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְאַתָּה תִּשְׁמַע אֶל־מְקוֹם שִׁבְתְּךָ אֶל־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַעְתָּ וְסָלָחְתָּ: לא אֵת
אֲשֶׁר יֶחֱטָא אִישׁ לְרֵעֵהוּ וְנָשָׂא־בוֹ אָלָה לְהַאֲלֹתוֹ וּבָא אָלָה לִפְנֵי מִזְבַּחֲךָ בַּבַּיִת הַזֶּה: לב וְאַתָּה ׀ תִּשְׁמַע
הַשָּׁמַיִם וְעָשִׂיתָ וְשָׁפַטְתָּ אֶת־עֲבָדֶיךָ לְהַרְשִׁיעַ רָשָׁע לָתֵת דַּרְכּוֹ בְּרֹאשׁוֹ וּלְהַצְדִּיק צַדִּיק לָתֶת לוֹ כְּצִדְקָתוֹ:
לג בֵּהִנָּגֵף עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אוֹיֵב אֲשֶׁר יֶחֱטְאוּ־לָךְ וְשָׁבוּ אֵלֶיךָ וְהוֹדוּ אֶת־שְׁמֶךָ וְהִתְפַּלְלוּ וְהִתְחַנְּנוּ
אֵלֶיךָ בַּבַּיִת הַזֶּה:

רש"י

(כב) ויעמוד שלמה לפני מזבח ה'. כתיב (בדברי הימים ב ו יג): כי עשה שלמה כיור נחושת ויתנהו בתוך העזרה וגו', ויעמוד עליו ויברך על ברכיו: **(כג) שמר הברית.** ממתין וגונז לשמור הברית והחסד, לקיים הבטחתו: **(כד) אשר שמרת.** לשון אמנת הבטחה: **(כז) האמנם.** לשון תימה: **לא יכלכלוך.** לא יכילוך: **(לא) אשר יחטא איש לרעהו.** בועל אשת איש: **ונשא בו אלה.** כשם שהמים בודקין אותה, כך המים בודקין אותו (סוטה כז ב): **ונשא בו.** לשון נושה: **ובא אלה לפני מזבחך.** והעמיד הכהן את האשה לפני ה' (במדבר ה יח): **(לב) לתת דרכו בראשו.** וצבתה בטנה וגו' (שם פסוק כז): **ולהצדיק צדיק.** ונקתה ונזרעה זרע (שם פסוק כח). כך נדרש בתוספתא דסוטה (א ג): **(לג) והודו את שמך.** שחייב אדם לברך על הרעה (ברכות נד א):

מצודת דוד

(כב) ויפרש כפיו. כדרך שואל החסד: **(כג) שמר הברית.** הגמול שהבטיח בברית: **(כד) אשר שמרת וגו'.** רצה לומר: אשר נראה לכל ששמרת לו הבטחתך אשר הבטחתו, שאני אבנה הבית: **ותדבר בפיך.** כמו שדברת, כן מלאת בכח ידך, כאשר נראה היום: **(כה) שמור וגו'.** רצה לומר: שמור גם ההבטחה ההיא, אשר הבטחתו שאם זרעו יצדקו לא יופסק מהם המלוכה: **(כו) יאמן נא.** רצה לומר: עשה דבר לשיהא נקרא שם הבית אשר בניתי, בית ה': **(כז) כי האמנם.** האם אמת הדבר שישב אלהים בבית העשוי על ארץ, בתמיה, הלא השמים לא יכלכלוך, ומכל שכן הבית, ואם כן במה יהיה בית ה': **(כח) ופניתָ.** לזאת פנה נא אל תפלתי, מה שאתפלל על עיקר כוונת תועלת הבית, ובמה יקרא בית ה': **(כט) להיות.** וזהו תפלתי להיות עיניך וכו': **אל המקום הזה.** במקום הזה, וכן (שמות כה כא): **ואל הארון.** ומשפטו: ובהארון: **(ל) ושמעת וגו'.** רצה לומר: כמו שאני מתפלל שתשמע תפלתי, כן אני שואל לשמוע תפלת כל עמך: **ואתה תשמע וגו'.** רצה לומר: לא שתשב פה לשמוע, כי אם התפלה העשויה פה, ישמע אל השמים, ותקבלה ברחמים, ותסלח לעון המתפלל: **(לא) איש לרעהו.** בדבר ממון: **ונשא בו אלה.** ויחויב בו חוב שבועה להשביעו: **ובא אלה.** רצה לומר: וישבע לפני המזבח: **(לב) להרשיע רשע.** לחייב את הרשע, לתת גמול דרכו בראשו, הנשבע לשקר עם המשביע בחנם, ולפי שאמר למעלה ושמעת וסלחת, אמר על זה לא תסלח, הואיל וחלל הבית עם השבועה: **ולהצדיק צדיק.** את הנשבע באמת, ואת המשביע בצדק: **(לג) אשר יחטאו.** על אשר חטאו:

מצודת ציון

(כו) יאמן. מלשון אמונה: **(כז) האמנם.** בה"א התימה, רצה לומר: האמת: **יכלכלוך.** ענין החזקה, כמו (לעיל ז כו) אלפים בת יכיל: **אף כי.** הוא כענין כל שכן וקל וחומר, וכן (יחזקאל טו ה) אף כי אש אכלתהו: **(לא) ונשא.** ענין חוב, כמו (ישעיהו כד ב) כאשר נושא בו: **אלה.** ענין קללת השבועה, כמו (במדבר ה כא) בשבועת האלה:

תהלים עב יט־כ

עב. יט וּבָרוּךְ ׀ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל הָאָרֶץ אָמֵן ׀ וְאָמֵן: כ כָּלוּ תְפִלּוֹת דָּוִד בֶּן־יִשָׁי:

תהלים עג א־ח

עג. א מִזְמוֹר לְאָסָף אַךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים לְבָרֵי לֵבָב: ב וַאֲנִי כִּמְעַט (כתיב נטוי) נָטָיוּ רַגְלָי כְּאַיִן (כתיב שפכה) שֻׁפְכוּ אֲשֻׁרָי: ג כִּי־קִנֵּאתִי בַּהוֹלְלִים שְׁלוֹם רְשָׁעִים אֶרְאֶה: ד כִּי אֵין חַרְצֻבּוֹת לְמוֹתָם וּבָרִיא אוּלָם: ה בַּעֲמַל אֱנוֹשׁ אֵינָמוֹ וְעִם־אָדָם לֹא יְנֻגָּעוּ: ו לָכֵן עֲנָקַתְמוֹ גַּאֲוָה יַעֲטָף־שִׁית חָמָס לָמוֹ: ז יָצָא מֵחֵלֶב עֵינָמוֹ עָבְרוּ מַשְׂכִּיּוֹת לֵבָב: ח יָמֵיקוּ ׀ וְיַדַּבְּרוּ בְרָע עֹשֶׁק מִמָּרוֹם יְדַבֵּרוּ:

רש"י

(כ) כלו תפלות דוד. רבותינו דרשו כלו, כל אלו תפלות דוד לכלול כל הספר על שם דוד ואף מ"ש בני קרח ועשרה זקנים ע"ש שהוא נקרא נעים זמירות ישראל (ש"ב כ"ג), ויש לפתור כלו כמו נסתיימו כמו רומו מעט (איוב כ"ד) שומו שמים (ירמיה ב') וא"כ הוא לא נכתב המזמור במקומו ואין מוקדם ומאוחר בספר ונראין הדברים שלעת זקנתו כשהמליך את שלמה אמרו: **(א) אך טוב לישראל אלהים.** לפי שענין המזמור מדבר בצרות הבאות על עובדי המקום לכך פתח בו כך וזהו פירושו אע"פ שאני צועק ומתמה על צרותיהם של ישראל ידעתי כי הקב"ה טוב להם ולטובתם הוא מביא עליהם את הרעה כדי לזכותם לחיי העולם הבא: **(ב) ואני.** מטרם שומי זאת אל לבי כמעט נטיו רגלי ושופכו אשורי לנטות מאחרי המקום: **(ג) כי קנאתי בהוללים.** במערבבי דרכיהם אשר הייתי רואה את שלומם, בהוללים מערבבים כמו (ישעי' א') סבאך מהול במים (סא"א): **(ד) כי אין חרצובות למותם.** ל' אסירה כמו (שם נ"ח) פתח חרצובות רשע, מסגרי כבלי רשע שאוסרין בהן העניים אף כאן אין יסורין למיתתם המתים בהם מהם מתים בריאים כאולם בלא יסורין, ורבותינו פירשו חרצובו' נוטריקון שאין חרידין ועצבין מיום המיתה, ד"א שאין הקב"ה מאחר צביונם (פירוש רצונם): **(ו) לכן ענקתמו גאוה.** בעבור זה שאין יסורין באין עליהם העניקתם הגאוה לעלות על צוארם גסות הרוח: **יעטף שית חמס למו.** החמס שעושין עושה אותם שמנים ועוטף את שתותיה' ועגבותיהם בעובי שומן ובשר: **(ז) יצא מחלב עינימו.** עיניהם בולטות מרוב שומן כל אדם כחוש עיניו משוקעות. עברו משכיות לבב. יותר ממה שלבם מייחל ומצפה באה להם תאותם עברו בהם בהשגת ידם את תאות לבם: **(ח) ימיקו.** את רעיהם: **וידברו ברע עושק.** לעשוק אביונים: **ממרום ידברו.** כגון פרעה וסנחריב ונ"נ מי ה' אשר אשמע בקולו (שמות ה') מי בכל אלהי הארצות (ישע' ל"ו) אעלה על במתי עב (שם י"ד) וזהו שתו בשמים פיהם:

מצודת דוד

(יט) שם כבודו. שמו הראוי לכבודו: **וימלא כבודו.** כל בני עולם יכירו כבודו. אמן ואמן. הדבר הזה יאומן וכפל המלה לחזק הענין: **(כ) כלו.** נשלמו תפלת דוד כי המזמור הזה אמר סמוך למיתתו בעת שהמליך את שלמה ולא הוסיף לומר עוד ולא כתבה בסוף הספר כי ראה להשלים את הספר בהלולים בעבור רוב השבחים האמורים בהם: **(א) אך טוב** וגו'. ר"ל הן השכלתי לדעת שהאלהים הוא אך טוב לישראל ולברי לבב שבהם ולא להרשעים כי הצלחתם באמת לא לטובה יחשב: **(ב) ואני כמעט.** טרם שומי זאת על לבי כמעט היו רגלי נטויים מדרך ה': **כאין.** כשעה מועטת מאפס זמן היו אשורי נשפכים מעבודת ה' וכפל הדבר במ"ש לגודל הקרוב: **(ג) בהוללים.** בהצלחת ההוללים כי עיני ראו שלום הרשעים: **(ד) למותם.** לעת בוא זמן מותם אין להם תחלואים ויסורים וכ"א בריא הוא כבנין אולם: **(ה) בעמל אנוש.** בעת בוא עמל על אנשים אין הוא בכלל העמל ואינם מנוגעים עם שאר בני אדם: **(ו) ענקתמו.** מעלה גאוה סביב צוארו כענק הזה המסבב הצואר: **יעטף.** יכסה עצמו במסתר לארוב על אנשים לשית ולקחת החמס לעצמו: **(ז) יצא.** מרוב שומן ידמה שיצאו עיניהם כאילו אין להם עינים כי בעובי שומן הפנים יתכסו העינים: **עברו.** מצאו הצלחות מרובות עד כי עברו ליותר מאשר עלה בלבם להיות צופים ומביטים עליה: **(ח) ימיקו.** ימסו בני אדם במעשיהם ובכל עת ידברו ברע ועושק וכל מחשבתם באלה. ממרום ידברו. מדברים כלפי מעלה כפרעה וסנחריב והדומים:

מצודת ציון

(א) לברי. ברור ונקי מעכירת עון: **(ב) אשורי.** הרגלים שפוסע בהן כמו לא תמעד אשוריו (לעיל ל"ז): **(ג) בהוללים.** ענין סכלות כמו והתהוללו הרכב (ירמיה מ"ו) ור"ל רשעים כי אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות: **(ד) חרצבות.** קשרים ואסורים כמו פתח חרצבות רשע (ישעיה נ"ח) ור"ל תחלואים ומכאובות. ובריא. מלשון בריאות: **אולם.** ארמון: **(ו) ענקתמו.** מל' ענק והוא עדי הצואר: **יעטף.** מל' עטיפה ומכסה: **שית.** ענין שימה: **(ז) משכיות.** ענין הבטה וכן מי יתן לשכוי בינה (איוב ל"ח) והוא הלב המביט וחושב הנולדות ומושכלות וקרוב הוא ללשון ארמי כי מצפה (בראשית ל') תרגומו סכותא: **(ח) ימיקו.** מלשון המקה והמסה:

י כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת – מְטִיבִין לוֹ, וּמַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו וְנוֹחֵל אֶת הָאָרֶץ. וְכָל שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת – אֵין מְטִיבִין לוֹ, וְאֵין מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו, וְאֵינוֹ נוֹחֵל אֶת הָאָרֶץ. כָּל שֶׁיִּשְׁנוֹ בַּמִּקְרָא וּבַמִּשְׁנָה וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ – לֹא בְּמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ד, יב): "וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק". וְכָל שֶׁאֵינוֹ לֹא בַּמִּקְרָא וְלֹא בַּמִּשְׁנָה וְלֹא בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ – אֵינוֹ מִן הַיִּשּׁוּב.

פרק שני

א הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ בּוֹ וּבְשְׁלוּחוֹ. הָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת בָּהּ וּבְשְׁלוּחָהּ. הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ, כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה, בּוֹ וּבְשְׁלוּחוֹ. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּתֻמָּרָה זוֹ, הִתְקַדְּשִׁי לִי בָּזוֹ; אִם יֵשׁ בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה – מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

פירוש ברטנורא

י כל העושה מצוה אחת. יתירה על זכיותיו, כדי שיהיו זכיותיו מרובין מעונותיו: **מטיבין לו ומאריכין את ימיו.** לעולם הבא: **ונוחל את הארץ.** ארץ החיים: **וכל שאינו עושה מצוה אחת.** שהיו עונותיו מרובין מזכיותיו, ואינו עושה מצוה אחת שיהיה מחצה זכאי ומחצה חייב, אלא נשארו עונותיו מרובין: **ולא בדרך ארץ.** שאין משאו ומתנו בנחת עם הבריות: **אינו מן הישוב.** אינו מועיל לישובו של עולם. והוי מושבו מושב לצים, ופסול לעדות:

ב א האיש מקדש בו ובשלוחו. בו תחלה ואח"כ בשלוחו, שמצוה בו יותר מבשלוחו דכי עסיק גופו במצוה מקבל שכר טפי. וילפינן שלוחו של אדם כמותו מקרא, דכתיב (שמות י"ב) ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, וכי כל ישראל שוחטין, אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו: **האיש מקדש את בתו כשהיא נערה.** וכ"ש כשהיא קטנה. והאי דנקט נערה, אורח ארעא אשמועינן שאסור לאדם לקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה: **ואם לאו אינה**

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה י

במשניות ז-ט למדנו על סוגי מצוות, שיש מצוות שאינן נוהגות אלא באנשים ולא בנשים, ויש שנוהגות בין באנשים ובין בנשים. כן יש מצוות שאינן נוהגות אלא בארץ ולא בחוץ לארץ, ויש שנוהגות בין בארץ ובין בחוץ לארץ. משנתנו באה ללמד על שכרה של מצוה, שיש ועל ידי עשיית מצוה אחת זוכה אדם לאריכות ימים ולחיי העולם הבא.

כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת – בגמרא מבואר, שמדובר כאן במי שיש לו מחצה זכויות ומחצה עוונות, ובאה המשנה ללמד, שאם הוא מוסיף לעשות עוד מצוה אחת, ונמצא שזכויותיו מרובות על עוונותיו, **מְטִיבִין לוֹ, וּמַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו** – בעולם הזה (רמב"ם), כלשון המקרא (דברים ד, מ): "ושמרת את חוקיו ואת מצוותיו... אשר ייטב לך ולבניך אחריך, ולמען תאריך ימים על האדמה אשר ה' א־להיך נותן לך", **וְנוֹחֵל אֶת הָאָרֶץ** – היינו ארץ החיים, כלומר העולם הבא (רש"י; רמב"ם). ויש מפרשים (על פי הגמרא), שכל הפיסקה "מטיבין לו" וכו' מתכוונת לעולם הבא (ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב"). בגמרא מבואר, שמה ששנינו (פאה א, א): "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא: כיבוד אב ואם וגמילות חסדים" וכו', כוונת המשנה שם, "שאם היתה שקולה, מכרעת", ופירוש הדברים: אם כף המאזניים היתה שקולה, מחצה זכויות ומחצה עוונות, ויש בין הזכויות אחת מאותן המצוות, הרי היא מכרעת את הכף, כאילו זכויותיו מרובות על עוונותיו. **וְכָל שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת** – כלומר מי שעוונותיו מרובות מזכויותיו, ואינו עושה מצוה אחת כדי שיהא מחצה זכאי ומחצה חייב, ונמצא שנשארו עוונותיו מרובות מזכויותיו, **אֵין מְטִיבִין לוֹ, וְאֵין מַאֲרִיכִין לוֹ יָמָיו, וְאֵינוֹ נוֹחֵל אֶת הָאָרֶץ** – כמו שבארנו לעיל. ומי שהוא מחצה זכאי ומחצה חייב, עליו אמרו בית הלל (גמרא ראש השנה יז, ב): "ורב חסד מטה כלפי חסד", כלומר שמטיבים לו מצד החסד. ברם, ברישא שנינו, שכל העושה מצוה אחת יתירה על זכויותיו, כדי שזכויותיו תהיינה מרובות מעוונותיו, מטיבין לו וכו', שאינו דומה צדיק מרובה בזכויותיו לאדם שהוא בינוני, אלא שעל ידי חסד ה' נעשה כמרובה בזכויות ("תוספות יום טוב"). בגמרא מובאת ברייתא: "לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי; עשה מצוה אחת, אשריו שהכריע עצמו לכף זכות; עבר עבירה אחת, אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה, שנאמר (קוהלת ט, יח): "וחוטא אחד יאבד טובה הרבה" – בשביל חטא יחידי שחטא, אובד ממנו טובות הרבה. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת, אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות; עבר עבירה אחת, אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר: "וחוטא אחד יאבד טובה הרבה" – בשביל חטא יחידי שעשה זה, אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה". **כָּל שֶׁיִּשְׁנוֹ בַּמִּקְרָא וּבַמִּשְׁנָה וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ** – כל העוסק במקרא, היינו בתורה שבכתב, ובמשנה, היינו בתורה שבעל פה, ומתהלך עם הבריות בנחת ובמוסר, **לֹא בְּמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק"** – כלומר: כשם שהחוט המשולש לא במהרה ייקרע, כך כל מי שישנו בשלושת הדברים הללו, לא במהרה ייכשל בחטא. **וְכָל שֶׁאֵינוֹ לֹא בַּמִּקְרָא וְלֹא בַּמִּשְׁנָה וְלֹא בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ** – שאינו אפילו באחד מאלו (רש"י), **אֵינוֹ מִן הַיִּשּׁוּב** – שאין בו כל תועלת בישובו של עולם, וראוי לו לדור במדבר. בגמרא אמרו: "ופסול הוא לעדות" – שהואיל ואינו מן הישוב אינו מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים (רש"י). והרמב"ם נותן הטעם: שכל מי שירד עד כדי כך, חזקה שהוא עובר על רוב העבירות שיבואו לידו (הל' עדות יא, א).

באור משנה א

פרקנו חוזר לענין קידושי אשה, ובאה משנה זו ללמדנו דיני שליחות בקידושין. כן דנה המשנה במקדש את האשה בדברים אחדים שמצטרפים ביחד לשווה פרוטה.

הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ – אשה, **בּוֹ וּבְשְׁלוּחוֹ** – על ידי עצמו או על ידי שלוחו, שכן שלוחו של אדם כמותו (גמרא קידושין מא, ב). בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה "בו ובשלוחו" כדי להשמיענו, שמצוה בו יותר מבשלוחו; ויש גם דעה, שאסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה, שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו, והתורה אמרה (ויקרא יט, יח): "ואהבת לרעך כמוך". ומכל מקום מי שסמך על השליח והלה קידש לו אשה, שאמר לה: הרי את מקודשת לפלוני בדבר זה, היינו בכסף או בשטר, קידושיו קידושין. **הָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת בָּהּ וּבְשְׁלוּחָהּ** – וכן האשה יכולה לעשות שליח לקבל קידושיה, ואף באשה אמרו: מצוה בה יותר מבשלוחה. **הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ, כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה** – האב מקבל קידושי בתו כשהיא עדיין נערה, קודם שבגרה, כמו שכבר שנינו (כתובות ד, ד): "האב זכאי בבתו בקידושיה", **בּוֹ וּבְשְׁלוּחוֹ** – הן על ידי עצמו והן על ידי שליח, ואף בכגון זה מצוה בו יותר מבשלוחו (המאירי). משנתנו נקטה "האיש מקדש את בתו כשהיא נערה", ואין צורך לומר כשהיא קטנה, אלא שהמשנה באה ללמד בזה דרך ארץ, שאסור לאדם לקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר: בפלוני אני רוצה (גמרא). וכבר בארנו במקומות אחדים, שנערה היינו משנעשתה בת שתים עשרה שנה ויום אחד והביאה שתי שערות,

בָּזוֹ, וּבָזוֹ; אִם יֵשׁ שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּכֻלָּן — מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו — אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. הָיְתָה אוֹכֶלֶת רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה — אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, עַד שֶׁיְּהֵא בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה.

ב הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּכוֹס זֶה שֶׁל יַיִן, וְנִמְצָא שֶׁל דְּבַשׁ; שֶׁל דְּבַשׁ, וְנִמְצָא שֶׁל יַיִן; בִּדְינָר זֶה שֶׁל כֶּסֶף, וְנִמְצָא שֶׁל זָהָב; שֶׁל זָהָב, וְנִמְצָא שֶׁל כֶּסֶף; עַל מְנָת שֶׁאֲנִי עָשִׁיר, וְנִמְצָא עָנִי; עָנִי, וְנִמְצָא עָשִׁיר — אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם הִטְעָה לִשְׁבָּח — מְקֻדֶּשֶׁת.

ג עַל מְנָת שֶׁאֲנִי כֹהֵן, וְנִמְצָא לֵוִי; לֵוִי, וְנִמְצָא כֹּהֵן; נָתִין, וְנִמְצָא מַמְזֵר; מַמְזֵר, וְנִמְצָא נָתִין; בֶּן עִיר, וְנִמְצָא בֶּן כְּרַךְ; בֶּן כְּרַךְ, וְנִמְצָא בֶּן עִיר; עַל מְנָת שֶׁבֵּיתִי קָרוֹב לַמֶּרְחָץ, וְנִמְצָא רָחוֹק; רָחוֹק, וְנִמְצָא קָרוֹב; עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי בַּת אוֹ שִׁפְחָה

פירוש ברטנורא

מקודשת. דכיון דאמר התקדשי התקדשי, כל חד הוי קדושין באפי נפשיהו: **עד שיהא באחת מהן שוה פרוטה.** האי אחת מהן לא מיתוקמא אלא באחרונה שבהן, דכי אמר לה התקדשי לי בזו ובזו והיתה אוכלת אחת אחת, כל אותן שאכלה הוו מלוה גבה, וכי מטיא אחרונה שבה נגמרין הקדושין, אי אית בה שוה פרוטה הוה ליה מקדש במלוה ופרוטה, וקיי"ל המקדש במלוה ופרוטה דעתה אפרוטה ומקודשת. אבל אי לית באחרונה שוה פרוטה, אע"ג דאיכא בקמאי שוה פרוטה, כי מטי גמר קדושין הוה ליה מקדש במלוה, והמקדש במלוה אינה מקודשת:

ב של זהב ונמצא של כסף כו'. דאיכא דניחא לה בהא ואיכא דניחא לה בהא: **רבי שמעון אומר אם הטעה לשבח הרי זו מקודשת.** לא פליג רבי שמעון אלא על שבח דממון, דמסתמא ניחא לה באותו שבח. אבל על שבח דיוחסין, כגון לוי ונמצא כהן, מודה רבי שמעון דאפילו הטעתו או הטעה הוא אותה לשבח אינה מקודשת, דלא ניחא לה בשבחו מפני שמתגאה עליה. ואין הלכה כר"ש:

משניות מבוארות – קהתי

ואינה עומדת בנערותה אלא ששה חדשים, ולאחר מכן נעשית בוגרת.

הָאוֹמֵר לָאִשָּׁה: הִתְקַדְּשִׁי לִי בִּתְמָרָה זוֹ, הִתְקַדְּשִׁי לִי בָּזוֹ – שנתן לה תמרה אחת, ואמר לה: התקדשי לי בתמרה זו, ואחר כך נתן לה עוד תמרה ואמר לה: התקדשי לי בזו, **אִם יֵשׁ בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה** – אם אחת מהתמרות שווה פרוטה, **מְקֻדֶּשֶׁת** – האשה באותה תמרה, **וְאִם לָאו** – שאין באחת מהן שווה פרוטה, אף על פי שיש בשתיהן יחד שווה פרוטה, **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** – שהואיל ואמר לה "התקדשי" על כל תמרה ותמרה, אינן מצטרפות זו לזו, ואין שם קידושין אלא על אחת מהן, והשאר כעין מתנה או פיקדון, הלכך כשאין באחת מהן שווה פרוטה אינה מקודשת, שהרי אין קידושין בפחות משווה פרוטה (לעיל א, א). והרמב"ם כותב: "אינה מקודשת אלא מספק, שמא תשווה תמרה אחת פרוטה במקום אחר" **(הל' אישות ה, כו).** **בָּזוֹ, וּבָזוֹ, וּבָזוֹ** – ואם אמר לה: התקדשי לי בזו ובזו ובזו, ולא אמר "התקדשי" על כל תמרה שנתן לה, **אִם יֵשׁ שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּכֻלָּן** – יחד, **מְקֻדֶּשֶׁת** – שכל התמרות שנתן לה היו לשם מעשה קידושין אחד, **וְאִם לָאו** – אם אין בהן שווה פרוטה, **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** – ואף בזה כותב **הרמב"ם**: "אינה מקודשת אלא מספק" **(הל' אישות ה, כז).** ואפילו כשיש בכולן שווה פרוטה אינה מקודשת אלא אם כן הניחה אותן, וכשקיבלה את התמרה האחרונה כולן היו בעין, ונמצא שהיא מתקדשת בכולן יחד, אבל אם **הָיְתָה אוֹכֶלֶת רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה** – שכל תמרה שנתן לה אכלתה מיד, **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, עַד שֶׁיְּהֵא בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה** – בגמרא מבואר: עד שיהא באחרונה שווה פרוטה, לפי שאותן התמרות שאכלה נעשו עליה מילווה עד גמר הקידושין, ואם בגמר הקידושין אין בידה שווה פרוטה, אף על פי שבאחת מן הראשונות היה שווה פרוטה, אינה מקודשת, שהואיל ואין הקידושין חלים אלא באחרונה, נמצא מקדש במילווה, וההלכה היא שהמקדש במילווה אינה מקודשת. אבל כשיש בתמרה האחרונה שווה פרוטה אף על פי שאין קידושיה אלא בכולן, הואיל ובגמר הקידושין יש לה שווה פרוטה בעין, הרי הוא מקדשה במילווה ובפרוטה, וההלכה היא שהמקדש במילווה ובפרוטה, הרי היא מקודשת, לפי שדעתה על הפרוטה **(גמרא קידושין מז, א).**

באור משנה ב

משנתנו דנה במי שקידש אשה בכסף או בשווה כסף, אלא שהטעה אותה, היינו שאמר לה בשעת הקידושין: הרי את מקודשת לי בדבר זה, ואחר כך נמצא שנתן לה דבר אחר, וכגון שקידשה בחושך או שהדבר היה מכוסה ולא ראתה מה שנתן לה, שאילו ראתה יש לומר שסברה וקיבלה, אלא הואיל ולא ראתה, ודעתה היתה על מה שאמר לה בשעת הקידושין, אפילו הטעה אותה לשבח, שנתן לה דבר יותר יקר, אינה מקודשת. והוא הדין אם קידשה על מנת שהוא עשיר או עני ונמצא ההיפך מדבריו, כמו שיבואר להלן.

האומר לאשה: **הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּכוֹס זֶה שֶׁל יַיִן, וְנִמְצָא שֶׁל דְּבַשׁ** – שלא נתן לה יין אלא משקה עשוי מדבש; או שאמר לה: התקדשי לי בכוס זה **שֶׁל דְּבַשׁ, וְנִמְצָא שֶׁל יַיִן** – שבמקום משקה של דבש נתן לה יין; וכן האומר לאשה: התקדשי לי **בְּדִינָר זֶה שֶׁל כֶּסֶף, וְנִמְצָא שֶׁל זָהָב** – שלא נתן לה דינר של כסף כמו שאמר לה, אלא נתן לה דינר של זהב, אף על פי שהטעה אותה לשבח; או שאמר לה: התקדשי לי בדינר זה **שֶׁל זָהָב, וְנִמְצָא שֶׁל כֶּסֶף** – שלא נתן לה אלא דינר של כסף; וכן האומר לאשה: התקדשי לי **עַל מְנָת שֶׁאֲנִי עָשִׁיר, וְנִמְצָא עָנִי;** או אפילו אמר לה: התקדשי לי על מנת שאני **עָנִי, וְנִמְצָא עָשִׁיר** – שהטעה אותה לשבח, **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** – שאנו אומרים: לא נתקדשה האשה אלא על דעת מה שאמר לה בשעת הקידושין, ואפילו אמר לה דבר שערכו פחות ממה שנתן לה, שכן אפשר שדעתה ורצונה בדבר השווה פחות מאשר בדבר היקר, לפי שכל דבר יש לו יתרונות משלו. וכן אפשר שנוח לה שיהא עני מאשר עשיר. הלכך כל שהטעה אותה, אינה מקודשת. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם הִטְעָה לִשְׁבָּח** – כגון שאמר "בדינר זה של כסף" ונמצא שהוא של זהב, **מְקֻדֶּשֶׁת** – בגמרא מבואר, שרבי שמעון אינו חולק על תנא קמא אלא בכגון שאמרה אשה לשליחה: צא וקבל לי קידושין מפלוני, שאמר לי "התקדשי לי בדינר של כסף", והלך השליח ונתן לו פלוני דינר של זהב, שאף בכגון זה סובר תנא קמא שאינה מקודשת, לפי שהקפידה בדבריה ואינה רוצה להתקדש אלא בדינר של כסף. ורבי שמעון סובר, שאינה אלא "מראה מקום" לשליח, שאפילו לא יתן לו אלא דינר של כסף, שיקבל ממנו לשם קידושיה, הלכך אם נמצא שנתן לה דינר של זהב, שהוא יותר משובח, הרי זו מקודשת. אבל אם האשה בעצמה קיבלה קידושיה, אף רבי שמעון מודה, שאפילו הטעה אותה לשבח, אינה מקודשת. והלכה כתנא קמא.

באור משנה ג

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמדנו דיני קידושין בטעות.

האומר לאשה: **עַל מְנָת שֶׁאֲנִי כֹהֵן, וְנִמְצָא לֵוִי;** או שאמר לה: התקדשי לי על מנת שאני **לֵוִי, וְנִמְצָא כֹּהֵן;** או על מנת שאני **נָתִין, וְנִמְצָא מַמְזֵר;** או: על מנת שאני **מַמְזֵר, וְנִמְצָא נָתִין** – **שהטעה אותה בענין היוחסין. וכן האומר לאשה:** התקדשי לי על מנת שאני **בֶּן עִיר, וְנִמְצָא בֶּן כְּרַךְ;** או: על מנת שאני **בֶּן כְּרַךְ, וְנִמְצָא בֶּן עִיר** – כרך הוא מקום שווקים, וגדול מעיר, ויש מעלות וחסרונות לעיר ומעלות וחסרונות לכרך **(עיין באורנו למשנה כתובות יג,**

גְּדֵלֶת, וְאֵין לוֹ; אוֹ: עַל מְנָת שֶׁאֵין לִי, וְיֵשׁ לוֹ; עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי בָּנִים, וְיֵשׁ לוֹ; אוֹ: עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי, וְאֵין לוֹ — וּבְכֻלָּם אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרָה: בְּלִבִּי הָיָה לְהִתְקַדֵּשׁ לוֹ אַף עַל פִּי כֵן — אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן הִיא שֶׁהִטְעַתּוּ.

ד הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה פְּלוֹנִית בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר — אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; הֲרֵי הִיא בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְקִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר — הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

ה הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלֶיהָ נְדָרִים, וְנִמְצְאוּ עָלֶיהָ נְדָרִים — אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; בְּנָסָהּ סְתָם, וְנִמְצְאוּ עָלֶיהָ נְדָרִים — תֵּצֵא שֶׁלֹּא בִּכְתֻבָּה. עַל מְנָת שֶׁאֵין בָּהּ מוּמִין, וְנִמְצְאוּ בָהּ מוּמִין — אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; בְּנָסָהּ סְתָם וְנִמְצְאוּ בָהּ מוּמִין — תֵּצֵא שֶׁלֹּא בִּכְתֻבָּה. כָּל הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִים בַּכֹּהֲנִים — פּוֹסְלִים בַּנָּשִׁים.

ו הַמְקַדֵּשׁ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה, אוֹ אִשָּׁה אַחַת בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁלַח סַבְלוֹנוֹת לְאַחַר מִכָּאן —

פירוש ברטנורא

ג שפחה גודלת. קולעת שער הנשים. פירוש אחר, דברנית ובעלת לשון, כמו שנאמר (יחזקאל ל"ה) ותגדילו עלי בפיכם: **אע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש כו'.** דדברים שבלב אינם דברים:

ד וחלך וקדשה במקום אחר כו'. דמראה מקום הוא לו. ואין זה תנאי:

ה תצא שלא בכתובה. דאמר אי אפשי באשה נדרנית. אבל גיטא בעיא מספק כיון דלא פירש, דלמא דעתיה נמי אנדרנית: **הפוסלים בכהנים.** מפורש בכתובות [דף עה]:

ו סבלונות. דורונות שדרך חתן לשלוח לארוסתו: **אינה מקודשת.** ולא אמרינן יודע היה שאין קדושיו קדושין וגמר ושלח סבלונות לשם קדושין, אלא אמרינן

משניות מבוארות – קהתי

י; וכן האומר: **עַל מְנָת שֶׁבִּיתִי קָרוֹב לַמֶּרְחָץ, וְנִמְצָא רָחוֹק;** או שאמר: על מנת שביתי **רָחוֹק** מהמרחץ, **וְנִמְצָא קָרוֹב;** וכן האומר: **עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי בַּת אוֹ שִׁפְחָה גְּדֵלֶת** – הקולעת שערות נשים. ויש גורסים: מגודלת. ומפרשים: גדולה הטורחת בצרכי הבית, **וְאֵין לוֹ** – ונמצא שאין לו; **אוֹ: עַל מְנָת שֶׁאֵין לִי** – שאמר לה: התקדשי לי על מנת שאין לי בת או שפחה גדלת, **וְיֵשׁ לוֹ** – ונמצא שיש לו; או שאמר: **עַל מְנָת שֶׁאֵין לִי בָּנִים, וְיֵשׁ לוֹ** – ונמצא שיש לו; **אוֹ** שאמר: **עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי** – בנים, **וְאֵין לוֹ** – ונמצא שאין לו בנים; **וּבְכֻלָּם** – בכל אלו שנישנו במשנה, **אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרָה: בְּלִבִּי הָיָה לְהִתְקַדֵּשׁ לוֹ אַף עַל פִּי כֵן** – אף על פי שהדבר הוא כן כמו שהוא עכשיו שאין תנאו אמת **(רש"י)**, מכל מקום ברצוני היה להתקדש לו, **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** – לפי שדברים שבלב אינם דברים, ואין בכוחם לסתור מה שנאמר בפירוש בשעת הקידושין. **וְכֵן הִיא שֶׁהִטְעַתּוּ** – כגון שאמרה לו שהיא לוויה, ועל מנת כן קידשה, ונמצאת כהנת, וכיוצא בזה, אף על פי שאומר: בלבי היה לקדשה על כל פנים, אינה מקודשת.

באור משנה ד

במסכת גיטין שנינו (ו, ג): "האומר: תן גט זה לאשתי במקום פלוני, ונתנו לה במקום אחר – פסול; הרי היא במקום פלוני, ונתנו לה במקום אחר – כשר". משנתנו באה ללמד, שהוא הדין בקידושין.

הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה פְּלוֹנִית בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר – שעשה השליח שלא כדברי משלחו, **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** – לפי שהקפיד המשלח בדבריו ותלה את הקידושין דווקא במקום פלוני אם מפני שיש לו באותו מקום אוהבים וידידים שידברו עליו טובות או מפני סיבה אחרת, ולא רצה שיקדשנה במקום אחר. הלכך כשהלך השליח וקידשה במקום אחר, אינה מקודשת. אבל אם אמר לשלוחו: **הֲרֵי הִיא בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי** – שלא אמר לו "קדש לי אשה פלונית במקום פלוני", אלא אמר לו: "קדש לי אשה פלונית, והרי היא במקום פלוני", והלך השליח **וְקִדְּשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר** – שמצאה במקום אחר וקידשה שם, **הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת** – שלא תלה את הקידושין במקום פלוני, אלא "מראה מקום" הוא לו, היינו שלא נתכוון בדבריו אלא להראות לשליח את מקומה כדי שימצאנה שם, הלכך בכל מקום שמצאה השליח וקידשה למשלחו, הרי היא מקודשת.

באור משנה ה

משנתנו שנויה כולה גם במסכת כתובות (ז, ז), והיא מובאת כאן ללמד בדיני קידושין בטעות, שאם אדם קידש אשה על מנת שאין עליה נדרים, ונמצאו עליה נדרים, או על מנת שאין בה מומים, ונמצאו בה מומים, אינה מקודשת.

הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלֶיהָ נְדָרִים וְנִמְצְאוּ עָלֶיהָ נְדָרִים – בגמרא **(כתובות עב, ב)** מבואר, שמדובר כאן בנדרים שדרכו של בעל להקפיד עליהם, כגון שנדרה שלא תאכל בשר או שלא תשתה יין, או שלא תתקשט בבגדי צבעונים, **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** – לפי שקידושי טעות הם, שאין הבעל יכול להפר נדריה שנדרה קודם שקידשה. ואף על פי שחכם יכול להתירם, שמא אינו רוצה שאשתו תתבזה בבית דין **(המאירי)**. **בְּנָסָהּ סְתָם** – נשאה סתם ולא התנה כלום, **וְנִמְצְאוּ עָלֶיהָ נְדָרִים** – מאותם נדרים שהזכרנו לעיל, שדרכו של בעל להקפיד עליהם, **תֵּצֵא שֶׁלֹּא בִּכְתֻבָּה** – ואפילו קידשה בתנאי שאין עליה נדרים, ואחר כך נשאה סתם ולא הזכיר תנאו, צריכה הימנו גט, שהואיל ונשאה אנו אומרים: "אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות", ובודאי מחל לה על תנאו ובעלה לשם קידושין אף אם ימצא עליה נדרים, הלכך אין להתירה לאחר בלא גט; אבל מפסידה היא את כתובתה, שלגבי ממון יכול הבעל לומר שלא מחל על תנאו, והמוציא מחברו עליו הראיה. והוא הדין אם קידשה סתם וכנסה סתם ונמצאו עליה נדרים, שתצא בלא כתובה, שיכול הבעל לומר: אין רצוני באשה נדרנית ומקחי מקח טעות, ומכל מקום צריכה היא גט מספק. וכן המקדש את האשה **עַל מְנָת שֶׁאֵין בָּהּ מוּמִין, וְנִמְצְאוּ בָהּ מוּמִין** – הפוסלים בנשים, כמבואר להלן, **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** – לפי שלא נתקיים תנאו, וקידושי טעות הם. **בְּנָסָהּ סְתָם** – ולא התנה כלום, כמו שבארנו לעיל בענין נדרים, **וְנִמְצְאוּ בָהּ מוּמִין** וטוען הבעל שמקחו מקח טעות, **תֵּצֵא שֶׁלֹּא בִּכְתֻבָּה** – בין שקידשה סתם ונשאה סתם, בין שקידשה בתנאי שאין בה מומים ואחר כך נשאה סתם, הרי היא צריכה גט, ואינו חייב ליתן לה כסף כתובתה. **כָּל הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִים בַּכֹּהֲנִים** – כמפורט במסכת בכורות פרק ז, ושם מבואר, שכהנים שיש בהם מומים אלו פסולים לעבודה במקדש, כמו שנאמר **(ויקרא כא, יז)**: "איש מזרעך לדורותם אשר יהיה בו מום לא יקרב", **פּוֹסְלִים בַּנָּשִׁים** – שאם נמצאו באשה מומים אלו ובעלה כנסה סתם, תצא שלא בכתובה. ואם קידשה על מנת שאין בה מומים ועדיין לא נשאה, או שנשאה והזכיר תנאו שנית בשעת הנישואין, אפילו גט אינה צריכה, שקידושיה קידושי טעות הם.

באור משנה ו

הַמְקַדֵּשׁ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה – ונמצא שלא קידש כל אחת

אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁמֻּחֶמֶת קִדּוּשִׁין הָרִאשׁוֹנִים שָׁלַח. וְכֵן קָטָן שֶׁקִּדֵּשׁ.

ז הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה וּבִתָּהּ, אוֹ אִשָּׁה וַאֲחוֹתָהּ כְּאַחַת – אֵינָן מְקֻדָּשׁוֹת. וּמַעֲשֶׂה בְּחָמֵשׁ נָשִׁים, וּבָהֶן שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְלִקֵּט אֶחָד כַּלְבָּלָה שֶׁל תְּאֵנִים, וְשֶׁלָּהֶן הָיְתָה, וְשֶׁל שְׁבִיעִית הָיְתָה, וְאָמַר: הֲרֵי כֻלְּכֶם מְקֻדָּשׁוֹת לִי בְּכַלְבָּלָה זוֹ, וְקִבְּלָה אַחַת מֵהֶן עַל יְדֵי כֻלָּן – וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין הָאֲחָיוֹת מְקֻדָּשׁוֹת.

ח הַמְקַדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ; בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים, בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים – אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי; בֵּין שׁוֹגֵג, בֵּין מֵזִיד – לֹא קִדֵּשׁ;

פירוש ברטנורא

מחמת קדושין הראשונים שלח: **וכן קטן שקידש.** ושלח סבלונות משהגדיל:

ז אינן מקודשות. דאמר קרא (ויקרא י"ח) ואשה אל אחותה לא תקח לצרור, בשעה שנעשו צרות זו לזו אין לך לקוחין אפילו באחת מהן. והוא הדין לכל שאר עריות שיש בהן כרת, שאין קדושין תופסין בהם: **ושלחן היתה.** שמעינן מהא מתניתין דהמקדש בגזל ואפילו בגזל דידה אינה מקודשת, ולא אמרינן מדקבילתיה אחילתיה. מדקתני ושלהן היתה ושל שביעית היתה, משום דשל שביעית היתה שהפירות הפקר מש"ה הנשים מקודשות, אלא שאין אחיות מקודשות, אבל אם לא היתה שביעית הואיל ושלהן היתה לא היו קדושין תופסים באחת מהן. ודוקא בגזל שלפני יאוש בעלים אמרינן דלא הוה קדושין, אבל המקדש בגזל שלאחר יאוש קדושיו קדושין. ושמעינן נמי שהמקדש בפירות שביעית מקודשת, ולא אמרינן אינן ממונו לזכות בהן, אלא כיון שזכה בהן ממונו הם לכל דבר. ושמעינן נמי שאשה נעשית שליח לחברתה, ואפילו במקום שנעשית לה צרה. ואע"ג דבכל עדות שהאשה כשרה לה אין הצרה כשרה לה, שליחותה מיהא כיון דעבדא עבדא. דהא הכא בקדושין הללו הן נעשות צרות ע"י זו שקבלתה, וקתני אין האחיות מקודשות, הא נכריות מקודשות. ומתניתין מתרצה בגמרא אליבא דהלכתא הכי, המקדש אשה ובתה או אשה ואחותה, שתיהן כאחת אינן מקודשות. הא אחת מאשה ובתה, אחת מאשה ואחותה, כגון שאמר לשתיהן אחת מכם מקודשת לי ולא פירש לאיזו מהן מקדש, וקבלה אחת מהן הקדושין על ידי חברתה, או שתיהן קבלו קדושין כאחת, מקודשות, ושתיהן צריכות גט. ואם אמר הראויה מכם לביאה מקודשת לי, אינן מקודשות, דכל אחת מהן איכא לספוקה באחות אשתו ואין שום אחת מהן ראויה לביאה. ומעשה נמי בחמש נשים ובהן שתי אחיות ולקט אחד כלכלה של תאנים ואמר הראויה מכם לביאה תתקדש לי, ואמרו חכמים אין אחיות מתקדשות. הא נכריות שהיו ראויות לביאה, מתקדשות. אבל אם אמר כולכם מתקדשות לי, לא היתה שום אחת מהן מקודשת, דכי היכי דאין אחיות מקודשות כך אין האחרות מקודשות, היכי דאמר כולכם:

ח המקדש בחלקו. שחלק עם אחיו הכהנים: **אינה מקודשת.** דכהנים משלחן גבוה קא זכו, ואמר קרא (במדבר י"ח) וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש, מה

משניות מבוארות – קהתי

מהן אלא בפחות משווה פרוטה, **אוֹ** המקדש **אִשָּׁה אַחַת בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה** – והרי אין קידושין תופסים בפחות משווה פרוטה, כמו ששנינו בתחילת מסכתנו, **אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁלַח סִבְלוֹנוֹת לְאַחַר מִכָּאן** – סבלונות היינו מתנות שדרך החתן לשלוח לארוסתו, **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** – ואין אומרים, שידע שאין קידושיו קידושין, מאחר שקידש בפחות משווה פרוטה, ולכן שלח סבלונות לשם קידושין, אלא אומרים **שֶׁמֻּחֶמֶת קִדּוּשִׁין הָרִאשׁוֹנִים שָׁלַח** – כלומר שלא הרגיש בטעותו, וסבור היה שקידושיו היו קידושין, ומחמת קידושין אלו הרי הוא חושב אותה לארוסתו, ולכן שלח לה סבלונות בתורת מתנה, הלכך אין הסבלונות מועילים כלל לענין קידושיה, ואינה מקודשת. **וְכֵן קָטָן שֶׁקִּדֵּשׁ** – שאין קידושיו קידושין אפילו מדברי סופרים, אף על פי ששלח סבלונות לאחר שהגדיל, אינה מקודשת; ואין אומרים שיודע הוא שקידושיו אינם כלום, ולכן התכוון בסבלונות ששלח שיהיו לשם קידושין, אלא אומרים שטעה, וסבור הוא שקידושיו קידושין, ומחמת אותם קידושין הראשונים שקידש בקטנותו שלח סבלונות, הלכך אין הסבלונות עושים אפילו ספק קידושין, ואינה מקודשת.

באור משנה ז

המקדש אשה האסורה עליו משום גילוי עריות, שאם בא עליה חייב כרת, כגון אחות אשתו או בתה, אין קידושיו קידושין, שנאמר (ויקרא יח, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח", ודרשו חכמים: "לא תקח" – לא יהא לך בה ליקוחין, שאין קידושין תופסים בחייבי כריתות (גמרא קידושין נ, ב; סז, ב). משנתנו באה ללמד, שהמקדש נשים אחדות כאחת, כגון שאמר להן: הרי כולכן מקודשות לי בחפץ זה, ויש בו לפחות שווה פרוטה לכל אחת ואחת, כולן מקודשות. אבל המקדש שתי אחיות או אשה ובתה כאחת, והוא הדין לשאר כל העריות שחייבים עליהן כרת, אין קידושיו קידושין, ש"כל שאינו בזה אחר זה, אפילו בבת אחת אינו", כלומר הואיל ואילו קידש תחילה אחת מהן, לא היו קידושיו תופסים לו אחר כך בשנייה, שאין קידושין תופסים בחייבי כריתות, כמו שהזכרנו לעיל, לפיכך אף אם קידש שתיהן כאחת, אין קידושיו קידושין (גמרא).

הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה וּבִתָּהּ, אוֹ אִשָּׁה וַאֲחוֹתָהּ כְּאַחַת – כגון שאמר להן: הרי שתיכן מקודשות לי בשתי פרוטות אלו, **אֵינָן מְקֻדָּשׁוֹת** – שאין הקידושין תופסים בהן, כמו שבארנו לעיל, והרי הן פנויות גמורות בין לו ובין לאחרים (**המאירי**). בגמרא מדייקים שאם אמר לשתי אחיות (או לאשה ולבתה): אחת מכן מקודשת לי, ולא פירש איזו מהן, שנמצאת כל אחת בספק ערווה, והרי קידושין אלו אינם מסורים לביאה, אף על פי כן שתיהן מקודשות מספק, וצריכות גט, שהואיל ולא קידש אלא אחת מהן, ואילו אמר איזו מהן, היתה מקודשת, לפיכך אף כשלא פירש, מכל מקום כל אחת מקודשת מספק, שההלכה היא, שקידושין שלא נמסרו לביאה קידושין הם להצריכה גט. ברם, אם אמר: הראויה לי מכן לביאה מקודשת לי, אין קידושיו קידושין, שהרי אין אף אחת מהן ראויה לביאה, משום ספק אחות אשתו. **וּמַעֲשֶׂה בְּחָמֵשׁ נָשִׁים, וּבָהֶן שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְלִקֵּט אֶחָד כַּלְבָּלָה שֶׁל תְּאֵנִים, וְשֶׁלָּהֶן הָיְתָה** – כלכלת התאנים היתה שלהן, **וְשֶׁל שְׁבִיעִית הָיְתָה** – אלא שהיתה שנת השמיטה, שפירותיה הפקר, וזכה בהם המלקט, **וְאָמַר** – להן: **הֲרֵי כֻלְּכֶם מְקֻדָּשׁוֹת לִי בְּכַלְבָּלָה זוֹ** – והיה בה שווה פרוטה לכל אחת ואחת, **וְקִבְּלָה אַחַת מֵהֶן עַל יְדֵי כֻלָּן** – אחת מהן קיבלה את הכלכלה מידי המקדש בשביל כל חמש הנשים, **וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין הָאֲחָיוֹת מְקֻדָּשׁוֹת** – אבל שלוש הנכריות, שאינן קרובות, מקודשות הן. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שאמר להן: הראויה לי מכן לביאה מקודשת לי, הלכך האחיות בלבד אינן מקודשות, אבל הנכריות מקודשות. אבל אם אמר להן: הרי כולכן מקודשות לי, אף הנכריות אינן מקודשות, מאחר שכללן יחד עם האחיות (**גמרא קידושין נא, ב; ועיין רמב"ם הל' אישות ט, ב**). ויש סוברים שהגמרא לא באה אלא ליישב משנתנו כדעת אמורא שאין הלכה כמותו, אבל לפי ההלכה יש לפרשה כפשוטה, שאף אם אמר להן "הרי כולכן מקודשות לי", אמנם האחיות אינן מקודשות, אבל הנכריות מקודשות (**המאירי; ועיין הרא"ש והר"ן ומגיד משנה**)

ממה ששנינו במשנתנו: "ושלהן היתה, ושל שביעית היתה... וקיבלה אחת מהן על ידי כולן", למדים בגמרא שלושה דברים: א. שהמקדש בפירות שביעית, קידושיו קידושין, שהואיל וזכה בהם הרי הם ממונו לכל דבר; ב. שהמקדש אשה בגזל, ואפילו בגזל שלה, היינו בדבר שגזל ממנה, אינה מקודשת, ואין אומרים הואיל וקיבלה את הקידושין מחלה לו. ג. שהאשה נעשית שליח לחברתה לקבל קידושיה, אפילו במקום שהיא נעשית לה צרה (קידושין נב, א).

באור משנה ח

הַמְקַדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ – כהן שקידש אשה בחלקו מבשר הקרבנות שחלק עם אחיו הכהנים, **בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים** – כגון חטאות ואשמות, שהבשר לכהנים, **בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים** – כגון שלמים, שהכוהנים

דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּשׁוֹגֵג – לֹא קִדֵּשׁ, בְּמֵזִיד – קִדֵּשׁ. וּבַהֶקְדֵּשׁ; בְּמֵזִיד – קִדֵּשׁ, וּבְשׁוֹגֵג – לֹא קִדֵּשׁ;
דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּשׁוֹגֵג – קִדֵּשׁ, בְּמֵזִיד – לֹא קִדֵּשׁ.
ט הַמְקֻדָּשׁ בָּעֲרֵלָה, בְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם, בְּשׂוֹר הַנִּסְקָל, וּבְעֶגְלָה עֲרוּפָה, בְּצִפֳּרֵי מְצֹרָע, וּבִשְׁעַר נָזִיר, וּבְפֶטֶר חֲמוֹר, וּבְבָשָׂר בְּחָלָב, וּבְחֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה – אֵינָה מְקֻדֶּשֶׁת. מְכָרָן וְקִדֵּשׁ בִּדְמֵיהֶן – מְקֻדֶּשֶׁת.

פירוש ברטנורא

אש אין אתה משתמש בו אלא לאכילה, כך מתנות הללו לא תשתמש בהן אלא לאכילה, ובמעשר כתיב לה' הוא, בהווייתו יהא: **רבי יהודה אומר מזיד קידש.** במעשר שני. הואיל ויוצא לחולין ע"י פדיון, והרי הוציאו לחולין ע"י קדושין הללו. ור"מ סבר לית דרך חלול בכך: **ובהקדש.** של בדק הבית: **מזיד קידש.** שכיון שידע שהוא הקדש והוציאו לחולין בכוונה, נתחללה קדושתו: **ובשוגג.** דלא ידע שהוא הקדש ולא ניחא ליה דלתחלל הקדש על ידיה, לא נתחללה קדושתו, ואינה מקודשת. ורבי יהודה סבר איפכא. והלכה כר"מ במעשר, וכרבי יהודה בהקדש:

ט המקדש בערלה וכו' אינה מקודשת. דכולהו איסורי הנאה נינהו. ערלה, דכתיב לא יאכל, אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע: **וכלאי הכרם.** דכתיב (דברים כ"ב) פן תקדש, פן תוקד אש: **ושור הנסקל.** דכתיב ביה (שמות כ"א) ולא יאכל את בשרו: **ועגלה ערופה.** דכתיב ביה כפרה בקדשים, שנאמר (דברים כ"א) ונכפר להם הדם: **בציפורי מצורע.** דתניא, נאמר מכשיר ומכפר בפנים, אשמו של מצורע שהוא מכשיר אותו לאכול בקדשים, וחטאתו שמכפר, ושניהם נעשים בפנים. ונאמר מכשיר ומכפר בחוץ, מכשיר, צפרי מצורע שמכשירין המצורע לבא אל תוך המחנה, ומכפר, עגלה ערופה, שנאמר בה ונכפר להם הדם, ושניהם נעשים חוץ לעזרה. מה מכשיר ומכפר האמור בפנים, שהם אשמו וחטאתו של מצורע, עשה בו מכשיר כמכפר, דתרווייהו קדשים נינהו ואסורים בהנאה, אף מכשיר ומכפר האמורים בחוץ, שהם צפרי מצורע ועגלה ערופה, עשה בו מכשיר כמכפר להיות אסורים בהנאה. ומאימתי אסורין צפורי מצורע בהנאה, משעת שחיטה. והצפור השחוטה בלבד היא שאסורה בהנאה. ועגלה ערופה, ירידתה אל נחל איתן אוסרתה: **ובשער הנזיר.** דאמר קרא (במדבר ו) קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו, גדולו פרע שער ראשו יהיה קדוש: **ופטר חמור.** נאמר בו (שמות י"ג) וערפתו, ונאמר בעגלה ערופה וערפו, מה עגלה ערופה אסורה בהנאה, אף פטר חמור אסור בהנאה. ואינו אסור בהנאה אלא אחר עריפה: **ובבשר בחלב.** נאמר ג' פעמים לא תבשל גדי בחלב אמו, אחד לאסור אכילה, ואחד לאסור הנאה, ואחד לאסור

משניות מבוארות – קהתי

חולקים בהם בחזה ושוק, **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** – שאין הקדשים ממונם של הכהנים, אלא זוכים הם משולחן גבוה לצורך אכילה בלבד. ובגמרא למדים זה מן הכתוב **(במדבר יח, ט)**: "זה יהיה לך מקודש הקדשים מן האש" – כאש, מה אש לאכילה, אף הוא לאכילה; ומפרש **רש"י**: חלקו של אהרן הושווה לחלקו של מזבח: מה מזבח לאכילה, אף כהן לאכילה, ולא לדבר אחר. **בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי** – המקדש אשה במעשר שני, שאינו נאכל אלא בירושלים **(דברים יד, כג)**, **בֵּין שׁוֹגֵג** – שלא ידע הוא או שלא ידעה היא שזה מעשר שני, **בֵּין מֵזִיד** – שידעו שניהם שהוא מעשר שני, **לֹא קִדֵּשׁ** – אינה מקודשת; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שסובר רבי מאיר: מעשר שני ממון גבוה הוא (ממון הקדש), שנאמר **(ויקרא כז, ל)**: "וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא" ודרשו: לה' הוא – בהוויתו יהא, ומכאן שאסור לו לעשות בו שום דבר אלא לאכלו בירושלים. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּשׁוֹגֵג לֹא קִדֵּשׁ, בְּמֵזִיד קִדֵּשׁ** – רבי יהודה סובר, שמעשר שני ממון הדיוט הוא, הלכך במזיד, היינו כל שהודיעה שהוא מקדשה במעשר שני, הרי היא מקודשת; אבל בשוגג, כיון שלא ידעה שהוא מעשר שני ותצטרך להעלותו לירושלים, קידושי טעות הם, ואינה מקודשת **(גמרא; "תפארת ישראל"; ועיין ברטנורא שמפרש בדרך אחרת; ועיין תוספות רבי עקיבא איגר)**.

וּבַהֶקְדֵּשׁ – המקדש אשה בדבר שהוא מוקדש לבדק הבית, **בְּמֵזִיד** – שידע שהוא הקדש, **קִדֵּשׁ** – הרי זו מקודשת, **וּבְשׁוֹגֵג, לֹא קִדֵּשׁ** – אינה מקודשת, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שסובר רבי מאיר: הקדש במזיד מתחלל, כלומר שאם נהנה בו במזיד, נתכוון לחלל קדושתו, ויצא לחולין, הלכך היא מקודשת, אבל בשוגג, שלא ידע שהוא הקדש, הרי לא נתכוון לחללו, ואפשר שאינו רוצה שיתחלל הקדש על ידו, נמצא שלא יצא לחולין ואין זה ממונו, הלכך אינה מקודשת. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּשׁוֹגֵג קִדֵּשׁ, בְּמֵזִיד לֹא קִדֵּשׁ** – רבי יהודה סובר: הקדש במזיד אינו מתחלל, בשוגג מתחלל, הלכך בשוגג, הרי היא מקודשת, שהואיל ומעל בו ויצא לחולין, הרי הוא מביא קרבן מעילה ומשלם קרן וחומש להקדש, ויש כאן ממון שלו. אבל במזיד לא יצא לחולין, ואין כאן ממון שלו, לפיכך אינה מקודשת. והלכה כרבי מאיר במעשר שני וכרבי יהודה בהקדש.

באור משנה ט

משנתנו באה ללמד, שהמקדש בדבר שהוא אסור בהנאה, אינה מקודשת.

הַמְקֻדָּשׁ – אשה, **בָּעֲרֵלָה** – בפירות של ערלה, שנאמר בהם **(ויקרא יט, כג)**: "וערלתם ערלתו את פריו, שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל" ופירשו: "לא יאכל" – אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע; **בִּכְלְאֵי הַכֶּרֶם** – או המקדש בכלאים שנזרעו בכרם, שנאמר בהם **(דברים כב, ט)**: "פן תקדש". ודרשו: פן תוקד אש, ומכאן שאסורים בהנאה; **בְּשׂוֹר הַנִּסְקָל** – בשור שנגמר דינו להיסקל, לפי שהרג אדם, שנאמר בו **(שמות כא, כח)**: "סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו", ומכאן, שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור אף בהנאה, שכל מקום שנאמר "לא יאכל" בין איסור אכילה ובין איסור הנאה במשמע; **וּבְעֶגְלָה עֲרוּפָה** – שכתוב בה כפרה כקדשים, שנאמר **(דברים כא, ח)**: "כפר לעמך ישראל", ומכאן שאסורה היא בהנאה משעה שהורידוה לנחל איתן; **בְּצִפֳּרֵי מְצֹרָע** – בשתי הצפרים שלקח המצורע לטהרתו, שלאחר שנשחטה הצפור האחת אסורות שתיהן בהנאה. ויש מפרשים, שהכוונה כאן לצפור השחוטה בלבד, שאסורה בהנאה, אבל הצפור המשתלחת אינה אסורה בהנאה **(רמב"ם; ברטנורא)**. בגמרא מובאת ברייתא: "נאמר מכשיר ומכפר בפנים (היינו אשמו של מצורע שמכשיר אותו לאכול בקדשים וחטאתו שמכפר, שניהם נעשים בפנים), ונאמר מכשיר ומכפר בחוץ (היינו צפרי מצורע שמכשירים את המצורע לבוא אל תוך המחנה, ועגלה ערופה שנאמר בה כפרה, ושניהם נעשים חוץ לעזרה), מה מכשיר ומכפר האמור בפנים עשה בו מכשיר כמכפר (שכולם קדשים הם ואסורים בהנאה), אף מכשיר ומכפר האמור בחוץ עשה בו מכשיר כמכפר (שכשם שעגלה ערופה אסורה בהנאה, אף צפרי מצורע אסורים בהנאה); **וּבִשְׁעַר נָזִיר** – שנאמר בו **(במדבר ו, ה)**: "קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו", ודרשו: גידולו יהא קדוש, ומכאן שאסור בהנאה, והנזיר מגלחו במלאת ימי נזרו ושורפו; **וּבְפֶטֶר חֲמוֹר** – שנאמר **(שמות יג, יג)**: "וכל פטר חמור תפדה בשה, ואם לא תפדה וערפתו", ולמדים בגזירה שווה, "עריפה, עריפה" מעגלה ערופה, מה עגלה ערופה אסורה בהנאה, אף פטר חמור אסור בהנאה; ברם, יש סוברים, שאינו אסור בהנאה אלא לאחר שנערף, ויש סוברים, שאפילו קודם עריפה, כל זמן שלא נפדה, אסור הוא בהנאה; **וּבְבָשָׂר בֶּחָלָב** – שכתוב בתורה שלש פעמים: "לא תבשל גדי בחלב אמו" **(שמות כג, יט; לד, כו; דברים יד, כא)**, ודרשו: אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בישול; **וּבְחֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה** – בהמה של חולין שנשחטה במקדש, שאסורה היא בהנאה, כמו שדורשים

י הַמְקֻדָּשׁ בִּתְרוּמוֹת, וּבְמַעֲשְׂרוֹת, וּבְמֵי חַטָּאת, וּבְאֵפֶר חַטָּאת — הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וַאֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל.

פ ר ק ש ל י ש י

א הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה פְּלוֹנִית, וְהָלַךְ וְקִדְּשָׁהּ לְעַצְמוֹ — מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבָא אַחֵר וְקִדְּשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם — מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי; בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן — תֹּאכַל בִּתְרוּמָה. מֵעַכְשָׁיו

פירוש ברטנורא

בשול: **ובחולין שנשחטו בעזרה.** דכתיב (דברים י"ב) כי ירחק ממך המקום וזבחת, ברחוק מקום אתה זובח ואי אתה זובח בקרוב מקום. יכול לא יאכלנו אבל ישליכנו לכלבים, ת"ל (שמות כ"ב) לכלב תשליכון אותו, אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה: **מכרן וקדש בדמיהן מקודשת.** שאין לך דבר שתופס את דמיו להיות כמוהו אלא עבודה זרה ושביעית. עבודה זרה, שנאמר (דברים ז') והיית חרם כמוהו, כל מה שאתה מהווה ממנו הרי הוא כמוהו. ושביעית, שנאמר קודש היא, תופסת דמיה כהקדש. והוו עבודה זרה ושביעית שני כתובים הבאים כאחד, וכל שני כתובים הבאין כאחד אין מלמדין:

י המקדש בתרומות. תרומה גדולה ותרומות מעשר: **ובמעשרות.** מעשר ראשון ומעשר עני: **ומתנות.** הזרוע והלחיים והקיבה: **ובמי חטאת.** ובמי אפר חטאת. וראוים למכרם למטמאים ליקח מהם שכר הבאה ושכר מילוי המים. אבל שכר הזאה ושכר קדוש, והוא נתינת האפר במים, אסור: **ואפילו ישראל.** הכי קאמר, ואפילו ישראל שנפלו לו תרומות ומתנות מבית אבי אמו כהן, שזכה בהם ויכול למכרם לבהנים, אם קידש בהם את האשה, מקודשת. ואפילו לא נפלו לו תרומות אלא מבלים שעדיין לא הורמו, הואיל ומורישו כהן היה עומד להרימם והתרומות שלו, וזה הישראל שירש אותם נמי יפריש מהם התרומה והיא שלו, ויכול למכרה לבהנים, דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמו:

ג א האומר לחבירו צא וקדש לי אשה פלונית וחלך וקדשה לעצמו. אמרי' בגמרא מאי והלך, שהלך ברמאות. ולהכי תנן האומר לחברו ולא תנן האומר לשלוחו, לאשמועינן דאע"ג דלא עשאו שליח מתחלה לכך, אלא שאמר לו קדש לי אשה פלונית, אם קדשה לעצמו קרינן ביה שהלך ברמאות ורמאי הוי: **ובא אחר וקדשה בתוך ל' יום מקודשת לשני.** ויכול לכנסה אפילו בתוך אלו הל' יום: **בת כהן לישראל.** אם בת כהן היא זאת שנתקדשה לאחר שלשים יום,

משניות מבוארות – קהתי

ממה שכתוב (דברים יב, כא): "כי ירחק ממך המקום... וזבחת" – בריחוק מקום אתה זובח ואוכל ואי אתה זובח בקירוב מקום (כלומר מחוץ למקדש אתה זובח חולין שלך ולא בעזרה), ומכאן לחולין שלא יישחטו בעזרה, ואם נשחטו, אסורין; יכול לא ישחוט, ואם שחט רשאי הוא להשליכו לפני כלבים? תלמוד לומר (שמות כב, ל): "לכלב תשליכון אותו" ודורשים: אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך חולין שנשחטו בעזרה, שאסורים הם בהנאה; המקדש את האשה באחד מכל אלו, **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** – שהואיל ואסורים בהנאה, הרי אין כאן ממון. **מָכָרָן** – אם עבר ומכר איסורי הנאה אלו, וכגון שמכרם לגוי, **וְקִדֵּשׁ בְּדָמֶיהֶן** – ובדמים שקיבל תמורתם קידש אשה, הרי היא **מְקֻדֶּשֶׁת** – לפי שאין הדמים נתפסים באיסור שבהם, שאין תופס את דמיו להיות כמוהו אלא עבודה זרה ופירות שביעית: עבודה זרה, שנאמר (דברים ז, כו): "והיית חרם כמוהו" – כל מה שאתה מהווה ממנו הרי הוא כמוהו; ושביעית, שנאמר (ויקרא כה, יב): "יובל היא קודש תהיה לכם" – מה קודש תופס את דמיו, אף שביעית תופסת דמיה (**עיין גמרא קידושין נח, א; ועיין במפרשי המשנה**).

באור משנה י

הַמְקֻדָּשׁ – אשה, **בִּתְרוּמוֹת** – בתרומה גדולה ובתרומת מעשר הניתנות לכהנים, **וּבְמַעֲשְׂרוֹת** – במעשר ראשון הניתן ללוי, או במעשר עני שמפרישים בשנה השלישית ובשנה השישית לשנת השמיטה במקום מעשר שני, **וּבְמַתָּנוֹת** – הזרוע והלחיים והקיבה מבהמה של חולין הניתנים לכהנים (דברים יח, ג), **וּבְמֵי חַטָּאת** – במים ששאב מן המעיין, כדי ליתן לתוכם אפר פרה אדומה, **וּבְאֵפֶר חַטָּאת** – או באפר הפרה האדומה, **הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וַאֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל** – כלומר לא זה בלבד שכהן המקדש אשה בתרומתו או במתנותיו שקיבל, או לוי המקדש אשה במעשרו, שהיא מקודשת, אלא אפילו ישראל המקדש אשה באחד מהדברים הללו, הרי זו מקודשת. מלשון המשנה משמע, שאפילו ישראל קידש בתרומות ובמעשרות שהפריש מגרנו, אף על פי שאין לו בהם אלא טובת הנאה בלבד, שבידו לתתן לכל כהן ולוי שירצה, ונמצא שאף האשה לא זכתה אלא בטובת הנאה זו ליתנם לכל כהן ולוי שתרצה, מכל מקום הרי היא מקודשת, לפי שטובת הנאה ממון. כך פירש משנתנו רב הונא (**בגמרא**). אבל מסקנת הגמרא ודעת רוב המפרשים והפוסקים היא כדעת עולא (**בגמרא**), שטובת הנאה אינה ממון, ולכן אם ישראל קידש אשה בתרומות ומעשרות שהפריש מגרנו אינה מקודשת, ומה ששנינו במשנתנו "ואפילו ישראל" מבואר בגמרא, שהמדובר כאן בישראל שנפלו לו טבלים (תבואה שלא הופרשו ממנה תרומות ומעשרות) בירושה מבית אבי אמו כהן, ובאה המשנה להשמיענו, שמתנות שלא הורמו, הרי הן כאילו כבר הורמו, היינו כאילו הופרשו כבר התרומות על ידי אבי אמו, וכשישראל זה, שירש את הטבלים, מפריש מהם את התרומות, הרי הן שלו, כאילו ירש אותן מאבי אמו, ויכול הוא למכרן לכהנים, הלכך כשהוא מקדש בהן אשה, הרי זו מקודשת. ואין צורך לומר בכגון שנפלו לישראל תרומות ומתנות עצמן בירושה מבית אבי אמו כהן, שהואיל והם שלו ויכול למכרן לכהנים, לפיכך אם קידש בהם אשה, הרי זו מקודשת. בענין "מי חטאת ואפר פרה", מבואר בגמרא שקידש בשכר מילוי המים או בשכר הבאת האפר ממקום למקום, שהואיל ויש בזה טורח, מותר לו לקבל שכר מאת הטמאים הזקוקים למי אפר הפרה, הלכך היא מקודשת. אבל בעד ההזאה על הטמאים או בעד הקידוש, היינו נתינת האפר במים, אסור ליטול שכר, שאין כאן טורח אלא לימוד המצוה ועשייתה, הלכך המקדש בשכר הזאה וקידוש אינה מקודשת.

באור משנה א

הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה פְּלוֹנִית, וְהָלַךְ – חברו ברמאות (**גמרא**), **וְקִדְּשָׁהּ לְעַצְמוֹ** – בכספו הוא, **מְקֻדֶּשֶׁת** – לשני, ואין אומרים, שאילו היתה יודעת בשליחותו היתה רוצה במשלחו, ונמצא שהטעה אותה, אלא הואיל ונתקדשה לו, הריהי מקודשת (**הר"ן; המאירי**). בגמרא מובאת ברייתא: "מה שעשה עשוי, אלא שנהג בו מנהג רמאות" (ואסור לעשות כן – **רמב"ם**). **וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם** – שהתנה עמה שלא יחולו הקידושין אלא לאחר שלושים יום, **וּבָא אַחֵר וְקִדְּשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם** – קודם שחלו קידושי הראשון, **מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי** – שהואיל ובשעה שקידשה עדיין לא היתה מקודשת לראשון, לפיכך תופסים בה קידושי השני. **בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן, תֹּאכַל בַּתְּרוּמָה** – אם השני הוא כהן, הרי היא אוכלת בתרומה, ובאה המשנה להשמיענו בזה, שאין כאן חומרא בלבד, אלא מקודשת לשני לגמרי, ואין חוששים לקידושי הראשון כלל (**הר"ן**). ויש גורסים: בת כהן לישראל תאכל בתרומה, ופירוש הדברים, שחוזר התנא לתחילת הענין, שאם אמר לה: הרי את מקודשת לי לאחר שלושים יום, ולא בא אחר וקידשה בתוך שלושים, אם בת כהן היא, מותר לה לאכול בתרומת בית אביה בתוך אותם שלושים

וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבָא אַחֵר וְקִדְּשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם – מְקֻדֶּשֶׁת וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן אוֹ בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל – לֹא תֹּאכַל בַּתְּרוּמָה.

ב הָאוֹמֵר לָאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי, עַל מְנָת שֶׁאֶתֵּן לָךְ מָאתַיִם זוּז – הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְהוּא יִתֵּן. עַל מְנָת שֶׁאֶתֵּן לָךְ מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, נָתַן לָהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים – מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי מָאתַיִם זוּז – הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת וְיֵשׁ לוֹ. עַל מְנָת שֶׁאַרְאֵךְ מָאתַיִם זוּז – הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת וְיַרְאֶה לָהּ; וְאִם הֶרְאָה לָהּ – אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

ג עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי בֵּית כּוֹר עָפָר – הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת וְיֵשׁ לוֹ. עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, אִם יֵשׁ לוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם – מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. עַל מְנָת שֶׁאַרְאֵךְ בֵּית כּוֹר עָפָר – הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת וַיַּרְאֶנָּה; וְאִם הֶרְאָה בַּבְּקָעָה – אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

פירוש ברטנורא

כל אותן שלשים יום תאכל בתרומה, שלא נפסלה מלאכול בתרומת בית אביה. ואם בת ישראל לכהן היא, לא תאכל בתרומה, שעדיין אינה אשת כהן: **מקודשת.** וצריכה גט מתרווייהו:

ב הרי את מקודשת לי. בפרוטה זו על מנת שאתן לך מאתים זוז: **ויתן.** ומשיתן נתקדשה למפרע, דכל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי: **הרי זו מקודשת ויש לו.** אם יש עדים שיש לו. ואם לא נודע שיש לו, הרי זו מקודשת מספק, שמא יש לו ומתכוין לקלקלה: **ואם הראה על השלחן.** שהיה שולחני והראה על השלחן מעות שאינן שלו, אינה מקודשת:

ג בית כור. מקום הראוי לזרוע כור, שהוא שלשים סאין: **ויש לו.** אם יש עדים שיש לו, מקודשת ודאי. ואם אין ידוע שיש לו, מקודשת מספק ולא אמרינן זוזי דעביד אינשי דמצנעי חיישינן דלמא אית ליה ומתכוין לקלקלה. אבל ארעא לא חיישינן דלמא אית ליה, דאם איתא דאית ליה ארעא, קלא אית ליה: **ואם הראה בבקעה.** שאינה שלו. ואע"ג דנחת בה לחכירות או לקבלנות, אינה מקודשת:

משניות מבוארות – קהתי

יום, לפי שעדיין לא נכנסה לרשות הבעל **(הרמב"ם בפירושו למשנתנו)**. **מֵעַכְשָׁיו וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם** – האומר לאשה: הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר שלושים יום, **וּבָא אַחֵר וְקִדְּשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, מְקֻדֶּשֶׁת וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** – בגמרא מבואר הטעם, שספק הוא אם הלשון "מעכשיו ולאחר שלושים יום" תנאי הוא, כלומר שאם לא יחזור בו תוך שלושים יום, יחולו הקידושין מעכשיו, היינו מזמן שקידשה, ונמצא שקידושי השני אינם קידושין, או שמא חזרה היא, כלומר שחזר בו תוך כדי דיבור ממה שאמר "מעכשיו", ואמר שלא תהא מקודשת לו אלא לאחר שלושים יום, ונמצאו קידושי השני קידושין, לפיכך היא צריכה גט משניהם. **בַּת יִשְׂרָאֵל לְכֹהֵן אוֹ בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל, לֹא תֹּאכַל בַּתְּרוּמָה** – מאחר שהקידושין הם בספק.

באור משנה ב

משנתנו דנה בקידושין על תנאי, וכבר שנינו בדיני גירושין (גיטין ז, ה), שכל האומר "על מנת", הרי זה כאומר "מעכשיו"; ובאה המשנה ללמדנו, שהוא הדין בקידושין, האומר לאשה: הרי את מקודשת לי על מנת כך וכך, לכשיתקיים התנאי הרי היא מקודשת משעה שנתן לה קידושיה.

הָאוֹמֵר לָאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי – בפרוטה זו – **עַל מְנָת שֶׁאֶתֵּן לָךְ מָאתַיִם זוּז, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְהוּא יִתֵּן** – כלומר מקודשת היא מעכשיו אם יקיים את התנאי ויתן לה מאתיים זוז, שכל האומר "על מנת" הרי זה כאומר "מעכשיו". ואם אחר קידשה קודם שקיים את התנאי, ואחר כך קיים תנאו, אין קידושיו של השני קידושין. ואם אמר לה: הרי את מקודשת לי **עַל מְנָת שֶׁאֶתֵּן לָךְ מָאתַיִם זוּז מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם** – שתלה קיום התנאי בזמן מסויים, **נָתַן לָהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, מְקֻדֶּשֶׁת** – משעה שקידשה, שהרי קיים תנאו; **וְאִם לָאו** – שעברו שלושים יום ולא נתן לה מאתיים זוז, **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** – ואין אומרים, שלא נתכוון הבעל אלא לזרז עצמו ואין זה תנאי, אלא הואיל והתנה כך בשעת הקידושין, אם לא קיים תנאו, אינה מקודשת **(גמרא)**. האומר לאשה: הרי את מקודשת לי **עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי מָאתַיִם זוּז, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְיֵשׁ לוֹ** – כלומר אם יתברר שיש לו מאתיים זוז, כגון על ידי עדים, הרי היא מקודשת; ואם לא יתברר, הרי היא מקודשת מספק, שמא יש לו, והוא מתכוון לקלקלה. ואם אמר לה: הרי את מקודשת לי **עַל מְנָת שֶׁאַרְאֵךְ מָאתַיִם זוּז** – היינו שיראה לה מאתיים זוז שיש לו, **הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וַיַּרְאֶה לָהּ** – כלומר מקודשת היא מעכשיו אם יראה לה מאתיים זוז; ואין עדים מועילים כאן, שצריכה היא לראותם בעיניה, כפי תנאו. **וְאִם הֶרְאָה עַל הַשֻּׁלְחָן** – כגון שהיה שולחני והראה לה מאתיים זוז של אחרים שהיו על שולחנו, אף על פי שקיבלם מאחרים להשתכר בהם, **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** – שלא נתכוונה אלא למאתיים זוז שהם שלו.

באור משנה ג

משנתנו ממשיכה בדיני קידושין על תנאי.

האומר לאשה: הרי את מקודשת לי **עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי בֵּית כּוֹר עָפָר** – שדה שמידתה בית כור, והוא שטח שזורעים בו שלושים סאה, היינו שדה של שבעים וחמישה אלף אמה מרובעות, **הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת וְיֵשׁ לוֹ** – אם יש עדים שיש לו בית כור עפר הרי היא מקודשת ודאי; ואם לא ידוע שיש לו, הרי היא מקודשת מספק, כמו ששנינו במשנה הקודמת בענין מאתיים זוז; ואף על פי שאפשר לומר ששונה קרקע ממעות, שכן מעות דרכו של אדם להצניע, ולכן יש לחשוש שמא יש לו והוא מתכוון לקלקלה, אבל בקרקע אין לחשוש שמא יש לו, שאילו היתה לו שדה, היו יודעים על כך, לפי שיש קול לדבר, מכל מקום אין אומרים כן, אלא בין במעות ובין בקרקע נוהג אותו הדין, שאם אין עדים שיש לו, הרי היא מקודשת מספק. אמר לה: הרי את מקודשת לי **עַל מְנָת שֶׁיֵּשׁ לִי** – בית כור עפר – **בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, אִם יֵשׁ לוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לָאו אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** – אם אין לו במקום פלוני שאמר לה, אף על פי שיש לו במקום אחר, אינה מקודשת. ואם אמר: הרי את מקודשת לי **עַל מְנָת שֶׁאַרְאֵךְ בֵּית כּוֹר עָפָר, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת וַיַּרְאֶנָּה** – כלומר אף על פי שנתברר שיש לו, אינה מקודשת עד שיראנה. **וְאִם הֶרְאָה בַּבְּקָעָה** – בית כור עפר שאינה שלו, ומבואר בגמרא: אף על פי שקנה פירותיו, או שהוא אריס בשדה זו, **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** – שדעתה היתה על בית כור עפר משלו.

רש"י

מרובה. וכבידה ליקח צריכה ימין: **אפי' בזמן ששניהם שוין**. כהן שחפניו גדולים וחופן שלשת קבין אפילו הכי כיון דברוב כהנים גדולים גחלים מרובים מחפניו נוטל כף בשמאל: **קימחית**. שם אמו: **עלה לגג**. גבר על כולן: **איכא דאמרי**. האי זרד בערסן קאמר ויפה הוא לחולה וסתם נשים מעוברות חולות ואוכלות זריד וערסן שהן מיני מאכל חיטין כדאמרינן במסכת (ברכות (דף לז.)) חילקא חיטי דמיתברי באסיתא לתרי תרי טרגיס לתלת תלת זריד לארבע ארבע ערסן לחמש חמש והכי קאמר כל הנשים מעוברות תקנו להם זריד וערסן להברות אותן והעוברים ואותן של אמי גבר על כולן: **איכא דאמרי בשכבת זרע**. קאמר שאין יצירת הוולד מכל הטיפה אלא מן הבירור שבה זרד לשון חבילי זרדים טודי"ל כלומר בירור טיפה שקלטה אמי הזרד גדל ועלה לגג: **ותזרני**. לשון זורה את גורן השעורים (רות ג) מברר את הטיפה: **וזירזתני**. הזרתני מן הבירור שבה: **פעם אחת**. יוה"כ היה: **צינורא**. רוק: **לא ראו קורות ביתי כו'**. ראיתי בהש"ס ירושלמי כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה אשה צנועה ראויה לצאת ממנה כהן גדול הלבוש משבצות זהב:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף מו עמוד ב: שנינו במשנה: **נָטַל אֶת הַמַּחְתָּה בְּיָמִין וְאֶת הַכַּף בִּשְׂמֹאל.** שואלת הגמרא: **יַצִּיבָא בְּאַרְעָא וְגִיזְרָא בִּשְׂמֹאל שְׂמָאלָא** - האזרח למטה והגר האורח למעלה למעלה, כלומר, הקטורת שהיא העיקר אותה נוטל בשמאל שאינה חשובה, והגחלים שהם רק הכשר מצוה שעל ידם מקטירים, אותם נוטל בימין החשובה. מתרצת הגמרא: **זוֹ** - המחתה של גחלים

מְרוּבָּה שמחזקת שלשה קבין והיתה כבידה, **וְזוֹ** - הכף של קטורת **מוּעֶטֶת** שאין בה אלא מלא חפניו, ועל כן היה נוטל את המחתה הכבדה בימין, **וַאֲפִילּוּ בִּזְמַן שֶׁשְּׁנֵיהֶן שָׁוִין** וכגון אם היה כהן שחפניו גדולים ומחזיקים שלשה קבין, **וּכְמַעֲשֵׂה דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן קִמְחִית** שחפניו היו מחזיקין ארבעה קבין, גם כן היה נוטל המחתה עם הגחלים בימין, כיון שרוב פעמים הגחלים היו יותר מהקטורת תיקנו שיטול את הכף בשמאל. **(זוֹ חַמָּה וְזוֹ צוֹנֶנֶת). אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן קִמְחִית, שֶׁהָיָה חוֹפֵן אַרְבַּעַת קַבִּין בְּמָלוֹא חָפְנָיו,** והיה מתפאר בעצמו **וְאוֹמֵר כָּל הַנָּשִׁים זָרְדוּ, וְזֶרֶד** של **אִימָּא עָלָה לַגַּג** - עלה למקום הגבוה ביותר, כלומר גבר על כולם ויצא משובח מכולם. מבארת הגמרא: **אִיכָּא דְּאָמְרִי** זרד זה מדובר **בְּעֵרְסָן,** דהיינו תבשיל של חטים, **וְכִדְרַבָּה בַּר יוֹנָתָן, דְּאָמַר רַבָּה בַּר יוֹנָתָן אָמַר רַבִּי יְחִיאֵל, עֵרְסָן יָפֶה לַחוֹלֶה,** וסתם מעוברות חולות הן ותיקנו להן ערסן להברות אותן ואת עוברן, ואותו ערסן של אימו של רבי ישמעאל עלה על כולן, ולכן רבי ישמעאל היה גדול ומשובח מכולם. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי** זרד זה **בְּשִׁכְבַת זֶרַע** קאמר, שאין הולד נוצר מכל הטיפה אלא מן הברור והטוב שבה, ואימו של רבי ישמעאל קלטה מן החלק הברור והמשובח ביותר, **וּכְדַרַבִּי אַבָּהוּ, דְּרַבִּי אַבָּהוּ רָמֵי** - הקשה, **כְּתִיב** בשירת דוד 'בְּיוֹם הִצִּיל ה' אוֹתוֹ מִכַּף כָּל אֹיְבָיו', ושירה זו כתובה פעמיים, בספר שמואל (ב' כב מ) כתוב **'וַתַּזְרֵנִי [חַיִל] לַמִּלְחָמָה',** וכתוב ותזרני חסר אל"ף, **וּכְתִיב** בתהלים (יח מ) בפסוק באותו ענין **'(הַמְאַזְּרֵנִי) [וַתְּאַזְּרֵנִי] חַיִל לַמִּלְחָמָה'** ותאזרני באל"ף. ודרש כך, **אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם** בתחילה 'ותזרני' דהיינו **זֵרִיתַנִי** לשון זורה, שבורר את האוכל מהפסולת, שיצרתני מן הטוב והברור שבטיפה, ועל ידי כך **וְזֵרַזְתָּנִי** שיצאתי מזורז וחזק, וזהו 'ותאזרני', לשון חגירת כח במתניים. **אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן קִמְחִית, פַּעַם אַחַת** ביום הכיפורים יצא **וְסִיֵּיר דְּבָרִים עִם עֲרֵבִי אֶחָד בַּשּׁוּק וְנָתְנָה צִינּוֹרָא** - טיפת רוק **מִפִּיו** של הערבי **עַל בְּגָדָיו** של רבי ישמעאל, וחכמים גזרו על גוי שיהיה מטמא כזב ורוק הזב מטמא גם במשא, וכיון שנגע הרוק בבגדיו הרי הוא נושא את הרוק ונטמא, וצריך טבילה והערב שמש, ולא היה יכול לעבוד עבודה בו ביום, **וְנִכְנַס יְשַׁבֵּב אָחִיו וְשַׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו** בכהונה גדולה, **וְרָאֲתָה אִמָּן שְׁנֵי כֹהֲנִים גְּדוֹלִים בְּיוֹם אֶחָד.**

וְשׁוּב אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן קִמְחִית, פַּעַם אַחַת ביום הכיפורים אחר **יָצָא וְסִיֵּיר עִם הֶגְמוֹן אֶחָד בַּשּׁוּק וְנָתְנָה צִינּוֹרָא מִפִּיו** של ההגמון **עַל בְּגָדָיו** ונטמא, **וְנִכְנַס יוֹסֵף (עִם) אָחִיו וְשַׁמֵּשׁ תַּחְתָּיו, וְרָאֲתָה אִמָּן שְׁנֵי כֹהֲנִים גְּדוֹלִים בְּיוֹם אֶחָד.**

תָּנוּ רַבָּנָן שִׁבְעָה בָּנִים הָיוּ לָהּ לְקִמְחִית וְכוּלָּן שִׁמְּשׁוּ בִּכְהוּנָּה גְּדוֹלָה, וכגון שאירע ברבי ישמעאל פסול כמה פעמים ובכל פעם לא היה שם אותו אחד ששימש תחילה במקומו, **אָמְרוּ לָהּ חֲכָמִים, מֶה עָשִׂית שֶׁזְּכִית לְכָךְ, אָמְרָה לָהֶם מִימַי לֹא רָאוּ קוֹרוֹת בֵּיתִי קְלָעֵי שְׁעָרִי,** שהייתי נזהרת מאד מלגלות שיער ראשי בביתי, אף באופן שמן הדין מותר, ובשכר צניעות יתירה זכיתי לכך, **אָמְרוּ לָהּ** חכמים **הַרְבֵּה עָשׂוּ בֵּן** שנזהרו בצניעות יתירה **וְלֹא הוֹעִילוּ** להיות בניהם כהנים גדולים.

שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמָהּ להיכתב כאן, אלא במקום אחר. **רַבִּי אוֹמֵר, לֹא מִן** הַשֵּׁם **הוּא זֶה** – אין זה הטעם של הסימניות, **אֶלָּא מִפְּנֵי** שֶׁפרשת וידי בנסוע **סֵפֶר חָשׁוּב הוּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ**, ולכך יש לה סימניות למעלה ולמטה.

מבררת הגמרא: **כְּמַאן אָזְלָא** [–כשיטת מי הולכת המימרא] **הָא דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן**, על הכתוב (משלי ט א) 'חָכְמוֹת בָּנְתָה בֵיתָהּ חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה', **אֵלּוּ שִׁבְעָה סִפְרֵי תּוֹרָה**, שהקדוש ברוך הוא בנה את העולם בחכמה, והוא חצב את עמודיו שהם שבעת ספרי התורה, **כְּמַאן** – כשיטת מי הוא, **כְּרַבִּי**, שפרשת וידי בנסוע הוא ספר בפני עצמו, ולדבריו, ספר במדבר נחלק לשלשה ספרים, אחד קודם פרשת וידי בנסוע, ואחד לאחר מכן, ופרשת וידי בנסוע עצמה, ואם כן יש שבעה ספרי תורה.

הגמרא מבררת מידו התנא החולק על רבי: **מַאן תַּנָּא דְּפָלִיג עֲלֵיהּ דְּרַבִּי** – מידו התנא החולק על רבי. משיבה הגמרא: **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הוּא, דְּתַנְיָא** – ששנינו בברייתא, **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר**, לעתיד לבוא **עֲתִידָה פָּרָשָׁה זוֹ** [–פרשת וידי בנסוע] **שֶׁתֵּיעָקֵר מִכָּאן וְתִכָּתֵב בְּמְקוֹמָהּ, וְלָמָּה כְּתָבָהּ כָּאן** שלא במקומה, **כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין פּוּרְעָנוּת רִאשׁוֹנָה** שכתובה קודם וידי בנסוע, **לְפוּרְעָנוּת שְׁנִיָּה** שכתובה לאחר מכן. ועל כן לעתיד לבוא כאשר יצר הרע יהיה בטל ופורענויות בטלות, ולא ידאגו מהפורענות, תיכתב במקומה.

הגמרא מבארת מה הם פורענויות אלו. שואלת הגמרא: **פּוּרְעָנוּת שְׁנִיָּה מַאי הִיא.** משיבה הגמרא: שנאמר לאחר פרשת וידי בנסוע (במדבר יא א) 'וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאוֹנְנִים רַע בְּאָזְנֵי ה'', שבני ישראל התלוננו, אוי לנו כמה עייפנו בדרך הזו שלשה ימים, שלא נחנו מעינוי הדרך. ממשיכה הגמרא ומבארת את הפורענות הראשונה: **פּוּרְעָנוּת רִאשׁוֹנָה** היא מה שנאמר (שם י לג) 'וַיִּסְעוּ מֵהַר ה'', **וְאָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא**, שהפירוש הוא 'שָׁפְרוּ מֵאַחֲרֵי ה'', והיינו, שבתוך שלשה ימים לתחילת מסעם התאוו האספסוף תאוה והתרעמו על שאין להם בשר, כדי למרוד בה'.

שואלת הגמרא: **וְהֵיכָן מְקוֹמָהּ** של פרשת וידי בנסוע. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אַשִׁי, בַּהֲגָלִים** שנאמרו בפרשת במדבר.

הגמרא דנה האם מצילים מהדליקה את הקלף החלק של הספר תורה שאינו כתוב: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, הַגְּלְיוֹנִין** – מקום החלק [שאינו כתוב] בקלף **שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה, מַצִּילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדְּלֵיקָה אוֹ אֵין מַצִּילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדְּלֵיקָה.**

הגמרא מנסה לפשוט את הספק מברייתא: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּפְגַּם, אִם יֵשׁ בּוֹ לְלַקֵּט שְׁמוֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת** מכל הספר תורה, שהוא שיעור לספר תורה שנמחק או בלה להיות עומד בקדושתו, **כְּגוֹן פָּרָשַׁת וַיְהִי בִּנְסוֹעַ הָאָרוֹן** שיש בה שמונים וחמש אותיות, והוא ספר לעצמו, **מַצִּילִין, וְאִם לָאו אֵין מַצִּילִין. וְיֵשׁ** לשאול, **אֲמַאי** – מדוע כשאין בו שמונים וחמש אותיות אין מצילים, **תִּיפּוֹק לֵיהּ** – הלא גם בלא שכתובים בו שמונים וחמש אותיות, שיהא ניתן להציל **מִשּׁוּם גִּילְיוֹן דִּידֵיהּ** – מחמת הקלף עצמו, אלא ודאי יש להוכיח שאין מצילים את הגליון של הספר תורה.

דוחה הגמרא: **בָּלָה שָׁאנֵי** – ספר תורה שבלה דינו שונה, שמאחר והגליון בלה אף קדושתו בטלה, ורק כאשר הכתב נמחק והגליון קיים יש להסתפק אם מצילים את הגליון.

הגמרא מנסה לפשוט מברייתא אחרת: **תָּא שְׁמַע, סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּמְחַק, אִם יֵשׁ בּוֹ לְלַקֵּט שְׁמוֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, כְּגוֹן פָּרָשַׁת וַיְהִי בִּנְסוֹעַ הָאָרוֹן מַצִּילִין, וְאִם לָאו אֵין מַצִּילִין. וְיֵשׁ לשאול, אֲמַאי** – מדוע כשאין בו שמונים וחמש אותיות אין מצילים, **תִּיפּוֹק לֵיהּ** – הלא גם בלא שכתובים בו שמונים וחמש אותיות, שיהא ניתן להציל **מִשּׁוּם גִּילְיוֹן דִּידֵיהּ** – מחמת הקלף, אלא ודאי יש להוכיח שאין מצילים גליון של ספר תורה.

דוחה הגמרא: הקלף שתחת **מְקוֹם הַכְּתָב** שנמחק, **לֹא קָמִיבַּעְיָא לִי** – אין לי ספק בכך, שודאי אין מצילים, משום **דִּכְתַב קָדוֹשׁ** מקום הכתב מתחילתו, אינו קדוש לשם גליון חלק, אלא **אַגַּב כְּתָב הוּא דְּקָדוֹשׁ, אֲזַל כְּתָב אֲזַלָא לָהּ קְדוּשָּׁתֵיהּ** – וכשנמחק הכתב פקעה קדושת הקלף, **וְכִי קָמִיבַּעְיָא לִי** – והספק שלי הוא רק על הקלף **שֶׁל מַטָּה** מהכתב, **וְשֶׁבִּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה**, ועל הקלף **שֶׁבִּין דַּף לְדַף** – בין עמוד לעמוד, וכן על הקלף **שֶׁבְּתַחְלַת הַסֵּפֶר וְשֶׁבְּסוֹף הַסֵּפֶר**, שמתחילתו הוא קדוש לשם גליון חלק, וכאשר נמחק הכתב יש להסתפק אם נשאר בקדושתו.

שואלת שוב הגמרא: **וְתִיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם הֶהוּא** – הלא גם אם אין בו שמונים וחמש אותיות שיהא ניתן להציל משום הקלף של מעלה ומטה ובין דף לדף, ומכך שהברייתא אומרת, שרק אם יש בו שמונים וחמש אותיות מצילים, מוכח שאין מצילים את הגליון החלק. דוחה הגמרא: בברייתא מדובר בספר תורה **דְּגָיִיז וְשָׁדֵי** – שנחתך הקלף מסביב ולא נשתייר בו אלא מקום הכתב שנמחק.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק ממשנה: **תָּא שְׁמַע,** שנינו במשנה (ידים פ"ג מ"ד), **הַגְּלְיוֹנִין** החלקים **שֶׁל מַעֲלָה וְשֶׁל מַטָּה, שֶׁבִּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה, שֶׁבִּין דַּף לְדַף, שֶׁבְּתַחְלַת הַסֵּפֶר, שֶׁבְּסוֹף הַסֵּפֶר,** אם נגע בהם **מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם,** ואם נוגע אחר כך בתרומה פוסל אותה. הרי שגם הגליונים יש להם קדושת הספר, שגזרו עליהם טומאת הידים. דוחה הגמרא: **דְּיִלְמָא אַגַּב סֵפֶר תּוֹרָה שָׁאנֵי** – שמא כאן זה שונה מפני שהכתב עדיין קיים שלא נמחק, ואגב הספר תורה יש קדושה אף לגליונים בספר תורה, אבל הספק שלנו הוא באופן שנמחק הכתב, ואין כאן קדושה אלא מחמת הגליונים ששימשו לספר בעודו קיים.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק מברייתא: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא (תוספתא פי"ד ה"ד), **הַגְּלְיוֹנִין** החלקים, **וְסִפְרֵי מִינִין** – תורה נביאים וכתובים שכתבום משומדים לעבודה זרה בכתב אשורית ובלשון הקודש, **אֵין מַצִּילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדְּלֵיקָה,** שודאי כתבום לשם עבודה זרה, **אֶלָּא נִשְׂרָפִין בִּמְקוֹמָן הֵן וְאוֹצְרוֹתֵיהֶן.** מוכיחה הגמרא: **מַאי** – מה היא כוונת הברייתא לומר הגליונים, **לָאו** – האם אין הכוונה לגְּלְיוֹנִין **דְּסֵפֶר תּוֹרָה** שכתבו אדם כשר [שאינו מין] ונמחק הכתב, ויש גליונים למעלה ולמטה ובין דף לדף, ומבואר בברייתא שאין מצילים. דוחה הגמרא: **לֹא** – אין כוונת הברייתא לגליונים של ספר תורה, אלא מה שאומרת הברייתא 'גליונים' הכוונה לגְּלְיוֹנִין **דְּסִפְרֵי מִינִין** – לגליונים של ספרי תורה שכתבו מינים שאותם אין מצילים, אבל גליונים של ספר תורה שכתבו אדם כשר מצילים.

הגמרא מקשה על התירוץ שהכוונה לגליונים של ספרי מינים: **הַשְׁתָּא** – ומעתה אם כוונת הברייתא לגליונים של ספרי מינים, יש לתמוה, אם **סִפְרֵי מִינִין גּוּפַיְיהוּ** [–עצמם] **אֵין מַצִּילִין,** כמבואר בברייתא, **גְּלְיוֹנִין** של ספרי מינים **מַבָּעְיָא** – האם צריך לומר שאין מצילים. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך כוונת הברייתא, **וְסִפְרֵי מִינִין הֲרֵי הֵן כְּגִלְיוֹנִים** – כקלפים חלקים שלא נכתב בהם מעולם, ואין מצילים אותם. ונמצא אם כן שדברי הברייתא אמורים רק לגבי ספרי מינים ולא ניתן לפשוט את הספק על גליוני ספר תורה.

הגמרא מביאה את הברייתא שהובאה לעיל בשלמותה: **גּוּפָא, הַגְּלְיוֹנִים וְסִפְרֵי מִינִין אֵין מַצִּילִין אוֹתָם מִפְּנֵי הַדְּלֵיקָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בַּחוֹל, קוֹרֵא אֶת הָאוֹצְרוֹת שֶׁבָּהֶן** – חותך את הקלף במקומות שמוזכר בהם השם, **וְגוֹנְזָן, וְהַשְּׁאָר שׂוֹרְפָן. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן,** [–אקבור] **אֶת בָּנַי,** כלומר, נשבע אני בחיי בני, **שֶׁאִם יָבֹאוּ לִידֵי** ספרי מינים, **שֶׁאֲנִי אֲשַׂרֵף אוֹתָם וְאֶת הָאוֹצְרוֹת שֶׁבָּהֶן, שֶׁאֲפִילּוּ אָדָם רוֹדֵף אַחֲרַיי לְהוֹרְגוֹ וְנָחָשׁ דַּיִן לְהַכִּישׁוֹ נִכְנָס לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה** להינצל, **וְאֵין נִכְנָס לְבָתֵּיהֶן שֶׁל אֵלּוּ** המינים, **שֶׁהֲלָלוּ** המינים **מַכִּירִין** את הבורא **וְכוֹפְרִין** בו, **וַהֲלָלוּ** נכרים העובדים עבודה זרה, **אֵין מַכִּירִין וְכוֹפְרִין,** שהרי כך גדלו וכך לימדום אבותיהם, ולכך המינים יותר גרועים מהנכרים, **וַעֲלֵיהֶן** [–על המינים] **הַכָּתוּב אוֹמֵר** (ישעיה נז ח) 'וְ[אַחַר הַדֶּלֶת וְהַמְּזוּזָה שַׂמְתָּ זִכְרוֹנֵךְ', שהם זוכרים

המשך בעמוד קנו

רש"י

שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמָהּ. שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְכָאן, דְּלָאו בַּהֲלִיכוֹת מְפָעוֹת מִשְׁתַּעֵי לְעֵיל מִינָּהּ, אֶלָּא בְּדָגִים הָיְתָה רְאוּיָה לְיכָּתֵב, בְּפָרָשַׁת בְּמִדְבַּר סִינַי: לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה. לֹא זֶה הַשֵּׁם שֶׁל טַעֲמֵי הַסִּימָנִיוֹת, דִּמְקוֹמָהּ הוּא, דְּפָרָשָׁה זוֹ בְּתְחִלַּת מִפְקַד שֶׁנְּטְעוּ מַהַר סִינַי אֵירְרִי. כְּדִכְתִיב לְעֵיל מִינֵּיהּ "וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בָּעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן", וגו': זֹ' סִפְרֵי תּוֹרָה. דְּפָרָשָׁה זוֹ סֵפֶר לְעַצְמוֹ, נִמְצָא שְׁלִמְעֵלָה סֵפֶר לְעַצְמוֹ, וְשִׁלְמַטָּה סֵפֶר לְעַצְמוֹ, הוֹאִיל וְזֶה מְקוֹמָהּ, נִמְצָא סֵפֶר "וַיְדַבֵּר" נֶחְלָק לג' סְפָרִים: עֲתִידָה פָּרָשָׁה זוֹ. לֶעָתִיד, שֶׁיִּהוּ כָּל הַפּוֹרְעָנִיוֹת בְּטֵלִין, וְלֹא יִדְאֲגוּ לִפּוֹרְעָנוּת, וְיֵצֵר הָרָע בָּטֵל: מֵאַחֲרֵי ה'. בְּתוֹךְ ג' יָמִים לְמִסְעָם הִתְאַוּוּ הָאֲסַפְסוּף תַּאֲוָה לְהִתְרַעֵם עַל הַבְּשָׂר כְּדֵי לִמְרוֹד בְּהַכּוֹ"ה: הַגִּלְיוֹנִין. קְלָפִים חֲלָקִים. וְקוֹ"ף הָשְׁתָּא דִּבְכָל עֲדָדִין שֶׁיִּהוּ חֲלָקִים קְמִיבָּעְיָא לֵיהּ, בְּגוֹן חֵלֶק שְׁלִמְעֵלָה וְשֶׁלְמַטָּה, וְשֶׁנִּמְחַק כְּתָבוֹ וְנַעֲשָׂה חֵלֶק: לָא מְבָּעְיָא לִי. דְּוַדַּאי מִיגְרַע גָּרַע, דְּכִי קָדֵישׁ מַעִיקָּרָא – לָאו לְשֵׁם גִּלְיוֹן חֵלֶק קָדֵישׁ, אֶלָּא אַדַּעְתָּא דִּכְתָב. וְכֵיוָן דַּאֲזַל לֵיהּ כְּתָב – פָּקַע מִקְדּוּשָׁתֵיהּ: שֶׁל מַעֲלָה וּמַטָּה. דִּמְתָחְלָה לְשֵׁם חֵלֶק קָדֵישׁ, וְהָשְׁתָּא בְּשֶׁנִּמְחַק כְּתַב הַסֵּפֶר – נְמִי חֵלֶק הוּא: ה"ג: וְתֵיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם הֲהוּא דְּנָיֵיז וּשְׁדֵי. וְהָכִי פֵּירוּשָׁא: וְתֵיפּוֹק לִי', דְּאע"ג דְּאֵין בּוֹ כְּדֵי לְלַקֵּט פ"ה אוֹתִיּוֹת הֲוָה לֵיהּ לְמֵיתְנֵי בְּבָרַיְיתָא "מַצִּילִין" – מִשּׁוּם הֲהוּא רֵיוּוֹח שֶׁל מַעֲלָה וּמַטָּה, אֶלָּא לָאו פְּשׁוּט מִינֵּיהּ – דְּאֵין מַצִּילִין: וּמְשַׁנֵּי: דְּגָיֵיז וּשְׁדֵי – שֶׁנִּחְתְּכוּ הַגִּלְיוֹנִים, וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר בּוֹ אֶלָּא מָקוֹם הַכְּתָבָה: שֶׁבְּתְחִלַּת הַסֵּפֶר. שֶׁכּוֹלּוֹ הָיוּ כְּתוּבִין כְּמִגִּילָה כְּסֹ"ת, וְאָמְרִי' בְּב"ב בְּפ"ק (דף יג:): רֹאשׁוֹ כְּדֵי לְגוֹל עָמוּד, סוֹפוֹ כְּדֵי לָגוֹל הֵיקֵף. לְהַקִּיף כָּל הַכֶּרֶךְ: מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם. אִם נָגַע בּוֹ וְנָגַע בִּתְרוּמָה פּוֹסְלָהּ, דְּמַגְּוַדְּיַרְתְּ י"ח דָּבָר הִיא (לעיל דף יד.): דַּיְלְמָא אַגַּב ס"ת. שֶׁלֹּא נִמְחַק כְּתַב הַסֵּפֶר, אֶלָּא כּוּלּוֹ קַיָּים, וְזֶה נָגַע בְּגִלְיוֹנִים. וְכִי מִבָּעְיָא לָן – בְּנִמְחַק הַסֵּפֶר, וְאֵין כָּאן קְדוּשָׁה אֶלָּא מְשׁוּם גִּלְיוֹן שֶׁשִּׁמְּשׁוֹ בְּעוֹדוֹ קַיָּים: סִפְרֵי מִינִין. מְשָׁרְתִים לע"ז, וְכָתְבוּ לְחֵן תּוֹרָה נְבִיאִים כְּתוּבִים כְּתָב אַשּׁוּרִית וְלִשּׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ: וְסִפְרֵי הַמִּינִין גּוֹפַיְיהוּ מְצִילִין. בְּתַמְיָה: סִפְרֵי הַמִּינִין חֲרֵי הֵן בְּגִלְיוֹנִים. בְּקְלָפִים חֲלָקִים, שֶׁלֹּא נִכְתַּב בָּהֶם מֵעוֹלָם: קְנָדְרִי. חוֹתָךְ חֻתִּיכוֹת הַקְּלָף, מְקוֹם הַשֵּׁם: שֶׁאֲפִי' רוֹבָּהּ אָדָם לְהוֹרְנוֹ. עַל עַצְמוֹ קָאָמַר: שֶׁהַלְּלוּ. גּוֹיִם הָעוֹבְדִים ע"ז אֵין אֵינָן מְכִירִין, שֶׁחֲרֵי בְּכָר גְּדָלוּ, וְכָךְ לִמְּדוּם אֲבוֹתָם: וְאַחַר הַדֶּלֶת וְהַמְּזוּזָה שַׂמְתָּ זִכְרוֹנֶךָ. זְכִירוֹן הוּא בְּיָדְךָ וְאֵינָהּ שִׁכְחָה לָךְ, אֶלָּא שֶׁהִשְׁלִכְתָּ אוֹתִי אַחֲרֵי הַדֶּלֶת: כְּדִ אֵין מְצִילִין אוֹתָן. אִפִּי' בְּחוֹל: דְּבֵי אַבִּידָן. סִפְרִים שֶׁכָּתְבוּ לָהֶם הַמִּינִין לְהִתְעוֹכֵחַ עִם יִשְׂרָאֵל. וּמְקוֹם שֶׁמִּתְעוֹכְחִים שָׁם קְרֵי לֵיהּ בֵּי אַבִּידָן: אֵין וְלָא. דִּימְנִין אָמַר לֵיהּ אִין, זִימְנִין אָמַר לֵיהּ לָא: לְבֵי נִצְרְפֵי. ע"ז, וְכָךְ שְׁמָהּ: וְקָשֶׁה לִי. שֶׁשּׁוֹרְשָׁן נַעֲשׂוּ גַּבְשׁוּשִׁית. וְלִדְחוֹתָם בְּקַשׁ בָּא: אִמְרֵי לֵיהּ נִיעֲקְרֵיהּ קָשֶׁה לִי דִּיוּקְתֵּיהּ. שֶׁתְּהֵא שָׁם גוּמָּא. אִי נַמִי: נִסִּיתִיו, וְקָשֶׁה לִי רֵיחוֹ. וְכָל זֶה שֶׁהָיוּ מִתְיָיְרְאִין רַב וְרָבָא מִלָּכֶת לְבֵי אַבִּידָן, שָׁמָּא מִתּוֹךְ שֶׁיִּתְעוֹכְחוּ יַעַמְדוּ עֲלֵיהֶם וְיַהַרְגוּם: מִינַּיְיהוּ אֲנָא. מַכִּירִי הֵם: פִּילוֹסוֹפָא. מִין: דהוה

תוספות

פּוֹרְעָנוּת ראשונה ויסעו וא"ר חנינא שסרו מאחרי השם. פי' בקונטרס: שמאז התחילו לשאול בשר. ואומר ר"י: דאין נ"ל כן, אלא פורענות ראשונה כדאמר במדרש (ילמדנו) "ויסעו" – שנסעו מהר סיני דרך שלשת ימים, כתינוק היוצא מבית הספר, שבורח לו והולך לו. כך היו בורחים מהר סיני דרך שלשת ימים לפי שלמדו הרבה תורה בסיני אמר הקב"ה נסמוך פורענות לפורענות, לאו, אלא נפסוק פרשת ויהי בנסוע הארון: ספרי מינין כו' א"ר טרפון כו'. אומר ר"י: דמיירי בנמצאו ביד מינין. דאי כתבן מין – הא אמר בפרק "השולח" (גיטין דף מה:): נמצא ביד מין – יגנז, כתבו מין – ישרף. ודוחק לומר דאתי בר"ט, ודלא כרבנן ורבי יוסי:

כך אין מצילין אותן לא מן המים כו'. דלא תימא דוקא מן הדליקה אין מצילין, משום דאי שרית ליה אתי לכבויי, אלא: אפילו היכא דליכא למיגזר מידי – אסור לטלטלן ולהוציאן. והך סיפא כרבנן, דלרבי טרפון לא איצטריך:

פילוסופא. מין בדפי' בקונטרס. ורבינו שמע [מיהודי אחד שבא מארץ יון ואמר] דבלשון יון פלוסופוס הוא דוד החכמה. ואית דגרסי פילא סבא, והוא לשון לצון שחוק כדאמר באיכה רבתי "דפלי ביהודאי" פירוש: ששחק ונתלוצץ:

ושמואל

שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמָהּ. רַ' אוֹמֵר: לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁסֵּפֶר חָשׁוּב הוּא בְּפְנֵי עַצְמוֹ. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּא"ר שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן א"ר יוֹנָתָן: "חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה" – אֵלּוּ שִׁבְעָה סִפְרֵי תּוֹרָה. כְּמַאן – כְּר'. מַאן תַּנָּא דְּפָלֵיג עֲלֵיהּ דְּר' – ר"שְׁבַּ"ג הוּא, דְּתַנְיָא, ר"שְׁבַּ"ג אוֹמֵר: עֲתִידָה פָּרָשָׁה זוֹ שֶׁתִּתְעַקֵּר מִכָּאן וְתִתָּלֶה בְּמְקוֹמָהּ. וְלָמָּה בְּתִבָה כָּאן – כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין פּוּרְעָנוּת רִאשׁוֹנָה לְפּוּרְעָנוּת שְׁנִיָּה. פּוּרְעָנוּת שְׁנִיָּה מַאי הִיא? "וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאוֹנְנִים". פּוּרְעָנוּת רִאשׁוֹנָה – "וַיִּסְעוּ מֵהַר ה'"; וְא"ר חָמָא בַּר' חֲנִינָא: שֶׁפָּרְשׁוּ מֵאַחֲרֵי ה'. וְהֵיכָן מְקוֹמָהּ? אָמַר רַב אַשִׁי: בְּדָגִלִּים. אִיבַּעְיָא לְהוּ: הַגִּלְיוֹנִין שֶׁל ס"ת מַצִּילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדְּלֵיקָה, אוֹ אֵין מַצִּילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדְּלֵיקָה? ת"ש: ס"ת שֶׁבָּלָה, אִם יֵשׁ בּוֹ לְלַקֵּט שְׁמוֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, כְּגוֹן פָּרָשַׁת "וַיְהִי בִּנְסוֹעַ הָאָרוֹן" – מַצִּילִין, וְאִם לָאו – אֵין מַצִּילִין. וְאַמַּאי? תֵּיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם גִּילְיוֹן דִּידֵיהּ! בָּלָה שָׁאנֵי. ת"ש: ס"ת שֶׁנִּמְחַק, אִם יֵשׁ בּוֹ לְלַקֵּט שְׁמוֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, כְּגוֹן פָּרָשַׁת "וַיְהִי בִּנְסוֹעַ הָאָרוֹן" – מַצִּילִין, וְאִם לָאו – אֵין מַצִּילִין. וְאַמַּאי? תֵּיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם גִּילְיוֹן דִּידֵיהּ! מְקוֹם הַכְּתָב לָא קָמִיבָּעְיָא לִי, דִּכְי קָדוֹשׁ – אַגַּב כְּתָב הוּא דְּקָדוֹשׁ, אֲזַל כְּתָב – אֲזַל לֵיהּ קְדוּשָׁתֵיהּ. כִּי קָמִיבָּעְיָא לִי – שֶׁל מַעֲלָה וְשֶׁל מַטָּה, שֶׁבֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה, שֶׁבֵּין דַּף לְדַף, שֶׁבִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר שֶׁבְּסוֹף הַסֵּפֶר. וְתֵיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם הֲהוּא! דְּגָיֵיז וּשְׁדֵי. ת"ש: הַגִּלְיוֹנִין שֶׁל מַעֲלָה וְשֶׁל מַטָּה, שֶׁבֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה, שֶׁבֵּין דַּף לְדַף, שֶׁבִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר – מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם. דַּיְלְמָא – אַגַּב ס"ת שָׁאנֵי. ת"ש: הַגִּלְיוֹנִין וְסִפְרֵי מִינִין אֵין מַצִּילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדְּלֵיקָה, אֶלָּא נִשְׂרָפִין בִּמְקוֹמָן הֵן וְאִזְכְּרוֹתֵיהֶן. מַאי לָאו – גִּלְיוֹנִין דְּסֵפֶר תּוֹרָה? לָא, גִּלְיוֹנִין דְּסִפְרֵי מִינִין. הָשְׁתָּא סִפְרֵי מִינִין גּוֹפַיְיהוּ אֵין מַצִּילִין, גִּלְיוֹנִין מְבָּעְיָא?! הָכִי קָאָמַר: וְסִפְרֵי מִינִין חֲרֵי הֵן כְּגִלְיוֹנִים. גּוּפָא, הַגִּלְיוֹנִים וְסִפְרֵי מִינִין אֵין מַצִּילִין אוֹתָם מִפְּנֵי הַדְּלֵיקָה, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בַּחוֹל קוֹדֵר אֶת הָאִזְכָּרוֹת שֶׁבָּהֶן וְגוֹנְזָן, וְהַשְּׁאָר שׂוֹרְפָן. א"ר טַרְפוֹן: אֲקַפֵּחַ אֶת בָּנַי, שֶׁאִם יָבֹאוּ לְיָדֵי שֶׁאֲנִי אֶשְׂרוֹף אוֹתָם וְאֶת הָאִזְכָּרוֹת שֶׁבָּהֶן, וְהַשֵּׁאר שׂוֹרְפָן. א"ר טַרְפוֹן: אֲקַפֵּחַ אֶת בָּנַי, שֶׁאִם יָבֹאוּ לְיָדֵי שֶׁאֲנִי אֶשְׂרוֹף אוֹתָם וְאֶת הָאִזְכָּרוֹת שֶׁבָּהֶן, וְאֵין נִכְנָס לְבֵית ע"ז, וְאֵין נִכְנָס לְבָתֵּיהֶן שֶׁל אֵלּוּ. שֶׁהַלְּלוּ מַכִּירִין וְכוֹפְרִין, וְהַלָּלוּ – אֵין מַכִּירִין וְכוֹפְרִין. וַעֲלֵיהֶן הַכָּתוּב אוֹמֵר " אַחַר הַדֶּלֶת וְהַמְּזוּזָה שַׂמְתָּ זִכְרוֹנֶךָ". א"ר יִשְׁמָעֵאל: ק"ו, וּמָה לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ אָמְרָה תּוֹרָה: שְׁמִי שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדוּשָּׁה יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם. הַלְלוּ שֶׁמַּטִּילִין קִנְאָה וְאֵיבָה וְתַחֲרוּת בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וַעֲלֵיהֶם אָמַר דָּוִד "הֲלֹא מְשַׂנְאֶיךָ ה' אֶשְׂנָא וּבְתַקּוֹמְמֶיךָ אֶתְקוֹטָט תַּכְלִית שִׂנְאָה שְׂנֵאתִים לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי". וּכְשֵׁם שֶׁאֵין מַצִּילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדְּלֵיקָה, כָּךְ אֵין מַצִּילִין אוֹתָן לֹא מִן הַמַּפּוֹלֶת וְלֹא מִן הַמַּיִם וְלֹא מִדָּבָר הַמַּאֲבֵדָן. בָּעֵי מִינֵּיהּ יוֹסֵף בַּר חָנִין מֵר' אַבָּהוּ: הָנֵי סִפְרֵי דְּבֵי אַבִּידָן, מַצִּילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדְּלֵיקָה אוֹ אֵין מַצִּילִין? אִין וְלָאו וְרַפְיָא בְּיָדַיְיהוּ. רַב לָא אָזֵיל לְבֵי אַבִּידָן, וְכ"ש לְבֵי נִצְרְפֵי. שְׁמוּאֵל, לְבֵי נִצְרְפֵי – לָא אָזֵיל, לְבֵי אַבִּידָן – אָזֵיל. אָמְרוּ לֵיהּ לְרַבָּא: מ"ט לָא אָתֵית לְבֵי אַבִּידָן? אֲמַר לְהוּ: דִּיקְלָא פְּלַגְיָא אִיכָּא בְּאוֹרְחָא, וּקְשֵׁי לִי. נִיעֲקְרֵיהּ! דִּיוּקְתֵּיהּ קְשֵׁי לִי. מָר בַּר יוֹסֵף אָמַר: אֲנָא מִינַּיְיהוּ אֲנָא, וְלָא מִסְתַּפֵּינָא מִינַּיְיהוּ. זִימְנָא חָדָא אֲזֵיל, בָּעוּ לְסַכּוֹנֵיהּ. רַבִּי מֵאִיר הֲוָה קָרֵי לֵיהּ אֱוִיל גִּלְיוֹן, ר' יוֹחָנָן הֲוָה קָרֵי לֵיהּ עִוֶּל גִּלְיוֹן. אִימָּא שָׁלוֹם דְּבֵיתְהוּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אַחֵיתֵיהּ דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל הֲוַאי. הֲוָה הָהוּא פִּילוֹסוֹפָא בְּשַׁבְּבוּתֵיהּ דהוה

תוספות

ושמואל דאמר כר׳ נחמיה. ולא פליג אדרב, דשפיר מודה דלמתני׳ דמפרש טעמא מפני ביטול בית המדרש קורין שלא בזמן בית המדרש. אלא בא לומר דר׳ נחמיה פליג עלה דמתני׳:

וכ״ש בשטרי הדיוטות. פירש בקונטרס: איגרות. ותימה; דנהגו העולם לקרות בכתב ואיגרות השלוחים ממקום למקום, ולטלטלן ודאי שרי דהא ראוין לצור ע״פ צלוחית. ונראה לר״י: דלא קרי שטרי הדיוטות אלא שטרי חובות וביוצא בהן, אבל איגרות – שרי, דפעמים שיש בהן פקוח נפש. ואפי׳ יודע שאין בו פקוח נפש מתיר ר״ת, דלא הוי שטרי הדיוטות – כיון שאין צריך למה שכתוב בה, לפי שיודע מה שבאיגרות. ואם אינו יודע – שמא יש בו צורך גדול, או פקוח נפש – ושרי. וכ״מ בירושלמי, דקאמר: מפני מה אין קורין בכתבי הקדש – מפני שטרי הדיוטות. שאם אתה אומר לו שהוא מותר, אף הוא אומר: מה בכך אם אתעסק בשטרותי. משמע דווקא כעין חובות ושטרות קאמר. וכן פי׳ רש״י לקמן, גבי גזירה שלא יקרא בשטרי הדיוטות. דבשטרי מקח וממכר קאמר. וכן הגיה בפי׳ כתב ידו. ומיהו, אותן מלחמות הכתובין בלע״ז – נראה לרבינו יהודה דאסור לעיין בהן, דלא גרע מהא דתניא בפ׳ ״שואל״ (לקמן קמט.): כתב שתחת הצורה והדיוקנאות אסור לקרות בהן בשבת. ואפי׳ בחול לא ידע ר״י מי התיר, דהוי״ל כמושב לצים:

פליגי בטלטול כו׳. פי׳: אחר שנפשט כל הערי פליגי, דרבנן שרו לטלטל – שעדיין צריך לבשר שלא יתלכלך, ור׳ ישמעאל אסר. אבל כשאינו מופשט אלא עד החזה – שרי לכ״ע לטלטל, כדמוכח בסמוך. ואע״ג דר׳ ישמעאל לא שרי להפשיט אלא עד החזה, מ״מ פליגי במופשט כולו, כגון שעבר והפשיט. אי נמי – בתמידים ומוספים, דמותר להפשיטן:

הבא

בָּהֶן וְדוֹרְשִׁין בָּהֶן, נִצְרַךְ לְפָסּוּק – מֵבִיא וְרוֹאֶה בּוֹ. א״ר נְחֶמְיָה: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ, כְּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ אֵין קוֹרִין בָּהֶן – מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ – כְּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ אֵין קוֹרִין, וְכ״ש בִּשְׁטָרֵי הֶדְיוֹטוֹת. **מַתְנִי׳** מַצִּילִין תִּיק הַסֵּפֶר עִם הַתְּפִילִין, וְאע״פ שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכָן מָעוֹת. וּלְהֵיכָן מַצִּילִין אוֹתָן? לְמָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפוּלָּשׁ, בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: אַף לְמָפוּלָּשׁ. **גְּמ׳** ת״ר: אֲרָבָעָה עָשָׂר שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת מַפְשִׁיטִין אֶת הַפֶּסַח עַד הֶחָזֶה, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה, וְחכ״א: מַפְשִׁיטִין אֶת כּוּלּוֹ. בְּשֶׁלָּמָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה – דְּהָא אִיתְּעֲבִיד לֵיהּ צוֹרֶךְ גְּבוֹהַּ – מ״ט? אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה א״ר יוֹחָנָן: דְּאָמַר קְרָא ״כֹּל פָּעַל ה׳ לַמַּעֲנֵהוּ״. וְהָכָא, מַאי ׳לַמַּעֲנֵהוּ׳ אִיכָּא? רַב יוֹסֵף אָמַר: שֶׁלֹּא יַסְרִיחַ. רָבָא אָמַר: שֶׁלֹּא יְהוּ קָדָשִׁי שָׁמַיִם מוּטָלִין בִּנְבֵלָה. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ: דְּמַנַּח אַפִּתְחָא דְּדָהֲבָא, אִי נַמִי – יוֹמָא דְּאָסְתָּנָא. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה, הַאי ״פָּעַל ה׳ לַמַּעֲנֵהוּ״ מַאי עֲבִיד לֵיהּ? שֶׁלֹּא יֹאכַל אֶת הָאֵימוּרִין קוֹדֶם הַפְשָׁטַת הָעוֹר. מ״ט? אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן: מִשּׁוּם נִימִין. אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מָר עוּקְבָא: מַאי אֲהַדְּרוּ לֵיהּ חַבְרַיָּיא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה – הָכִי קָאָמְרִי לֵיהּ: אִם מַצִּילִין תִּיק הַסֵּפֶר עִם הַסֵּפֶר – לֹא נַפְשִׁיט אֶת הַפֶּסַח מֵעוֹרוֹ? מִי דָּמֵי? הָתָם – בְּטַלְטוּל, הָכָא – מְלָאכָה! אָמַר רַב אַשִׁי: בְּתַרְתֵּי פְּלִיגִי; פְּלִיגִי בְּטַלְטוּל, וּפְלִיגִי בְּמְלָאכָה. וְהָכִי קָאָמְרִי לֵיהּ: אִם מַצִּילִין תִּיק הַסֵּפֶר עִם הַסֵּפֶר – לֹא נְטַלְטֵל עוֹר אַגַּב בָּשָׂר?!

מ

דַּהֲוָה שָׁקֵיל שְׁמָא דְּלָא מְקַבֵּל שׁוּחֲדָא. הָיָה מוֹצִיא עָלָיו שֵׁם שֶׁאֵינוֹ מְקֻבָּל שׁוֹחֵד מִבַּעֲלֵי דִּינִין הַבָּאִין לְפָנָיו, וְהָיָה מְקַבְּלוֹ בַּסֵּתֶר: **א״ל.** פִּילוֹסוֹפָא לְר״ג מִיּוֹמָא דְּגָלְיתָן כּוּ׳: **שַׁפְיֵלִית.** כָּל סוֹף הַדָּבָר הוּא תַּחְתִּית שֶׁלּוֹ, וְשֵׁיְיךְ לְמֵימַר ״שַׁפְיֵלִית לְסֵיפֵיהּ״: **נְחוֹר נְחוֹרָךְ בִּשְׁרָנָא.** הַנֵּהֶר אוֹרֵךְ בִּשְׁרָנָא, רְמִזָּה שֶׁנָּתְנָה לוֹ מְנוֹרָה בְּשׁוֹחַד: **אַמַּר לוֹ ר״ג אַתָּא חֲמָרָא וְבָטֵּשָׁא.** דְּחַפְתּוּ לָאָרֶץ, כְּלוֹמַר: אֲנִי נִצַּחְתִּי בַּשּׁוֹחַד. וְהַכֹּל כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ הַמִּתְאַסְּפִים שָׁם נִבְלוּתוֹ, וּמִי הוּא: **בְּזְמַן בֵּית הַמִּדְרָשׁ.** קוֹדֶם אֲכִילָה הָיוּ דּוֹרְשִׁים: **שֶׁלֹּא בִּזְמַן בֵּית הַמִּדְרָשׁ.** לְאַחַר אֲכִילָה לֹא דָּרְשׁוּ, מִשּׁוּם שֻׁכְּרוּת: **פַּקְּחֵי סִדְרָא בְּכִתְבֵיהוּ.** וְהָיוּ רְגִילִים לִקְרוֹא בִּבְהמ״ד פָּרָשָׁה בְּכִתְבֵיהוּ: **בְּמָקוֹם בהמ״ד.** שֶׁהֶחְכָּם דּוֹרֵשׁ. דַּהֲיֵינוּ בִּבהמ״ד, אֲבָל בְּעַלְמָא – קוֹרִין: **בֵּין בְּמָקוֹם בהמ״ד כו׳ בִּזְמַן בהמ״ד אֵין קוֹרִין.** לְפִי שֶׁמְּבַטֵּלוּ מִלֵּילֵךְ אֵצֶל הַדּוֹרֵשׁ. אֲבָל שֹׁלֹא בִּזְמַן בהמ״ד, בְּגוֹן לְאַחַר אֲכִילָה – קוֹרִין: **וּשְׁמוּאֵל.** דְּאָמַר לְעֵיל, אֲפִילּוּ לְאַחַר אֲכִילָה אֵין קוֹרִין: **כַּר׳ נְחֶמְיָה.** אָמְרָה לְמִילְתֵיהּ, דְּלֵית לַיהּ טַעְמָא דְּאֵין קוֹרִין מִשּׁוּם בִּטּוּל, אֶלָּא בִּדֵּי שֶׁיֹּאמְרוּ קַל וְחוֹמֶר לִשְׁטָרֵי הֶדְיוֹטוֹת. וּמֵיהוּ, שְׁמוּאֵל הִנְהִיג בִּמְקוֹמוֹ כִּדְבָרֵי חֲכָמִים דְּמַתְנִיתִין, דְּאָמְרִי טַעְמָא (דְּמַתְנִי׳) מִשּׁוּם בִּיטּוּל תּוֹרָה. הִלְכָךְ: לְאַחַר אֲכִילָה דְּלֵיכָּא דְּרִישָׁה – קוֹרִין: **שׁוֹנִין בָּהֶן.** בְּגוֹן מִדְרָשׁ שה״ש וְקֹהֶלֶת: **שִׁטְרֵי הֶדְיוֹטוֹת.** כְּגוֹן שֶׁל חֶשְׁבּוֹנוֹת, אוֹ אִיגְּרוֹת הַשְּׁלוּחוֹת לְמֹצֵא חֵפֶץ: **גמ׳ עַד הֶחָזֶה.** מִתְחִיל מִרְגְלָיו הָאֲחֹרוֹנִים עַד הֶחָזֶה, שֶׁיּוּכַל לְהוֹצִיא אֵימוּרִים, שֶׁהֵקֶטֶר חֶלְבָּיו דּוֹחֶה שַׁבָּת, וְתוֹ לֹא מַפְשִׁיט מִידֵי עַד אוֹרְתָא, דְּצוֹרֶךְ הֶדְיוֹט הוּא: **לְמַעֲנֵהוּ.** לְכְבוֹדוֹ: **שֶׁלֹּא יַסְרִיחַ.** שֶׁהָעוֹר מְחַמֵּמוֹ וּמַסְרִיחוֹ, וְאֵין זֶה כְּבוֹדוֹ לִהְיוֹת פָּרַשׂ אוֹכְלֵי שׁוּלְחָנוֹ מְגוֹאָל: **אַפְתּוֹרֵי דְּדָהֲבָא.** שֶׁאֵינוֹ מוּטָל בְּבִזָּיוֹן, אֲבָל לְשָׁמָּא יַסְרִיחַ חַיִּישׁ רַב יוֹסֵף. וְרָבָא לָא חַיֵּישׁ עַד אוֹרְתָא: **יוֹמָא דְּאָסְתָּנָא.** רוּחַ צְפוֹנִית, שֶׁהִיא בֵּינוֹנִית, לֹא חַמָּה וְלֹא צִנָּה, כְּדְאָמְרִינַן בְּיֵבְמוֹת בְּפֶרֶק ״הֶעֱרֵל״ (דף עב.). וְאֵיזוֹ רוּחַ הַמַּסְרַחַת – רוּחַ מִזְרָחִית בְּשָׁעַת הַחוֹם, כִּדְאָמְרִינַן בְּגִיטִּין (דף לא:): אֲפִילּוּ שְׁכֵבַת זֶרַע שֶׁבְּמֵעֵי אִשָּׁה מַסְרַחַת בּוֹ, דִּכְתִיב (הושע יג) ״יָבֹא קָדִים רוּחַ ה׳ מִמִּדְבָּר עוֹלֶה״ וגו׳. יֵשׁ מְפָרְשִׁין יוֹמָא דְּאָסְתָּנָא – רוּחַ דְּרוֹמִית, שֶׁהִיא צוֹנֶנֶת. אֵמֶת שֶׁרוּחַ דְּרוֹמִית צוֹנֶנֶת, אֲבָל אִסְתָּנָא עַל כָּרְחֵיךְ צְפוֹנִית הִיא, וְנוֹחָהּ כְּדַאֲמַר בְּעַלְמָא (עירובין ד׳ סה.): צְרִיכָא שְׁמַעְתָּא צִילּוּתָא כְּיוֹמָא דְּאִסְתָּנָא. וְרוּחַ דְּרוֹמִית הִיא בְּלִשּׁוֹן אֲרַמִּי ״יוֹמָא דְּשׁוּתָּא״: **קוֹדֶם הַפְשָׁטַת הָעוֹר.** עַד הֶחָזֶה: **מ״ט.** עוֹר לְאֵימוּרִין מַאי קָא עָבִיד: **מִשּׁוּם נִימִין.** שֶׁל צֶמֶר, הַנִּדְבָּקִין בְּאֵימוּרִין: **חַבְרַיָּיא.** בְּנֵי מַחֲלוֹקְתּוֹ: **אִם מַצִּילִין.** בְּשַׁבָּת: **תִּיק עִם הַסֵּפֶר.** וְאע״פ שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכוֹ מָעוֹת, וּמִשּׁוּם בִּכּוּד הַסֵּפֶר שֶׁהוּא צוֹרֵךְ גְּבוֹהַּ עָבְדִינַן בַּהֲדֵי הַצְּלַת מָעוֹת שֶׁהֵן צוֹרֵךְ הֶדְיוֹט: **לֹא נַפְשִׁיט אֶת הַפֶּסַח.** בְּתַמְיָה. מִשּׁוּם צוֹרֵךְ גְּבוֹהַּ לָא שְׁרֵי צוֹרֵךְ הֶדְיוֹט בַּהֲדִיהּ: **הָתָם.** תִּיק וּמָעוֹת דְּקָמְיִירֵי רְאָיָה מִינַּיהּ – טַלְטוּל בְּעַלְמָא הוּא: **הָכָא.** גַּבֵּי פְּלוּגְתַּיְיהוּ דְּפֶסַח, דְּאַיְירֵי בְּהּ הַשְׁתָּא – מְלָאכָה גְּמוּרָה, דְּהַפְשָׁטָה מְאֻבוֹת מְלָאכוֹת הִיא: **בְּתַרְתֵּי פְּלִיגִי.** גַּבֵּי פֶּסַח פְּלִיגִי בְּטַלְטוּלוֹ, דְּאָסַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְטַלְטֵל [וְהַפֶּסַח] אַחַר שֶׁהוֹצִיא אֵימוּרָיו אֲפִי׳ מֵחַמָּה לְצֵל, מִשּׁוּם עוֹר, דְּלָאו בַּר טַלְטוּל הוּא(א). וְלָא דָּמֵי לְשַׁלְחִין, דְּאָמַרַן בִּ״בָּמָה טוֹמְנִין״ (לעיל מט.) שְׁמְטַלְטְלִין אוֹתָן. דְּהָתָם עוֹר בְּהַמָּה גַּסָּה, דְּחֵזִי לְמִישְׁטְחֵיהּ וּלְמִיזְבָּא עֲלֵיהּ: **וְהָכִי קָאָמְרִי לֵיהּ.** תְּשׁוּבָה לְעִנְיַן טַלְטוּל: **לֹא נְטַלְטֵל עוֹר אַגַּב בָּשָׂר.** דְּהָוֵי נַמִי כְּבוּד שָׁמַיִם, דְּבָשָׂר דּוּמְיָא דְּסֵפֶר, וּמוּתָּר לְטַלְטְלוֹ מֵחַמָּה לְצֵל, וְאַגַּב בָּשָׂר יִטַּלְטְלוּ עוֹר הַמְּחוּבָּר בּוֹ:

מ

דַּהֲוָה שָׁקִיל שְׁמָא דִּלְאָ מְקַבֵּל שׁוֹחֲדָא – שהיה מוציא על עצמו שם שאינו מקבל שוחד מבעלי דינים הבאים לדון לפניו, והיה מקבל שוחד בסתר, בָּעוּ לְאַחוֹבֵי בֵּיהּ – רבן גמליאל ואחותו אימא שלום רצו ללעוג לו, אַעַיְילָא לֵיהּ שָׁרָגָא דַּדַּהֲבָא – הכניסה לו אימא שלום מנורה מזהב לשוחד, וְאָזוֹל לְקַמֵּיהּ – והלכו רבן גמליאל ואחותו לדון לפניו, אָמְרָה לֵיהּ אימא שלום לפילוסופא, בָּעְיָנָא דְּנֵיפַּלְגֵי לִי בְּנִכְסֵי דְּבֵי נָשִׁי – אני רוצה שרבן גמליאל יחלוק עמי בנכסי אבינו שנפטר, אָמַר לְהוּ הפילוסופא, פְּלוּגוּ – חלקו בנכסים, אָמַר לֵיהּ רבן גמליאל לפילוסופא, כְּתִיב לָן בְּמִקּוֹם בָּרָא בְּרַתָּא לָא תֵּירוּת – כתוב לנו בתורה, במקום שיש בן אין הבת יורשת, אָמַר לֵיהּ הפילוסופא, מִן יוֹמָא דִּגְלִיתוּן מֵאַרְעֲכוֹן אִיתְנַטְלִית אוֹרַיְיתָא דְּמֹשֶׁה וְאִיתְיְהִיבַת סָפְרָא אַחֲרִיתִי – מיום שגליתם מארצכם נלקח מכם תורת משה וניתן לכם ספר אחר, וּכְתִיב בֵּיהּ בָּרָא וּבְרַתָּא כַּחֲדָא יֵרְתוּן – וכתוב בספר זה, בן ובת יירשו יחד. לְמָחָר, הַדַּר עַיֵּיל לֵיהּ אִיהוּ חֲמָרָא לוּבָא – הכניס לו רבן גמליאל כשוחד חמור הבא מארץ לוב [שהוא חמור טוב ומשובח], ובאו שוב לדון לפניו, אָמַר לְהוּ, שְׁפִילִית לְסֵיפֵיהּ דְּסִפְרָא – עיינתי בסוף הספר ההוא, וּכְתִיב בֵּיהּ – וכתוב בו, אָנָא לָא לְמִיפְחַת מִן אוֹרַיְיתָא דְּמֹשֶׁה אֲתֵיתִי – אני לא באתי לפחות מתורת משה, [וְלָא] לְאוֹסְפֵי עַל אוֹרַיְיתָא דְּמֹשֶׁה אֲתֵיתִי – ולא להוסיף על תורת משה באתי, וּכְתִיב בֵּיהּ בְּמִקּוֹם בָּרָא בְּרַתָּא לָא תֵּירוּת – וכתוב בו שבמקום שיש בן אין הבת יורשת, אָמְרָה לֵיהּ אימא שלום, נְהוֹר נְהוֹרֵיךְ כִּשְׁרָגָא – תאיר אורך כנר, ורמזה לו שנתנה לו מנורה בשוחד, אָמַר לָהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אֲתָא חֲמָרָא וּבְטַשׁ לִשְׁרָגָא – בא החמור שאני הבאתי ודחף את הנר לארץ, כלומר, אני ניצחתי בשוחד שהיה שוה יותר, ועשו כן כדי שישמעו המתאספים שם נבלותו.

שנינו במשנה: וּמִפְּנֵי מָה אֵין קוֹרִין כו' בהם, מפני ביטול בית המדרש.

הגמרא מביאה מחלוקת מתי אין קורין בכתובים: אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ – לא נשנה דין זה שאין קורין בכתובים, אֶלָּא בִּזְמַן הדרשה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, דהיינו קודם האכילה, אֲבָל שֶׁלֹּא בִּזְמַן בֵּית הַמִּדְרָשׁ – לאחר האכילה, שאז לא היו דורשים משום שכרות, קוֹרִין בכתובים, שאין בקריאתן משום ביטול בית המדרש. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בִּזְמַן בֵּית הַמִּדְרָשׁ אֵין קוֹרִין.

הגמרא מקשה על שמואל: אִינִי – האם כך סובר שמואל, שאף שלא בזמן בית המדרש אין קורין, וְהָא נָהֲרְדְּעָא אַתְרֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל הָוָה – והרי נהרדעא היא מקום מגוריו של שמואל, ובודאי שבמקומו נהגו כמותו, וּבְנָהֲרְדְּעָא פָּסְקֵי סִידְרָא בִּכְתוּבִים בְּמִנְחָתָא דְּשַׁבְּתָא – ובנהרדעא היו קורים פרשה בכתובים במנחה בשבת, ומוכח שדעת שמואל שמותר לקרוא בכתובים שלא בזמן בית המדרש.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר – אלא מה שנאמר במחלוקת רב ושמואל, על כרחך שכך נאמר, אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ – לא נשנה דין זה שאין קורין בכתובים, אֶלָּא בְּמָקוֹם בֵּית הַמִּדְרָשׁ דהיינו במקום שהחכם דורש בו, אֲבָל שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם בֵּית הַמִּדְרָשׁ קוֹרִין, אפילו בזמן שדורשים בבית המדרש. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, בֵּין בְּמָקוֹם בֵּית הַמִּדְרָשׁ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם בֵּית הַמִּדְרָשׁ, אם זה בִּזְמַן הדרשה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ אֵין קוֹרִין, לפי שהקריאה בכתובים מבטלתו מללכת אצל הדורש, אבל שֶׁלֹּא בִּזְמַן בֵּית הַמִּדְרָשׁ קוֹרִין, אף בבית המדרש, שאינו מבטלו. וְאִזְדָּא שְׁמוּאֵל לְטַעְמֵיהּ – ודבר זה ששמואל אמר, לשיטתו אמרו, דְּבִנְהֲרְדְּעָא פָּסְקֵי סִידְרָא דִּכְתוּבִים בְּמִנְחָתָא דְּשַׁבְּתָא – שכן בנהרדעא היו קורים פרשה בכתובים במנחה בשבת, כיון שזה לא בזמן בית המדרש.

הגמרא מתרצת תירוץ אחר על הסתירה בדעת שמואל: רַב אַשֵּׁי אָמַר, לְעוֹלָם כְּדַאֲמָרַן מֵעִיקָּרָא – כפי שאמרנו בתחילה בדברי שמואל, שאין קורין בכתובים אפילו שלא בזמן בית המדרש, ואין צורך לשנות את דבריו, וּשְׁמוּאֵל אמר את דבריו כְּרַבִּי נְחֶמְיָה, דְּתַנְיָא בברייתא (תוספתא פי"ד ה"א), אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ כְּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ [–כתובים] אֵין קוֹרִין בָּהֶן, אֲבָל שׁוֹנִין בָּהֶן – מותר לשנות במדרשים שעל הכתובים, וְדוֹרְשִׁין בָּהֶן, ואם באמצע הדרשה נִצְרָךְ לְפָסוּק לראות מה כתוב בו, מֵבִיא וְרוֹאֶה בּוֹ. אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ חכמים, כְּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ אֵין קוֹרִין בָּהֶן, כְּדֵי שֶׁיֹּאמְרוּ אנשים, כְּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ אֵין קוֹרִין, וְכָל שֶׁכֵּן שאין קורין בְּשִׁטְרֵי חֲלִיצָה וְשִׁטְרֵי כגון, חשבונות, או איגרות שאדם שולח לחבירו. ולפי רבי נחמיה, הסובר שהטעם שאסרו לקרוא בכתובים הוא משום שטרי הדיוטות, אסור לקרוא בהם אף שלא בזמן בית המדרש, ומה שאמר שמואל, שאפילו שלא בזמן בית המדרש אין קורין בהן, הוא לשיטת רבי נחמיה, אבל שמואל עצמו מודה לרב הנוקט כחכמים הסוברים שהטעם שאסרו לקרוא בכתובים הוא משום ביטול בית המדרש, ושלא בזמן בית המדרש מותר לקרוא בכתובים, שאין בו ביטול בית המדרש, ולכך הנהיג שמואל בנהרדעא שיקראו בכתובים במנחה בשבת.

משנה

מַצִּילִין מן הדליקה בשבת תִּיק של הַסֵּפֶר תורה עִם הַסֵּפֶר תורה, וְתִיק הַתְּפִילִּין עִם הַתְּפִילִּין, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכָן [–בתוך התיקים] מָעוֹת, ולא הצריכוהו לנער את המעות מהתיק. וּלְהֵיכָן מַצִּילִין אוֹתָן ואת כל כתבי הקודש, לְמָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפוּלָּשׁ. בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, מצילין אַף לַמְפוּלָּשׁ.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו בה תנאים, כשחל ערב פסח להיות בשבת, ושוחטים בו ביום קרבן פסח, האם מותר להפשיט את כל עורו של הפסח או רק את החלק שנצרך כדי להוציא את החלבים, ומביאה הגמרא ראיה ממשנתנו כאחד התנאים: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, אַרְבָּעָה עָשָׂר בניסן, דהיינו ערב פסח שָׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, מַפְשִׁיטִין אֶת עורו של הַפֶּסַח מהרגלים עַד הֶחָזֶה, כדי שיוכלו להוציא את חלביו ולהקטירם, שהקטרת חלבי הפסח דוחה את השבת, אבל לא יפשיטו יותר בשבת משום שאין בזה צורך גבוה אלא צורך הדיוט, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מַפְשִׁיטִין אֶת כּוּלּוֹ.

הגמרא מבררת מהו טעמם של חכמים שמתירים להפשיט את כולו בשבת. שואלת הגמרא: בְּשִׁלְמָא – מובן הדבר לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה, שמותר להפשיט רק עד החזה, דְּהָא אִיתְּעֲבִיד לֵיהּ – משום שבהפשטה עד החזה אפשר להוציא את החלבים להקטירם, וכבר נעשה כדי הצורך לִגְבוֹהַּ, אֶלָּא לְרַבָּנָן מַאי טַעְמָא – מה הטעם שמותר להפשיט את כולו, הרי אין בכך צורך גבוה. משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר קְרָא (משלי טז ד) 'כֹּל פָּעַל ה' לְמַעֲנֵהוּ' – הכל עשה ה' לכבודו, וכבוד ה' הוא שיפשיט את כולו. וְהָכָא מַאי לְמַעֲנֵהוּ אִיכָּא – ובאן מהו כבודו שיפשיט את כולו. רַב יוֹסֵף אָמַר, שֶׁלֹּא יַסְרִיחַ הבשר אם לא יפשיט את העור, שהעור מחממו ומסריחו, ואין זה כבוד שמים שיסריח הבשר. רָבָא אָמַר, טעמם של חכמים שמפשיטים את כולו, שֶׁלֹּא יִהוּ קָדְשֵׁי שָׁמַיִם מוּטָלִין בבזיון כִּנְבֵלָה.

שואלת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מהו ההבדל בין רב יוסף לרבא. משיבה הגמרא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – יש הבדל ביניהם, באופן דְּמַנַּח אַפְתּוֹרָא דְּדַהֲבָא – שקרבן הפסח מונח על שולחן של זהב שאינו מוטל בבזיון, לרבא אסור להפשיט את כולו, ולרב יוסף מפשיטים את כולו שלא יסריח. אִי נָמֵי – אופן נוסף שיש הבדל ביניהם, יוֹמָא דְּאַסְתָּנָא – יום שנושבת בו רוח צפונית שהיא רוח נוחה, אינה חמה ואינה צוננת, ואין חשש שהבשר יסריח, ולכך לרב יוסף אסור להפשיט את כולו, ולרבא מפשיטים את כולו היות ומוטל בבזיון.

המשך בעמוד קלו

דוחה הגמרא: **מִי דָּמֵי** – וכי יש לדמות זה לזה, **הָתָם** – שם במשנתנו, תיק הספר **נַעֲשָׂה בְּסִים לְדָבָר הַמּוּתָּר** לטלטלו בלא דליקה, שהרי הספר אין בו איסור טלטול כלל, לכך התירו אגב הספר להציל גם את התיק, אבל **הָכָא** – כאן לגבי טלטול הפסח, העור **נַעֲשָׂה בְּסִים לְדָבָר הָאָסוּר** לטלטלו, דהיינו לבשר שאסור לטלטלו מצד עצמו, משום שאינו ראוי לאכילה בשבת, שהפסח אינו נאכל אלא בלילה ובשהוא צלי, לכך אף אם סתם עור היה מותר בטלטול, אבל עורו של הפסח אסור לטלטלו היות והוא בסיס לבשר, וכל שכן שאין לטלטל את העור משום שאף העור הוא מוקצה מצד עצמו.

הגמרא מנסה לבאר את הראיה של חכמים ממשנתנו באופן אחר: **אֶלָּא הָכִי קָאָמְרִי לֵיהּ** – כך אמרו לו חכמים לרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, **אִם מַצִּילִין תִּיק שֶׁל סֵפֶר עִם הַסֵּפֶר וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכוֹ מָעוֹת,** אף שהתיק הוא בסיס גם למעות שהם דבר האסור בטלטול, **לֹא נִטַּלְטֵל עוֹר אַגַּב בָּשָׂר** מפני כבוד שמים של הבשר, ואף שהבשר הוא דבר האסור בטלטול מצד עצמו. דוחה הגמרא: **מִי דָּמֵי** – וכי יש לדמות זה לזה, **הָתָם** – שם במשנתנו, תיק הספר **נַעֲשָׂה בְּסִים לְדָבָר הָאָסוּר,** דהיינו למעות, **וּלְדָבָר הַמּוּתָּר,** דהיינו לספר, **הָכָא** – כאן לגבי טלטול הפסח, העור **כּוּלּוֹ נַעֲשָׂה בְּסִים לְדָבָר הָאָסוּר** בלבד, שהרי אף הבשר אסור בטלטול, לכך אף אם היה העור מותר בטלטול, כאן אסור לטלטלו היות והוא בסיס לבשר, וכל שכן שאין לטלטל את העור משום שאף העור אסור בטלטול.

הגמרא מנסה לבאר את הראיה של חכמים ממשנתנו באופן אחר: **אֶלָּא הָכִי קָאָמְרִי לֵיהּ** – כך אמרו לו חכמים, **אִם מְבִיאִין תִּיק שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכוֹ מָעוֹת מֵעֲלְמָא** – אם מותר להביא ממקום אחר בבית תיק ובתוכו מעות בלא שיש בו ספר, כדי **לְהַצִּיל בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה,** ואין צריך להשליך המעות, אף שהתיק עם המעות הוא בסיס לדבר האסור בלבד, **לֹא נִטַּלְטֵל עוֹר אַגַּב בָּשָׂר,** אף שהוא בסיס לדבר האסור בלבד.

שואלת הגמרא: **וְהֵיכָא גּוּפָהּ מְנָלַן** – מנין לנו דין זה עצמו, שמותר להביא תיק עם מעות ממקום אחר כדי להציל בו את הספר תורה, **אִילֵימָא** – אם נאמר **דִּמְהֵיכָא דְּאִית בֵּיהּ לֹא שָׁדֵי לְהוּ** – מכך שכאשר יש בתיק מעות עם הספר, הרי הוא מצילם יחד ואינו צריך להשליך את המעות, כפי שמבואר במשנתנו לעיל (קטז:), **אִיתְּוֵי נָמֵי מַיְיתֵינַן** – אפשר גם להביא תיק ובתוכו מעות כדי להניח בו ספר להצילו. **מִי דָּמֵי,** וכי יש לדמות זה לזה כשהספר מונח בתוך התיק עם המעות, להבאת תיק עם מעות בלבד כדי להניח בו את הספר, **הָתָם** – שם במקרה שהספר והמעות בתוך התיק אינו צריך להשליך את המעות, שמא **אַדְּהָכֵי וְהָכֵי** – בעוד שישליך את המעות **נָפְלָה** דְּלֵיקָה על הספר, **הָכָא** – כאן במקרה שמביא ממקום אחר תיק ובתוכו מעות, **אַדְּהָכֵי וְהָכֵי לִישְׁדִינַן** – בעוד שהוא מביא את התיק להכניס בו את הספר ישליך את המעות דרך ביאתו.

הגמרא חוזרת לבאר את הראיה ממשנתנו כפי שביארנו לעיל (קטז:) לענין הפשטה, ומתרצת את הקושיא שהקשינו איך מוכיחים חכמים מטלטול שהוא איסור דרבנן על הפשטה שהוא איסור דאורייתא: **אֶלָּא אָמַר מַר בַּר רַב אַשִׁי, לְעוֹלָם כִּדְאָמְרִינַן מֵעִיקָּרָא** – כפי שביארנו בתחילה, שחכמים ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה חולקים רק לענין הפשטה, וחכמים מביאים ראיה ממשנתנו, שאם מצילים תיק הספר עם הספר ואף על פי שיש בתוכו מעות, כיון שהתירו צורך הדיוט של הצלת המעות אגב צורך גבוה, אף כאן בהפשטה, כיון שיש צורך גבוה להפשיט את העור עד החזה לצורך הקטרת האימורים, שיהיה מותר אגב צורך גבוה להפשיט את כל העור, **וּרְבָא קַשְׁיָא לֵיהּ** – ועל הקושיא שהקשית לעיל (קטז:), איך חכמים רוצים להוכיח לרבי ישמעאל ממשנתנו להתיר את הפשטת הפסח, הרי **הָכָא** – כאן במשנתנו לגבי הצלת תיק עם מעות, האיסור הוא **טַלְטוּל** שהוא אסור רק מדרבנן, ולכך אגב צורך גבוה התירו אף צורך הדיוט, **וְהָכָא** – כאן לגבי מחלוקתם בהפשטת הפסח בשבת, הנידון הוא לגבי הפשטה שהיא **מְלָאכָה** האסורה מן התורה, ואם כן איך הוכיחו לו להתיר הפשטה שהיא מלאכה מן התורה, יש ליישב, שמדובר **כְּגוֹן דְּלֹא קָבְעִי לֵיהּ לָעוֹר** – שאינו צריך את העור שמפשיט, ואינו מתכוין להפשיט לצורך העור, ולכך אין בו איסור מן התורה, וחכמים הוכיחו מהמשנה, כשם שמותר להציל תיק עם הספר אף שיש בו מעות, משום שהתירו צורך הדיוט אגב צורך גבוה באיסור דרבנן, נתיר גם להפשיט את כל העור כשאינו צריך את העור שהוא איסור דרבנן.

מקשה הגמרא: **וְהָא אַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ** [–אמרו שניהם], אף שרבי שמעון סובר שדבר שאין מתכוין מותר, **מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּפִסְיק רֵישֵׁיהּ וְלֹא יָמוּת** – באומר אחתוך את ראש הבהמה ואיני מתכוין שתמות, שהוא חייב, היות וודאי שתמות, כך גם כאן אף שאינו מתכוין להפשיט את הבהמה לצורך העור, מכל מקום הוא מפשיטה ואסור. מתרצת הגמרא: חכמים הוכיחו מהמשנה, שיהיה מותר להפשיט את כולו באופן **דְּשָׁקֵיל לֵיהּ בְּבַרְזֵי** – שמפשיט את העור מהחזה ואילך בחתיכות קטנות שאין דרך הפשטה בכך, שאין זו מלאכה מן התורה אלא איסור דרבנן, ואם מצילים תיק עם מעות אגב הספר שהתירו צורך הדיוט אגב צורך גבוה באיסור דרבנן, שיהיה מותר להפשיט את כולו בברזי שהוא איסור דרבנן.

שנינו במשנה: **וּלְהֵיכָן מַצִּילִין אוֹתָן וכו'** למבוי שאינו מפולש, בן בתירא אומר אף למפולש.

הגמרא מבארת מהו מבוי המפולש ומהו מבוי שאינו מפולש. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** [–מהו] מבוי **מְפוּלָּשׁ** שבן בתירא מתיר להציל לתוכו את כתבי הקודש, **וְהֵיכִי דָּמֵי** מבוי **שֶׁאֵינוֹ מְפוּלָּשׁ,** שלפי חכמים רק לתוכם מותר להציל את כתבי הקודש. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא,** כאשר יש **שָׁלֹשׁ מְחִיצוֹת** שלימות במבוי, **וּשְׁנֵי לְחָיִין** – ושני עמודים נעוצים משני צידי הפתח בצד הרביעי שאין לו מחיצה, **זֶהוּ מָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפוּלָּשׁ** – שאינו פתוח לרשות הרבים, ובאשר יש **שָׁלֹשׁ מְחִיצוֹת** שלימות **וְלֶחִי אֶחָד** – וקנה אחד נוער בפתח שאין לו מחיצה, **זֶהוּ מָבוֹי הַמְפוּלָּשׁ, וְתַרְוַיְיהוּ** – ושניהם, דהיינו רבנן ובן בתירא, **אֲלִיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – סוברים כדעת רבי אליעזר **דְּתָנַן** (עירובין פ"א מ"ב), **הֶכְשֵׁר מָבוֹי** – הכנתו והזמנתו של מבוי עם שלש מחיצות שיהיה מותר לטלטל בתוכו, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים,** צריך להוסיף בפתח שאין לו מחיצה **לֶחִי וְקוֹרָה** – גם לחי וגם קורה. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים,** מספיק להוסיף **אוֹ לֶחִי אוֹ קוֹרָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** צריך **שְׁנֵי לְחָיִים.** וסוברים חכמים ובן בתירא כדעת רבי אליעזר שאין מבוי ניתר בלחי אחד אלא בשני לחיים, ובהצלת כתבי הקודש סובר בן בתירא שמספיק לחי אחד, ולדעת חכמים צריך שני לחיים כהלכתו.

רבה מקשה שתי קושיות על רב חסדא: **אָמַר לֵיהּ רַבָּה, שָׁלֹשׁ מְחִיצוֹת וְלֶחִי אֶחָד מְפוּלָּשׁ קָרֵית לֵיהּ** – האם אפשר לומר על מבוי עם שלש מחיצות ולחי אחד שהוא מבוי המפולש הפתוח לרשות הרבים, ואמנם סובר רבי אליעזר שצריך שני לחיים ואין המבוי ניתר בלחי אחד, מכל מקום אינו נקרא מבוי המפולש שהרי יש לו לחי בפתחו. **וְעוֹד** קושיא, **לְרַבָּנָן** שמצילים את כתבי הקודש רק למבוי שמתוקן כראוי, **נַצִּיל לְתוֹכוֹ** גם **אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין,** ולא רק את כתבי הקודש, ומדוע מבואר במשנה להלן (קכ.) שאוכלים ומשקים מצילים רק לחצר, ומשמע שלמבוי אין מצילים אותם.

רבה מפרש פירוש אחר מהו מפולש ואינו מפולש: **אֶלָּא אָמַר רַבָּה,** אם יש **שְׁתֵּי מְחִיצוֹת** משני צידי המבוי, **וּשְׁנֵי לְחָיִין,** לחי לכל פתח ופתח, **זֶהוּ מָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפוּלָּשׁ,** ואם יש **שְׁתֵּי מְחִיצוֹת וְלֶחִי אֶחָד זֶהוּ מָבוֹי הַמְפוּלָּשׁ, וְתַרְוַיְיהוּ** [–רבנן ובן בתירא] **אֲלִיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי אוֹמֵר רַבִּי יְהוּדָה, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי בָתִּים בִּשְׁנֵי צִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים,** זו כנגד זו, **עוֹשֶׂה לֶחִי מִיכָּן וְלֶחִי מִיכָּן,** לחי לכל פתח ופתח, לסתום את שני הפתחים לרשות הרבים, **אוֹ קוֹרָה מִיכָּן וְקוֹרָה מִיכָּן, וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן** [–ומטלטל] **בְּאֶמְצַע. אָמְרוּ לוֹ**

המשך בעמוד קמב

רש"י

מי דָּמַי. תֵּיקִ הַסַּפָּר נַעֲשָׂה בָּסִיס לְדָבָר הַמּוּתָּר לְטַלְטְלוֹ בְּלֹא שׁוּם דְּלֵיקָה, דְּסַפָּר בַּר טַלְטוּל הוּא. וּלְדָבָר הָאָסוּר, כְּגוֹן מָעוֹת. הָכָא. הַאי עוֹר נַעֲשָׂה בָּסִיס לְדָבָר שֶׁבְּתוֹלוֹ אָסוּר בְּטַלְטוּל, שֶׁהַבָּשָׂר אָסוּר לְטַלְטְלוֹ, דְּלָא חָזֵי לַאֲבִילָה עַד אוֹרְתָּא. דְּפֻסַּח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַּלַּיְלָה, וְצָלִי. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל לַיִת לֵיהּ בְּבוֹדֵּ שָׁמַיִם בְּנֶאֱכָל לְהַדְיוֹט. וְאֲפִילּוּ חֲוֵי עוֹר תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו – מִיתְּסַר מִשּׁוּם דְּחָוֵי בְּסִיס לְאִיסּוּר, וְכ"ש דְּהָוֵא גּוּפֵיהּ לְאו בַּר טַלְטוּל הוּא: אִם מְבִיאִין תִּיק שֶׁבְּתוֹכוֹ מָעוֹת. דְּחָוֵי בְּסִיס לְדָבָר שֶׁבְּתוֹכוֹ אָסוּר, וּמַנִּיחַ בּוֹ סֵפֶר לְהַצִּילוֹ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַשְׁלִיךְ הַמָּעוֹת, כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל – לֹא נִטַּלְטֵל עוֹר אֹגֶב הַבָּשָׂר: אִי נִיכָּא דְּמַדְּהֵיכָא דְּאִית בֵּיהּ. מָעוֹת עִם הַסֵּפֶר לָא שְׁדֵי לְהוּ, לָא מַצְרִיךְ לֵיהּ תְּנָא דִּידַן לְמִשְׁדִּינְהוּ, כְּדְקָתָנֵי "וְאַע"פ שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכוֹ מָעוֹת": אִיתְּוֵי נַמֵּי מַיְיתִינַן. מֵעָלְמָא, מֵאַחַת זְוִית הַבַּיִת תִּיק וּבְתוֹכוֹ מָעוֹת, לְהַנִּיחַ בְּתוֹכוֹ סֵפֶר וּלְהַצִּיל: מִי דָּמַי. הֵיכָא דְּהַסֵּפֶר מוּנָּח עִם הַמָּעוֹת, לְהֵיכָא דְּהוּא בָּא עַכְשָׁיו לְהָבִיאוֹ עִם הַמָּעוֹת וְלֹתֶת בּוֹ סֵפֶר: הָתָם. בְּסֵפֶר וּמָעוֹת בְּתוֹכוֹ – לְהֵיכָא לָא מַצְרִכִינַן לֵיהּ לְמִישְׁדִּינְהוּ: דַּיְילָא אַדַּהֲכִי וְהָכִי נָפְלָה דְּלֵיקָה. עַל הַסֵּפֶר: הָכָא. אַדְּמַיְיתֵי לֵיהּ – נִישְׁדִּינְהוּ דֶּרֶךְ בִּיאָתוֹ: כִּדְאָמְרִינַן מַעֲקֶרֶת. דְּלָא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּהַפְשָׁטָה, וּמַיְיתִי רַבָּנַן רְאָיָה מִתִּיק הַסֵּפֶר דְּמַתְנִיתִין דְּמַצִּילִין מָעוֹת אֹגֶב סֵפֶר, צְרִכֵי חֲדִיוּט אֹגֶב צְרִכֵי גְּבוֹהָּ, הוֹאִיל וְלֵיכָּא שְׁהוּת לְמִשְׁדִּינְהוּ. וְה"נ: אֹגֶב צְרִכֵי גְּבוֹהָּ דְּ"כֹל פֹּעַל ה' לַמַּעֲנֵהוּ" – יַפְשִׁיט: וּרְכַשְׁיָא לָךְ כו'. דְּלָא בָּעֵי לֵיהּ לְעוֹר. אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ לְעוֹר, וְאֵינוֹ מִתְכַּוֵּין לְהַפְשִׁיט מִשּׁוּם עוֹר, וְלָא דָּמֵי לְהַפְשֵׁט אֵילִים וְתָחָשִׁים דְּמִשְׁכָּן: וְהָא ר"ש מוֹדֶה בְּפִסִּים רֵישָׁה וְלָא יָמוּת. וְהָכָא, אע"ג דְּלָא מִיכַּוֵּין – מִיפְּשִׁיט הוּא: דְּשָׁקֵיל לֵיהּ בְּבַרְזִי. בְּחָתִיכוֹת דְּקוֹת. מַפְשִׁיט וְחוֹתֵךְ, דְּאֵין דֶּרֶךְ הַפְשָׁטָה בָּכָךְ, וְלָאו מִלְאכָה הוּא אֶלָּא שְׁבוּתּ: שְׁנֵי לְחָיַיִם. לְפַתֵּח שֶׁאֵין לוֹ מְחִיצָה: וְהוּ מְבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפוּלָּשׁ. כְּלוֹמַר: מְבוֹי הַנִּיתָּר בְּכָל הִלְכוֹתָיו, בֵּין בְּעֵירוּב בֵּין בְּשִׁאָר דְּבָרִים, וְכָל הֵיתֵּר שֶׁאָר מְבוֹאוֹת יֵשׁ לוֹ, כְּגוֹן שִׁיתּוּפֵי מְבוֹאוֹת: וְתַרְוַיְיהוּ. רַבָּנַן וּבֶן בְּתֵירָא סְבִירָא לְהוּ כְּר"א דְּאָמַר: אֵין מְבוֹי, וַאֲפִילּוּ סָתוּם, נִיתָּר בְּלֹחִי א'. וְאַשְׁמְעִינַן בֶּן בְּתֵירָא דְּבַהֲצָלַת כְּתֵבֵי הַקֹּדֶשׁ לָא בָּעִינַן לְחָיַיִם כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מְפוּלָּשׁ קָרֵית לֵיהּ. נְהִי נַמִּי דְּבָעֵי ר' אֱלִיעֶזֶר לְחָיַיִם, מִידֵּי מְפוּלָּשׁ לָא מִיקְרֵי: וְעוֹד לְרַבָּנַן. דְּאָמְרִי לְשָׁאֵינוֹ מְפוּלָּשׁ, וְקָאָמְרַתְּ דְּהֵיכִינוּ מְבוֹי הַנִּיתָּר בְּכָל הִלְכוֹתָיו: נָצִיל לְתוֹכָן אַף אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין. כְּמוֹ לְחָצֵר הַמְעוֹרֶבֶת, וְאַמַּאי פְּלִיגִינְהוּ מַהֲדָדֵי? דְּגַבֵּי סֵפֶר קָתָנֵי "לְמְבוֹי מְפוּלָּשׁ", וְגַבֵּי אוֹכְלִין קָתָנֵי לְהֵיכִן מַצִּילִין אוֹתָן – לְחָצֵר הַמְעוֹרֶבֶת, דְּמַשְׁמַע. אֲבָל לְמְבוֹי – לֹא: שְׁתֵּי מְחִיצוֹת. מִכָּאן וּמִכָּאן: שְׁנֵי לְחָיַיִם. לְחִי לְכָל פֶּתַח וּפֶתַח: אֱלִיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה. דְּאָמַר בִּשְׁתֵּי מְחִיצוֹת סְגִי וּשְׁנֵי לְחָיַיִם. וְאָתָא בֶּן בְּתֵירָא לְמֵימַר, דְּלְגַבֵּי סֵפֶר מוֹדָה ר' יְהוּדָה דְּסַגִּי בְּחַד, דְּג' מְחִיצוֹת הָוֵי: לְרִידָךְ נַמֵּי. אֵיכָא לְמִיפְרַךְ כְּאִתְקַפְתָּא דְּלִעֵיל: לְרַבָּנַן. דְּאָמְרִי לְשָׁאֵינוֹ מְפוּלָּשׁ, וּמִפָּרֵשׁ לֵיהּ לְשָׁאֵינוֹ חָסֵר כְּלוּם כְּר' יְהוּדָה, דְּלָא בָּעֵי אֶלָּא שְׁתֵּי מְחִיצוֹת וּשְׁנֵי לְחָיַיִם – אִי הָכִי לְרַבָּנַן יָצִיל לְתוֹכוֹ אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין, כְּמוֹ לְחָצֵר הַמְעוֹרֶבֶת:

אלא

מִי דָּמַי?! הָתָם – נַעֲשָׂה בָּסִיס לְדָבָר הַמּוּתָּר, הָכָא – נַעֲשָׂה בָּסִיס לְדָבָר הָאָסוּר. אֶלָּא, הָכִי קָאָמְרִי לֵיהּ: אִם מַצִּילִין תִּיק שֶׁל סֵפֶר עִם הַסֵּפֶר, וְאע"פ שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכוֹ מָעוֹת, לֹא נִטַּלְטֵל עוֹר אֹגֶב בָּשָׂר? מִי דָּמַי?! הָתָם – נַעֲשָׂה בָּסִיס לְדָבָר הָאָסוּר וּלְדָבָר הַמּוּתָּר, הָכָא – כּוּלּוֹ נַעֲשָׂה בָּסִיס לְדָבָר הָאָסוּר! אֶלָּא, הָכִי קָאָמְרִי לֵיהּ: אִם מְבִיאִין תִּיק שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכוֹ מָעוֹת מֵעֶלְמָא לְהַצִּיל בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה, לֹא נִטַּלְטֵל עוֹר אֹגֶב בָּשָׂר?! וְהֵיא גּוּפָהּ מְנָלָן? אֵילֵימָא דְּמַדְּהֵיכָא דְּאִית בֵּיהּ לָא שְׁדֵי לְהוּ – אִיתְּוֵי נַמֵּי מַיְיתִינַן, מִי דָּמֵי?! הָתָם – אַדַּהֲכִי וְהָכִי נָפְלָה דְּלֵיקָה, הָכָא – אַדַּהֲכָא וְהָכִי לִישְׁדִּינַן! אֶלָּא אָמַר מָר בַּר רַב אַשִׁי: לְעוֹלָם כְּדַאֲמְרִינַן מֵעִיקָּרָא, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ "הָכָא טַלְטוּל וְהָכָא מְלָאכָה" – כְּגוֹן דְּלָא קָבְעֵי לֵיהּ לָעוֹר. וְהָא אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: מוֹדֶה ר"ש בְּפִסִּים רֵישֵׁיהּ וְלֹא יָמוּת! דְּשָׁקֵיל לֵיהּ בְּבַרְזִי. "וּלְהֵיכָן מַצִּילִין אוֹתָן וכו'". הֵיכִי דָּמֵי מְפוּלָּשׁ, הֵיכִי דָּמֵי שֶׁאֵינוֹ מְפוּלָּשׁ? אָמַר רַב חִסְדָּא: שָׁלֹשׁ מְחִיצוֹת וּשְׁנֵי לְחָיַיִן – וְהוּ מְבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפוּלָּשׁ, ג' מְחִיצוֹת וְלֹחִי אֶחָד – וְהוּ מְבוֹי הַמְפוּלָּשׁ. וְתַרְוַיְיהוּ אֲלִיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנָּן: הַכֶּשֵׁר מָבוֹי, ב"ש אוֹמְרִים: לְחִי וְקוֹרָה, וּב"ה אוֹמְרִים: אוֹ לְחִי אוֹ קוֹרָה, ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: שְׁנֵי לְחָיַיִם. א"ל רַבָּה: ג' מְחִיצוֹת וְלֹחִי אֶחָד מְפוּלָּשׁ קָרֵית לֵיהּ?! וְעוֹד, לְרַבָּנַן נַצִּיל לְתוֹכוֹ אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין! אֶלָּא אָמַר רַבָּה: שְׁתֵּי מְחִיצוֹת וּשְׁנֵי לְחָיַיִן – וְהוּ מְבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפוּלָּשׁ, שְׁתֵּי מְחִיצוֹת וְלֹחִי אֶחָד – וְהוּ מְבוֹי הַמְפוּלָּשׁ. וְתַרְוַיְיהוּ אֲלִיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא: יָתֵר עַל כֵּן אָמַר ר' יְהוּדָה: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי בָתִּים בִּשְׁנֵי צִדֵּי ר"ה עוֹשֶׂה לֶחִי מִיכָּן וְלֶחִי מִיכָּן, אוֹ קוֹרָה מִיכָּן וְקוֹרָה מִיכָּן – וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּאֻמָּצָּע. אָמְרוּ לוֹ: אֵין מְעָרְבִין רה"ר בְּכָךְ. א"ל אַבַּיֵי: לְדִידָךְ נַמִּי, לְרַבָּנַן נַצִּיל לְתוֹכוֹ אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין!

אלא

להפשיט בברזי. וא"ת: לפי זה ה"ל למיחשב התם דחיית הפשט! וי"ל: דבפלוגתא לא קא מיירי, דלר' ישמעאל לא דחי ליה הפשט כלל. ואע"ג דחשיב הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום, דפליגי בה ר"ע ור' אליעזר – לא חשיב לה פלוגתא, דר"א דשמותי הוא. ועוד: דמהדהיא פלוגתא ילפינן דהזאה אינה דוחה, להכי קתני לה:

שלש מחיצות ושני לחיים כו'. השתא האי דמפרש לה הכי, ומוקי תרוייהו אליבא דר"א, ולא בעי למימר שלש מחיצות ולחי א' – אינו מפולש, ובלא לחי – זהו מפולש, והוה מפרש אליבא דהלכתא – היינו משום דסבר דבלא לחי כלל לא הוה שרי בן בתירא, דהוי כרמלית, ולא דמי לחצר שאינה מעורבת דסיפא:

ועוד לרבנן נציל לתוכו אוכלין ומשקין. (ואמאי נקט חצר מעורבת), ואדמפלגי בין חצר מעורבת למבוי – הוה לן למפלוגי בין מבוי משותף למבוי שאינו משותף, דבמשותף יהא מותר להציל לתוכו אוכלין ומשקין, ואמאי נקט חצר מעורבת?

אלא אמר רבה כו'. תימה: מה תירץ רבה מקושיא דנציל לתוכו אוכלין ומשקין? ואומר ר"י: דרבה רוצה לומר דרבנן סברי כרבי יהודה, דוקא לצורך הצלת כתבי הקדש, ולא לצורך אחר. ואביי פריך משום דאינו נראה לו סברא שיסברו כר' יהודה לחצאין. ומשני אביי ג' מחיצות כר'. ולאביי לא סברי רבנן כר"א לחצאין, דר"א להצלת כתבי הקדש סגי בלחי אחד, כדמסיים ואזיל ואפילו לרבי אליעזר כר':

תוספות

הכא נעשה בסיס לדבר האסור. פי' בקונטרס: שהבשר אסור לטלטל, שהרי אינו ראוי לאכילה עד הלילה. ואינו נראה, דא"כ – היכי קאמר "לא נטלטל עור אגב בשר" כיון דבשר אסור לטלטל: ונראה, דלכ"ע בשר מותר לטלטל. אע"ג דמאן דשרי בשר תפל בעלמא לטלטל, היינו משום דחזי לכלבים, והכא לא חזי לכלבים – מ"מ משום בזיון קדשי שמים שרי לכ"ע. ובטלטול עור אגב בשר הוא דפליגי. והא דקאמר הכא דהוי בסיס לדבר האסור – היינו קודם שנשחטה היה בסיס לדבר האסור, שכל הבהמה מוקצה היא מטלטול:

מי דמי התם אדהכי והכי נפלה דליקה.

וא"ת: אמאי לא קאמר התם נעשה בסיס לדבר המותר ולדבר האסור, הכא נעשה בסיס לדבר האסור גרידא! וי"ל: דאין נראה לו לחלק, כיון דהשתא סבור שיכול לנער מעות מן הכיס, ואפילו הכי א"צ לנער ושרי כל שהוא עושה להצלת ס"ת – ה"ה דשרי להביא תיק שיש בו מעות גרידא:

אדהכי והכי לשדינהו. משמע דאי לא מצי למשדי המעות הוה מצי להביא התיק עם המעות להביא בו ס"ת. וא"כ, בשאינו מופשט אלא עד החזה – מותר לכ"ע לטלטל, הואיל ולא מצי שדי ליה. ולא פליגי אלא כשהופשט לגמרי, כדפי' לעיל:

דשקיל ליה בברזי. פירש בקונט': דאיכא שבות בכה"ג. וקשה: דהוה ליה למיתני בפסחים בפרק "אלו דברים" (דף סה:) הפשט דדחי שבת בהדי הנהו שבות דקתני התם, דדחו שבת! ונראה לר"י: דליכא אפילו שבות, דאינו מפשיט בשיעור חשיבות עור יחד. ולא דמי למפיס מורסא – דהתם פתח קעביד, אך שא"צ לו. וכן צד מזיקין – מ"מ צד הוא. אבל הכא, דלא קא עביד הפשט – אפי' שבות ליכא:

(דשקיל ליה בברזי). וא"ת: דתני' בסוף "תמיד נשחט" (פסחים סה:) תנא: חשכה, כל אחד ואחד נוטל פסחו בעורו. אם כן, לאו בברזי היה מופשט. ומשמע דבשבת איירי, דאמתני' דהתם קאי, דקתני: ארבעה עשר שחל בשבת! ואיכא למימר: דלא קאי אשבת, א"נ: נוטלו בעורו שנפשט עד החזה. ועוד אומר ר"י: דאיכא למימר דרבנן לדברי רבי ישמעאל קאמרי, לדידן – מותר להפשיט לגמרי, לדידך – אודי לן מיהא דמותר

תוספות

הא דתניא נשברה לו חבית בראש גגו. הקשה הרב פורת: אמאי לא פריך ממתניתין דריש "חבית" (לקמן קמג:), דתנן: חבית שנשברה – מצילין ממנה מזון שלש סעודות, ואומר לאחרים: בואו והצילו לכם, ובלבד שלא יספוג! ותירץ: דהתם איכא למימר כגון שהחבית בכרמלית, דחיישינן שמא יעביר כלי ד' אמות בכרמלית. אבל בהך ברייתא קתני בהדיא בראש גגו. ור"י תירץ: דהתם מיירי כשנשתף היין לארץ, דחיישינן שמא יספוג. ומוכר ה"ר שמואל בשם ר"ת: דדוקא נשברה לו חבית, אבל נסדקה ועושה טיף טיף – מותר להביא כלים לקלוט ולצרף, דאינו בהול כל כך להביא כלים דרך רה"ר כמו כשנשברה:

כלי אחר ויקלוט כלי אחר ויצרף. אומר ר"י: דזו אף זו קתני; לא מבעי לקלוט – דמינכר שמציל, דאסור. אלא אפילו לצרף, דלא מינכר כולי האי שהוא מציל – אסור: **הציל** פת נקיה לא יציל פת הדראה. אומר ר"י: כשאפו בי"ט של פסח מצות מסולת נקיה, שיש לו די לצורך י"ט – אין אופין אחריהן פת של הדראה. אלא מתחילה יעשה של הדראה, ואחרי כן יעשה הנקיה:

אבל לא משבת ליום הכפורים. פירש בקונטרס: למוצאי יוה"כ – וא"ת: פשיטא, דחול גמור הוא, ומ"ש משבת למוצאי שבת? וי"ל: דמצוה לאכול במוצאי יוה"כ כדפי' לעיל (דף קיד:). ועוד: לפי שהתענו מותר יותר. אי נמי: ליום הכפורים עצמו קאמר ולהאביל התינוקות:

והתנא דבי רבי ישמעאל כל מלאכת עבודה לא תעשו. וא"ת: ואמאי מייתי קרא ד"כל מלאכת עבודה" דכתיב גבי י"ט, הא אפי' בשבת דכתיב "לא תעשה מלאכה" סתם ולא כתיב עבודה – שרי לתקוע ולרדות מן התורה, כדמשמע הכא דאשבת מייתי לה. ופירש רבינו שמואל: דגרס "כל מלאכה לא תעשו" ורשב"א מפרש: דלעולם מ"כל מלאכת עבודה" אימעיט תקיעה ורדייה. ושבת ילפינן מי"ט, דאין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד, דכתיב "אך אשר יאכל לכל נפש" (שמות יב)

שהיא חכמה ואינה מלאכה. וכיון דמדאורייתא שריא, אע"ג דמדרבנן אסירא, כדאמר בראש השנה (דף לג.): אין מעבבין את התינוקות מלתקוע, הא נשים – מעכבין הכא הוה לן למישרי, משום ג' סעודות: במנחה

רש"י

אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי כו'. בֵּין רַבָּנָן וּבֵין בֶּן בְּתִירָא כְּרַ' אֱלִיעֶזֶר סְבִירָא לְהוּ, דְּבָעֵי ג' מִחִיצוֹת וּכ' לְחַיִּים בְּעַלְמָא. וְהָכָא לְגַבֵּי סֵפֶר אָמְרִי רַבָּנַן מוֹדֶה ר' אֱלִיעֶזֶר בְּלָחֵי אֶחָד, וּבֶן בְּתִירָא אָמַר דְּמוֹדֶה ר' אֱלִיעֶזֶר אַף בְּלָא לָחֵי: **בְּחַד לָחֵי סַגֵּי לֵיהּ.** מֵילְתָא דְּרַבָּנַן קָא מְפָרְשִׁי: **מתני' נָפְלָה דְּלֵילֵי שַׁבָּת.** קוֹדֶם אֲבִילָה: **שַׁחֲרִית.** קוֹדֶם סְעוּדָה: **לְעוֹלָם הוּא מַצִּיל.** הוֹאִיל וְיוֹנֵק בַּר הָכִי הוּא, וּבְהִיתֵּרָא טָרַח, דְּהָא בְּנֵי טַלְטוּל נִינְהוּ. וּלְחָצֵר הַמְעוֹרֶבֶת וַאֲפִי' טוּבָא הֲוָה שָׁרֵי לֵיהּ, אִי לָאו מִשּׁוּם גְּזֵירָה, וּכְדִמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: **גמ' מִכְּדֵי בְּהֵיתֵּרָא קָטָרַח.** חֲזוּ לְטַלְטוּל, וּלְחָצֵר הַמְעוֹרֶבֶת: **וְאִי שָׁרֵית לֵיהּ.** לְאַתְחוֹלֵי בְּהַצָּלָה כּוּלֵי הַאי, מִתּוֹךְ שֶׁהוּא בְּהוּל – מִינְשֵׁי לֵיהּ שַׁבָּת, וְאָתֵי נְמֵי לְכַבּוּיֵי: **וְיִקְלוֹט.** קִילּוּחַ הַנּוֹפֵל מִן הָאַוְיר: **וְיִצְרַף.** סְמוּךְ לְגַג כְּעֵין שֶׁאֵיבָה. אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְשֶׁאוֹב, שֶׁהַגַּג חָלָק וְהַיַּיִן אֵינוֹ בְּגוּמָא, מִצְטָרֵף כְּלִי לְגַג שֶׁיָּזוּב מִן הַגַּג לַכֵּלִי, וְהוּא שֶׁאוֹחֵז הַכֵּלִי בְּיָדוֹ: **הָתָם מַאי גְּזֵירָה אִיכָּא.** בֵּיוָן דְּמִידֵי בְּהֵיתֵּירָא הוּא, אַמַּאי לֹא יִקְלוֹט וְיִצְרַף? **שָׁמָא יָבִיא כְּלִי כו'.** מִתּוֹךְ שֶׁהוּא מְחַזֵּר עַל כֵּלִים הַרְבֵּה, יִשְׁכַּח וְיָבִיא: **וְלֹא יִקְלוֹט וְאַחַר כָּךְ יַזִּין.** אוֹרְחִים, דִּבְשַׁעַת קְלִיטָה לָא מֵיבָעְיָא לֵיהּ: **אֵין מַעֲרִימִין בְּכָךְ.** לְזַמֵּן אוֹרְחִים שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לָאֳכוֹל וְיוֹתִירוּ: **שֶׁנָּפְלוּ לַבּוֹר.** בְּיו"ט, וְאֵין שְׁנֵיהֶם רְאוּיִם לִשְׁחִיטָה בְּיוֹם אֶחָד: **וְאֵינוּ שׁוֹחֲטוֹ.** שֶׁמּוֹצֵא לוֹ עֲלִילָה, שֶׁמָּא חֲבֵרוֹ שָׁמַן מִמֶּנּוּ: **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר ר' אֱלִיעֶזֶר.** דְּאֵין מַעֲרִימִין: **הַצֵּל פַּת נְקִיָּה.** לִשְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת: **לֹא יַצִּיל פַּת הַדְּרָאָה.** פַּת קִיבֵּר, שֶׁנִּיטֵּל הַדֶּרֶךְ. לְפִי שֶׁאֵין עֲרֻמָּה כְּשֵׁרָה לוֹמַר: פַּת הַדְּרָאָה נוֹחָה לִי: **אֲבָל לֹא מִשַּׁבָּת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים.** כְּגוֹן אִם חָל יוה"כ בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, דְּהָא לָא אָכִיל עַד לְאוֹתָהּ, וּלְאוֹתָהּ לֹא לִיטְרַח וְלֵיתֵי: **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִשַּׁבָּת לי"ט.** דְּיָכוֹל לְהָכִין בּוֹ בְּיוֹם: **מְרֻדֶּה.** כְּלִי שֶׁרוֹדִין בּוֹ הַפַּת, וּמַפְרִידִין אוֹתוֹ מִכּוֹתֶל הַתָּנוּר שֶׁנִּדְבַּק בְּהּ – לֹא יְרֻדֶּה אוֹתוֹ בְּמֻרְדֶּה, שֶׁהוּא דֶּרֶךְ חוֹל: **יַשְׁכִּים אָדָם.** בע"ש לְטִרּוֹחַ וּלְזַמֵּן הוֹצָאַת שַׁבָּת: **וְהֶכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יָבִיאוּ לְאַלְתַּר.** בִּשְׁעַת הֲבָאָה. הֶבְנָה וַהֲבָאָה בַּהַשְׁכָּמָה הִיא, דִּכְתִיב "וַיִּלְקְטוּ אוֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר" (שמות טז): **לְבִצְעוֹ.** בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא: **נָקִיט תַּרְתֵּי.** אוֹחֵז בְּיָדוֹ: **לְקַטוּ כְּתִיב.** דִּמְשַׁמַע אֲחִיזָה, אֲבָל בְּצִיעָה לָא כְּתִיב "מִשְׁנֶה": **בָּצַע לְאוּלַיֵּיהּ שֵׁירוּתֵיהּ.** פְּרוּסָה גְּדוֹלָה, וְדֵי לוֹ בָּהּ לְאוֹתָהּ סְעוּדָה וְלִכְבוֹד שַׁבָּת. וְנִרְאֶה כְּמֻחְבָּב סְעוּדַת שַׁבָּת לְהִתְחַזֵּק וְלֶאֱכוֹל הַרְבֵּה: **כִּי מִקַּלֵּע לְחוּ.** פְּעָמִים שֶׁהָעֵירוּב בְּבֵיתָם וּפְעָמִים בְּבֵית אֶחָד מִשְּׁאָר בְּנֵי אָדָם: **שְׁרוּ בַּיִת.** הֱיֵינוּ בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא שֶׁהִיא הַתְחָלַת אֲבִילָה. שְׁרוּ = מַתְחִילִין: **תְּלָתָא הֵיכוֹם.** לְמִנְיַן שֵׁשׁ סְעוּדוֹת בָּא: לְעוֹלָם

אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי: שָׁלֹשׁ מְחִיצוֹת וְלֶחִי אֶחָד – זֶה מָבוֹי שֶׁאֵינוֹ מְפוּלָּשׁ, ג' מְחִיצוֹת בְּלֹא לֶחִי – זֶהוּ מָבוֹי הַמְפוּלָּשׁ. וַאֲפִילּוּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר "בָּעֵינַן לְחַיִּים", הָנֵי מִילֵּי – לְאוֹכְלִין וּמַשְׁקִין, אֲבָל לְסֵפֶר תּוֹרָה – בְּאֶחָד לֶחִי סַגֵּי. מַתְנִי' נָפְלָה דְּלֵילֵי שַׁבָּת מְצִילִין מָזוֹן ג' סְעוּדוֹת, הָרָאוּי לָאָדָם – לָאָדָם, הָרָאוּי לַבְּהֵמָה – לַבְּהֵמָה. כֵּיצַד? נָפְלָה דְּלֵילֵי שַׁבָּת – מְצִילִין מָזוֹן ג' סְעוּדוֹת, בְּשַׁחֲרִית – מְצִילִין מָזוֹן ב' סְעוּדוֹת, בְּמִנְחָה – מָזוֹן סְעוּדָה אַחַת. רַ' יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעוֹלָם מְצִילִין מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת. גמ' מִכְּדֵי בְּהֵיתֵּרָא קָטָרַח, נַצִּיל טְפֵי! אָמַר רָבָא: מִתּוֹךְ שֶׁאָדָם בָּהוּל עַל מְמוֹנוֹ, אִי שָׁרֵית לֵיהּ – אָתֵי לְכַבּוּיֵי. א"ל אַבַּיֵי: אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא, נִשְׁבְּרָה לוֹ חָבִית בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ – מֵבִיא כְּלִי אַחַר וּמַנִּיחַ תַּחְתֶּיהָ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָבִיא כְּלִי אַחֵר וְיִקְלוֹט, כְּלִי אַחֵר וְיִצְרַף. הָתָם מַאי גְּזֵירָה? הה"נ, גְּזֵירָה שֶׁמָּא יָבִיא כְּלִי דֶּרֶךְ רה"ר. גּוּפָא, נִשְׁבְּרָה לוֹ חָבִית בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ – מֵבִיא כְּלִי וּמַנִּיחַ תַּחְתֶּיהָ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָבִיא כְּלִי אַחֵר וְיִקְלוֹט, כְּלִי אַחֵר וְיִצְרַף. וְנִזְדַּמֵּן לוֹ אוֹרְחִין – מֵבִיא כְּלִי אַחֵר וְקוֹלֵט, כְּלִי אַחֵר וּמְצָרֵף. וְלֹא יִקְלוֹט וְאַחַר כָּךְ יַזִּין, אֶלָּא יַזִּין וְאַח"כ יִקְלוֹט, וְאֵין מַעֲרִימִין בְּכָךְ? מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אָמְרוּ: מַעֲרִימִין. לֵימָא בְּפִלּוּגְתָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַ' יְהוֹשֻׁעַ קָמִיפַּלְגִי; דְּתַנְיָא, אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ שֶׁנָּפְלוּ לַבּוֹר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מַעֲלֶה אֶת הָרִאשׁוֹן עַל מְנָת לְשׁוֹחֲטוֹ, וְהַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה לוֹ פַּרְנָסָה בְּמְקוֹמוֹ, בְּשַׁבָּת שֶׁלֹּא יָמוּת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: מַעֲלִין אֶת הָרִאשׁוֹן עַל מְנָת לְשׁוֹחֲטוֹ, וְאֵינוֹ שׁוֹחֲטוֹ, וּמַעֲרִים וּמַעֲלֶה אֶת הַשֵּׁנִי. רָצָה – זֶה שׁוֹחֵט, רָצָה – זֶה שׁוֹחֵט. מִמַּאי? דֵּילְמָא עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָתָם – דְּאֶפְשָׁר בְּפַרְנָסָה, אֲבָל הָכָא דְּלָא אֶפְשָׁר – לָא. וְעַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָתָם – מִשּׁוּם דְּאִיכָּא צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים, אֲבָל הָכָא דְּלֵיכָּא צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים – לֹא! ת"ר: הַצֵּל פַּת נְקִיָּה אִין מַצִּיל פַּת הַדְּרָאָה. פַּת הַדְּרָאָה – מַצִּיל פַּת נְקִיָּה. וּמַצִּילִין מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים לַשַּׁבָּת – אֲבָל לֹא מִשַּׁבָּת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִשַּׁבָּת לְיוֹם טוֹב, וְלֹא מִשַּׁבָּת לַשַּׁבָּת הַבָּאָה. ת"ר: שָׁכַח פַּת בַּתַּנּוּר וְקִיְּדֵשׁ עָלָיו הַיּוֹם – מַצִּילִין מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת, וְאוֹמֵר לַאֲחֵרִים: בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם. וּכְשֶׁהוּא רוֹדֶה – לֹא יִרְדֶּה בְּמֻרְדֶּה אֶלָּא בְּסַפִּין. אִינִי?! וְהָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה" – יָצָא תְּקִיעַת שׁוֹפָר וּרְדִיַּית הַפַּת, שֶׁהִיא חֲכָמָה וְאֵינָהּ מְלָאכָה! כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹיֵי מְשַׁנִּינַן. א"ר חִסְדָּא: לְעוֹלָם יַשְׁכִּים אָדָם לְהוֹצָאַת שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יָבִיאוּ" – לְאַלְתַּר. אָמַר רַ' אַבָּא: בַּשַּׁבָּת חַיָּיב אָדָם לִבְצוֹעַ עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת, דִּכְתִיב "לֶחֶם מִשְׁנֶה". אָמַר רַב אַשִׁי: חֲזִינָא לֵיהּ לְרַב כָּהֲנָא דְּנָקַט תַּרְתֵּי וּבָצַע חָדָא, אָמַר "לָקְטוּ" כְּתִיב. רַבִּי זֵירָא הֲוָה בָּצַע אַכּוּפְלֵיהּ שֵׁירוּתֵיהּ. אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי: וְהָא מָיְחֲזִי כִּרְעַבְתָּנוּתָא! אָמַר לֵיהּ: כֵּיוָן דְּכָל יוֹמָא לָא עָבֵיד, וְהָאִידָּנָא הוּא דְּקָעָבֵיד – לָא מָיְחֲזִי כִּרְעַבְתָּנוּתָא. רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי כִּי מִיקְלַע לְהוּ רֵיפְתָּא דְּעִירוּבָא – שָׁרוּ עֵילָּוֵיהּ, אָמְרִי: הוֹאִיל וְאִיתְעֲבִיד בָּהּ חֲדָא מִצְוָה – לִיתְעֲבִיד בָּהּ מִצְוָה אַחֲרִינָא. "בֵּיצַד, נָפְלָה דְּלֵילֵי שַׁבָּת כו'". ת"ר: טַכְּמָה סְעוּדוֹת חַיָּיב אָדָם לֶאֱכוֹל בַּשַּׁבָּת? שָׁלֹשׁ, רַבִּי חִזְקִיָּה אוֹמֵר: אַרְבַּע. א"ר יוֹחָנָן: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלוּהוּ הַיּוֹם כִּי שַׁבָּת הַיּוֹם לַה' הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה". רַבִּי חִזְקִיָּה סָבַר: הֲנֵי תְּלָתָא "הַיּוֹם" – לְבַר מֵאוֹרְתָּא, וְרַבָּנַן סָבְרִי: בַּהֲדֵי דְּאוֹרְתָּא. תְּנַן: נָפְלָה דְּלֵילֵי שַׁבָּת מצילין

רב אשי מבאר ביאור אחר מהו מבוי המפולש ומהו מבוי שאינו מפולש: **אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי**, אם יש במבוי **שָׁלֹשׁ מְחִיצוֹת וְלֶחִי אֶחָד זֶה מְבוֹי מְפוּלָּשׁ**, ואם יש במבוי **שָׁלֹשׁ מְחִיצוֹת בְּלֹא לֶחִי זֶהוּ מְבוֹי הַמְפוּלָּשׁ**, ורבנן ובן בתירא שניהם סוברים כרבי אליעזר לגבי הכשר מבוי, שצריכים שני לחיים, וְסוברים רבנן שֶׁאֲפִילּוּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר שלהכשר מבוי בָּעֵינַן [–צריכים] שני לְחָיַיִם, הָנֵי מִילֵּי – דברים אלו אינם אלא לְאוֹכְלִין וּמַשְׁקִין, אֲבָל לְהַצִּיל סֵפֶר תּוֹרָה, בָּזֶה לֶחִי סַגִּי – לחי אחד מספיק, מפני כבוד הספר, ובן בתירא סובר, שלגבי הצלת ספר תורה, סובר רבי אליעזר שמצילים אף למבוי שאין בו לחי כלל.

משנה

המשנה ממשיכה לבאר מה עוד מותר להציל מהדליקה: **מַצִּילִין** מהדליקה **מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת** לצורך סעודות השבת, מאכל **הָרָאוּי לְאָדָם**, מצילים **לְאָדָם**, ומאכל **הָרָאוּי לִבְהֵמָה** מצילים **לִבְהֵמָה**, כפי מה שצריכה לאותו היום. **כֵּיצַד**, **נָפְלָה** דְּלֵיקָה **בְּלֵילֵי שַׁבָּת** קודם הסעודה, **מַצִּילִין מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת**, ואם הדליקה נפלה **בְּשַׁחֲרִית** קודם סעודת שחרית, **מַצִּילִין מָזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת**, ואם הדליקה נפלה **בְּמִנְחָה** קודם סעודה שלישית, מצילים **מָזוֹן סְעוּדָה אַחַת**. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר**, **לְעוֹלָם מַצִּילִין מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת**, ואף לאחר שאכל.

גמרא

הגמרא מקשה על המשנה מדוע אסור להציל יותר משלש סעודות: **מִכְּדֵי בְּהֵיתֵּרָא קָתָנֵי** – הרי הוא טורח בדבר היתר, שכן מציל אוכלים שמותרים בטלטול למקום המותר בטלטול, אם כן **נַצִּיל טְפֵי** – שיתירו לו להציל יותר ממזון שלש סעודות. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא**, **מִתּוֹךְ שֶׁאָדָם בָּהוּל עַל מָמוֹנוֹ**, **אִי שָׁרִית לֵיהּ אָתֵי לְכַבּוֹיֵי** – אם נתיר לו להציל יותר, מתוך בהילותו להציל הרבה, ישכח ששבת היום ויבוא לכבות.

אביי מקשה על תירוצו של רבא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי**, **אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא** – זה ששנינו בברייתא, **נִשְׁבְּרָה לוֹ חָבִית** עם יין **בְּרֹאשׁ גָּגוֹ** בשבת, **מֵבִיא כְּלִי** אחד **וּמַנִּיחַ תַּחְתֶּיהָ**, להציל את היין, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָבִיא** עוד **כְּלִי אַחֵר וְיִקְלוֹט** את הקילוח הנופל באויר לאחר שנשפך מן הגג, ובן לא יביא עוד **כְּלִי אַחֵר וְיַצְרִיךְ** את הכלי סמוך לגג, כדי שיזוב היין מן הגג לכלי, כלומר, אסור להביא יותר מכלי אחד לקלוט או לצרף, כדי להציל את היין. **הָתָם מַאי גְּזֵירָה אִיבָּא** – איזו גזירה יש לגזור שם, הרי הוא טורח בדבר היתר ולמה לא יוכל להביא הרבה כלים כדי לקלוט ולצרף. מתרץ רבא: **הָתָם נַמִּי** – גם שם אסרו לטרוח בדבר היתר, **גְּזֵירָה שָׁמָּא** מתוך שמחזר אחר הרבה כלים, ישכח ששבת היום **וְיָבִיא כְּלִי דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים**.

הגמרא מביאה את המשך דברי הברייתא שהבאנו בסמוך: **גּוּפָא** – נשוב לדברי הברייתא שהובאו בסמוך, **נִשְׁבְּרָה לוֹ חָבִית בְּרֹאשׁ גָּגוֹ**, **מֵבִיא כְּלִי וּמַנִּיחַ תַּחְתֶּיהָ**, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָבִיא כְּלִי אַחֵר וְיִקְלוֹט**, **כְּלִי אַחֵר וְיַצְרֵךְ**, **נִזְדַּמֵּן לוֹ אוֹרְחִין**, והוא צריך את היין כדי לתת לאורחים לשתות, **מֵבִיא כְּלִי אַחֵר וְקוֹלֵט**, **כְּלִי אַחֵר וּמְצָרֵךְ**, **וְלֹא יִקְלוֹט וְאַחַר כָּךְ יַזְמִין** אורחים, משום שבשעה שמביא את הכלים עדיין לא צריך את היין לאורחים, **אֶלָּא יַזְמִין וְאַחַר כָּךְ יִקְלוֹט**. **וְאֵין מַעֲרִימִין בְּכָךְ** לזמן אורחים שאינם צריכים לשתות עד היין שבחבית. **מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אָמְרוּ**, **מַעֲרִימִין** לזמן אורחים שאינם צריכים לשתות כדי להציל את היין שבחבית.

הגמרא מנסה לתלות את המחלוקת אם מותר להערים כדי להציל את היין במחלוקת תנאים אחרת שגם נחלקו בענין הערמה: **לֵימָא בְּפִלּוּגְתָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ קָמִיפַּלְגִי** – האם נאמר שתנא קמא ורבי יוסי בר יהודה החולקים אם מותר להערים כדי להציל את היין, נחלקו במחלוקת של רבי אליעזר ורבי יהושע, **דְּתַנְיָא**, **אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ** – בהמה ובנה שאסור לשוחטם ביום אחד, **שֶׁנִּפְלוּ לְבוֹר** ביום טוב, ואחר שהוא מעלה אחד מן הבור, נמצא מטלטל את השני שלא לצורך, כיון שאסור לשחוט את שניהם ביום טוב, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר**, **מַעֲלֶה הוּא אֶת הָרִאשׁוֹן** מן הבור **עַל מְנָת לְשׁוֹחֲטוֹ**, **וְהַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה לוֹ פַּרְנָסָה** [–מזונות] **בְּמְקוֹמוֹ** בתוך הבור, **בְּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יָמוּת**, אבל אינו מעלהו מן הבור, כיון שאסור לשוחטו היום, ונחשב טלטול שלא לצורך. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר**, **מַעֲלִין אֶת הָרִאשׁוֹן עַל מְנָת לְשׁוֹחֲטוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹחֲטוֹ**, **וּמַעֲרִים** ואומר, אולי השני שנמצא בתוך הבור יותר שמן ממנו, **וּמַעֲלֶה** אף **אֶת הַשֵּׁנִי** כדי לשוחטו, **רָצָה זֶה שׁוֹחֵט רָצָה זֶה שׁוֹחֵט** – אם רוצה לשחוט את הראשון שוחטו, ואם הוא רוצה יכול לשחוט את השני, כלומר, יכול לשחוט איזה מהם שירצה. הרי שנחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע במחלוקתם של תנא קמא ורבי יוסי בר יהודה, האם מותר להערים כדי להציל יותר.

הגמרא דוחה שאפשר לומר שאינם חולקים באותה המחלוקת: **מְמַאי** – מנין שנחלקו באותה המחלוקת, **דִּילְמָא עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָתָם** – שמא רק שם בנפלו שניהם לבור אמר רבי אליעזר שאסור להערים, משום **דְּאֶפְשָׁר בְּפַרְנָסָה** – שאפשר לתת לו מזונותיו בתוך הבור שלא ימות ולא יפסיד, **אֲבָל הָכָא** – כאן בנשברה לו חבית, **דְּלֹא אֶפְשָׁר** – שאין אפשרות להציל את היין בלא להביא הרבה כלים, ואם לא יביא יפסיד, **לֹא** – רבי אליעזר יסבור שמותר להערים ולהזמין אורחים אף שאינם צריכים לאכול ולשתות. וְכן שמא **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הָתָם** – דווקא שם בנפלו שניהם לבור אמר רבי יהושע שמותר להערים, **מְשׁוּם דְּאִיכָּא** [–שיש] **צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים** להשאיר את הבהמה בבור, לכך מותר להערים ולהעלות את שניהם, **אֲבָל הָכָא** – כאן בנשברה החבית, **דְּלֵיכָּא** [–שאין] **צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים**, **לֹא** – רבי יהושע יסבור שאין מערימים.

הגמרא מביאה ברייתא בענין הצלת אוכלים מפני הדליקה: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, נפלה דליקה בשבת **וְהִצִּיל פַּת נָקִיָּה** לשלש סעודות, **אֵין מַצִּיל פַּת הַדְּרָאָה** – פת שניטל הדרה ממנה, דהיינו, פת שאינה נקיה, משום שאינו יכול לומר אני מעדיף פת שאינה נקיה, והרי זו הצלה שלא לצורך, אבל אם הציל **פַּת הַדְּרָאָה**, יכול לומר אני מעדיף פת נקיה **וּמַצִּיל** גם **פַּת נְקִיָּה**. **וּמַצִּילִין מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים** שחל ביום שישי **לַשַּׁבָּת**, **אֲבָל לֹא** מצילין **מִשַּׁבָּת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים** שחל ביום ראשון, היות וביום הכיפורים אסור לאכול, ובמוצאי יום הכיפורים יוכל לטרוח ולהכין, **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר** שאין מצילין **מִשַּׁבָּת לְיוֹם טוֹב**, כיון שיכול להכין ביום טוב לצורך יום טוב, **וְלֹא** מצילין **מִשַּׁבָּת לַשַּׁבָּת הַבָּאָה**.

הגמרא מביאה ברייתא בענין מי ששכח פת בתנור: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **שָׁכַח פַּת בַּתַּנּוּר וְקִידֵּשׁ עָלָיו הַיּוֹם**, ואין לו מה לאכול בשבת, **מַצִּילִין** מהתנור **מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת**, **וְאוֹמֵר לַאֲחֵרִים בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם** מזון שלש סעודות, **וּכְשֶׁהוּא רוֹדֶה** [–מוציא מהתנור] **לֹא יְרֵדֶה בְּמַרְדֶּה** – לא יוציא מן התנור בכלי שרודים בו את הפת ומפרידים אותו מכותל התנור, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, **אֶלָּא** יוציא את הפת **בְּסַבִּין**.

מקשה הגמרא: **אִינִי** – האם כך הוא הדין, **וְהָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**, נאמר בתורה (שמות כ ז) **'לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה'**, משמע שאסור לעשות בשבת רק דבר שהוא מלאכה, **יָצָא תְּקִיעַת שׁוֹפָר וְרִדְיַית הַפַּת שֶׁהִיא חֲכָמָה וְאֵינָהּ מְלָאכָה**, שאין איסור לעשותם בשבת. אם כן מדוע אסור לרדות את הפת במרדה לצורך שלש סעודות. מתרצת הגמרא: אף שאין איסור לרדות במרדה, **כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר לְשַׁנּוּיֵי מְשַׁנְּיָן** – מה שאפשר לשנות מדרך שעושה בחול, צריך לשנות.

הגמרא מביאה מימרא שצריך להשכים בערב שבת להכין את צורכי השבת: **אָמַר רַב חִסְדָּא**, **לְעוֹלָם יַשְׁכִּים אָדָם** בערב שבת **לְהוֹצָאַת שַׁבָּת** – לטרוח ולזמן את צורכי השבת, **שֶׁנֶּאֱמַר** בפרשת המן (שמות טז

המשך בעמוד קלח

מַצִּילִין מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת. מַאי – במה מדובר במשנה, לָאו – האם אין מדובר באופן דְּלָא אָכַל עדיין סעודת ליל שבת, ומצילים מזון רק לשלש סעודות, היות שרק שלש סעודות חייב אדם לאכול בשבת ולא ארבע, ומוכח שמשנתנו סוברת כחכמים ולא כרבי חידקא המחייב אכילת ארבע סעודות בשבת.

דוחה הגמרא: לָא – אין מדובר שעדיין לא אכל סעודת ליל שבת, אלא מדובר דְּאָכַל כבר סעודת ליל שבת, ולכן מצילין מזון רק לשלש סעודות ולא לארבע, כי עתה אין לפניו אלא חובת אכילת שלש סעודות ביום, וכדעת רבי חידקא.

הוכחה אחרת ממשנתנו. שנינו במשנתנו: נפלה דליקה בְּשַׁחֲרִית, מַצִּילִין מָזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת. מַאי לָאו – האם אין מדובר באופן דְּלָא אָכַל עדיין כלל סעודה ביום, ומצילין מזון רק לשתי סעודות, היות וביום יש חיוב לאכול רק שתי סעודות, ומוכח שמשנתנו סוברת כחכמים ולא כרבי חידקא הסובר שביום עצמו [ללא סעודת ליל שבת] יש חיוב לאכול שלש סעודות.

דוחה הגמרא: לָא – אין מדובר שעדיין לא אכל ביום, אלא מדובר דְּאָכַל כבר סעודה אחת ביום, ולכן מצילין מזון רק לשתי סעודות, כי עתה אין לפניו אלא חובת אכילת שתי סעודות, וכדעת רבי חידקא שיש חיוב לאכול ביום עצמו שלש סעודות.

הוכחה אחרת ממשנתנו. שנינו במשנתנו: נפלה דליקה בְּמָנָחָה, מַצִּילִין מָזוֹן סְעוּדָה אַחַת. מַאי לָאו – האם אין מדובר באופן דְּלָא אָכַל עדיין סעודה שלישית, ומצילין מזון רק לסעודה אחת, היות שבזמן מנחה כבר אין לפניו אלא חובת אכילת סעודה אחת, ומוכח שלא כרבי חידקא, כי לדעתו אם לא אכל סעודה שלישית, עליו לאכול שתי סעודות.

דוחה הגמרא: לָא – אין מדובר שלא אכל סעודה שלישית, אלא מדובר דְּאָכַל כבר סעודה שלישית, ואין לפניו אלא חובת סעודה רביעית, ולכך מצילין מזון רק לסעודה אחת.

הוכחה אחרת ממשנתנו. אומרת הגמרא: וְהָא מַדְקָתָנֵי – והרי מכך ששנינו בְּסֵיפָא של משנתנו, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לְעוֹלָם [–אפילו אם כבר אכל חלק מן הסעודות], מַצִּילִין מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת, מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא שָׁלֹשׁ סְבִירָא לֵיהּ – מוכח שגם תנא קמא סובר שאין חיוב לאכול יותר משלש סעודות, שהרי בדעת רבי יוסי ברור שחולק על רבי חידקא, שהרי לדעתו אין מספר הסעודות שמותר להציל תלוי במספר הסעודות שעדיין עליו לאכול, אלא תלוי במספר הסעודות שחובה לאכול בשבת, ומכך שלא התיר אלא הצלת מזון שלש סעודות, מוכח שבשבת יש חובה לאכול רק שלש סעודות, ואם כן גם בדעת תנא קמא מוכח שחולק על רבי חידקא, שהרי לא נחלק תנא קמא על רבי יוסי אלא על כך שאת הסעודה שכבר אכל לא יציל, אבל אינו חולק על רבי יוסי בכך שמספר הסעודות שחייב אדם לאכול בשבת הוא שלש ולא ארבע.

מסיקה הגמרא: אֶלָּא מְחַוְּורְתָּא מַתְנִיתִין – אלא ברור הדבר שמשנתנו היא דְּלָא כְּרַבִּי חִידְקָא.

הגמרא דנה כדעת מי שנויה המשנה במסכת פאה. מבררת הגמרא: וְהָא דְּתַנְיָא במסכת פאה (פ"ח מ"ז), מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת, לֹא יִטּוֹל מִן הַתַּמְחוּי – קערה גדולה שגובים בה מאכל מבעלי בתים ומחלקים ממנה לעניים שתי סעודות בכל יום, ומי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול ממנה, שלא יהא גוזל עניים. ומי שיש לו מָזוֹן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה סעודות, לֹא יִטּוֹל מִן הַקּוּפָּה, שיש בה מעות לפרנס עניים בני טובים שזלזול הוא להם ליטול אוכל מן התמחוי, ומחלקים להם בכל ערב שבת מעות לארבע עשרה סעודות שיספיק להם לכל ימי השבוע. מַנִּי – כדעת מי שנויה משנה זו שמבואר בה שמספר הסעודות בשבוע הוא ארבע עשרה, לֹא רַבָּנָן וְלֹא רַבִּי חִידְקָא, דְּאִי נאמר שַׁרַבָּנָן היא, קשה שהרי חֲמַסְרֵי חָוְיָין – לשיטתם יש לאדם בשבוע צורך לחמש עשרה סעודות, שתי סעודות לכל יום ושלש לשבת, וְאִי נאמר שַׁרַבִּי חִידְקָא היא, קשה שהרי שִׁית סְרֵי חָוְיָין – לשיטתו שש עשרה סעודות צריך אדם לשבוע, שתים לכל יום וארבע לשבת.

משיבה הגמרא: לְעוֹלָם המשנה בפאה כדעת רַבָּנָן היא שנויה, הסוברים שחייב אדם לאכול בשבת שלש סעודות, ואף על פי כן מי שיש לו מזון לארבע עשרה סעודות לא יטול מהקופה, משום דְּאָמְרִינַן לֵיהּ, מַאי דְּבָעֵית לְמֵיכַל בְּאַפּוּכֵי שַׁבְּתָא אֱכֹל לֵיהּ בְּשַׁבְּתָא – את הסעודה שהיית רוצה לאכול במוצאי שבת, תקדים ותאכלנה ביום השבת סמוך לחשכה, ובמוצאי שבת לא תאכל עוד סעודה, ויספיקו לך ארבע עשרה סעודות בשבוע.

לאחר שהעמידה הגמרא את המשנה בפאה כחכמים, היא מבררת האם אכן לא ניתן להעמידה כרבי חידקא, שואלת הגמרא: לֵימָא – האם אכן נאמר שמשנה זו רַבָּנָן הִיא וְלֹא כְּרַבִּי חִידְקָא, כי לדעת רבי חידקא לא די בארבע עשרה סעודות בשבוע. משיבה הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי חִידְקָא – אפילו אם תאמר שהמשנה בפאה כרבי חידקא היא, לא תקשה ממה שמבואר שם שדי לאדם ארבע עשרה סעודות בשבוע, משום דְּאָמְרִינַן לֵיהּ, מַאי דְּבָעֵית לְמֵיכַל בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא אֱכֹל לֵיהּ לְאוֹרְתָּא – את הסעודה שהיית רוצה לאכול בערב שבת, תאחר ותאכלנה בליל שבת, ובנוסף את הסעודה שהיית רוצה לאכול במוצאי שבת, תקדים ותאכלנה בשבת סמוך לחשיכה, ויספיקו לך ארבע עשרה סעודות בשבוע.

דוחה הגמרא: וְכִי כּוּלֵּי יוֹמָא דְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא בְּתַעֲנִיתָא מוֹתְבִינַן לֵיהּ – כל היום של ערב שבת נושיבנו בתענית ולא יאכל כלום, שהרי את הסעודה שהיה עליו לאכול ביום ששי, דוחה לליל שבת.

הגמרא מיישבת את המשנה בפאה באופן אחר גם לדעת רבי חידקא: אֶלָּא לעולם המשנה סוברת או כחכמים או כרבי חידקא, ואף על פי כן מי שיש לו מזון ארבע עשרה סעודות לא יטול מהקופה, משום דְּהָא מַנִּי – לפי מי נשנית משנה זו, רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר, עֲשֵׂה שַׁבָּתְךָ חוֹל וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת, כלומר, לא יטיל אדם על אחרים את כבוד שבתותיו, ולפיכך אם יש לו מזון לשתי סעודות בשבת כמו בחול לא יטול מן הצדקה.

לאחר שנתברר שפיסקא זו של המשנה בפאה יכולה להתיישב לדברי הכל, דנה הגמרא בתחילת המשנה, אם אף היא יכולה להתיישב לדברי הכל. אומרת הגמרא: וְהָא דְּתָנֵן במשנה (שם), אֵין פּוֹחֲתִין לָעָנִי שאין לו מה לאכול הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לָמָקוֹם ואינו לן במקום שהגיע אליו, מְכַבְּד לחם הנקנה בְּפוּנְדְיוֹן [–מין מטבע], ושיעור זה נותנים לו כאשר מֵאַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע – מחיר ארבע סאין חטים הוא סלע, שאז אפשר לקנות בפונדיון כבר העשוי מרבע קב חטים, שהוא שיעור שתי סעודות, כדי שיהיה לו סעודה אחת ליום ואחת ללילה. ואם לָן אצלם בלילה, נוֹתְנִין לוֹ פַּרְנָסָה [–צורכי] לֵילָה, וְאִם שָׁבַת אצלם בשבת, נוֹתְנִין לוֹ מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת לצורך שבת, כלומר שבערב שבת מוסיפים לו על מזון שתי הסעודות, עוד מזון לשלש סעודות שיהא לו גם עבור שבת. לֵימָא – האם נאמר שמשנה זו כְּרַבָּנָן הִיא, שסוברים שחייבים לאכול בשבת רק שלש סעודות, וְלֹא כְּרַבִּי חִידְקָא, שהרי לדעתו היה צריך ליתן לו לשבת ארבע סעודות.

דוחה הגמרא: לְעוֹלָם אפשר לומר שהמשנה היא כְּרַבִּי חִידְקָא, וּכְגוֹן דְּאִיכָּא סְעוּדָה בַּהֲדֵיהּ – שיש לעני סעודה אחת שהביא עמו, דְּאָמְרִינַן לֵיהּ, הָא דְּאִיכָּא בַּהֲדָךְ אֱכֹל לֵיהּ – הסעודה שיש אתך תאכל בערב שבת, וממילא יספיקו לך מזון חמש הסעודות שקיבלת מבני העיר, כי ארבע מהם תאכל בשבת, ואת החמישית תאכל במוצאי שבת.

מקשה הגמרא: וְכִי אָזֵיל בְּרֵיקָן אָזֵיל – וכי לאחר השבת בעזבו את העיר, ילך לדרכו ריקם בלא שיהיה אצלו סעודה אחת. מתרצת הגמרא: דְּמַלְוִוינַן לֵיהּ סְעוּדָה בַּהֲדֵיהּ – שנותנים לו ביום ראשון עוד סעודה לדרך.

שנינו במשנה בפאה (שם), שעני הנודד ממקום למקום, ובא לאיזו עיר

המשך בעמוד ג

רש"י

לְעוֹלָם מַצִּילִין מָזוֹן ג' סְעוּדוֹת. מִדְּלָא אָמַר אַרְבַּע – לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי חִידְקָא: מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת סְבִירָא לֵיהּ. דִּבְהַאי לָא אִיפְּלִיגוּ, אֶלָּא דְּתָ"ק סָבַר מַה שֶּׁעָבַר בְּכָךְ לֹא יַצִּיל, וּלְרַבִּי יוֹסֵי יַצִּיל: תַּמְחוּי. קְעָרָה גְּדוֹלָה הִיא, וְגוֹבֶן בָּהּ גַּבָּאִים מֵאֶכֶל מְבַעֲלֵי בָּתִּים, וּמְחַלְּקִין לָעֲנִיִּים ב' סְעוּדוֹת לְיוֹם מְיוּם לְיוֹם: לֹא יִטּוֹל. בְּיָוִן דְּיֵשׁ לוֹ – נִמְצָא גּוֹזֵל לָעֲנִיִּים: קוּפָּה. מָעוֹת הַן לְפַרְנָס עֲנִיִּים בְּנֵי טוֹבִים דְּזִיל לְהוּ מֵילְתָא דְּתַמְחוּי, וּמִתְחַלְּקִין מֵע"ש לְע"ש: י"ד סְעוּדוֹת לֹא יִטּוֹל מִן הַקּוּפָּה. שֶׁהֲרֵי יְכוֹל לְהַמְתִּין לְע"ש הַבָּאָה. אֲבָל כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ מָזוֹן י"ב – יִטּוֹל, שֶׁהֲרֵי לֹא תֵּחָלֵק עוֹד עַד שֶׁיַּגִּיעַ ע"ש, וַהֲרֵי לְשִׁבְעָה יְמֵי שַׁבָּת צְרִיכִין י"ד סְעוּדוֹת: אַכְלֵיהּ בְּשַׁבְּתָא. שֶׁהֲרֵי תֹּאכְלֻנָּה סָמוּךְ לָעֶרֶב, וְלֹא תִּצְטָרֵךְ לָאֲכוֹל בַּלַּיְלָה, וְאַף עַל גַּב דְּאָמְרִינַן לְקַמָּן לְעוֹלָם יְסַדֵּר אָדָם שֻׁלְחָנוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת – ה"מ לְמֵאן דְּאָפְשַׁר לֵיהּ: בְּתַעֲנִיתָא מוֹתְבִינַן לֵיהּ. בְּתַמְיִהָ: אֶלָּא הָא מָנֵי ר' עֲקִיבָא הִיא. וּלְעִנְיַן סְעוּדַת שַׁבָּת בְּמֵאן דְּאָפְשַׁר לֵיהּ אִיכָּא לְמֵימַר כְּרַבָּנַן, וְאִיכָּא לְמֵימַר כְּרַבִּי חִידְקָא. וּמִידְּהוּ, הָאי דְּצָרִיךְ לַבְּרִיּוֹת – יַעֲשֶׂה שַׁבָּתוֹ חוֹל, וְלֹא יִשְׁיֵל עַל אֲחֵרִים כְּבוֹד שַׁבָּתוֹתָיו: אֵין פּוֹחֲתִין לְעָנֵי הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. שֶׁאֵינוֹ לָן בַּלַּיְלָה אֶצְלָם: מִכְּבָר. הַלָּקוּחַ בְּפוּנְדָּיוֹן, כְּשֶׁהַשַּׁעַר ד' סְאִין בְּסֶלַע, וְהַפּוּנְדָּיוֹן אֶחָד מִי"ב בְּדִינָר, דְּהוּא אֶחָד מִמ"ח בְּסֶלַע, וְשִׁיעֲרוּ לוֹ חֲכָמִים כְּבָר זוֹ לְשִׁתֵּי סְעוּדוֹת הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה: לָן נוֹתְנִין לוֹ פַּרְנָסָת לֵינָה. לְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי הִיא, שֶׁהֲרֵי סְעוּדָה שֶׁל לַיְלָה בִּכְלָל כְּבָר הִיא. וְכִבָּר זוֹ מְשֻׁעֲרִינַן בְּעִירוּבִין (דף פב:) לְמָזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת, לְעִירוּבֵי תְּחוּמִין: וְאִם שַׁבָּת. אֲצְלָם בְּשַׁבָּת: מַאי פַּרְנָסַת לֵינָה. הָא קִבֵּל לֵיהּ סְעוּדַת הַלַּיְלָה: בֵּי סַרְיָא. לְבַדִּין, פולטר"א, לְהַנִּיחַ תַּחַת מְרַאֲשׁוֹתָיו: שׁוּב אֵינוֹ מְדִיחָן. דְּאֵין הֲדָחָה זוֹ אֶלָּא לְחוֹל: חֲבָלוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ. בִּכְתוּבוֹת (דף קיג:) דּוֹר שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא בּוֹ, קְטֵיגוֹרְיָא בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירִיָּה" וגו'. חֲבָלֵי לְשׁוֹן "חֲבָלִי יוֹלֵדָה" (הושע יג): בְּלִי מְצָרִים. כְּלוֹמַר: אֵין לָהּ קֵץ: אִי תִּתְעַנֵּג. בְּתֵר "וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עוֹנֶג" כְּתִיב:

תוספות

במנחה מצילין מזון סעודה אחת. מכאן משמע דזמן אכילה שלישית בשבת היא מן המנחה ולמעלה, דלא כאותם שמחלקין סעודת שחרית ומברכין בינתים. ומיהו, מהא דאמרינן בפסחים בפ"ק (דף יג.): י"ד שחל להיות בשבת, משייר מזון שתי סעודות – אין ראיה מדאין משיירין מזון ג' סעודות, שאין לעשות ב' סעודות שחרית, דהא כיון שאוכל הכל שחרית חשיב כסעודה אחת. ועוד אומר ר"י: שיש כאן איסור ברכה שאינה צריכה, כדאי' בפ' "בא לו" (יומא דף ע.) גבי "ובעשור שבחומש הפקודים" דקאמר: וניתני ס"ת אחרינא ונקרי! א"ר שמעון בן לקיש: מפני ברכה שאינה צריכה: מכבר בפונדיון כו'. היינו כר' יוחנן בן ברוקא, דחשיב כבר בפונדיון מד' סאין בסלע שתי סעודות דעירוב. ופליג התם (עירובין דף פב:) ארבי מאיר ורבי יהודה שאומרים התם שיעור אחר:

והא דתנן אין פוחתין כר' נימא רבנן היא ולא רבי חידקא. אומר ר"י: דאין לפרש שבת נותנין לו מזון ג' סעודות, דהיינו כשבא שם בע"ש לעת האוכל, דמסתמא ישבות שם שאין רגילות כל כך ללכת ערב שבת, ובשביל שבת נותנים לו סעודה אחת יותר ממה שנותנין לו בשאר ימים. דא"כ – היכי ניחא לרבנן? והלא מן הכל אין לו כי אם ד' סעודות, אחת שהביא עמו דמלוינן בהדיה, ושלשה שנתנו לו. ובשיאבד אחת בערב שבת – לא ישארו בידו רק ג' סעודות, ואותן יאכל בשבת. וא"כ תיקשי נמי לרבנן: וכי אזיל ריקן אזיל, כדפריך בסמוך. ומיהו: איכא למימר דבסמוך לרבנן נמי פריך. אבל קשה: דכי משני דמלוינן ליה סעודה בהדיה – לא תירץ כלום לר' חידקא, דאין לו לשבת כ"א שלש סעודות, ולר' חידקא צריך ד'! ונראה לר"י: דכשבא בע"ש, לעת האוכל נותנין לו מזון ב' סעודות כמו בשאר ימים. ואם בא לשבות שם – מוסיפין לו עוד ג' סעודות. וקאמר: לימא רבנן היא ולא רבי חידקא, דלרבנן ניחא שיש בידו ד' סעודות בתחילת שבת, ואותה שהביא עמו יאכל בע"ש, ומאותן ה' סעודות יאכל ג' בשבת ואחת במוצאי שבת. ואחת יוליך עמו. אלא לרבי חידקא, כשיאבד ד' בשבת ואחת להוליך עמו למחר – א"כ מה יאכל במוצאי שבת? וליכא למימר דאמרינן ליה מה דהוה לך למיכל באפוקי שבתא אכול בשבתא, כדאמרי' לעיל – דהתם אמרינן ליה כדי שלא יהא ניזון מן הצדקה, אבל הכא כבר הוא ניזון, ולהכי נוטל כל צורכו: ומשני: דאיכא סעודה בהדיה. המתרץ היה סבור שהיה פשוט למקשה שהסעודה שיוליך עמו נותנין לו באחד בשבת, אע"פ שבשאר ימים נותנין לו סעודה שיוליך עמו עם אחרות – בע"ש אין נותנין לו אותה עד שילך, לפי שאינו הולך מיד עד אחר השבת. ולכך היה סבור שהמקשה לא היה יודע שהביא סעודה עמו, ואין לו בתחלת השבת אלא ד', להכי משני ליה: דאיכא סעודה בהדיה. והמקשה משיב: דפשיטא ליה דאיכא סעודה בהדיה, אך קשה ליה: כיון דמתרצת דאכיל לכולהו, וכי אזיל בריקן אזיל שכמו שהביא עמו לכאן כן ישאנה עמו בצאתו מכאן? ומשני: דמלוינן ליה כר':

מַצִּילִין מָזוֹן ג' סְעוּדוֹת, מַאי לָאו – דְּלָא אֲכַל? לָא, דַּאֲכַל. "שַׁחֲרִית מַצִּילִין מָזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת", מַאי לָאו דְּלָא אֲכַל? לָא, דַּאֲכַל. "בְּמִנְחָה, מַצִּילִין מָזוֹן סְעוּדָה אַחַת", מַאי לָאו דְּלָא אֲכַל? לָא, דַּאֲכַל. וְהָא מְדַקְדְּקַנְי סֵיפָא "רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעוֹלָם מַצִּילִין מָזוֹן ג' סְעוּדוֹת" מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא ג' סְבִירָא לֵיהּ! אֶלָּא מַחֲוֹורְתָא, מַתְנִי' דְּלָא כְּרַבִּי חִידְקָא. וְהָא דְּתַנְיָא: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת – לֹא יִטּוֹל מִן הַתַּמְחוּי, מָזוֹן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה – לֹא יִטּוֹל מִן הַקּוּפָּה. מַנִּי? לָא רַבָּנַן וְלָא רַבִּי חִידְקָא! אִי רַבָּנַן – חַמְסְרֵי חֲוָיֵן, אִי רַבִּי חִידְקָא – שִׁית סְרֵי חֲוָיֵן! לְעוֹלָם רַבָּנַן, דְּאָמְרִינַן לֵיהּ: מַאי דְּבָעֵית לְמֵיכַל בְּאַפּוּקֵי שַׁבְּתָא – אַכְלֵיהּ בְּשַׁבְּתָא. לֵימָא רַבָּנַן הִיא וְלָא ר' חִידְקָא? אֲפִי' תֵּימָא ר' חִידְקָא, דְּאָמְרִינַן לֵיהּ: מַאי דְּבָעֵית לְמֵיכַל בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא – אַכְלֵיהּ לְאוֹרְתָא. וְכוּלֵּי יוֹמָא דְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא בְּתַעֲנִיתָא מוֹתְבִינַן לֵיהּ?! אֶלָּא, הָא מַנִּי – רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר: עֲשֵׂה שַׁבַּתְּךָ חוֹל, וְאַל תְּצַטָּרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וְהָא דְּתַנְיָן: אֵין פּוֹחֲתִין לָעָנִי הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם מִכִּכָּר בְּפוּנְדְּיוֹן מֵד' סְאִין בְּסֶלַע. לָן – נוֹתְנִין לוֹ פַּרְנָסַת לֵינָה, וְאִם שַׁבָּת – נוֹתְנִין לוֹ מָזוֹן ג' סְעוּדוֹת. לֵימָא רַבָּנַן הִיא וְלָא ר' חִידְקָא! לְעוֹלָם ר' חִידְקָא, כְּגוֹן דְּאֵיכָּא סְעוּדָה בַּהֲדֵיהּ, דְּאָמְרִינַן לֵיהּ: הָא דְּאֵיכָּא בַּהֲדָךְ – אַכְלֵיהּ. וְכִי אָזֵיל בְּרֵיקָן אָזֵיל?! דַּמְלְווּינַן לֵיהּ סְעוּדָה בַּהֲדֵיהּ. מַאי "פַּרְנָסַת לֵינָה"? אָמַר רַב פַּפָּא: פּוּרְיָא וּבֵי סַרְיָא. ת"ר: קְעָרוֹת שֶׁאָכַל בָּהֶן עַרְבִית מְדִיחָן לְאֶכּוֹל בָּהֶן שַׁחֲרִית, שַׁחֲרִית – מְדִיחָן לְאֶכּוֹל בָּהֶן בְּצָהֳרַיִם, בְּצָהֳרַיִם – מְדִיחָן לְאֶכּוֹל בָּהֶן בְּמִנְחָה. מִן הַמִּנְחָה וְאֵילָךְ שׁוּב אֵינוֹ מְדִיחָן, אֲבָל פּוֹסוֹת וְקִיתּוֹנִיּוֹת וּצְלוֹחִיּוֹת – מְדִיחַ וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, לְפִי שֶׁאֵין קֶבַע לְשִׁתְיָתָן. א"ר שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי א"ר יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: כֹּל הַמְקַנֵּים שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת בַּשַּׁבָּת נִיצּוֹל מִשָּׁלֹשׁ פּוּרְעָנֻיּוֹת: מֶחֱבְלוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, וּמִדִּינָה שֶׁל גֵּיהִנֹּם, וּמִמִּלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג. מֶחֱבְלוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ – כְּתִיב הָכָא 'יוֹם' וּכְתִיב הָתָם "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם וגו'". מִדִּינָה שֶׁל גֵּיהִנֹּם – כְּתִיב הָכָא 'יוֹם' וּכְתִיב הָתָם "יוֹם עֲבָרָה הַיּוֹם הַהוּא". מִמִּלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג – כְּתִיב הָכָא 'יוֹם' וּכְתִיב הָתָם "בְּיוֹם בֹּא גּוֹג". א"ר יוֹנָתָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי: כֹּל הַמְעַנֵּג אֶת הַשַּׁבָּת נוֹתְנִין לוֹ נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "אָז תִּתְעַנַּג עַל ה' וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת

דמלוינן סעודה בהדיה. וא"ת: א"כ אמאי נותנים לו ב' סעודות? כיון שמביא אחת עמו – יתנו לו אחת, ויאכל אחת, והאחת יוליך עמו. וי"ל: דאין מחלקין תמחוי בלילה אלא ביום, בזמן הסעודה. ולכך נותנין לו שנים, שיאכל אחת מיד ואחת בלילה במקום שיהיה, ואחת להוליך עמו למחר: לפי שאין קבע לשתיה: בלילה, כשרוצה להתענות למחר לאחר אכילה, אע"פ שאינו יכול לאכול אם לא התנה, לפי שמסתמא כשבירך סילק דעתו מלאכול – מלשתות ודאי לא סילק דעתו. כדאמר הכא דאין קבע לשתיה. והיכא דלא שכיח יין, אע"ג דסילק דעתו מן היין – מ"מ ממים לא סילק דעתו. ומיהו, אומר ר"י: דשמא דוקא בימיהם שהיו קובעין עצמן לשתיה אחר אכילה אמרו דאין קבע לשתיה, אבל לדידן – לא. וריב"א פירש במסכת תענית (דף יב.): שאף לאחר שישן מותר לשתות, על פי הירושלמי. ואין ר"י רוצה להקל כל כך, כיון שלא נזכר בהדיא בש"ס שלנו [עיין תוספות תענית יב: ד"ה נים]:

תוספות

רובם של צדיקים מתים בחולי מעיים. פי' בקונטרס: למרק עונותיהם. ור"י אומר: כי יש במדרש למרק אכילה מן המעיים, להיות נקיים וטהורים כמלאכי השרת: **אימא** ה' בעילות בעלתי ושניצת. ובירושלמי משני: דיבמות היו, ולא רצה לקיים בהן מצות עונה, אלא רק כדי לקיים מצות יבום, דהיינו ביאה ראשונה:

אילו היו אומרים לי חברי עלה לדוכן. לא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה לדוכן אם לא משום ברכה לבטלה, של כהנים אמרה תורה לברך את ישראל: **עיון** תפלה. פי' בכוונת הלב. וכן היהיא ד"אלו דברים שאוכל מפירותיהן בעולם הזה" (לקמן דף קכז.) דחשיב עיון תפלה. אבל הא דאמר בברכות (דף לב: ונה.): המעיין בתפלתו סוף בא לידי כאב לב – ההוא עיון דמצפה מתי יעשה הקב"ה בקשתו, שסבור שתפלתו מקובלת. כדמייתי עלה "תוחלת ממושכה מחלה לב". וכן ההיא דאמר ר"י: שלשה דברים מזכירין עוונותיו של אדם: קיר נטוי, ועיון תפלה, ומוסר דין לשמים על חבירו. והא דאמר בפרק "גט פשוט" (ב"ב קסד:): שלשה דברים אין אדם ניצול מהם בכל יום: לשון הרע, והרהור עבירה, ועיון תפלה. אין לפרש שמצפה מתי תיעשה בקשתו – שהרבה בני אדם ניצולים מזה. אלא הוה כי ההוא דשמעתין, כלומר: שאינו מתבוין בתפלה, שאי אפשר ליזהר כדאמרינן בירושלמי: מחזיקנא טיבו לרישא, דכי מטא למודים, מנפשיה כרע:

בתליסר

נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ וגו'". לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁפָּתוּב בּוֹ "קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וגו'", וְלֹא כְּיִצְחָק שֶׁפָּתוּב בּוֹ "כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל", אֶלָּא כְּיַעֲקֹב שֶׁפָּתוּב בּוֹ "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפוֹנָה וָנֶגְבָּה". ר"נ בַּר יִצְחָק אָמַר: נִיצּוֹל מִשְּׁעִבּוּד גָּלְיוֹת, כְּתִיב הָכָא "וְהִרְבַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ" וּכְתִיב הָתָם "וַאֲתָה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִּדְרוֹךְ". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כֹּל הַמְעַנֵּג אֶת הַשַּׁבָּת נוֹתְנִין לוֹ מִשְּׁאֲלוֹת לִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִתְעַנַּגְתָּ עַל ה' וְיִתֶּן לְךָ מִשְּׁאֲלוֹת לִבֶּךָ". עוֹנֶג זֶה אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עוֹנֶג", הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה עוֹנֶג שַׁבָּת. בַּמֶּה מְעַנְּגוֹ? רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵי' דְּרַב אָמַר: בְּתַבְשִׁיל שֶׁל תְּרָדִין, וְרַבָּנִין גַּבְרוֹלֵים, וְרַאשֵׁי שׁוּמִין. רַב חִיָּיא בַּר אַשֵׁי אָמַר רַב: אֲפִי' דָּבָר מוּעָט, וְלִכְבוֹד שַׁבָּת עָשָׂאוֹ – הֲרֵי זֶה עוֹנֶג. מַאי הִיא? א"ר פַּפָּא: כָּמָא דְּהַרְמָנָא. אָמַר רַ' חִיָּיא בַּר אַבָּא א"ר יוֹחָנָן: כֹּל הַמְשַׁמֵּר שַׁבָּת כְּהִלְכָתוֹ, אֲפִי' עוֹבֵד ע"ז [כְּדוֹר] אֲנוֹשׁ – מוֹחֲלִין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת וגו' מֵחַלְּלוֹ", אַל תִּקְרֵי "מְחַלְּלוֹ" אֶלָּא "מְחוֹלֵל לוֹ". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אִלְמָלֵי שָׁמְרוּ יִשְׂרָאֵל שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה לֹא שָׁלְטָה בָּהֶן אוּמָּה וְלָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְיהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצָאוּ מִן הָעָם לִלְקוֹט" וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ "וַיָּבֹא עֲמָלֵק". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: אִלְמָלֵי מְשַׁמְּרִין יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת כְּהִלְכָתָן – מִיָּד נִגְאָלִים, שֶׁנֶּאֱ' "כֹּה אָמַר ה' לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת שַׁבְּתוֹתָי" וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ "וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וגו'". אָמַר ר' יוֹסֵי: יָהֵא חֶלְקִי מֵאוֹכְלֵי שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת בַּשַּׁבָּת. א"ר יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי מִגּוֹמְרֵי הַלֵּל בְּכָל יוֹם. אִינִי?! וְהָאָמַר מָר: הַקּוֹרֵא הַלֵּל בְּכָל יוֹם – הֲרֵי זֶה מְחָרֵף וּמְגַדֵּף! כִּי קָאָמְרִינַן – בְּפִסְוֵקֵי דְזִמְרָא. א"ר יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי מִמִּתְפַּלְּלִים עִם דְּמִדּוּמֵי חַמָּה. א"ר חִיָּיא בַּר אַבָּא א"ר יוֹחָנָן: מִצְוָה לְהִתְפַּלֵּל עִם דְּמִדּוּמֵי חַמָּה. א"ר זֵירָא: מַאי קְרָא – "יִרְאוּךָ עִם שֶׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים". וְא"ר יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי מִמֵּיתֵי בְּחוֹלֵי מֵעַיִים. דְּאָמַר מָר: רוּבָן שֶׁל צַדִּיקִים מֵתִים בְּחוֹלֵי מֵעַיִים. וְא"ר יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי מִמֵּיתֵי בְּדֶרֶךְ מִצְוָה. וְא"ר יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי מִמְּכַנְּסֵי שַׁבָּת בְּמִטְבְּרְיָא וּמִמּוֹצִיאֵי שַׁבָּת בְּצִפּוֹרִי. וְא"ר יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי מִמּוֹשִׁיבֵי בהמ"ד, וְלֹא מִמַּעֲמִידֵי בהמ"ד. וְא"ר יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי מִמַּפְלִיגֵי צְדָקָה, וְלֹא מִמְּחַלְּקֵי צְדָקָה. וְא"ר יוֹסֵי: יְהֵא חֶלְקִי מִמִּי שֶׁחוֹשְׁדִין אוֹתוֹ וְאֵין בּוֹ. אָמַר רַב פָּפָּא: לְדִידִי חָשְׁדַן וְלָא הֲוָה בִּי. א"ר יוֹסֵי: חָמֵשׁ בְּעִילוֹת בָּעֲלִתִּי, וְנָטַעְתִּי חֲמִשָּׁה אֲרָזִים בְּיִשְׂרָאֵל. וּמַאן אינון – ר' יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְר' אֶלְעָזָר בְּר"ׁ, וְר' חֲלַפְתָּא בְּר"ׁ, וְר' אַבְטִילָם בְּר', וְרַבִּי מְנַחֵם בַּר' יוֹסֵי. וְהָאִיכָּא וַרְדִּימַס! הֵיינוּ וַרְדִּימַס הֵיינוּ מְנַחֵם. וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ וַרְדִּימַס – שֶׁפָּנָיו דּוֹמִין לְוֶרֶד. לְמֵימְרָא דְּרַבִּי יוֹסֵי מְצַוֹת עוֹנָה לֹא קַיֵּים?! אֶלָּא אֵימָא: חָמֵשׁ בְּעִילוֹת בָּעֲלִתִּי וְשָׁנִיתִי. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מֵימָי לֹא קָרִיתִי לְאִשְׁתִּי 'אִשְׁתִּי' וּלְשׁוֹרִי 'שׁוֹרִי', אֶלָּא: לְאִשְׁתִּי "בִּיתִי", וּלְשׁוֹרִי "שָׁדִי". אָמַר רַ' יוֹסֵי: מֵימָי לֹא נִסְתַּכַּלְתִּי בְּמֵילָה שֶׁלִּי. אִינִי?! וְהָאָמְרוּ לֵיהּ לְרַבִּי: מַאי טַעְמָא קָרְאוּ לְךָ "רַבֵּינוּ הַקָּדוֹשׁ"? אָמַר לְהוּ: מֵימָי לֹא נִסְתַּכַּלְתִּי בְּמֵילָה שֶׁלִּי. בְּרַבִּי מֵילְתָא אַחֲרִיתִי הֲוָה בֵּיהּ – שֶׁלֹּא הִכְנִיס יָדוֹ תַּחַת אַכְסָנְטוֹ. וְא"ר יוֹסֵי: מֵימָי לֹא רָאוּ קוֹרוֹת בֵּיתִי וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹלִי שֶׁל שׁוֹר בְּשָׁעָה שֶׁאֲנִי יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲפִילּוּ כְּשֶׁאֲנִי מְהַלֵּךְ בַּשָּׂדֶה לֹא שָׁמְעוּ קוֹל שׁוֹר

נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ' וגו', הרי שהמענג את השבת יקבל נחלה כיעקב, ולא נחלה בְּפִי שהובטחה לְאַבְרָהָם, שֶׁכָּתוּב בּוֹ (בראשית יג יז) 'קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וגו' ולְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּהּ', ומשמע ארץ זו ולא יותר, וְגַם לֹא נחלה בְּפִי שהובטחה לְיִצְחָק, שֶׁכָּתוּב בּוֹ (שם כו ג) 'כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצֹת הָאֵל' [–האלו] ולא יותר, אֶלָּא כְּיַעֲקֹב שֶׁכָּתוּב בּוֹ (שם כח יד) 'וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה', בלי גבול.

רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, כל המענג את השבת נִיצּוֹל מִשִּׁעְבּוּד המלכויות שבְּגֵהִנֹּם, דבר זה נלמד ממה דִּכְתִיב הָכָא (ישעיה יג יז–יד) בענין השבת, 'וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג וגו' וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ', וּכְתִיב הָתָם (דברים לג כט) בברכת משה את בני ישראל לפני מותו, 'אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל וגו' וְיִכַּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ', וכמו ששם הלשון במות [–בָּמוֹתֵימוֹ'] נאמר לגבי זה שאויבי ישראל ישועבדו תחתיו, כך גם הלשון במות הנאמר כאן [–בָּמֳתֵי'] מלמד, שהמענג את השבת ישועבדו תחתיו אויבי ישראל וינצל משעבודם.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל הַמְעַנֵּג אֶת הַשַּׁבָּת נוֹתְנִין לוֹ מִשְׁאֲלוֹת לִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לז ד) 'וְהִתְעַנַּג עַל ה' וְיִתֶּן לְךָ מִשְׁאֲלֹת לִבֶּךָ', עוֹנֶג זֶה [–'והתענג'] שכתוב בפסוק אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ, שהרי לא מצינו שמותר להתענג ולילך אחר המותרות, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (ישעיה נח יג) 'וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג, הֱוֵי אוֹמֵר שזֶּה עוֹנֶג שַׁבָּת, ועל כך מסיים הפסוק 'ויתן לך משאלות לבך', הרי שהמענג את השבת נותנים לו משאלות לבו.

מבררת הגמרא: בַּמֶּה מְעַנְּגוֹ את השבת. משיבה הגמרא: רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אָמַר, בְּתַבְשִׁיל שֶׁל תְּרֵדִין [–סלק] וְדָגִים גְּדוֹלִים וְרַאשֵׁי שׁוּמִין, שהם דברים חשובים. רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, אֲפִילּוּ אם עושה רק דָּבָר מוּעָט משום שהשעה דחוקה לו, וְלִכְבוֹד שַׁבָּת עָשָׂאוֹ, חֲרֵי זֶה עוֹנֶג שבת, כיון שעשאו לכבוד שבת.

שואלת הגמרא: מַאי הִיא – מהו דבר מועט שעושה אותו לכבוד שבת. משיבה הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, כָּמָא דְּהַרְמָנָא – דגים קטנים מטוגנים בשומן קרביהם ובקמח.

הגמרא מביאה כמה שמועות במעלת שמירת שבת: אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְשַׁמֵּר שַׁבָּת כְּהִלְכָתוֹ בלא לחללו, אֲפִילּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה [כְּדוֹר] אֱנוֹשׁ, שהם התחילו לעבוד עבודה זרה, מוֹחְלִין לוֹ על כך, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נו ב) 'אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת וגו' שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ', אַל תִּקְרֵי – אל תקרא בפסוק 'מֵחַלְּלוֹ' אֶלָּא 'מְחוֹל לוֹ', לומר, שכל השומר שבת אפילו עובד עבודה זרה מוחלין לו.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אִלְמָלֵי [–אילו] שָׁמְרוּ יִשְׂרָאֵל שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה לאחר שנצטוו על שמירת שבת, לֹא שָׁלְטָה בָּהֶן אוּמָּה וְלָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טז כז) לאחר שמשה רבינו אמר שלא לצאת ללקוט מן בשבת, 'וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן הָעָם לְלִקּוֹט', ובכך חיללו את השבת, וּכְתִיב בָּתְרֵיהּ [–לאחר מכן, לאחר פרשה זו] (שם יז ח) 'וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עם יִשְׂרָאֵל', הרי שעמלק בא להלחם עם ישראל רק לאחר שחיללו את השבת, אבל אילו שמרו שבת ראשונה לא היה יוצא להלחם עמהם.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם [–בשם] רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, אִלְמָלֵי [–אילו] מְשַׁמְּרִין יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת כְּהִלְכָתָן מִיָּד נִגְאָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נו ד) 'כֹּה אָמַר ה' לַסָּרִיסִים [–מי שאינם יכולים להוליד] אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת שַׁבְּתוֹתָי', ומשמע שתי שבתות, וּכְתִיב בָּתְרֵיהּ – ונאמר לאחר פסוק זה (שם נו ז), 'וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי' וגו', הנאמר לגבי הגאולה.

הגמרא חוזרת למצות אבילת שלש סעודות, ומביאה על כך שמועה בשם רבי יוסי שאמר 'יהא חלקי' וכו', ואגב זה מביאה שמועות נוספות שהשתמש בהם רבי יוסי בביטוי זה: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, יְהֵא חֶלְקִי מֵאוֹכְלֵי שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת בְּשַׁבָּת.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, יְהֵא חֶלְקִי מִגּוֹמְרֵי הַלֵּל בְּכָל יוֹם. מקשה הגמרא: אֵינִי – והרי זה אינו נכון, דקשה על זה, וכי מותר לגמור הלל בכל יום, וְהָאָמַר מַר, הַקּוֹרֵא הַלֵּל בְּכָל יוֹם חֲרֵי זֶה מְחָרֵף וּמְגַדֵּף, שנביאים הראשונים תיקנו לומר הלל בזמנים מיוחדים לשבח והודיה, וזה הקוראה תמיד שלא בזמנה, אינו אלא כמזמר שיר ומתלוצץ. מתרצת הגמרא: כִּי קָאָמְרִינַן – מה שאמר רבי יוסי 'יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום', כוונתו היתה בְּפִסּוּקֵי דְּזִמְרָא – בשני מזמורי הילולים שהם 'הללו את ה' מן השמים' (תהלים קמח), ו'הללו א–ל בקדשו' (שם קנ).

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, יְהֵא חֶלְקִי מִמִּתְפַּלְּלִים עִם דִּמְדּוּמֵי חַמָּה, כלומר כשהחמה אדומה, והיינו תפילת שחרית מיד אחרי הנץ החמה, ותפילת מנחה סמוך לשקיעה.

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִצְוָה לְהִתְפַּלֵּל עִם דִּמְדּוּמֵי חַמָּה. אָמַר רַבִּי זֵירָא, מַאי קְרָא – מהו הפסוק בו נרמז דבר זה, שנאמר (שם עב ה) 'יִירָאוּךָ עִם שֶׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים', ו'יראוך עם שמש' היינו תפילת שחרית שצריכה להיות עם הנץ החמה, ו'ולפני ירח' זו תפילת מנחה שצריכה להיות קודם אור הירח, עם שקיעת החמה, כלומר בעוד השמש לא שקעה.

וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, יְהֵא חֶלְקִי מִמַּתֵּי בְּחוּלֵי מֵעַיִים, שמתייסרים ביסורים ומתמרקים עונותיהם, דְּאָמַר מַר, רוּבָן שֶׁל צַדִּיקִים מֵתִים בְּחוּלֵי מֵעַיִים, כדי למרק עונותיהם.

וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, יְהֵא חֶלְקִי מִמֵּתֵי בְּדֶרֶךְ מִצְוָה – מן המתים בעת שעוסקים במצוה.

וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, יְהֵא חֶלְקִי מִמַּכְנִיסֵי שַׁבָּת בְּטִבֶּרְיָא, שמכניסים שבת מבעוד יום, מפני שטבריה נמוכה וההרים שסביבותיה מסתירים את אור השמש וסבורים שחשכה כשעדיין יום. וּמִמּוֹצִיאֵי שַׁבָּת בְּצִפּוֹרִי, שיושבת בראש ההר, ובעוד ששוקעת החמה נראה שם אור גדול וסבורים שעדיין לא שקעה החמה, ומאחרים להוציא את השבת.

וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, יְהֵא חֶלְקִי מִמּוֹשִׁיבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, שהם החזנים [–השמשים] שמאספים את התלמידים בכל יום לבוא לבית המדרש, וְלֹא מִמַּעֲמִידֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, שהם הממונים לומר הגיע העת לעמוד ולאכול.

וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, יְהֵא חֶלְקִי מִנַּפְּחֵי צְדָקָה האוספים צדקה, וְלֹא מִמְּחַלְּקֵי צְדָקָה לעניים, שהמחלקים עליהם לבדוק כל אחד ואחד כמה הוא צריך, ופעמים שדעתם קרובה לרחם על עני אחד ולחלוק לו יותר מן הצריך לו, וכן פעמים שנותנים לו פחות מהצריך לו.

וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, יְהֵא חֶלְקִי מִמִּי שֶׁחוֹשְׁדִין אוֹתוֹ בעבירה, וְאֵין בּוֹ עבירה זו. אָמַר רַב פָּפָּא, לְדִידִי חַשְׁדָן וְלֹא הֲוָה בִּי – אותי חשדו ולא היה בי הדבר שבו נחשדתי.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, חָמֵשׁ בְּעִילוֹת בָּעַלְתִּי, וְבכך נָטַעְתִּי חֲמִשָּׁה אֲרָזִים בְּיִשְׂרָאֵל, שילדתי חמשה בנים חשובים כארזים. מברר הגמרא: וּמַאן אינון – ומי אלו, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי חֲלַפְתָּא בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי אַבְטִילָם בְּרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסֵי.

מקשה הגמרא: וְהָאִיכָּא – והרי יש את וַרְדִּימָם שהוא בנו של רבי יוסי, ומדוע לא נמנה. מתרצת הגמרא: הַיְינוּ וַרְדִּימָם הַיְינוּ מְנַחֵם – מנחם זהו ורדימס, וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ – ולמה נקרא שמו וַרְדִּימָם, מפני שֶׁפָּנָיו דּוֹמִין לְוֶרֶד, כלומר נאות כורד.

מקשה הגמרא: לְמֵימְרָא – האם ניתן לומר דְּרַבִּי יוֹסֵי מִצְוֹת עוֹנֶה לֹא קַיְימִי, שהרי אמר שבעל רק חמש בעילות. מתרצת הגמרא: אֶלָּא אִימָּא – אלא כך תאמר שרבי יוסי אמר, חָמֵשׁ בְּעִילוֹת בָּעַלְתִּי וְשָׁנִיתִי מיד פעם שניה, כדי שיהיו לי בנים זכרים.

הגמרא מביאה כמה מאמרותיו של רבי יוסי שהשתמש בלשון 'מימי': אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, אף משיחת חולין שלי יש ללמוד חכמה, שְׁמֵימֵי לֹא קְרִיתִי לְאִשְׁתִּי 'אִשְׁתִּי', וּלְשׁוֹרִי 'שׁוֹרִי', אֶלָּא לְאִשְׁתִּי 'בֵּיתִי', שהיא עיקר של בית, וּלְשׁוֹרִי 'שָׂדִי', שהוא עיקר של שדה.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מֵימֵי לֹא נִסְתַּכַּלְתִּי בְּמֵילָה שֶׁלִּי, מרוב צניעות.

המשך בעמוד קנז

עֲבִידְנָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנָן – אני עושה סעודה לתלמידים.
אָמַר רָבָא, תֵּיתֵי לִי – ישולם שכרי, דְּכִי אֲתָא צוּרְבָּא מֵרַבָּנָן לְקַמַּאי
לְדִינָא – שכאשר בא לפני תלמיד חכם לדין, לֹא מַזְיְגִינָא רֵישֵׁי אַבֵּי
סַדְיָא – איני מניח ראשי על הכר, כלומר איני נותן שינה לעיני, כַּמָּה
דְּלָא מְהַפֵּיכְנָא בְּזְכוּתֵיהּ – כל זמן שאיני מהפך ומפשפש בדבריו
למצוא בדבריו זכות, משום שחיבת תלמידי חכמים עלי.
אָמַר מָר בַּר רַב אַשִׁי, פְּסִילָא לֵיהּ לְצוּרְבָּא מֵרַבָּנָן לְדִינָא – פסול
אני מלדון תלמיד חכם, מַאי טַעֲמָא, דְּחָכִיךְ עָלַי בְּגוּפַּאי – היות
והוא חביב עלי כגופי, וְאֵין אָדָם רוֹאֶה חוֹבָה לְעַצְמוֹ – גם אם לפי
הדין הוא חייב, אינו רואה זאת, משום שאין דעתו מתקרבת לצד
החובה, ואפילו אם כוונתו לדון דין אמת.
הגמרא מספרת כיצד האמוראים קיבלו שבת: רַבִּי חֲנִינָא מְיַעֲטֵף
וְקָאֵי אַפַּנְיָא דְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא – מתעטף בבגדים נאים בערב שבת
לפנות ערב, וְאָמַר לתלמידיו, בּוֹאוּ וְנֵצֵא לִקְרַאת שַׁבָּת הַמַּלְכָּה,
כאדם המקבל פני מלך שיוצא לקראתו.
רַבִּי יַנַּאי לְבֵישׁ מָאנֵיהּ מַעֲלֵי שַׁבְּתָא – לבש בגדיו לכבוד שבת בערב
שבת, וְאָמַר, בּוֹאִי כַלָּה בּוֹאִי כַלָּה, כינה את השבת 'כלה' מתוך
חביבות.
הגמרא מספרת כיצד האמוראים כיבדו את השבת: רַבָּה בַּר רַב
הוּנָא אִיקְלַע לְבֵי [–הזדמן לבית] רַבָּה בַּר רַב נַחְמָן בשבת, קָרִיבוּ
לֵיהּ תְּלָת סָאֲוֵי טָחֵי – הגישו לפניו שלש סאים של רקיקים [–פת
דקה כמצה] שמרחו אותם בשומן אליה או בשמן, אָמַר לְהוּ רבה בר
רב הונא לבני ביתו של רבה בר רב נחמן, מִי הֲוָה יָדְעִיתוּן דְּאָתֵינָא
– וכי ידעתם שאבוא היום לביתכם שהכנתם כל כך לכבודי, אָמְרוּ
לֵיהּ לרבה בר רב הונא, מִי עַדְיַפְתָּ לָן מִינָּהּ – וכי אתה יותר חשוב
לנו מן השבת שנאמר בה (ישעיה נח יג) 'וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג', כלומר
לכבוד שבת הכנום ולא ידענו שתבוא.
רַבִּי אַבָּא וְרַבִּי בִּתְלֵיסַר אִסְתִּירֵי פִּשִׁיטֵי, בִּישְׁרָא מִתְלֵיסַר טַבָּחֵי –
קנה בשר לכבוד שבת בשלשה עשר סלעי מדינה משלשה עשר
טבחים, כדי לטעום בשבת מן המובחר, וּמְשַׁלַּיִם לְהוּ אֲצִינּוֹרָא דְּדָשָׁא
– היה נותן את הבשר לשמשים [המכינים סעודתו] בפתח הבית, והוא
בעצמו לא נכנס לבית כי היה ממהר לחזור ולהביא בשר אחר, וְאָמַר
לְהוּ לשמשים, אַשּׁוּר חַיָּיא, אַשּׁוּר חַיָּיא – התחזקו מהר, התחזקו
מהר, להכין את זו שהבאתי עכשיו בעוד שאלך להביא עוד.
הגמרא מספרת כיצד האמוראים עסקו בעצמם בהכנות לכבוד שבת:
רַבִּי אַבָּהוּ הֲוָה יָתִיב אַתַּכְתָּקָא דְּשִׁינָּא – היה יושב על כסא העשוי
משן של פיל [–שנהב], שהיה עשיר וחשוב, וּמוֹשִׁיךְ נוּרָא – והיה הוא
בעצמו נופח באש כדי לבשל בה לכבוד שבת.
רַב עָנָן לָבֵישׁ גּוּנְדָּא – לבש בגד שחור בערב שבת, כדי להודיע
שהיום אינו כדאי להתנהג בחשיבות, אלא להתעסק בתבשילי שבת,
ובדי שלא יטנפו בגדיו בבישול הקדירות לבש בגד שחור. דְּתָנָא דְּבֵי
רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – וכמו ששנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, בְּגָדִים
שֶׁבִּישֵּׁל בָּהֶן קְדֵירָה לְרַבּוֹ, אַל יִמְזוֹג בָּהֶן כּוֹס לְרַבּוֹ, לפי שנתעשנו
ונתלכלכו בבישול הקדירה, הרי שבישול קדירה מטנף את הבגדים,
ולכן לבש רב ענן בגד שחור.
רַב סַפְרָא מְחָרֵיךְ רֵישָׁא – רב ספרא בעצמו היה חורך באש את שיער
הבהמה לכבוד שבת. רָבָא מָלַח שִׁיפּוּטָא – היה מולח דג גדול
הנקרא 'שיבוטא' לכבוד שבת. רַב הוּנָא מַדְלִיק שְׁרָגֵי – היה מדליק
נרות לכבוד שבת. רַב פָּפָּא גָּדֵיל פְּתִילְתָא – היה מכין את הפתילות
לכבוד שבת. רַב חִסְדָּא פָּרִים סִילְקָא – היה מחתך ירק ששמו
'סילקא' לכבוד שבת. רָבָה וְרַב יוֹסֵף מְצַלְּחֵי צֵיבֵי – היו מבקעים
עצים לכבוד שבת. רַבִּי זֵירָא מְצַתֵּת צַתּוֹתֵי – היה מצית אור בעצים
דקים לכבוד שבת.
רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מְכַתֵּף וְעָיֵיל, מְכַתֵּף וְנָפֵיק – היה נושא על
כתפיו משאות של כלים ובגדים ומגדים לכבוד שבת, ומכניסם לתוך
ביתו, וכן היה נושא על כתפיו חפצים שאין ראוי שישארו בבית
בשבת ומוציאם, ועשה כן כאדם שמארח את רבו ומראה לו שהוא
חשוב בעיניו, וחרד לכבודו לטרוח ולהרבות בשבילו, אָמַר, אִילּוּ
מְקַלְּעִין לִי [–אם היו מזדמנים לביתי] רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי, מִי לֹא
מְכַתֵּיפְנָא קַמַּיְיהוּ – האם לא הייתי נושא לכבודם משאות, אם כן גם
לכבוד שבת יש לי לעשות כן. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו שמועה זו
בלשון אחרת, רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי הוּ מְכַתְּפִי וְעָיְילִי, מְכַתְּפִי וְנָפְקִי
– היו נושאים על כתפיהם משאות של צרכי כבוד שבת, ומכניסים
לתוך בתיהם, ומוציאים מן הבית את אשר אין ראוי שיהא בו, אָמְרִי
– אמרו רבי אמי ורבי אסי, אִילּוּ אִיקְּלַע לָן [–אם היה מזדמן לבתינו]
רַבִּי יוֹחָנָן, מִי לֹא מְכַתְּפִינַן קַמֵּיהּ – האם לא היינו נושאים לכבודו
משאות. אם כן גם לכבוד שבת יש לנו לעשות כן.
הגמרא מביאה מעשה על שכר כבוד שבת: יוֹסֵף מוֹכִיר שַׁבֵּי – מכבד
שבתות, הֲוָה הָהוּא נָכְרִי בְּשַׁבְּבוּתֵיהּ – היה גר גוי בשכנותו, דַּהֲוָה
נָפֵישׁ נִכְסֵיהּ טוּבָא – שהיו לו נכסים רבים מאד, אָמְרִי לֵיהּ בָּנָיו לְאַבָּא
– החוזים בכוכבים, כְּוֹלְהוּ נִכְסֵי יוֹסֵף מוֹכִיר שַׁבֵּי אָכֵיל לְהוּ – כל
נכסיך יפלו לידיו של יוסף מכבד שבתות. וכדי שלא יפלו נכסיו ליוסף
מוכיר שבת, אָזַל זַבְּנִינְהוּ לְכוּלְהוּ נִיכְסֵי – הלך הנכרי ומכר כל
נכסיו, זַבַּן בְּהוּ מַרְגָּנִיתָא – ובדמים שקיבל עבורם קנה מרגלית,
אוֹתְבָהּ בְּסֵינְיֵיהּ – עשה לו כובע של לֶבֶד ושבצו במשבצות זהב וקבע
בו מרגליות, וקבע מרגלית זו עם שאר המרגליות, בַּהֲדֵי דְּקָא עָבַר
מַבָּרָא – בשעה שעבר את הגשר שעל הנהר, אַפְרְחֵיהּ זִיקָא – העיפה
הרוח את הכובע שבו המרגלית, שַׁדְיֵיהּ בְּמַיָּא – והשליכתו למי
הנהר, בַּלְעֵיהּ כַּוּורָא – ובלע דג את המרגלית, אַפְקוּהּ אַיְיתוּהָ
אַפַּנְיָא דְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא – העלו הדייגים את הדג והביאו אותו לשוק
בערב שבת לפנות ערב, אָמְרֵי – אמרו הדייגים, מַאן זָבִין כִּי הַשְׁתָּא
– מי יקנה דג זה עכשיו לפני שבת, אָמְרֵי לְהוּ – אמרו להם, זִילּוּ
אַמְטְיוּהוּ לְגַבֵּי יוֹסֵף מוֹכִיר שַׁבֵּי, דְּרָגִיל דְּזָבְנִין – לכו והביאוהו לפני
יוסף מכבד שבתות, שרגיל לקנות דגים לכבוד שבת, אַמְטְיוּהָ
נִיהָלֵיהּ, זַבְנֵיהּ – הביאו לפניו את הדג, וקנאו לכבוד שבת, קָרְעֵיהּ,
אַשְׁכַּח בֵּיהּ מַרְגָּנִיתָא – קרע את הדג לנקותו, ומצא בו את המרגלית,
זַבְנֵיהּ בִּתְלֵיסַר עִילְּיתָא דְּדִינְרֵי דְּדָהֲבָא – ומכרו וקיבל עבורו שלש
עשרה עליות [–מלשון עליית בית] מלאות דינרי זהב, פָּגַע בֵּיהּ הָהוּא
סָבָא – פגשו אדם זקן, אָמַר ליוסף מוקיר שבת, מַאן דְּיָזֵיף שַׁבְּתָא,
פָּרְעֵיהּ שַׁבְּתָא – מי שמלוה לשבת, כלומר שמוציא הוצאות עבורה,
השבת פורעת לו.
הגמרא מביאה שכבוד השבת מביא לידי עשירות: בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי
[–שאל רבי] מַרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, עֲשִׁירִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
בַּמֶּה הֵן זוֹכִין לעשירות כזו גדולה, אָמַר לֵיהּ, בְּשִׁבְּיל שֶׁמְּעַשְּׂרִין את
מה שגדל בשדותם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד כב) 'עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת
זַרְעֶךָ', ומן הכפילות דורשים כך, עֲשֵׂר בְּשִׁבְיל שֶׁתִּתְעַשֵּׁר – שעל ידי
שמעשר הרי הוא מתעשר. חזר ושאלו, עשירים שֶׁבְּכָבֶל שאין נוהגת
שם מצות מעשר [שנוהגת רק בארץ ישראל] בַּמֶּה הֵן זוֹכִין
לעשירות, אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל ברבי יוסי, בְּשִׁבְיל שֶׁמְּכַבְּדִין אֶת
הַתּוֹרָה. חזר ושאלו, וְעשירים שֶׁבְּשְׁאָר אַרְצוֹת בַּמֶּה הֵן זוֹכִין
לעשירות, אָמַר לֵיהּ, בְּשִׁבְיל שֶׁמְּכַבְּדִין אֶת הַשַּׁבָּת.
דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, פַּעַם אַחַת נִתְאָרְחָתִי אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת
בְּלוּדְקְיָא, וְהֵבִיאוּ לְפָנָיו בני ביתו שָׁלְחָן שֶׁל זָהָב, מַשּׁוֹי – וכובד
השולחן הצריך שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנֵי אָדָם שישאוהו, וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה
שַׁלְשָׁלְאוֹת שֶׁל כֶּסֶף קְבוּעוֹת בּוֹ, וְקְעָרוֹת וְכוֹסוֹת וְקִיתוֹנִיּוֹת
וְצַלּוֹחִיּוֹת [–וצנצנות] קְבוּעוֹת בּוֹ, וְעָלָיו כָּל מִינֵי מַאֲכָל וְכָל מִינֵי
מְגָדִים [–מיני פירות מתוקים] וְכְשֶׁמַּנִּיחִים אוֹתוֹ [–את
השלחן] לפני בעל הבית קודם הסעודה, אוֹמְרִים 'לַהּ' הָאָרֶץ
וּמְלוֹאָהּ' וגו' (תהלים כד א), שהארץ וכל אשר בה היא של ה', ואין אנו
רשאים ליהנות עד שנברך שמו בברכת הלחם, וְכְשֶׁמְּסַלְּקִין אוֹתוֹ
[–את השלחן] לאחר הסעודה, אוֹמְרִים 'הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה' וְהָאָרֶץ
נָתַן לִבְנֵי אָדָם' (שם קטו טז), שעל ידי מתנתו נהנינו מכל הטובה הזו.

המשך בעמוד קמא

רש"י תוספות

עֲבִידְנָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנַן. לַתַּלְמִידִים. רֹאשׁ יְשִׁיבָה הָיָה: תֵּיתֵי לִי. יְשׁוּלָּם שִׁכְרִי: דְּכִי אָתֵי צוּרְבָא מֵרַבָּנַן כּוּ'. שֶׁחִבַּת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים עָלַי: דְּלָא מָזִינְנָא רֵישָׁא אֲבֵי סָדְיָא. אֵינִי מְנִיחַ רֹאשִׁי עַל הַכַּר: בַּמָּה דְּלָא מְהַפֵּיכְנָא לֵיהּ בְּזִכּוּתֵיהּ. עַד שֶׁאֶרְאֶה אִם יֵשׁ בִּדְבָרָיו לְזַכּוֹתוֹ: מִתְעַטְּפָא. בִּבְגָדִים נָאִים: בּוֹאוּ בַּלָּה. הִכִּיר קָרֵי לֵיהּ לִשְׁבִיתַת שַׁבָּת, מִתּוֹךְ חֲבִיבוּת: טָחֵי. רְקִיקִין, טְחִין פְּנִיכִּין בְּשׁוּמָן אֲלַיָּה אוֹ בְּשֶׁמֶן: מִי עֲדִיפָא לָן מִינָּהּ. כְּלוּם אַתָּה חָשׁוּב לָנוּ מִן הַשַּׁבָּת? לְכָבוֹד שַׁבָּת הַכְנָנוּם, וְלֹא הָיִינוּ יוֹדְעִים שֶׁתָּבוֹא: מִתְלַיְסַר טַבָּחֵי. לְטִעוּם בְּשַׂבָּח מִן הַמּוּבְחָר: אִיסְתִּירֵי. סְלָעִים מְדִינָ׳, וְהֵן א׳ מח׳ בְּסֶלַע צוֹרִי, וְהֵיינוּ חֲצִי דִּינָר: וּמַשְׁלִים לְהוּ אַצִינּוֹרָא דְּדַשָּׁא. לִפְנֵי בוֹאָם לְהָבִיא לוֹ הַבְּשָׂר הָיְתָה מְזַמֶּנֶת לָהֶן מְעוֹתֵיהֶן עַל פִּתְחָן, וְאוֹמֶרֶת לָהֶן:

בתליסר עילויתא דדינרי. אומר ר״ת: דעילויתא שם כלי הוא, כדאמרינן בריש ״כיצד מעברין״: (עירובין דף נג:) עלת נקפת בכדה: **רב** אמר להקדים ושמואל אמר לאחר. ולא פליגי, אלא רב איירי בדרכו לאחר, ושמואל איירי בדרכו להקדים, כדאמרינן בסמוך:

עֲבִידְנָא יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנַן. אָמַר רָבָא: תֵּיתֵי לִי דְּכִי אָתָא צוּרְבָא מֵרַבָּנַן לְקָמַאי לְדִינָא, לָא מָזִינְנָא רֵישִׁי אֲבֵי סָדְיָא כַּמָּה דְּלָא מְהַפֵּיכְנָא בִּזְכוּתֵי'. אָמַר מָר בַּר רַב אַשִׁי: פְּסִילְנָא לֵיהּ לְצוּרְבָא מֵרַבָּנַן לְדִינָא. מ״ט – דַּחֲבִיב עֲלַי כְּגוּפָאי, וְאֵין אָדָם רוֹאֶה חוֹבָה לְעַצְמוֹ. רַבִּי חֲנִינָא מִיעַטֶף וְקָאֵי אַפַּנְיָא דְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא, אָמַר: בּוֹאוּ וְנֵצֵא לִקְרַאת שַׁבָּת הַמַּלְכָּה. רַבִּי יַנַּאי לָבֵישׁ מָאנֵיהּ מַעֲלֵי שַׁבָּת, וְאָמַר: בּוֹאוּ כַּלָּה בּוֹאוּ כַּלָּה. רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אִיקְלַע לְבֵי רַבָּה בַּר נַחְמָן, קָרִיבוּ לֵיהּ תִּלְתָּ סָאֲוֵי טְחֵנֵי. א״ל: מִי הָוָה יָדְעִיתוּן דְּאָתֵינָא? אֲמַרוּ לֵיהּ: מִי עָדִיפְתָּ לָן מִינָּהּ. רַבִּי אַבָּא זַבֵּן בִּתְלִיסַר אַסְתִּירֵי פְּשִׁיטֵי בִּישְׁרָא מְתַלִּיסַר טַבָּחֵי, וּמַשְׁלִים לְהוּ אַצִינּוֹרָא דְּדַשָּׁא, וַאֲמַר לְהוּ: אֲשׁוּר הַיְיא, אֲשׁוּר הַיְיא! ר׳ אַבָּהוּ הָוָה יָתִיב אַתַּכְתָּקָא דְּשִׁנְיָא וּמוֹשִׁיךְ נוּרָא. רַב עָנָן לָבֵישׁ גּוּנְדָּא; דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בְּגָדִים שֶׁבִּישֵּׁל בָּהֶן קְדֵירָה לְרַבּוֹ – אַל יִמְזוֹג בָּהֶן כּוֹס לְרַבּוֹ. רַב כָּפְרָא מַחֲרִיךְ רֵישָׁא – רָבָא מָלַח שִׁיבּוּטָא. רַב הוּנָא מַדְלִיק שְׁרָגֵי, רַב פַּפָּא גָּדֵיל פְּתִילָתָא. רַב חִסְדָּא פָּרִים סִילְקָא. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף מְצַלְּחֵי צִיבֵי. ר׳ זֵירָא מְצַתַּת צִיתּוּתֵי. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מְכַתֵּף וְעָיֵיל מְכַתֵּף וְנָפֵיק, אָמַר: אִילּוּ מַקְלָעִין לִי רַ' אַמֵּי וְרַ' אַסִּי מִי לָא מְכַתֵּיפְנָא קַמַּיְיהוּ?! וְאִיפָּא דְּאָמְרִי: רַ' אַמֵּי וְרַבִּי אַסִּי מְכַתְּפִי וְעָיְילִי מְכַתְּפִי וְנָפְקִי, אָמְרִי: אִילּוּ אִיקְלַע לָן רַבִּי יוֹחָנָן, מִי לָא מְכַתְּפִינַן קַמַּיְיהוּ?! יוֹסֵף מוֹזֵיר שַׁבֵּי, הָוָה הָהוּא גּוֹי בְּשַׁבְּוּתֵיהּ, דַּהֲוָה נָפֵישׁ נִכְסֵיהּ טוּבָא. אָמְרִי לֵיהּ בַּלְדָאֵי: כּוּלְּהוּ נִכְסֵי – יוֹסֵף מוֹזֵר שַׁבֵּי אָבֵיל לְהוּ. אֲזַל זַבְּנִינְהוּ לְכוּלְּהוּ נִיכְסֵי, זְבַן בְּהוּ מַרְגָּנִיתָא, אוֹתְבָהּ בְּסִינְיֵיהּ. בָּהֲדֵי דְּקָא עָבַר מִבְּרָא – אַפְרְחֵיהּ זִיקָא, שַׁדְיֵיהּ בְּמַיָּא, בְּלַעְיֵהּ בַּוְורָא. אִסְקוּהּ אַיְיתוּהּ אַפַּנְיָא דְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא. אָמְרִי: מַאן זָבֵין כִּי הָשְׁתָּא? אָמְרִי לְהוּ: זִילוּ אַמְטְיוּהוּ לְגַבֵּי יוֹסֵף מוֹזֵר שַׁבֵּי, דְּרָגִיל דְּזָבֵין. אַמְטְיוּהוּ נִיהֲלֵיהּ, זְבַנְיֵהּ. קָרְעֵיהּ, אַשְׁכַּח בֵּיהּ מַרְגָּנִיתָא, זְבֵנֵיהּ בְּתְלִיסַר עִילְיָתָא דְּדִינְרֵי דַּהֲבָא. פְּגַע בֵּיהּ הָהוּא סָבָא, אָמַר: מַאן דְּזֵיף שַׁבְּתָא – פָּרְעֵיהּ שַׁבְּתָא. בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי מֵר' יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: עֲשִׂירִים שבא״י בַּמָּה הֵן זוֹכִין? א״ל: בִּשְׁבִיל שֶׁמִּעַשְּׂרִין, שֶׁנֶּאֱמַר ״עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר״ – עַשֵּׂר בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׁר. שֶׁבְּבָבֶל בַּמָּה הֵן זוֹכִין? א״ל: בִּשְׁבִיל שֶׁמְּכַבְּדִין אֶת הַתּוֹרָה. וְשֶׁבִּשְׁאָר אֲרָצוֹת בַּמָּה הֵן זוֹכִין? א״ל: בִּשְׁבִיל שֶׁמְּכַבְּדִין אֶת הַשַּׁבָּת. דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: פַּעַם אַחַת נִתְאָרְחָתִי אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת בְּלוּדְקָיָא, וְהֵבִיאוּ לְפָנַיּ שֻׁלְחָן שֶׁל זָהָב מְשׂוּי שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנֵי אָדָם, וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שֻׁלְשָׁלְאוֹת שֶׁל כֶּסֶף קְבוּעוֹת בּוֹ, וְקַעָרוֹת וְכוֹסוֹת וְקִיתּוֹנִיּוֹת וְצַלּוֹחִיּוֹת קְבוּעוֹת בּוֹ, וְעָלָיו כָּל מִינֵי מַאֲכָל וְכָל מִינֵי מְגָדִים וּבְשָׂמִים, וּכְשֶׁמְּנִיחִים אוֹתוֹ אוֹמְרִים: ״לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ וגו'״, וּכְשֶׁמְּסַלְּקִין אוֹתוֹ אוֹמְרִים ״הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה' וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם״. אָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי, בַּמָּה זְכִית לְכָךְ? אָמַר לִי: קַצָּב הָיִיתִי, וּמִכָּל בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה נָאָה אָמַרְתִּי: זוֹ תִּהְיֶה לְשַׁבָּת. אָמְרִתִּי לוֹ [אַשְׁרֶיךָ שֶׁזָּכִית], וּבְרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁזִּיכְּךָ לְכָךְ. א״ל קַיְיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: מִפְּנֵי מָה תַּבְשִׁיל שֶׁל שַׁבָּת רֵיחוֹ נוֹדֵף? אָמַר לוֹ: תַּבְלִין אֶחָד יֵשׁ לָנוּ, וְשָׁבַת שְׁמוֹ, שֶׁאָנוּ מַטִּילִין לְתוֹכוֹ – וְרֵיחוֹ נוֹדֵף. אָמַר לוֹ: תֵּן לָנוּ הֱיֵמֶנּוּ! אָמַר לוֹ: כֹּל הַמְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת – מוֹעִיל לוֹ, וְשֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת – אֵינוֹ מוֹעִיל לוֹ. א״ל רֵישׁ גָּלוּתָא לְרַב הַמְנוּנָא: מַאי דִּכְתִיב ״וּלְקָדוֹשׁ ה' מְכוּבָּד״? א״ל: זֶה יוה״כ, שֶׁאֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה. אָמְרָה תּוֹרָה. אָמְרָה תּוֹרָה: כַּבְּדֵהוּ בִּכְסוּת נְקִיָּה. וְכִבְּדַתּוּ' רַב אָמַר: לְהַקְדִּים, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: לְאַחֵר. אָמְרוּ לֵיהּ בְּנֵי רַב פַּפָּא בַּר אַבָּא לְרַב פַּפָּא: כְּגוֹן אֲנַן דְּשָׁכְיֵחַ לָן בִּישְׁרָא וְחַמְרָא כָּל יוֹמָא, בְּמַאי נִיסַּגֵּיהּ? אָמַר לְהוּ: אִי רְגִילִיתוּ לְאַקְדּוֹמֵי – אַחֲרוּהּ, אִי רְגִילִיתוּ לְאַחֲרוּהּ – אַקְדְּמוּהּ. רַב שֵׁשֶׁת, בְּקִבְיָטָא מוֹתִיב לְהוּ לְרַבָּנַן הֵיכָא דְּמַטְיָא שִׁימְשָׁא, בְּסִיתְוָא מוֹתִיב לְהוּ לְרַבָּנַן הֵיכָא דְּמַטְיָא טוּלָּא, כִּי הֵיכִי דְּלֵיקוּמוּ הָיָיא. רַ' זֵירָא

מהדר

שְׁתַּגִּיעַ שָׁם הַחַמָּה לְעֵת הָאוֹכֶל, כְּדֵי שֶׁיִּצְטָעֲרוּ וְיִמָּהֲרוּ לָקוּם: דְּמַטֵּי טוּלָּא. שֶׁיִּצְטַנְנוּ: הָיָיא. מַהֵר:

מהדר

ומצא

ומצא נר דלוק ושולחן ערוך. וא"ת: דאמר בריש ׳ערבי פסחים׳ (דף קי:) ׳ושוין שאין מביאין את השולחן אע"פ קידשו׳ וי"ל: דערוך הוא במקום אחר, אלא שאין מביאין אותו עד אחר הקידוש, כי היכי דתיתי סעודתא ביקרא דשבתא, כדאיתא בשאלתות דרב אחאי. ודוקא בימיהם שהיו להם שלחנות קטנים לפני כל אחד ואחד, אבל שלנו גדולים הם, וקשה לטלטלם: **כל** העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו. פי׳: בכל כוונתו, וכן פירש רש"י. ור"י אומר: דיש בפסיקתא במעשה דר׳ ישמעאל בן אלישע דקאמר התם: כשישראל נכנסים לבתי כנסיות ואומרים יהא שמיה רבא מברך בקול רם – מבטלים גזירות קשות: **א"ר** חנינא אל מלך נאמן. צריך להרהר בו בשעה שאומר אמן: אידי

מְהַדַּר אַזּוּזֵי זוּזֵי דְּרַבָּנַן. א"ל: בְּמָטוּתָא מִינַּיְיכוּ, לָא תְּחַלְּלוּנֵיהּ. אָמַר רָבָא וְאִיתֵּימָא רַ' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֲפִי' יָחִיד הַמִּתְפַּלֵּל בְּע"ש וְאוֹמֵר "וַיְכֻלּוּ". דְּאָמַר רַב הַמְנוּנָא: כֹּל הַמִּתְפַּלֵּל בְּע"ש וְאוֹמֵר "וַיְכֻלּוּ" – מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ נַעֲשָׂה שׁוּתָּף לְהקב"ה בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְכֻלּוּ", אַל תִּקְרֵי "וַיְכֻלּוּ" אֶלָּא וַיְכַל. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִנַּיִן שֶׁהַדִּיבּוּר כְּמַעֲשֶׂה – שֶׁנֶּאֱמַר "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ". אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מָר עוּקְבָא: כֹּל הַמִּתְפַּלֵּל בְּע"ש וְאוֹמֵר "וַיְכֻלּוּ" שְׁנֵי מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת הַמְלַוִּין לוֹ לָאָדָם מַנִּיחִין יְדֵיהֶן עַל רֹאשׁוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ "וְסָר עֲוֹנֶךָ וְחַטָּאתְךָ תְּכֻפָּר". תַּנְיָא, רַ' יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁנֵי מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת מְלַוִּין לוֹ לָאָדָם בְּע"ש מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵיתוֹ, אֶחָד טוֹב וְאֶחָד רַע. וּכְשֶׁבָּא לְבֵיתוֹ וּמָצָא נֵר דָּלוּק וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ וּמִטָּתוֹ מוּצַעַת, מַלְאָךְ טוֹב אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּהֵא לְשַׁבָּת אַחֶרֶת כָּךְ. וּמַלְאָךְ רַע עוֹנֶה אָמֵן בְּעַל כָּרְחוֹ. וְאִם לָאו, מַלְאָךְ רַע אוֹמֵר: יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּהֵא לְשַׁבָּת אַחֶרֶת כָּךְ. וּמַלְאָךְ טוֹב עוֹנֶה אָמֵן בְּעַל כָּרְחוֹ. אָמַר רַ' אֶלְעָזָר: לְעוֹלָם יְסַדֵּר אָדָם שֻׁלְחָנוֹ בְּע"ש, אע"פ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְכַזַּיִת. וְאָמַר רַ' חֲנִינָא: לְעוֹלָם יְסַדֵּר אָדָם שֻׁלְחָנוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אע"פ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְכַזַּיִת. חַמִּין בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת – מְלוּגְמָא, פַּת חַמָּה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת – מְלוּגְמָא. רַ' אַבָּהוּ הָוָה עָבְדִין לֵיהּ בַּאֲפוֹקֵי שַׁבְּתָא עִיגְלָא תִּילְתָא, הָוָה אָכֵיל מִינֵּיהּ כּוּלֵּיהּ. כִּי גְּדַל אָכִימִי בְּרֵיהּ, א"ל: לָמָּה לָךְ לְאַפְסוּדֵי כּוּלֵּיהּ הָאי? נִשְׂבּוֹק כּוּלֵּיהּ מִפְּעָלֵי שַׁבְּתָא. שָׁבְקוּהוּ, וַאֲתָא אַרְיָא אֲכָלֵיהּ. אָרִיב"ל: כֹּל הָעוֹנֶה "אָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא מְבָרַךְ" בְּכָל כֹּחוֹ – קוֹרְעִין לוֹ גְּזַר דִּינוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "בִּפְרוֹעַ פָּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ ה'". מ"ט "בִּפְרוֹעַ פָּרָעוֹת" – מִשּׁוּם דְּ"בָרְכוּ ה'". רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא א"ר יוֹחָנָן: אֲפִילּוּ יֵשׁ בּוֹ שֶׁמֶץ שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה – מוֹחֲלִין לוֹ, כְּתִיב הָכָא "בִּפְרוֹעַ פָּרָעוֹת" וּכְתִיב הָתָם "כִּי פָרוֹעַ הוּא". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כֹּל הָעוֹנֶה אָמֵן בְּכָל כֹּחוֹ – פּוֹתְחִין לוֹ שַׁעֲרֵי ג"ע, שֶׁנֶּאֱמַר "פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גּוֹי צַדִּיק שׁוֹמֵר אֱמוּנִים". אַל תִּיקְרֵי 'שׁוֹמֵר אֱמוּנִים' אֶלָּא "שֶׁאוֹמְרִים אָמֵן'. מַאי אָמֵן? – א"ר חֲנִינָא: אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן. א"ר יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: אֵין הַדְּלֵיקָה מְצוּיָה אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִילּוּל שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִם לֹא תִּשְׁמְעוּ אֵלַי לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וּלְבִלְתִּי שְׂאֵת מַשָּׂא וגו' וְהִצַּתִּי אֵשׁ בִּשְׁעָרֶיהָ וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא תִכְבֶּה". מַאי "וְלֹא תִכְבֶּה"? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: בְּשָׁעָה שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם מְצוּיִין לְכַבּוֹתָהּ. אָמַר אַבָּיֵי: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא בְּשָׁבִיל שֶׁחִלְּלוּ בָהּ אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמְשַׁבְּתוֹתַי הֶעְלִימוּ עֵינֵיהֶם וָאֵחַל בְּתוֹכָם". אָמַר רַ' אַבָּהוּ: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא בְּשָׁבִיל שֶׁבִּיטְּלוּ ק"ש שַׁחֲרִית וְעַרְבִית, שֶׁנֶּאֱמַר "הוֹי מַשְׁכִּימֵי בַבֹּקֶר שֵׁכָר יִרְדֹּפוּ וגו'" וּכְתִיב "וְהָיָה כִּנּוֹר וְנֵבֶל תּוֹף וְחָלִיל וְיַיִן מִשְׁתֵּיהֶם וְאֶת פֹּעַל ה' לֹא יַבִּיטוּ" וּכְתִיב "לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי דָעַת". אָמַר רַב הַמְנוּנָא: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא בְּשָׁבִיל שֶׁבִּיטְּלוּ בָהּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁפוֹךְ עַל עוֹלָל בְּחוּץ וגו'" מַה טַּעַם 'שְׁפוֹךְ' – מִשּׁוּם דְּ'עוֹלָל בְּחוּץ'. אָמַר עוּלָּא: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם בּוּשֶׁת פָּנִים זֶה מִזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר "הוֹבִישׁוּ כִּי תוֹעֵבָה עָשׂוּ גַּם בּוֹשׁ לֹא יֵבוֹשׁוּ וגו'". אָמַר רַ' יִצְחָק: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא בְּשָׁבִיל שֶׁהֵנִּיחוּ קָטָן וְגָדוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה כָּעָם כַּכֹּהֵן" וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ "הַבּוֹק תִּבּוֹק הָאָרֶץ". אָמַר רַב עַמְרָם בְּרֵיהּ דְּר"ש בַּר אַבָּא א"ר שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא א"ר חֲנִינָא: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא בְּשָׁבִיל שֶׁלֹּא הוֹכִיחוּ זֶה אֶת זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "הָיוּ שָׂרֶיהָ כְּאֵילִים לֹא מָצְאוּ מִרְעֶה". מָה אַיָּל זֶה רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה בְּצַד זְנָבוֹ שֶׁל זֶה – אַף יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, בְּכָשׁוּ פְּנֵיהֶם בַּקַּרְקַע וְלֹא הוֹכִיחוּ זֶה אֶת זֶה. א"ר יְהוּדָה: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא בְּשָׁבִיל שֶׁבִּיזּוּ בָהּ ת"ח, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּהְיוּ מַלְעִיבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים וּבוֹזִים דְּבָרָיו וּמַתַּעְתְּעִים בִּנְבִיאָיו עַד עֲלוֹת חֲמַת ה' בְּעַמּוֹ עַד [לְ]אֵין מַרְפֵּא". מַאי "עַד לְאֵין מַרְפֵּא"? – אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כֹּל הַמְבַזֶּה ת"ח אֵין לוֹ רְפוּאָה לְמַכָּתוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב "אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ"? "אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי" – אֵלּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, "וּבִנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ" – אֵלּוּ ת"ח. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה: אֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּים אֶלָּא בְּשָׁבִיל הֶבֶל תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן. א"ל רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי: דִּידִי וְדִידָךְ מַאי? א"ל: אֵינוּ דּוֹמֶה הֶבֶל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֵטְא, לְהֶבֶל שֶׁאֵין בּוֹ חֵטְא. וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם ר"י נְשִׂיאָה: אֵין מְבַטְּלִין תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן אֲפִי' לְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְאָמַר ר"ל לְר"י נְשִׂיאָה: בָּךְ מְקוּבָּלַנִי מֵאֲבוֹתַי, וְאָמְרִי לָהּ מֵאֲבוֹתֵיךְ: כָּל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן – מַחֲרִימִין אוֹתָהּ. רְבִינָא אָמַר: מַחֲרִימִין אוֹתָהּ. וְאָמַר רָבָא: לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא בְּשָׁבִיל שֶׁפָּסְקוּ מִמְּנָּה אַנְשֵׁי אֱמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר "שׁוֹטְטוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם וּרְאוּ נָא [וּדְעוּ וּבַקְּשׁוּ בִּרְחוֹבוֹתֶיהָ אִם תִּמְצְאוּ אִישׁ] (אִם יֵשׁ אִישׁ) עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט מְבַקֶּשׁ אֱמוּנָה וְאֶסְלַח לָהּ". אִינִי?! וְהָאָמַר רַב קְטִינָא: אֲפִי' בְּשָׁעָה בְּשֶׁלּוֹנָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם לֹא פָּסְקוּ מִמְּנָּה אַנְשֵׁי אֱמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יִתְפֹּשׂ אִישׁ בְּאָחִיו בֵּית אָבִיו (לֵאמֹר) שִׂמְלָה לְךָ קָצִין תִּהְיֶה לָנוּ" – דְּבָרִים שֶׁבְּנֵי אָדָם מִתְכַּסִּין בָּהֶן כַּשִּׂמְלָה יֶשְׁנָן בְּיָדֶיךָ, "וְהַמַּכְשֵׁלָה הַזֹּאת תַּחַת יָדֶךָ"

מְהַדֵּר אַזּוּזֵי זוּזֵי דְּרַבָּנָן – היה מחזר בשבת אחר זוגות זוגות של חכמים העוסקים בתורה, וְאָמַר לְהוּ, בְּמָטוּתָא מֵינַיְיכוּ לֹא תְּחַלְּלוּנֵיהּ – בבקשה מכם לכו והתעסקו בעונג שבת, ולא תחללוהו לבטל תענוגיו.

הגמרא עוברת לדבר במעלת אמירת 'ויכולו' בליל שבת: אָמַר רָבָא וְאִיתֵּימָא – ויש אומרים שרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אמר מאמר זה, אַפִּילּוּ יָחִיד הַמִּתְפַּלֵּל בְּעֲרָב שַׁבָּת [–בליל שבת], צָרִיךְ לוֹמַר 'וַיְכֻלּוּ' בתפילתו, משום דְּאָמַר רַב הַמְנוּנָא, כָּל הַמִּתְפַּלֵּל בְּעֲרָב שַׁבָּת וְאוֹמֵר בתפילתו 'וַיְכֻלּוּ', ובכך מעיד על מעשה בראשית, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ נַעֲשָׂה שׁוּתָּף לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּעשיית מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב א) 'וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ', ויש לדרוש בפסוק שאַל תִּקְרֵי [–לא תקרא] 'וַיְכֻלּוּ' אֶלָּא 'וַיְכַלּוּ', ובא לומר, שנחשב כאילו הקדוש ברוך הוא וזה שאומר פרשה זו ובכך מספר בשבח המקום ובשבח השבת, שניהם כילו לעשות את מעשה בראשית.

לימוד מפסוק שהמעיד על מעשה בראשית בדיבורו נחשב שותף בעשייתו: אָמַר רַבִּי אַלְעָזָר, מִנַּיִן שֶׁהַדִּיבּוּר בענין מעשה בראשית נחשב כְּמַעֲשֶׂה דהיינו כעשייתו, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לג ו) 'בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ', כלומר שהשמים וכן שאר חלקי הבריאה, נוצרו על ידי דיבורו של ה', וכיון שמעשה בראשית נעשה בדיבור, אף המעיד בדיבורו על כך, נחשב כאילו גם הוא עשאו.

הגמרא מביאה מעלה נוספת של האומר 'ויכולו' בליל שבת: אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מַר עוּקְבָא, כָּל הַמִּתְפַּלֵּל בְּעֲרָב שַׁבָּת וְאוֹמֵר בתפילתו 'וַיְכֻלּוּ', שְׁנֵי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת הַמְלַוִּין לוֹ לָאָדָם מבית הכנסת לביתו בליל שבת, מַנִּיחִין יְדֵיהֶן עַל רֹאשׁוֹ, וְאוֹמְרִים לוֹ 'וְסָר עֲוֹנְךָ וְחַטָּאתְךָ תְּכֻפָּר' (ישעיה ו ז).

הגמרא מביאה ברייתא בענין הברכה שמברכים מלאכים אלו למכבד את השבת: תָּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁנֵי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְלַוִּין לוֹ לָאָדָם בְּעֶרֶב שַׁבָּת [–בליל שבת] כשהולך מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵיתוֹ, אֶחָד מהמלאכים טוֹב וְאֶחָד מהם רָע, וּכְשֶׁבָּא האדם לְבֵיתוֹ, וּמָצָא נֵר דָּלוּק, וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ לסעודת שבת, וּמִטָּתוֹ מוּצַעַת, אז הַמַּלְאָךְ הַטּוֹב אוֹמֵר, יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּהֵא גם לְשַׁבָּת אַחֶרֶת כָּךְ, וּמַלְאָךְ הָרָע עוֹנֶה 'אָמֵן' בְּעַל כָּרְחוֹ. וְאִם לָאו – ואם אין האדם מוצא דברים אלו בביתו, אז הַמַּלְאָךְ הָרָע אוֹמֵר, יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּהֵא גם לְשַׁבָּת אַחֶרֶת כָּךְ, וּמַלְאָךְ הַטּוֹב עוֹנֶה 'אָמֵן' בְּעַל כָּרְחוֹ.

הגמרא מבארת הלכות בענין עריכת השולחן לסעודה לכבוד השבת: אָמַר רַבִּי אַלְעָזָר, לְעוֹלָם יְסַדֵּר אָדָם את שֻׁלְחָנוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת [–בליל שבת], בפריסת מפה ומיני מאכל הנהוגים אצלו בעריכת שולחנו לסעודה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לקיים מצות סעודת ליל שבת אֶלָּא לְכָבוֹד שבת, משום כבוד השבת.

הלכה דומה לגבי מוצאי שבת: וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, לְעוֹלָם יְסַדֵּר אָדָם את שֻׁלְחָנוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת לסעודה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְכָבוֹד שבת, שגם זה כבוד השבת, ללוותה ביציאתה בדרך כבוד, כאדם המלווה את המלך בצאתו מן העיר.

מאמר נוסף בענין מוצאי שבת: שתיית מים חַמִּין ורחיצה בהם בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, הרי זה מְלוּגְמָא – רפואה לעושה כן. וכן לאכול פַּת חַמָּה [–לחם חם] בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, הרי זה מְלוּגְמָא – רפואה.

מעשה בגודל חשיבות הסעודה במוצאי שבת: רַבִּי אֲבָהוּ, הָוָה עָבְדִין לֵיהּ בַּאֲפוּדְיֵי שַׁבְּתָא – היו עושים לו במוצאי שבת, עִיגְלָא תִּילְתָא – עגל שגדל שליש, שאז טעם בשרו משובח ביותר, הָוָה אָכִיל מִינֵיהּ כּוּלְיֵיתָא – והיה רבי אבהו אוכל ממנו את הכליות. כִּי גָּדֵל אֲבִימִי בְּרֵיהּ – כאשר גדל אבימי בנו, אָמַר לֵיהּ לאביו רבי אבהו, לָמָּה לָךְ לְאַפּוֹקֵי כּוּלֵּי הַאי – למה לך להפסיד כל כך, בזה שאתה שוחט את העגל רק עבור אכילת הכליות, נְשַׁבּוֹק כּוּלְיֵיתָא מַמָּעֲלֵי שַׁבְּתָא – נשאיר את הכליות מערב שבת מהעגל הנשחט לכבוד שבת, ולא נצטרך לשחוט עגל מיוחד לסעודת מוצאי שבת. ואכן שַׁבְקוּהוּ – השאירו את הכליות מהעגל של שבת, ולא שחטו עגל נוסף לסעודת מוצאי שבת, וַאֲתָא אַרְיֵא אַכְלֵיהּ – ובא אריה ואכל את העגל הראוי לשחוט לסעודה זו.

אגב שהובא לעיל מאמר של רבי יהושע בן לוי, מביאה הגמרא מאמר נוסף שלו: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל הָעוֹנֶה 'אָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא מְבָרַךְ' בְּכָל כֹּחוֹ – בכל כוונתו, קוֹרְעִין לוֹ את גְּזַר דִּינוֹ אם נגזר לרעה, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ה ב) 'בִּפְרוֹעַ פָּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ ה'', ודורשים, מַאי מַעֲמָא – מהו הטעם שיתקיים 'בִּפְרוֹעַ פָּרָעוֹת' דהיינו שיתבטלו הפורענויות, מִשּׁוּם דְּ'בהתנדב עם בָּרְכוּ ה'', כלומר שישראל מתנדבים לברך את בוראם בעניית 'אמן יהא שמיה רבא מברך'.

מעלה נוספת בעניית 'אמן יהא שמיה רבא מברך' בכל כחו: רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, כל העונה 'אמן יהא שמיה רבא מברך' בכל כחו, אֲפִילּוּ אם יֵשׁ בּוֹ שֶׁמֶץ [–גנות] שֶׁל עֲבֵירָה זָרָה, מוֹחֲלִין לוֹ, כְּתִיב הָכָא – כאן בענינינו 'בִּפְרוֹעַ פָּרָעוֹת', וּכְתִיב הָתָם – שם בחטא העגל (שמות לב כה) 'וַיֵּרַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרֻעַ הוּא כִּי פָרְעָה אַהֲרֹן', ובכשם ש'פרוע' שנאמר שם הכוונה לעבודה זרה, כך גם כאן 'פרעות' היינו עבודה זרה, וכך הוא פירוש הפסוק 'בפרוע פרעות', כשתתבטל פריעות עבודה זרה, דהיינו שעון ישראל בעבודה זרה ישתקע וישתכח ולא יזכר, סיבתו הוא משום שמתנדבים ישראל לברך את ה' בעניית 'אמן יהא שמיה רבא מברך'.

מעלה נוספת של העונה 'אמן' בכל כחו: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּל הָעוֹנֶה 'אָמֵן' בְּכָל כֹּחוֹ, פּוֹתְחִין לוֹ שַׁעֲרֵי גַּן עֵדֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כו ב) 'פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גּוֹי צַדִּיק שׁוֹמֵר אֱמוּנִים', ושערים היינו שערי גן עדן, ובתיבות 'שומר אמונים' יש לדרוש, אַל תִּיקְרֵי – אל תקרא 'שׁוֹמֵר אֱמוּנִים', אֶלָּא תקרא 'שֶׁאוֹמְרִים אָמֵן', דהיינו שלאומרים 'אמן' יפתחו שערי גן עדן.

הגמרא מבארת את תיבת 'אמן' שעונים על ברכה. מבררת הגמרא: מַאי – מהו פירוש תיבת 'אָמֵן' שעונים על ברכה, כיצד משמע מעניית קבלת עול מלכות שמים. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, העונה 'אמן' מעיד על בוראו שהוא אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן, שראשי תיבות אלו רמוזים בתיבת 'אמן'.

הגמרא חוזרת לענין כבוד שבת, ומבארת גודל עונש המחללה: אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ [–בנו] דְּרַב שְׁמוּאֵל מִשְׁמֵיהּ [–בשמו] דְּרַב, אֵין הַדְלֵיקָה מְצוּיָה כפורענות על חטא אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִילּוּל שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יז כז) 'וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלַי לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וְלִבְלְתִּי שְׂאֵת מַשָּׂא וגו' וְהִצַּתִּי אֵשׁ בִּשְׁעָרֶיהָ וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא תִכְבֶּה'. ומבואר שהעונש על עון חילול שבת הוא, שתוצת אש במקום החילול.

הגמרא מבארת את סוף הפסוק הנזכר. מבררת הגמרא: מַאי – מהו פירוש סוף הפסוק 'וְלֹא תִכְבֶּה'. משיבה הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, שהאש תוצת בְּשָׁעָה שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם מְצוּיִין לְכַבּוֹתָהּ, דהיינו בשבת.

מביאה הגמרא שחילול השבת גרם לחורבן ירושלים: אָמַר אַבָּיֵי, לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא בְּשִׁבְיל [–מפני] שֶׁחִלְּלוּ בָהּ אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כב כו) 'וּמִשַּׁבְּתוֹתַי הֶעְלִימוּ עֵינֵיהֶם וָאֵחַל בְּתוֹכָם', ובסוף פירוט עוונותיהם נאמר (שם כב לא) 'וָאֲשַׁפֵּךְ עֲלֵיהֶם זַעְמִי בְּאֵשׁ עֶבְרָתִי כִּלִּיתִים'.

הגמרא מביאה סיבות נוספות לחורבן ירושלים: אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא בְּשִׁבְיל שֶׁבִּיטְּלוּ קְרִיאַת שְׁמַע ולא קראוהו בְּשַׁחֲרִית וְעַרְבִית, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ה יא) 'הוֹי מַשְׁכִּימֵי בַבֹּקֶר שֵׁכָר יִרְדֹּפוּ' וגו' מֵאַחֲרֵי בֲּנֶשֶׁף יַיִן יַדְלִיקֵם', כלומר ששותים יין ושכר בבוקר ובערב בזמן קריאת שמע, וּכְתִיב בפסוק שלאחריו (שם ה יב) 'וְהָיָה כִּנּוֹר וְנֵבֶל תֹּף וְחָלִיל וְיַיִן מִשְׁתֵּיהֶם וְאֵת פֹּעַל ה' לֹא יַבִּיטוּ', כלומר שהיה בידם כלי נגינה אלו לנגן בהם, והיין לשתותו, ולא שמו לב לייחד שמו של הקב"ה על בריותיו בקריאת שמע בזמנים אלו, וּכְתִיב

המשך בעמוד קלז

ופירושו, **שְׁדִבְּרִים שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִין עֲלֵיהֶם** – על בוריים, לאומרם כהלכתם, **אֶלָּא אִם כֵּן נִבְשָׁלִים בָּהֶן** ואומרים אותם כמה פעמים בשיבוש, ואז נותנים ליבם לעמוד על השמועה ולאומרה כהלכתה, שהם טעמי דינים המוסתרים ואינם גלויים לעין כל אדם, **הם יְשָׁנָן תַּחַת יָדֵיךְ**, שאתה בקי בהם, ולכן 'קָצִין תִּהְיֶה לָנוּ' ותלמדנו חכמה. ותשובתו נאמרה בפסוק הבא (ישעיה ג ז) **'יִשָּׂא בַיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר לֹא אֶהְיֶה חוֹבֵשׁ וגו' וּבְבֵיתִי אֵין לֶחֶם וְאֵין שִׂמְלָה'**, ודורשים, **שאֵין 'יִשָּׂא' אֶלָּא לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (שמות כ ז) **'לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא' דהיינו בשבועה, שהמשיב נשבע להם 'לֹא אֶהְיֶה חוֹבֵשׁ'**, כלומר, **לֹא אֶהְיֶה מֵחוֹבְשֵׁי עַצְמָן** – אינני רגיל להיות מהיושבים **בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ** ללמוד תורה, וממילא **'וּבְבֵיתִי אֵין לֶחֶם וְאֵין שִׂמְלָה'**, כלומר **שֶׁאֵין בְּיָדִי** – שלא שניתי **לֹא מִקְרָא וְלֹא מִשְׁנָה וְלֹא גְּמָרָא**. ומבואר, שכשהיו אנשי ירושלים מבקשים מאחד מהם שילמדם תורה, היה משיבם את האמת שלא הורגל ללמוד, ונמצא שאף בעת חורבנה של ירושלים לא פסקו ממנה אנשי אמנה דהיינו אנשים דוברי אמת.

אגב שהובאו דברי רב קטינא להקשות מהם על דברי רבא, מפסיקה הגמרא ומקשה על דברי רב קטינא: **וּמַמַּאי** – ומנין לנו שאנשים דוברי אמת היו ולכן היו אומרים שלא הורגלו ללמוד, **דִּילְמָא שָׁאנֵי הָתָם** – הרי יתכן ששונה הדבר באופן זה, שעל כרחו היה צריך להשיב את האמת שלא למד, משום **דְּאִי אָמַר לְהוּ גְּמִירְנָא** – שאם ישיב להם שלמד את טעמי התורה, **אָמְרוּ לֵיהּ אֵימָא לָן** – היו שואלים אותו ואומרים לו, אמור לנו אותם.

מתרצת הגמרא: אילו לא היה דובר אמת, **הָוֶה לֵיהּ לְמֵימַר גְּמַר וְשָׁבַח** – היה לו לומר שלמד ושכח, **וּמַאי** – מדוע היה אומר להם **לֹא אֶהְיֶה חוֹבֵשׁ**, שמשמע שאומר שלא הורגל ללמוד **כְּלָל**, אלא ודאי משום שהודה על האמת שלא יגע בתורה כלל, ומוכח שהיו בירושלים דוברי אמת.

הגמרא חוזרת לתרץ קושייתה מדברי רב קטינא על דברי רבא: **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** בפסוקים אלו שמוכח שהיו דוברי אמת, מדובר **בְּדִבְרֵי תוֹרָה**, שבהם היו נאמנים ולא היו מתהללים במה שלא למדו, **וְכָאן** – רבא שאמר שפסקו מירושלים דוברי אמת ולכן נחרבה, דיבר **בְּמַשָּׂא וּמַתָּן**, שכאשר נשאו ונתנו בסחורה, לא היו נאמנים לומר את האמת.

משנה

לאחר שנתבאר במשנה הקודמת שמותר להציל מן הדליקה בשבת מזון שלש סעודות, המשנה כאן מבארת אופנים שבהם מותר להציל הרבה סעודות יחד: **מַצִּילִין** – מותר להציל מן הדליקה בשבת **סַל מָלֵא כִּכָּרוֹת** לחם, **וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** מזון המספיק גם **לְמֵאָה סְעוּדוֹת**, וכן מותר להציל **עִינּוּל שֶׁל דְּבֵילָה** – תאנים הדרוסות יחד, אף שהוא גדול ויש בו הרבה סעודות, וכן **חָבִית שֶׁל יַיִן** המספיקה להרבה סעודות. **וְאוֹמֵר** – ומותר לבעל הבית לומר **לַאֲחֵרִים בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם** מן המזון, ובכך מפקיר את האוכלים והמשקים לכל הרוצה לזכות בהם, ויכול כל אחד להציל כשיעור המזון הנצרך לו לאותה שבת, או בכלי אחד גדול המחזיק הרבה מזון. **וְאִם הָיוּ** האחרים שהצילו **פִּיקְחִין** [–נבונים], **עוֹשִׂין עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן אַחַר הַשַּׁבָּת** ליטול שכר על מעשה ההצלה כפועלים.

המשנה מביאה מחלוקת לאיזה מקום מותר להציל את המזון. שואלת המשנה: **לְהֵיכָן מַצִּילִין אוֹתָן** – את מזונות אלו. משיבה המשנה: **לְחָצֵר הַמְעוֹרֶבֶת** – שעשו בה עירובי חצירות, שרק בה מותר לטלטל. **בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, אַף לְחָצֵר שֶׁאֵינָהּ מְעוֹרֶבֶת** התירו להציל את המזון לכבוד שבת, ובלבד שהחצר מוקפת מחיצות.

דברים נוספים שמותר להציל מן הדליקה לחצר: **וּלְשָׁם** – לחצר המעורבת, ולבן בתירא אף לשאינה מעורבת, **מוֹצִיא כָּל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ** הנצרכים לו לאותו יום, כגון כוסות ובדי שתיה. **וְכֵן לוֹבֵשׁ** – מותר לו ללבוש **כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל לִלְבּוֹשׁ** מבגדיו, **וְעוֹטֵף כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל לַעֲטוֹף** – ומתעטף בכל מה שיכול להתעטף מבגדיו ומצעיו, ומצילם מן הדליקה.

דעה החולקת לגבי הצלת בגדים: **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר**, מותר ללבוש כדי להציל מן הדליקה רק **שְׁמוֹנָה עָשָׂר כֵּלִים** – בגדים מסוימים, שהדרך ללובשם בחול יחד, אבל לא יותר מכך. וכן אסור לפושטם בחוץ, ולחזור וללבוש בגדים אחרים ולהצילם.

הדין בהוצאת בגדים נוספים להצילם לדעת תנא קמא: לאחר שלבש את הבגדים והוציאם לחוץ, פושטם ונכנס **וְחוֹזֵר וְלוֹבֵשׁ** בגדים אחרים **וּמוֹצִיא** לחוץ כדי להצילם מן הדליקה.

דבר נוסף שמותר בהצלת בגדים: **וְאוֹמֵר** – מותר לבעל הבית לומר **לַאֲחֵרִים, בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ עָמִּי** את בגדי מן הדליקה.

גמרא

שנינו במשנה: מצילין סל מלא בכרות אף על פי שיש בו מאה סעודות. מקשה הגמרא: כיצד שנינו כאן שמותר להציל בסל אף מזון למאה סעודות, **וְהָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא** – והרי שנינו במשנה הקודמת (לעיל קיז:), מצילים מן הדליקה מזון **שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת**, ומשמע **וְתוּ לָא** – ולא יותר.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – במשנתנו מדובר **בְּבָא לְהַצִּיל** סל אחד מלא בכרות, שאינו טורח אלא כדי להצילם, ומצילם בבת אחת, ולכן אין הבדל בין מציל מעט למציל הרבה. **וְכָאן** – במשנה הקודמת מדובר **בְּבָא לְקַפֵּל** – לאסוף את המזון בהרבה סלים, שצריך לטרוח ולהוציא חלק מהם ולחזור ולהוציא האחרים, ואם נתיר לו לעשות כן, יש חשש שמתוך שהוא בהול להציל את ממונו ישכח ויבוא לכבות את הדליקה. ולכן כאשר **בָּא לְהַצִּיל** הכל בסל אחד, **מַצִּיל אֶת כּוּלָּן** – כל המזון שיכול להציל, אך אם **בָּא לְקַפֵּל** – לאסוף בסלים רבים, **אֵינוֹ מְקַפֵּל אֶלָּא מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת**.

תירוץ אחר לקושיא זו: **רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַב, אִידֵי וְאִידֵי** – זו וזו, כלומר בשתי המשניות, מדובר **בְּבָא לְקַפֵּל** – לאסוף בכלים רבים, **וּמכל מקום לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – במשנתנו מדובר שמציל את המזון **לְאוֹתָהּ חָצֵר** שנפלה בה הדליקה, ולכן מציל אף יותר משלש סעודות, **וְכָאן** – במשנה הקודמת מדובר במציל את המזון **לְחָצֵר אַחֶרֶת**, ולכן התירו רק עד שיעור של שלש סעודות ולא יותר.

הגמרא מסתפקת בקיפול באופן מסוים לפי התירוץ הראשון שבקיפול אסור להציל יותר ממזון שלש סעודות: **בָּעֵי** [–נסתפק] **רַב הוּנָא בְּרֵיהּ** [–בנו] **דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ**, באופן **שֶׁפֵּירֵשׁ טַלִּיתוֹ וְקִיפֵּל** – אסף אוכלים **וְהִנִּיחַ** בטלית, וחזר **וְקִיפֵּל** – אסף אוכלים **וְהִנִּיחַ** באותה טלית, **מַאי** – מה הדין, האם אופן זה **בָּא לְהַצִּיל דָּמֵי** – דומה לבא להציל בפעם אחת סל מלא בכרות, כיון שגם כאן יש רק כלי אחד ומוציאם בפעם אחת, ולכן אף שטורח ואוסף מותר להציל אף יותר משלש סעודות, **אוֹ** שאופן זה **בָּא לְקַפֵּל דָּמֵי** – דומה לאוסף הרבה סלים ומוציאם בכמה פעמים, שהרי גם כאן טורח לאסוף את האוכלים להניחם בטלית, ואסור להציל יותר ממזון שלש סעודות.

הגמרא פושטת את הספק: **מִמַּה דְּאָמַר רָבָא**, על מה ששנינו בברייתא לעיל (קיז:) שאם נשברה לו חבית מלאה יין בראש גגו, מביא כלי ומניח תחתיה לקבל את היין הנוטף ממנה, **דְּאָמְעָה** [–שהטעה] **רַב שִׁיזְבִי לְרַב חִסְדָּא וְדָרַשׁ** בפניו, אמנם מותר להביא כלי להציל היין מן החבית, **וּבְלָבַד שֶׁלֹּא יָבִיא כְּלִי שֶׁהוּא מַחֲזִיק** יין בשיעור של **יוֹתֵר מֵהַרְאוּי לִשְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת**, והודה רב חסדא לדין זה. ומבואר מדברי רבא שזו טעות, ומותר להביא כלי להציל בו את היין מן החבית, אף אם הוא מחזיק יין בשיעור של יותר מן הראוי לשלש סעודות, ואף שהמשקה מטפטף לכלי מעט מעט, ודומה לאוסף אוכלים לכלי אחד בכמה פעמים, כיון שלהוציא בכלי אחד מותר

המשך בעמוד קמ

רש"י

דְּבָרִים שֶׁאֵין אָדָם עוֹמֵד בָּהֶן. עַל בּוּרְיָין, לְאוֹמְרָן כְּהִלְכָתָן: אֶלָּא אִם כֵּן נִכְשָׁל בָּהֶן.
עַד שֶׁאוֹמְרָן ב' וג' פְּעָמִים בְּשִׁיבּוּשׁ, דְּהַיְינוּ טַעֲמֵי תּוֹרָה הַמְסוּתָּרִין: לֹא אֶהֱיֶה חוֹבֵשׁ.
אֲנִי רָגִיל לִהְיוֹת חוֹבֵשׁ – חָבוּשׁ בְּבֵהמ"ד. "אֶהְיֶה" – הוֹרְגַלְתִּי, כְּמוֹ "שְׁחוֹק לְרַעֲהוּ
אֶהְיֶה" (איוב יב) – אֲנִי הָוֹוֶה: וּמַמַּאי. דְּמִשּׁוּם דַּיְּשׁ בָּהֶן אֲמָנָה הוּא, דִּילְמָא עַל בְּרָזְיָיךְ
צְרִיכִים שֶׁיְּשִׁיבוּ הָאֱמֶת: דְּאִי אֲמַר לְהוּ
גְּמִירְנָא. אוֹתָן טַעֲמֵי תּוֹרָה: אֲמְרִי לֵיהּ.
שׁוֹאֲלִים: אֵימָא לָן: וּמְשַׁנֵּי חֲוֵה לֵיהּ לְמֵימַר
גְּמַר וְשָׁכַח, מַאי לֹא אֶהְיֶה חוֹבֵשׁ. מוֹדֶה הוּא
עַל הָאֱמֶת שֶׁלֹּא יָגְע בְּתוֹרָה: בְּדִבְרֵי תוֹרָה.
הָיוּ נֶאֱמָנִין, וְאֵין מִתְהַלְּלִים עַל שֶׁקֶר: **מתני'**
וְעִיגּוּל שֶׁל דְּבֵילָה. שֶׁהוּא גָּדוֹל, וְיֵשׁ בּוֹ
סְעוּדוֹת הַרְבֵּה: וְאִם הָיוּ פְּקֻחִין. לִישְׁאל שִׁכְרָן
בְּפוֹעֲלִים: כָּל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ. שֶׁצְּרִיכִין לוֹ
לְאוֹתוֹ הַיּוֹם, כְּגוֹן כּוֹסוֹת וְקִיתוֹנִיּוֹת: י"ח בַּלִּים.
מְפֹרָשׁ לְהוּ בְּגְמָרָא, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ לְלוֹבְשָׁן בְּחוֹל
יַחַד. אֲבָל טְפֵי מִהְכִי – לָא. וְאֵינוּ פּוֹשְׁטָן לַחֲזוֹר
וְלִלְבּוֹשׁ וּלְהַצִּיל אֲחֵרִים: **גמ'** בְּבָא
[שְׁהַצִּיל] בְּסֶל [אֶחָד], כְּדְקָתָנֵי: סֶל מָלֵא
כִּכָּרוֹת. וְאֵינוֹ טוֹרֵחַ אֶלָּא לְהַצִּיל כָּל מַה שֶּׁבַּסֶּל, דְּהָא
הָדְּלֵיקָה, בְּבַת אַחַת מְצִיל כָּל מַה שֶּׁבַּסֶּל, דְּהָא
אֶחָד זִימְנָא הוּא, מַה לִּי פּוּרְתָּא מַה לִּי טוֹבָא:
בְּבָא לְקַפֵּל. סְלִים הַרְבֵּה זֶה עִם זֶה, לְטִרְוַח
[וּלְאוֹסָפָם] וְלַחֲזוֹר וּלְהוֹצִיא – מְזוֹן ג' סְעוּדוֹת
הוּא דְּיָכוֹל לְהַצִּיל בְּסַלִּים הַרְבֵּה, וְתוּ לָא. שֶׁכָּל
א' טוֹרֵחַ בְּעַצְמוֹ הוּא: פֵּירֵשׁ טַלִּיתוֹ וְקִיפֵּל
וְהָנִיחַ. הֵבִיא אוֹכְלִין וְהָנִיחַ, וְחָזַר וְהֵבִיא וְהָנִיחַ,
מַהוּ? **בָּבָא** לְהַצִּיל דָּמַי. הוֹאִיל וְאֵין כָּאן אֶלָּא
כְּלֵי אֶחָד, וּבְפַעַם אַחַת הוּא מוֹצִיאָם: **או בָּבָא**
לְקַפֵּל דָּמַי. הוֹאִיל וְטוֹרֵחַ לְאָסוֹף וּלְכַנֵּס:
אַמַּעְיֵיהּ רַב שִׁיזְבִי לְרַב חִסְדָּא. [ועד] שָׁדַרְשׁ
לְפָנָיו, וְהוֹדָה לוֹ רַב חִסְדָּא. וְאֶהָא מְתָנֵי דַּאֲמַרְן
לְעֵיל (דף קיז): נִשְׁבְּרָה לוֹ חֲבִית בְּרֹאשׁ גִּגּוֹ,
מֵבִיא כְּלֵי וּמַנִּיחַ תַּחְתֶּיהָ. וְדָרַשׁ רַב שִׁיזְבִי לְרַב
חִסְדָּא: וּבְלִבַּד שֶׁלֹּא(ה) יִתֵּן כְּלֵי הַמַּחֲזִיק יוֹתֵר
מִשֶּׁלֹּשׁ סְעוּדוֹת. וְהוֹדָה לוֹ רַב חִסְדָּא. וּמִדַּאֲמַר
רָבָא: "אַטְעֲיֵיהּ" – שְׁמַע מִינָּהּ טָעוּתָא הוּא,
דַּאֲפִילּוּ מַחֲזִיק סְעוּדוֹת הַרְבֵּה – מוּתָּר, כֵּיוָן
דְּחַד מָנָא הוּא. וְהַאי בְּמִקַּפֵּל וְנוֹתֵן בְּכֵלִי אֶחָד
דָּמַי, דְּהָא מַעֲט מַעֲט הוּא נוֹפֵל וּמִטַּפְּשָׁה בּוֹ,
ש"מ: בְּחַד מָנָא בָּבָא לְהַצִּיל דָּמַי:אֲמַרַאי
טָעוּתָא. מָנָא לָךְ דְּטָעוּתָא הוּא בִּידִיהּ: **אֲמַר**
לֵיהּ. אַדְּקָתָנֵי בְּהָא בְּבָרַיְיתָא: **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָבִיא**
כְּלֵי אֶחָד וכו'. ש"מ כֵּלִים טוֹבָא הוּא דַּאֲטִירִי,
אֲבָל בְּחַד – שִׁפּוּר דָּמַי: **מַהֶפְּקִירָא** וכו'. דְּהָא
"הַצִּילוּ לָכֶם" קָאָמַר לְהוּ, לְצָרְכֵיהֶם. וְאִם
פִּקְחִים הֵם יַעֲבְבוּ הַכֹּל הָוֶה לֵיהּ לְמֵימְנֵי: **מַדַּת**
חֲסִידוּת. שֶׁמַּחֲזִירִין לוֹ: **חֲסִידֵי אוּמָּה דְּשַׁבָּתָא**
שָׁקְלִי. בְּתַמְיָה: אִם חֲסִידִים הֵם – יֵשׁ לָהֶם לְוַותֵּר
מִשֶּׁלָּהֶם בְּכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נִדְנוּד עֲבִירָה. וְאע"ג
דְּלֹא שְׁכִיחַ גְּמִירִי הוּא, שֶׁהֲרֵי לֹא הִתְנָה,
וּמַהֶפְקֵירָא קָא זָכוּ – מִיהוּ חָסִיד לָא מִיקְרֵי אֲפִילּוּ
בְּזִכְיָיה דְּהֶפְקֵירָא, דְּיָדַע דְּלֹא מַרְצוֹנוֹ הֶפְקִירוּ: **וּבְחִנָּם נְמֵי לָא נִיחָא לֵיהּ דְּלֵיתְהֵנֵי מֵאֲחֵרִינֵי.**
לְאו פִּקְחִין בְּדִין קָאָמַר, לִיטוֹל אֶת הָרְאוּי לָהֶם – דְּאִם כֵּן "יַעֲבְבוּ הַכֹּל" הָוֶה לֵיהּ לְמִימְנֵי. אֶלָּא לְאו, הָכִי קָאָמַר: הֲנֵי יְרֵאֵי שָׁמַיִם, אִם פִּקְחִין הֵן בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת, דְּיָדְעִי דְּכוֹתַ"ג לְאו
שֶׁכֵּר שַׁבָּת הוּא, דְּמַעִיקָּרָא לְאו אַדַּעְתָּא דְּשֶׁכַר פְּעוּלָה נָחִית – עוֹשִׂין עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן, וְהָכִי קָאָמַר: אַדְּרַב חִסְדָּא נְמֵי קַאי, אֶלָּא לָא שַׁבְּקִינְהוּ לְרַב חִסְדָּא לְסַיּוֹמֵיהּ לְמֵילְתֵיהּ: **לְחַצֵּר**
הַמְעוֹרֶבֶת. וְאַפִּי' הָכִי טוֹבָא לָא לִיטוֹל, כְּדַאֲמַר לְעֵיל (דף קיז): מִתּוֹךְ שֶׁבָּהוּל, אִי שָׁרֵי לְאֵיעֲסוֹקֵי בְּהַצָּלָה כּוּלֵי הַאי – אַתֵּי לְכַבּוּיֵי: מִקְטוֹרֶן. מנטי"ל: **אוּנְקְלִי.** לְבוּשׁ רָחָב כְּעֵין
שִׁרְיוֹן"א. וּבְלָשׁוֹן עֲרָבִי מִחְשִׁיא"ה: **פּוּנְדָא.** אַזוֹר חָלוּל מֵעַל לְמַדְיָו: **קַלְבּוּס.** נביי"ש: חֶלּוֹק. קמיש"א עַל בְּשָׂרוֹ: **וְאַפְלִיוֹן.** סָדִין לְהִתְעַטֵּף בּוֹ כּוּלּוֹ: **סַנְדָּרִין.** פיישול"ש: **אַנְפִּילְיָאוֹת.** קלצנו"ש שֶׁל צֶמֶר: **פַּרְנוֹד.** גניליי"ש וּבְלָשׁוֹן אַשְׁכְּנַז קְנֵי הוֹז"ן: חֲגוֹר. עַל חֻלּוּקוֹ מִבַּפְנִים: **וְסוּדָר שֶׁבְּצַוָּארוֹ.** וּתְלוּיִין רֹאשָׁיו לְפָנָיו, לְקַנַּח בּוֹ פִּיו
וְעֵינָיו: **מתני' עוֹר שֶׁל גְּדִי.** לַח: **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחָרֵךְ.** מִן הָאוּר, וּבְלַע"ז רטרי"ט. וְאֵינוֹ נִשְׂרָף, וּמִתּוֹךְ כָּךְ הוּא מַגִּין עַל הַתֵּיבָה: בֵּין מְלֵאִים. מַיִם: שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְקַבֵּל כַּח
הָאוּר.דְּאָמְרִינַן שֶׁחֲדָשִׁים הֵם:

גמ'

תוספות

דְּבָרִים שֶׁאֵין אָדָם עוֹמֵד בָּהֶן. אֲפִילּוּ אִם כֵּן נִכְשָׁל בָּהֶן. וְאִידֵי בבא לקפל. פירש הרב פורת: דלקפל היינו אפי' בא לקפל, דלר' אבא אין חילוק בין לקפל בין להציל. דאפילו להציל בחצר אחרת לא שרי אלא מזון ג' סעודות. אבל אין נראה לומר דלהציל שרי אפילו מאה סעודות בחצר אחרת גם לרבי אבא, דאם כן – הוה ליה לאוקומי מתני' אידי ואידי בחצר אחרת. וכאן – בבא לקפל, וכאן – בבא להציל: **נותן** מים מצד זה. פירש רשב"ם: לאו דוקא על הטלית, דהא קי"ל בפ' "דם חטאת" (זבחים צד:) דבבגד – שרייתו זהו כיבושו. ולעיל, בסוף פרק "שמנה שרצים" (דף קיא.) פירשתי: גרם

דְּבָרִים שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִין עֲלֵיהֶם אֶלָּא אִם כֵּן נִכְשָׁלִים בָּהֶן יְשָׁנָן תַּחַת יָדֶיךָ "קְצִין תִּהְיֶה לָנוּ". "יִשָּׂא בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר לֹא אֶהְיֶה חוֹבֵשׁ וגו'". אֵין "יִשָּׂא" אֶלָּא לְשׁוֹן שִׁבְעָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה'". "לֹא אֶהְיֶה חוֹבֵשׁ"

– לֹא אֶהְיֶה מְחוֹבְשֵׁי עַצְמָן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, "וּבְבֵיתִי אֵין לֶחֶם וְאֵין שִׂמְלָה" – שֶׁאֵין בְּיָדִי לֹא מִקְרָא וְלֹא מִשְׁנָה וְלֹא גְּמָרָא. וּמַמַּאי? דִּילְמָא שָׁאנֵי הָתָם, דְּאִי אֲמַר לְהוּ 'גְּמִירְנָא', אֲמַרוּ לֵיהּ: אֵימָא לָן! הָוֶה לֵיהּ לְמֵימַר: גְּמַר וְשָׁכַח. מַאי "לֹא אֶהְיֶה חוֹבֵשׁ" – כְּלָל. לָא קַשְׁיָא, כָּאן – בְּדִבְרֵי תוֹרָה, כָּאן – בְּמַשָּׂא וּמַתָּן. **מַתְנִי'** מַצִּילִין סַל מָלֵא כִּכָּרוֹת – אע"פ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵאָה סְעוּדוֹת, וְעִיגּוּל שֶׁל דְּבֵילָה, וְחָבִית שֶׁל יַיִן. וְאוֹמֵר לַאֲחֵרִים: בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם. וְאִם הָיוּ פִּיקְחִין – עוֹשִׂין עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן אַחַר הַשַּׁבָּת. לְהֵיכָן מַצִּילִין אוֹתָן? לְחָצֵר הַמְעוֹרֶבֶת, בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר: אַף לְשָׁאֲנָהּ מְעוֹרֶבֶת. וּלְשָׁם מוֹצִיא כָּל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ, וְלוֹבֵשׁ כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל לִלְבּוֹשׁ, וְעוֹטֵף כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל לַעֲטוֹף. רַ' יוֹסֵי אוֹמֵר: י"ח כֵּלִים. וְחוֹזֵר וְלוֹבֵשׁ וּמוֹצִיא, וְאוֹמֵר לַאֲחֵרִים: בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ עִמִּי. **גְּמָ'** וְהָא תְּנָא לֵיהּ רֵישָׁא "ג' סְעוּדוֹת" וְתוּ לָא! אָמַר רַב הוּנָא: לָא קַשְׁיָא, כָּאן – בְּבָא לְהַצִּיל, כָּאן – בְּבָא לְקַפֵּל. בָּא לְהַצִּיל – מַצִּיל אֶת כּוּלָּן, בָּא לְקַפֵּל – אֵינוֹ מְקַפֵּל אֶלָּא מְזוֹן ג' סְעוּדוֹת. ר' אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַב: אִידֵי וְאִידֵי בְּבָא לְקַפֵּל, וְלָא קַשְׁיָא; כָּאן – לְאוֹתָהּ חָצֵר, כָּאן – לְחָצֵר אַחֶרֶת. בָּעֵי רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: פֵּירֵשׁ טַלִּיתוֹ, וְקִיפֵּל וְהִנִּיחַ, וְקִיפֵּל וְהִנִּיחַ, מַאי? בְּבָא לְהַצִּיל דָּמַי, אוֹ בְּבָא לְקַפֵּל דָּמַי? מִדַּאֲמַר רָבָא: אַטְעֲיֵיהּ רַב שִׁיזְבִי לְרַב חִסְדָּא, וּדְרַשׁ: וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָבִיא כְּלֵי שֶׁהוּא מַחֲזִיק יוֹתֵר מִג' סְעוּדוֹת – ש"מ: בְּבָא לְהַצִּיל דָּמַי, וְשַׁפִּיר דָּמַי. א"ל רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרָבָא: מַאי טָעוּתָא? אָמַר לֵיהּ, דְּקָתָנֵי: וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָבִיא כְּלֵי אַחֵר וְיקַלְּטֵנּוּ, כְּלֵי אַחֵר הוּא דְּלָא, אֲבָל בְּהָהוּא מָנָא – כַּמָּה דְּבָעֵי מְצִיל. "וְעִיגּוּל שֶׁל דְּבֵילָה כו'". חֶשְׁבּוֹן מַאי שְׁבִידְתֵּיהּ? מֵהֶפְקֵירָא קָזְכוּ! אָמַר רַב חִסְדָּא: מִדַּת חֲסִידוּת שָׁנוּ כָּאן. אָמַר רָבָא: חֲסִידֵי אַגְּרָא דְּשַׁבָּתָא שָׁקְלִי?! אֶלָּא אָמַר רָבָא: הָבָא בִּירֵא שַׁמַּיִם עָסְקִינַן, וְלָא נִיחָא לֵיהּ דְּלֵיתְהֵנֵי מֵאֲחֵרִים, וּבְחִנָּם נַמִּי לָא נִיחָא לֵיהּ דְּלֵיתְהֵנֵי. וְהָכִי קָאָמַר: וְאִם הָיוּ פִּיקְחִין, דְּיָדְעִי דְּכוֹתַ"ג שַׁבָּת הוּא – עוֹשִׂין עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן לְאַחַר שַׁבָּת. **מַתְנִי'** "וּלְהֵיכָן מַצִּילִין כו'". מ"ש הָכָא דְּקָתָנֵי 'לָכֶם', וּמ"ש הָכָא דְּקָתָנֵי 'עִמִּי'? אָמְרִי: גַּבֵּי מְזוֹנוֹת קָתָנֵי 'לָכֶם' – מִשּׁוּם דְּלָא קָא חָזוּ אֶלָּא מְזוֹן ג' סְעוּדוֹת, אֲבָל גַּבֵּי לְבוּשִׁים קָתָנֵי 'עִמִּי' – מִשּׁוּם דְּקָחָזֵי לֵיהּ לְכוּלֵי יוֹמָא. ת"ר: לוֹבֵשׁ מוֹצִיא וּפוֹשֵׁט, וְחוֹזֵר וְלוֹבֵשׁ וּמוֹצִיא וּפוֹשֵׁט, וַאֲפִילּוּ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ – דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שְׁמוֹנָה עָשָׂר כֵּלִים, וְאִלּוּ הֵם שְׁמוֹנָה עָשָׂר כֵּלִים: מִקְטוֹרֶן, אוּנְקְלִי, וּפוּנְדָא. קַלְבּוּס שֶׁל פִּשְׁתָּן, וְחָלוּק, וְאַפִּילְיוֹת, וּמַעֲפוֹרֶת, וּשְׁנֵי סְפָרִקִין, וּשְׁנֵי מְנַעֲלִים, וּשְׁנֵי אַנְפִּילָאוֹת, וּבִ' פְּרִנּוֹד, וַחֲגוֹר שֶׁבְּמָתְנָיו, וְכוֹבַע שֶׁבְּרֹאשׁוֹ, וְסוּדָר שֶׁבְּצַוָּארוֹ. **מַתְנִי'** רַ' שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס אוֹמֵר: פּוֹרְסִין עוֹר שֶׁל גְּדִי עַל גַּבֵּי שִׂידָה תֵּיבָה וּמִגְדָּל שֶׁאָחַז בָּהֶן אֶת הָאוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחָרֵךְ. וְעוֹשִׂין מְחִיצָה בְּכָל הַכֵּלִים, בֵּין מְלֵאִין בֵּין רֵיקָנִים, בְּשָׁבִיל שֶׁלֹּא תַּעֲבוֹר הַדְּלֵיקָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹסֵר בִּכְלֵי חֶרֶס חֲדָשִׁים מְלֵאִין מַיִם, לְפִי שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְקַבֵּל אֶת הָאוּר, וְהֵן מִתְבַּקְּעִין וּמְכַבִּין אֶת הַדְּלֵיקָה. **גְּמָ'** אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: טַלִּית שֶׁאָחַז בָּהּ הָאוּר מִצַּד אֶחָד – נוֹתְנִין עָלֶיהָ מַיִם מִצַּד אַחֵר, וְאִם כִּבְתָה – כָּבְתָה. מֵיתִיבִי: טַלִּית שֶׁאָחַז בָּהּ הָאוּר מִצַּד אֶחָד – פּוֹשְׁטָהּ וּמִתְכַּפֶּה בָּהּ, וְאִם כִּבְתָה – כִּבְתָה. וְכֵן סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁאָחַז בּוֹ הָאוּר – פּוֹשְׁטוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ, וְאִם כִּבָּה – כִּבָּה!

הוא
אידי ואידי בבא לקפל. פירש הרב פורת: דלקפל היינו אפי' בא לקפל, דלר' אבא אין חילוק בין לקפל בין להציל. דאפילו להציל בחצר אחרת לא שרי אלא מזון ג' סעודות. אבל אין נראה לומר דלהציל שרי אפילו מאה סעודות בחצר אחרת גם לרבי אבא, דאם כן – הוה ליה לאוקומי מתני' אידי ואידי בחצר אחרת. וכאן – בבא לקפל, וכאן – בבא להציל: **נותן** מים מצד זה. פירש רשב"ם: לאו דוקא על הטלית, דהא קי"ל בפ' "דם חטאת" (זבחים צד:) דבבגד – שרייתו זהו כיבושו. ולעיל, בסוף פרק "שמנה שרצים" (דף קיא.) פירשתי: גרם

גרם כיבוי מי אמר. וא"ת: הא קתני מתני' "בין מלאים בין ריקנים" ומאי רבותא איבא טפי במלאים מבריקנים אי לאו דמיירי בדרכן להשתברי? וי"ל: דס"ד דמיירי בכלים שאין דרכן להשתבר, וקמ"ל דלא גזרינן אטו כלים שדרכן להשתבר:

מנער את הטבלא והיא נופלת ואם כבתה כבתה. אומר ר"י: דמיירי דליכא שמן בנר. דאי איכא שמן בנר – חייב, שהרי שופך ממנו והוי כמסתפק ממנו, דחייב משום מכבה, כדאמר בפ"ב דביצה (דף כב:), ובירושלמי מוקי לה בנר שכבה, ולא קתני בהך ברייתא "ואם כבתה כבתה". ואתא לאשמעינן היתר טלטול ע"י ניעור לר' יהודה דאסר טלטול בנר שכבה. אי נמי: אפילו לר"ש, ובנר גדול – כגון קערה ועששית, דמודה ר"ש כדאמר בפרק ["כירה"] (דף מד.) או כשיש אפר וגחלת, אלא שכבה השלהבת: **פותח** ונועל בדרכו. אע"פ שע"י כן מתנדנד הנר ומתרחק השמן מן השלהבת, או מתקרב והוי מכבה או מבעיר. אבל אין לפרש משום כיבוי דרוח – דאחורי הדלת ליכא רוח. ועוד: דא"כ הוה ליה למימר פותח אדם דלת כנגד הנר, כדקאמר בסמוך כנגד המדורה. ועוד: דתינח פותח, נועל מאי איסורא איכא? אלא כדפרישית. ואי לאו משום כיבוי והבערה – משום טלטול אין לאסור, דבנעילת דלת לא חשיב טלטול, וגם לא הוי בסיס לדבר האסור, דבית חשוב הוא, ובטל אגב בית. אי נמי: בשבת, דלא הוי בסיס: **מר** סבר גזרינן. הלכך צריך ליזהר שלא לפתוח הדלת לפני המדורה, אפילו ברוח מצויה, דהא לייט עלה אביי דהוי בתראה. והנ"מ – כשהמדורה קצת קרובה אצל הדלת: **והא** איפכא שמעינן להו. לאו דווקא איפכא, דר' יוסי דברייתא הוי כמו מתני', דאסר דרכו להשתבר. אלא היינו איפכא: דבמתניתין מחמיר ר' יוסי טפי מדרבנן, ובברייתא מיקל טפי:

וכי תימא איפוך מתני' כו'. וא"ת: מ"מ תקשה, דבמתני' לא אסרי רבנן אלא חרס חדש, ובברייתא אסרי אפי' ישן, מדנקט כלי מתכות! וי"ל: דנקט בברייתא כלי מתכות – משום דאין חילוק בהם בין חדשים לישנים, וה"ה כלי חרס ישן:

והאמר רבה כו'. ואם תאמרך: ואמאי לא ממתני', והוי אתי נמי שפיר הא דרבה בר תחליפא ונימא דרבנן לדברי ר' יוסי קאמרי ואינהו שרי אף בכלי חרס חדש! וי"ל: דהתלמוד לא קאמר אלא דאפילו מפיך מתני' – לא אתי שפיר, אלא על כרחיך – ברייתא אית לן לתרוצי – וכיון דאתינא להכי – לא צריך להפוכה, אלא למימר חסורי מיחסרא:

אי הכי קשה דרבנן אדרבנן. בלאו הכי הוה קשיא דרבנן אדרבנן. אלא, משום דהשתא פריך מכ"ש קאמר: אי הכי):

הכי

גמ' הוא דאמר כר"ש. דשרי לעבובי דליקה בעור גדי: **גרם כיבוי.** כי האי גוונא, כשמגיע למים הוא כבה: **מי אמר.** דילמא הא דקתני במתני' "ועושין מחיצה בכל הבלים" – לאו בחדשים המתבקעים קאמר: **נר.** דולק, קרושי"ל: **אלא בשבח.** דשבחו מבעוד יום על הטבלא שלא מדעת: **אבל מניח נעשית.** טבלא בסיס לדבר האסור. ואסור לטלטלה כדי לנערה: **לייט עליה.** על כל המורין כן: **כר' יהודה.** דאמר דבר שאין מתבטין – אסור: **בפסיק רישיה.** והכא נמי, חרוח מכבהו: **בנגד המדורה.** ואע"פ שרוח מנשבת ומבעיר האור: **מאי טעמא דמאן דאסר.** אין דרך להבעיר ברוח מצויה, ולא "פסיק רישיה ולא ימות" הוא: **אף בלי כפר שיחין.** חרס העשוי מאותו עפר – חזק הוא, ואין משתבר. אלמא: לר' יוסי בגרם כבוי טפי מיקל מדברנן: **וכי תימא איפוך מתני'.** ותני ברישא "דברי ר' יוסי" ותחמים אוסרין בכלי חרס חדשים כו': **וי' יוסי דבריהם.** דמשמע דבהנהו דפקעי מודה, דהא כפר שיחין וכפר חננייה הוא דקשרי: **לדבריהם קאמר להו.** לדידי כל הבלים שרו, דגרם כבוי מותר. אלא לדידכו, נהי דאסרית גרם כבוי – אודו לי מידת דבהני אפילו גרם ליכא: **כורך עליו גמי.** קס"ד השתא כדי שלא ימחק את השם בבמים, אלמא: לרבנן גרם מחק אסור, ולר' יוסי שרי: **ובלבד שלא ישפשף.** דהוי מוחק בידים: **ותסברא.** דהכא גמי דאצרכוה רבנן משום שלא ימחק הוא: **האי גמי היכי דמי.** להגיע עליו: **אי דמיהדק.** שלא יבנסו בו מים וימחק – הני חציצה: **ואי דלא מיהדק.** לבשרו: **עיילי ביה מיא.** ואינו מגין מלמחוק: **תיפוק ליה דמשום דיו.** בלא גמי נמי, חיין דיו: ומשני: בלחה: **מכל מקום קשיא.** גמי לרבנן למה להו? **מכלל דלר' יוסי כו'.** בתמיה: והא כתיב "לא יראה בך ערות דבר" (דברים כג): **אלא אי איבא גמי הכי נמי.** דמודה ר' יוסי דצריך לכרוך עליו גמי, ולא סגי ליה לאנוחי ידיו עליו, דילמא מישתחלי ושקיל ליה לידיה:

טבילה

הוא דאמר כר' שמעון בן ננס. אימר דאמר רבי שמעון בן ננס – מפני שהוא מחמיר, גרם כיבוי מי אמר? אין, מדקתני סיפא: "רבי יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים שאינן יכולים לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה" – מכלל דתנא קמא שרי. ת"ר: נר שעל גבי טבלא – מנער את הטבלא והיא נופלת, ואם כבתה כבתה. אמרי דבי רבי ינאי: לא שנו אלא בשוכח, אבל במניחַ – נעשה בסים לדבר האסור. תנא: נר שאחורי הדלת – פותח ונועל בדרכו. ואם כבתה – כבתה. לייט רב. אמר ליה רבינא לרב אחא בריה דרבא, ואמרי לה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: מאי טעמא לייט עלה רב? אילימא משום דרב סבר להּ כרבי יהודה, ותנא קתני להּ כר' שמעון – משום דרב סבר להּ כר' יהודה, כל דתנני כר' שמעון מילתא לייט ליה?! אמר ליה: בהא – אפילו ר' שמעון מודה, דהא אביי ורבא דאמרי תרוויהו: מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות. אמר רב יהודה: פותח אדם דלת בשבת כדי שלא ימחק את השם בבתים, אלמא: לרבנן גרם מחק אסור, ולר' יוסי שרי: ובלבד שלא ישפשף. דהוי מוחק בידים: ותסברא. דהכא גמי דאצרכוה רבנן משום שלא ימחק הוא: **האי גמי היכי דמי.** להגיע עליו: **אי דמיהדק.** שלא יבנסו בו מים וימחק – הני חציצה: **ואי דלא מיהדק.** לבשרו: **עיילי ביה מיא.** ואינו מגין מלמחוק: **תיפוק ליה דמשום דיו.** בלא גמי נמי, חיין דיו. ומשני: בלחה: **מכל מקום קשיא.** גמי לרבנן למה להו? **מכלל דלר' יוסי כו'.** בתמיה: והא כתיב "לא יראה בך ערות דבר" (דברים כג): **אלא אי איבא גמי הכי נמי.** דמודה ר' יוסי דצריך לכרוך עליו גמי, ולא סגי ליה לאנוחי ידיו עליו, דילמא מישתחלי ושקיל ליה לידיה:

טבילה

אי שרית ליה אתי לכבויי. אי הכי – קשיא דרבנן אדרבנן: ומה התם דאדם בהול על ממונו – שרי, הכא לא כל שכן?! ותסברא, האי **גמי היכי דמי?** אי דמיהדק – קא חזי חציצה, אי לא מיהדק – עיילי ביה מיא! חציצה – תיפוק ליה משום דיו! בלחה, דתניא: הדם והדיו הדבש והחלב יבשין – חוצצין, לחים – אין חוצצין. מכל מקום קשיא! אלא אמר רבא בר רב שילא: היינו טעמייהו דרבנן, דקסברי: אסור לעמוד בפני השם ערום. מכלל דר"י סבר מותר לעמוד בפני השם ערום?! דמנח ידיה עילויה. לרבנן נמי, דמנח ידיה עילויה! זימנין דמשתחלי, ושקיל ליה. לר' יוסי נמי, זימנין דמשתחלי ושקיל ליה! אלא: אי דאיבא גמי – ה"נ, הב"ע – לאהדורי אגמי. רבנן סברי:

טבילה

מתרצת הגמרא: **הוּא דְּאָמַר** – רב שאמר שגרם כיבוי מותר, סבר **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס** במשנתנו, שאמר שמותר לפרוס עור גדי על התיבה כדי לעכב את הדליקה.

מקשה הגמרא: הלא **אִימַּר דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס** – יתכן לומר שמה שאמר רבי שמעון בן ננס שמותר לפרוס עור על התיבה, הוא רק באופן זה, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחָרֵךְ**, דהיינו שהוא מונע מן האש לעבור וחוצץ בפניה, אך **גֶּרֶם כִּיבּוּי**, כגון לשפוך מים על הטלית, שכאשר תגיע האש למים תכבה, **מִי** [–וכי] **אָמַר** רבי שמעון בן ננס שמותר.

מתרצת הגמרא: **אִין** – אכן רבי שמעון בן ננס התיר אף לגרום כיבוי, ויש ללמוד כן **מִדְּקָתָנֵי** – ממה ששנינו בַּסֵּיפָא של המשנה, **רַבִּי יוֹסֵי אוֹסֵר** לעשות מחיצה בפני האש **בִּכְלֵי חֶרֶס חֲדָשִׁים מְלֵאִים מַיִם, מִשּׁוּם שֶׁאֵינָן יְכוֹלִים לְקַבֵּל אֶת הָאוּר** – לעמוד בפני האש, **וְהֵן מְתָבָּקְעִין**, וְהמים שבתוכם **מְכַבִּין אֶת הַדְּלֵיקָה**, ואסור לגרום כיבוי. **מִכְּלָל** – משמע מזה, **דְּתַנָּא קַמָּא שָׁרֵי** – שתנא קמא שהוא רבי שמעון בן ננס, התיר להניח גם כלים חדשים מלאים מים שמתבקעים מחמת האש, משום שסבר שמותר לגרום כיבוי.

בריייתא בענין גרם כיבוי: **תָּנוּ רַבָּנָן, נֵר** – מנורה שבה פתילה דולקת **שֶׁעוֹמֶד עַל גַּבֵּי מַבְלָא** [–לוח שעל גבי שולחן], ורוצה לפנותה מן הדברים שעליה, **מְנַעֵר אֶת הַמַּבְלָא, וְעל ידי כך הִיא** – המנורה **נוֹפֶלֶת, וְאִם כָּבְתָה, כָּבְתָה** ואינו חושש לכך, משום שאינו מתכוין לכבותו, ודבר שאין מתכוין מותר. הגמרא מגבילה הלכה זו: **אָמְרֵי דְּבֵי** – אמרו תלמידי בית המדרש של **רַבִּי יַנַּאי, לֹא שָׁנוּ** בברייתא שמותר לנער את הטבלא שהנר עליה, **אֶלָּא בְּשׁוֹבֵחַ** את הנר על השולחן מבעוד יום, שלא היה בדעתו להשאירו שם בשבת, **אֲבָל בְּמַנִּיחַ** עליו את הנר מדעתו מבעוד יום על מנת שישאר שם בשבת, **נַעֲשָׂה** השולחן **כְּסִים** – מושב **לְדָבָר הָאָסוּר**, והטבלא עצמה נעשית מוקצה, ואסור לטלטלה כדי לנערה.

בריייתא נוספת בענין היתר של גרם כיבוי: **תָּנָא, נֵר** דולק שֶׁנמצא **מֵאֲחוֹרֵי הַדֶּלֶת, פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל** את הדלת **כְּדַרְכּוֹ**, ואף שיש חשש שהרוח הנגרמת מפתיחת ונעילת הדלת תכבה את הנר, **וְאִם כָּבְתָה, כָּבְתָה**, משום שאינו מתכוין במעשיו לכך.

דעה חולקת בזה: **לֵיט עֲלָהּ רַב** – רב קילל את כל המורים שמותר לפתוח ולנעול את הדלת כשיש נר מאחוריה. מבררת הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ **רַבִּינָא לְרַב אֲחָא בְּרֵיהּ** [–בנו] **דְּרָבָא, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים **שַׁרַב אֲחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא** אמר **לְרַב אַשִׁי, מַאי טַעֲמָא לֵיט עֲלָהּ רַב** – מה הטעם שרב קילל את המתירים, **אִילֵימָא** – אם נאמר **מִשּׁוּם דְּרַב סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה** שסבר שהעושה דבר שנעשית על ידו מלאכה, והוא אינו מתכוין למלאכה, אסור לעשותו בשבת, **וְתַנָּא קָתָנֵי לָהּ** – והתנא שנה בברייתא **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שסבר שדבר שאינו מתכוין למלאכה מותר לעשותו בשבת, וכי **מִשּׁוּם דְּרַב סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה, לכן כָּל דְּתָנֵי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מֵילְט לֵיט לֵיהּ** – הוא מקלל את כל השונה כרבי שמעון.

משיבה הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ רב אחא בנו של רבא לרבינא [או רב אשי לרב אחא בנו של רבא], **בָּהָא** – בדין זה של פתיחת ונעילת הדלת כשיש נר מאחוריה, **אֲפִילּוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹדֶה** שאסור, **דְּהָא** [–שהרי] **אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ** [–אמרו שניהם], **מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּפַסִּיק רֵישֵׁיהּ וְלָא יָמוּת** – באומר אחתוך את ראש הבהמה ואיני מתכוין שתמות, שהוא חייב, שהרי לא ניתן לחתוך את ראשה בלא שתמות, וכך גם בפותח ונועל דלת שהנר מאחוריה, לא ניתן לעשות כן בלא שיכבה הנר מחמת הרוח הנגרמת במעשה זה, שאף לרבי שמעון אסור.

מחלוקת בענין גרימת הבערה בשבת: **אָמַר רַב יְהוּדָה, פּוֹתֵחַ אָדָם דֶּלֶת כְּנֶגֶד מְדוּרָה** הקרובה לדלת **בַּשַּׁבָּת**, ואף שמנשבת רוח דרך הפתח ומבעירה את האש. **וְלֵיט עֲלָהּ אַבַּיֵי** – אביי קילל את המורים כן.

מבררת הגמרא: **בְּמַאי עָסְקִינַן** – במה מדובר במעשה זה שבו נחלקו **אִילֵימָא** – אם נאמר שמדובר **בְּאופן שמנשבת שם רוּחַ מְצוּיָה, מַאי טַעֲמָא דְּמַאן דְּאָמַר** – מה טעמו של אביי שאסר לפתוח את הדלת, והרי אין דרך רוח מצויה להבעיר את האש, **וְאִי** – אם מדובר **בְּאופן שמנשבת שם רוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה, מַאי טַעֲמָא דְּמַאן דְּשָׁרֵי** – מה טעמו של רב יהודה שהתיר לפתוח את הדלת, והרי המדורה תבער יותר מפני רוח זו.

משיבה הגמרא: **לְעוֹלָם** מדובר **בְּרוּחַ מְצוּיָה, מַר** [–אביי] **סָבַר, דְּגָזְרִינַן** – שאנו גוזרים שמא יבוא לפתוח את הדלת אף כשמנשבת שם רוח שאינה מצויה שודאי תבעיר יותר את האש, ולכן סבר שאף ברוח מצויה אסור לפתוח את הדלת כנגד המדורה, **וּמַר** [–רב יהודה] **סָבַר, דְּלֹא גָּזְרִינַן** – שאין אנו גוזרים רוח מצויה משום רוח שאינה מצויה, ולכן סבר שברוח מצויה מותר לפתוח.

שנינו במשנה: **וְעוֹשִׁין מְחִיצָה כו'** בכל הכלים בין מלאין בין ריקנים, רבי יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאין מים, לפי שאין יכולין לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה.

מבואר שחכמים מקילים בגרם כיבוי, ורבי יוסי מחמיר. מקשה הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם ניתן לומר **דְּרַבָּנָן סָבְרִי שִׁגְרַם כִּבּוּי מוּתָּר, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר שִׁגְרַם כִּבּוּי אָסוּר**, כלומר שחכמים מקילים בזה ורבי יוסי מחמיר, **וְהָא אִיפְּכָא שָׁמְעִינַן לְהוּ** – והרי בברייתא מצינו שסברו להיפך, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **עוֹשִׂין** – מותר לעשות **מְחִיצָה** בפני הדליקה שלא תתפשט, **בְּכֵלִים** רֵיקָנִין ואף שדרכן להשתבר, **וּבְמֻלְּאִין שֶׁאֵין דַּרְכָּן לְהִשְׁתַּבֵּר. וְאֵלּוּ הם כלים מְלֵאִין שֶׁאֵין דַּרְכָּן לְהִשְׁתַּבֵּר, כְּלֵי מַתָּכוֹת** – כלים העשויים ממתכת. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַף כְּלֵי** חרס העשויים מעפר של **כְּפַר שִׂיחִין וּכְלֵי** חרס העשויים מעפר של **כְּפַר חֲנַנְיָה**, חזקים הם **וְאֵין דַּרְכָּן לְהִשְׁתַּבֵּר**, ומותר לעשות בהם מחיצה בפני הדליקה. ומבואר שלחכמים גרם כיבוי אסור ובמשנה הם סוברים שמותר, ואף רבי יוסי בברייתא מיקל יותר מחכמים בגרם כיבוי, ומתיר אף בכלי כפר שיחין, ומדוע במשנה הוא מחמיר יותר מחכמים.

הגמרא רוצה לתרץ סתירה זו: **וְכִי תֵּימָא אִיפּוּךְ מַתְנִיתִין** – ואם תרצה לומר שנהפוך את השיטות במשנה, ונשנה בה 'ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאין בין ריקנין דברי רבי יוסי, וחכמים אוסרין בכלי חרס חדשים', ונמצא שרבי יוסי הוא המיקל שגרם כיבוי מותר, ומתיר בכלי חרס חדשים אף שהם עשויים להשתבר, וחכמים מחמירים ואוסרים בהם, **וְרַבִּי יוֹסֵי דְּבָרַיְיתָא** שמשמע שמודה שאסור בכלי חרס חדשים העשויים להשתבר, שהרי התיר רק בכלי כפר שיחין וכפר חנניה שאינם משתברים, **לְדִבְרֵיהֶם קָאָמַר** – אמר כך לשיטת חכמים, כלומר, לשיטתי מותר לעשות מחיצה בכל הכלים ואף העשויים להשתבר, משום שגרם כבוי מותר, אך לשיטתכם, אף שאתם אוסרים בכלים מלאים העשויים להשתבר כיון שאסור לגרום כיבוי, מכל מקום צריכים אתם להודות שלא רק בכלי מתכות מותר, אלא גם בכלי כפר שיחין וכפר חנניה שאין דרכם להשתבר, ואין בזה אף גרם כיבוי.

הגמרא דוחה תירוץ זה: **וּמִי מָצֵית אָפְכַת לָהּ** – וכי ניתן להפוך את השיטות במשנה ולומר שלרבי יוסי גרם כיבוי מותר, **וְהָאָמַר** [–והרי אמר] **רַבָּה בַּר תַּחֲלִיפָא מְשַׁמֵּיהּ** [–בשמו] **דְּרַב, מַאן תַּנָּא** – מי הוא התנא הסובר **שִׁגְרַם כִּבּוּי אָסוּר, הוּא רַבִּי יוֹסֵי.**

הגמרא מתרצת תירוץ אחר: **אֶלָּא, לְעוֹלָם לֹא תֵּיפּוּךְ** – אין להפוך את השיטות במשנה, **וּבְרַיְיתָא** אין בה מחלוקת אלא **כּוּלָּהּ** מדברי **רַבִּי יוֹסֵי הִיא, וְחַפּוֹרֵי מַחְפְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – יש ללמוד את הברייתא כאילו היא חסירה, וכך יש לשנות בה, **עוֹשִׂין** – מותר לעשות **מְחִיצָה** בפני הדליקה **בִּכְלִים רֵיקָנִין, וְכֵן בִּמְלֵאִים שֶׁאֵין דַּרְכָּן לְהִשְׁתַּבֵּר, וְאֵלּוּ הֵן כֵּלִים שֶׁאֵין דַּרְכָּן לְהִשְׁתַּבֵּר, כְּלֵי מַתָּכוֹת, וּכְלֵי כְּפַר שִׂיחִין וּכְלֵי כְּפַר חֲנַנְיָה נָמֵי** – גם הם **אֵין דַּרְכָּן לְהִשְׁתַּבֵּר** ומותר לעשות בהם מחיצה בפני הדליקה, **שֶׁהרי רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַף כְּלֵי כְּפַר שִׂיחִין וּכְלֵי כְּפַר חֲנַנְיָה אֵין דַּרְכָּן לְהִשְׁתַּבֵּר.**

המשך בעמוד קלט

שִׁטְבִילָה בְּזְמַנָּהּ לָאו מִצְוָה – אין מצוה לטבול דווקא בזמן הטבילה, וּמְהַדְּרִינַן – ולכן אם אין לו גמי ביום שבו זמן טבילתו, צריך לחזר אחריו, אף שהטבילה תידחה על ידי כך למחר, וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר, שִׁטְבִילָה בְּזְמַנָּהּ מִצְוָה – יש מצוה לטבול בזמן הטבילה, וְלֹא מְהַדְּרִינַן – ולכן לא יחזר אחר גמי אם יתעכב על ידי כך מלטבול בזמן הטבילה.

מקשה הגמרא: וְכי ניתן לומר שָׁסָבַר רַבִּי יוֹסֵי שִׁטְבִילָה בְּזְמַנָּהּ מִצְוָה, וְהָתַנְיָא בברייתא, הַבָּא וְהַזָּבָה, הַמְצוֹרָע וְהַמְצוֹרַעַת, כּוֹעֵל נִדָּה וּטְמֵא מֵת, זמן טְבִילָתָן הוא דווקא בַּיּוֹם, מעת שהאיר המזרח מן החמה העומדת לזרוח ביום השביעי שלהם, ובזמן טבילתם טובלים אף אם חל ביום הכפורים שאסור ברחיצה. נִדָּה שטמאה שבעה ימים (ויקרא טו יט) ואחר כך טובלת, וְיוֹלֶדֶת שטובלת בסוף שבוע ללידת זכר ובסוף שבועיים ללידת נקבה (שם יב, ב, ה), זמן טְבִילָתָן הוא בַּלַּיְלָה שלאחר היום האחרון לטומאתן, ובזמן טבילתן טובלות אף בליל יום הכפורים. וּבַעַל קֶרִי – אדם שראה קרי, שצריך טבילה מדברי סופרים, טוֹבֵל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, וכיון שזמן טבילתו הוא טובל אף ביום הכפורים. ואף שראה קרי לאחר שהתפלל תפילת מנחה ויכול להמתין עד שתחשך ולטבול קודם תפילת ערבית, מכל מקום יטבול מיד משום שטבילה בזמנה מצוה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אם ראה קרי ביום הכפורים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה – לאחר תפילת המנחה, אֵינוֹ צָרִיךְ לִטְבּוֹל ביום הכפורים, אלא יכול להמתין עד מוצאי יום הכפורים, ויטבול ויתפלל תפילת ערבית, משום שאין מצוה לטבול דווקא בזמן הטבילה. ומבואר שרבי יוסי סבר שאין מצוה לטבול בזמן דווקא, ולא כפי שנתבאר בשיטתו.

מתרצת הגמרא: הַהִיא – ברייתא זו ששנינו בה שרבי יוסי סבר שאין מצוה לטבול בזמן הטבילה, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר (נדה כט:) לגבי אשה שבאה לפנינו לאחר שהפילה ואינה יודעת מתי הפילה ואם היה זכר או נקבה, ויש ספק אימתי חל זמן טבילתה ללידתה, דַּיֶּיהָ לִטְבִילָה של אשה זו, שתהא בְּאַחֲרוֹנָה – בסוף כל הימים המסופקים, והיינו בתום שלשה השבועות שבהם יש להסתפק על כל יום שמא בו נשלמו ימי טומאתה, ואינה צריכה לטבול בכל יום שמסופקים עליו אם הוא יום טבילתה, משום שסבר שאין מצוה לטבול בזמן הטבילה דווקא, וכיון שיש ספק טובלת לאחר תום ימי ספק טבילתה. אך רבי יוסי סבר שיש מצוה לטבול בזמנה, כבית שמאי ובית הלל שחלקו על רבי יוסי ברבי יהודה (שם), וכפי שנתבאר.

משנה

המשנה ממשיכה לבאר דיני דליקה שנפלה בשבת, ומבארת את הדין בזה בנכרי שבא לכבות: נָכְרִי שֶׁבָּא לְכַבּוֹת דליקה בשבת בבית של ישראל, אֵין אוֹמְרִים לוֹ 'כַּבֵּה' את הדליקה' וְ'אַל תְּכַבֵּה את הדליקה', אסור לומר לו שיכבה, מפני שחכמים גזרו שלא לומר לנכרי לעשות מלאכה בשבת עבור ישראל, אך גם אין צריך למחות בידו ולומר לו שלא יכבה, אלא יניחוהו לכבות, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ עֲלֵיהֶן – אין ישראל מוזהרים על שביתתו של נכרי בשבת.

המשנה מבארת את הדין בזה בקטן שבא לכבות: אֲבָל קָטָן שֶׁבָּא לְכַבּוֹת את הדליקה אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מלכבות, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבִיתָתוֹ של קטן עֲלֵיהֶן – על הגדולים, והם מוזהרים על שביתת הקטן.

גמרא

הגמרא מביאה הלכה בענין דליקה אצל ישראל בשבת כשיש שם נכרי: אָמַר רַבִּי אַמִּי, בְּאופן שנפלה דְּלֵיקָה אצל ישראל, הִתִּירוּ לו לוֹמַר בפני נכרי שנמצא שם, 'כָּל הַמְכַבֶּה אֵינוֹ מְפֻסָּד', כלומר שהמכבה יטול שכרו.

הגמרא רוצה להביא ראיה לרבי אמי: נִימָא מְסַיַּיע לֵיהּ – שמא נאמר שיש ראיה לדברי רבי אמי ממה ששנינו במשנתנו, נָכְרִי שֶׁבָּא לְכַבּוֹת אֵין אוֹמְרִים לוֹ 'כַּבֵּה' וְ'אַל תְּכַבֵּה', מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ עֲלֵיהֶן. ומשמע מתחילת דברי המשנה ש'כַּבֵּה' דווקא הוּא דְּלֹא אָמְרִינַן לֵיהּ – זה מה שאסור לומר לנכרי, משום שעושהו ישראל שלוחו ממש, הָא – אבל אמירת 'כָּל הַמְכַבֶּה אֵינוֹ מְפֻסָּד' אָמְרִינַן לֵיהּ – מותר לומר לו, שהרי הנכרי מכבה מדעתו, ומוכח כדברי רבי אמי.

דוחה הגמרא: אֵימָא – אמור ובאר את הַסֵּיפָא של דברי המשנה 'ואל תכבה', ומשמע שדווקא 'אַל תְּכַבֵּה' לֹא אָמְרִינַן לֵיהּ – אין צריך לומר לו ולמחות בידו אם בא לכבות, וְאולם 'כָּל הַמְכַבֶּה אֵינוֹ מְפֻסָּד', שזה גילוי דעת שנוח לו בכיבוי, נַמִּי לֹא אָמְרִינַן לֵיהּ – גם אסור לומר לו, שאם זה מותר, מדוע הוצרכה המשנה לומר שאין צריך למחות בידו ולומר לו 'אל תכבה', הלא לומר 'כל המכבה אינו מפסיד' חמור מלשתוק ולא למחות, אלא ודאי שדווקא למחות בידו אין צריך, אך אסור לגלות דעתו שנוח לו בכך.

ולכן מסיקה הגמרא: אֶלָּא מֵהָא לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינַּהּ – ממשנתנו אין ראיה אם מותר לומר 'כל המכבה אינו מפסיד' או לא.

הגמרא מביאה מעשה בענין נכרי שבא לכבות המדובר במשנתנו: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, הִיה מַעֲשֶׂה, וְנָפְלָה דְּלֵיקָה בַּחֲצֵירוֹ שֶׁל ישראל ששמו יוֹסֵף בֶּן סִימַאי שהיתה בִּכְפַר שִׂיחִין, וּבָאוּ אַנְשֵׁי גִּיסְטְרָא [–השלטון] שֶׁל צִיפּוֹרִי לְכַבּוֹת את הדליקה, מִפְּנֵי שֶׁאַפְּטְרוֹפּוֹס שֶׁל מֶלֶךְ – ממונה על ממון המלך הָיָה, וְלֹא הִנִּיחָן יוסף בן סימאי לכבות מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת, וְנַעֲשָׂה לוֹ נֵס וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים וְכִבּוּ את הדליקה. לָעֶרֶב במוצאי שבת, שִׁגֵּר – שלח יוסף בן סימאי לְכָל אֶחָד מֵהֶן – מאנשי השלטון שבאו ברצון לכבות שְׁתֵּי סְלָעִין, וְלַאֲפַרְכוּם [–לשר] שֶׁבָּהֶן חֲמִשִּׁים סלעים, כשכר על שבאו ברצון לכבות. וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר – את המעשה שבאו נכרים לכבות את הדליקה ולא הניחם, אָמְרוּ חכמים, לֹא הָיָה צָרִיךְ לְכָךְ – למונעם מכיבוי הדליקה, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ במשנתנו, נָכְרִי שֶׁבָּא לְכַבּוֹת, אֵין אוֹמְרִים לוֹ 'כַּבֵּה' וְ'אַל תְּכַבֵּה'.

שנינו במשנה: אֲבָל קָטָן שֶׁבָּא לְכַבּוֹת את הדליקה אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבִיתָתוֹ עֲלֵיהֶן.

מקשה הגמרא: שְׁמַע מִינַּהּ – ממה ששנינו שקטן הבא לכבות את הדליקה צריכים הגדולים למנוע אותו מכך, יש לך ללמוד שקָטָן הָאוֹכֵל נְבֵלוֹת – העומד לאכול נבלות, בֵּית דִּין מְצַוִּין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ מהן שלא יאכל אותן, וכן מצווים למונעו מלעבור על שאר איסורי התורה, ולכן כאן מצווים למונעו מלכבות, וקשה על הסובר שקטן האוכל נבילות אין בית דין מצווים להפרישו מכך.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, במשנתנו מדובר בְּקָטָן הָעוֹשֶׂה כן לְדַעַת אֲבִיו, כגון שאביו עומד שם, והקטן יודע להבחין שכיבוי זה נוח לאביו, ועושה זאת עבורו, והרי זה כאילו אביו ציווהו שיכבה, ולכן צריך למונעו מכך.

מקשה הגמרא: אם כן הִכְוָותָהּ – באותו אופן לִנְכֵי נָכְרֵי דְּקָא עָבֵיד לְדַעְתֵּיהּ דְּיִשְׂרָאֵל – שיודע שהכיבוי נוח לישראל, ובא לכבות, מִשְּׁרֵי – וכי מותר להניח לו לכבות, ומדוע שנינו במשנה שנכרי הבא לכבות אין צריך לומר לו שלא יכבה.

מתרצת הגמרא: נָכְרִי הבא לכבות לְדַעְתֵּיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ עָבֵיד – עושה כן לדעת עצמו, ואף אם יודע שנוח לו לישראל בכך, כיון שמתכוין להנאת עצמו, שיודע שלא יפסיד אלא יטול שכר על כך, ולכן אין צריך למונעו מלכבות. מה שאין כן בקטן אינו מתכוין בזה להנאת עצמו כלל, אלא עושה כן רק לדעת אביו, ולכן צריך למונעו.

משנה

משנתנו תבאר דין הנחת כיסוי לנר, צואה או עקרב: כּוֹפִין קְעָרָה – מניחים קערה של חרס הפוכה עַל גַּבֵּי הַנֵּר הדולק בשבת בְּשֶׁכֵּיל שֶׁלֹּא תָּאֲחוֹז האש בַּקּוֹרָה שמעליה, ובלבד שלא יכבה את האש

המשך בעמוד כד

רש"י

טְבִילָה בִּזְמַנָּהּ מִצְוָה. דִּכְתִיב "וְהָיָה לִפְנוֹת עֶרֶב יִרְחַץ בַּמַּיִם" (דברים כג): לָאו מִצְוָה. וְאִי לָא מְשַׁכַּח גְּמִי הֵאֵיתָנָא – לֵישְׁתְּהֵי עַד לְמָחָר, וּלְמ"ד לָאו מִצְוָה – קָרֵא עֲצָה טוֹבָה קמ"ל, כְּדֵי שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ בְּיוֹם לְאַחַר טְבִילָה, שֶׁאִם יְמַתִּין לִטְבּוֹל עַד הַלַּיְלָה – לֹא יִהֵא לוֹ הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ עַד לֵיל הַמָּחָרָת. הַזָּב וְהַזָּבָה כו'. בְּרַייְתָא זוֹ אֲצָל יוֹח"כ שְׁנוּיָה, בְּתוֹסֶפְתָּא דְּיוֹמָא (פ"ד): הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַמְצוֹרָע וְהַמְצוֹרַעַת וּבוֹעֵל נִדָּה וּטְמֵא מֵת טוֹבְלִין בַּיּוֹם. מִשֶּׁהֵאִיר הַמִּזְרָח בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁלָּהֶם. וְטִעְמָא (א) בְּפ"ב דְּמַגִּילָה (דף כ.) מִקְרָא דִּ"בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי", מִקְצָת שְׁבִיעִי סְפִירָה. וְאִם חָל שְׁבִיעִי שֶׁלָּהֶם בְּיוֹם"כ – טוֹבְלִין כְּדַרְכָּן לָאֲכוֹל תְּרוּמָה לְעֶרֶב: נִדָּה וְיוֹלֶדֶת. טוֹבְלוֹת כְּדַרְכָּן בְּלֵילֵי יוֹה"כ, אִם חָל שְׁבִיעִי שֶׁלָּהֶם בְּעֶרֶב יוֹה"כ. שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לִטְבּוֹל בְּיוֹם ז', דִּכְתִיב בָּהּ "תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ" – בְּהֶוְיֵיתָהּ תְּהֵא כָּל ז' (פסחים דף צ:): בַּעַל קֶרִי. שֶׁצָּרִיךְ טְבִילָה לְדִבְרֵי תוֹרָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וַאֲפִי' אֵין אוֹכֵל קָדָשִׁים לְבוֹ בְּיוֹם: טוֹבֵל כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ. וְאע"פ שֶׁרְאָה קֶרִי מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה, לְאַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, שֶׁהֲרֵי הוּא יָכוֹל לְהַמְתִּין עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ וְיִטְבּוֹל לִתְפִלַּת עַרְבִית – אפ"ה טוֹבֵל בְּיוֹ"כ מִבְּעוֹד יוֹם, אע"פ שֶׁאָסוּר בְּרַחִיצַת הָרְשׁוּת, דְּטְבִילָה בִּזְמַנָּהּ מִצְוָה: ר' יוֹסֵי אוֹמֵר מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה. אִם רָאָה קֶרִי לְאַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת מִנְחָה, שֶׁהֲרֵי הוּא יָכוֹל לְהַמְתִּין עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ וְיִטְבּוֹל, וְיִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית, וְתִפְלַּת נְעִילָה נָמֵי ס"ל שֶׁיָּכוֹל לְהִתְפַּלֵּל בַּלַּיְלָה כְּרֵב, דְּאָמַר (יומא דף פז.): תְּפִלַּת נְעִילָה פּוֹטֶרֶת שֶׁל עַרְבִית: אֵין צָרִיךְ לִטְבּוֹל. בְּיוֹם מְשׁוּם זְמַן טְבִילָה, דְּלָאו מִצְוָה לִטְבִילָה בִּזְמַנָּהּ: הָיָה לִטְבִילָה שֶׁהָא בָּאַחֲרוֹנָה. בְּמִסֶּכֶת נִדָּה בְּפֶרֶק "הַמַּפָּלֶת", גִּבֵּי אִשָּׁה שֶׁיָּצְאָה מִלְאָה וּבָאָה רֵיקָנִית, וְאֵינָהּ יוֹדַעַת מָתַי יָלְדָה, דְּמַצְרְכִינַן לָהּ ל"ה טְבִילוֹת לְסֵפֶק ד' טְבִילוֹת שֶׁעָלֶיהָ: טְבִילַת זָכָר לִז', אוֹ טְבִילַת נְקֵבָה לְשִׁבּוּעִים, וּבְלֵילָה. אוֹ שֶׁמָּא יוֹלֶדֶת זָכָר בְּזוֹב, וְצָרִיכָה אַף טְבִילַת זָבָה בְּיוֹם שְׁבִעָה לִסְפּוּרִים שֶׁלָּהּ, אוֹ יוֹלֶדֶת נְקֵבָה בְּזוֹב הָיְתָה. וּמְשׁוּם דְּלָא יָדְעִינַן מָתַי יָלְדָה וְאֵימָתַי מָטֵי זְמַן טְבִילָה דִּידָהּ, מְצַרְכִינַן לָהּ טְבִילָה כָּל לַיְלָה וְכָל יוֹם שֶׁיֵּשׁ לְסַפּוּקֵי בְּזֶמֶן טְבִילָתָהּ. וּפְלִיג ר' יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה עֲלָהּ, וְאָמַר: דַּיְּהּ לְטְבִילָה שֶׁתְּהֵא בָּאַחֲרוֹנָה – לְסוֹף סְפּוּרִים שֶׁל נְקֵבָה, דְּהַיְינוּ לְסוֹף שִׁשָּׁה שָׁבוּעִים. שֶׁאִם יָלְדָה נְקֵבָה בָּזוֹב, טְמֵאָה שִׁבּוּעַיִם לְלִידָתָהּ וְז' נְקִיִּים בְּשִׁבְיל הַזִּיבָה, וְלָא אָמְרִינַן טְבִילָה בִּזְמַנָּהּ מִצְוָה: מתני' אֵין אוֹמְרִים לוֹ בַּבָּה. רַבָּנָן גְּזוּר עַל אֲמִירָה לְגוֹי מִשּׁוּם שַׁבּוּת: וְלֹא תִכָּבֶה. אֵין צָרִיךְ לְמַחוֹת בְּיָדוֹ, אֶלָּא יַנִּיחֶנּוּ וְיִכָּבֶה: שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ שֶׁל גּוֹי עַל יְדֵי עַצְמוֹ שְׁבִיתָה: גמ' כַּבֵּה הוּא דְּלָא אָמְרִינַן לֵיהּ. שְׁעוֹשֶׂה שְׁלוּחוֹ מִמָּשׁ: הָא כָּל הַמְכַבֶּה אֵינוֹ מַפְסִיד כו'. וְגוֹי מְדִעְתֵּיהּ דִּידֵיהּ עָבֵיד שְׁרָיָא: אַל תְּכַבֶּה הוּא דְּלָא אָמְרִינַן לֵיהּ. שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְמַחוֹת בְּיָדוֹ. וּמִיהוּ, גִּילּוּיֵי דַּעְתָּא דְּלָא יַפְסִיד בְּדָבָר – נָמֵי לָא מִשְׁתָּרֵי, דְּאִי גִּילּוּיֵי דַּעְתָּא שָׁרֵי – לְמָה לֵיהּ לְמֵימְנֵי סֵיפָא אֵין צָרִיךְ לְמַחוֹת? אֶלָּא מַהָכָא לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינַּיהּ. דְּוַדַּאי מַתְנִיתִין לָאו כּוּלָּהּ דְּוָקָא, אֶלָּא חֲדָא מִינַּייְהוּ דְּוָקָא, אוֹ רֵישָׁא אוֹ סֵיפָא, וְתָנָא אִידָךְ אַטּוּ הָהִיא, וְלָא יָדְעִינַן הֵי מִינַּייְהוּ דְּוָקָא דְּנִגְמַר מִינַּיהּ: נִיסְטְרָא. שֶׁלְטוֹן: אַפַּטְרוֹפּוֹס. מְמוּנֶה עַל מְמוֹנוֹ: שֶׁמָּא מִינָּה קָטָן אוֹכֵל נְבֵלוֹת בֵּית דִּין מְצוּיִין לְהַפְרִישׁוֹ. וְתִקְשֵׁי לְר' יוֹחָנָן דְּאָמַר בִּיבָמוֹת (דף קיד.) לְרִבָּה בַּר בַּר חָנָה דְּאִירְכְּסוּ לֵיהּ מִפְתְּחוֹת שֶׁל בֵּית הַמִּדְרָשׁ בְּרִאשׁוֹת הָרְבִּים בְּשַׁבָּת, דִּבְר טַלְיָא וְטַלְיָתָא לְיִטְיְילֵי לְהֶתָם, דְּאִי מַשְׁכְּחִי לְהוּ מַיְיתִי לְהוּ: עַל דַּעַת אֲבִיו. בְּקָטָן שֶׁיָּדַע לְהַבְחִין שֶׁהַכִּבּוּי זֶה נוֹחַ לְאָבִיו, וְעוֹשֶׂה בְּשִׁבְילוֹ: גּוֹי אַדַּעְתֵּיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ עָבֵיד. וְאֲפִילּוּ יוֹדֵעַ שֶׁנּוֹחַ לוֹ לְיִשְׂרָאֵל – הוּא אוֹתְבִינן מִינָּה (דף מג.) לְר' יִצְחָק דְּאָמַר אֵין בְּלִי נִיטָּל אֶלָּא לְדָבָר הַנִּיטָּל, וְשַׁנְּייֵהּ בְּצָרִיךְ לְמָקוֹמוֹ: מַעֲשֶׂה בָּא. יְכִבָּה. וְאע"פ שֶׁנּוֹטֵל כְּלִי עַל עִקָּרוֹ: בַּעֲרֵב. מְקוֹם: חוֹשְׁשַׁנִי לוֹ מֵחֲטֹאת. כֵּיוָן דְּלֹא הָיָה עִקָּרוֹ רָץ אַחֲרָיו, אֵינִי יוֹדֵעַ אִם חַיֵּיב מִשּׁוּם צְיִדָה אִם לָאו, וְחוֹשְׁשַׁנִי לוֹמַר חַיֵּיב חַטָּאת הוּא: גמ'

טְבִילָה בִּזְמַנָּהּ לָאו מִצְוָה – וּמַהַדְרִינַן, וְר' יוֹסֵי סָבַר: טְבִילָה בִּזְמַנָּהּ מִצְוָה – וְלָא מַהַדְרִינַן. וְסָבַר ר' יוֹסֵי טְבִילָה בִּזְמַנָּהּ מִצְוָה?! וְהָתַנְיָא: הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַמְצוֹרָע וְהַמְצוֹרַעַת בּוֹעֵל נִדָּה וּטְמֵא מֵת – טְבִילָתָן בַּיּוֹם, נִדָּה וְיוֹלֶדֶת – טְבִילָתָן בַּלַּיְלָה. בַּעַל קֶרִי טוֹבֵל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, ר' יוֹסֵי אוֹמֵר: מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה – אֵינוֹ צָרִיךְ לִטְבּוֹל! הָהִיא ר' יוֹסֵי בְּר' יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר: דַּיְּהּ טְבִילָה בַּאֲחֲרוֹנָה. מַתְנִי' גּוֹי שֶׁבָּא לְכַבּוֹת, אֵין אוֹמְרִים לוֹ "כַּבֵּה" וְ"אַל תְּכַבֶּה" – מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ עֲלֵיהֶן. אֲבָל קָטָן שֶׁבָּא לְכַבּוֹת אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבִיתָתוֹ עֲלֵיהֶן. גְּמ' א"ר אַמִי: בְּדַלִּיקָה הִתִּירוּ לוֹמַר "כָּל הַמְכַבֶּה אֵינוֹ מַפְסִיד". נִימָא מְסַיַּיע לֵיהּ: גּוֹי שֶׁבָּא לְכַבּוֹת אֵין אוֹמְרִים לוֹ "כַּבֵּה" וְ"אַל תְּכַבֶּה" – מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ עֲלֵיהֶן. "כַּבֵּה" הוּא דְּלָא אָמְרִינַן לֵיהּ, הָא "כָּל הַמְכַבֶּה אֵינוֹ מַפְסִיד" – אָמְרִינַן לֵיהּ. אִימָא סֵיפָא: "אַל תְּכַבֶּה" לָא אָמְרִינַן לֵיהּ, וְ"כָּל הַמְכַבֶּה אֵינוֹ מַפְסִיד" – נָמֵי לָא אָמְרִינַן לֵיהּ! אֶלָּא: מַהָא לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ. ת"ר: מַעֲשֶׂה וְנָפְלָה דְּלֵיקָה בַּחֲצֵירוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן סִימַאי בְּשִׁיחִין, וּבָאוּ אַנְשֵׁי גִיסְטְרָא שֶׁל צִיפּוֹרִי לְכַבּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאַפַּטְרוֹפּוֹס שֶׁל מֶלֶךְ הָיָה. וְלֹא הִנִּיחָן מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת, וְנַעֲשָׂה לוֹ נֵס וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים וְכִיבּוּ. לָעֶרֶב שִׁגֵּר לְכָל אֶחָד מֵהֶן שְׁתֵּי סְלָעִין, וְלָאַפַּרְכוֹס שֶׁבָּהֶן חֲמִשִּׁים. וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר אָמְרוּ: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְכָךְ, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ: גּוֹי שֶׁבָּא לְכַבּוֹת אֵין אוֹמְרִים לוֹ "כַּבֵּה" וְ"אַל תְּכַבֶּה". "אֲבָל קָטָן שֶׁבָּא לְכַבּוֹת אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבִיתָתוֹ עֲלֵיהֶן". שְׁמַעְתָּ מִינָּהּ: קָטָן אוֹכֵל נְבֵלוֹת – ב"ד מְצוּוִין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּקָטָן הָעוֹשֶׂה לְדַעַת אָבִיו. דְּכִוָּונָתָהּ גַּבֵּי גּוֹי – דְּקָא עָבֵיד לְדַעְתֵּיהּ דְּיִשְׂרָאֵל, מִי שָׁרֵי?! גּוֹי לְדַעְתֵּיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ עָבֵיד. מַתְנִי' כּוֹפִין קָעָרָה עַל גַּבֵּי הַגַּר בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תֵּאֶחוֹז בְּקוֹרָהּ, וְעַל צוֹאָה שֶׁל קָטָן, וְעַל עֲקֵרֶב שֶׁלֹּא תִּישֹׁךְ. א"ר יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בַּעֲרָב, וְאָמַר: חוֹשְׁשַׁנִי לוֹ מֵחֲטֹאת. גְּמ' רַב יְהוּדָה וְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא וְרַב חָנָן בַּר רָבָא אִיקְּלְעוּ לְבֵי אִבְּיִן דְּמָן נְשִׁיקְיָא, לְרַב יְהוּדָה וְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אִייתוּ

תוספות

הכי גרסי' ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה אינו צריך לטבול. וכן גירסת רש"י ור"ת. אבל לא גרסי': אינו יכול לטבול. דאפי' מאן דסבר טבילה בזמנה לאו מצוה – שרי לטבול, כדשמעת בסוף מסכת יומא (דף פז:), דפריך לרב דאמר תפלת נעילה פוטרת של ערבית משום דקסבר דתפלת נעילה בלילה, והתניא: אור יוה"כ כו' נעילה מתפלל שבע ומתודה בערבית כו'! ומשני תנאי היא, דתניא: כל חייבי טבילות טבילתן ביום, נדה ויולדת טובלין בלילה, בעל קרי טובל והולך עד המנחה, דסבר תפלת נעילה בלילה, וטבילה בזמנה לאו מצוה, ר' יוסי אומר: כל היום כולו טובל, דתפלת נעילה ביום. אלמא: אע"ג דת"ק סבר דטבילה בזמנה לאו מצוה, אפ"ה קתני כל חייבי טבילות טבילתן ביום, אפילו טמא מת וטמא שרץ שאין צריכין טבילה לתפלה יכולין לטבול. והא דפירש בקונטרס דר' יוסי ברב, דאמר תפלת נעילה בלילה – לא דק, דבשלהי יומא (דף פח.) פריך מהך ברייתא דר' יוסי אדר"י: דהכא קאמר מן המנחה ולמעלה א"צ לטבול, ובההיא קאמר כל היום! ומשני: דהכא איירי בדצלי כבר תפלת נעילה, והתם בדלא צלי. ובכולהו רבי יוסי דלא כרב:

רבי יוסי בר' יהודה היא. וא"ת: א"כ בשילהי יומא (דף פח.) מנא ליה לרב דההוא ת"ק דברייתא קמייתא, דקאמר דבעל קרי טובל עד המנחה, אתי כוותיה דתפלת נעילה בלילה? דילמא איירי בדצלי, וטבילה בזמנה לאו מצוה, ור' יוסי סבר מצוה, ותנא קמא דהכא הוא ר' יוסי דהתם? ויש לומר: דסבר דר' יוסי דהכא ודהתם מסתמא חד תנא הוא, ותרוייהו רבי יוסי ברבי יהודה דאיירי בטבילת בעל קרי ביו"כ, וא"כ קשיא ר' יוסי בר' יהודה אדר' יוסי בר' יהודה, וע"כ אית לן לשנויי: הא – דצלי, והא – דלא צלי:

אין אומרים לו כבה. אפי' באיסור דרבנן אמירה לגוי שבות, כדאמרינן לקמן בפרק "שואל" (דף קנ.): לא יאמר אדם לחבירו שכור לי פועלים כו' דמוקי לה בחברו גוי. וכן מוכח בפרק "הדר" (דף סז:) גבי נייתי חמימי מגו ביתא:

אלא מהא ליכא למישמע מינה. מ"מ קי"ל כר' אמי. ובירושלמי אמר שעשה ר' אמי מעשה כזה:

שמע מינה קטן אוכל נבלות בית דין מצווין עליו להפרישו. צ"ל דמוקי מתניתין כרבי יהודה, דאמר: מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, או כר"ש וכשצריך לאותו ביבור, כגון לעשות פחמין. דבאיסורא דרבנן מוכח בפרק "חרש" (יבמות קיד.) דאין ב"ד מצווין להפרישו. ונראה דמיירי בקטן שלא הגיע לחינוך. דבהגיע לחינוך, כיון שחייב לחנכו – כ"ש דצריך להפרישו שלא יעשה עבירה. וכל הנהו דפריך ביבמות – הוה מצי לשנויי כשהגיע לחינוך, אלא דניחא ליה לאוקמי בכל ענין. והא דבעי לאיתויי התם דאין ב"ד מצווין להפרישו מדקתני תינוק יונק והולך, וקתני ובגדול אסור – משמע דוקא גדול, אבל קטן אפי' בהגיע לחינוך שרי – התם ע"כ גדול לאו דוקא בר עונשין, דהא במסקנא מפרש טעמא משום דסתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב, והאי טעמא לא שייך אלא בבן שתים או שלש שנים:

כל

כל המזיקין נהרגין בשבת. אף על גב דתנן במתניתין ועל עקרב שלא ישוך – איצטריך לאשמעינן דהריגה נמי שרינן. דסלקא דעתך דאסירא משום דמיפרסמא מילתא טפי מבציידה. ומהאי טעמא נמי פליג רב הונא בסמוך ואסר הריגה:

ברצין אחריו וד"ה. פי' בקונט': דרבי יהושע בן לוי ברצין אחריו, והוי פקוח נפש, ובורייתא באין רצין, ובר"ש. וקשה דא"כ תקשה מהך ברייתא לרבא בר רב הונא דשרי להרוג נחשים ועקרבים בשבת, דע"כ באין רצין אחריו מיירי. דאי ברצין אחריו, אמאי אין רוח חכמים נוחה הימנו, לפירוש הקונטרס דברצין אחריו איכא פקוח נפש? ועוד: בניזוקי שהרג נחש, ומיבעיא לן אי שפיר עבד – תיפשוט מהכא דלא שרינן לר"ש באין רצין אלא ה' דברייתא ברצין אחריו, וד"ה – פירוש אפילו ר' יהודה מודה דחמשה שרי להרוג ברצין אחריו אבל שאר אסור להורגן אפילו רצין אחריו לר' יהודה. ור' יהושע בן לוי כר"ש, דשרי שאר אפילו באין רצין אחריו. ורב הונא דאסר בסמוך לא סבר כרבי יהושע בן לוי. ונראה לר"י, וכן פירש ר"ת: שאין להקל כרבי יהושע בן לוי אלא כהנהו אמוראי דלקמן, דלא שרו אלא בדרייסה לפי תומו:

אמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה! אלא לאו – ר"ש, ורבי הוא דשרי, אלמא לית ליה – לא! אמר ר' יוחנן: ומאן נינהו דהא מתרצתא היא, דילמא משבשתא היא? אמר רב יוסף: אנא מתנינא להו, ואותיבנא להו, ואנא מתריצנא להו – בדרצו אחריו ודברי הכל. תני תנא קמיה דרבא בר רב הונא: החורש, נחשים ועקרבים בשבת אין רוח חכמים נוחה הימנו. א"ל: ואותן חסידים – אין רוח חכמים נוחה מהם. ופליגא דרב הונא, דרב הונא חזייה לההוא גברא דקא קטיל זיבורא, א"ל: שלימתינהו לכובלהו?! ת"ר: נזדמנו לו נחשים ועקרבים, הרגן – בידוע שנזדמנו לו להורגן, לא הרגן – בידוע שנזדמנו לו להורגן, ונעשה לו נס מן השמים. אמר עולא ואיתימא רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: בניישופין בו. א"ר אבא בר כהנא: פעם אחת נפל אחד בבהמ"ד, ועמד ניותי אחד והרגו. אמר רבי: פגע בו ביוצא בו. איבעיא להו: פגע בו ביוצא בו – דשפיר עביד, או לא? ת"ש: דר' אבא בריה דר' חייא בר אבא ור' זירא הוו יתבי אקילעא דבי ר' יניי, נפק מילתא מבבינייהו, פגע מיניה מר' יניי: מהו להרוג נחשים ועקרבים בשבת? אמר להו: צירעה אני הורג, נחש מיניה השתא – סופן להזיק בשעת כעסן: שלימתינהו לכובלהו. הרגת את כולן?! בלומר: מה אהני בהא? אבתי טובא איכא. אלמא: לאו שפיר עבד. והא דרבא פליג אדאבוה: שנזדמנו לו להורגן. לכך באו לידו, שזימן לו המקום לאבדן, לפי שהיו עתידות להזיק וגלגל זכות על ידי זבאי: לא הרגן בידוע שנזדמנו לו להורגן אותו. והראה לו הקב"ה שחטא, אלא שנעשה לו נס: בניישופין בו. בבה"ג קתני בידוע שנזדמנו להורגו. נישופין – כך דרך הנחש, עושה בעין שרקה כשהוא רואה שונאו וכועס: ניותי. על שם מקומו, וישראל היה: דשפיר עביד. וכיוצא בו דקאמר – לאו לגנאי הוא, אלא הנחש רודף, ונעשה זה כיוצא בו: או לא. וכיוצא בו דקאמר – צירעה אני הורג. בשבת לכבוד מזיקין, ואף על פי שאינה מועדת כאלו: לא בל שבן. אלמא: שפיר עביד: דילמא לפי תומו. לא שייעמוד עליו ויהרגנו להדיא, אלא בשהוא הולך לתומו, ונחש או עקרב בפניו – אין צריך לישמט ממנו, אלא הורכו והולך, ואם מת בדרכתו – ימות, הואיל ולא נתכוין. דדבר שאין מתכוין לר' יהודה מדברנן הוא, ולענין מזיקין לא גזור: רוק הורסו לפי תומו. שאין מתכוין למרחי ולאשווויי גומות. דאף על גב דמסיילא ממרחי הוא, כי לא מיכוין – שרי, משום מאיסותא: חזה שדי רוקא. היזה רוק מוטל לפניהם, ושבת היזתה: פמוטות. מנורות, ולא של חולין היו:

גמ' איתיו להו פוריינתא. מטות ליישב עליהן: לא איתיו ליה. והושיבוהו לארץ: מפני קטן. שלא יטפח בו ויתלכלך: א"ל. רב חנן, שהיה בעוה, ומתכוין להקניטו לר' אבין: והלא מוכנת לכלבים. ולמה לי לכפות כליו ימשם, שהרי ראויה לטלטל: דלא חזיא מאתמול. שהיום נולדה: נהרות המושכים ברגלי כל אדם. משום דמידי דנייד הוא, ולא קני שביתה, ואע"פ שבא מחוץ לתחום – כל אדם מולין למקום שעירב לו לילך. מידה, שמעינן מינה דמוותרין בטלטול, ואע"ג דמאתמול לא הוי הני קמן, ביון דאורחיה בהכי – דעתיה עליה. ה"ג: ביון דאורחיה דקטן בהכי – דעתיה עליה, דלכי תיתי – יאכל לכלבים: א"ל ר' אבין. ואלא היכי אתנייה: צואה של תרנגולים. דלא חזיא לכלבים. ושל קטן דקתני מתניתין – שמטפח בה קטן קאמר, ובשביל הקטן אמר כופין: תיפוק ליה דגרף של רעי הוא. דמאיס, ולפנייה, דהא קי"ל במסכת ביצה: גרף של רעי מותר להוציאו לאשפה: וכי תימא גרף של רעי דמותר להוציאו – משום דרמי בבמנא. דגרף מותר לכלבים, דחזיא לשוטה בכל מקום. מני? אילימא ר' יהודה – הא אמר באיסקפרמקי דרב אשי, ואמר להו: נקוטו בצוציתיה ואפקוה! בשלמא קטן – אורחיה הכי, אלא גרף – לא, והא הוא עכבר דאישתכח בגרף של רעי! אלא לאו – ר"ש, ורבי הוא דשרי, אלמא לית ליה – לא! אמר ר' יוחנן: ומאן נינהו דהא מתרצתא היא, דילמא משבשתא היא? אמר רב יוסף: אנא מתנינא להו, ואותיבנא להו, ואנא מתריצנא להו – בדרצו אחריו ודברי הכל. תני תנא קמיה דרבא בר רב הונא: החורש, נחשים ועקרבים בשבת אין רוח חכמים נוחה הימנו. א"ל: ואותן חסידים – אין רוח חכמים נוחה מהם. ופליגא דרב הונא, דרב הונא חזייה להההוא גברא דקא קטיל זיבורא, א"ל: שלימתינהו לכובלהו?! ת"ר: נזדמנו לו נחשים ועקרבים, הרגן – בידוע שנזדמנו לו להורגן, לא הרגן – בידוע שנזדמנו לו להורגן, ונעשה לו נס מן השמים. אמר עולא ואיתימא רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: בניישופין בו. א"ר אבא בר כהנא: פעם אחת נפל אחד בבהמ"ד, ועמד ניותי אחד והרגו. אמר רבי: פגע בו ביוצא בו. איבעיא להו: פגע בו ביוצא בו – דשפיר עביד, או לא? ת"ש: דר' אבא בריה דר' חייא בר אבא ור' זירא הוו יתבי אקילעא דבי ר' יניי, נפק מילתא מבבינייהו, פגע מיניה מר' יניי: מהו להרוג נחשים ועקרבים בשבת? אמר להו: צירעה אני הורג, נחש מיניה השתא – סופן להזיק בשעת כעסן: שלימתינהו לכובלהו. הרגת את כולן?! בלומר: מה אהני בהא? אבתי טובא איכא. אלמא: לאו שפיר עבד. והא דרבא פליג אדאבוה: שנזדמנו לו להורגן. לכך באו לידו, שזימן לו המקום לאבדן, לפי שהיו עתידות להזיק וגלגל זכות על ידי זבאי: לא הרגן בידוע שנזדמנו לו להורגן אותו. והראה לו הקב"ה שחטא, אלא שנעשה לו נס: בניישופין בו. בבה"ג קתני בידוע שנזדמנו להורגו. נישופין – כך דרך הנחש, עושה בעין שרקה כשהוא רואה שונאו וכועס: ניותי. על שם מקומו, וישראל היה: דשפיר עביד. וכיוצא בו דקאמר – לאו לגנאי הוא, אלא הנחש רודף, ונעשה זה כיוצא בו: או לא. וכיוצא בו דקאמר – צירעה אני הורג. בשבת לכבוד מזיקין, ואף על פי שאינה מועדת כאלו: לא בל שבן. אלמא: שפיר עביד: דילמא לפי תומו. לא שייעמוד עליו ויהרגנו להדיא, אלא בשהוא הולך לתומו, ונחש או עקרב בפניו – אין צריך לישמט ממנו, אלא הורכו והולך, ואם מת בדרכתו – ימות, הואיל ולא נתכוין. דדבר שאין מתכוין לר' יהודה מדברנן הוא, ולענין מזיקין לא גזור: רוק הורסו לפי תומו. שאין מתכוין למרחי ולאשווויי גומות. דאף על גב דמסיילא ממרחי הוא, כי לא מיכוין – שרי, משום מאיסותא: חזה שדי רוקא. היזה רוק מוטל לפניהם, ושבת היזתה: פמוטות. מנורות, ולא של חולין היו:

בשאין רצין אחריו, ור' שמעון: אין רוח חסידים נוחה הימנו. דעתן של חסידים אינה מעורבת עמו, שאינו הגון בעיניהם על מה שעשה: נוחה. ערוכה, אין מתרצין במעשיו: אמר ליה. רבא לתנא: ואותן חסידים. השוונאין אותו על כך – אין רוח חכמים ערוכה עמהם, להיות נוחה ומיושבת במה שרואין במדת חסידים חלולה, דשפיר עביד, דאי לא מזיקין השתא – סופן להזיק בשעת כעסן: שלימתינהו לכובלהו. הרגת את כולן?! בלומר: מה אהני בהא? אבתי טובא איכא. אלמא: לאו שפיר עבד. והא דרבא פליג אדאבוה: שנזדמנו לו להורגן. לכך באו לידו, שזימן לו המקום לאבדן, לפי שהיו עתידות להזיק וגלגל זכות על ידי זבאי: לא הרגן בידוע שנזדמנו לו להורגן אותו. והראה לו הקב"ה שחטא, אלא שנעשה לו נס: בניישופין בו. בבה"ג קתני בידוע שנזדמנו להורגו. נישופין – כך דרך הנחש, עושה בעין שרקה כשהוא רואה שונאו וכועס: ניותי. על שם מקומו, וישראל היה: דשפיר עביד. וכיוצא בו דקאמר – לאו לגנאי הוא, אלא הנחש רודף, ונעשה זה כיוצא בו: או לא. וכיוצא בו דקאמר – צירעה אני הורג. בשבת לכבוד מזיקין, ואף על פי שאינה מועדת כאלו: לא בל שבן. אלמא: שפיר עביד: דילמא לפי תומו. לא שייעמוד עליו ויהרגנו להדיא, אלא בשהוא הולך לתומו, ונחש או עקרב בפניו – אין צריך לישמט ממנו, אלא הורכו והולך, ואם מת בדרכתו – ימות, הואיל ולא נתכוין. דדבר שאין מתכוין לר' יהודה מדברנן הוא, ולענין מזיקין לא גזור: רוק הורסו לפי תומו. שאין מתכוין למרחי ולאשווויי גומות. דאף על גב דמסיילא ממרחי הוא, כי לא מיכוין – שרי, משום מאיסותא: חזה שדי רוקא. היזה רוק מוטל לפניהם, ושבת היזתה: פמוטות. מנורות, ולא של חולין היו:

אַיְיתִי לְהוּ פּוּרְיָיתָא – הביאו להם מיטות לישב עליהן, אבל לְרַב חָנָן בַּר רָבָא לֹא אַיְיתִי לֵיהּ – לא הביאו לו מיטה לישב עליה, אלא הושיבוהו על הקרקע. אַשְׁכְּחֵיהּ – מצא רב חנן, את אבין מַתְנֵי לֵיהּ לְבְרֵיהּ – מלמד את בנו, את הדין השנוי במשנתנו, וכך שונה לו וְעַל צוֹאָה שֶׁל קָטָן כופין קערה מִפְּנֵי הקָטָן שלא ישחק בה ויתלכלך.

אָמַר לֵיהּ רב חנן, אֲבִין שָׁמְיָא מַתְנֵי שְׁטוֹתָא לְבְנֵיהּ – אבין השוטה מלמד את בנו שטות. וכי צואה של קטן צריך לכפות עליה כלי, וַהֲלֹא הֵיא עַצְמָהּ – הצואה מוּכֶנֶת למאכל לְכֶלְבִּים, ואם כן אינה מוקצה, ויכול לטלטלה בידיו ולהשליכה לאשפה. וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר, דְּלֹא חַזְיָא לֵיהּ מֵאֶתְמוֹל – שכיון שלא היתה ראויה מערב שבת שהרי רק היום היא נולדה, לכן היא מוקצה, וְהָתַנְיָא – והרי שנינו בברייתא לגבי איסור תחומין ביום טוב, שהלכה היא כשם שאין אדם רשאי להלך בשבת וביום טוב אלא אלפים אמה לכל רוח, כך כליו ובהמתו אין שום אדם יכול להוליכם מחוץ לאלפים אמה של בעליהם. אבל אומרת הברייתא, נָהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִין מימיהם מרחוק וּמַעְיָינוֹת הַנּוֹבְעִין, כיון שהם נעים ונדים אינם קונים שביתה במקום מסוים, אלא חֲרֵי הֵן כְּרַגְלֵי כָּל אָדָם – כל אדם יכול לטלטלם להיכן שהוא עצמו יכול ללכת. ומדברי הברייתא שהתירה לטלטל את המים, יש ללמוד הלכה אף לענין מוקצה, שאפילו שלא היו המים לפנינו מערב יום טוב, שהרי הגיעו לכאן רק ביום טוב, אינם אסורים משום מוקצה, והטעם לכך, כיון שכבר מערב יום טוב חשבו על כך בני אדם שישאבו את המים האלו מהנהר או המעין, לכן לא נעשו מוקצה. ואם כן אף בצואה אפילו שלא היתה בערב שבת, הואיל וחשב עליה שכשתהיה הצואה יתננה לכלבים אינה נעשית מוקצה.

אמר אבין, וְאֶלָּא אם כן שצואת קטן מותרת בטלטול, הֵיכִי אֲתָנֵייהּ – כיצד אשנה משנה זו האומרת שכופין קערה על צואה של קטן.

אמר לו רב חנן, אֵימָא – כך תשנה משנה זו, כופין קערה עַל צוֹאָה שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים מִפְּנֵי קָטָן – כופין קערה על צואה של תרנגולים (שהיא מוקצה כיון שאינה ראויה למאכל כלבים), מפני הקטן שמתלכלך בה. ומה ששנינו במשנה, על צואה של קטן היינו מפני הקטן, ובשבילו שלא יטנף בה.

מקשה הגמרא: וְתִיפּוֹק לֵיהּ – הלא גם בלא טעם זה שהקטן יתלכלך בצואה, מותר לטלק את הצואה, משום דְּהָוֵי גַּרְפָּהּ שֶׁל רֶעִי – שהרי היא ככלי של צואה, שהתירו לטלטלו בשבת כדי להשליך ממנו את הצואה באשפה. וְכִי תֵּימָא – ואם תדחה ותאמר שגַּרְפָּהּ שֶׁל רֶעִי אַגַּב מָנָא אֵין – שרק כאשר הצואה בתוך כלי התירו לטלטלה, אבל אִיהוּ גּוּפֵיהּ – את הצואה עצמה לֹא התירו לטלטלה בידו. ולכן לא הותר במשנתנו לטלטל את הצואה עצמה בידים ולהוציאה לחוץ אלא רק לכפות עליה כלי. אי אפשר לומר כן, וְהָא – שהרי מעשה היה בהָהוּא עַכְבָּר, דְּאִישְׁתְּכַח בְּאִיסְפַּרְמָקֵי דְּרַב אַשִׁי – שנמצא בין הבשמים של רב אשי, וְאָמַר לְהוּ רב אשי לאנשי ביתו, נְקוֹטוּ בְּצוֹצִיתֵיהּ וְאַפְקוּהּ – תפסוהו בזנבו והוציאוהו מכאן. הרי שיכול לאחוז את הדבר המאוס בידו ממש ואינו צריך לטלטלו אגב כלי, ואם כן מדוע לא התירה משנתנו אלא לכפות כלי על הצואה ולא להשליכה לחוץ בידים.

מתרצת הגמרא: משנתנו עוסקת בצואה שכבר היתה מונחת בְּאַשְׁפָּה, שכיון שאינה מונחת לפניו הרי אינה מאוסה בשבילו, ולכן לא התירו לטלטלה אלא לכסותה כדי שהקטן לא יתלכלך ממנה.

שואלת הגמרא: וְקָטָן בְּאַשְׁפָּה מַאי בָּעֵי לֵיהּ – וכי מה עושה הקטן באשפה, ומדוע הוא חושש שהקטן יתלכלך בה.

משיבה הגמרא: בְּחָצֵר – משנתנו עוסקת כשהיתה הצואה מונחת בחצר, וכיון שמצוי בה הקטן, חושש הוא שיתלכלך בה ולכך התירו לו לכסותה.

מקשה הגמרא: הרי חָצֵר נַמִּי – גם מותר לסלק ממנה את הצואה משום שגַּרְפָּהּ שֶׁל רֶעִי הוּא, שכשם שהתירו לאדם לסלק את הצואה מביתו שהוא שוהה שם כיון שהוא מאוסה לו, אף בחצר שהוא שוהה בה מותר לו לטלטלה.

מתרצת הגמרא: אין הכוונה שהיתה הצואה מונחת סתם בחצר, אלא בְּאַשְׁפָּה שֶׁבֶּחָצֵר, ועל כן כיון שהיא באשפה לא התירו לו לטלטלה משום גרף של רעי, אבל כיון שמצוי בה הקטן התירו לו לכפות עליה כלי.

שנינו במשנתנו, כופין קערה על גבי הנר וכו' וְעַל עֶקֶרֶב שֶׁלֹּא תִּישָׁךְ. הגמרא מבררת את דין הריגת מזיקין בשבת: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל הַמַּזִּיקִין ההורגים בני אדם, הרי הם נֶהֱרָגִין בַּשַּׁבָּת – מותר להורגם בשבת.

רב יוסף מקשה: מֵתִיב רַב יוֹסֵף, שנינו בברייתא, חֲמִשָּׁה מיני מזיקין נֶהֱרָגִין – מותר להורגם בַּשַּׁבָּת משום שהם רגילים להרוג. וְאֵלּוּ הֵן, זְבוּב שֶׁבְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְצִרְעָה שֶׁבְּגִינְוָה, וְעַקְרָב שֶׁבְּחֲדָדִים, וְנָחָשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֹלֶב שׁוֹטֶה בְּכָל מָקוֹם. מַנִּי – כדעת מי שנויה בברייתא זו, אִילֵימָא – אם נאמר שכשיטת רַבִּי יְהוּדָה היא, הָא אָמַר – הרי הוא סובר שמְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ – מלאכה האסורה בשבת הנעשית לצורך דבר אחר שאינו הצורך המכוון למלאכה זו, חַיָּיב עָלֶיהָ חטאת. ואם כן אף שמעשה הריגת מזיקים אלו, לא נעשה לצורך נטילת נשמה שהיא המלאכה האסורה, אלא נעשה בכדי לסלקם מעליו כדי שלא יזיקו, סובר רבי יהודה שחייב עליה, וכיצד מתירה הברייתא להרוג מזיקים אלו. אֶלָּא לָאו – אלא ודאי ברייתא זו היא כשיטת רַבִּי שִׁמְעוֹן, הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה, ואין היא אסורה אלא מדברי חכמים וכאן לא גזרו חכמים. וְהָנֵי הוּא דְּשָׁרֵי – ומכל מקום לא התירו חכמים להרוג אלא חמשת מזיקים אלו, אבל אַחֲרִינֵי – שאר מזיקים לֹא, וקשה על רבי יהושע בן לוי שהתיר להרוג את כל המזיקים בשבת.

הגמרא מנסה לדחות את הקושיא: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, וּמַאן נִימָּא לָן – ומי יאמר לנו, דְּהָא מְהַרְצְתָא הִיא – שברייתא זו של רב יוסף שלא הותר להרוג אלא חמשה מזיקים אלו היא ברייתא מדויקת, דְּיִלְמָא מְשַׁבַּשְׁתָּא הִיא – שמא ברייתא זו של רב יוסף היא משובשת, והלכה זו ששנה רבי יהושע בן לוי שמותר להרוג את כל המזיקים בשבת היא הנכונה.

הגמרא מתרצת: אָמַר רַב יוֹסֵף, אֲנָא מַתְנֵינָא לָהּ – אני שניתי ברייתא זו, וְאוֹתִיבְנָא לָהּ – והקשיתי ממנה על רבי יהושע בן לוי, וַאֲנָא מְתָרֵיצְנָא לָהּ – ואני אפרש ענין זה כדי שלא יקשה מהברייתא על רבי יהושע בן לוי. שהלכה זו ששנה רבי יהושע בן לוי עוסקת בְּרָצוּ אַחֲרָיו – שהיו רצים המזיקים אחריו להורגו ולכן מותר להורגן מפני פקוח נפש, וְדִבְרֵי הַכֹּל – ובין לדעת רבי יהודה הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, ובין לדעת רבי שמעון הסובר שפטור עליה, מותר להרוג מזיקים אלו. אבל הברייתא ששניתי אני שלא הותר להרוג אלא חמשה מזיקים אלו, היינו כשלא היו רצים אחריו, וכדעת רבי שמעון היא הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה אינה אסורה אלא מדברי חכמים, וחכמים לא גזרו בחמשה מזיקים אלו, אבל רבי יהודה הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, לא התיר להרוג אף חמשה מזיקים אלו כיון שאינם רצים אחריו.

הגמרא מביאה מעשה בענין הריגת נחשים ועקרבים בשבת. מספרת הגמרא: תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַבָּא בַּר רַב הוּנָא – שנה אחד החכמים (שהיה רגיל לשנות ברייתות) לפני רבא בר רב הונא, הַהוֹרֵג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים בַּשַּׁבָּת אֵין רוּחַ (–דעתם) של חֲסִידִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ, שאין מעשה זה הגון בעיניהם. אָמַר לֵיהּ רבא לתנא, וְאוֹתָן חֲסִידִים המחמירים בכך, אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה מֵהֶם, משום שטוב עושה אותו אדם ההורג נחשים ועקרבים בשבת, שאף שאין הם מזיקים כעת, עלולים להזיק בשעת כעסם. אומרת הגמרא: וּפְלִיגָא דְּרַב הוּנָא – ודברי רבא שאמר לאותו חכם חולקים על דברי רב הונא

המשך בעמוד צז

אָמַר לֵיהּ רבי אבא, לא התיר רבי חנינא אלא בְּאוֹתָן פמוטות שֶׁל בֵּית אָבִיךָ, שהם קטנים וניטלים ביד אחת, אבל אותן מנורות שהן גדולות אסור לטלטלן בשבת, מפני שהם מוקצה הואיל ואינם עשויים לטלטול ואדם קובע להם מקום.

דין נוסף שאמר רבי אבא בשם רבי חנינא: וְאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כָּהֲנָא: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, קְרוֹנוֹת – עגלות העשויות לשאת בהם בני אדם, שֶׁל בֵּית רַבִּי – שהיו בביתו של רבי, מוּתָּר לְטַלְטְלָן בַּשַּׁבָּת. אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא – שאל רבי זירא את רבי אבא, באלו קרונות התיר רבי חנינא, בְּנִיטָּלִין בְּאָדָם אֶחָד – שאדם אחד יכול ליטלם, אוֹ אפילו כשאינם ניטלים אלא בִּשְׁנֵי בְנֵי אָדָם. אָמַר לֵיהּ רבי אבא, לא התיר רבי חנינא אלא בְּאוֹתָן קרונות שֶׁל בֵּית אָבִיךָ שהם ניטלים באדם אחד, אבל אותם שאינם ניטלים אלא בשני בני אדם אסור לטלטלן ממקום למקום.

דין נוסף שאמר רבי אבא בשם רבי חנינא: וְאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כָּהֲנָא, הָתִיר לָהֶם רַבִּי חֲנִינָא לְבֵית [–לאנשי בית] רַבִּי, לִשְׁתּוֹת יַיִן של ישראל המובא בְּקִרוֹנוֹת שֶׁל נָכְרִי על ידי הנכרי, ואפילו שהיו החביות חתומות בְּחוֹתָם אֶחָד ולא בשתי חותמות. ואמר רבי אבא, וְלֹא יָדַעְנָא – ואיני יודע אִי – אם הטעם שהתיר להם רבי חנינא, מִשּׁוּם דְּסָבַר לָהּ כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאמר, יין מותר בחותם אחד, אִי – או שבאמת מצריך שתי חותמות כדעת חכמים החולקים על רבי אליעזר, אלא שבחביות היין שהביא הנכרי לבית רבי לא היה חושש שמא פתחם הנכרי, מִשּׁוּם אֵימְתָא דְּבֵי נְשִׂיאָה – שהיה הנכרי ירא מן הנשיא שהיה שליט וממונה על ידי המלכות.

משנה

משנתנו עוסקת במלאכה שעשה גוי בשבת אם מותר ליהנות ממנה: נָכְרִי שֶׁהֶחְלִיק אֶת הַנֵּר בשבת לצורך עצמו, מְשַׁתַּמֵּשׁ – מותר להשתמש לְאוֹרוֹ אף הִיא יִשְׂרָאֵל, וְאִם הדליק הנכרי את הנר בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, הואיל והדלקת הנר היא מלאכה האסורה בשבת, אָסוּר להשתמש לאורו. וגזירת חכמים היא שאסור ליהנות ממלאכת נכרי בשבת.

דין נוסף של מלאכה שעשה אותה נכרי בשבת: מִילֵּא הנכרי מַיִם מבור הנמצא ברשות הרבים, לְהַשְׁקוֹת את בְּהֶמְתּוֹ, מַשְׁקֶה אַחֲרָיו הִיְשְׂרָאֵל את בהמתו וְאִם מילא הנכרי מים שמילא הנכרי, וְאִם מים מן הבור בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, אָסוּר להשקות מהם את בהמתו [–והולכת] הִיא, וְאָכְלָה – ואוכלת מן העשבים.

הגמרא מבררת עוד את דברי הברייתא: אָמַר מָר – שנינו לעיל בברייתא, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֵין מַכִּירוֹ אֲבָל מַכִּירוֹ אָסוּר.

מקשה הגמרא: הָא – והרי שנינו במשנתנו שֶׁרַבָּן גַּמְלִיאֵל ירד מן הספינה בכבש שעשה הגוי בשבת, וכיצד ירד והא מַכִּירוֹ הָוֶה – והרי אותו גוי היה מכיר את רבן גמליאל שהרי בא עמו בספינה.

מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, כשהגוי עשה את הכבש, שֶׁלֹּא בְּפָנָיו הָוֶה – היתה עשייתו שלא בפני רבן גמליאל, וכיון שרבן גמליאל לא היה שם, ודאי לא כיון הגוי לעשות את הכבש עבורו.

תירוץ אחר: רָבָא אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא [–תאמר] שעשה הגוי את הכבש בְּפָנָיו של רבן גמליאל, מכל מקום מותר לרדת בכבש זה, משום שנֵּר לְאֶחָד נֵר לְמֵאָה – נר שמועיל באורו לאדם אחד מועיל גם למאה אנשים, וכן כבש הנעשה לאחד מועיל גם למאה אנשים, ולכך אין לחוש שמא ירבה הגוי במלאכה עבור הישראל שמכירו, ולכן מותר לירד בכבש שהגוי עשה בשבת.

הגמרא מקשה על רבא: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא באותו מעשה שהיה ברבן גמליאל שבא בספינה, אָמַר לָהֶן רַבָּן גַּמְלִיאֵל לזקנים, הוֹאִיל וְשֶׁלֹּא בְּפָנֵינוּ עָשָׂאוּ הגוי את הכבש נֵרֵד בּוֹ, וקשה על רבא שהתיר לירד בכבש משום שאינו מרבה בשבילו, והרי מדברי רבן גמליאל משמע שאילו היה הגוי עושה את הכבש בפניו, לא היה יורד בו רבן גמליאל, ואף על פי שאינו מרבה בשבילו.

מתרצת הגמרא: אֵימָא [–תאמר] שכך הם כוונת דברי רבן גמליאל, להרבות בְּשֶׁבִיל יִשְׂרָאֵל, ולכך משמיעה משנתנו דין מלאכת הגוי אף במים, שאם מילא הגוי מים לצורך עצמו מותר לישראל ליהנות מהם.

שואלת הגמרא: וְכַבָּשׁ – והדין האמור בכבש לָמָּה לִי, והרי הוא שוה לנר. שהרי גם כבש הנעשה לאדם אחד מועיל למאה אנשים, ושוב אין לגזור שמא יעשה הגוי כבש נוסף אף עבור הישראל. משיבה הגמרא: באמת אין דין הכבש נצרך לצורך עצמו, אלא מַעֲשֶׂה דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּזְקֵנִים קָא מַשְׁמַע לָן – משנתנו כתבה דין כבש כדי להשמיענו את המעשה ברבן גמליאל וזקנים, שנלמד ממנו הלכה למעשה.

הגמרא מביאה ברייתא בדין הנאה ממלאכת גוי: תָּנוּ רַבָּנָן – שנו חכמים בברייתא, נָכְרִי שֶׁלִּיקֵּט עֲשָׂבִים – שתלש עשבים מן הקרקע בשבת להאכיל לבהמתו, מַאֲכִיל אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל את בהמתו מהעשבים שנותרו, וְאִם ליקט הנכרי עשבים בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, אָסוּר לישראל ליהנות מהם. וכן הדין בנכרי שמִּילֵּא מַיִם מן הבור הנמצא ברשות הרבים לְהַשְׁקוֹת את בְּהֶמְתּוֹ, מַשְׁקֶה אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל את בהמתו, וְאִם מילא הנכרי מים בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, אָסוּר לישראל ליהנות מהם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שאם ליקט הנכרי עשבים או מילא מים עבור עצמו מותר לישראל ליהנות ממלאכתו, דווקא באופן שֶׁאֵין הנכרי מַכִּירוֹ, אֲבָל אם היה הנכרי מַכִּירוֹ, אָסוּר לישראל ליהנות ממלאכת הגוי.

מקשה הגמרא: אֵינִי – וכי כך הוא הדין, שגוי שליקט עשבים לצורכו מותר לישראל ליהנות מהם, וְהָאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מַעֲמִיד אָדָם את בְּהֶמְתּוֹ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים בַּשַּׁבָּת בשביל שתאכל מהם, ואף על פי שהיא תולשת אותם מן הקרקע, ואין לגזור שמא יתלוש בידים ויאכילנה, אֲבָל לֹא יעמידנה עַל גַּבֵּי דבר המוּקְצֶה בַּשַּׁבָּת שחוששים שמא יטול בידים מן המוקצה ויתן לה. והרי אותם עשבים שתלש הגוי בשבת מן הקרקע מוקצים הם, וכיצד הותר לישראל ליתן מהם לבהמתו.

מתרצת הגמרא: אין מדובר שהוא עומד עם בהמתו לפני העשבים בשביל שתאכל, שבזה אכן יש לגזור שמא יטלטל את העשבים בידיו ויאכילנה, אלא מה שהתירו הוא רק באופן דְּקָאִים לָהּ בְּאַפָּהּ – שעומד בפניה שלא תלך למקום אחר, וְאָזְלָא [–והולכת] הִיא, וְאָכְלָה – ואוכלת מן העשבים.

הגמרא מבררת עוד את דברי הברייתא: אָמַר מָר – שנינו לעיל בברייתא, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֵין מַכִּירוֹ אֲבָל מַכִּירוֹ אָסוּר.

מקשה הגמרא: הָא – והרי שנינו במשנתנו שֶׁרַבָּן גַּמְלִיאֵל ירד מן הספינה בכבש שעשה הגוי בשבת, וכיצד ירד והא מַכִּירוֹ הָוֶה – והרי אותו גוי היה מכיר את רבן גמליאל שהרי בא עמו בספינה.

מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, כשהגוי עשה את הכבש, שֶׁלֹּא בְּפָנָיו הָוֶה – היתה עשייתו שלא בפני רבן גמליאל, וכיון שרבן גמליאל לא היה שם, ודאי לא כיון הגוי לעשות את הכבש עבורו.

תירוץ אחר: רָבָא אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא [–תאמר] שעשה הגוי את הכבש בְּפָנָיו של רבן גמליאל, מכל מקום מותר לרדת בכבש זה, משום שנֵּר לְאֶחָד נֵר לְמֵאָה – נר שמועיל באורו לאדם אחד מועיל גם למאה אנשים, וכן כבש הנעשה לאחד מועיל גם למאה אנשים, ולכך אין לחוש שמא ירבה הגוי במלאכה עבור הישראל שמכירו, ולכן מותר לירד בכבש שהגוי עשה בשבת.

הגמרא מקשה על רבא: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא באותו מעשה שהיה ברבן גמליאל שבא בספינה, אָמַר לָהֶן רַבָּן גַּמְלִיאֵל לזקנים, הוֹאִיל וְשֶׁלֹּא בְּפָנֵינוּ עָשָׂאוּ הגוי את הכבש נֵרֵד בּוֹ, וקשה על רבא שהתיר לירד בכבש משום שאינו מרבה בשבילו, והרי מדברי רבן גמליאל משמע שאילו היה הגוי עושה את הכבש בפניו, לא היה יורד בו רבן גמליאל, ואף על פי שאינו מרבה בשבילו.

מתרצת הגמרא: אֵימָא [–תאמר] שכך הם כוונת דברי רבן גמליאל, סבור שיש לְיַגְּזֹר איסור בדבר דְּיִלְמָא אָתֵי לְאַפּוֹשֵׁי – שמא יבוא הגוי

המשך בעמוד סב

רש"י

שֶׁל בֵּית אָבִיךָ. דִּקְטַנּוֹת הָיוּ, אֲבָל גְּדוֹלוֹת – אָדָם קוֹבֵעַ לָהֶם מָקוֹם: קְרוֹנוֹת. עֲשׂוּיוֹת לִבְנֵי אָדָם: אִי מִשּׁוּם דְּסָבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דְּאָמַר בְּמַסֶּכֶת ע"ז (דף לא.): יַיִן מוּתָּר בְּחוֹתָם אֶחָד: אִי מִשּׁוּם אֵימָתָא דְּרַבִּי נְשִׂיאָה. שֶׁהָיָה הַגּוֹי הַמְבִיאוֹ יָרֵא מִן הַנָּשִׂיא שֶׁהָיָה שׁוֹלֵט עַל פִּי הַמַּלְכוּת. וּמִשּׁוּם דְּאִיירֵי ר' אַבָּא בַּר כָּהֲנָא לְעִיל גַּבֵּי נָחָשׁ, נָקֵט כָּל הָנֵי בִּשְׁמִיהּ:

מתני' אם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל אָסוּר. מִדְּרַבָּנַן:

מֵימִלֵּא מַיִם. מִבּוֹר בְּרֵה"ר: **בֶּבֶשׁ.** עוֹשִׂין בִּסְפִינָה גְּדוֹלָה, לְיָרֵד בּוֹ מִסְּפִינָה לַיַּבָּשָׁה: **גַּמ' נַר לְאֶחָד נַר לְמֵאָה.** כֵּיוָן דְּגוֹי צָרְכוֹ הִדְלִיקוֹ, לֵיכָּא לְמֵימַר דְּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל אִפְּשִׁי: **בֶּבֶשׁ לְמֵאָה לִי.** הָא מִינְּיָא דְּנַר הוּא, בֶּבֶשׁ לְאֶחָד בֶּבֶשׁ לְמֵאָה. קס"ד דְּעָבִיד נְמֵי אַדַּעְתָּא מַאֲכִיל אֲחֲרִיו יִשְׂרָאֵל. אֶת בְּהֶמְתּוֹ. וְאַחֲרָיו דַּוְקָא נָקֵט בְּכוּלְּהוּ, דְּגוֹי לְצוֹרְכּוֹ עָבִיד: **אֲבָל מַבְּרוּ אָסוּר.** קס"ד דְּעָבִיד נְמֵי אַדַּעְתָּא דִּידֵיהּ: **מַעֲמִיד אָדָם בְּהֶמְתּוֹ עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים.** מְחוּבָּרִים: **בַּשַּׁבָּת.** לִרְעוֹת, וְלֵיכָּא לְמִיגְזַר שְׁמָא יִתְלוֹשׁ וְיֹאכִיל: **וְאִינוֹ מַצְמִידָהּ ע"ג מוּקְצֶה.** שְׁמָא יִטּוֹל בְּיָדוֹ וְיֹאכִיל. וְהָא נָמֵי מוּקְצֶה נִינְהוּ לְגַבֵּי טִלְטוּל, דְּאֶתְמוֹל הֲוֵי מְחוּבָּרִין: **דְּקָאֵים לֵיהּ בְּאַפֵּיהּ.** שֶׁלֹּא הִפְנָה אֶת עֵינוֹ לְמָקוֹם אַחֵר: **וְאִילָּא וְאָכְלָה.** אֲבָל הוּא אֵינוֹ עוֹמֵד עַל הָעֲשָׂבִים קְרוֹב לָהֶם, דְּנֵיחוּשׁ לִשְׁמָא יִטּוֹל וְיֹאכִיל: **מִכִּירוֹ חָוֶה.** שֶׁהֲרֵי בִּסְפִינָה הָיְתָה בָּא עִמּוֹ: **שֶׁלֹּא בְּפָנָיו חָוֶה.** כְּשֶׁעָשָׂאוֹ לֹא הָיְתָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל שָׁם, דְּנֵיפּוֹץ לֵיהּ: **נַר לְאֶחָד נַר לְמֵאָה.** בֶּבֶשׁ לְאֶחָד בֶּבֶשׁ לְמֵאָה. אֲבָל גַּבֵּי עֲשָׂבִים, כְּשֶׁהוּא מַכִּירוֹ – מְרֻבֶּה בְּשֶׁבִּילוֹ: **הוֹאִיל וְשֶׁלֹּא בְּפָנָיו כו'.** קַשְׁיָא לְרַבָּא, דְּשָׁמְעִינָן מִינַּהּ דִּבְפָנָיו אָסוּר, וְאע"פ שֶׁאֵין כְּאן מְרֻבֶּה בְּשֶׁבִּילוֹ: **אִימָא הוֹאִיל וַעֲשָׂאוֹ נַרְדִּ בּוֹ.** וְטַעְמָא לָאו מִשּׁוּם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו הוּא, אֶלָּא הָכִי הָוֶה מַעֲשֶׂה: **מוּתָּר לְרַחוֹץ בָּהּ מִיָּד.** לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת: **בִּכְדֵי שֶׁיְּחַמּוּ חַמִּין.** שֶׁלֹּא יְהֵנֶּה בְּמַה שֶׁהִקְדִּימוּ לְחַמֵּם בְּשַׁבָּת. וְכֵן בְּכָל מַעֲשֶׂה שַׁבָּת נָתְנוּ חֲכָמִים שִׁיעוּר לְהַמְתִּין לְעֶרֶב בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשׂוּ. וְהָא הָכָא דְּחִימּוּם לְאַחַד חִימּוּם לְמֵאָה, דְּבֶבֶשׁ אַחַת מְחַמֶּמֶת, וְקָתָנֵי: אִם רוֹב יִשְׂרָאֵל דְּהָוֵי דּוּמְיָא דְּמַכִּירוֹ, דְּמַשְׁקֵי אַדַּעְתַּיְיהוּ לַעֲשׂוֹת אַף בְּשֶׁבִּילוֹ – אָסוּר, וְאע"ג דְּשָׁלֹא בְּפָנָיו, וְקָשְׁיָא בֵּין לְאַבַּיֵי בֵּין לְרַבָּא: **אַדַּעְתָּא דְּרוֹבָּא מְחַמֵּמִי.** וְעִיקַּר חִילּוּל הַשַּׁבָּת בְּשִׁבְילָם. אֲבָל גּוֹי וְיִשְׂרָאֵל, דְּגוֹי אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ הוּא דְּעָבִיד – שָׁרֵי, לְאַבַּיֵי שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וּלְרַבָּא אֲפִילּוּ בְּפָנָיו: **נַר הַדָּלוּק בְּמִסְיבָּה.** שֶׁל בְּנֵי אָדָם: **אם רוֹב יִשְׂרָאֵל אָסוּר.** וְהָא הָכָא, דְּהָוֵי דּוּמְיָא דְּמַכִּירוֹ, הוֹאִיל וְרוֹבָּא נִינְהוּ – אַפֵּיק דְּעַתַּיְיהוּ לְהַדְלִיק אַף בְּשֶׁבִּילָם, וְקָתָנֵי "אָסוּר": אדעתא

לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ, אִם רוֹב יִשְׂרָאֵל – אָסוּר. מֻחֲצָה עַל מֻחֲצָה – אָסוּר. הָתָם נָמֵי, כִּי מַדְלְקִי אדעתא

תוספות

אמר ליה כאותן של בית אביך. פי': שהם גדולים, או קטנים דאית להו חידקי, כמו שפירשתי לעיל (דף לה.):

משתמש ישראל לאורה. ולא גזרינן שמא ידליק, כדגזרינן בפ"ק דביצה (דף ג.) פירות הנושרין – שמא יעלה ויתלוש, ובמשקין שזבו – שמא יסחוט. משום דסחיטה ותלישה הם קלים לעשות, ואדם להוט אחריהם לפי שהן דבר אכילה. אבל בכל הני דהכא – אינן קלין לעשות כל כך, ואין אדם להוט אחריהן:

ואם בשביל ישראל אסור. נראה דאסור לכל ישראל דדוקא בחוץ לתחום דרבנן אמר בפרק "בכל מערבין" (עירובין דף מ.) וב"אין צדין" (ביצה דף כה.) הבא בשביל ישראל זה – מותר לישראל אחר. אבל באיסורא דאורייתא כי הכא – לא. ואע"ג דישראל המבשל בשבת בשוגג יאכל – התם לא חיישינן אי שרית ליה לאבול דילמא אתי לבשולי במזיד – דהא איכא איסור סקילה, וחמיר עליה. אבל בגוי העושה לצורך ישראל, אי שרית ליה – אתי למימר לגוי לעשות בשבילו, ולא דמי להא דאמר לעיל גוי שבא לכבות אין אומרים לו 'בבה' ו'אל תבבה', והכא אסור כשעושה בשביל ישראל. דכי אמרינן דגוי אדעתא דנפשיה קא עביד – הנ"מ בכיבוי וכיוצא בו, שאין ישראל נהנה במעשה הגוי. אבל הכא שגוף ישראל נהנה במעשה של גוי – לא אמרינן אדעתא דנפשיה קעביד, הואיל והגוי מתכוין להנאתו. כך פירש רבינו שמשון הזקן:

משקה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור. אומר ר"ת: מדנקט בהמתו ולא נקט מילא מים לעצמו – דווקא להשקות בהמתו אסור, משום שלא היה יכול להבי‍אה לתוך הבור. אבל הוא עצמו שרי, דמטפח ועולה מטפח ויורד. וכיון שיכול ליכנס לתוך הבור ולשתות – לא אסרו לו בשביל שמילא אותם גוי. והא דאסרינן בגמרא גוי שליקט עשבים לצורך ישראל, אע"ג דישראל יכול להעמיד בהמתו על גבי העשבים במחובר – אומר ר"ת: דהתם נמי איירי בתרי עברי דנהרא, שלא היה יכול להבי‍א הבהמה לשם. ואע"ג דהך בבא דמילא מים משום חידוש דהיתרא קתני לה, כדמוכח בגמרא – מיהא בהמתו משום איסורא נקט לה. וה"ר אליהו הביא ראיה להתיר מפירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו, שלא הפסידו היתירן הראשון, כדאמר בפרק "מי שהרציאוהו" (עירובין דף מא.), ה"ה המים, שמתחילה היה יכול לבא שם והביאו דרך רה"ר – דשרו. ולא דמי, דהתם לא אתעבידא בהו איסורא דאורייתא. מיהו, לענין אותו ישראל עצמו לא מצינו חילוק. ור"י אומר: דה"ה לישראל עצמו אסור, והאי דנקט בהמתו – לאשמעינן רבותא, דלא גזרינן דילמא אתי לאפושי בשביל ישראל, שבהמה רגילה לשתות הרבה. אבל ישראל עצמו – פשיטא דשותה אחריו, דליכא למיחש כולי האי דילמא אתי לאפושי, דבדלייה אחת מושך הרבה לצורכו ולצורך ישראל. ולפי זה, אם נמשכו המים לצורך ישראל זה – אסור לכל ישראל אי איכא איסורא דאורייתא, כגון שמביאם דרך רה"ר, או מרה"י לרה"ר. אבל בכרמלית שרי לישראל אחר. ויש שרצו לומר דדוקא שתיה אסורה, אבל לרחוץ ידיו ורגליו ושאר תשמישין – שרי, כדאמר בפרק "חרש" (יבמות דף קיד.) רבי יצחק אירכסו ליה מפתחות דבי מדרשא בו', אמר ליה: דבר טליא וטליתא ליטיילו התם, דאי משכח להו מייתי להו. אלמא: יכולין ליהנות ממפתחות להשתמש בהם בשבת. ואין נראה לר"י כלל, דהתם אין עושין לדעת ישראל. ועוד: דהרי כבש ונר וכמה דברים דאסור להשתמש בהם בשבת כשנעשין לצורך ישראל ה"נ לא שנא שתיה לא שנא שאר תשמישין אסירי:

איני והאמר רב הונא אמר רב חנינא מעמיד אדם כו'. אבל לא על גבי מוקצה. והני עשבים נמי מוקצין נינהו, שנלקטו היום מן המחובר. וא"ת: ולימא דהך ברייתא רבי שמעון היא, דלית ליה מוקצה! וי"ל: דמשני לה אפילו כר' יהודה. א"נ: מודה ר"ש במוקצה דמחובר, כדפי' בקונטרס בפרק "אין צדין" (ביצה דף כד.). מדלא ליקטן מאתמול אקצינהו, והוי בגרוגרות וצימוקים. ובריש ביצה (דף ג.) דאסר פירות הנושרים משום גזירה שמא יעלה ויתלוש, ולא אסר להו משום מוקצה – משום דמוכנים לעורבים, כי היכי דב"מקום שנהגו" (פסחים דף נו:). והכא איירי כשאין הבהמה יכולה לבא ולאכול מן המחובר, ולהכי הוי מוקצה. א"נ: עשבים מוקצין הם אפילו לר"ש, לפי שאינו יושב ומצפה שילקטום. אבל בנר – יושב ומצפה מתי יכבה, כדאמרינן לעיל (דף מה:). וכן פירות הנושרין יושב ומצפה מתי יפלו. ולהכי, אי לאו טעמא דשמא יעלה ויתלוש – הוו שרו: **מעמיד** אדם בהמתו ע"ג עשבים בשבת. כדדרשי' במכילתין "למען ינוח שורך וחמורך וגו'", יכול לא יניחנו תולש, לא יניחנו עוקר – ת"ל "למען ינוח" ואין זה נוח אלא צער. ר"ת: **אמר** אביי שלא בפניו הוה. נראה לר"י: דמודה אביי דנר לאחד נר למאה, אלא דסבר דהכא אם היה בפניו – עיקר היה נעשה לצורך ר"ג, שהיה נשיא ושר וראש בספינה:

אדהדרינהו

תוספות

אהדרינהו שמואל לאפיה. מיירי שהיה לכל הפחות מחצה על מחצה, דמשום נר לאחד נר למאה לא משתריא אלא היכא שהוא ניכר שהוא עושה לצרכו, דתו לא גזרינן אפילו במכירו שמא ירבה בשבילו: הדרן עלך כל כתבי

כל הכלים הניטלין בשבת דלתותיהן עמהם גרסינן ול"ג: כל הכלים ניטלין – דטובא איכא דאין ניטלין, כגון מסר הגדול ויתד של מחרישה, דאפילו ר"ש מודה כדאיתא בשילהי מכילתין. (דף קנז.) וכגון חלתא בת תרי בורי, דאסר רבה בשילהי "במה מדליקין" (דף לה.) וכן חצוצרות לרבי יהודה ונר ישן. מ"ר:

אדרבה בשבת מוכנין אגב אביהן. אע"ג דלקמן בפירקין (דף קכד:) אמר איפכא גבי שברי כלי חרס, דשרי לטלטל יותר כשנשברו בע"ש משנשברו בשבת – לא דמיא: דהכא אכתי כלי הוא, שעדיין עומד למלאכה ראשונה, וראוי להתחבר הכיסוי עם הכלי. אבל לקמן לא חשיב כלי אלא מחמת שעומד למלאכה אחרת, הלכך כשנשבר בשבת – אסור טפי, דהוי נולד:

לעולם קסבר יש בנין בכלים כו'. ובשניטלו מטלטלין קאמר. וה"פ הברייתא: דלת של שידה תיבה ומגדל ניטלין, פירוש: מטלטלין בשניטלין. ולא בפירוש הקונטרס דמפרש שניטלין דקתני – היינו שניטלו קאמר, כלומר: בשניטל אין מחזירין אותן. דלא יתכן לפרש כן "ניטלין" דסיפא. אלא לשון טלטול הוא, כדפרשתי. ופריך: והא נמי ניטלין קתני, ועוד: מאי "אבל לא מחזירין" דלא שייך למיתני אמילתיה דלא (דמיא) [שייך] כלל למאי דאיירי בה, דמעיקרא קאמר ניטלין – שמותר לטלטל ואין בו איסור מוקצה, והדר קאמר "אבל לא מחזירין" – שהוא משום איסור בנין, מאי ענין זה אצל זה? לא שייך כה"ג למיתני "אבל" כלל: **רחת** ומלגז מי מייחדי ליה לקטן. ורב יהודה ידע ליה לסיפא, אלא דילמא הוה מוקי לה בשיחדה לכך בכל הנך דמתניתין. ואם תאמר: והאמר רב יהודה אמר שמואל בפרק "אלו קשרים" (לעיל דף קיג.): כלי קיואי מותר לטלטל בשבת, דהיינו לצורך גופו, אע"פ שמלאכתו לאיסור. ואין לומר (דמשמע) דשמואל קאמר ליה ולית לא סבירא ליה, מדבעי מיניה מרב יהודה: כובד עליון וכובד התחתון מהו? אין ולאו ורפיא בידיה. משמע דס"ל הכי. ועוד: דרב יהודה גופיה בסוף "בירה" (לעיל ד' מו.) קאמר: שרגא דמישחא שרי לטלטולי. ואין לומר דמיירי בשיחדו להיתר, כדמוקי רב יהודה הנך דמתני' – דהא כלי קיואי לא משמע שייחדו, דאם כן – אפילו כובד העליון וכובד התחתון נמי. ויש לומר: דלא אסר רב יהודה אלא דומיא דפיצוע אגוזים, שהיא מלאכה גרועה לגבי קורנס שמיוחד למלאכה חשובה. וכן כל הנך דמתניתין הוה אסור בלא ייחוד, דמלאכת היתר שלהן מלאכה גרועה היא לגבי הנך כלים שמיוחדין למלאכה חשובה. אבל כלי קיואי ושרגא דמישחא – מותר לטלטל לצורך גופן, דמלאכה שלהן חשובה יותר מפיצוע אגוזים:

בסיכי

אַדַּעֲתָא דִּרוּבָּא מַדְלְקִי. שְׁמוּאֵל אִיקְּלַע לְבֵי אָבִין תּוֹרָן, אֲתָא הַהוּא גּוֹי אַדְלִיק שְׁרָגָא. אַהַדְרִינְהוּ שְׁמוּאֵל לַאֲפֵיהּ. בֵּיוָן דַּחֲזָא דְּאַיְיתִי שְׁטָר וְקָא קָרֵי, אֲמַר: אַדַּעֲתָא דִּנְפַשֵּׁיהּ הוּא דְּאַדְלִיק. אַהַדְרִינְהוּ אִיהוּ לַאֲפֵיהּ גַּבֵּי שְׁרָגָא.

הַדְרָן עֲלָךְ כָּל כְּתְבֵי

כָּל הַכֵּלִים נִיטָּלִין בַּשַּׁבָּת וְדַלְתוֹתֵיהֶן עִמָּהֶן, אע"פ שֶׁנִּתְפָּרְקוּ (בַּשַּׁבָּת) שֶׁאֵינָן דּוֹמִין לְדַלְתוֹת הַבַּיִת, לְפִי שֶׁאֵינָן מִן הַמּוּכָן. נוֹטֵל אָדָם קוֹרָנָם לְפַצֵּעַ בּוֹ אֶת הָאֱגוֹזִין, קַרְדּוֹם – לַחְתּוֹךְ בּוֹ אֶת הַדֶּבֶלָה, מַגֵּירָה – לָגוֹר בָּהּ אֶת הַגְּבִינָה, מַגְרֵיפָה – לִגְרוֹף בָּהּ אֶת הַגַּרְגְּרוֹת, אֶת הָרֶחֶת וְאֶת הַמַּלְגֵּז – לָתֵת עָלָיו לַקָּטָן, אֶת הַכּוּשׁ וְאֶת הַכַּרְכַּר – לְתָחוֹב בּוֹ, מַחַט שֶׁל יָד – לִיטּוֹל בּוֹ אֶת הַקּוֹץ, וְשֶׁל סַקָּאִים – לְפָתּוֹחַ בּוֹ אֶת הַדֶּלֶת. **גְּמָ'** "כָּל הַכֵּלִים נִיטָּלִין וְאע"פ שֶׁנִּתְפָּרְקוּ בַּשַּׁבָּת", וְלָא מִיבָּעְיָא בַּחוֹל? אַדְרַבָּה, בַּשַּׁבָּת – מוּכָנִין עַל גַּבֵּי אֲבִיהֶן, בַּחוֹל – אֵין מוּכָנִין עַל גַּבֵּי אֲבִיהֶן! אָמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר: כָּל הַכֵּלִים נִיטָּלִין בַּשַּׁבָּת וְדַלְתוֹתֵיהֶן עִמָּהֶן, אע"פ שֶׁנִּתְפָּרְקוּ בַּחוֹל – נִיטָּלִין בַּשַּׁבָּת. ת"ר: דֶּלֶת שֶׁל שִׁידָה וְשֶׁל תֵּיבָה וְשֶׁל מִגְדָּל – נוֹטְלִין, אֲבָל לֹא מַחֲזִירִין. וְשֶׁל לוּל שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים – לֹא נוֹטְלִין וְלֹא מַחֲזִירִין. בְּשִׁלְמָא שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים – קָסָבַר: בֵּיוָן דְּמִתְחַבְּרִי בְּאַרְעָא – יֵשׁ בִּנְיָן בַּבְּרָקָעַ, יֵשׁ סְתִירָה בַּבְּרָקָעַ. אֶלָּא שֶׁל שִׁידָה וְשֶׁל תֵּיבָה וְשֶׁל מִגְדָּל מַאי קָסָבַר? אִי קָסָבַר "יֵשׁ בִּנְיָן בִּכְלִים" – יֵשׁ סְתִירָה בִּכְלִים, וְאִי "אֵין סְתִירָה בִּכְלִים" אֵין בִּנְיָן בִּכְלִים! אָמַר אַבַּיֵי: לְעוֹלָם קָסָבַר "יֵשׁ בִּנְיָן בִּכְלִים וְיֵשׁ סְתִירָה בִּכְלִים" – וְשָׁנִיטְלוּ קָאָמַר. א"ל רָבָא. [שָׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר], חֲדָא: ד'נִיטָּלִין' קָתָנֵי, וְעוֹד: מַאי "אֲבָל לֹא מַחֲזִירִין"? אֶלָּא אָמַר רָבָא: קָסָבַר אֵין בִּנְיָן בִּכְלִים וְאֵין סְתִירָה בִּכְלִים, וּגְזִירָה שֶׁמָּא יִתְקַע. "נוֹטֵל אָדָם קוֹרָנָם כו'". אָמַר רַב יְהוּדָה: קוֹרָנָם שֶׁל אֱגוֹזִין לְפַצֵּעַ בּוֹ אֶת הָאֱגוֹזִין, אֲבָל שֶׁל נַפָּחִין – לֹא. קָסָבַר: דָּבָר שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִיסּוּר – אֲפִילּוּ לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ אָסוּר. א"ל רַבָּה: אֶלָּא מַעֲתָּה, סֵיפָא דְּקָתָנֵי "וְאֶת הָרֶחֶת וְאֶת הַמַּלְגֵּז לָתֵת עָלָיו לַקָּטָן" רֶחֶת וּמַלְגֵּז מִי מְיַיחֲדִי לֵיהּ לַקָּטָן?! אֶלָּא אָמַר רַבָּה: קוֹרָנָם שֶׁל נַפָּחִין לְפַצֵּעַ בּוֹ הָאֱגוֹזִין. קָסָבַר:

דבר

נוֹטְלִין, וּמִיהוּ אֵין מַחֲזִירִין – מִדְּרַבָּנָן: גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִתְקַע. בְּחִזְקָה בְּסִכִּין וְיִתְּדוֹת, וְהָוֵה לֵיהּ גַּמַר מְלָאכָה, וְחַיָּיב מִשּׁוּם מַכֶּה בְּפַטִּישׁ: קוֹרְנָם שֶׁל אֱגוֹזִים. הַמְיוּחָד לְפַצִּיעַת אֱגוֹזִים, הוּא דְּקָתָנֵי מַתְנִיתִין דְּנוֹטְלִין אוֹתוֹ לְמְלַאכְתּוֹ, מִשּׁוּם דְּעָבִיד לְהוּ לְהָכִי, בַּר מֵהָנֵי דְּלֵיכָּא דְּעָבִיד לְהוּ לְהָכִי:

אַדַּעֲתָא דִּרוּבָּא הִלְכָךְ יִשְׂרָאֵל עִיקָּר. וּמַחֲצָה עַל מֶחֱצָה נַמִּי לֵיכָּא לְמֵיקָם עֲלָהּ דְּמִלְּתָא, דְּאִיכָּא לְמֵימַר עִיקָּר דַּעְתֵּיהּ דְּמַדְלִיק בְּשָׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְאִיכָּא לְמֵימַר עִיקָּר דַּעְתֵּיהּ דְּמַדְלִיק בְּשָׁבִיל גּוֹי, אֲבָל גּוֹי וְיִשְׂרָאֵל וְהַמַּדְלִיק עַצְמוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ – וַדַּאי עִיקָּר אַדַּעְתֵּיהּ דִּידֵיהּ עָבִיד, וְכֵיוָן דְּנֵר לְאֶחָד נֵר לְמֵאָה – שָׁרֵי: **תּוֹרָן.** מְקוֹם: **דְּאַיְיתִי שְׁטָר.** הַהוּא דְּאַדְלְקָהּ:

הַדְרָן עֲלָךְ כָּל כְּתְבֵי

כָּל הַכֵּלִים נִיטָּלִין בַּשַּׁבָּת וְדַלְתוֹתֵיהֶן עִמָּהֶן, כָּל הַכֵּלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם דַּלְתּוֹת, בְּגוֹן שִׁידָּה תֵּיבָה וּמִגְדָּל – נִיטָּלִין בַּשַּׁבָּת, וּדְלָתוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בְּצִדָּן עִמָּהֶן, נִיטָּלִין עִמָּהֶן: **וְאע"פ שֶׁנִּתְפָּרְקוּ.** הַדְּלָתוֹת מִן הַכֵּלִים – נִיטָּלִין, וְאֵין דּוֹמִין לְדַלְתוֹת הַבַּיִת שֶׁאֵין נִיטָּלִין, לְפִי שֶׁדַּלְתוֹת הַבַּיִת אֵינָן מִן הַמּוּכָן לְטַלְטֵל, שֶׁאֵינָן כֵּלִי, אֲבָל אֵלּוּ הֵן כְּלֵי אֻמָּנֵיהֶן: **קוֹרְנָם.** מרטי"ל: **דֶּבֶלָה.** מַאחַר שֶׁעֲשָׂאָהּ עִיגּוּל עֻבְיָהּ הִיא מְאַד, וְקָשֶׁה כִּגְבִינָה, וְצָרִיךְ קוֹרְדוֹם לְחוֹתְכָהּ: **וּמַגֵּירָה.** בְּעִין סַכִּין, וְיֵשׁ בּוֹ פְּגִימוֹת הַרְבֵּה: **לָגוֹר בָּהּ אֶת הַגְּבִינָה.** לְחָתְכוֹ וּלְחַלְקוֹ, לְפִי שֶׁמְּמַהֶרֶת לַחֲתוֹךְ דָּבָר עָב: **מַגְרֵיפָה.** וודי"ל: לִגְרוֹף בָּהּ אֶת הַגַּרְגְּרוֹת. מִן הַחֲבִיּוֹת: **רַחַת.** פאל"א: מַלְגֵּז. כְּמִין עֲתָרָה, שְׁקוֹרִין פורק"א, שֶׁל בַּרְזֶל, וְלוֹ ג' שִׁינַּיִים, וּמְהַפְּכִין בּוֹ קֹשׁ בְּגוֹרֶן: **לָתֵת עָלָיו לַקָּטָן.** מְזוֹנוֹת: **כּוּשׁ.** פֶּלַךְ, פושי"ל: **כַּרְכַּר.** ראי"ל: לְתָחוֹב בּוֹ. לְאָבוֹל בּוֹ תּוּתִים וְכָל פְּרִי רָךְ: **מַחַט שֶׁל יָד.** מַחַט קָטָן שְׁתּוֹפֵר בּוֹ בְּגָדִים: **וְשֶׁל סַקָּאִים.** מַחַט גְּדוֹלָה שְׁתּוֹפְרִים בָּהּ שַׂקִּים: **לְפָתּוֹחַ בּוֹ אֶת הַדֶּלֶת.** מִי שֶׁאָבַד מִפְּתֹחוֹ: **גמ'** **וְלָא מִיבָּעְיָא בַּחוֹל.** קא סָלְקָא דַּעְתָּךְ "וְאע"פ שֶׁנִּתְפָּרְקוּ" – אַבַּשַּׁבָּת דְּקָתָנֵי רִישָׁא קָאֵי, וּמִשְּׁמַע אע"פ שֶׁנִּתְפָּרְקוּ הַיּוֹם מוּתָּרִים, וְלָא מִיבָּעְיָא אִם נִתְפָּרְקוּ מֵאֶמְשׁ: **אַדַּרַבָּה.** מַאי אע"פ שֶׁיָּיךְ לְמֵתְנֵי, הָא וַדַּאי נִתְפָּרְקוּ בְּשַׁבָּת אֵיכָא לְמֵישְׁרֵי, מִשּׁוּם דְּכִי קָדֵישׁ יוֹמָא הָווּ מוּכָנִין לְטַלְטֵל אגב אֲבִיהֶן: **הָכִי קָאָמַר כו'.** וְאע"פ לָא אַרְבּוּתָא דִּנְתְפָּרְקוּ בְּשַׁבָּת קָאֵי, אֶלָּא אַרְבּוּתָא דִּנְתְפָּרְקוּ אוֹ בְּחוֹל אוֹ בְּשַׁבָּת קָאֵי, וְלָא מִיבָּעְיָא כְּשֶׁהָיוּ מְחוּבָּרִין: **נוֹטְלִין.** מַשְׁמַע מִסַּלְקָא אוֹתָן בְּשַׁבָּת [וּמַהֵיתֵר] ציר שֶׁלָּהֶן: **לוּל.** בִּנְיָן הֶעָשׂוּי לְתַרְנְגוֹלִין: **לֹא נוֹטְלִין וְלֹא מַחֲזִירִין.** כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל, חֲזָרָתוֹ בִּנְיָן מִמָּשׁ הוּא, וְסִילּוּקוֹ סְתִירָה גְּמוּרָה הִיא: **מַאי קָסָבַר.** שְׁמַתִּיר סִילּוּקוֹ וְאוֹסֵר חֲזָרָתוֹ: **אִי קָסָבַר יֵשׁ בִּנְיָן בִּכְלִים.** וְחֲזָרָתוֹ בִּנְיָן, עַל בְּרָחֵיךְ אִם יֵשׁ בִּנְיָן – יֵשׁ סְתִירָה, וְאַמַּאי נוֹטְלִין: **וְשָׁנִיטְלוּ קָאָמַר.** וה"ק: דֶּלֶת שֶׁל תֵּיבָה שִׁידָּה וּמִגְדָּל שֶׁנִּיטְלוּ – אֵין מַחֲזִירִין: **מַאי אֲבָל.** כֵּיוָן דְּלֹא תָּנָא נוֹטְלִין, לֹא שַׁיָּיךְ לְמֵימְרֵי אֲבָל: **לְעוֹלָם קָסָבַר אֵין סְתִירָה וְאֵין בִּנְיָן.** הִלְכָךְ

דבר

נַפָּחִים. דְּעִיקָּרוֹ לִמְלֶאכֶת אִיסּוּר – לֹא: **לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ.** שֶׁגּוּפוֹ צָרִיךְ עוֹד לִמְלֶאכָה אַחֶרֶת שֶׁל הֵיתֵר – אֵין מִטַּלְטְלִין אוֹתוֹ לְאוֹתָהּ מְלָאכָה, וכ"ש אִם אֵין צָרִיךְ לְגוּפוֹ אֶלָּא לִפְנוּת מְקוֹמוֹ, דְּאֵין מִטַּלְטְלִין: **מִי מְיַיחֲדִי לְקָטָן.** בְּשִׁלְמָא כּוּלְהוּ הָנֵי דְּמַתְנֵי' אִיכָּא לְאוֹקְמָא בַּעֲשׂוּיִין וּמְיוּחָדִין לְכָךְ, בַּר מֵהָנֵי דְּלֵיכָּא דְּעָבִיד לְהוּ לְהָכִי:

אַדַּעְתָּא דִּרוּבָּא מַדְלִיקִי – מדליקים אותו בשביל הרוב, לכן עיקר המלאכה נעשית בשביל ישראל שהם הרוב. אבל כשהגוי מדליק נר עבורו ועבור ישראל אחר, עיקר הדלקתו בעבור עצמו, וכיון שנר לאחד נר למאה התיר רבא להשתמש לאורו אף במכירו, וכן אביי מתיר כשאין זה בפניו.

הגמרא מביאה מעשה לענין הנאה מנר שהדליקו גוי בשבת. מספרת הגמרא: **שְׁמוּאֵל, אִיקְּלַע** – נזדמן **לְבֵי** [–לביתו של] **אָבִין** שמן העיר **תּוֹרָן, אֲתָא הַהוּא נָכְרִי** – בא בשבת גוי אחד, **אַדְלִיק שְׁרָגָא** – והדליק נר, **אַהֲדְרִינְהוּ שְׁמוּאֵל לְאַפֵּיהּ** – החזיר שמואל את פניו שלא ליהנות מן הנר, שהיה סבור ודאי הדליקו הגוי לכבודו והרי אסור ליהנות ממלאכת גוי הנעשית עבור ישראל בשבת. **כֵּיוָן דַּחֲזָא** – כיון שראה **דַּאֲיֵיתֵי שְׁטָר** – שהגוי הביא שטר **וְקָא קָרֵי** – והיה קורא בו לאור הנר, **אָמַר** שמואל, **אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ הוּא דְּאַדְלִיק** – הגוי הדליקו עבור עצמו, **אַהֲדְרִינְהוּ אֵיהוּ לְאַפֵּיהּ** – החזיר שמואל את פניו **נַּבֵּי שְׁרָגָא** – כלפי הנר שיוכל ליהנות מאורו.

הדרן עלך כל כתבי

פרק שבעה עשר - כל הכלים

חכמים אסרו לטלטל מקצת דברים בשבת, כמו שיתבאר להלן. הדברים האסורים הם דברים שאדם מקצה דעתו מלהשתמש בהם, ועל כן נקראים הם 'מוקצה'.

והנה עיקר האיסור נתקן עוד בימי קדם, שכל שאינו ראוי בשבת כלל, כאבנים וכיוצא בהן, אין לטלטלו. ועדיין היו כל הדברים הראויים בשבת, מותרים בטלטול, ואפילו שלא לצורך כלל.

שנים רבות לאחר מכן, בימי נחמיה בן חכליה [בתחילת תקופת בית המקדש השני], שהיה הדור פרוץ ומזלזל באיסורי שבת, עמדו חכמים והוסיפו על איסור מוקצה את 'גזירת כלים', היינו, שאסרו לטלטל את כל הכלים, ואפילו כלים שעיקר תשמישם הוא מלאכה המותרת בשבת. בהמשך הדורות, כאשר ראו חכמים שהדור נגדר בשמירת שבת, התירו בהדרגה את גזירת כלים, היתר אחר היתר, 'עד שאמרו, כל הכלים ניטלין בשבת, חוץ מן מסר הגדול ויתד של מחרישה'. אמנם, גם לאחר שהתירו את רובה של 'גזירת כלים', עדיין נשארו מקצת מדיני הגזירה באיסורים, ובדינים אלו עוסק פרק זה, וכמו שיבואר להלן.

והנה להלן (קכג:) מבואר שישנם שלשה מיני טלטול: א. 'טלטול לצורך גופו', כלומר, שמטלטל כלי כדי להשתמש בגופו של הכלי למלאכה שמותר לעשותה בשבת. ב. 'טלטול לצורך מקומו', כלומר, שמטלטל כלי מפני שצריך את המקום שמונח בו. ג. 'מחמה לצל', כלומר, שהכלי מונח במקום התורפה [וכגון שמוטל במקום חמה ועלול להנזק שם], ומטלטלו למקום המשתמר.

בפרק זה יתבארו דיני מוקצה בכלים. וכמה מינים יש בהם: 'כלי שמלאכתו להיתר', כלומר, כלי שעיקר תשמישו הוא לעשיית מלאכות המותרות בשבת. 'כלי שמלאכתו לאיסור', שעיקר תשמישו הוא לעשיית מלאכות האסורות בשבת. 'כלים המוקצים מחמת חסרון כיס', כלומר, כלים חשובים שדרך בני אדם להקפיד עליהם שלא להשתמש בהם שימוש אחר זולת התשמיש שלשמו נעשו, מחשש שיתקלקלו. עוד יתבאר בפרק זה דין מוקצה בכלי היתר שנעשה בסיס לדבר איסור [כלומר, שהניחו עליו מבעוד יום דבר מוקצה], ודיני מוקצה בכלים שנתפרקו או שנשתברו.

ומתוך שעסקה המשנה בדיני טלטול כלים, נטתה לעסוק בסוף הפרק גם בכלים שהאיסור לטלטלם אינו מצד איסור מוקצה וגזירת כלים, אלא מצד גזירות אחרות.

משנה

המשנה מבארת דין דלתות כלים שהתפרקו: **כָּל הַכֵּלִים** שיש להם דלתות, **נִיטָּלִין בַּשַּׁבָּת, וְדַלְתוֹתֵיהֶן** שיש להם בצידם, ניטלות **עִמָּהֶן,** ואינן מוקצה **אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְפָּרְקוּ** (**בַּשַּׁבָּת**) ואינן ראויות עכשיו למלאכתן, שאינן מחוברות לכלי. מבארת המשנה: שֶׁדַּלְתוֹת הכלים **אֵינָן דּוֹמִין לְדַלְתוֹת הַבַּיִת,** שאסור לטלטלן אם נתפרקו, **לְפִי** שֶׁדַּלְתוֹת הבית **אֵינָן מִן הַמּוּכָן** – אינן מוכנות לטלטול כשאר כלים, שהרי לא נעשו אלא כדי להתחבר אל הבית, וכיון שאין על הבית תורת כלי, אף הן אינן כלי. ואילו דלתות הכלים כיון שהן חלק מכלי, תורת כלי עליהן ומותר לטלטלן.

המשנה מביאה היתר טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו: **נוֹטֵל אָדָם קוֹרְנָס** – פטיש, **לְפַצֵּעַ** [–לשבר] **בּוֹ אֶת** קליפת **הָאֱגוֹזִין. וְקַרְדּוֹם** – גרזן, **לַחְתּוֹךְ בּוֹ אֶת הַדֶּבְילָה** – תאנים שדיבקום, ונעשו גוש עבה מאד וקשה כגבינה, ויש צורך בקרדום לחותכה. **וּמַגֵּירָה** – כעין סכין שיש בו הרבה פגימות, ועל ידי כך חותכת מהר, **לָגוֹר** – לחתוך **בָּהּ אֶת הַגְּבִינָה. וּמַגְרֵפָה** – מין כף, **לְגָרוֹף בָּהּ אֶת הַגְּרוֹגָרוֹת** [–תאנים מיובשות] מן החבית. **וְאֶת הָרַחַת** – לוח שבו זורים את החיטים **וְאֶת הַמַּלְגּוּז** – קלשון של ברזל בעל שלש שיניים ומהפכים בו קש בגורן, **לָתֵת עָלָיו** מאכל **לַקָּטָן. וְאֶת הַכּוּשׁ** – פלך שבו טוות הנשים **וְאֶת הַכַּרְכַּר** – עץ חד המשמש את האורגים, **לְתָחוֹב בּוֹ,** כלומר, לתוחבו בפירות רכים כדי לאוכלם. **וּמַחַט שֶׁל יָד** – מחט קטנה העשויה לתפירת בגדים, **לִיטּוֹל בּוֹ אֶת הַקּוֹץ** שנתעץ בגופו, **וּמחט** גדולה **שֶׁל סַקָּאִים** – העשויה לתפירת שקים, **לִפְתּוֹחַ בּוֹ אֶת הַדֶּלֶת** למי שאבד מפתחו.

גמרא

הגמרא דנה בכוונת המשנה, אימתי התפרקו הדלתות. מקשה הגמרא: וכי נכון לומר **'כָּל הַכֵּלִים נִיטָּלִין** בשבת, ודלתותיהן עמהן ואף על פי שנתפרקו', שמשמע שהכוונה היא **וַאֲפִילּוּ עַל פִּי שֶׁנִּתְפָּרְקוּ** הדלתות **בַּשַּׁבָּת** מותר לטלטלן, שתיבות 'ואף על פי שנתפרקו' מוסבות על תיבת 'בשבת' שנזכרה תחילה, **וּמשמע מכך שלא מִיבַּעְיָא** – שאין צריך לומר, שמותרת כשנתפרקו **בַּחוֹל,** והרי **אַדְּרַבָּה,** אם נתפרקו **בַּשַּׁבָּת,** היו **מוּכָנִין** לטלטול בכניסת השבת **עַל נַּבֵּי אֲבִיהֶן** – אגב עיקר הכלי, כלומר, מצד היותן חלק מהכלי, ולכך ודאי ראוי להתירן בטלטול כדינן בכניסת שבת, ואילו כשנתפרקו **בַּחוֹל,** כבר בכניסת השבת **אֵין מוּכָנִין** לטלטול **עַל נַּבֵּי אֲבִיהֶן,** ויותר ראוי לאוסרן. ומדוע משמע במשנה שכשהתפרקו בשבת יותר ראוי לאוסרן מאשר כשהתפרקו בחול.

מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר, כָּל הַכֵּלִים נִיטָּלִין בַּשַּׁבָּת, וְדַלְתוֹתֵיהֶן עִמָּהֶן, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְפָּרְקוּ בַּחוֹל, נִיטָּלִין בַּשַּׁבָּת.** כלומר, תיבות 'אף על פי שנתפרקו' אינן מוסבות על תיבת 'בשבת', לחדש שאף על פי שהתפרקו בשבת מותרות בטלטול, אלא תיבות אלו עומדות לעצמן, והכוונה היא לחדש שאף על פי שהתפרקו הדלתות [בין בחול ובין בשבת] ויש מקום לומר שאין דינן ככלים, מכל מקום מותרות, ואין צריך לומר שבעודן מחוברות מותרות.

אגב שהוזכרו דלתות שהתפרקו דנה הגמרא בהלכותיהן לענין בנין וסתירה: **תָּנוּ רַבָּנָן, דֶּלֶת שֶׁל שִׁדָּה וְשֶׁל תֵּיבָה וְשֶׁל מִגְדָּל, נוֹטְלִין** אותה מהצירים המחברים אותה לכלי, **אֲבָל לֹא מַחֲזִירִין** ומחברין אותה. **וְדֶלֶת שֶׁל לוּל שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים,** שהוא מחובר בקרקע, **לֹא נוֹטְלִין** מציריה, שהרי זו סתירה גמורה, **וְלֹא מַחֲזִירִין** שהרי זה בנין ממש, כמבואר בסמוך.

מקשה הגמרא: **בְּשִׁלְמָא** – מובן מה ששנינו שדלת **שֶׁל לוּל שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים,** שבין נטילתה ובין החזרתה אסורה, **דְּקָסָבַר** התנא, **כֵּיוָן דְּמַחֲבְרֵי בְּאַרְעָא** – שמחובר בארץ, **יֵשׁ** איסור **בִּנְיָן בְּמחובר לְקַרְקַע** ויֵשׁ **סְתִירָה בְּמחובר לְקַרְקַע. אֶלָּא** מה ששנינו בדין דלת **שֶׁל שִׁדָּה וְשֶׁל תֵּיבָה וְשֶׁל מִגְדָּל,** אינו מובן, שיש לתמוה, **דַּמַאי קָסָבַר** בדין בנין בכלים, **אִי קָסָבַר יֵשׁ** איסור **בִּנְיָן בִּכְלִים,** ולכן אסר להחזיר הדלת אל הכלי, אם כן יֵשׁ גם **סְתִירָה בִּכְלִים,** שבכל אופן ששייך בו בנין שייך בו אף סתירה, וכן להפך, וכיון שאסר חיבור הדלת משום בונה, היה לו לאסור עקירתה משום סותר. **וְאִי** סבר **אֵין סְתִירָה**

המשך בעמוד יג

המשך ביאור למס' שבת ליום ראשון עמ' א

את הבורא, ומשליכים זכרונם אחרי הדלת. **אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**, כָּל וָחוֹמֶר, וּמָה לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ לבדוק אשת איש שלא נזנתה תחת בעלה כדי לעשות שלום בין איש לאשתו, **אָמְרָה תּוֹרָה** שְׁמִי שֶׁנִּכְתָּב בִּקְדוּשָּׁה יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם, שהכהן כותב את פרשת סוטה על קלף ומוחקו בתוך המים, ואף שכתובות שם הרבה אזכרות, חֲלָלוּ המינים, שֶׁמַּטִּילִין קִנְאָה וְאֵיבָה וְתַחֲרוּת בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה ששורפים את ספריהם אף עם האזכרות שבהם, וַעֲלֵיהֶם [–על המינים] **אָמַר דָּוִד** (תהלים קלט כא-כב) 'הֲלֹא מְשַׂנְאֶיךָ ה' אֶשְׂנָא וּבְתַקּוֹמְמֶיךָ אֶתְקוֹטָט, תַּכְלִית שִׂנְאָה שְׂנֵאתִים לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי'.

הברייתא מביאה את המשך דברי תנא קמא: **וּכְשֵׁם שֶׁאֵין מַצִּילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדְּלֵיקָה**, כָּךְ אֵין מַצִּילִין אוֹתָן אף בחול **לֹא מִן הַמַּפּוֹלֶת וְלֹא מִן הַמַּיִם**, וְלֹא מִדֶּבֶר הַמְּאַבְּדָן, שתנא קמא סובר שאינם צריכים גניזה, לכך אין צריכים להצילם אף בחול.

בָּעֵי מִינַּיהּ יוֹסֵף בַּר חָנִין מֵרַבִּי אֲבָהוּ, הָנֵי סִפְרֵי דְּבֵי אֲבִידָן – ספרים שכתבו המינים כדי להתווכח עם ישראל, והמקום שמתווכחים שם נקרא בי אבידן, **מַצִּילִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַדְּלֵיקָה אוֹ אֵין מַצִּילִין**. ולא השיב לו רבי אבהו דבר ברור, אלא **אִין וְלָאו וְרַפְיָא בִּידֵיהּ**, פעמים ענה כן ופעמים ענה לא, שהיתה התשובה רפויה בפיו.

הגמרא מביאה האם הלכו האמוראים לבי אבידן: **רַב לֹא אָזִיל** [–לא הלך] **לְבֵי אֲבִידָן**, כיון שחשש שמא מתוך הויכוח יעמדו עליו ויהרגוהו, **וְכָל שֶׁכֵּן** שלא הלך **לְבֵי** – לבית עבודה זרה שנקראת **נִצְרָפִי. שְׁמוּאֵל לְבֵי נִצְרָפִי לֹא אָזִיל**, אבל **לְבֵי אֲבִידָן אָזִיל. אָמְרוּ** לֵיהּ המינים **לְרַבָּא, מַאי טַעְמָא לֹא אָתֵית** – מדוע אינך מגיע **לְבֵי אֲבִידָן. אָמַר לְהוּ** רבא, **דִּיקְלָא פְּלָנְיָא אֵיכָּא בְּאוֹרְחָא** – דקל פלוני יש באמצע הדרך, **וְקָשֵׁי לִי** – וקשה לי ללכת שם, ששורשיו נעשו גבושית, ומפני שלא רצה ללכת לשם מפחד שמא יהרגוהו דחה אותם בטענות שוא. אמרו לו, **נֵיעָקְרֵיהּ** – נעקור את הדקל כדי שתוכל ללכת לבי אבידן. אמר להם, **דּוּכְתֵּיהּ קָשֵׁי לִי** – קשה לי לעבור במקום הדקל אף שיקצצוהו, כיון שתהיה שם גומא.

מַר בַּר יוֹסֵף אָמַר, אֲנָא – אני יכול ללכת כיון **שְׁמִינַּייהוּ אֲנָא** – מכירים הם אותי, **וְלֹא מְסַתְּפִינָא מִינַּייהוּ** – ואיני פוחד מהם, **זִימְנָא חָדָא אָזִיל, בָּעוּ לְסַכּוֹנֵיהּ** – פעם אחת הלך ורצו להורגו.

הגמרא מביאה מעשה על מין: **אִימָּא שָׁלוֹם, דְּכִיתְהוּ** [–אשתו] **דְּרַבִּי אֶלְיְעֶזֶר, אַחֲתֵיהּ** [–אחותו] **דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל הֲוַאי** [–היתה], **הֲוָה הַהוּא פִּילוֹסוֹפָא בְּשַׁבְּבוּתֵיהּ** – היה בשכנותם מין,

המשך ביאור למס' שבת ליום ראשון עמ' ב

הגמרא מבררת מה לומד רבי ישמעאל מהפסוק 'כֹּל פָּעַל ה' לַמַּעֲנֵהוּ'. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה, הַאי פָּעַל ה' לַמַּעֲנֵהוּ' מַאי עָבִיד לֵיהּ** – מה הוא לומד ממנו. משיבה הגמרא: הוא לומד מהפסוק **שֶׁלֹּא יוֹצִיא אֶת הָאֵימוּרִין** [–החלבים] **קוֹדֶם הַפְּשָׁטַת הָעוֹר** עד החזה, כיון שהכל עשה ה' לכבודו, ואין זה כבודו שיוציאו את החלבים בלא להפשיט את העור.

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם שאין זה כבודו, כלומר, מה מזיק העור לאימורים. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן, מְשׁוּם נִימִין** – חוטים של צמר הנדבקים באימורים כשאינו מפשיט את העור קודם שמוציאם.

הגמרא מבארת מה השיבו חכמים לרבי ישמעאל: **אָמַר מָר עוּקְבָא, מַאי אַהֲדְרוּ לֵיהּ חַבְרַיָּיא** – מה השיבו החולקים עליו **לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה. חָכֵי קָאָמְרִי לֵיהּ** – כך אמרו לו חכמים, **אִם מַצִּילִין** מפני הדליקה בשבת **תִּיק הַסֵּפֶר עִם הַסֵּפֶר** ואף על פי שיש בתוכו מעות, כמבואר במשנתנו, שמפני כבוד הספר שהוא צורך גבוה התירו גם את הצלת המעות שהן צורך הדיוט, אם כן מפני צורך גבוה של הפשטת הפסח עד החזה ליצורך הוצאת החלבים, **לֹא נַפְשִׁיט אֶת הַפֶּסַח** כולו **מֵעוֹרוֹ**, אף שהוא צורך הדיוט.

דוחה הגמרא: **מִי דָּמֵי** – וכי יש לדמות זה לזה, **הָתָם** – שם במשנתנו, לגבי הצלת תיק עם מעות, האיסור הוא רק **טַלְטוּל** שהוא אסור מדרבנן, ולכך התירו אף צורך הדיוט, אבל **הָכָא** – כאן לגבי מחלוקתם בהפשטת הפסח בשבת, הנידון הוא לגבי הפשטה שהיא **מְלָאכָה** האסורה מן התורה, ולכך סובר רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה שלא התירו צורך הדיוט אגב צורך גבוה.

הגמרא מנסה לבאר את הראיה של חכמים ממשנתנו באופן אחר: **אָמַר רַב אַשִׁי, בְּתַרְתֵּי פְּלִיגִי** – בשני דברים חולקים חכמים ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, **פְּלִיגִי בְּטַלְטוּל** – הם חולקים האם מותר לטלטל את הפסח [לאחר שהוציאו את חלביו] מחמה לצל שלא יסריח, כאשר מחובר אליו העור האסור בטלטול, **וּפְלִיגִי בְּמְלָאכָה** – והם חולקים גם לענין הפשטת הפסח, האם מותר להפשיט את כולו, **וְהָכִי קָאָמְרִי לֵיהּ** – כך אמרו לו חכמים לרבי ישמעאל, יש לנו ראיה לענין טלטול שמותר לטלטלו מחמה לצל, שהרי **אִם מַצִּילִין** את **תִּיק הַסֵּפֶר עִם הַסֵּפֶר**, והיינו שמפני כבוד הספר שהוא צורך גבוה התירו לטלטל אף את התיק, אם כן **לֹא נְטַלְטֵל עוֹר** שמחובר לקרבן פסח, **אַגַּב בָּשָׂר**, מפני כבוד שמים שלא יסריח הבשר.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט שבט, ה'תשי"א

ברוקלין

שלום וברכה!

...ויוסיף אומץ בק[ביעו]ת עתים בת"ת דרבים, ובהכנסת חום ואור היהדות והחסידות בבתי בני ישראל, אשר זהו ג"כ צנור להרבות חום ואור בביתו הוא עצמו - ברוחניות ובמילא גם בגשמיות, אשר אחד הם אצל כל בני ישראל, אלא שאצל העולם'שע גם זה בהעלם, ואצל החסידים צריך להיות בגלוי. ובמילא גם מלמעלה גיט מען בגילוי, אז מ'זעט הצלחה בגשמיות און מ'פילט א חיות אין א ווארט חסידות און אין א קיום מצוה, ומתוך שמחה.

בברכ[ת] מז"ט ובריאות הנכונה,

מנחם שניאורסאהן

המשך ביאור למס' שבת ליום רביעי עמ' ב

בפסוק שלאחריו (שם ה יג) 'לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי דָעַת', ומבואר שגלו מירושלים בעון שביטלו ולא קראו קריאת שמע בבוקר ובערב.

סיבה נוספת לחורבן ירושלים: **אָמַר רַב הַמְנוּנָא, לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא בְּשָׁבִיל שֶׁבִּיטְּלוּ בָהּ** את **הַתִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן** – הילדים הלמדים תורה אצל רבם, מתלמודם, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה ו יא) 'וְאֶת חֲמַת ה' מָלֵאתִי נִלְאֵיתִי הָכֵיל שְׁפוֹךְ עַל עוֹלֵל בַּחוּץ' וגו', **מַה הַטַּעַם שִׁשְׁפוֹךְ הַחֵמָה** [–הכעס] בנקמה על ישראל **לְהַחֲרִיב** את ירושלים, **מִשּׁוּם דְּעוֹלֵל בַּחוּץ** – שהתינוקות נמצאים מחוץ לבית רבם ובטלים מלימודם בו.

סיבה נוספת לחורבן ירושלים: **אָמַר עוּלָּא, לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם** – לישראל שבאותו הדור **בּוּשֶׁת פָּנִים זֶה מִזֶּה,** וממילא לא היתה להם יראה מלעבור על עבירות, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם ו טו) 'הוֹבִישׁוּ כִּי תוֹעֵבָה עָשׂוּ גַּם בּוֹשׁ לֹא יֵבוֹשׁוּ וגו' לָכֵן יִפְּלוּ בַנֹּפְלִים', כלומר לא נתביישו מחבריהם ולכן לא היתה להם יראה וממילא עשו תועבה, ומבואר שנפלו בחורבן ירושלים משום שלא נתביישו זה מזה.

סיבה נוספת לחורבן ירושלים: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא בְּשָׁבִיל שֶׁהוֹשִׁיבוּ בָהּ קָטָן וְגָדוֹל,** שהחשיבו את שניהם באותה מעלה מתוך חנופה שהיו מחניפים זה לזה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה כד ב) 'וְהָיָה כָּעָם כַּכֹּהֵן', כלומר שהעם והכהן שהם הקטן והגדול הושוו למעלה אחת, **וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ** – לאחר מכן בפסוק הבא (שם כד ג) 'הִבּוֹק תִּבּוֹק הָאָרֶץ', כלומר תתרוקן הארץ, ומבואר שנחרבה ירושלים בעון שהרשוו בה קטן וגדול.

סיבה נוספת לחורבן ירושלים: **אָמַר רַב עַמְרָם בְּרֵיהּ** [–בנו] **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא בְּשָׁבִיל שֶׁלֹּא הוֹכִיחוּ** ישראל שבאותו הדור **זֶה אֶת זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר** (איכה א ו) 'הָיוּ שָׂרֶיהָ כְּאַיָּלִים לֹא מָצְאוּ מִרְעֶה', **מָה** – כשם **שְׁאַיָּל זֶה, רֹאשׁוֹ שֶׁל אַיָּל זֶה בְּצַד זְנָבוֹ שֶׁל אַיָּל זֶה,** שכן הולכים זה אחר זה, **אַף יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר בָּבְשׁוּ פְּנֵיהֶם בַּקָּרְקַע, וְלֹא הוֹכִיחוּ זֶה אֶת זֶה.**

סיבה נוספת לחורבן ירושלים: **אָמַר רַב יְהוּדָה, לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא בְּשָׁבִיל שֶׁבִּיזּוּ בָהּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברי הימים ב' לו טז) 'וַיִּהְיוּ מַלְעִיבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים וּבוֹזִים דְּבָרָיו וּמִתַּעְתְּעִים בִּנְבִיאָיו עַד עֲלוֹת חֲמַת ה' בְּעַמּוֹ עַד [לְ]אֵין מַרְפֵּא', והיינו שעלתה חמת ה' בעמו וחרבה ירושלים, משום שהיו מלעיבים בתלמידי חכמים הנקראים 'מלאכי אלהים'.

הדרשה מסוף הפסוק בענין זה. מבררת הגמרא: **מַאי** – מה הכוונה במה שנאמר בענין זה בסוף הפסוק **'עַד לְאֵין מַרְפֵּא'.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל הַמְבַזֶּה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אֵין לוֹ רְפוּאָה לְמַכָּתוֹ** הבאה לו על כך.

מאמר נוסף של רב יהודה בשם רב: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַאי דִּכְתִיב** – מה ביאור הכתוב (דברי הימים א' טז כב) **'אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי**

וּבִנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ', 'אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי' אֵלּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן – ילדים הלומדים תורה אצל רבם, ונקראו 'משיחי' מפני שהדרך למשוח את התינוקות בשמן, והוזהרו שלא ליגע בהם לרעה. ומה שנאמר בהמשך **'וּבִנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ' אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים,** שנאמר (תהלים צ יב) 'וְנָבִא לְבַב חָכְמָה', ומבואר שתלמידי חכמים נקראים נביאים, והוזהרו שלא לעשות להם רעה.

מעלה נוספת שנאמרה בתינוקות של בית רבן: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה** [–הנשיא], **אֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּים אֶלָּא בְּשָׁבִיל הֶבֶל פִּיהֶם** של **תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן** בלומדם תורה. **אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי, דִּידִי וְדִידָךְ מַאי** – מה עם הבל הפה שלי ושלך, כלומר מדוע מתקיים העולם דווקא על הבל פי התינוקות הלומדים, ולא על הבל פינו כשאנו לומדים. **אָמַר לֵיהּ** אביי, **אֵינוֹ דּוֹמֶה הֶבֶל פִּינוּ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲטָא, לְהֶבֶל** פיהם של **תִּינוֹקוֹת** של בית רבן **שֶׁאֵין בּוֹ חֲטָא,** שהוא מעולה יותר, ועליו נאמר (תהלים יט י) 'יִרְאַת ה' טְהוֹרָה'.

מאמרים נוספים במעלת לימודם של תינוקות של בית רבן: **וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה, אֵין מְבַטְּלִין** את **תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן** מתלמודם, **אֲפִילּוּ לְצורך בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,** משום שלימודם נחשב כבנין של קדושה, ואין מבטלים בנין של קדושה זה מפני בנין אחר של קדושה.

וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה, כָּךְ מְקוּבְּלַנִי מֵאֲבוֹתַי, וְאָמְרִי לָהּ – ויש אומרים שאמר לו, כך מקובלני **מֵאֲבוֹתֶיךָ, כָּל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן,** כלומר שאין התינוקות שבה למדים אצל רבם, סופה **שֶׁמַּחֲרִיבִין אוֹתָהּ,** ונשאר ממנה רק מעט. **וְרַבִּינָא אָמַר, סוֹפָהּ שֶׁמַּחֲרִימִין אוֹתָהּ** ולא נשאר ממנה כלום.

הגמרא חוזרת לסיבות שגרמו לחורבן ירושלים, ומביאה סיבה נוספת לכך: **וְאָמַר רָבָא, לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא בְּשָׁבִיל שֶׁפָּסְקוּ מֻמְּנֵה אַנְשֵׁי אֲמָנָה** – אנשים נאמנים דוברי אמת, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה ה א) **'שׁוֹטְטוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם וּרְאוּ נָא [וְדִעוּ וּבַקְּשׁוּ בִּרְחֹבוֹתֶיהָ אִם תִּמְצְאוּ אִישׁ] (אִם יֵשׁ אִישׁ) עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט מְבַקֵּשׁ אֱמוּנָה וְאֶסְלַח לָהּ',** ומכך שאם היה מבקש אמונה בירושלים היה ה' סולח לה, מוכח שבחורבן ירושלים לא היו בה אנשי אמנה.

מקשה הגמרא: **אִינִי** – וכי כך הוא, **וְהָאָמַר** – והרי אמר **רַב קְטִינָא, אֲפִילּוּ בְּשָׁעַת כִּשְׁלוֹנָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם,** כשנכשלו בניה בחטאים וחרבה, מכל מקום **לֹא פָּסְקוּ מִמֶּנָּה אַנְשֵׁי אֲמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה ג ו) **'כִּי יִתְפֹּשׂ אִישׁ בְּאָחִיו בֵּית אָבִיו (לֵאמֹר) שִׂמְלָה לְךָ קָצִין תִּהְיֶה לָּנוּ',** ודרש, שמדובר באנשי ירושלים שלא יהיו יודעים להשיב לשואלים הלכה, שיתפוס איש באחיו ויאמר לו, **דְּבָרִים** – דברי תורה **שֶׁבְּנֵי אָדָם מִתְכַּסִּין בָּהֶן כְּשִׂמְלָה,** כלומר ששואלים אותם טעמיהם ועושים את עצמם כמעלימים את הדברים, כלומר כאילו אינם יודעים להשיב, מפני שבאמת אינם יודעים להשיב, אותם דברים **יֶשְׁנָן בְּיָדֶיךָ,** כלומר אתה בקי בהם, ולכן 'קצין תהיה לנו', כלומר שתלמדנו חכמה, ונאמר בסוף אותו פסוק **'וְהַמַּכְשֵׁלָה הַזֹּאת תַּחַת יָדֶךָ',**

אגרות קודש

ב"ה, ט' שבט, ה'תשי"א

ברוקלין

הרה"ח הוו"ח אי"א וכו' התמים מו"ה...

שלום וברכה!

הפ"נ שלו נתקבל, ואקראהו בל"נ על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, מחר ביום ההילולא.

וצדיקא דאתפטר, דאשתכח בהאי עלמא יתיר מבחיוהי, בטח יתן ברכתו והשי"ת ימלא ברכתו בגשמיות וברוחניות.

בברכה,

מ. שניאורסאהן

קלח

המשך ביאור למס' שבת ליום שני עמ' ב

ה), 'וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ', משמע שבשעה שיביאו את המן יכינו אותו, והבאת המן היתה לְאַלְתַּר [–מיד] בבוקר, שנאמר (שם טז כא) 'וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר', אם כן אף ההכנה לשבת היתה מיד בבוקר.

הגמרא מביאה כמה הלכות בענין בציעת הפת בסעודת שבת: **אָמַר רַבִּי אַבָּא, בַּשַּׁבָּת חַייָב אָדָם לִבְצוֹעַ** [–לברך ברכת המוציא] **עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת, דִּכְתִיב** בפרשת המן (שם טז כב) 'וַיְהִי בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה', שלקטו ביום שישי מן כפול, וזכר לכך בוצעים על שתי ככרות. **אָמַר רַב אַשִׁי, חֲזִינָא לֵיהּ** [–ראיתי] **לְרַב כַּהֲנָא, דְּנָקֵט תַּרְתֵּי וּבָצַע חָדָא** – שאחז בידו שתי ככרות בשעת הברכה ובצע רק אחת, **אָמַר** רב כהנא, הטעם שאני עושה כן, משום ש'לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה' **כְּתִיב** – רק על לקיטת המן שהיא האחיזה כתוב לחם משנה, לכן צריך לאחוז את שתי הככרות, אבל על בציעת הפת לא כתוב לחם משנה, לכן אין צורך לבצוע את שתיהם.

רַבִּי זֵירָא חֲוָה בָּצַע אַכּוּלֵּהּ שֵׁירוּתֵיהּ – היה בוצע פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה, ועשה כן לכבוד שבת, שנראה מחבב את סעודת השבת להתחזק ולאכול בה הרבה. **אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרַב אַשִׁי,** כיצד רבי זירא בצע פרוסה גדולה, **וְהָא מִיחֲזֵי כְּרַעֲבָתָנוּתָא** – והרי זה נראה כרעבתנות. **אָמַר לֵיהּ,** כֵּיוָן דְּכָל יוֹמָא **לָא עָבֵיד, וְהַאִידָּנָא הוּא דְּקָעָבֵיד** – כיון שכל יום אינו עושה כן, רק בשבת, **לָא מִיחֲזֵי כְּרַעֲבָתָנוּתָא** – אין זה נראה כרעבתנות, שניכר שלכבוד שבת עושה זאת.

רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי כִּי מִיקְּלַע לְהוּ רֵיפְתָא דְּעֵירוּבָא – כאשר נזדמן להם פת של עירובי חצירות, **שָׁרוּ עֵילָוֵיהּ** – התחילו בה את הסעודה ובירכו עליה המוציא, **אָמְרֵי** רבי אמי ורבי אסי, **הוֹאִיל וְאִיתְעֲבִיד בָּהּ חֲדָא מִצְוָה לִיתְעֲבִיד בָּהּ מִצְוָה אַחֲרִינָא** – כיון שנעשתה בה מצוה אחת של עירובי חצירות, תיעשה בה מצוה אחרת של ברכת המוציא.

שנינו במשנה: **כֵּיצַד נָפְלָה דְּלֵיקָה כו'** בלילי שבת מצילין מזון שלש סעודות.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת מספר הסעודות שחייב אדם לאכול בשבת: **תָּנוּ רַבָּנָן, כַּמָּה סְעוּדוֹת חַייָב אָדָם לֶאֱכוֹל בַּשַּׁבָּת, שָׁלֹשׁ. רַבִּי חִידְקָא אוֹמֵר, אַרְבַּע** סעודות. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וּשְׁנֵיהֶם** [–רבנן ורבי חידקא] **מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ,** נאמר (שמות טז כה) בענין המן שאכלו ישראל במדבר ביום השבת, 'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם, כִּי שַׁבָּת הַיּוֹם לַה', הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה', **רַבִּי חִידְקָא סָבַר, הָנֵי תְּלָתָא** 'הַיּוֹם' – אלו שלש פעמים 'היום' שנאמרו בפסוק זה מיותרים, וכולם אמורים על 'אכלוהו' הנאמר בתחילת הפסוק, ובאו ללמד שצריך לאכול שלש סעודות בשבת, **לְבַר מַאוֹרְתָא** – חוץ מהסעודה שעליו לאכול בליל שבת, כך שבסך הכל חייב אדם לאכול בשבת ארבע סעודות. **וְרַבָּנָן סָבְרִי, בַּהֲדֵי דְּאוֹרְתָא** – שלש פעמים 'היום' שהוזכרו בפסוק זה כוללים גם את סעודת ליל שבת, כך שבסך הכל חייב אדם לאכול בשבת שלש סעודות.

הגמרא רוצה להוכיח שמשנתנו אינה כרבי חידקא: **תָּנַן** – שנינו במשנתנו, **נָפְלָה דְּלֵיקָה בְּלֵילֵי שַׁבָּת,**

המשך מעמוד כא

שבקדושה כנ"ל, וזה נותן כח ואפשריות למלחמת עמלק, הבירור בעניני הרשות – תפלתי סמוכה למטתי ולאח"ז מביהכנ"ס לביהמ"ד ו(רק) לאח"ז – הנהג בהם מנהג דרך ארץ[40];

סדר האדם בכל יום ויום: ראשית עבודתו "מיד כשניעור"[41] הודאה הכללית של הנשמה, "מודה אני לפניך וכו'", ולאח"ז בא סדר העבודה דתפלה ולימוד התורה (עניני קדושה), ורק אח"כ פת של שחרית (אלא שאם רגיל בה – אוכלה קודם הליכה לביהמ"ד, כדי שיהי' בריא וחזק לעבודת בוראו, כולל הלימוד בביהמ"ד שאין לו קצבה, משא"כ תפלת צבור בביהכנ"ס)[42] וכו', עניני הרשות – מתחלה צ"ל גילוי אור הנשמה ע"י התפלה ותורה, ורק אח"כ אפשר להמשיך האור דקדושה גם בעניני גשמיים[43];

והנה הנ"ל הוא הסדר לרובא דרובא (והתורה על הרוב תדבר) – שבמשך כל היום בכל זמן פנוי שלו[44] לומד תורה – ואדרבא זהו עיקר ת"ת שלו (כי התורה הרי ענינה – לאפשא[45] לה ולא רק דבר הקבוע ושווה בכל יום – באיכות או בכמות),

אבל נוסף על הנ"ל ישנם כמה חילוקי דרגות הן "בישכר" והן "בזבולון" – ויש ש"מתן־תורה" שלו שבכל יום הוא בפרק א' שחרית (בביהמ"ד), סדר קדושה שבסוף התפלה[46], ק"ש שבתפלה, פ' התמיד וכו', או גם פ' ברכת כהנים כו' שלאחרי ברכות (כולל תפלות שבהם) השחר.

ועבודה באחד אופנים הנ"ל ה"ה הכנה להגילוי דמ"ת, "אנכי הוי'" נעשה "אלקיך" – כחך וחיותך[47].

(משיחות ש"פ יתרו תשכ"ה)

---

40) שו"ע או"ח סי' קנה.

41) סידור אדה"ז בתחלתו.

42) שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ה. להעיר מפס"ד להצ"צ או"ח ריש הל' תפלה (ע' 8).

43) שלכן אסור לאכול קודם התפלה, כי "איך יעלה המאכל והוא עצמו מקושר למטה" (לקו"ת צו ה, א. ובכ"מ).

44) ראה סנה' צט, א – הובא בס' של בינונים פ"א.

45) זח"א יב, ב. תו"א מקץ לט, ד.

46) ראה פס"ד להצ"צ או"ח סקל"ב.

47) ראה לקו"ת דברים יח, א.

הגמרא מקשה סתירה אחרת בזה: **וּרְמִי דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן וּרְמִי דְּרַבִּי יוֹסֵי אַדְּרַבִּי יוֹסֵי** – וקשה מדברי חכמים במשנתנו שהתירו גרם כיבוי על דברי חכמים בברייתא, ומדברי רבי יוסי שאסר גרם כיבוי על דברי רבי יוסי בברייתא, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **חֲרֵי** – באופן **שֶׁהָיָה שָׁם השם כָּתוּב לוֹ עַל בְּשָׂרוֹ, חֲרֵי זֶה לֹא יִרְחוֹץ במים וְלֹא יָסוּךְ** בשמן את בשרו שבמקום השם, כדי שלא ימחקנו, **וְלֹא יַעֲמוֹד בְּמָקוֹם מַטִּינוֹפֶת** [–לכלוך], כיון שבכך מתבזה השם שעליו, ואם **נִזְדַּמְּנָה לוֹ מְבִילָה שֶׁל מַצָּוָה** שחייב לטבול, כגון זב ומצורע ושאר חייבי טבילות, **כּוֹרֵךְ עָלֶיהָ** – על מקום השם **גֶּמִי** [–צמח גומא] כדי שלא ימחק השם מחמת המים, **וְיוֹרֵד וְטוֹבֵל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לְעוֹלָם יוֹרֵד וְטוֹבֵל כְּדַרְכּוֹ** ואינו צריך לכרוך גמי על מקום השם, כיון שהוא רק גורם מחיקה לשם, וזה מותר, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשַׁפְשֵׁף** במקום השם בידיו, כיון שאסור מן התורה למחוק שם השם בידים. ומבואר שלדעת חכמים גרם מחיקה אסור ולרבי יוסי מותר, וקשה מדוע בגרם כיבוי התירו חכמים ורבי יוסי אסר.

מתרצת הגמרא: **שָׁאנֵי הָתָם** – שונה הדבר שם בברייתא לענין מחיקת השם, משום **דְּאָמַר קְרָא** – שנאמר בפסוק (דברים יב ג–ד) **'וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא, לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם',** וממה שכתוב 'לא תעשון' משמע שדווקא **עֲשָׂיָיה** בידים **הוּא דְּאָסוּר,** אבל **גְּרָמָא שָׁרֵי** – לגרום למחיקת השם מותר, ולכן התיר רבי יוסי לגרום מחיקת השם.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם אכן מה שהתיר רבי יוסי לגרום מחיקה לשם הוא משום שנאמר בזה 'לא תעשון', ולכן רק עשייה בידים אסורה, הרי **הָכָא נַמִּי כְּתִיב** – גם כאן לגבי מלאכות שבת נאמר (שמות כ י) **'לֹא תַעֲשֶׂה [כָל] מְלָאכָה',** ומשמע שדווקא **עֲשָׂיָיה** בידים **הוּא דְּאָסוּר,** אבל **גְּרָמָא שָׁרֵי** – מותר לגרום שתיעשה מלאכה, ומדוע לא התיר רבי יוסי לגרום כיבוי.

מתרצת הגמרא: לדעת רבי יוסי אסרו חכמים לגרום כיבוי, כיון **שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁאָדָם בָּהוּל עַל מָמוֹנוֹ, אִי שָׁרֵית לֵיהּ אָתֵי לְכַבּוּיֵי** – אם תתיר לו לגרום לכיבוי, יבוא לכבות בידים ויעבור על איסור מן התורה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם אכן יש חשש בגרם כיבוי שמא יכבה בידים, **קָשְׁיָא דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן** – קשה מדברי חכמים בגרם כיבוי על דברי חכמים בגרם מחיקת השם, **וּמָה הָתָם** – שאם שם בגרם כיבוי **דְּאָדָם בָּהוּל עַל מָמוֹנוֹ,** מכל מקום **שָׁרֵי** – התירו לגרום לכיבוי ולא חששו שמא יכבה בידים, **הָכָא** – כאן לגבי מחיקת השם, שאין חשש שימחוק בידים, **לֹא כָל שֶׁכֵּן** שמותר לגרום למחיקה, ומדוע הצריכו חכמים לכרוך גמי על השם בטבילה של מצוה.

הגמרא מתרצת שלא יתכן שטעמם של חכמים הוא משום שגורם למחיקה: **וְתִסְבְּרָא** – וכי סבור אתה לומר שהטעם שהצריכו חכמים לכרוך גמי על מקום השם בטבילה של מצוה הוא כדי שלא ימחק, הרי אם כן קשה, **הַאי גַּמִּי הֵיכִי דָּמֵי** – גמי זה באיזה אופן כורכו להגן על השם מפני המים, **אִי דְּמִיתַּדֵּק** – אם נאמר שהגמי מהודק לבשרו כדי שלא יכנסו המים וימחק השם, הרי **קָא חָזֵי חֲצִיצָה** – הגמי נעשה חציצה בטבילה בין בשרו למים, **וְאִי לָא מִיתַּדֵּק** – ואם נאמר שהגמי אינו מהודק לבשרו, הרי **עָיְילִי בֵּיהּ מַיָּא** – נכנסים מים תחתיו, ואינו מגן על השם שלא ימחק. אלא ודאי לא הצריכו חכמים לכרוך גמי כדי שלא ימחק השם, כיון שאין איסור לגרום מחיקת השם כשם שאין איסור לדברים לגרום כיבוי, ולעולם מדובר בגמי שאינו מהודק, והטעם שהצריכו חכמים להניח גמי על השם יתבאר להלן.

הגמרא מקשה על מה שנתבאר שלא יתכן שמדובר בגמי מהודק, משום שהוא חוצץ: וכי גמי הוא **חֲצִיצָה** בטבילה, אם כן **תִּיפּוֹק לֵיהּ** – הלא גם בלא הגמי יש חציצה **מְשׁוּם** הֶדְיוֹ שבו נרשם השם על בשרו, ומדוע יכול לטבול בגמי שאינו מהודק, והרי הדיו חוצץ בטבילתו.

מתרצת הגמרא: מדובר בברייתא **בְּדִיו לַחָה** שאינה חוצצת, **דְּתַנְיָא** – ששנינו בברייתא, **הַדָּם וְהַדְּיוֹ, הַדְּבַשׁ וְהֶחָלָב,** כשהם **יְבֵשִׁין,** הרי הם **חוֹצְצִין,** וכשהם **לַחִים, אֵין חוֹצְצִין,** ולכן כשהגמי אינו מהודק ואינו חוצץ, יכול לטבול ואינו חושש לחציצת הדיו.

הגמרא חוזרת להקשות על מה שנתבאר שחכמים הצריכו לכרוך גמי שאינו מהודק על מקום השם בטבילה של מצוה: **מִכָּל מָקוֹם קָשְׁיָא,** אם אכן אין הטעם שהצריכו חכמים לכרוך גמי כדי להגן ממחיקת השם, מפני איזה טעם הצריכו לכרכו.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רָבָא בַּר רַב שִׁילָא, הֵיינוּ מַעֲמַיְיהוּ דְּרַבָּנָן** – זה טעמם של חכמים שהצריכו לכרוך גמי על מקום השם, **דְּקָסָבְרִי** – שסוברים **שְׁאסוּר לַעֲמוֹד בְּפְנֵי הַשֵּׁם עָרוֹם,** ולכן מכסה את השם בגמי.

מקשה הגמרא: **מִכְּלָל** – משמע מזה **דְּרַבִּי יוֹסֵי סָבַר שְׁמוּתָּר לַעֲמוֹד בְּפְנֵי הַשֵּׁם עָרוֹם,** וכי ניתן לומר כך, הרי נאמר (דברים כג טו) **'וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר',** וכשהוא ערום נראית ערותו. מתרצת הגמרא: מדובר **דְּמַנַּח יָדֵיהּ עֲיָלְוֵיהּ** – שמניח ידו על השם כשהוא ערום, כדי שלא יעמוד בפניו ערום.

מקשה הגמרא: אם כן **לְרַבָּנָן נַמִּי דְּמַנַּח יָדֵיהּ עֲיָלְוֵיהּ** – גם לחכמים יהא די בכך שיניח ידו על השם, ומדוע הצריכו דווקא לכרוך גמי. מתרצת הגמרא: חכמים סברו שאם רק יניח את ידו יש חשש **דְּזִימְנִין דְּמִשְׁתְּלֵי וְשָׁקֵיל לֵיהּ** – שיהיו פעמים שישכח ויסיר את ידו מעל השם, ונמצא שעומד בפני השם ערום, ולכן הצריכו לכרוך גמי שיהיה שם כל זמן שהוא ערום.

מקשה הגמרא: אם כן **לְרַבִּי יוֹסֵי נַמִּי** – גם לרבי יוסי נחשוש **דְּזִימְנִין דְּמִשְׁתְּלֵי וְשָׁקֵיל לֵיהּ** – שיהיו פעמים שישכח ויסיר את ידו מעל השם ונמצא עומד בפניו ערום.

לכן מתרצת הגמרא: **אֶלָּא, אִי דְּאִיכָּא גַּמִּי הָכִי נַמִּי** – אם יש לו גמי, אכן אף רבי יוסי מודה שצריך לכורכו על השם, ולא די שיניח את ידו עליו, משום שחוששים שמא ישכח ויסיר אותה ונמצא עומד בפני השם ערום, **וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – וכאן בברייתא במה מדובר, **לְאַהְדּוּרֵי אַגַּבֵּי** – כשאין לו גמי וצריך לחזר אחריו, ועל ידי כך תידחה הטבילה למחר, ולא יקיים טבילה בזמנה, **רַבָּנָן סָבְרִי** – חכמים סברו,

בכל אופן. שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח מכך, שהמציל מן הדליקה בכלי אחד, אף אם אוסף את האוכלים כמה פעמים לתוך אותו כלי, מכל מקום כיון שמוציא בכלי אחד, כְּבָא לְהַצִּיל דָּמֵי – הרי הוא דומה לבא להציל בכלי אחד, וְשַׁפִּיר דָּמֵי – ומותר להציל אף יותר ממזון שלש סעודות.

הגמרא מבארת מנין ידע רבא שזו טעות לומר שאסור לקלוט יין המטפטף מן החבית בכלי המחזיק יותר משלש סעודות: אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרָבָא, מַאי טָעְותָא – מנין לך שטעות היא בידי רב שיזבי. אָמַר לֵיהּ רבא, דְּקָתָנֵי – שהרי שנינו בהמשך הברייתא (שם) שעליה נאמרו הדברים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָבִיא כְּלִי אַחֵר וְיְקַלּוֹט מן האויר את קילוח היין הנשפך מן החבית, ולא יביא עוד כְּלִי אַחֵר וְיַצְרֵף אותו סמוך לגג, ויאחזו בידו כך כדי שיזוב היין הנשפך מן החבית על הגג מן הגג לכלי, ומשמע שדווקא כְּלִי אַחֵר הוּא דְּלָא – שאסור להביא לקבל בו את היין, שמא מתוך שיחזר אחר הרבה כלים, ישכח ויביא כלי דרך רשות הרבים, אֲבָל בְּהָהוּא מָנָא כַּמָּה דְּבָעֵי מַצֵּיל – באותו כלי יכול להציל כמה יין שירצה, ואף יותר מן הראוי לשלש סעודות.

שנינו במשנה: וְעֵינוּל שֶׁל דְּבֵילָה כו' ואומר לאחרים בואו והצילו לכם, ואם היו פיקחין עושין עמו חשבון אחר השבת.

הגמרא מבינה בכוונת המשנה, שאם היו בקיאים בדיני ממונות ויודעים שאוכל זה הפקר הוא, יכולים לזכות בו אף שבעליו הפקירוהו רק מחמת אונס. לפי זה מקשה הגמרא על לשון המשנה: חֶשְׁבּוֹן מַאי עֲבִידְתֵּיהּ – מה שייך כאן לעשות חשבון, הלא מֶהֱפְקֵרָא קָזְכוּ – האחרים שהצילו זכו מן ההפקר במזון שהצילו, וממילא הוא שלהם, שהרי אמר להם בואו והצילו לכם, והמשנה היתה צריכה לומר, שאם היו פיקחים היו מצילים ולוקחים הכל לעצמם.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, מִדַּת חֲסִידוּת שָׁנוּ כָּאן כשאמרו שעושים עמו חשבון לאחר השבת ליטול שכר על ההצלה, כלומר שאם הם חסידים שמוותרים על שלהם לפנים משורת הדין, ואינם נוטלים לעצמם מה שהצילו אלא מחזירים לבעלים, מכל מקום אם פיקחים הם יגבו שכר על עבודתם כפועלים.

רבא מקשה על רב חסדא: אָמַר רָבָא, חֲסִידֵי אַגְּרָא דְּשַׁבְּתָא שָׁקְלִי – וכי חסידים נוטלים שכר על מלאכה שעשו בשבת, הרי אם חסידים הם יש להם לוותר אף על השכר על מה שעשו בשבת.

רבא מתרץ את המשנה באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רָבָא, הָכָא בִּירָא שָׁמַיִם עֲסָקִינַן – כאן במשנתנו מדובר בשהמציל ירא שמים, אך אינו חסיד לוותר משלו, וְלָא נִיחָא לֵיהּ דְּלִיתְהֲנֵי מֵאֲחֵרִים – וכיון שהוא ירא שמים אינו רוצה ליהנות משל אחרים בזכיה מהפקר, באופן שיודע שלא הפקירו השני מרצונו, ולכן הוא מחזיר לו את מה שהציל, וּבְהָנֵךְ נְמֵי לָא נִיחָא לֵיהּ דְּלִיטְרַח – אך גם אינו רוצה לטרוח להציל עבור אחרים בחינם, ומה ששנינו במשנה שאם היו פיקחים עושים עמו חשבון, אין הכוונה שהיו פיקחים בדין ליטול את המגיע להם, שאם כן היתה אומרת שיעבבו את מה שהצילו לעצמם, וְהָכִי קָאָמַר – אלא כך כוונת המשנה לומר, וְאִם הָיוּ יראי שמים אלו פֵּיקְחִין כלומר בקיאים בהלכות שבת, דְּיָדְעִי דְּכִי הַאי גַּוְונָא – שיודעים שבאופן זה שמתחילה לא הצילו על דעת ליטול ממנו שכר, ולא התנה עמם שישלם להם, אלא זכו מן ההפקר, לָאו שָׂכָר שַׁבָּת הוּא – אין השכר על מלאכתם נחשב כשכר שבת, עוֹשִׂין עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן לְאַחַר הַשַּׁבָּת ליטול שכרם.

שנינו במשנה: וְלִהֵיכָן מַצִּילִין כו' את המזון שהוציאו ואומר לאחרים בואו והצילו עמי את הבגדים.

מבררת הגמרא: מַאי שְׁנָא הָכָא – במה שונה דין הצלת מזון, דְּקָתָנֵי – ששנינו במשנה שיכול לומר לאחרים רק 'בואו והצילו לָכֶם', דהיינו שיצילו לעצמם, וּמַאי שְׁנָא הָכָא – ובמה שונה דין הצלת בגדים, דְּקָתָנֵי – ששנינו במשנה שיכול לומר לאחרים אף 'בואו והצילו עִמִּי', דהיינו שיצילו עבורו.

משיבה הגמרא: אָמְרִי – אמרו בני הישיבה, לִגַּבֵּי הצלת מְזוֹנוֹת קָתָנֵי – שנינו 'בואו והצילו לָכֶם', מְשׁוּם דְּלָא קָא חָזֵי – שאינם ראויים לו לאותה שבת אֶלָּא בשיעור של מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת, ולכן אינו יכול לבקש שיצילו עבורו יותר, וצריך לומר דווקא שיצילו לעצמם, אֲבָל לִגַּבֵּי הצלת לְבוּשִׁים קָתָנֵי – שנינו 'בואו והצילו עִמִּי', מְשׁוּם דְּקָחָזֵי לֵיהּ לְכוּלֵּי יוֹמָא – שכל הלבושים ראויים לו לכל היום, על ידי שיפשטם בחוץ ויחזור וילבש ויוציא כל היום, ולכן יכול לומר לאחרים שיצילו את הבגדים עבורו.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מחלוקת רבי מאיר ורבי יוסי במשנה לגבי אופן הצלת בגדים מן הדליקה: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, הרוצה להציל את בגדיו הרבים מן הדליקה בשבת, לוֹבֵשׁ חלק מהם ומוֹצִיא לחוץ, וּפוֹשֵׁט אותם בחוץ, וְחוֹזֵר וְלוֹבֵשׁ בגדים נוספים ומוֹצִיא לחוץ וּפוֹשֵׁט אותם בחוץ, וכן יכול לעשות עוד פעמים רבות, וַאֲפִילּוּ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מותר ללבוש ולהציל מן הדליקה שְׁמֹנָה עָשָׂר כֵּלִים – בגדים מסוימים בלבד. וְאֵלּוּ הֵם הַשְּׁמֹנָה עָשָׂר כֵּלִים הללו: א. מִקְטוֹרָן – מעיל עליון שמתכסה בו על כל בגדיו. ב. אוּנְקְלִי – לבוש רחב. ג. פּוּנְדָא – אזור חלול מעל לבגדיו. ד. קַלְבּוֹס – בגד מלא במוכים שֶׁל פִּשְׁתָּן. ה. וְחָלוּק – כתונת שעל בשרו. ו. וְאַפִּילְיוֹת – סדין שמתעטף בו כולו. ז. וּמַצְנֶפֶת – בגד שעוטף בו את ראשו. ח–ט. וּשְׁנֵי סַפְרָקִין – כמין אבנטים. י–יא. וּשְׁנֵי מַנְעָלִים. יב–יג. וּשְׁנֵי אַנְפִילָאוֹת – גרביים של צמר. יד–טו. וּשְׁנֵי פַּרְגֹּד – מכנסיים קצרים המגיעים עד הברך. טז. וַחֲגוֹר שֶׁבְּמָתְנָיו, שחוגר בו על חלוקו מבפנים למעילו. יז. וְכוֹבַע שֶׁבְּרֹאשׁוֹ. יח. וְסוּדָר שֶׁכרוך בְּצַוָּארוֹ, וראשיו תלויים לפניו לקנח בו את פיו ועיניו.

משנה

המשנה ממשיכה לבאר דיני הצלה מן הדליקה, ועתה היא מבארת כיצד מותר להציל כלים שאחזה בהם האש: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס אוֹמֵר, פּוֹרְסִין – מותר לפרוס בשבת עוֹר שֶׁל גְּדִי שהוא רך ולח, עַל גַּבֵּי שִׂידָה [–כמין ארגז התלוי בעגלה] וְתֵיבָה [–כמין ארון קטן] וּמִגְדָּל [–ארון עץ] שֶׁאָחַז בָּהֶן אֶת הָאוּר – שנאחזה בהם אש, מִפְּנֵי שֶׁהוּא [–העור] מְחָרֵךְ – מתכווץ מן האש ואינו נשרף, ומתוך כך הוא עומד בפני האש ומגין על התיבה, ואף שגורם בכך לכיבוי האש בשבת, אין בכך איסור.

וְכֵן עוֹשִׂין – מותר לעשות בשבת מְחִיצָה בין האש לבין בגדיו שלא תאחזו בהם, בְּכָל מיני הַכֵּלִים, ואף כלים שיתבקעו מחמת האש, בֵּין שהם מְלֵאִין מים וּבֵין שהם רֵיקָנִים, בְּשֶׁכְּבָר שֶׁלֹּא תַּעֲבוֹר הַדְּלֵיקָה, ואף שבכך גורם שהאש תכבה כשתגיע לכלים.

דעה החולקת בזה: רַבִּי יוֹסֵי אוֹסֵר לעשות מחיצה בפני האש בִּכְלֵי חֶרֶס חֲדָשִׁים מְלֵאִין מַיִם, לְפִי שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְקַבֵּל אֶת הָאוּר – לעמוד בפני האש, מפני שהם חדשים, וְהֵן מִתְבַּקְּעִין, והמים שבהם נשפכים וּמְכַבִּין אֶת הַדְּלֵיקָה, ואסור לגרום לכיבוי האש בשבת.

גמרא

הגמרא מבארת את ההלכה בטלית שאחזה בה האש בשבת: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, טַלִּית שֶׁאָחַז בָּהּ הָאוּר – שאחזה בה האש מִצַּד אֶחָד, נוֹתְנִין עָלֶיהָ מַיִם מִצַּד אַחֵר כדי שהאש לא תתפשט, וְאִם כִּבְתָה האש כִּבְתָה, ואינו חושש לכך, משום שמותר לגרום לכיבוי אש בשבת.

קושיא מברייתא: מֵיתִיבִי – הקשו בני הישיבה על דברי רב, שנינו בברייתא, טַלִּית שֶׁאָחַז בָּהּ הָאוּר – שאחזה בה האש מִצַּד אֶחָד, פּוֹשְׁטָהּ וּמִתְכַּסֶּה בָּהּ כדי שלא תתפשט האש בכולה, וְאִם כִּבְתָה מחמת שפשטה כִּבְתָה, ואינו חושש לאיסור כיבוי במעשה זה. וְכֵן סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁאָחַז בּוֹ הָאוּר – שנאחזה בו האש, פּוֹשְׁטוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ ועל ידי כך לא תתפשט האש בכולו, וְאִם כָּבָה כשפשטו כָּבָה, ואין חושש לאיסור כיבוי בכך. ומשמע שרק לפשוט את הטלית שנאחזה בה האש מותר, מפני שאינו נותן שום דבר המכבה, אלא עושה דבר הגורם שהאש לא תתפשט יותר, אך לתת מים על הטלית, שודאי יכבו את האש כשתגיע אליהם, אסור, וקשה לרב שהתיר זאת.

אָמַרְתִּי לוֹ – אמר רבי חייא בר אבא לאותו בעל הבית, **בְּנִי, בַּמֶּה זָכִיתָ לְבָךְ. אָמַר לִי, כַּצָּב חָיִיתִי, וּמִכָּל בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה נָאָה אָמַרְתִּי זוֹ תִּהֵא לְשַׁבָּת. אָמַרְתִּי לוֹ, [אַשְׁרֶיךָ שֶׁזְּכִיתָ] וּבְרוּךְ הַמָּקוֹם** [–הקדוש ברוך הוא] **שֶׁזִּימְּנְךָ לְכָךְ.**

הגמרא מביאה עוד ממעלות השבת: **אָמַר** לוֹ **קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא, מַפְנֵי מָה תַּבְשִׁיל שֶׁל שַׁבָּת רֵיחוֹ נוֹדֵף** [–מתפשט למרחק רב]. **אָמַר** לוֹ רבי יהושע בן חנניא, **תַּבְלִין אֶחָד יֵשׁ לָנוּ וְשַׁבָּת שְׁמוֹ, שָׁאָנוּ מַטִּילִין לְתוֹכוֹ** – לתוך התבשיל, **וְעַל יְדֵי זֶה** רֵיחוֹ **נוֹדֵף. אָמַר** לוֹ הקיסר, **תֵּן לָנוּ הֵימֶנּוּ** – מתבלין זה. **אָמַר** לוֹ רבי יהושע בן חנניא, **כָּל הַמְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת מוֹעִיל** לוֹ התבלין שיהיה ריח התבשיל נודף, **וְשֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת אֵינוֹ מוֹעִיל לוֹ.**

הגמרא דורשת את הפסוק בישעיה המדבר אודות עונג וכבוד שבת: **אָמַר** לֵיהּ **רֵישׁ גָּלוּתָא לְרַב הַמְנוּנָא, מַאי דִּכְתִיב** (ישעיה נח יג) 'וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ ה' מְכֻבָּד' וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ' וגו', כלומר, על מה נאמר 'לִקְדוֹשׁ ה' מְכֻבָּד', שמאחר שנאמר 'וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג' משמע שהמשך הפסוק 'לִקְדוֹשׁ ה' מְכֻבָּד' אינו עולה על שבת. **אָמַר** לֵיהּ, **זֶה** נאמר **עַל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה, וְאָמְרָה תּוֹרָה, כַּבְּדֵהוּ בִּכְסוּת נְקִיָּה.**

הגמרא מבארת את המשך הפסוק: הפסוק ממשיך ואומר 'וְכִבַּדְתּוֹ', וזה חוזר על שבת שיש לכבדו, שעל יום הכיפורים כבר כתוב 'מכובד', ומהו כבוד זה, **רַב אָמַר,** שכבוד השבת הוא **לְהַקְדִּים** את סעודת השבת לפני הזמן שבו הוא רגיל לסעוד בשאר ימות השבוע, **וּשְׁמוּאֵל אָמַר** שכבוד השבת הוא **לְאַחֵר** את סעודת השבת מהזמן שבו הוא רגיל לסעוד בשאר ימות השבוע, משום שאז אוכלו לתיאבון.

אָמְרוּ לֵיהּ בְּנֵי רַב פָּפָּא בַּר אַבָּא לְרַב פָּפָּא, כְּגוֹן אֲנַן דְּשָׁכְיֵחַ לָן בִּישְׁרָא וְחַמְרָא כָּל יוֹמָא, בְּמַאי נִיסַּנְּיֵיהּ – אנו שמצוי לנו בשר ויין כל יום מימות החול, במה נשנה את סעודת השבת משאר הימים. **אָמַר** לְהוּ, **אִי רְגִילִיתוּ לְאַקְדּוּמֵי** – אם הנכם רגילים להקדים את הסעודה, **אַחֲרוֹהָ** – בשבת תאחרוה, **אִי רְגִילִיתוּ לְאַחֲרוֹהָ, אַקְדְּמוּהָ** – ואם הנכם רגילים לאחר את הסעודה, בשבת תקדימוה.

רַב שֵׁשֶׁת היה סומא ולא ידע מתי מגיע זמן הסעודה, לכן בעת שהיה דורש בשבת לפני התלמידים, **בְּקֵינָטָא מוֹתִיב לְהוּ לְרַבָּנָן הֵיכָא דְּמָטְיָא שִׁימְשָׁא** – בקיץ היה מושיבם במקום שהשמש תגיע שם בזמן הסעודה, **וּבְסִיתְוָא מוֹתִיב לְהוּ לְרַבָּנָן הֵיכָא דְּמָטְיָא טוּלָא** – בחורף היה מושיבם במקום שהצל יגיע בזמן הסעודה, **כִּי הֵיכִי דְּלֵילְקוּמוּ הַנָּיָא** – כדי שימהרו לקום מפני הצער מהשמש או מהצינה, ולא יאחרו את זמן הסעודה.

רַבִּי זֵירָא

אגרות קודש

ב"ה, ח"י שבט, תשי"ט
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים
מו"ה יצחק שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מי"ב שבט, בו כותב אופן הסתדרותם בתענך, ושואל בהנוגע לרישומו בשכון שיבנה בכפר חב"ד.

ולעת עתה אין עליו להתענין בזה, כי אם לרכז כל שימת לבבו למלאכתו מלאכת הקדש, חינוך על טהרת הקדש אשר בבתי ספר אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש אשר באה"ק ת"ו, ובמקומו עתה. ובפרט שכפי כתבו, רובם הם מבני עדתו, ופסקה תוה"ק עניי עירך קודמין. ושכר כל העוסקים בזה, הרי מבואר בכ"מ, וכולל הצלחה גם בענינים הפרטים...

וזכות התעסקותו בבי"ס אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש כנ"ל, אשר בודאי גם יוסיף בזה, תעמוד לו למילוי משאלות לבבו לטובה ולברכה.

בברכה לבשו"ט.

מ. שניאורסאהן

המשך ביאור למס' שבת ליום שני עמ' א

חכמים, **אֵין מְעָרְבִין רְשׁוּת הָרַבִּים בְּכָךְ**, אלא צריך שיהיו שלש מחיצות. וסוברים חכמים ובן בתירא כדעת רבי יהודה שמספיק שתי מחיצות ושני לחיים, ובהצלת כתבי הקודש סובר בן בתירא שרבי יהודה מודה שמספיק שתי מחיצות ולחי אחד, וחכמים סוברים שצריך שתי מחיצות ושני לחיים כהלכתו.

אביי מקשה על ביאורו של רבה: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, לְדִידָךְ נַמִּי** – לשיטתך גם אפשר להקשות בקושייתך על רב חסדא, **לְרַבָּנָן** שיש כאן מבוי שמתוקן בראוי לשיטת רבי יהודה, **נָצִיל לְתוֹכוֹ אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין**, ולא רק כתבי הקודש.

מתוך פניני לוי יצחק על התורה

המשך מעמוד כב

אור בית המקדש, הוד, כמאמר רז"ל בברכות[24] בפרק הרואה וההוד זו בנין בית המקדש ונצח זו ירושלים כדאיתא שם, היינו בחי' כסא הכבוד שהוא נצח וכמו שכתוב בירמי' סימן ג'[25] יקראו לירושלים כסא ה'.

ומה שנצח נקרא כסא, הוא כי האדם היושב על הכסא הוא תפארת הנקרא אדם כמו שכתוב[26] כתפארת אדם, והכסא שתחתיו הוא נצח שאחר תפארת. ומה שכתוב[27] כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו, כסא כבוד הוא נצח, מקום מקדשינו הוא הוד, וכסא כבוד נצח הוא מרום וגבוה ממקדש הוד וכו'.

אור תשובה, מלכות, כי מלכות היא תשובה סתם תשוב ה' תתאה[28], היפך מן ובפשעיכם שולחה אמכם[29].

אורו של משיח, יסוד, כי מה שנקרא משיח הוא על שם שנמשח בשמן, שמן הוא יסוד[30] כמו שיסוד נקרא[31] זית שמן. ומה גם שיש משיח בן יוסף[32] דיסוד. ומה שנקט משיח באחרונה, הוא להורות שאורו של משיח יסוד, הוא המחבר את הה' אורות אור תורה כו' אור בית המקדש, חג"ת נו"ה, עם אור תשובה מלכות, ועל דרך[33] כי כל בשמים ובארץ דאחיד בשמיא ובארעא.

גם נקט תשובה קודם משיח, כי ביאת משיח תלוי בתשובה שצריך להיות תשובה מקודם וכמאמר[34] אם ישראל עושין תשובה נגאלין כו'.

ודוק בלישנא, שבמשיח נקט אורו של משיח ולא אור משיח כמו בהשאר אור תורה כו' אור תשובה.

הוא, כי הכח שיש ביסוד לחבר חג"ת נו"ה עם מלכות, כי כל בשמים ובארץ, הוא מפני ששרשו למעלה מהם שמגיע בדעת שלמעלה מהמדות, וכמאמר[35] אין קישוי אלא לדעת וכו', לכן מייחס האור לו, אורו של משיח, והוא אור הדעת המאיר ביסוד.

גם יש לומר, הרי נקט משיח באחרונה (מפני טעם הנ"ל), ואם כן הוי אמינא שאור משיח הוא אור הז' מלכות, לכן נקט אורו של משיח, אורו, הוא, אור ו', היינו שאור ו'[36] דהיינו יסוד הוא של משיח ולא אור הז'.

לקוטי לוי יצחק, הערות לספר הזהר שמות–דברים סוף עמוד ריח ואילך

24) דף נח.
25) פסוק יז.
26) ישעי' מד, יג.
27) ירמי' יז, יב.
28) ראה תניא אגרת התשובה פרק ד. וסוף פרק ו.
29) ישעי' נ, א (ראה אגרת התשובה פרק ו).
30) ראה ספר המאמרים ה'תרנ"ט ד"ה בשמן הטוב וגו'.
31) ראה מאורי אור מערכת אות זיין וז"ל: זית נקרא היסוד וממנו יוצא השמן הטוב שהם החסדים וכו' ע"ש.
32) יוסף שייך למדת היסוד, ראה זהר חלק א' נט, ב. חלק ב' כג, א. תורה אור פרשת תרומה פ, ד. תורת לוי יצחק חידושים וביאורים לש"ס עמוד רנג. הערות לזוהר שמות-דברים עמוד מח וז"ל: "ויוסף הי' בגדולה פ' שנה מן ל' ע' ק"י כמספר יסו"ד". תורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ חלק ד' שיחות ש"פ בלק, ובהערה 21 שם. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט ב' כסלו-שבט מאמר ד"ה ודוד עבדי עמוד רז. וד"ה ויגש אליו יהודה וגו' עמוד רטז.
33) דברי הימים-א כט, יא. דכתוב "לך ה' הגדולה (חסד) והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ" ופירש התרגום (שם) "דאחיד בשמיא ובארעא". תיבת "כל" מרמז על מדת היסוד ראה סימן י' "היסוד ממשיך מכל הגוף שלכן נקרא כל שכולל הכל". דהוא מקשר ומאחד הספירות למעלה ממנו, חסד גבורה תפארת נצח הוד, עם "ארץ" בחי' מלכות.
34) סנהדרין צז:
35) יבמות נג:
36) יסוד הוא המדה השישית.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

1 **ח.** אִם יֵשׁ קְצָת אֹנֶס שֶׁלֹּא יוּכַל לִסְעֹד בְּלֵילָה יָכֹל לִדְחוֹת הַסְּעֻדָּה עַד לְמָחָר[55] שֶׁיֹּאכַל ג' סְעֻדּוֹת בַּיּוֹם[כה] וּבְלִבַּד
2 שֶׁיְּקַדֵּשׁ בַּלַּיְלָה וְיֹאכַל מַיָּד אַחַר הַקִּדּוּשׁ כְּזַיִת מֵהַמִּשָּׁה הַמִּינִים אוֹ שֶׁיִּשְׁתֶּה עוֹד רְבִיעִית יַיִן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן
3 רע"ג[57] אֲבָל אִם אֵין שָׁם אֹנֶס אֵין לַעֲשׂוֹת כֵּן שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר מִבְּעוֹד יוֹם מִצְוָה לִמְנֹעַ מִלֶּאֱכֹל כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל בְּלַיְלָה
4 לְהֵאָבוֹן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן רמ"ט[58–59]:

חלק ב סימן עדר דיני בציעת הפת בשבת סעיף ח

הלכתא רבתא

כה] ג' סעודות ביום - שתים הראשונות יקבע על הלחם, ובסעודה שלישית ינהג על פי המבואר בסימן רצא ס"ז[56].

ציונים והוספות

55) עד"ז **סימן רמט ס"ו** (לענין סעודה בערב שבת): במה דברים אמורים בסעודת הרשות או אפילו סעודת מצוה אלא שאין זמנה בערב שבת שיכול לדחותה ליום אחר ולעשות הסעודה באותו יום אבל אם זמנה היום כגון סעודת מילה וסעודת אירוסין ונשואין . . מותר לעשות הסעודה ג"כ בו ביום ואם אח"כ לא יוכל לקיים סעודת שבת שבלילה אין בכך כלום כיון שזוהי גם כן סעודת מצוה ויאכל למחר ביום שלש סעודות כמ"ש בסי' רע"ד.

56) ועל פי המובא לעיל מסימן קפח שאפשר לצאת י"ח סעודת שבת בחמשת המינים יש לפרש כאן 'חמשת המינים' - היינו דבר שאי אפשר לקבוע עליו סעודה בלבד.

57) סעיף ז ואילך: הורו הגאונים שזה שאמרו חכמים אין קידוש אלא במקום סעודה אין צריך שיגמור שם כל סעודתו אלא אפילו אם אכל כזית או אפילו כזית מחמשת המינים שמברכים עליהם בורא מיני מזונות או ששתה רביעית יין מלבד כוס הקידוש יוצא בזה ידי קידוש במקום סעודה ויכול לאכול אח"כ הסעודה במקום אחר בין מיד בין לאחר זמן .

יש אומרים שאפילו שתה רביעית יין מכוס הקידוש יוצא בזה ידי קידוש במקום סעודה . . ומכל מקום אם אפשר טוב שישתה עוד רביעית שלמה מלבד רוב רביעית שיוצא בו ידי חובת קידוש כדי לצאת לדברי הכל.

58) סעיף ט: סעודה שרגיל בה בימות החול דהיינו סעודה קטנה שאינה של משתה מן הדין מותר לאכלה בכל היום אפילו סמוך לחשכה אבל מצוה להמנע מלקובעה מתחלת שעה עשירית ואילך כדי שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול ויאכל סעודת שבת לתיאבון.

59) **הנהגות מיוחדות בליל שבת: ברכת המזון מתוך הסידור:** במענה לשאלה מדוע לא הובא בספר המנהגים מנהגו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ נ"ע לברך ברכת המזון בסידור, השיב כ"ק אדמו"ר: לגבי ברכת המזון הי' שינוי בהנהגת כ"ק מו"ח אדמו"ר - בין ליל ש"ק ליום הש"ק: בליל ש"ק הי' מברך מתוך הסידור, משא"כ ביום הש"ק. וא"כ שינוי זה מהווה ראי' שזו הנהגה (הוראה) פרטית (המלך במסיבו ח"ב ע' לח, וכן הוא בחלק א' ע' קטז).

זימון: מנהג רבותינו נשיאנו בביתם היה שבליל שבת זימנו בעצמם, וביום היו מכבדים לאחרים, וכן מסופר בספר השיחות ה'תש"ד ע' 20: הסדר אצל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק ה"צמח צדק" היה - במשך כמה שנים - שבניו היו אוכלים אתו כל שבת. בסעודת יום שבת קודש היה מכבד את הבנים בברכת המזון על פי סדר שנותיהם וחוזר חלילה.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש היה נוהג, אם ישב בסעודה עם הקהל, היה לוקח ברכת המזון לעצמו, ואילו בביתו הנה בליל שבת קודש היה מברך בעצמו ובסעודת יום שבת קודש היה מכבד בברכת המזון את בניו או חתניו וכן לבני המשפחה. וב'המלך במסיבו' ח"א ע' ערב: כ"ק אדמו"ר שליט"א כיבד את הרז"ד לברך ברהמ"ז, ותוך כדי כך אמר לרי"כ בטח מנהגכם כמו שנהג כ"ק מו"ח אדמו"ר לברך רק בלילה - וביום כיבד מישהו אחר.

סדרי לימוד: פרשת השבוע: אדמו"ר הזקן תיקן שנשים ילמדו פרשת השבוע עם פירוש ('עברי טייטש'), אחרי סעודת ליל שבת (ספר המאמרים ה'תשי"א ע' 64, וראה עוד על לימוד הפרשה בליל ש"ק באגרות־קודש מהוריי"צ ח"ז ע' תכב).

עם הילדים: היה נהוג בקהילות ישראל שבליל שבת וביום השבת היו האבות לומדים עם הילדים ובוחנים אותם על מה שלמדו במשך כל השבוע, כיון שבמשך ימי החול היו טרודים בעניני פרנסה (ספר השיחות ה'תשמ"ט ח"ג ע' 15).

זהר: כ"ק אדמו"ר האמצעי בהקדמתו לספר ביאורי הזהר מספר: אשר שמענו מפי רוח קדשו (אדמו"ר הזקן) ז"ל בכל ליל שבת ושבת פירושים וביאורים מאמרי הזהר . . וכאשר שמעתי מפי קדשו ז"ל לא פעם ושתים שכל ימיו עשה קבע ללמוד הזה"ק בשבת דוק (והיינו בליל שבת כמו שראינו) בעיון גדול.

חסידות: כ"ק אדמו"ר נהג ללמוד אחרי הסעודה תורה־אור ולקוטי־תורה (לקט הליכות ש"ק ע' 24).

מספרים שכ"ק אדמו"ר נהג לא לישון בשבת (ימי מלך ח"א ע' 256).

שולחן ערוך – הלכות שבת

ג היו יושבים ואוכלים מבעוד יום ואחר גמר הסעודה קבעו לשתיה אין צריך להפסיק כשיגיע הלילה שהכל נחשב לסעודה אחת כל זמן שלא ברכו ברכת המזון ואפילו אמרו זה לזה באו ונבדיל וחזרו ונמלכו לשתות או לאכול הרי אלו מותרים לשתות ולאכול ואינם צריכין להפסיק מחמת שגמרו בדעתם ואמרו להבדיל וגם אינם צריכין לחזור ולברך על מה שנמלכו לאכול ולשתות קודם שיבדילו לפי שלא הסיחו דעתם לגמרי מאכילה ושתיה עד שיבדילו ע"י אמירה זו שאמרו להבדיל מיד כיון שיכולים עדיין לחזור בהם ולאכול ולשתות מיד קודם שיבדילו:

ד המפסיק להבדיל על הכוס באמצע שתייתו אע"פ שהיה קבוע לשתיה בלבד שהוא חייב להפסיק ולהבדיל כשיגיע הלילה ואסור לו מעתה לשתות עוד עד שיבדיל אעפ"כ אין צריך לברך בורא פרי הגפן על כוס של הבדלה שנפטר בברכת בורא פרי הגפן שבירך על שתיה הראשונה אע"פ שבנתיים היה שעת איסור דהיינו משהגיע הלילה עד שהבדיל ואין צריך לומר אם מפסיק באמצע אכילתו ומבדיל על היין שאין צריך לברך עליו בורא פרי הגפן אם כבר בירך בורא פרי הגפן על יין שבתוך הסעודה או שלפני הסעודה.

ואם הוא מבדיל על השכר אין צריך לברך עליו שהכל בתוך הסעודה אע"פ שלא בירך עדיין שהכל לא בתוך הסעודה ולא לפני הסעודה שברכת המוציא פוטרת את השכר של הבדלה כמו שפוטרת שאר שכר ששותין בתוך הסעודה.

ולפי שיש חולקים על כל זה לכן טוב ליזהר לכתחלה שלא להבדיל קודם ברכת המזון לא על השכר ולא על היין אם כבר בירך בורא פרי הגפן על יין ואם הוא רוצה להבדיל או שלא היה קבוע אלא לשתיה בלבד שהוא חייב להפסיק ולהבדיל לא יברך על כוס של הבדלה כדיעה א' שהיא עיקר:

ה אם התפלל תוך הסעודה חל עליו חובת הבדלה ואסור לו לחזור לסעודתו עד שיבדיל מתחלה על הכוס ואפילו הקדים להתפלל ערבית מבע"י חל עליו חובת הבדלה מיד ואסור לו לטעום כלום חוץ ממים עד שיבדיל:

ו כשהיה יושב ואוכל מבעוד יום שאינו צריך להפסיק מסעודתו ולהבדיל קודם ברכת המזון יש לו לשתות ג"כ מכוס של ברכת המזון אע"פ שלא הבדיל עדיין לפי שכוס של ברכת המזון הוא ג"כ מכלל הסעודה למי שנזהר לעולם לברך ברכת המזון על הכוס אבל מי שמברך לפעמים בלא כוס לפי שסומך על האומרים שברכת המזון אינה טעונה כוס אסור לו לשתות עתה מכוס ברכת המזון קודם הבדלה:

ז בין מי שמותר לו לשתות ממנו ובין מי שאסור לו לשתות ממנו קודם הבדלה אינו יכול גם להבדיל עליו מיד קודם שישתה ממנו אלא יבדיל על כוס יין אחר אם יש לו לפי שברכת המזון היא קדושה בפני עצמה והבדלה היא קדושה בפני עצמה ואין אומרים ב' קדושות על כוס יין אחד כשאפשר לאמרן על ב' כוסות לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות.

אבל אם אין לו עוד יין לכוס הבדלה צריך להבדיל עליו מיד קודם שישתה ממנו אחר ברכת המזון ולא יאחר ההבדלה עם השתיה לאחר זמן לפי שצריך לשתות מכוס ברכת המזון מיד אחר ברכת המזון להאומרים שברכת המזון טעונה כוס.

(ואף להאומרים שאינה טעונה כוס מכל מקום כיון שהוא מברך עכשיו ברכת המזון על הכוס לפי שלדברי הכל יש עכ"פ מצוה מן המובחר לברך על הכוס א"כ יש לו ג"כ לשתותו מיד אחר ברכת המזון למצוה מן המובחר אע"פ שאין חיוב בדבר ולכן יש לו להבדיל מיד אחר ברכת המזון על כוס זה כדי לשתותו מיד ואם יש לו עוד יין לכוס הבדלה יש לו להבדיל מיד על כוס של יין השני ולא יברך בורא פרי הגפן על כוס הראשון של ברכת המזון אלא על כוס שני של הבדלה ומיד אחר שתיית כוס הבדלה ישתה גם כן כוס ברכת המזון למצוה מן המובחר):

ח עיקר מצות הבדלה בלילה שכח או הזיד ולא הבדיל בליל מוצאי שבת יבדיל למחר ביום ואסור לו אז לטעום מאומה חוץ ממים עד שיבדיל כמו שאסור בלילה שכח או הזיד ואכל קודם הבדלה צריך להפסיק מיד ולהבדיל כמו אם התחיל לאכול בלילה.

ואם לא הבדיל למחר ביום א' יבדיל ביום שני קודם שיטעום כמו שנתבאר ביום א' וכן עד סוף יום ג' אבל משם ואילך אינו יכול להבדיל עוד לפי שג' ימים הראשונים של השבוע נקראים ימים שאחר השבת והרי הן בכלל מוצאי שבת אבל ג' ימים האחרונים נקראים ימים שלפני השבת הבאה ואין להם ענין לשבת שעברה:

ט כשמבדיל ביום ראשון או משם ואילך לא יברך אלא ברכת בורא פרי הגפן וברכת ההבדלה אבל לא יברך על האור שאין מברכין על האור אלא בליל מוצאי שבת שהוא תחלת ברייתו ע"י אדם הראשון כמ"ש בסי' רח"צ וכן על הבשמים לא הצריכו לברך אלא בליל מוצאי שבת שהוא סמוך ליציאת השבת אבל אח"כ אין להם ענין לכוס ההבדלה ולפיכך אסור להפסיק בברכתם בין ברכת היין לשתייתו:

חלק ב סימן רצט שלא לאכול ושלא לשתות ולא לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל סעיפים ג־ט

תורה אור

אך כדי שיבאו לבחינת בטול זה דהקדמת נעשה לנשמע, שהרי ביציאת מצרים היו עדיין בבחינת קטנות, ואיך יבאו לבחינת בטול גדול כזה.

אך הנה ידוע שביציאת מצרים היו ישראל עדיין בבחינת קטנות בעבודת השם (למרות הזיכוך ע"י היסורים שבגלות מצרים), וכמבואר בכ"מ שבמצרים היו ישראל מושקעים במ"ט שערי טומאה, ובעת יציאתם ממצרים וגאולתם מטומאת מצרים היו רק בשליבות הראשונות של עבודת השם, הנק' בכתבי האריז"ל בשם "קטנות", ואיך הגיעו בזמן קצר כזה למדריגה כה גבוהה בעבודת השם, ביטול מוחלט לרצון העליון ב"ה עד שהקדימו נעשה לנשמע?

הנה לזה היה ענין שכפה עליהם הר כגיגית, שהוא בחינת וימינו תחבקני, דהיינו התגלות אהבה העליונה מלמעלה על ישראל, כמ"ש אהבתי אתכם אמר ה".

ע"פ פנימיות הענינים אין הפירוש ד"כפה עליהם הר כגיגית', שהיתה כאן כפי' במובן הפשוט, אלא הכוונה, שהקב"ה גילה לבני ישראל את אהבתו יתברך אליהם, שהיא אהבה עצומה וכמ"ש אהבתי אתכם אמר ה", ועל גילוי אהבה עליונה זו לישראל נאמר "וימינו תחבקני", שימינו של הקב"ה (דימין מורה על חסד ואהבה) מחבקת את כנסת ישראל.

שאהבה זו תחבקני לכנסת ישראל ומקפת אותו מכל צד, אפילו לבחינת אחוריים, עד שאינו מניחו לפנות ממנו ומוכרח להיות עומד עמו פנים בפנים.

ודיוק הלשון "תחבקני" – דכמו בחיבוק גשמי יד האדם החובק מקיפה את חבירו מכל צד אפילו לבחינת אחוריים, שהאדם נתפס כולו בחיבוק זה, עד שאינו יכול לפנות לצד אחר ומוכרח לעמוד עמו פנים בפנים, כך בנמשל, שגילוי האהבה העליונה חובק את כנסת ישראל מכל צד, עד שמוכרחים לעמוד לפניו יתברך פנים בפנים.

ונמצא שגילוי אהבת הקב"ה לבנ"י "כפה' את בנ"י לומר "נעשה ונשמע", להתבטל אליו ית'.

דהיינו שע"י אהבה עליונה זו נתעורר ג"כ האהבה בנשמות ישראל, עד שבאו למעלה ומדרגה שהקדימו נעשה כו".

במלים פשוטות יותר: גילוי האהבה העליונה לכנסת ישראל עורר בנשמות ישראל את אהבתם להקב"ה, ומחמת אהבה זו להקב"ה שבערה בלבם באותה שעה (כתוצאה מגילוי האהבה העליונה) הגיעו למדריגה כזו שהקדימו נעשה לנשמע (על דרך שמצינו באדם למטה, דבשעה שאדם מתעורר ברגשי אהבה עצומה לחבירו, הנה באותה שעה יעשה כל מה שחבירו יבקש ממנו מחמת אהבתו).

[ליתר ביאור:

האהבה העליונה שנתגלתה לבנ"י היתה בחינת "אהבה רבה' דלמעלה, שלמעלה מן הדעת, ועי"ז נתעוררה בלב ישראל ג"כ בחינת "אהבה רבה בכלות הנפש למעלה מן הטעם והדעת", ולכן באה אהבה זו לידי ביטוי בהקדמת נעשה לנשמע, שהוא ביטול מוחלט להקב"ה שלמעלה מן השכל].

וכמ"ש כמים הפנים לפנים כן לב האדם אל האדם.

וזהו גם הפירוש הפנימי בכתוב "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם".

דהפירוש הפשוט הוא, דקאי על בני אדם, דכמו שכשאדם מביט במים נראים פניו במים, כך הוא יחס לב האדם אל האדם, דכשאדם מגלה את אהבתו לחבירו, מתמלא גם לב חבירו, בדרך ממילא, באהבה אליו.

פירוש, לב האדם העליון הוא מ"ש ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם.

אמנם, הפירוש הפנימי בכתוב זה הוא, ד"כן לב האדם" קאי על "אדם העליון", הוא הקב"ה שנקרא אדם כמ"ש "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם", שיחזקאל ראה את הקב"ה במראה נבואתו בצורת אדם ("מראה אדם").

שהוא בחינת רמ"ח מצות עשה דאינון רמ"ח אברים דמלכא, ושס"ה לא תעשה הם שס"ה גידים.

ומהי "צורת" אדם העליון? והרי אין לו דמות הגוף ח"ו.

אלא "מראה אדם העליון" הוא ענין רמ"ח מצוות עשה הנקראות בזהר הקדוש בשם "רמ"ח אברים דמלכא", וכן שס"ה מצוות לא תעשה שהם כנגד שס"ה גידים, הרי שתרי"ג מצוותיו של הקב"ה נמשלו לצורת אדם, אברים וגידים.

אל האדם, היינו בחינת אדם שבבריאה יצירה עשי', כמ"ש ודמות פניהם פני אדם.

ו"אל האדם" - קאי על האדם הנברא ("אדם התחתון"), שיש בחינת אדם בכל עולם ועולם משלשת העולמות בריאה יצירה עשי', שכולם הם בגדר "נברא" [ד"אדם העליון" הוא בחינת אדם של עולם האצילות, שהוא העולם שאינו בבחינת בריאה אלא עולם אלקי, וכל ענינו הוא רק התפשטות וגילוי כוחותיו יתברך, דרק מעולם הבריאה ולמטה מתחיל גדר של נברא].

וראי' שיש בחינת "אדם" רוחני בעולמות עליונים - ממה שנאמר "ודמות פניהם פני אדם", שיש מלאכים במרכבה העליונה שפניהם כפני אדם. הרי שמלבד האדם שלמטה, יש עוד נבראים רוחניים בעולמות עליונים שנקראים בשם "אדם" - ועל כולם קאי מ"ש "אל האדם".

הנה הוא כמים הפנים לפנים, דהיינו שע"י התגלות אור האהבה מלמעלה בחינת אהבתי אתכם, על ידי זה מתעורר גם כן האהבה מלמטה למעלה.

גם על היחס והקשר שבין לב האדם העליון אל האדם התחתון נאמר "כמים הפנים לפנים גו'", שעל ידי גילוי אור האהבה של אדם העליון (הקב"ה), "אהבתי אתכם אמר ה'", הנה על ידי זה מתעורת בדרך ממילא ובאופן טבעי האהבה "מלמטה למעלה", כלומר אהבה של אדם התחתון אל הקב"ה.

והוא העלאת כנסת ישראל בכלות הנפש אליו ית'.

אהבה זו של כנסת ישראל אל הקב"ה היא בחינת "העלאה", מה שנשמות ישראל נמשכות ועולות ונכללות בכלות הנפש אליו יתברך.

ולכן נק' כנסת ישראל]בשם["כלה", על שם כלות הנפש, וכמ"ש אחותי כלה מה טובו דדיך מיין כו".

על שם "העלאה' וכלות הנפש זו נקראת כנסת ישראל בשם "כלה", וכמ"ש "אחותי כלה מה טובו דודיך [אהבתך וחבתך] מיין", מלשון כלות הנפש.

ד"ה חייב אינש פרק ד

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(א) **יביאו** לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נתן כתר מלכות בראשו.

הנה ענין לבוש מלכות למעלה היינו מ"ש ה' מלך גאות לבש שנתלבש הקב"ה בלבוש גיאות שהוא בחי' התנשאות שזהו בחי' לבוש מלכות להיות מלך על עם כמ"ש מלכותך מלכות כל עולמים כו' וענין מ"ש וסוס אשר רכב עליו המלך היינו מ"ש במ"ת כי תרכב על סוסיך מרכבותיך ישועה וזהו אשר רכב עליו המלך בשעת מ"ת. ואשר נתן כתר מלכות בראשו זהו ענין מ"ש במ"ת בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו זה מ"ת כו' כי הנה ארז"ל וקבל היהודים את אשר החלו לעשות שהחלו בזמן מ"ת שהיתה רק התחלה כשאמרו נעשה ונשמע ובימי מרדכי היה גמר הקבלה. ונמצא שכל הבחי' ומדריגות שנתגלו במ"ת נתגלו ג"כ בימי מרדכי וביתר שאת כי בימי מרדכי היה גמר הקבלה את אשר החלו בשעת מ"ת. ולהבין זה הנה תחלה יש להקדים ביאור מארז"ל תכלית חכמה תשובה ומע"ט שנאמר ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם ללומדיהם לא נאמר כו' והלומד ואינו עושה מוטב לו שתתהפך לו שלייתו על פניו כו' כי לא המדרש עיקר אלא המעשה אך היינו דוקא במצות שא"א לו לעשות' ע"י אחרים אבל במצוה שאפשר לעשות' ע"י אחרים אמרו בהיפך ע"פ וכל חפצים לא ישוו בה אפילו חפצי שמים שכל המצות אינן שוין אפילו לדבר א' מד"ת הרי אנו רואים שיש בחי' ומעלה יתירה בתורה על המצות ויש בחי' ומעלה יתירה בקיום המצות יותר מד"ת וגם מה שאמרו ות"ת כנגד כולם ואעפ"כ מה שנמנו וגמרו דתלמוד גדול אינו אלא מטעם שמביא לידי מעשה וזיל בתר טעמא הרי מזה משמע ג"כ שיש מעלה בזה מה שאין בזה. ותחלה יש להבין בענין מעלה יתירה שבקיום המצות על ד"ת והוא במה שא' ג"כ דתכלית חכמה שבתורה הוא תשובה ומע"ט דוקא וכן הלומד ואינו עושה כו' הרי בחי' תכלית המכוון הפנימי שבחכמה אינו רק תשובה ומע"ט והתורה אינו רק כמו דרך ומבוא לבוא אל תכלית הכוונה הפנימי' כו' והענין הוא בהיות ידוע שהחכמה היא בחי' ראשית כל ההשתלשלות וע"כ נק' החכמה ראשית כמ"ש בראשית ברא ות"י בחוכמתא כו' וכמ"ש כולם בחכמה עשית כו' אך אמרו בראשית נמי מאמר הוא שגם בחי' החכמה בבחי' ההשתלשלות עכ"פ רק שנק' בשם ראשית לכל ההשתלשלות ונק' ראשית הגלוי וכמו שלכל ראשית יש למנות אחריו שנית ושלישית הרי גם הראשית מן המנין מאחר שמונין אחריו שנית ואם אין הראשית מן המנין לא יתכן לקרות שנית כידוע:

שנער הפורים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

והנה החילוק שבין העלא' ממטה למעלה שהיא בחי' מצות ובין המשכה מלמעלה למטה בחי' תורה, זהו כענין מ"ש ישששכר חמור גרם, ופירש"י גרם הוא לשון גרמי והיינו שהחמור יש לו הרבה עצמות, ועי"ז יכול לסבול הרבה משא, וכך ישששכר חמור גרם שקיבל עליו לסבול את עול התורה כשור לעול וכחמור למשא, והנה עי"ז נזדכך החומר שלכך נק' חמור ע"ש חומר, אך ע"י עול תורה נזדכך החומר כו' שהוא ע"י אתכפי' כו'. והנה יש לומר עוד פי' חמור גרם הוא לשון שבירת העצמות וכמ"ש ועצמותיהם יגרם, והיינו בחי' אתהפכ' מחשוכא לנהורא ממש, וזהו החילוק שבין מצות שהם העלאה ממטה למעלה שזהו רק בחי' אתכפי' שעי"ז נזדכך החומר אבל מ"מ לא נתהפך לגמרי אבל ע"י התורה שהיא המשכה מלמעלה למטה עי"ז נעשה אתהפכא מחשוכא לנהורא ממש שבירת העצמות כו', וזהו ג"כ ענין מזוזה בימין ונ"ח משמאל לפי שמזוזה מימין שהוא בחי' מצות שהם בחי' העלאה הם בבחי' אתכפיא כו' אבל נר חנוכה שהוא בחי' תורה וכמ"ש ורצו להשכיחם תורתך כו' הם בבחי' אתהפכא לפי שמסרו נפשם ממש על קדושת השם וד"ל.

ד"ה מזוזה מימין

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

וזהו ענין הד' כוסות כי כוס א' וב' הוא כנגד י"ה ולכן אמרו שבין כוס א' וב' יכול להפסיק כי חכמה ובינה זיווגייהו תדיר וההפסק לא יעשה שום ריעותא לכן מותר להפסיק, אבל כוס ג' וד' הוא גביע הכסף דיוסף וכוס בגימט' אלקים שהוא דרך כלל ז"א ומל', ושם מועיל ההפסק ששם יהי' ריעותא ממעשה התחתונים כי אין זיווגם תדיר לכן אסור להפסיק כי על ידי זה יעשה פירוד למעלה.

וזהו לכן אמור לבני ישראל אני הוי' שיציאת מצרים הי' הכנה למתן תורה, שבמ"ת הי' גילוי שם הוי' כמ"ש אנכי הוי' כו' וכדי שיתגלה גילוי אנכי א"א להיות כ"א ע"י הד' צמצומים דשם הוי', וזהו והוצאתי כו' ולקחתי אתכם לי המשכת עצמיות א"ס והכלי לזה הוא הד' בחי' דתשובה. ולע"ל יהי' ג"כ גילוי שם הוי' אך שם הוי' דלעילא, וזהו תשורי מראש אמנה ומראש הוא כמ"ש מראש ומקדם קדמונו של עולם וזה יתגלה לע"ל, לכן תיקנו ד' כוסות ג"כ כנגד ד' גאולות דלעתיד שהם ד' אותיות דשם הוי'.

ד"ה לכן אמור לבנ"י

בס"ד, פ' וארא, תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

ועל כן - כיון שהסברה עצמה אינה בבחינת חסד או גבורה **יכול להיות שיתחלפו אם בענין זה גופא** שמקודם החמיר מכח סברא זו וכעת מקל **או בענין אחר** שלוקח סברה זו לענין ונושא אחר כו'. **וכמו שאנו רואין בחוש בבעל שכל שמקבל איזה ענין שכלי ומשינו באופן כך וכך ואחר כך כששומע או לומד עוד הפעם את השכלי הזה הרי הוא משינו באופן אחר, ואין זה שמקודם הטעה את עצמו בזה** ולא הבין כראוי, **כי אם מפני פשיטות השכלי יוכל להתחלף**

להיות אותו רעיון בהשגה כזו ובהשגה אחרת כו', ומכל שכן שבענין אחר יכול להיות שישיג לפעמים לחסד ולפעמים לגבורה כו').

דוגמא לענין זה המובאת במקומות אחרים[44]: הסברה "שיצר מחשבות ליבו (של האדם) רק רע כל היום"[45] יכולה לשמש כסיבה שהקב"ה מצטער על בריאת האדם "כי נחמתי כי עשיתם"[46], אך לאחר המבול הנה אותה סברה גופא "כי יצר לב האדם רע מנעוריו"[47] יכולה לשמש כסיבה לוותר לו ולא לבוא אליו בטענות "ולא אוסיף עוד להכות את כל חי אשר עשיתי".

ולכן מצינו לפעמים בית שמאי מקילין ולכאורה מאחר שהן מבחינת הגבורה היו צריכים להיות לעולם מחמירין, אך הוא ענין שהתחלף אור החסד להיות בכלי הגבורה.

ובנודע בענין ד' פרשיות הכתובות בתפילין, קדש, והיה כי יביאך, שמע, והיה אם שמוע, שהן ד' מוחין חכמה ובינה וחסד וגבורה, "קדש" - חכמה, "והיה כי יביאך" - בינה, "שמע" - חסד, "והיה אם שמוע" - גבורה, ולכאורה יפלא איך נחשבים הפרשיות "שמע" "והיה אם שמוע" שכנגד חסד וגבורה שהם מדות בבחינת מוחין שהרי כל ארבע הפרשיות נקראים ד' מוחין, ואיך הם כנגד חסד וגבורה שהם מידות?

אך הענין הוא כנזכר לעיל שחסד וגבורה שנחשבים למדות ממש היינו כשהאורות בכלים של חסד וגבורה ששם הם מתחלקים להיות חסד או גבורה על ידי מזג הכלי כנזכר לעיל, אבל האורות לפני התלבשותן בכלי אין בהם התחלקות חסד וגבורה עדיין, כיון שהם פשוטים עדיין ולכן אינם נקראים מדות ממש, כיון שהמוחין ביחס למידות זה כאורות ביחס לכלים, וכמו במשל שמאי והלל הנזכר לעיל שמתחלקים להיות חסד וגבורה בכלים שלהם כנזכר לעיל ולא באורות כו'. ולכן ב' הפרשיות "שמע" "והיה אם שמוע" שכנגד חסד וגבורה יכולים להיקרא "מוחין" כפי שהם כלולים במוח הדעת, הכולל בתוכו את ההטיה לחסד וגבורה, אך אין זה חסד וגבורה ממש.

עד כאן הדגיש הרבי נ"ע שהאורות לפני התלבשותן בכלי הם פשוטים, כמו הסברא שמצד עצמה היא פשוטה ואין בה התחלקות חסד וגבורה ולכן אותה סברא יכולה להתלבש כל פעם בכלי אחר, כעת מבאר למה נקרא האור "אור החסד" באם כל הגדר שלו הוא מצד הכלי:

ומכל מקום מובן שגם שכל הרב הרי הוא על כל פנים מקור בחינת חסד וגבורה שיש בו בחינת חסד וגבורה בהעלם רק שהוא בבחינת פשיטות לגבי שכל והשגת המקבלים שבהם בא החסד וגבורה בבחינת התחלקות במציאות כו', - כלומר הסיבה שאותה סברא הלל לקח לחסד ושמאי לקח לגבורה, כי בתוך הסברא המופשטת של שמעיה ואבטליון היו שני צדדים, צד של חסד וצד של גבורה. הסברא היא לא פשוטה לגמרי, אלא בתוכה ממש יש שני צדדים.

וכמו בדרך פרט דתפילין הרי הב' מוחין חסד וגבורה עם היותן מוחין הרי הם בבחינת חסד וגבורה על כל פנים, וכמבואר במקום אחר שזהו בחינת הדעת שהוא ההטיה לחסד וגבורה כו', כלומר זה אמנם בחינה של מוחין, שהרי הדעת הוא חלק מכוחות השכל, אבל זה כבר כח שכלי כזה שיש בו הטיה לחסד וגבורה ונמצא שגם בבחינת הפשיטות של האור אינו בבחינת פשיטות ממש עם היות שעל ידי זה שיש בו פשיטות יכול להיות אחליפו דוכתייהו כו'.

יום ב' דחג השבועות תנר"ב

44. ראה לדוגמא תורת חיים נח קא, ג ואילך.
45. בראשית ו, ה.
46. בראשית ו, ז.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים

גם ההשגחה העליונה שוה בתחתונים כמו בעליונים, מן הנאצלים העליונים ועד היצור הכי קטן שבדומם, לכל פרטיהם ובפרט ישראל עם קרובו

וְהִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁבְּעִנְיַן הַהִתְהַוּוּת לִהְיוֹת שֶׁהִיא בְּדֶרֶךְ אֵין עֵרוּךְ, עַל כֵּן הוּא מַשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בְּשָׁוֶה, שֶׁמַּשְׁגִּיחַ בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַנִּבְרָאִים וְהַיְצוּרִים הַיּוֹתֵר קְטַנִּים שְׁפָלִים וְנִבְזִים, דְּלֹא מִיבָּעֵי[7] דִּבְרִיאָתוֹ וִיצִירָתוֹ אוֹ יְצִיאַת רוּחוֹ וּנְטִילַת חַיּוּתוֹ שֶׁל אֶחָד הַיְצוּרִים הַיּוֹתֵר קְטַנִּים גַּם בְּיִתּוּשִׁים וּזְבוּבִים, אוֹ

עָרוּךְ הִנֵּה רוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת שָׁוִין הֵם, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן בְּעִנְיַן הַהַשְׁגָּחָה הָעֶלְיוֹנָה יִתְבָּרַךְ הִיא שָׁוֶה בַּהַתְחִתּוֹנִים כְּמוֹ בָּעֶלְיוֹנִים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת, הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ", דְּמִפְּנֵי שֶׁמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת, שֶׁהַכֹּל בְּאַיִן

צְמִיחַת עֲלֵי הָאִילָן וְעִשְׂבֵי הַשָּׂדֶה וּתְלִישָׁתָם הוּא בְּהַשְׁגָּחָה
פְּרָטִית, אֶלָּא כָּל עִנְיְנֵי הַגִּלְגּוּלִים וְהַטִּלְטוּלִים שֶׁל עֲלֵה
נִתְלָשׁ וְנִדָּף וְזִחוּל תּוֹלַעַת בַּמִּדְבָּר וּבִישׁוּב וְשִׂיחָתָן שֶׁל חַיּוֹת
וּדְגֵי הַיָּם עַד תְּנוּעָתוֹ שֶׁל שִׁלְשׁוּל הַיּוֹתֵר קָטָן שֶׁבַּיָּם הַגָּדוֹל,
הִנֵּה הַכֹּל בַּאֲשֶׁר לַכֹּל הוּא בְּהַשְׁגָּחָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁהִיא
הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית בְּכָל פְּרָטֵי פְּרָטִית כָּל הַיְצוּרִים, וְהִינוּ
דְּהַהַשְׁגָּחָה הָעֶלְיוֹנָה מַקֶּפֶת מִן הַנֶּאֱצָלִים וְהַפְּרִצוּפִים
הָעֶלְיוֹנִים שֶׁהֵם רַק כְּמוֹ בַּעַל צוּרָה רוּחָנִית, עַד הַיְצוּר
הַיּוֹתֵר קָטָן בְּמִין הַדּוֹמֵם שֶׁהוּא כְּמוֹ בַּעַל גְּוִיָּה לְבַד,
דְּבְדוֹמֵם חֲרֵי נַפְשׁוֹ בְּלִתִּי נִרְאֵית גָּלוּי כְּמוֹ שֶׁהוּא נִרְאֶה בְּמִין
הַצּוֹמֵחַ וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּמִין הַחַי, אֲבָל בֶּאֱמֶת הִנֵּה גַּם הַדּוֹמֵם
הוּא בַּעַל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר זֶהוּ חַיּוּת גּוּפוֹ וְקִיּוּמוֹ, אֶלָּא דְּגוּפוֹ
שֶׁהוּא הַחֹמֶר גּוֹבֶרֶת עַל הַצּוּרָה, הִנֵּה הַכֹּל הוּא בְּהַשְׁגָּחָה
עֶלְיוֹנָה, שֶׁכָּךְ אָנוּ לוֹמְדִים בְּתוֹרָתוֹ שֶׁל מוֹרֵנוּ הַבַּעַל שֵׁם
טוֹב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן, דְּכָל בְּרוּאֵי הַדּוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי מְדַבֵּר כֻּלָּם
מַשְׁגִּיחִים מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּכָל פְּרָטֵי פְּרָטִיּוּת עִנְיְנֵיהֶם כָּל אֶחָד
לְפִי מַעֲלָתוֹ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְסַבֵּב כַּמָּה סִבּוֹת וְעִלּוֹת
בִּכְדֵי לִפְעֹל אֵיזֶה פְּעֻלָּה הַנּוֹגַעַ לְהַנִּבְרָא, וְהַכֹּל הוּא
בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטֵי פְּרָטִיּוּת הַנִּרְאֶה בְּמוּחָשׁ מַמָּשׁ, דְּבֶאֱמֶצַע
הַקַּיִץ בְּיוֹם בָּהִיר אֲשֶׁר הַשֶּׁמֶשׁ זוֹרֵחַ בְּכָל תָּקְפּוֹ, הִנֵּה לְפֶתַע
פִּתְאֹם מִתְעוֹרֵר רוּחַ חָזָק הַמְנַעְנֵעַ עֲלֵי הָאִילָן וְנִתְלָשִׁין כַּמָּה
עָלִין וּמְפַרֵק קֹשׁ הַגַּוּוֹת וְקַשֵּׁי הַתֶּבֶן הַמִּתְגּוֹלְלִים עַל פְּנֵי
הָאָרֶץ מִגַּבֵּיהֶם וּמְטַלְטְלָם מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְכַעֲבוֹר אֵיזֶה
רְגָעִים נִשְׁקָט הָרוּחַ וְהָיָה כְּלֹא הָיָה, דְּכַנָּעַת הָרוּחַ חָזָק הָיָה
עֹלָה וְסֹבֵב מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ לִפְעֹל תְּלִישַׁת עֲלֵי הָאִילָן וּפְרִיקַת
אֵיזֶה קַשֵּׁי תֶּבֶן מֵהַגָּג וּלְטַלְטֵל הֶעָלִים הַנִּתְלָשִׁים וְהַקַּשׁ
הַמִּתְגּוֹלֵל לְאוֹתוֹ הַמָּקוֹם כְּפִי גְּזֵרַת הַהַשְׁגָּחָה הָעֶלְיוֹנָה
יִתְבָּרֵךְ בִּשְׁבִיל כַּוָּנָה אֱלֹקִית, וְהִינוּ שֶׁגַּם טִלְטוּל הֶעָלִים אוֹ
קַשֵּׁי הַתֶּבֶן הַמִּתְגּוֹלְלִים בָּרְחוֹב אוֹ בַּשָּׂדֶה הוּא בְּהַשְׁגָּחָה
פְּרָטִית, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּמִין הַמְדַבֵּר בְּכָלָל וּבְיִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ
יִתְבָּרֵךְ בִּפְרָט דְּהַשְׁגָּחָה הָעֶלְיוֹנָה יִתְבָּרֵךְ בָּהֶם הוּא בִּפְרָטֵי
פְּרָטִיּוּת כָּל הָעִנְיָנִים, שֶׁזֶּהוּ כָּל עִנְיַן הַתְּפִלָּה לְסַפֵּר בְּשִׁבְחוֹ
שֶׁל מָקוֹם בְּעִנְיַן בְּרִיאַת הַנִּבְרָאִים דִּצְבָא הַשָּׁמַיִם וּצְבָא
הָאָרֶץ וְהַסְפָּקַת צָרְכָּם בְּגוּף וְנֶפֶשׁ,

שבת קודש פ' יתרו תרצ"ד

לקוטי דיבורים

ביום בו מלאו לי חמש שנים - כ' מרחשון, תרכ"ו - הכניס אותי אבי - הרבי מוהר"ש - אל הסבא - הרבי ה"צמח צדק" - לקבל ברכת קדשו. לאחר שברך אותי, עמדתי בצד ושמעתי למה שהסבא דיבר עם אבי.

אחד הדברים שאמר הסבא לאבי, היה:

"הסבא, הרבי הזקן, אמר:

"הסבא, הבעש"ט נ"ע, הוא אברהם אבינו של חסידות. על אברהם אבינו כתוב[29] שהיה נדיב בממונו, בגופו ובנפשו, אברהם אבינו מסר את נפשו לקרב גם את הפשוט שבפשוטים לאלקות, וכך עשה גם הסבא הבעש"ט נ"ע. גם הוא היה נדיב בממונו, בגופו ובנפשו, ומסר את נפשו כדי לקרב אף את היהודי הפשוט.

"על אברהם אבינו - אומר הסבא לאבי בשם סבו רבנו הזקן - כתוב[30] "עד אברהם היה העולם מתנהג באפילה בא אברהם התחיל להאיר". עד אברהם אבינו היו גם כן צדיקים גדולים, ברם היו אלה צדיקים של אפילה, אברהם אבינו היה הצדיק הראשון שהתחיל להאיר. עד לסבא הבעש"ט נ"ע היה העולם בבחינת בית אפל, במושבות בני תורה היה אור, ואילו אצל סתם בעלי בתים ויהודים פשוטים בפרט היה העולם - בית אפל, ובא הסבא הבעש"ט והתחיל להאיר.

"הסבא הבעש"ט נ"ע חצב חלונות בבית האפל של העולם. אמן - חלון, אמן יהא שמיה רבה - חלון, ברוך הוא וברוך שמו - חלון, ובשיטה אמיתית זו שתפלתו ואמירת תהלים של היהודי הפשוט חביב ביותר אצל השי"ת - האיר הבעש"ט את הבית האפל של העולם באור אותיות התורה, התפלה והתהלים".

זאת שמעתי כשהייתי בגיל חמש. כעבור עשר שנים שמעתי מאבי הסבר נרחב על ענין האותיות שענינן הוא ענין האור, ויתרון המעשה של אותיות הדיבור, שדיבור מעורר את עצם הנפש, ככתוב[31] "נפשי יצאה בדברו", הדיבור שלו עורר את הנפש שלי, וזהו מה שאנו אומרים[32] "וכל עצמותי תאמרנה". בדיבור מתבטא כל העצמיות. ברם, על הדיבור להיות בהתלהבות ובחיות פנימית של ה' אלקיך אש אוכלה הוא.

ההתלהבות בתורה ובתפלה הבאה מהמושג של ה' אלקיך אש אוכלה הוא, קיימת רק באלה שהם בבחינת זכה נעשית לו סם חיים[33], אלה שלא זכו קרירים בעצמם

29) ראה אורחות צדיקים שער י"ז.
30) ראה בראשית רבה פ"ב, ג.
31) שיר השירים ה, ו.
32) תפלת נשמת.
33) דברים ד, כד.

ומקררים גם את האחרים בפשטות של גליא שבתורה, קרירותם מקרישה ומחשיכה את המאור שבתורה.

המאור שבתורה שהוא ה"פנימיות" של גליא שבתורה – הנו הלבוש של הקב"ה נותן התורה יתברך.

להרגיש את המאור שבתורה ולראות את נותן התורה יתברך יכולים רק על ידי תפלה באריכות כשמתבוננים בהשגה אלקית, ובשעה שההשגה האלקית בה הוא מתבונן, מאירה בלבו, מעוררת אותו באהבה ויראה ומביאה אותו לידי פועל טוב, אז מגיעים למאור שבתורה וחשים את נותן התורה ברוך הוא.

לא הלמדן ואף הגאון הם הזוכים למאור שבתורה. אפשר שאדם יהיה למדן מופלג וגאון, מחדש חידושים בתורה, עם שפע של השכלה וסברות שכליות המבהילות את הרעיון, אבל אין לכך כל יחס ושייכות למאור שבתורה, אין לו כל ציור ב"נותן התורה", שכן כל הענין של אלקות הוא ממנו והלאה.

ערב ר"ח תמוז, ה'תש"ב

[דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן]

כשנכנסתי לחדר הרבי נפל עלי מורא ופחד ממחזה פני האיש, מבטו החזק והחודר וקולו האדיר והממושך בשאלה מה חפצך, אך כרגע התאמצתי ונרגעתי ואמרתי מלמד דרדקי הנני בעירי והנני לומד עם תלמידי ע"פ כללי וחוקי הדקדוק וחברי המלמדים מנגדים לי ודוברים עלי סרה על אשר הנני לומד עם התלמידים גם תורת הלשון, וכשהבאתי ראי' מסידור התפלה בנוסח החדש של כ"ק אדמו"ר שהוא מדויק ע"פ כללי הדקדוק לא ענו מאומה, והייתי מבקש לטובת הרבים לתת על ידי מכתב מליצה להיות לי לעדה כי טוב הדבר ללמוד ע"פ כללי הדקדוק ולהרגיל את הילדים בקריאה נכונה ואשר ילמדו תנ"ך.

הנשיא נשען על זרועותיו כחמשה רגעים ואח"כ הגבי' את ראשו ויפקח את עיניו ויאמר כן הדבר אשר אמירת פיוטי התפלה והמזמורים ובפרט ק"ש ושמו"ע צ"ל בזהירות גדולה ע"פ חוקי הדקדוק אבל בהנוגע ללימוד חכמת הדקדוק ותורת הלשון צריכים זהירות גדולה.

במתיבתא דרקיעא ישנם היכלות מיוחדים לכל לימוד ולימוד, ובין שני ההיכלות דהיכל חכמת הדקדוק והיכל תורת הלשון יש היכל מגלי פנים בתורה שלא כהלכה.

באותו הלימוד שהאדם עוסק ביום הנה בעלות נשמתו בלילה לשאוב לה חיים מלמעלה[200] הנה הנשמה עולה להיכל ההוא בלילה ולפעמים מזדמן שהיא תועה ותמורת היכל חכמת הדקדוק או היכל תורת הלשון היא נכנסת להיכל מגלה פנים בתורה שלא כהלכה ולזאת צריכים ליזהר בלימוד חכמת הדקדוק ותורת הלשון.

כשגמר לדבר שוב נשען על זרועותיו כבתחלה אח"כ הגבי' ראשו ויפקח את עיניו וישאלני[201] איך אני מפרש לתלמידי את הפסוק[202] ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד. הנני מפרש – עניתי – את הכתוב כפירוש הראשון שברש"י שהוא לשון תימה.

ומדוע – שאלני – אינך מפרש לתלמידיך כפירוש רש"י בשם המדרש דגיהנם פתוחה לו מתחתיו.

דעתי – השבתי – שאין למלאות[203] את מוחות התינוקות הרופפים בדברי אגדה בכלל ומה גם בדברים המפחידים כמו גיהנם והדומה ועוד יותר במה שלא יוכל התינוק גם לשער ויקשה לו איך

201) ראה לקו"ש חי"ט ע' 91 ובהערה 20.
202) תולדות כז, לג.
203) בספר התולדות שבהערה 2, וכן נעתק בלקו"ש שם: להלאות.

אפשר שהגיהנם הגדול והרחב אשר אש מתלקחת בוערה בו תמיד זה יותר מחמשת אלפים חמש מאות חמשים וחמש שנה יכנס בחדרו של יצחק, ועשו עם אביו ישארו בחיים אף גם בבגדיהם לא יחרך האש.

ומנין לו להמדרש – שאלני עוד – שראה גיהנם פתוחה לו מתחתיו.

שתקתי ולא עניתי מאומה, כי כמובן לא יכולתי להשיב האם מאמר זה הוא הראשון במאמרי ופתגמי הבאי של המדרש והתלמוד.

כשראה שהנני שותק אמר, בשעה שנכנס עשו ליצחק ויצחק שאלוהו מי אתה[204], ועשו ענה לאביו אני בנך בכורך עשו[204], והוא שקר, כי הלא כבר מכר את הבכורה ליעקב במכירה גמורה כדין בכל תוקף עוז, ויצחק ידע מזה ויחרד יצחק חרדה על השקר אשר שקר עשו ויבטל את דיני התורה, ומזה חרד חרדה גדולה, ומכיון שהוא שקרן הרי גיהנם פתוחה לו תחתיו.

וכשכלה לדבר, שוב נשען על זרועותיו כבתחלה אח"כ הגבי' את ראשו ויפקח את עיניו ויקח נר אחד משני הנרות שעמדו על השלחן – כי כן דרכו בשעה שהוא מקבל אנשים הנה אפילו ביום שני נרות דולקות וספר חומש וזהר מונחים על השלחן – ויגבי' את הנר ויסתכל בי ויאמר:

וועז מען איז אַ ווילנער און מען זאָגט אַז מען איז אַ זאַמוטער, וועז מען איז מעביר בנים למולך ההשכלה און מען זאָגט אַז מען איז אַ מלמד, איז גיהנם פתוחה מתחתיו, כמה נפשות אבדת והנך עומד במרדך, כן הדבר נתפסת למינות וכל באי' לא ישובון.

204) תולדות שם, לב.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג תמוז תרפ"א

כבוד ש"ב ידידי הרב הנכבד וו"ח אי"א
מו"ה שלמה י"ל שי'

שלום וברכה,

מאת גיסו הרמ"מ שי' נודעתי מבואו צלחה, ונהניתי לשמוע משל[ו]מו הטוב את אשר לא ידעתי זה כמה, והאל הטוב יזכנו לשמוע זמ"ז אך טוב בגו"ר.

כולנו ת"ל בחו"ש מחכה לקבל ממנו ידיעות טובות, מאשר מצא לטוב במצב הלימודים בנגלה ובדא"ח.

והנני ש"ב הדו"ש ומכבדו.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

פרשת יתרו

יח א וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: ב וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפֹּרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ: ג וְאֶת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: ד וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה: (לוי) ה וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה שָׁם הַר הָאֱלֹהִים: ו וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתָנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ: ז וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה: ח וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם יְהוָה: (ישראל) ט וַיִּחַדְ יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם: י וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרָיִם: יא עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם: יב וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכֹל | זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם כב עמ' 61)

עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹקִים (יח, יא)

נֶאֱמַר בַּזֹּהַר, שֶׁהוֹדָאָתוֹ שֶׁל יִתְרוֹ הָיְתָה הֲכָנָה לְמַתַּן תּוֹרָה. וְהִנֵּה יְדוּעִים דִּבְרֵי הַחִיָּד"א בְּדִיּוּק הַלָּשׁוֹן 'גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר', וְלֹא 'גּוֹי שֶׁנִּתְגַּיֵּר', כִּי גּוֹי לֹא יִתְגַּיֵּר לְעוֹלָם, וְגוֹי שֶׁמִּתְגַּיֵּר יֵשׁ בּוֹ נִיצוֹץ קְדֻשָּׁה שֶׁנִּפַּל שֶׁלֹּא בְּמְקוֹמוֹ, וּכְשֶׁמִּתְגַּיֵּר יוֹצֵא נִיצוֹץ זֶה לְחֵרוּת. וּמִכָּאן, שֶׁכַּאֲשֶׁר יְהוּדִי הוֹלֵךְ לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה, עָלָיו לָקַחַת אִתּוֹ גַּם אֶת 'יִתְרוֹ', קְרִי: כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נִיצוֹץ שֶׁל קְדֻשָּׁה הַשַּׁיָּךְ אֵלָיו.

שני יג וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעָרֶב: יד וַיַּרְא חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מָה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ וְכָל־הָעָם נִצָּב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עָרֶב: טו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים: טז כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו: יז וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה: יח נָבֹל תִּבֹּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר לֹא־תוּכַל עֲשֵׂהוּ לְבַדֶּךָּ: יט עַתָּה שְׁמַע בְּקֹלִי אִיעָצְךָ וְיִהְיֶ אֱלֹהִים עִמָּךְ הֱיֵה אַתָּה לָעָם מ֫וּל הָאֱלֹהִים וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים: כ וְהִזְהַרְתָּה אֹתָם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: כא וְאַתָּה תֶּחֱזֶה מִכָּל־הָעָם אַנְשֵׁי־חַיִל יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שֹׂנְאֵי בָצַע וְשַׂמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת: כב וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ־הֵם וְהָקֶל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ: כג אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עָמֹד וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מְקֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ט"ו בשבט תשמ"ב)

וַיְהִי מִמָּחֳרָת, מוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה (רש"י יח, יג)

פַּעַם נִכְנַס כ"ק מו"ח אַדְמו"ר אֶל אָבִיו, הָרַבִּי הָרַשַׁ"ב, בְּמוֹצָאֵי יוֹם כִּפּוּר, וּשְׁאָלוֹ: וּמַה עַתָּה? הֵשִׁיב לוֹ אָבִיו: 'אִיצְטָעֶר דַּארְף מֶען עֶרְשְׁט תְּשׁוּבָה טָאן' (= בְּמֵיחָד עַכְשָׁו יֵשׁ לַחְזוֹר בִּתְשׁוּבָה). וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם מִי שֶׁהִגִּיעַ לְמַצָּב נַעֲלֶה בַּעֲבוֹדַת ה' צָרִיךְ לְהוֹסִיף בָּהֶנָּה וְכָהֶנָּה. הַדָּבָר נִרְמָז בִּרְשַׁ"י: גַּם לְמָחָרָת עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁל יוֹם כִּפּוּר יֵשׁ 'לִשְׁפֹּט אֶת הָעָם', הַיְנוּ לְהוֹסִיף בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, בִּבְחִינַת "אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן".

שלישי כד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנוֹ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמָר: כה וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת: כו וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ הֵם: כז וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אַרְצוֹ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם ז עמ' 186)

כָּל דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ (רש"י יח, יג)

כָּל סְבָרָא וְדַעָה בַּתּוֹרָה הִיא אֱמֶת, "אֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים"; אֲבָל הֲלָכָה הִיא אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, כִּי הִיא שֵׁיֶּכֶת לְשֵׁם חַיָּיו, כְּמַאֲמָר "וַחַיָּיו עִמּוֹ, שֶׁהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ". דְּהִנֵּה, אָדָם שָׁנוּן יָכוֹל לוֹמַר סְבָרָא טוֹבָה, דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, אֲבָל יִתָּכֵן שֶׁלְּאַחַר מִכֵּן תִּתְעוֹרֵר סְבָרָא שְׁנִיָּה, טוֹבָה יוֹתֵר, שֶׁתַּפְרִיךְ אוֹתָהּ; מַה שֶּׁאֵין כֵּן פְּסַק הֲלָכָה הוּא נִצְחִי.

רביעי **יט** א בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי: ב וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר: ג וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ד אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי: ה וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְקֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ: ו וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת י)

אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם (יט, ד)

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִכְנְסוּ לִבְרִית בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים. מִילָה – הַיְצִיאָה מִן הַטֻּמְאָה, הֶסֵּרַת הַמָּסָךְ הַמַּסְתִּיר עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית. טְבִילָה – הַכְנִיסָה לִקְדֻשָּׁה, טְבִילָה אוֹתִיּוֹת הַבֵּיטֵל. קָרְבָּן – עֲלִיָּה וְהִתְבַּלְּלוּת בָּאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ מַקְרִיב חֶלְבּוֹ וְדָמוֹ. לְפִי זֶה יֵשׁ לִרְמֹז אַף כָּאן: אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם – הַכְנָעַת הַקְּלִפָּה. וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם – הַכְנִיסָה לִקְדֻשָּׁה. וָאָבִיא אֶתְכֶם אֵלָי – יִחוּד בְּאוֹר אֵין סוֹף.

חמישי ז וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיָּשֶׂם לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה: ח וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֶּד מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה: י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם: יא וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם יח עמ' 59)

כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה' לְעֵינֵי כָּל הָעָם (יט, יא)

אִלּוּ הָיוּ יִשְׂרָאֵל חֲסֵרִים אֲפִלּוּ אָדָם אֶחָד, לֹא הָיְתָה הַשְּׁכִינָה נִגְלֵית עֲלֵיהֶן, דִּכְתִיב . . לְעֵינֵי כָּל הָעָם (דברים רבה ז, ח)

חֲזַ"ל אוֹמְרִים: אִם הַפָּחוּת שֶׁבְּפַחוּתִים שֶׁבָּעָם יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה אוֹמֵר 'נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע', אוֹ שֶׁהָיָה חָסֵר לְמִנְיַן שִׁשִּׁים רִבּוֹא – לֹא הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ יָכוֹל לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה; שֶׁכֵּן, כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם 'קוֹמָה אַחַת שְׁלֵימָה', גּוּף אֶחָד, וּבְרִיאוּתוֹ שֶׁל אֵבֶר אֶחָד נוֹגַעַת לְכָל הָאֲבָרִים.

ששי כ וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הַר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה: כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן־יֶהֶרְסוּ אֶל־יְהוָה לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב: כב וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה: כג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הַר סִינָי כִּי־אַתָּה הַעֵדֹתָה בָּנוּ לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ: כד וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לֶךְ־רֵד וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אַל־יֶהֶרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ־בָּם: כה וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם

הַשְּׁלִישִׁי כִּי | בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעֵינֵי כָּל־הָעָם עַל־הַר סִינָי: כ וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשָּׁמְרוּ לָכֶם עֲלוֹת בָּהָר וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהָר מוֹת יוּמָת: כא לֹא־תִגַּע בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ־יָרֹה יִיָּרֶה אִם־בְּהֵמָה אִם־אִישׁ לֹא יִחְיֶה בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר: כב וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ שִׂמְלֹתָם: כג וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אַל־תִּגְּשׁוּ אֶל־אִשָּׁה: כד וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה: כה וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר: כו וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ כְּעֶשֶׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד כָּל־הָהָר מְאֹד: כז וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם יח עמ' 59)

כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה' לְעֵינֵי כָּל הָעָם (יט, יא)

אִלּוּ הָיוּ יִשְׂרָאֵל חֲסֵרִים אֲפִלּוּ אָדָם אֶחָד, לֹא הָיְתָה הַשְּׁכִינָה נִגְלֵית עֲלֵיהֶן, דִּכְתִיב . . לְעֵינֵי כָּל הָעָם (דברים רבה ז, ח)

חֲזַ"ל אוֹמְרִים: אִם הַפָּחוּת שֶׁבְּפַחוּתִים שֶׁבָּעָם יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה אוֹמֵר 'נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע', אוֹ שֶׁהָיָה חָסֵר לְמִנְיַן שִׁשִּׁים רִבּוֹא – לֹא הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ יָכוֹל לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה; שֶׁכֵּן, כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם 'קוֹמָה אַחַת שְׁלֵימָה', גּוּף אֶחָד, וּבְרִיאוּתוֹ שֶׁל אֵבֶר אֶחָד נוֹגַעַת לְכָל הָאֲבָרִים.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים: ס כ א וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל־ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר:* ס ב אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: ג לֹא יִהְיֶה־לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי: ד לֹא תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶּסֶל ׀ וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם ׀ מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם ׀ מִתַּחַת לָאָרֶץ: ה לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא ׀ פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־ שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי: ו וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי: ס ז לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: פ ח זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: ט שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ: י וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת ׀ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה ׀ וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ: יא כִּי שֵׁשֶׁת־ יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ס יב כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ס יג לֹא תִרְצָח: ס לֹא תִנְאָף: ס לֹא תִגְנֹב: ס לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר: ס יד לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ ס לֹא־תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 192)

אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ (כ, ב)

מַעֲמַד הַר סִינַי הָיָה לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּאֶחָד, ו"אִלּוּ הָיוּ יִשְׂרָאֵלִים חֲסֵרִים אֲפִלּוּ אָדָם אֶחָד" לֹא הָיוּ זוֹכִים לְמַתַּן תּוֹרָה. לְאִידָךְ, אַחַד הַטְּעָמִים שֶׁעֲשָׂרֶת הַדִּבְּרוֹת נֶאֶמְרוּ בִּלְשׁוֹן יָחִיד הוּא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֶמְרוּ לְכָל יָחִיד וְיָחִיד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשְּׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ בְּאֹפֶן נְתִינַת הַתּוֹרָה הֵם בְּהֶתְאֵם לִשְׁנֵי הַדִּבְּרִים שֶׁנִּתְּנוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה. הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת - נִתְּנוּ לְכָל יִשְׂרָאֵל כִּמְצִיאוּת אַחַת, בְּאֹפֶן הַשָּׁוֶה לַכֹּל. לְמוּד הַתּוֹרָה – נִתַּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי עָרְכּוֹ.

שביעי ט וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק: מ וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֶּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת: מא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶּחֱטָאוּ: מב וַיַּעֲמֹד הָעָם מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים: ס מג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם: מד לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: מה מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־ שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ: מו וְאִם־ מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְלֶהָ: מז וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 565)

וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עוֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ (כ, כא)

פֵּרֵשׁ אַדְמו"ר הַזָּקֵן: מִזְבַּח אֲדָמָה – מִזְבֵּחַ שֶׁל בְּטוּל, כַּאֲדָמָה זוֹ שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין עָלֶיהָ. וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עוֹלוֹתֶיךָ – אֶת הָעֲלִיּוֹת שֶׁלְּךָ. וְאֶת שְׁלָמֶיךָ – הַשְּׁלֵמוּת שֶׁלְּךָ. וְהִנֵּה, אֵין הַכַּוָּנָה לְ'יֵשׁוּת', אֶלָּא לְמַה שֶּׁהַתּוֹרָה מַגְדִּירָה כַּעֲלִיָּה וְכִשְׁלֵימוּת, וְאַף אֶת זֶה יֵשׁ 'לְזַבֵּחַ'. וּבְדִגְמַת תּוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב: שִׁוִּיתִי - הַכֹּל שָׁווֶה אֶצְלִי, גַּם דְּבָרִים שֶׁהֵם בְּרוּם הַמַּעֲלָה, שֶׁכֵּן ה' לְנֶגְדִּי - אֵינֶנִּי חָפֵץ אֶלָּא בְּקִיּוּם רְצוֹן הָעֶלְיוֹן וְלֹא בְּשׁוּם דָּבָר אַחֵר.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

*) בטעם עליון

מפטיר יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם: כ לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: כא מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ: כב וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְלֶהָ: כג וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו: פפפ

ע״כ פסוקים, יונד״כ סימן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת קז)

שֶׁהָיָה מְמַלֵּא אֶת חֲלַל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲדָמָה (רש״י כ, כא) יֵשׁ כָּאן רֶמֶז בַּעֲבוֹדַת ה׳: כְּלַפֵּי חוּץ – צָרִיךְ הָאָדָם לְגַלּוֹת עֹז וּנְחִישׁוּת, וְלֹא יֵבוֹשׁ מִפְּנֵי הַמַּלְעִיגִים, בִּבְחִינַת קְשֵׁה עֹרֶף לְמַעֲלֵיוּתָא. אֲבָל בְּתוֹכוֹ וּבִפְנִימִיּוּתוֹ – עָלָיו לִהְיוֹת ׳מָלֵא אֲדָמָה׳, בִּבְטוּל וּבְהַכְנָעָה, בִּבְחִינַת וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו״ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

ביאור על ההפטרה מתוך החומשים

ע״פ שי למורא

א) בִּשְׁנַת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ, בְּשֶׁנִּצְטָרַע הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ, כְּשֶׁנִּכְנַס לַהֵיכָל לְהַקְטִיר קְטֹרֶת, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב "וְהִצְטָרַעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ" (דברי הימים־ב כו,יט). וְאָמַר "בִּשְׁנַת מוֹת", כִּי הַמְצֹרָע נֶחְשָׁב כְּמֵת. **וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת הַהֵיכָל,** כְּלוֹמַר, כְּבוֹדוֹ מִתְגַּלֶּה לְמַטָּה בְּהֵיכַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **ב) שְׂרָפִים,** קְרָאָם שְׂרָפִים, לְפִי שֶׁרָאָם בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה בְּדִמּוּת אֵשׁ שׂוֹרֵף. **עוֹמְדִים מִמַּעַל,** עוֹמְדִים בַּשָּׁמַיִם. וְהֵם הַמַּלְאָכִים הַקְּדוֹשִׁים שֶׁהֵם קַיָּמִים לָעַד. **לוֹ,** לְפָנָיו, לְשַׁמְּשׁוֹ לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתוֹ. **יְכַסֶּה פָּנָיו,** שֶׁלֹּא יַבִּיט לְצַד הַשְּׁכִינָה. **יְכַסֶּה רַגְלָיו,** לִצְנִיעוּת, שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כָּל גּוּפוֹ

הפטרה לפרשת יתרו בישעיה פרק ו

ו א **בִּשְׁנַת־מוֹת** הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וָאֶרְאָה אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת־הַהֵיכָל: ב שְׂרָפִים עֹמְדִים | מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם | יְכַסֶּה פָּנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבִשְׁתַּיִם

יְעוֹפֵף: ג וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ | קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ד וַיָּנֻעוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים מִקּוֹל הַקּוֹרֵא וְהַבַּיִת יִמָּלֵא עָשָׁן: ה וָאֹמַר אוֹי־לִי כִי־נִדְמֵיתִי כִּי אִישׁ טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי וּבְתוֹךְ עַם־טְמֵא שִׂפְתַיִם אָנֹכִי יוֹשֵׁב כִּי אֶת־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת רָאוּ עֵינָי: ו וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשְּׂרָפִים וּבְיָדוֹ רִצָּפָה בְּמֶלְקָחַיִם לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: ז וַיִּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָגַע זֶה עַל־שְׂפָתֶיךָ וְסָר עֲוֹנֶךָ וְחַטָּאתְךָ תְכֻפָּר: ח וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל אֲדֹנָי אֹמֵר אֶת־מִי אֶשְׁלָח וּמִי יֵלֶךְ־לָנוּ וָאֹמַר הִנֵּנִי שְׁלָחֵנִי: ט וַיֹּאמֶר לֵךְ וְאָמַרְתָּ לָעָם הַזֶּה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ וְאַל־תָּבִינוּ וּרְאוּ רָאוֹ וְאַל־תֵּדָעוּ: י הַשְׁמֵן לֵב־הָעָם הַזֶּה וְאָזְנָיו הַכְבֵּד וְעֵינָיו הָשַׁע פֶּן־יִרְאֶה בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יָבִין וְשָׁב וְרָפָא לוֹ: יא וָאֹמַר עַד־מָתַי אֲדֹנָי וַיֹּאמֶר עַד אֲשֶׁר אִם־שָׁאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאֵין אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשָּׁאֵה שְׁמָמָה: יב וְרִחַק יְהוָה אֶת־הָאָדָם וְרַבָּה הָעֲזוּבָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יג וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירִיָּה וְשָׁבָה וְהָיְתָה לְבָעֵר כְּאֵלָה וְכַאֲלוֹן אֲשֶׁר בְּשַׁלֶּכֶת מַצֶּבֶת בָּם זֶרַע קֹדֶשׁ מַצַּבְתָּהּ:

לִפְנֵי בוֹרְאוֹ. וּבְמִדְרָשׁ תַּנְחוּמָא אָמְרוּ, לְפִי שֶׁרְגָלֵיהֶם כִּבְדָה רֶגֶל עָגֵל, לְבָךְ מְכַסֶּה אוֹתָם, שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר עַל יִשְׂרָאֵל עָוֹן הָעֶגֶל. **יְעוֹפֵף,** לַיְלֵךְ בְּשְׁלִיחוּת הקב"ה. ג) **וְקָרָא זֶה אֶל זֶה,** הַשְּׂרָפִים קוֹרְאִים אֶחָד לַחֲבֵרוֹ לוֹמַר קְדֻשָּׁה בְּלָם כְּאֶחָד וְלֹא יַקְדִּים אֶחָד לַחֲבֵרוֹ. **וְאָמַר,** הַקּוֹל יוֹצֵא מִבֵּין כְּלָם כְּאֶחָד כְּאִלּוּ הוּא קוֹל אֶחָד. **קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ,** קָדוֹשׁ הוּא בְּשָׁמֵי מָרוֹם עֶלְיוֹן, מְקוֹם שְׁכִינָתוֹ. קָדוֹשׁ הוּא עַל הָאָרֶץ מַעֲשֵׂה גְבוּרָתוֹ. קָדוֹשׁ לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. (עפ"י תרגום יונתן בן עוזיאל. וככה הוא מתורגם בתפילה ב"ובא לציון גואל" שנקרא "קדושה דסדרא"). **ד) אַמּוֹת הַסִּפִּים,** מְזוּזוֹת הַפֶּתַח. וְהֵם מְזוּזוֹת פֶּתַח הַהֵיכָל, שֶׁנִּמְדְּדִים בְּאַמּוֹת לְגֹבַהּ וְלָרֹחַב. **מִקּוֹל הַקּוֹרֵא,** מִקּוֹל הַמַּלְאָכִים הַקּוֹרְאִים. **וְהַבַּיִת,** הַהֵיכָל. **יִמָּלֵא,** הָיָה מִתְמַלֵּא. ה) **כִּי נִדְמֵיתִי,** הֲרֵינִי מֵת. שֶׁלֹּא הָיִיתִי כְּדַאי לִרְאוֹת בְּכָבוֹד. "נִדְמֵיתִי", עִנְיַן שְׁתִיקָה, כְּמוֹ "וַיִּדֹּם אַהֲרֹן" (ויקרא י,ג). **אִישׁ טְמֵא שִׂפָתַיִם וגו',** כְּלוֹמַר, אִיךְ אֵעֵרִיךְ עַצְמִי וְעַמִּי נֶגֶד קְדֻשַּׁת הַמַּלְאָכִים הַשְּׂרָפִים. **אֶת הַמֶּלֶךְ,** כְּלוֹמַר, אֶת כְּבוֹדוֹ. ו) **רִצָּפָה,** גַּחֶלֶת. **בְּמֶלְקָחַיִם,** בְּצִבָּת. ז) **וַיִּגַּע עַל פִּי,** הִגִּיעַ אֶת הַגַּחֶלֶת עַל פִּיו. **וָסָר עֲוֹנֶךָ,** בִּכְוִיַּת גְּגִישַׁת הַגַּחֶלֶת קִבֵּלְתָּ הָעֹנֶשׁ, וּבָזֶה סָר עֲוֹנֶךָ. וְאָמְרוּ רז"ל, שֶׁהָעָוֹן הָיָה בָּזֶה שֶׁאָמַר "וּבְתוֹךְ עַם טְמֵא שִׂפָתַיִם וגו'" וְלֹא הָיָה רָאוּי לוֹמַר בֵּן עַל יִשְׂרָאֵל. ח) **אֶת מִי אֶשְׁלַח,** אֶת מִי אֶשְׁלַח לְהוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל. **וּמִי יֵלֵךְ לָנוּ,** אָמַר "לָנוּ" בִּלְשׁוֹן רַבִּים, כְּאִלּוּ הָיָה מְדַבֵּר עִם הַשְּׂרָפִים וְנִמְלָךְ עִמָּהֶם. (ראה פירוש רש"י בראשית א,כו). **ט) שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ וְאַל תָּבִינוּ,** אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ, וְאֵינְכֶם נוֹתְנִים לֵב לְהָבִין. **וּרְאוּ רָאוֹ וְאַל תֵּדָעוּ,** וּרְאוּ נִסִּים שֶׁעָשִׂיתִי לָכֶם, וְאֵינְכֶם נוֹתְנִים לֵב לָדַעַת אוֹתִי. י) **הַשְׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה וגו',** אַתֶּם מַשְׁמִינִים בְּכֹנָה אֶת לְבַבְכֶם, וּמַכְבִּידִים אֶת אָזְנֵיכֶם, וּמְשִׁיעִים (= מְכַסִּים וּמַחֲלִיקִים כְּמוֹ בְּטִיחַ) אֶת עֵינֵיכֶם. **פֶּן יִרְאֶה בְעֵינָיו וגו',** כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּרְאוּ וְלֹא תִּשְׁמְעוּ וְלֹא תָּבִינוּ בַּלֵּב. **וְשָׁב וְרָפָא לוֹ,** כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה תִּהְיֶה לָכֶם הָרְפוּאָה שֶׁהִיא הַפְלִיָּטָה אַחַר הַתְּשׁוּבָה. יא) **עַד מָתַי,** עַד מָתַי יִכְבְּדוּ אֶת לִבָּם וְלֹא יִשְׁמְעוּ. **עַד אֲשֶׁר וגו',** כְּלוֹמַר, יַדְעְתִּי שֶׁלֹּא יָשׁוּבוּ עַד שֶׁתָּבוֹא הַפָּרְעָנוּת. **שָׁאוּ עָרִים,** הֶעָרִים תִּהְיֶינָה שוֹמֵמוֹת. **תִּשָּׁאֵה שְׁמָמָה,** תִּתְרוֹקֵן וְתִהְיֶה שוֹמֵמָה. יב) **וְרִחַק ה' אֶת הָאָדָם,** וְיִגְלוּ יִשְׂרָאֵל לְמְקוֹמוֹת רְחוֹקִים. **וְרַבָּה הָעֲזוּבָה,** כְּלוֹמַר, לְזְמַן רַב תֵּעָזֵב הָאָרֶץ. יג) **וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירִיָּה,** וְעוֹד יִמְלְכוּ בָּהּ עֲשָׂרָה מְלָכִים עַד הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ. פְּרוּשׁ אַחַר, אוֹתָהּ הַשְּׁאֵרִית שֶׁתִּשָּׁאֵר תִּהְיֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה שֶׁיִּהְיוּ צַדִּיקִים, וְגַם בָּהֶם יִהְיֶה בְּעוּר עַד שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ רַק צַדִּיקִים גְּמוּרִים שֶׁיָּשׁוּבוּ בְּכָל לִבָּם. **וְשָׁבָה וְהָיְתָה לְבָעֵר,** וּבִימֵי צִדְקִיָּהוּ תָּשׁוּב הָאָרֶץ לִהְיוֹת "לְבָעֵר", כְּלוֹמַר, לְבַעֵר וּלְכַלּוֹת אֶת יוֹשְׁבֶיהָ. **כְּאֵלָה וְכַאֲלוֹן,** מִינֵי עֲצֵי סָרָק. **אֲשֶׁר בְּשַׁלֶּכֶת מַצֶּבֶת בָּם,** כְּמוֹ הָאֵלָה וְהָאַלּוֹן שֶׁנּוֹשְׁרִים מֵהֶם הֶעָלִים בִּזְמַן הַחֹרֶף וְנִרְאִים כְּיבֵשִׁים, וְעַם כָּל זֶה נִשְׁאֶרֶת בָּם הַמַּצֶּבֶת שֶׁהִיא גֶּזַע הָעֵץ וַעֲנָפָיו שֶׁיּוֹנְקִים לַחוּת מֵהַקַּרְקַע, וּבִימֵי נִיסָן יָשׁוּבוּ וְיִפְרְחוּ. **זֶרַע קֹדֶשׁ מַצַּבְתָּהּ,** כָּכָה יֵרַע קֹדֶשׁ שֶׁבָּעָם יִשְׂרָאֵל יַעַמְדוּ בְּקִדָּשָׁתָם וְהֵם יִהְיוּ לְמַצַּבְתָּם, כְּלוֹמַר, אַף עַל פִּי שֶׁיִּגְלוּ כֻּלָּם, עוֹד יִפָּרְחוּ וְיִצְמְחוּ וְיָשׁוּבוּ לְאַרְצָם.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ.
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה
יָבוֹא וְיָגֶל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת
כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

המשך ביאור למס' שבת ליום שלישי עמ' ב

מקשה הגמרא: **אֵינִי** – והרי זה אינו נכון, דקשה על זה, **וְהָאָמְרוּ לֵיהּ** לְרַבִּי, **מַאי טַעֲמָא** [–מדוע] **קָרְאוּ לָךְ** 'רַבֵּינוּ הַקָּדוֹשׁ', **אָמַר לְהוּ**, משום **שְׁמֵימֵי לֹא נִסְתַּכַּלְתִּי בַּמִּילָה שָׁלִּי**, ואם גם רבי יוסי לא הסתכל במילה שלו היו צריכים לקרוא גם לו 'רבינו הקדוש'. מתרצת הגמרא: **בְּרַבִּי מִילְתָא אַחֲרִיתִי הֲוָה בֵּיהּ** – אצל רבי היה בו דבר אחר, שלכן נקרא 'רבינו הקדוש', **שֶׁלֹּא הִכְנִיס יָדוֹ תַּחַת אַבְנֵטוֹ** – מן האבנט ולמטה.

וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מֵימֵי לֹא רָאוּ קוֹרוֹת בֵּיתִי אֵימְרֵי חָלוּקִי – את התפירות שבחלוקי שמבפנים, כי היה פושט חלוקו כמו שלובשו דרך ראשו, כלומר, שהיה מושכו ושולפו דרך ראשו מבלי להפוך אותו [את הצד הפנימי לחוץ, שבכך היו מתגלים תפירות חלוקו] דרך שוליו, ובזמן זה היה יושב במיטתו ומכסה את עצמו תחילה בסדין משום צניעות.

וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מֵימֵי לֹא עָבַרְתִּי עַל דִּבְרֵי חֲבֵרַי, אלא מה שאומרים לי לעשות אני עושה, ואף **שֶׁיּוֹדֵעַ אֲנִי בְּעַצְמִי שֶׁאֵינִי כֹּהֵן, אִם אוֹמְרִים לִי חֲבֵרַי, עֲלֵה לַדּוּכָן** לנשיאת כפים, **אֲנִי עוֹלֶה** כדי לא לעבור על דברי חבירי.

וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מֵימֵי לֹא אָמַרְתִּי דָּבָר וְחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי, כלומר שאם בא מי שדיברתי עליו ושאלני האם אמרתי עליו כך, לא חזרתי בי לומר לא אמרתי, משום שמתחילה אמרתי אמת, וסבר רבי יוסי שבאופן זה, אין בזה משום לשון הרע.

הגמרא מביאה כמה שמועות של אמוראים שהשתמשו בביטוי 'תיתי לי': **אָמַר רַב נַחְמָן, תֵּיתֵי לִי** – ישולם שכרי **דְּקַיֵּימִית** [–שקיימתי] **שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת בַּשַּׁבָּת.**

אָמַר רַב יְהוּדָה, תֵּיתֵי לִי, דְּקַיֵּימִית עִיּוּן תְּפִלָּה, כלומר, שהתפללתי בכוונת הלב.

אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, תֵּיתֵי לִי, דְּלֹא סָגֵינָא – שלא הלכתי **אַרְבַּע אַמּוֹת בְּגִילּוּי רֹאשׁ.**

אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, תֵּיתֵי לִי, דְּקַיֵּימִית מְצַוַּת תְּפִילִּין – שלא הלכתי ארבע אמות בלא תפילין. **וְאָמַר רַב נַחְמָן, תֵּיתֵי לִי, דְּקַיֵּימִית מְצַוַּת צִיצִית** – שלא הלכתי ארבע אמות בלא ציצית.

אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף לְרַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַבָּה, אֲבוּךְ בְּמַאי זָהִיר טְפֵי – באיזה מצוה היה אביך זהיר ביותר, **אָמַר לֵיהּ, בְּמִצְוַת צִיצִית. יוֹמָא חַד הֲוָה קָא סָלִיק בְּדַרְגָּא** – יום אחד היה עולה במדרגות, **אִיפְּסִיק לֵיהּ חוּטָא** – נקרע לו אחד החוטים שבציצית, **וְלֹא נָחִית וַאֲתָא כַּמָּה דְּלֹא רָמֵיהּ** – ולא ירד ובא מהמדרגות כל זמן שלא תיקנה.

וְאָמַר אַבַּיֵי, תֵּיתֵי לִי, דְּכִי חָזְינָא צוּרְבָא מֵרַבָּנַן דְּשַׁלִּים מַסֶּכְתֵּיהּ – שכאשר אני רואה תלמיד חכם צעיר שסיים מסכת,

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:33	6:29	8:39	8:38	9:11	9:10	10:05	10:05	17:15	17:20	17:40	17:45	16:59	17:54
חיפה (ח)	6:34	6:31	8:40	8:38	9:12	9:10	10:05	10:05	17:11	17:17	17:37	17:42	16:46	17:52
ירושלים (ח)	6:30	6:27	8:38	8:36	9:09	9:08	10:03	10:03	17:14	17:19	17:39	17:44	16:38	17:52
תל אביב (ח)	6:35	6:32	8:40	8:39	9:12	9:11	10:06	10:06	17:12	17:18	17:38	17:43	16:57	17:54
אוסטריה, וינה (ח)	7:25	7:17	9:12	9:09	9:44	9:41	10:32	10:30	16:50	17:00	17:22	17:31	16:40	17:45
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:24	6:31	9:24	9:28	9:56	10:00	11:08	11:11	20:41	20:36	21:09	21:03	20:19	21:15
אוקראינה, אודסה (ח)	7:24	7:17	9:12	9:09	9:45	9:42	10:33	10:32	16:56	17:05	17:27	17:36	16:46	17:40
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:59	6:51	8:46	8:43	9:18	9:15	10:06	10:04	16:25	16:34	16:56	17:05	16:14	17:09
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:12	7:04	8:58	8:55	9:30	9:27	10:18	10:16	16:34	16:43	17:06	17:15	16:24	17:19
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:44	7:36	9:27	9:23	9:59	9:56	10:46	10:43	16:53	17:03	17:26	17:35	16:43	17:39
אוקראינה, קייב (ח)	7:36	7:28	9:20	9:16	9:51	9:48	10:38	10:36	16:46	16:56	17:19	17:29	16:36	17:33
איטליה, מילאנו (ח)	7:46	7:40	9:37	9:34	10:09	10:06	10:58	10:57	17:26	17:35	17:56	18:04	17:15	18:18
אקוואדור, קיטו (ח)	6:15	6:16	8:49	8:50	9:19	9:20	10:22	10:22	18:38	18:39	19:00	19:01	18:21	19:05
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:06	6:13	9:02	9:05	9:34	9:38	10:45	10:47	20:05	20:01	20:32	20:27	19:44	20:40
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:39	6:47	9:46	9:50	10:16	10:21	11:30	11:33	21:16	21:10	21:45	21:39	20:53	21:43
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:15	7:10	9:13	9:11	9:45	9:43	10:37	10:36	17:24	17:31	17:51	17:58	17:12	18:02
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:06	7:01	9:04	9:02	9:36	9:33	10:27	10:26	17:12	17:19	17:40	17:47	17:00	17:58
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:07	7:02	9:04	9:02	9:36	9:34	10:27	10:26	17:11	17:18	17:39	17:46	16:59	17:58
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:46	7:40	9:42	9:40	10:14	10:11	11:04	11:03	17:44	17:52	18:13	18:20	17:33	18:32
ארה"ב, היוסטן (ח)	7:11	7:07	9:18	9:17	9:50	9:49	10:45	10:45	17:58	18:03	18:23	18:27	17:44	18:37
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:49	6:45	8:54	8:52	9:25	9:24	10:19	10:18	17:23	17:29	17:48	17:54	17:10	18:04
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:04	7:01	9:14	9:14	9:47	9:46	10:42	10:42	18:03	18:08	18:27	18:32	17:49	18:41
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:05	7:00	9:00	8:58	9:33	9:31	10:23	10:22	17:04	17:12	17:32	17:40	16:52	17:53
ארה"ב, שיקאגו (ח)	7:02	6:57	9:00	8:57	9:31	9:29	10:22	10:21	17:05	17:12	17:33	17:40	16:53	17:51
בוליביה, לה-פס (ח)	6:09	6:13	8:56	8:58	9:25	9:27	10:32	10:34	19:21	19:20	19:44	19:42	19:02	19:46
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:24	8:16	10:05	10:01	10:38	10:34	11:24	11:21	17:26	17:37	18:00	18:10	17:17	18:27
בלגיה, בריסל (ח)	8:22	8:13	10:05	10:01	10:37	10:33	11:23	11:21	17:29	17:40	18:03	18:13	17:20	18:28
ברזיל, ס. פאולו (ק)	5:37	5:41	8:25	8:27	8:56	8:59	10:04	10:06	19:01	18:59	19:25	19:22	18:41	19:30
ברזיל, ריו דה ז'נרו (ק)	5:24	5:28	8:12	8:14	8:43	8:45	9:50	9:52	18:47	18:44	19:10	19:08	18:27	19:15
בריטניה, לונדון (ח)	7:42	7:33	9:24	9:20	9:55	9:52	10:41	10:39	16:45	16:56	17:19	17:29	16:36	17:45
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:58	7:48	9:36	9:32	10:08	10:04	10:53	10:50	16:46	16:57	17:22	17:33	16:37	17:50
גרמניה, ברלין (ח)	7:52	7:43	9:32	9:28	10:04	10:00	10:49	10:47	16:47	16:58	17:22	17:32	16:38	17:36
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:01	7:53	9:46	9:43	10:18	10:14	11:05	11:02	17:15	17:25	17:48	17:58	17:06	18:02
דרום-אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:31	5:36	8:24	8:27	8:54	8:57	10:03	10:05	19:09	19:06	19:34	19:31	18:49	19:35
הודו, בומביי (ח)	7:12	7:10	9:27	9:27	10:00	9:59	10:57	10:57	18:31	18:35	18:54	18:57	18:16	19:01
הודו, פונה (ח)	7:05	7:04	9:22	9:22	9:54	9:54	10:52	10:52	18:29	18:33	18:52	18:55	18:14	18:59
הונגריה, בודפשט (ח)	7:13	7:06	9:01	8:57	9:33	9:30	10:21	10:19	16:40	16:50	17:12	17:21	16:30	17:25
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:16	7:11	9:12	9:10	9:45	9:43	10:36	10:34	17:18	17:25	17:46	17:53	17:06	17:57
יוון, אתונה (ח)	7:30	7:26	9:30	9:28	10:02	10:00	10:54	10:53	17:45	17:52	18:12	18:19	17:33	18:23
מולדובה, קישינב (ח)	7:33	7:26	9:21	9:18	9:53	9:50	10:41	10:40	17:02	17:11	17:33	17:42	16:51	17:46

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:05	7:03	9:25	9:25	9:55	9:55	10:53	10:53	18:34	18:38	18:57	19:00	18:19	19:04
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ק)	6:21	6:29	9:26	9:31	9:59	10:04	11:13	11:17	21:03	20:56	21:33	21:26	20:38	21:30
נפאל, קטמנדו (ח)	6:47	6:44	8:59	8:58	9:30	9:29	10:25	10:25	17:46	17:51	18:11	18:15	17:32	18:19
סינגפור, סינגפור (ח)	7:13	7:14	9:41	9:41	10:13	10:14	11:14	11:15	19:22	19:23	19:43	19:44	19:04	19:48
פולין, ורשא (ח)	7:20	7:11	9:01	8:57	9:32	9:28	10:18	10:15	16:18	16:29	16:53	17:03	16:09	17:07
פרו, לימה (ח)	5:59	6:01	8:35	8:37	9:08	9:10	10:12	10:14	18:43	18:42	19:05	19:04	18:24	19:08
צרפת, ליאון (ח)	8:04	7:57	9:55	9:52	10:27	10:24	11:16	11:14	17:43	17:52	18:14	18:22	17:33	18:35
צרפת, פריז (ח)	8:23	8:15	10:10	10:06	10:41	10:38	11:29	11:27	17:44	17:54	18:16	18:26	17:34	18:40
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:03	6:04	8:34	8:35	9:04	9:05	10:06	10:07	18:15	18:16	18:37	18:38	17:58	18:42
קנדה, טורונטו (ח)	7:35	7:29	9:29	9:26	10:01	9:58	10:51	10:49	17:26	17:34	17:55	18:03	17:15	18:15
קנדה, מונטריאול (ח)	7:17	7:10	9:08	9:05	9:40	9:37	10:29	10:27	16:57	17:06	17:28	17:36	16:47	17:49
קפריסין, לרנקה (ח)	6:46	6:42	8:47	8:46	9:20	9:19	10:13	10:12	17:10	17:16	17:36	17:42	16:57	17:46
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:51	9:40	11:26	11:21	11:58	11:53	12:41	12:39	18:27	18:39	19:04	19:16	18:19	19:20
רוסיה, מוסקבה (ח)	9:26	9:16	11:02	10:57	11:32	11:28	12:16	12:13	17:59	18:11	18:37	18:48	17:51	19:05
רוסיה, רוסטוב נא-דון (ח)	8:50	8:43	10:38	10:35	11:10	11:07	11:58	11:56	18:18	18:27	18:49	18:58	18:08	19:02
שווייץ, ציריך (ח)	7:53	7:45	9:43	9:39	10:14	10:11	11:02	11:00	17:25	17:34	17:56	18:05	17:14	18:17
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:43	6:42	9:02	9:02	9:35	9:35	10:33	10:34	18:18	18:21	18:41	18:43	18:02	18:47

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00358
27/01/2013

P.P.
שולם
1949
תל אביב